La ville résiliente

Penser les défis de la reconstruction urbaine

Actes de la conférence du 3 décembre 2019 à Phnom Penh

Resilient cities

Rethinking the challenges of urban reconstruction

Proceedings of the Phnom Penh conference of December 3, 2019

ទីក្រុងប្រកបដោយភាពធន់៖

គិតគូរអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ

39e congrès de l'AIMF
2-4 Décembre 2019
Phnom Penh

39th AIMF Congress
December 2-4 2019
Phnom Penh

មហាសន្និបាតលើកទី៣៩ នៃសមាគម
ស.អ.អ.ប ថ្ងៃទី២-៤ ខែធ្នូ
ឆ្នាំ២០១៩ រាជធានីភ្នំពេញ

Association Internationale des Maires Francophones សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង

39e congrès de l'AIMF 2-4 Décembre 2019 Phnom Penh / ទីក្រុងប្រកបដោយភាពធន់៖ គិតគូរអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ / Resilient cities Rethinking the challenges of urban reconstruction / La ville résiliente Penser les défis de la reconstruction urbaine
Association Internationale des Maires Francophones សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង

Conférence et publication coordonnées par :

Conference and publication coordinated by:

សន្និសីទ និងការបោះ
ពុម្ពផ្សាយ សម្របសម្រួលដោយ៖

CHRISTIANE BLANCOT
GABRIEL FAUVEAUD
FABIENNE LUCO
NATHAROUN NGO
LIONEL PRIGENT

La ville résiliente

Penser les défis de la reconstruction urbaine

Actes de la conférence du 3 décembre 2019 à Phnom Penh

Resilient cities

Rethinking the challenges of urban reconstruction

Proceedings of the Phnom Penh conference of December 3, 2019

ទីក្រុងប្រកបដោយភាពធន់៖

គិតគូរអំពីប្រញ្ញាប្រឈមនៃការ
កសាងទីក្រុងឡើងវិញ

39e congrès de l'AIMF
2-4 Décembre 2019
Phnom Penh

39th AIMF Congress
December 2-4 2019
Phnom Penh

មហាសន្និបាតលើកទី៣៩ នៃសមាគម
ស.អ.អ.ប ថ្ងៃទី២-៤ ខែធ្នូ
ឆ្នាំ២០១៩ រាជធានីភ្នំពេញ

Association Internationale des Maires Francophones សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង

D'une ville fantôme à une ville intelligente

PAR S. E. KHUONG SRENG,
Gouverneur de Phnom Penh

Phnom Penh est une ville riche d'une culture ancienne et d'une population très diverse, d'origines et de religions multiples. Elle est connue comme une ville accueillante et ouverte. Ses monuments et son patrimoine architecturel, dans le site exceptionnel des quatre bras du Mékong en font aujourd'hui une des métropoles les plus attractives de l'Asie du Sud Est.
Pourtant, Phnom Penh sort de l'enfer. Dans les années 70, durant les années de guerre, elle a été massivement bombardée, puis elle a été en proie à une terrible guerre civile qui a donné lieu à un génocide estimé à 2 millions de morts. Durant le régime Khmer rouge, d'Avril 1975 à Janvier 1979. Phnom Penh est devenue une ville fantôme, vidée de sa population déportée et décimée.
Après la libération de 1979, Phnom Penh s'est progressivement repeuplée, elle a été réhabilitée et s'est développée. Aujourd'hui, grâce au leadership avec bienveillance de Samdech Techo Hun Sen, Premier Ministre du Royaume du Cambodge, la ville connait un nouvel essor de son développement. Sa politique «gagnant-gagnant» a permis d'en finir avec la guerre civile endémique, de conclure la réconciliation nationale et de ramener une paix durable, de consolider un système de gouvernement stable, conditions sine qua non pour mettre en œuvre le développement que le Cambodge connait maintenant.
Le bien-être dont nous jouissons aujourd'hui a également été obtenu grâce à la mise en œuvre de la politique de décentralisation et de déconcentration conjuguée avec une politique d'encouragement des investissements directs étrangers.
Mais de nouveaux défis sont devant nous. Nous sommes entrés dans l'ère de l'industrie de quatrième génération, avec l'apparition de l'intelligence artificielle, de l'économie numérique et des villes intelligentes. Nous devons adapter la gestion quotidienne de nos villes à ces nouvelles technologies qui changent nos vies et nos manières de travailler. Nous sommes aussi entrés dans une période marquée par le changement climatique avec ses conséquences sur le cours de nos fleuves, les rythmes de notre agriculture et sur les déplacements massifs de population vers nos villes. L'adaptation de nos politiques publiques à ces enjeux majeurs oriente désormais nos actions quotidiennes.
C'est pour cela qu'il est plus que jamais nécessaire de partager nos expériences pour pouvoir avancer tous ensemble.

© Apur

Le jardin du Wat Phnom, 2012.

Wat Phnom Garden, 2012.

សួនវត្តភ្នំ ឆ្នាំ២០១២

From ghost city to smart city

BY H.E. KHUONG SRENG,
Governor of Phnom Penh

Phnom Penh is a city with a rich and ancient culture and a very diverse population, with multiple origins and religions.
It is known as a welcoming and open city.
Its monuments and architectural heritage and its exceptional location within the four arms of the Mekong River today make it one of the most attractive cities in Southeast Asia.
Yet Phnom Penh has emerged out of hell. In the 1970s, in the war years, it was heavily bombed, and then fell prey to a terrible civil war which led to a genocide that is estimated to have killed 2 million people, under the Khmer Rouge regime, from April 1975 to January 1979.
Phnom Penh became a ghost city, deserted, its population deported and decimated.
After the liberation of 1979, Phnom Penh was gradually repopulated and rehabilitated, and embarked upon a process of development.
Today, thanks to the benevolent leadership of Samdech Techo Hun Sen, Prime Minister of the Kingdom of Cambodia, the city is enjoying a new upsurge in development.
With its "win-win" policy, it has been able to turn its back on endemic civil war, achieve national reconciliation and restore lasting peace, to consolidate a stable system of government, all conditions that have been critical to achieving the development that Cambodia is currently experiencing.
The well-being we now enjoy has also been won through the implementation of a policy of decentralisation and devolution, combined with a strategy of encouraging foreign direct investment.
However, new challenges lie before us.
We have entered the era of the fourth industrial revolution, with the emergence of artificial intelligence, the digital economy and smart cities.
We need to adapt the day-to-day management of our cities to these new technologies, which are changing our lives and the ways we work.
We have also entered a period marked by climate change, which is affecting the courses of our rivers and the rhythms of our agriculture, and driving massive population movements into our cities.
Our day-to-day actions are now guided by the need to adjust our public policies to these big challenges.
That is why it is more necessary than ever to share our experiences so that we can move forward together.

ពីទីក្រុងខ្មោចទៅជាទីក្រុងឆ្លាតវៃ

ដោយឯកឧត្តម ឃួង ស្រេង
អភិបាលនៃគណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ

ភ្នំពេញជារាជធានីមួយដែលមានវប្បធម៌វែយចំណាស់និងសម្បូរបែប មានប្រជាពលរដ្ឋចម្រុះជាតិសាសន៍។ ភ្នំពេញទទួលបានកិត្តិស័ព្ទថាជាទីក្រុងដែលប្រកបដោយភាពសុខដុមរមនា រាក់ទាក់ និងមានការអធ្យាស្រ័យខ្ពស់។ វត្តអារាមនិងបេតិកភណ្ឌស្ថាបត្យកម្មនៅក្នុងភូមិសាស្ត្រមួយដ៏ល្អឯកចំទន្លេបួនមុខ ធ្វើឱ្យភ្នំពេញបច្ចុប្បន្ននេះ ក្លាយជាទីក្រុងធំមួយប្រកបដោយភាពទាក់ទាញខ្លាំងនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍។

ប៉ុន្តែ ភ្នំពេញក៏ទើបបានចាកចេញពីឋាននរកដែរ។ នៅទសវត្សរ៍ឆ្នាំ៧០ ក្នុងសម័យសង្រ្គាម ភ្នំពេញបានរងការទម្លាក់គ្រាប់បែក និងធ្លាក់ចូលក្នុងសង្រ្គាមស៊ីវិល ដែលធ្វើឱ្យមានរបបប្រល័យពូជសាសន៍សម្លាប់ប្រជាជនខ្មែរអស់ប្រមាណជាពីរលាននាក់។ ក្នុងរបបខ្មែរក្រហម ពីខែមេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ភ្នំពេញបានក្លាយជាទីក្រុងខ្មោច ប្រជាជនត្រូវបានជម្លៀសចេញ និងសម្លាប់ចោលអស់។

ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ឆ្នាំ១៩៧៩ ភ្នំពេញទទួលប្រជាជនឱ្យមករស់នៅវិញជាបណ្តើរៗ និងត្រូវបានស្តារ ព្រមទាំងអភិវឌ្ឍបន្តិចម្តងៗ។ បច្ចុប្បន្ននេះ ក្រោមការដឹកនាំប្រកបដោយកិត្តិបណ្ឌិតរបស់សម្តេចអគ្គសេនាបតីតេជោ **ហ៊ុន សែន** នាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ភ្នំពេញបានស្គាល់សារជាថ្មីនូវការអភិវឌ្ឍ។ នយោបាយ ឈ្នះ-ឈ្នះ របស់សម្តេច បានធ្វើឱ្យសង្រ្គាមស៊ីវិលរ៉ុាំរ៉ៃបានបញ្ចប់ជាស្ថាពរ នាំមកនូវការបង្រួបបង្រួមជាតិ និងសុខសន្តិភាពពេញលេញជូនកម្ពុជា បង្កើតបានជាមូលដ្ឋានគ្រឹះសម្រាប់បង្កើតរបបគ្រប់គ្រង ដឹកនាំរដ្ឋបាលសាធារណៈ និងអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជានាពេលបច្ចុប្បន្ន។

ជោគជ័យនិងវិបុលភាពជាប់ជាប្រចាំដែលយើងទទួលបានសព្វថ្ងៃនេះគឺជាផលដែលបានមកពីការអនុវត្តនយោបាយវិមជ្ឈការ និងវិសហមជ្ឈការដោយផ្សារភ្ជាប់ជាមួយនឹងនយោបាយលើកទឹកចិត្តវិនិយោគផ្ទាល់ពីបរទេស។

ប៉ុន្តែ នៅចំពោះមុខយើង នៅមានបញ្ហាប្រឈមជាច្រើនទៀត។ យើងបានចូលមកដល់សម័យឧស្សាហកម្មជំនាន់ទី៤ ជាមួយនឹងការលេចឡើងនូវបញ្ញាសិប្បនិម្មិត សេដ្ឋកិច្ចឌីជីថល និងទីក្រុងឆ្លាតវៃ។ យើងត្រូវសម្របរបៀបគ្រប់គ្រងទីក្រុងរបស់យើងប្រចាំថ្ងៃ ទៅតាមបច្ចេកវិទ្យាថ្មីៗទាំងនេះ ដែលធ្វើឱ្យជីវិត និងរបៀបធ្វើការរបស់យើងមានការផ្លាស់ប្តូរ។ យើងក៏ឈានចូលក្នុងសម័យមួយដែលមានបញ្ហាបម្រែបម្រួលអាកាសធាតុ អាចជះឥទ្ធិពលទៅលើចរន្តទឹកទន្លេរបស់យើង លើការធ្វើកសិកម្ម និងលើបម្លាស់ទីរបស់ប្រជាពលរដ្ឋយ៉ាងច្រើនសំដៅមកទីក្រុង។ ការសម្របគោលនយោបាយសាធារណៈរបស់យើងឱ្យត្រូវនឹងបញ្ហាធំៗទាំងនេះ ពិតជាភ្លើងបំភ្លឺផ្លូវនៃសកម្មភាពការងារប្រចាំថ្ងៃរបស់យើង។

ហេតុដូច្នេះហើយបានជា ការចែករំលែកបទពិសោធន៍របស់យើងជាមួយគ្នា គឺជារឿងចាំបាច់ជាងពេលណាៗទាំងអស់ ដើម្បីឱ្យយើងធ្វើដំណើរទៅមុខរួមគ្នា។

2 D'une ville fantôme à une ville intelligente
PAR S.E. KHUONG SRENG,
Gouverneur de Phnom Penh

2 From ghost city to smart city
BY H.E. KHUONG SRENG,
Gouvernor of Phnom Penh

3 ពីទីក្រុងខ្មោចទៅជាទីក្រុងឆ្លាតវៃ
ដោយឯកឧត្តម ឃួង ស្រេង
អភិបាលនៃគណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ

6 Reconstruire après les catastrophes : quelles leçons pouvons-nous tirer ?
PAR PIERRE BAILLET,
secrétaire permanent de l'AIMF

7 Reconstruction after disasters: what lessons can we learn?
BY PIERRE BAILLET,
Permanent secretary to the AIMF

8 កសាងឡើងវិញបន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយ៖ តើយើងបានដកបទពិសោធន៍អ្វីខ្លះ ?
ដោយឯកឧត្តម PIERRE BAILLET
លេខាធិការអចិន្ត្រៃនៃ ស.អ.អ.ប

10 La ville résiliente : penser les défis de la reconstruction urbaine
PAR GABRIEL FAUVEAUD
Professeur adjoint, université de Montréal

13 The resilient city: thinking about the challenges of urban rebuilding
BY GABRIEL FAUVEAUD
Assistant professor, University of Montreal

15 ទីក្រុងមានភាពធន់៖ គិតអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ
ដោយឯកឧត្តម GABRIEL FAUVEAUD
សាស្ត្រាចារ្យជំនួយនៃសាលកវិទ្យាល័យម៉ុងត្រេអាល់

I. Retour sur les enjeux de la reconstruction à Phnom Penh

១. ត្រឡប់ទៅពិនិត្យមើលបញ្ហានៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញ

Feedback on the challenges of the reconstruction of Phnom Penh

20 "Leadership, processus de reconstruction et de développement de la Ville de Phnom Penh"
22 "Leadership, Reconstruction Process and Development in the City of Phnom Penh"
24 "ការដឹកនាំ និងដំណើរកសាង និងអភិវឌ្ឍន៍រាជធានីភ្នំពេញ"
H. E. PA SOCHEAT VONG

26 1979 – La ville réinventée
31 1979 – The Reinvented City
34 ឆ្នាំ១៩៧៩ - ទីក្រុងថ្មៃប្រឌិតឡើងវិញ ដោយលោកស្រី ហ្វាប៊ីយ៉ែន លុយកូ
FABIENNE LUCO

38 Quelques remarques sur la période de reconstruction de Phnom Penh
42 Remarks about the Reconstruction Period in Phnom Penh
44 កំណត់សំគាល់មួយចំនួនស្តីអំពីសម័យកាលកសាងរាជធានីភ្នំពេញឡើងវិញ
CHRISTIANE BLANCOT

II. Urgence de la reconstruction

Urgency of reconstruction

២. ភាពបន្ទាន់នៃការកសាងឡើងវិញ

48 Etre jeune à Phnom Penh en 1979
51 Young in Phnom Penh in 1979
52 ជាក្មេងស្រីនៅភ្នំពេញឆ្នាំ១៩៧៩
NAK MONEANG MEN CHANDEVY

54 Piloter la reconstruction au lendemain des Khmers rouges
56 Managing the reconstruction in the aftermath of the Khmer Rouge
58 អនុវត្ត និងចាត់ចែងការកសាងឡើងវិញក្រោយសម័យខ្មែរក្រហម
S.E. THONG KHON

60 Agir dans l'urgence, remettre la ville en marche
62 Urgent Action: Getting the City Going Again
64 ចាត់វិធានការក្នុងពេលបន្ទាន់ ធ្វើឱ្យទីក្រុងដំណើរការឡើងវិញ
S.E. MOK MARETH

66 Port-au-Prince, ville résiliente ?
69 Port-au-Prince, Resilient City?
71 ទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ជាទីក្រុងធន់ឬទេ ?
JEAN MARIE THÉODAT

Port au Prince, le Palais national après le tremblement de terre.

Port au Prince, the national palace after the earthquake.

ទីក្រុង Port au Prince វិមានជាតិ បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដី

III. Dynamiques politiques et économiques de la reconstruction

Political and economic dynamics of reconstruction

៣. ថាមភាពនយោបាយនិងសេដ្ឋកិច្ចនៃការកសាងឡើងវិញ

76 Agir pour Reconstruire : Le développement de Phnom Penh de 2003 à 2013
79 Action for Reconstruction: Phnom Penh's Expansion from 2003 to 2013
81 ចាត់វិធានការដើម្បីកសាងឡើងវិញ៖ ការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញពីឆ្នាំ២០០៣ ដល់ឆ្នាំ២០១៣
S.E. KEP CHUKTEMA

84 Après 1993, gérer l'habitat pour le retour des réfugiés et les populations pauvres
87 After 1993, housing arrangements for returning refugees and impoverished communities
88 ក្រោយឆ្នាំ១៩៩៣
គ្រប់គ្រងលំនៅដ្ឋានសម្រាប់ការវិលត្រឡប់មកវិញនៃជនភៀសខ្លួននិងប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រ
S.E. MAN CHOEUN

90 La régie des eaux de Phnom Penh, renaissance, réforme & développement durable
93 Phnom Penh Water Supply Authority—revival, reform, and sustainable development
94 រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញ៖ ការកើតឡើងវិញ កំណែទម្រង់ ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព
S.E. EK SONN CHAN

96 Regard sur la reconstruction de la ville de Kigali
98 A look at the reconstruction of the city of Kigali
100 ក្រលេកមើលការកសាងទីក្រុង គីហ្គាលី ឡើងវិញ
NADINE UMUTONI GATSINZI

IV. Innovation et résilience : le futur du développement urbain

៤. នវានុវត្តភាពនិងភាពធន់ អនាគតនៃការអភិវឌ្ឍក្រុង

Innovation and resilience, the future of urban development

104 Les enjeux actuels du développement de Phnom Penh
106 Current challenges in Phnom Penh's development
108 បញ្ហាប្រឈមបច្ចុប្បន្នក្នុងការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញ
SENG VANNAK

110 Les économies urbaines dynamiques : un vecteur de progrès social dans les villes cambodgiennes
113 How much can dynamic urban economies be a vector for social progress in Cambodian Cities?
115 កម្លាំងសេដ្ឋកិច្ចក្រុង៖ តើជាកត្តាមួយនៃភាពប្រមុងចេម្រើនសង្គមនៅក្នុងទ្រីកុងកម្ពុជាឬទេ ?
NATHAROUN NGO

118 L'entrepreneuriat social au service de la résilience urbaine
121 Social Entrepreneurship can build Urban Resilience
123 សហគ្រិនភាពសង្គមដើម្បីភាពធន់ទីក្រុង
HASSAN HAJAM

126 Architecture : guider le développement social et économique de Phnom Penh vers plus de resilience
129 Architecture: the guide for Phnom Penh's social and economical development into a more resilient city
130 ស្ថាបត្យកម្ម៖ ជាកត្តាចង្អុលបង្ហាញផ្លូវអភិវឌ្ឍន៍សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ចទៅថ្ងៃអនាគតនៃរាជធានីភ្នំពេញ សំដៅទៅរកភា ពធន់ខ្លាំងជាងមុន
CHANSAN HUN

132 Nous devons apprendre à devenir résilients
132 We must learn to become resilient
140 យើងត្រូវរៀនសូត្រឲ្យក្លាយជាអ្នកមានភាពធន់
LIONNEL PRIGENT

144 Biographies / Biographies / ជីវប្រវត្តិ
146 Bibliographie / Bibliography / គន្ថនិទ្ទេស

Reconstruire après les catastrophes : quelles leçons pouvons-nous tirer ?

PAR PIERRE BAILLET,
secrétaire permanent de l'AIMF

En 2019, Phnom Penh a célébré le 40e anniversaire de la fin du régime Khmer Rouge qui avait provoqué la mort de plus de deux millions de cambodgiens. Cet anniversaire, qui coïncidait avec le 40e anniversaire de l'Association internationale des maires francophones, a donné l'occasion d'entendre les voix des témoins d'alors, de ceux qui ont mené des reconstructions à Phnom Penh, Kigali ou Port au Prince, ainsi que les analyses des historiens, des sociologues et des urbanistes, autour d'une question essentielle: Comment gérer, piloter, construire la résilience des territoires après les catastrophes? Alors que nous vivons plus que jamais dans un mode de l'incertain où les situations de crise peuvent affecter tous les territoires, il semblait indispensable de revenir sur les capacités à les surmonter et à imaginer un avenir.
Dans son allocution introductive, Pierre Baillet, Secrétaire permanent de l'AIMF, rappelle à la fois l'importance de la préoccupation et l'urgence d'en retenir les enseignements.

Messieurs les Ministres,
Monsieur le Gouverneur,
Mesdames et Messieurs les Représentants du corps diplomatique,
Mesdames et Messieurs les Maires,
Mesdames et Messieurs,
Chers Amis de Phnom Penh,

Notre rencontre est une rencontre qui aura plusieurs angles d'intervention dans la reconstruction de la ville et, notamment, sur la mémoire dans ce qu'elle a de positif dans la construction d'une société humaine.
La mémoire comme force au service de la résilience et du développement durable.
Ce n'est pas la première fois que nous nous réunissons pour travailler, ensemble, sur ce sujet.
Comme l'a fortement souhaité notre Présidente, Madame Anne Hidalgo, retenue à Paris par des Obsèques Nationales, nous avons eu la belle rencontre en Louisiane, à Lafayette et à la Nouvelle Orléans, sur ce thème associant mémoire et développement durable. Comme elle l'a voulu personnellement, avec l'appui du Bureau, nous avons poursuivi cette réflexion en juin dernier, à Kigali, pour mieux nous retrouver ici, à Phnom Penh.
Nous avons mis en œuvre des partenariats qui vont dans ce sens à Ouidah au Bénin, à Kananga en RDC, à Yopougon en Côte d'Ivoire et dans bien d'autres villes d'Afrique.
La mémoire et la résilience vont de pair, tout comme la résilience et le développement durable. Et ce triptyque mémoire, résilience, développement durable, prend tout son sens, ici, à Phnom Penh.
Parce que les catastrophes ont été et sont de grande ampleur. Catastrophes humaines, politiques, naturelles.
Dans ce contexte, ensemble, vous avez pris le parti d'une stratégie de réduction de ces risques d'hier et d'aujourd'hui, en mettant en œuvre une démarche qui associe le national et le local, la réflexion et l'action.
Et au cœur du dispositif, nous avons la lutte contre la pauvreté, ce que nous faisons ensemble avec le soutien de l'Union européenne. Que l'UE en soit remerciée.
L'histoire d'un peuple et de sa ville capitale se comprend en référence à son passé. Mais son passé s'éclaire à la lumière de son actualité.
Quarante ans après les violences, les menaces, la séparation, la torture, la malnutrition, la suppression de la religion, la mortalité élevée, les familles ont été meurtries.
Face à ces récits traumatiques, les citoyens d'une ville capitale ont donné un sens à la reconstruction d'un espace de vie. La force de la pulsion de vie. L'importance de la résilience issue de la famille élargie rassemblée.
L'incontournable construction d'une mémoire, cette trace transmissible et structurante de la société locale.
Avec l'université, avec l'art, avec le discours des médias, avec la photographie. Et à cet égard, il y a la belle exposition organisée par la ville, le long de la promenade sur le quai du Mékong. Il y a le centre Bophana, initié par Rithy Panh, qui rassemble toute la documentation audiovisuelle sur le Cambodge.
Il y a aussi le musée du génocide de Tuol Sleng. Un hymne à la mémoire et à la paix, servi par des archives numérisées. Car la modernité est à présent une aide précieuse pour diffuser et faire connaitre ces moments qui font la cohésion d'un peuple, qui font la réconciliation et le vivre ensemble en harmonie. Car c'est dans ce lycée que près de 20000 prisonniers ont été interrogés, torturés, et assassinés dans ce qui était le camp S21 de Phnom Penh.
Et l'Unesco a inscrit ces archives dans son registre de mémoire du monde pour promouvoir la résilience, la paix, le dialogue interculturel, la réconciliation.
Nous avons pris la mesure de cette démarche, de sa force et de ses résultats, à Kigali, en juin dernier. Là aussi, il s'agit du long apprentissage du vivre ensemble en harmonie, entre les enfants des génocidaires et les enfants des victimes.

De gauche à droite:
From left to right:
ពីឆ្វេងទៅស្តាំ

Kigali, le mémorial.
Kigali Memorial Site.
ស្តូបអនុស្សាវរីយ៍ Kigali

Phnom Penh, le musée du génocide Tuol Sleng.
Tuol Sleng Genocide Museum Archives, Phnom Penh.
ទីក្រុងភ្នំពេញ សារមន្ទីរឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្លែង

Port-au-Prince, le Palais national après le tremblement de terre.
The National Palace after the earthquake
ទីក្រុង Port au Prince វិមានជាតិ បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដី

Un apprentissage qui a permis de porter haut cette société et la vôtre dans le développement durable.

Excellences,
La résilience est un dialogue constant et renouvelé. D'abord entre les habitants d'un territoire et nous venons d'en parler, mais aussi entre les citoyens et l'espace qui les entourent.
Or, là aussi, Phnom Penh porte une belle leçon d'expérience historique. Une expérience qui doit inspirer tous les continents.
Phnom Penh, comme d'autres civilisations, est un système hydraulique, ceinturé de digues, subdivisé en bassins versants et parcouru d'un réseau d'égouts pour évacuer les eaux usées et les eaux de pluie hors la ville.
La ville fait corps avec cet environnement. Elle est l'expression sophistiquée d'une culture. Et, quand le 17 avril 1975 la ville a été vidée de sa population, ce système sophistiqué de vannes n'a plus été en état de fonctionner. Tout était envasé.
Mais la ville a été en mesure de renaitre. A la libération, en janvier 1979, avec le retour de la population, il a fallu reconstruire les savoirs détruits par les Khmers rouges pour se réapproprier le territoire.
Les institutions politiques et la mobilisation des cultures professionnelles ont participé à la résilience du système qui, à lui seul, était l'expression de la résilience d'un territoire et de son peuple.
Très symboliquement, l'eau, qui chaque année est fêtée, restera une entrée et une composante de la résilience.
Autre symbole: alors que nous nous retrouvons, se tient la COP25, à Madrid, sur le climat. L'objectif est d'accomplir plusieurs tâches pour la réalisation des accords de Paris sur le changement climatique.
Je forme le vœu que les villes de notre réseau, notamment les villes du Sud-Est asiatique puissent, ensemble, représenter un modèle de développement, notamment par la gestion de son espace public, par ses services.

Excellences,
Nous sommes ici pour bien comprendre, pour que Phnom Penh nous inspire.
Et pour cela, pour votre accueil, pour votre attention au réseau des maires francophones, soyez-en remerciés.

Reconstruction after disasters: what lessons can we learn?

BY PIERRE BAILLET,
Permanent Secretary to the AIMF

In 2019, Phnom Penh celebrated the 40th anniversary of the end of the Khmer Rouge regime, which had caused the death of more than two million Cambodians. This anniversary, which coincided with the 40th anniversary of the *Association Internationale des Maires Francophones* (AIMF), was an opportunity to hear the voices of people who witnessed the events, of those who headed the rebuilding programmes in Phnom Penh, Kigali or Port au Prince, as well as analyses by historians, sociologists and urbanists, around an essential question: How to manage, guide and develop the resilience of cities in the wake of disasters? At a time when, more than ever, we are living in conditions of uncertainty, when crises can affect any part of the world, it seemed of paramount importance to examine how such crises can be overcome and how to plan for a future.
In his introductory talk, Pierre Baillet, Permanent Secretary of AIMF, emphasises both the importance of the subject and the urgency of the lessons to be learned.

Honourable Ministers,
Honourable Governor,
Honourable Representatives of the Diplomatic Corps,
Honourable Mayors,
Ladies and Gentlemen,
Dear friends of Phnom Penh,
In this gathering, we will analyse the reconstruction of the city through several lenses, notably regarding the memory of what it stands for positively in the construction of human society.
Memory is a force on which resilience and sustainable development can thrive.
It is not the first time we have met to work together on this theme.
As our chairperson, Ms. Anne Hidalgo, who had to stay in Paris for a state funeral, strongly wished, we had a wonderful meeting in Louisiana, Lafayette, and New Orleans, on the

theme of memory and sustainable development. As she personally wished, with the support of the office, we continued our discussions last June in Kigali and we now meet again here in Phnom Penh.
We have established partnerships along these lines in Ouidah, Benin, in Kananga, DRC, in Yopougon, Ivory Coast, and in many other African cities.
Memory and resilience go hand in hand, as do resilience and sustainable development.
And the triptych of memory, resilience, and sustainable development is particularly significant here in Phnom Penh.
Because disasters have been and continue to be of great magnitude. Human, political, and natural disasters. Against such a backdrop, together, you have adopted a strategy that focuses on reducing past and present risks, with an approach that combines the national and local levels, and thinking and action.
At the heart of this operation is the fight against poverty, a fight supported by the European Union supports to whom we are most grateful.
The history of a people and its capital city can be understood with reference to its past. But its past is also understood through its present.
Forty years after the violence, threats, separations, torture, malnutrition, religious persecution and high death rates, families were fractured.
Faced with these traumatic events, the citizens of Phnom Penh gave meaning to the reconstruction of a living environment.
The driving force of life.
The significance of a resilience born of the extended family, reunited.
The indispensable building of a memory, this transmissible, structuring element of a local society.
With university, art, the media, photography. In this regard, a beautiful exhibition has been set up by the city along the Mekong River promenade.
We have the Bophana Center, Rithy Panh's brainchild, home to all audiovisual documentation about Cambodia.
We also have the Tuol Sleng Genocide Museum. An hymn to memory and peace, with its collection of digitalized archives. Modernity is now an invaluable aid to disseminate and reveal these moments that are the binding force of a people, that promote reconciliation and living together in harmony. In this high school nearly 20,000 prisoners were interrogated, tortured and slaughtered in what was Camp S21 in Phnom Penh. UNESCO has added these archives in its record of world memory to promote resilience, peace, intercultural dialogue, and reconciliation.
We took stock of that approach, its force and its results, in Kigali, last June. Again, it involves the long learning curve of how to live together in harmony, between the children of those who perpetrated the genocide and the children of its victims. This learning curve has lifted both their society and yours onto the way of sustainable development.

Excellencies,
Resilience is a constant dialogue, always renewed, firstly, among the inhabitants of a land, as I have just mentioned, as well as between the citizens and the space around them.
Again, Phnom Penh provides a fine lesson of historical experience, an experience that must be an inspiration on all continents.
Phnom Penh, like other civilizations, is a hydraulic system, surrounded by dikes, subdivided into watersheds and equipped with a sewer system to drain wastewater and rainwater out of the city.
The city is in sync with its environment.
The city is the sophisticated expression of a culture. And when, on April 17, 1975, the city was emptied of its population, this sophisticated system of valves was no longer functional. Everything was silted up.
But the city was able to be reborn. When liberation came in January 1979, the population returned and everything that had been destroyed by the Khmer Rouge had to be rebuilt in order to reclaim the territory.
Political institutions and the mobilization of different professional cultures contributed to the resilience of the system that, per se, was the expression of the resilience of a territory and its people.

Very symbolically, water—the yearly water festival—is a key factor of resilience.
Another symbol: the COP25 in Madrid on climate is currently being held. The goal is to achieve a number of tasks to move forward with the Paris agreements on climate change.
It is my hope that the cities in our network, notably the cities of Southeast Asia, can together be a model of development, notably in the management of their public space and their services.

Excellencies,
We are here to gain insight, to let Phnom Penh be an inspiration for us.
And to that end, for your hospitality, for your regard for the Association of Francophone Mayors, please accept our grateful thanks.

កសាងឡើងវិញបន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយ៖ តើយើងបានដកបទពិសោធន៍អ្វីខ្លះ ?

ដោយឯកឧត្តម PIERRE BAILLET
លេខាធិការអចិន្ត្រៃនៃ ស.អ.អ.ប

នៅឆ្នាំ២០១៩ ទីក្រុងភ្នំពេញបានប្រារព្ធខួប៤០ឆ្នាំនៃការញ្ចប់របបខ្មែរក្រហម ដែលបានសម្លាប់ប្រជាជនខ្មែរអស់ជាង២លាននាក់។ ខួបនេះត្រូវនឹងខួបគម្រប់៤០ឆ្នាំរបស់សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង (AIMF) ដែរ និងបានផ្តល់ឱកាសឲ្យយើងស្តាប់សាក្សីដែលបានឆ្លងកាត់សម័យនោះ និងស្តាប់អ្នកដែលបានចូលរួមកសាងទីក្រុងភ្នំពេញ ទីក្រុង Kigali និងទីក្រុង Port au Prince ឡើងវិញ ព្រមទាំងស្តាប់ការវិភាគរបស់ប្រវត្តិវិទូ សង្គមវិទូ និងនគរូបនីយករ ជុំវិញសំណួរសំខាន់មួយ គឺ៖ តើត្រូវគ្រប់គ្រង ចាត់ចែង និងកសាងភាពធននៃទីក្រុងមួយ បន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយដោយរបៀបណា ? ខណៈដែលយើងកំពុងរស់នៅក្នុងពិភពមួយដែលកាន់តែគ្មានភាពប្រាកដប្រជា ជាងពេលណាៗទាំងអស់ ហើយដែលស្ថានភាពវិបត្តិអាចប៉ះពាល់ដល់គ្រប់ទីក្រុងទាំងអស់ វាហាក់ដូចជារឿងចាំបាច់ដែលត្រូវត្រឡប់មកពិនិត្យមើលសមត្ថភាពរបស់យើងក្នុងការដោះស្រាយវិបត្តិទាំងនេះ និងសំលឹងអនាគតវិញ។

នៅក្នុងសុន្ទរកថាផ្តើមរបស់លោក លោក Pierre Baillet លេខាធិការអចិន្ត្រៃយ៍នៃសមាគម AIMF បានរំលឹកអំពីទំហំនៃក្តីបារម្ភផង និងអំពីភាពបន្ទាន់ដែលត្រូវចងចាំពីបទពិសោធន៍ដែលទទួលបានផង។

សូមគោរពឯកឧត្តម រដ្ឋមន្ត្រី ឯកឧត្តមអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ ឯកឧត្តម លោកជំទាវតំណាងអង្គទូត ឯកឧត្តម លោកជំទាវអភិបាលក្រុង ឯកឧត្តម លោកជំទាវ លោក លោកស្រី និងមិត្តភក្តិទាំងអស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញជាទីគោរពរាប់អាន !

ជំនួបរបស់យើងថ្ងៃនេះគឺជាជំនួបមួយដែលនឹងពិនិត្យមើលពីជ្រុងជាច្រើននៃអន្តរាគមន៍នៅក្នុងការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ ជាអាទិ៍ យើងនឹងនិយាយពីស្មារតីចងចាំនៅក្នុងអ្វីដែលមានលក្ខណៈវិជ្ជមានដើម្បីការកសាងសង្គមមនុស្សមួយ។ ស្មារតីចងចាំ គឺប្រៀបដូចជាកម្លាំងសម្រាប់ជួយឱ្យមានភាពធន់ និងសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព។

នេះមិនមែនជាលើកទីមួយទេដែលយើងជួបប្រជុំជាមួយគ្នា ដើម្បីធ្វើការជាមួយគ្នាលើប្រធានបទនេះ។ ដូចដែលប្រធានរបស់យើង គឺលោកជំទាវអាន អ៊ីដាល់ហ្គោ ដែលជាប់រវល់ភារកិច្ចនៅទីក្រុងប៉ារីស ដោយសារពិធីបុណ្យបូជាសពថ្នាក់ជាតិមួយ ធ្លាប់បានគូសបញ្ជាក់រួចមកហើយ យើងធ្លាប់បានជួបគ្នាយ៉ាងសប្បាយរីករាយនៅ លីស្បាន ឡាហ្វៃយ៉េត នូវ៉ែលអ័រឡេអង់ ដើម្បីធ្វើការលើប្រធានបទនេះ ដោយផ្សារភ្ជាប់ស្មារតីចងចាំ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព។ ដូចដែលលោកជំទាវផ្ទាល់ចង់បាន និងដោយមានការជួយជ្រោមជ្រែងពីការិយាល័យ យើងបានបន្តការពិចារណាលើប្រធានបទនេះកាលពីខែមិថុនាកន្លងទៅ នៅទីក្រុងគីហ្គាលី ដើម្បីត្រៀមឱ្យកិច្ចប្រជុំយើងនៅពេលនេះ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ទទួលបានលទ្ធផលល្អ។

យើងបានបង្កើតភាពជាដៃគូដែលដើរតាមទិសដៅនេះ នៅក្រុងវីដាស់ ប្រទេសបេណាំង នៅក្រុងកាណង់ហ្គា សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យកុងហ្គោ នៅក្រុងយោពូហ្គុន ប្រទេសកូតឌីវ័រ និងនៅតាមបណ្តាក្រុងជាច្រើនទៀតក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិក។ ស្មារតីចងចាំ និងភាពធន់ត្រូវដើរទន្ទឹមគ្នា គឺប្រៀបដូចជាភាពធន់ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាពដូច្នោះដែរ។ ហើយចំណុចទាំងបីនេះ គឺស្មារតីចងចាំ ភាពធន់ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព ពិតជាមានអត្ថន័យស៊ីជម្រៅណាស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញនេះ ពីព្រោះគ្រោះមហន្តរាយធ្លាប់និងនៅតែមានវិសាលភាពធំធេង នោះគឺគ្រោះមហន្តរាយដល់ជីវិតមនុស្សនយោបាយ និងធម្មជាតិ។ នៅក្នុងបរិបទនេះ ឯកឧត្តម លោកជំទាវ ទាំងអស់គ្នា និងរួមគ្នា បានប្រកាន់យកយុទ្ធសាស្ត្រមួយសំដៅទៅកាត់បន្ថយហានិភ័យនានា ទាំងហានិភ័យពីមុននិងហានិភ័យបច្ចុប្បន្ន ដោយអនុវត្តវិធីសាស្ត្រមួយដែលផ្សារភ្ជាប់ថ្នាក់ជាតិនិងថ្នាក់មូលដ្ឋាន ការត្រិះរិះពិចារណា និងសកម្មភាពការងារជាក់ស្តែង។ ហើយនៅចំបេះដូងនៃយុទ្ធសាស្ត្រនេះ យើងបានប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងភាពក្រីក្រ នោះគឺជាអ្វីដែលយើងធ្វើរួមគ្នា ដោយមានការគាំទ្រនិងជួយជ្រោមជ្រែងពីសហភាពអឺរ៉ុប។ សូមអរគុណសហភាពអឺរ៉ុប។

ប្រវត្តិសាស្ត្រនៃប្រជាជាតិមួយ និងរដ្ឋធានីរបស់ប្រជាជាតិនោះ ត្រូវបានកសាងឡើង ដោយយោងទៅតាមអតីតកាលរបស់ខ្លួន។ ប៉ុន្តែ យើងអាចយល់ពីអតីតកាលបាន គឺដោយសារពន្លឺនៃបច្ចុប្បន្នភាព។ ៤០ឆ្នាំបន្ទាប់ពីអំពើហឹង្សាយ៉ាងឃោឃៅ ការគម្រាមគំហែង ការបែកខ្ញែក ទារុណកម្ម ការហូបចុកមិនគ្រប់គ្រាន់ ការលុបបំបាត់សាសនា អត្រាមរណៈខ្ពស់ ក្រុមគ្រួសាររបស់ប្រជាពលរដ្ឋបានរងទុក្ខយ៉ាងសង្វេក។ នៅចំពោះមុខការរៀបរាប់ប្រកបដោយភាពគ្រាំគ្រានេះ ប្រជាពលរដ្ឋនៃរាជធានីមួយបានផ្តល់អត្ថន័យដល់ការកសាងជីវិតរបស់ខ្លួនឡើងវិញ កម្លាំងនៃការចង់រស់រានមានជីវិតឡើងវិញ។ទម្ងន់នៃភាពធន់កើតចេញពីគ្រួសាររីកធំរួមដៃគ្នា។ ការកសាងនិងផ្ទេរស្មារតីចងចាំការកសាងជារចនាសម្ព័ន្ធសង្គម គឺជាការងារមិនអាចខ្វះបាន ដែលត្រូវធ្វើឡើងជាមួយសកលវិទ្យាល័យ ជាមួយសិល្បៈ ជាមួយពាក្យពេជចរបស់អ្នកសារពត៌មាន ជាមួយរូបថត។ នៅក្នុងន័យនេះដែរ មានពិព័រណ៍ដ៏ល្អមួយដែលត្រូវបានរៀបចំឡើងដោយសាលារាជធានីភ្នំពេញ ដាក់តាំងនៅតាមផ្លូវថ្មើរជើងមាត់ទន្លេបាសាក់។

មានមជ្ឈមណ្ឌលបុប្ផាណា បង្កើតឡើងដោយលោក ប៉ាន រិទ្ធី ដែលប្រមែប្រមូលរាល់ឯកសារសោតទស្សន៍ទាំងអស់ស្តីពីកម្ពុជាយកទៅរក្សាទុក។ ហើយនៅមានសារមន្ទីរប្រល័យពូជសាសន៍ទួលស្លែងទៀត ជាសារមន្ទីរនៃស្មារតីចងចាំ និងសន្តិភាព ដែលរក្សាទុកប័ណ្ណសារ និងត្រូវបានថតជាទម្រង់ឌីជីថលទុកផងដែរ ពីព្រោះបច្ចុប្បន្ននេះ ភាពទំនើបគឺជាជំនួយដ៏ល្អមួយ ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយ និងធ្វើឱ្យគេដឹងអំពីអតីតកាលទាំងនេះ ដែលធ្វើឱ្យប្រជាជាតិមួយរស់នៅប្រកបដោយភាពស៊ីសង្វាក់គ្នា ធ្វើឱ្យមានការផ្សះផ្សាគ្នា និងរស់នៅជាមួយគ្នាដោយសុខដុមរមនា។ គឺនៅក្នុងសាលាមធ្យមសិក្សានេះហើយឬអ្វីដែលគេហៅថា មន្ទីរស២១នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ដែលអ្នកទោសជាង២ម៉ឺននាក់ត្រូវបានចាប់យកមកសួរចម្លើយ ធ្វើទារុណកម្ម និងសម្លាប់ចោល។ ហើយអង្គការយូណេស្កូបានចុះប័ណ្ណសារទាំងនេះទៅក្នុងកម្រងស្មារតីចងចាំពិភពលោក ដើម្បីលើកស្ទួយភាពធន់ សន្តិភាព ការចរចាអន្តរវប្បធម៌ និងការផ្សះផ្សាគ្នា។ យើងបានយល់ពីសារៈសំខាន់នៃដំណើរការនេះ ពីកម្លាំង និងលទ្ធផលដែលទទួលបាន នៅទីក្រុងគីហ្គាលី កាលពីខែមិថុនាកន្លងទៅ។ នៅទីក្រុងនេះដូចគ្នាដែរ វាជារឿងសិក្សារៀនសូត្រមួយដោយប្រើពេលយ៉ាងវែងសំដៅទៅធ្វើឱ្យកូនៗរបស់ឧក្រិដ្ឋជន និងកូនៗរបស់ជនរងគ្រោះអាចរស់នៅជាមួយគ្នាបានប្រកបដោយសុខដុមរមនា។ វាជាការសិក្សារៀនសូត្រមួយដែលអនុញ្ញាតឱ្យគេលើកស្ទួយសង្គមរបស់គេទៅដល់កម្រិតមួយខ្ពស់នៃការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព រួមទាំងសង្គមរបស់ឯកឧត្តម លោកជំទាវ ផងដែរ។

ឯកឧត្តម លោកជំទាវ ជាទីគោរព !

ភាពធន់គឺជាការពិភាក្សាគ្នាជាប់រហូត ម្តងហើយម្តងទៀត។ ដំបូង គឺការពិភាក្សាគ្នារវាងប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងដែនដីមួយ ដូចដែលយើងបាននិយាយរួចមកហើយ ប៉ុន្តែក៏ជាទំនាក់ទំនងរវាងប្រជាពលរដ្ឋ និងបរិស្ថានដែលនៅជុំវិញពួកផងដែរ។ នៅត្រង់ចំនុចដូចគ្នានេះដែរ ទីក្រុងភ្នំពេញពិតជាទទួលបានមេរៀន និងបទពិសោធន៍មួយដ៏ល្អ គឺជាបទពិសោធន៍ដែលអាចតែផ្តល់គំនិតល្អៗដល់គ្រប់ទ្វីបទាំងអស់។

រាជធានីភ្នំពេញក៏ដូចបណ្តាទីក្រុងមួយចំនួនផ្សេងទៀតដែរ គឺជាទីក្រុងមានប្រព័ន្ធធារាសាស្ត្រ ជាទីក្រុងព័ទ្ធជុំវិញទៅដោយទំនប់ និងមានអាងស្តុកទឹកជាច្រើន ព្រមទាំងមានប្រព័ន្ធលូខ្វាត់ខ្វែងដើម្បីបង្ហូរទឹកកង្វក់ និងទឹកភ្លៀងទៅខាងក្រៅក្រុង។ ទីក្រុងត្រូវបានកសាងឡើងនៅក្នុងសណ្ឋានបែបនេះ។ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនេះគឺជាការបញ្ចេញស្នាដៃវប្បធម៌ដ៏ល្អឥតខ្ចោះមួយ ហើយនៅថ្ងៃ១៧ មេសា ១៩៧៥ រដ្ឋធានីត្រូវបានជម្លៀសប្រជាជនចេញអស់ប្រព័ន្ធបង្ហូរទឹកដ៏ល្អឥតខ្ចោះនេះលែងមានដំណើរការទៀតហើយ អ្វីៗត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញ។ ប៉ុន្តែទីក្រុងអាចមានសមត្ថភាពរស់ឡើងវិញបាន។ នៅក្រោយពេលរំដោះ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩ ប្រជាជនបានត្រឡប់ចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងវិញ គេចាំបាច់ត្រូវកសាងឡើងវិញនូវទិន្នន័យដែលត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញដោយពួកខ្មែរក្រហម ដើម្បីបន្សាំខ្លួនឡើងវិញទៅនឹងដែនដីនេះ។ ស្ថាប័ននយោបាយការកៀរគរបញ្ញាវ័ន្តឱ្យមកជួយធ្វើការ សុទ្ធតែបានចូលរួមក្នុងការកសាងភាពធន់នៃប្រព័ន្ធនាពេលនោះ ហើយប្រព័ន្ធតែមួយនោះគឺជាភស្តុតាងនៃភាពធន់របស់ដែនដីមួយ និងរបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងដែនដីនោះ។ ទឹកដែលមានអត្ថន័យនិមិត្តរូបខ្ពស់ គឺជាកម្មវត្ថុនៃពិធីបុណ្យដែលគេប្រារព្ធឡើងរៀងរាល់ឆ្នាំ ទឹកនៅតែជាធាតុមួយនៃភាពធន់។

និមិត្តរូបផ្សេងទៀត៖ ខណៈដែលយើងជួបជុំគ្នាពេលនេះ សិន្និសីទ COP25 កំពុងប្រព្រឹត្តទៅនៅទីក្រុង ម៉ាឌ្រីដ ស្តីអំពីអាកាសធាតុ។ គោលបំណងនៃសន្និសីទនោះគឺបញ្ចប់កិច្ចការជាច្រើន ដើម្បីសម្រេចឱ្យបាននូវកិច្ចព្រមព្រៀងក្រុងប៉ារីស ស្តីអំពីបម្រែបម្រួលអាកាសធាតុ។ ខ្ញុំសូម បន់ស្រន់ឱ្យបណ្តាក្រុងដែលជាសមាជិកសមាគមរបស់យើង ជាពិសេស គឺបណ្តាក្រុងនៃអាស៊ីអាគ្នេយ៍ អាចរួមគ្នាតំណាងឱ្យគម្រូមួយនៃការអភិវឌ្ឍ ជាពិសេស គឺគម្រូនៃការគ្រប់គ្រងកន្លែងសាធារណៈ និងសេវាកម្មផ្តល់ជូនប្រជាពលរដ្ឋ។

ឯកឧត្តម លោកជំទាវ ជាទីគោរព !

យើងមកជួបជុំគ្នានៅទីនេះដើម្បីស្វែងយល់ឱ្យបានកាន់តែច្រើន ដើម្បីឱ្យក្រុងភ្នំពេញផ្តល់គំនិតដល់ពួកយើង ហើយពីព្រោះតែចំណុចនេះ និងពីព្រោះឯកឧត្តម លោកជំទាវ បានផ្តល់បដិសណ្ឋារកិច្ចយ៉ាងកក់ក្តៅ និងប្រកបដោយការយកចិត្តទុកដាក់លើសមាគមអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំងរបស់យើងបែបនេះ យើងខ្ញុំសូមថ្លែងអំណរគុណយ៉ាងជ្រាលជ្រៅដល់ឯកឧត្តម លោកជំទាវ ទាំងអស់គ្នា។

La ville résiliente : penser les défis de la reconstruction urbaine

Ce 39e congrès de l'AIMF fut une importante occasion de revenir, 40 ans après, sur le processus de reconstruction de Phnom Penh après la chute du régime khmer rouge et sa tentative d'urbicide. Au-delà de la capitale cambodgienne proprement dite, d'importants témoignages de Kigali ou de Port-au-Prince sont venus enrichir les débats.

PAR GABRIEL FAUVEAUD
Professeur adjoint, université de Montréal

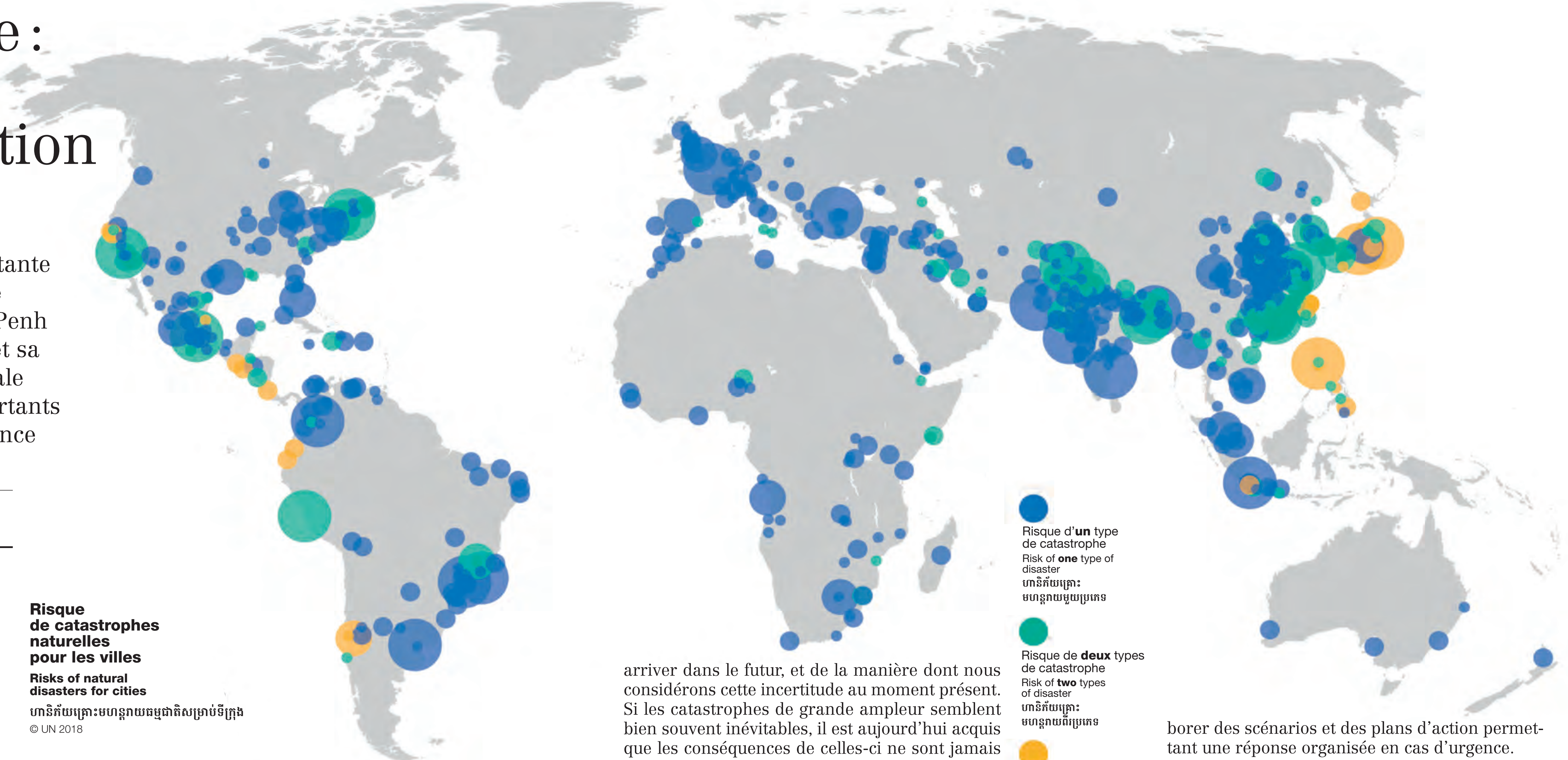

Risque de catastrophes naturelles pour les villes
Risks of natural disasters for cities
ហានិភ័យគ្រោះមហន្តរាយធម្មជាតិសម្រាប់ទីក្រុង
© UN 2018

SE RECONSTRUIRE

Lorsque nous avons été invités à organiser une conférence portant sur le thème de la reconstruction, le terme de résilience nous est rapidement apparu comme étant le plus adéquat pour décrire la manière dont certaines villes, comme Phnom Penh, ont su trouver les moyens de se reconstruire après une destruction de grande ampleur. La notion de résilience urbaine désigne la capacité des villes et de ses habitants à se relever d'un évènement traumatique, à faire face à un choc causé par une catastrophe, un évènement exceptionnel et souvent violent, pouvant entrainer des destructions et des morts, des déplacements de populations, une déliquescence des structures politiques et sociales existantes, ainsi que des traumatismes importants et sur le long terme de la population et de la société.

40 ans après l'expulsion de l'ensemble de la population urbaine et la destruction d'une partie importante de Phnom Penh sous le régime des Khmers rouges, la reconstruction de la capitale cambodgienne est un exemple particulièrement édifiant de la capacité de résilience des villes et sociétés urbaines[1]. Cependant, si Phnom Penh représente un cas exceptionnel par la violence de la politique anti-urbaine des Khmers rouges, les catastrophes et les enjeux de reconstruction concernent un nombre toujours plus important de villes dans le monde, au point que la reconstruction urbaine devient peu à peu une norme.

En effet, l'augmentation du rythme et de la force des aléas naturels, tout comme le réchauffement climatique, entrainent une accélération des évènements catastrophiques. Comme un récent rapport de l'ONU l'a montré, 1,4 milliard de personnes dans le monde vivant dans des villes de plus de 500 000 habitants sont aujourd'hui exposées à au moins un type de risque naturel. En Asie plus particulièrement, comme l'a montré une autre récente étude, la montée des eaux menace de nombreuses villes de la région, comme Jakarta, Bangkok, ou encore Hô Chi Minh-Ville. En plus de ces risques, l'accélération de la croissance urbaine (notamment sur les continents africains et asiatiques) augmente les impacts des aléas, et donc la vulnérabilité des territoires et des populations.

En d'autres termes, la ville est devenue un « territoire du risque », et la reconstruction urbaine une probabilité de plus en plus prégnante. Dans ce contexte, la gestion du risque d'une part, des vulnérabilités urbaines d'autre part, sont devenues des priorités absolues pour les villes et devraient être au cœur des politiques de développement urbain.

1. Voir, notamment : Carrier A., 2007, Les « lois de la possession » à Phnom Penh: conversion des droits d'usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété, thèse de doctorat, Architecture, Université Paris 8, 599 p.; Pierdet C., 2008, Les temporalités de la relation ville-fleuve à Phnom Penh: la fixation d'une capitale fluviale par la construction d'un système hydraulique (1865-2005), thèse de doctorat, Géographie, Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, 589 p.; Fauveaud G., 2015, La production des espaces urbains à Phnom Penh. Pour une géographie sociale de l'immobilier, Paris, Publications de la Sorbonne, 368 p.

PENSER LA RECONSTRUCTION, C'EST PENSER LE RISQUE ET LES VULNÉRABILITÉS

Le risque d'une catastrophe ou d'un évènement traumatique est très difficile à appréhender, car tout risque reste théorique et incertain. Notre rapport au risque se construit donc en fonction de ce qui est arrivé dans le passé, de ce qui pourrait arriver dans le futur, et de la manière dont nous considérons cette incertitude au moment présent. Si les catastrophes de grande ampleur semblent bien souvent inévitables, il est aujourd'hui acquis que les conséquences de celles-ci ne sont jamais des fatalités « exogènes », mais plutôt le produit de nos structures économiques, techniques, politiques et sociales. Nous avons en effet aujourd'hui les capacités de nous protéger des catastrophes et des aléas climatiques, ou du moins d'en atténuer largement les effets. C'est bien pour cela que les politiques urbaines ne peuvent se passer d'une politique de gestion des risques.

Qu'est-ce qu'une politique de gestion des risques urbains ? En amont, la gestion du risque passe par l'identification des risques potentiels d'une part, et des vulnérabilités face à ces risques d'autre part. Par exemple, à quel point les infrastructures de drainage existantes peuvent-elles supporter des épisodes pluviométriques exceptionnels ? Quels sont les populations et espaces les plus exposés à des risques potentiels ? Les vulnérabilités urbaines sont complexes à appréhender, car elles sont généralement interdépendantes et se nourrissent les unes des autres. Réduire les vulnérabilités, c'est non seulement amoindrir ou prévenir les effets des catastrophes, mais aussi protéger les populations les plus vulnérables.

Lorsque le risque se réalise, il faut avoir développé en amont les moyens techniques et institutionnels pour gérer les conséquences des catastrophes, comme les mouvements de populations, ou les destructions physiques. Prévoir le risque, c'est élaborer des scénarios et des plans d'action permettant une réponse organisée en cas d'urgence. Enfin, une politique de gestion des risques doit anticiper la résilience. Car celle-ci n'est pas innée : elle se construit et s'accompagne par l'intermédiaire de politiques publiques, de programmes de développement sociaux et économiques, d'actions citoyennes et de pratiques participatives. Cela est d'autant plus nécessaire que nous ne sommes pas tous et toutes égaux face aux changements urbains brusques provoqués par des catastrophes. Les populations les plus modestes étant les plus vulnérables face aux catastrophes, ce sont elles qui doivent le plus faire « œuvre de résilience ».

Si une catastrophe est toujours soudaine, la gestion du risque s'appréhende selon des temporalités multiples, à la fois avant, pendant et après l'évènement traumatique. Vulnérabilité, risque et reconstruction désignent donc des processus complexes appelant des approches systémiques et globales, autant que des interventions plus localisées et ciblées.

AGIR AVEC LE RISQUE

Comment agir avec le risque ? Trois éléments centraux doivent ici être mentionnés. Premièrement, la gestion du risque est politique. Elle demande la mise en œuvre de politiques publiques permettant de réduire les vulnérabilités, de développer des cadres réglementaires adaptés et de sensibi-

liser les acteurs urbains (privés, habitants, publics) à la gestion du risque, notamment car celui-ci se nourrit des perceptions et comportements individuels et collectifs face à l'incertitude.
Deuxièmement, la gestion du risque est sociale. Elle doit être appréhendée comme un enjeu collectif, et requiert une étroite collaboration entre tous les acteurs urbains. La participation citoyenne est essentielle, car elle facilite les prises de conscience et la mise en œuvre de solutions adaptées aux différentes formes de vulnérabilités que peuvent rencontrer les citadins. Les statuts économiques, l'éducation, le milieu de vie, ou encore les réseaux sociaux et familiaux vont largement déterminer l'effet des catastrophes sur les populations, ainsi que la capacité des individus à y faire face. Par ailleurs, la sécurité des uns peut accroître la vulnérabilité des autres. L'équité face aux vulnérabilités est un enjeu déterminant dans la construction de sociétés urbaines stables, pérennes et plus égalitaires. Ainsi, la mise en place de politiques publiques ciblant les populations les plus vulnérables apparaît indispensable.
Troisièmement, la gestion du risque est économique. Elle demande tout d'abord d'allouer du financement à l'identification des risques et des vulnérabilités, à leurs réductions et à leur gestion si jamais le risque se réalise. Les investissements publics et politiques économiques doivent aussi servir à réduire les vulnérabilités, particulièrement auprès des populations les plus précaires.

> Les politiques urbaines ne peuvent se passer d'une politique de gestion des risques.

En conséquence, la gestion du risque requiert bien souvent un changement ou une adaptation de nos modèles économiques, qui ont encore du mal à intégrer le caractère « incertain » du risque. Ce changement de pratiques demande, par exemple, la mise en place de cadres légaux et réglementaires plus contraignants pour les acteurs privés, qui sont aussi des bénéficiaires des politiques publiques de réduction des risques. Enfin, la gestion du risque est économique, car les villes sont de plus en plus exposées aux récessions économiques, aux crises financières et à l'explosion de bulles spéculatives.
En d'autres termes, si la résilience doit être considérée comme une dynamique positive, elle n'est pas un choix, mais une nécessité face aux changements urbains soudains. C'est bien à cela que doivent servir une meilleure approche et une prise en considération du risque et des vulnérabilités face aux catastrophes : empêcher les destructions, pour ne pas avoir à reconstruire, et ne pas avoir à être résilient.

RÉCITS DE RÉSILIENCE

Au cours de cette conférence, de nombreux exposés nous ont permis de mieux saisir la trajectoire des villes en reconstruction. Des premières heures aux premières années de la reconstruction, les témoignages de S.E. Thong Khong et de S.E. Mok Mareth démontrent comment, à Phnom Penh, chaque petite initiative a compté dans la remise en route des institutions et de la gouvernance. Leurs récits illustrent comment de nombreux défis ont dû être gérés de front, comme l'insécurité, les maladies, la remise en place d'une administration publique, le manque d'écoles et d'enseignants, le redémarrage du commerce, ou encore la production de nourriture et l'approvisionnement de la capitale. À ce titre, l'histoire de la Régie des eaux de Phnom Penh reconstituée par S.E. Ek Sonn Chan illustre particulièrement bien les défis du redémarrage des infrastructures et l'évolution des modes de gestion de l'approvisionnement des ressources.
Les interventions de Nak Moneang Men Chandevy et Fabienne Luco retracent, quant à elles, une histoire peu écrite de la reconstruction à Phnom Penh (comme ailleurs) : celle des habitants, qui ont dû s'adapter, développer des réseaux de solidarité et faire œuvre d'inventivité pour survivre et se réinventer. Dans ce contexte, l'informalité n'est pas une anomalie, mais la ressource première de la résilience. Ces récits font écho à celui de Jean Marie Théodat qui nous démontre, à partir de l'exemple de Port-au-Prince, comment l'absence d'une gouvernance publique efficace précarise un peu plus les habitants les plus fragiles.
À Phnom Penh, comme l'explique S.E. Mann Choeun, la gestion des quartiers considérés comme « informels » fut une préoccupation importante des instances publiques depuis le début des années 1990. Les évictions et relocalisations en périphérie de la capitale des habitants vivant dans des zones de logements précaires dans le centre-ville se sont faites en coordination avec les pouvoirs publics et des associations locales. Pour ces habitants, de nombreuses questions demeurent cependant : est-ce que l'accès à la propriété foncière représente réellement la condition première du développement socio-économique ? La précarité des ménages n'est-elle pas aggravée par le déracinement forcé et la relocalisation au sein de territoires éloignés du cœur des activités économiques ?
S.E. Kep Chuktema, S.E. Pa Socheat Vong et Seng Vannak de la Municipalité de Phnom Penh, ainsi que Christiane Blancot de l'APUR, ont fourni d'importants témoignages sur l'évolution des enjeux de la reconstruction urbaine depuis les trente dernières années. Si le développement et l'entretien des infrastructures ont été une priorité au cours des années 1990, les années 2000 ont permis de faire évoluer les interventions sur différents sujets comme les tenures foncières, la gouvernance (avec la mise en place d'une politique de décentralisation), le transport, ou encore la planification urbaine. Aujourd'hui, les grands projets urbains (ville-satellite par exemple) et la forte croissance urbaine témoignent de la vitalité de la capitale cambodgienne. Comme le rappellent de nombreux intervenants, comme Ngo Natharoun, l'interaction entre un marché immobilier dynamique et l'adoption de modèles de développement internationalisés, comme la ville intelligente, représentent un moteur important des transformations urbaines actuelles. Comme en témoigne Hun Chansan à propos de l'architecture, il ne s'agit cependant pas de faire table-rase du passé, mais plutôt d'inscrire ces innovations dans le temps long de la construction des villes.
Le témoignage de Nadine Umutoni Gatsinzi, Vice-Maire de Kigali, nous montre comment ces politiques de développement urbain doivent s'articuler aux politiques sociales de lutte contre la pauvreté et la corruption, qui ont fait de la capitale du Rwanda un exemple à suivre en Afrique et dans le monde. Le développement social, l'inclusion et la participation citoyenne sont des ingrédients essentiels de la résilience. Ils peuvent porter, comme nous l'explique bien Hassan Hajam, une évolution indispensable des modèles économiques existants.
Mis bout à bout, les nombreux témoignages entendus lors de cette conférence et retranscrits dans cet ouvrage tissent une véritable « histoire orale » de la reconstruction urbaine, dont Lionel Prigent nous propose par ailleurs une synthèse à la fin de cet ouvrage. Ces récits sont d'autant plus importants qu'ils viennent combler le manque de connaissances de ces épisodes aussi soudains que mouvementés de l'histoire des villes et des individus. Une fois écrite, cette histoire orale peut devenir mémoire et ainsi servir à orienter les politiques contemporaines de gestion des risques urbains et de réduction des vulnérabilités.

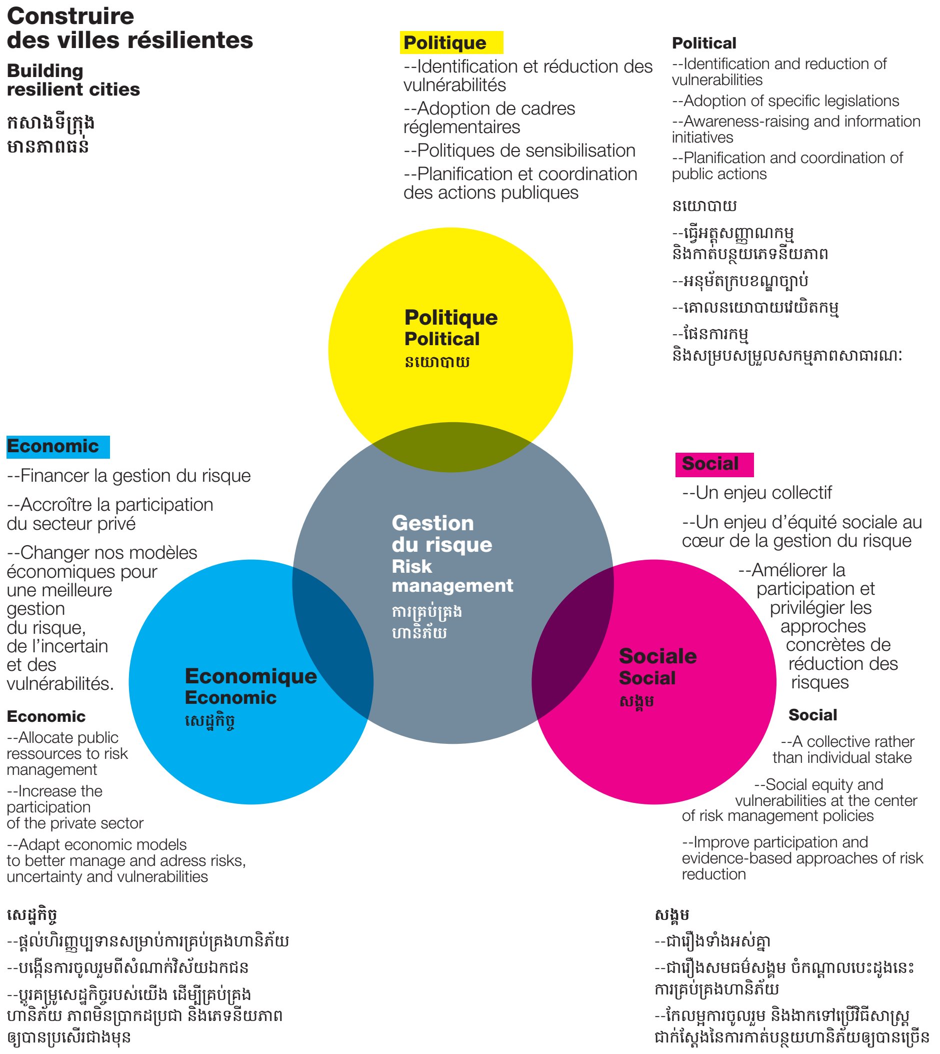

The resilient city: thinking about the challenges of urban rebuilding

This 39th Conference of the AIMF was a significant opportunity to return, 40 years on, to the process of rebuilding Phnom Penh after the fall of the Khmer Rouge regime and its attempted urbicide. In addition to the Cambodian capital itself, the debates were enriched by interesting contributions concerning Kigali or Port-au-Prince.

BY GABRIEL FAUVEAUD
Assistant professor, University of Montreal

RECONSTRUCTION, AN EXCEPTION THAT IS BECOMING A NORM

When we were invited to hold a conference on the topic of urban reconstruction, we quickly came to the view that "resilience" is the term that best describes the way in which certain cities, like Phnom Penh, were able to find the means to rebuild after large-scale destruction.
The notion of urban resilience refers to the capacity of cities and their inhabitants to recover from a traumatic event, to face a shock caused by a disaster, an exceptional and often violent event, which may result in destruction and death, the displacement of populations, the collapse of existing political and social structures, as well as major and long term trauma to individuals and societies.
Forty years after the expulsion of the entire urban population and the destruction of a significant part of Phnom Penh under the Khmer Rouge regime, the reconstruction of the Cambodian capital is a particularly uplifting example of the capacity for resilience of cities and urban societies.[1] However, while Phnom Penh stands alone for the violence of the Khmer Rouge's anti-urban policy, disasters and rebuilding issues affect an ever-growing number of cities around the world, to the point that urban reconstruction is gradually becoming a norm.
Indeed, the increasing frequency and impact of natural hazards, along with global warming, are leading to an acceleration in natural disasters. As a recent UN report has shown, 1.4 billion people around the world living in cities with more than 500,000 inhabitants are now exposed to at least one type of natural risk. In Asia in particular, as a recent study has shown, rising sea levels threatens many cities in the region, such as Jakarta, Bangkok or Ho Chi Minh City. In addition to these risks, the acceleration in urban growth (particularly on the African and Asian continents) is increasing the impact of natural hazards, and therefore the vulnerability of territories and populations.
In other words, the city has become a "high risk area", and the need for urban reconstruction an ever more present probability. Against this background, risk management and urban vulnerabilities have become absolute priorities for cities and should be central to urban development policies.

ANTICIPATING URBAN RECONSTRUCTION: RISKS AND VULNERABILITIES

The risk of a disaster or a traumatic event is very difficult to assess, because all risks remain theoretical and uncertain. Our attitude to risk is therefore based on what has happened in the past, on what could happen in the future, and on how we think about this uncertainty in the present. While large-scale disasters often seem inevitable, it is now accepted that the consequences of such disasters are never "exogenous" fatalities, but rather the outcome of our economic, technical, political and social structures. In fact, today we have the capacity to protect ourselves again climate disasters and hazards, or at least to largely mitigate their effects. That is why a risk management strategy is a crucial component of urban policies.

What is an urban risk management strategy? Risk management entails on the one hand looking forward to identify potential risks, and on the other identifying vulnerabilities to those risks. For example, to what extent can the existing drainage infrastructures cope with exceptional rainfall events? Which populations and areas are most exposed to potential risks? Urban vulnerabilities are complex to assess, because they are generally interdependent and mutually reinforcing. Reducing vulnerabilities is not only about lessening or preventing the impact of disasters, but also protecting the most vulnerable populations.

When risk becomes reality, one must already have developed the technical and institutional resources to manage the consequences of disasters, such as population movements or material destruction. Anticipating risk is about developing scenarios and action plans so as to respond to an emergency in an organised way.

Finally, a risk management policy must anticipate resilience. Because resilience is not innate: it is something that is built up and fed by public policies, by social and economic development programmes, by citizen action and participatory practices. This is particularly necessary as not everyone is equal when it comes to sudden urban changes caused by disasters. Since the poorest populations are those most vulnerable to disasters, they are the ones most called upon to "show resilience".

While a disaster is always sudden, risk management operates in multiple timeframes, both before, during and after the traumatic event. So vulnerability, risk and urban reconstruction refer to complex processes that demand systemic and global approaches, as much as more situated and targeted interventions.

APPROACHES TO RISK

How should one approach risk? There are three central factors that need to be mentioned here. First, risk management is political. It requires the implementation of public policies that can reduce vulnerabilities, develop appropriate regulatory frameworks and educate urban stakeholders (private, inhabitants, public) about risk management, in particular as risk is fed by individual and collective perceptions and behaviours in response to uncertainty.

Second, risk management is social. It must be understood as a community issue, and requires close collaboration between all urban stakeholders. Citizen participation is essential, because it facilitates awareness and implementation of appropriate solutions to the different forms of vulnerability that city dwellers may encounter. Economic status, education, living environment, along with social and family networks, will significantly determine the effect of disasters on populations, as well as the capacity of individuals to cope with them. Moreover, safety for one group may mean greater vulnerability for another. Equality in relation to vulnerabilities is a crucial factor in the construction of stable, durable and more egalitarian societies. For this reason, it is essential to implement public policies that target the most vulnerable groups in society.

Third, risk management is economic. Above all, it requires allocating funds to the identification of risks and vulnerabilities, to their reduction, and to their management if risk turns into reality. Economic investment, both public and political, needs to go into reducing vulnerabilities, particularly in the most disadvantaged populations. In consequence, risk management often requires us to change or adapt our models, which are still ill-suited to handling the "uncertain" nature of risk. Such changes include, for example, the introduction of legal and regulatory frameworks that place greater constraints on private actors, who also benefit from public risk reduction policies. Finally, risk management is economic because cities are increasingly exposed to recessions, to financial crises and to the bursting of speculative bubbles.

In other words, while resilience should be seen as a positive dynamic, it is not a choice, but a necessity in the face of sudden urban change. This is precisely why we need to improve our approach to and recognition of risk and vulnerabilities to natural disasters: to prevent destruction so that there is no need to rebuild, and therefore no need to be resilient.

RESILIENCE NARRATIVES

In the course of this conference, there have been many papers that have helped us to understand the pathways of urban reconstruction. From the first hours to the first years of the reconstruction process, the accounts given by H.E. Thong Khong and H.E. Mok Mareth demonstrate how, in Phnom Penh, every minor initiative counted in the restoration of institutions and governance. Their accounts illustrate how many challenges had to be tackled simultaneously, such as insecurity, disease, the re-establishment of a public administration, the shortage of schools and teachers, the reactivation of commerce, and food production and supplies to the city. In this regard, the story of the Phnom Penh Water Board reconstructed by H.E. Ek Sonn Chan perfectly illustrates the challenges of reactivating infrastructures and developing methods of managing and supplying resources.

For their part, the papers given by Nak Moneang Men Chandevy and Fabienne Luco retrace a largely neglected aspect of urban reconstruction in Phnom Penh (as elsewhere): the story of the inhabitants, who had to adapt, develop community networks and exercise ingenuity in order to survive and rebuild their lives. In these circumstances, informality is not an anomaly, but the primary raw material of resilience. These narratives are in counterpoint with the story told by Jean Marie Théodat who, through the example of Port-au-Prince, showed how the absence of effective public governance has the effect of further increasing the fragility of the most vulnerable population groups.

In Phnom Penh, as H.E. Mann Choeun explained, managing neighbourhoods that were considered "informal" became a major preoccupation of the public authorities from the early 1990s. The removal of populations living in informal housing areas in the city centre, and their resettlement in the outskirts, took place through coordination between the public authorities and local associations. Regarding these groups, however, questions remain: does the possibility of owning property really represent the primary condition for socio-economic development? Is not household vulnerability exacerbated by forced uprooting and relocation to areas remote from centres of economic activity?

H.E. Kep Chuktema, H.E. Pa Socheat Vong and Vannak Seng from Phnom Penh Municipality, and Christiane Blancot from APUR, gave important accounts about how the issues of urban reconstruction have changed over the last 30 years. While the development and maintenance of infrastructures were a priority in the 1990s, the 2000s have seen a shift in emphasis towards different questions such as landownership, governance (with the introduction of decentralisation policies), transport or urban planning. Today, big urban projects (e.g. satellite cities) and rapid urban growth testify to the vitality of the Cambodian capital. As many speakers, for example Natharoun Ngo, have pointed out, the interaction between a dynamic real estate market and the adoption of internationalised models of development, such as the smart city, are significant drivers of current urban transformations. However, as Chan San Hun recalled, in relation to architecture, the aim is not to erase the past and start from scratch, but rather to integrate these innovations into the long timescales of city-making. The account by Nadine Umutoni Gatsinzi, Deputy Mayor of Kigali, shows us how these urban development policies needed to be linked with social policies for poverty reduction and against corruption, which have made the capital of Rwanda a model to be followed in Africa and around the world. Social development, inclusion and citizen participation are essential ingredients of resilience. As Hassan Hajam clearly explained, they can effect essential changes in existing economic models.

Placed end to end, the many accounts heard in the course of this conference and transcribed into this book weave a genuine "oral history" of urban reconstruction, a history summarised by Lionel Prigent at the end of this text. These stories are all the more important in that they fill a gap in our knowledge of these very sudden and turbulent episodes in the history of cities and individuals. Once written down, this oral history can become memory and thereby help to guide contemporary policies for the management of urban risk and the reduction of vulnerabilities.

1. See in particular: Carrier A., 2007, *Les "lois de la possession" à Phnom Penh: conversion des droits d'usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété*, thèse de doctorat, Architecture, Université Paris 8, 599 p.; Pierdet C., 2008, *Les temporalités de la relation ville-fleuve à Phnom Penh: la fixation d'une capitale fluviale par la construction d'un système hydraulique (1865-2005)*, thèse de doctorat, Géographie, Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, 589 p.; Fauveaud G., 2015, *La production des espaces urbains à Phnom Penh. Pour une géographie sociale de l'immobilier*, Paris, Publications de la Sorbonne, 368 p.

© Gabriel Fauvaud

Phnom Penh, habitat précaire sur un site inondable.

Precarious housing in a flood zone.

ទីក្រុងភ្នំពេញ លំនៅដ្ឋានមិនមាំទាំនៅក្នុងទីតាំងអាចលិចទឹក

ទីក្រុងមានភាពធន់៖ គិតអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ

អង្គមហាសន្និបាតលើកទី៣៩នៃសមាគម AIMF នេះ គឺជាឱកាសមួយដ៏សំខាន់ ដែលអនុញ្ញាតឲ្យយើងត្រឡប់មកពិចារណាទៅលើដំណើរការនៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញ ៤០ឆ្នាំក្រោយពីរបបខ្មែរក្រហមបានដួលរលំទៅ និងបន្ទាប់ពីចេតនារបស់ពួកខ្មែរក្រហមក្នុងការលុបបំបាត់ទីក្រុង។ ក្រៅពីការនិយាយអំពីទីក្រុងខ្មែរ សក្ខីកម្មអំពីទីក្រុងគីហ្គាលី ឬទីក្រុងព័រអូប្រាំងស៍ ក៏ត្រូវបានធ្វើឡើងដែរ ដើម្បីធ្វើឲ្យការពិភាក្សាកាន់តែមានភាពផុលផុសនិងសម្បូរបែបថែមទៀត។

ដោយលោក **GABRIEL FAUVEAUD,** សាស្ត្រាចារ្យជំនួយនៃសាលកវិទ្យាល័យម៉ុងត្រេអាល់

ការកសាងឡើងវិញគឺជាករណីពិសេសដែលកំពុងក្លាយទៅជាបទដ្ឋានមួយ

នៅពេលដែលយើងខ្ញុំត្រូវបានអញ្ជើញឲ្យរៀបចំសន្និសីទមួយស្តីអំពីប្រធានបទនៃការកសាងឡើងវិញ ពាក្យ **ភាពធន់** យើងខ្ញុំយល់ថាគឺជាពាក្យដែលសមរម្យជាងគេ ដើម្បីពិពណ៌នាអំពីរបៀបដែលទីក្រុងមួយចំនួន ដូចជាទីក្រុងភ្នំពេញ ចេះស្វែងរកមធ្យោបាយដើម្បីកសាងខ្លួនឡើងវិញ បន្ទាប់ពីមានការបំផ្លិចបំផ្លាញមួយក្នុងទ្រង់ទ្រាយធំ។

សញ្ញាណនៃភាពធន់ទីក្រុង គឺសំដៅទៅសមត្ថភាពនៃទីក្រុង និងសមត្ថភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលរស់នៅក្នុងទីក្រុង ចេះងើបឈរឡើងវិញ បន្ទាប់ពីបានឆ្លងកាត់ព្រឹត្តិការណ៍ដ៏គ្រាំគ្រាមួយ ចេះប្រឈមមុខទៅនឹងការប៉ះទង្គិច ដែលបង្កឡើងដោយគ្រោះមហន្តរាយ ឬដោយព្រឹត្តិការណ៍ពិសេសណាមួយ ហើយព្រឹត្តិការណ៍ទាំងនោះ ជាទូទៅ មានវិសាលភាពធំ អាចបង្កឲ្យមានការខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរ និងសម្លាប់ជីវិតមនុស្សច្រើននាក់ ធ្វើឲ្យប្រជាជនត្រូវធ្វើបន្លាស់ទី ធ្វើឲ្យរចនាសម្ព័ន្ធនយោបាយនិងសង្គមដែលមានស្រាប់ចុះទន់ខ្សោយ ព្រមទាំងបង្កភាពគ្រាំគ្រាយ៉ាងខ្លាំងទៅលើប្រជាជននិងសង្គម នៅក្នុងរយៈពេលមួយដ៏វែង។

រយៈពេល៤០ឆ្នាំ ក្រោយពីមានការជម្លៀសប្រជាជនទាំងអស់ចេញពីទីក្រុង និងការបំផ្លិចបំផ្លាញមួយផ្នែកធំនៃទីក្រុងភ្នំពេញ ដោយពួកខ្មែរក្រហម ការកសាងទីក្រុងខ្មែរឡើងវិញ គឺជាឧទាហរណ៍ដ៏ល្អពិសេសមួយបង្ហាញពីសមត្ថភាព ភាពធន់នៃទីក្រុង និងសង្គមរស់នៅក្នុងទីក្រុង[1]។ ប៉ុន្តែថ្វីត្បិតថា ទីក្រុងភ្នំពេញជាករណីពិសេសមួយ ដោយសារហឹង្សានៃគោលនយោបាយប្រឆាំងនឹងទីក្រុងរបស់ពួកខ្មែរក្រហម ក៏ប៉ុន្តែគ្រោះមហន្តរាយនិងបញ្ហានៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញនៅកន្លែងផ្សេងទៀត ពិតជាមានចំនួនកាន់តែច្រើនឡើងៗនៅក្នុងពិភពលោក រហូតដល់យើងអាចនិយាយបានថាការកសាងទីក្រុងឡើងវិញបានក្លាយបន្តិចម្តងៗជាបទដ្ឋានមួយ។

ពិតមែនហើយ ការកើនឡើងនូវសង្វាក់និងកម្លាំងនៃភាពមិនប្រាកដប្រជាធម្មជាតិ ក៏ដូចជាការកើនឡើងនូវកំដៅធម្មជាតិ បណ្តាលឲ្យមានការពន្លឿននៃព្រឹត្តិការណ៍គ្រោះមហន្តរាយ។ ដូចដែលរបាយការណ៍ថ្មីមួយរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិបានបង្ហាញហើយថា មនុស្សចំនួន១,៤ពាន់លាននាក់នៅក្នុងពិភពលោក កំពុងរស់នៅក្នុងទីក្រុងដែលមានប្រជាជនលើសពី៥០ម៉ឺននាក់ បច្ចុប្បន្ននេះ ពួកគេកំពុងប្រឈមមុខយ៉ាងហោចណាស់ទៅនឹងហានិភ័យនៃគ្រោះធម្មជាតិមួយប្រភេទ ជាពិសេស នៅអាស៊ី ដូចដែលការសិក្សាស្រាវជ្រាវថ្មីមួយទៀតបានបង្ហាញដូចគ្នាដែរថា ការកើនឡើងនៃកម្រិតទឹកកំពុងគំរាមកំហែងទីក្រុងជាច្រើននៅក្នុងតំបន់នេះ ដូចជាទីក្រុងហ្សាការតា ទីក្រុងបាងកក ឬទីក្រុងហូជីមិញជាដើម។ បន្ថែមពីលើហានិភ័យទាំងនេះទៀត កំណើនប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុងកាន់តែខ្លាំង (ជាអាទិ៍ នៅទ្វីបអាហ្វ្រិក និងអាស៊ី) កាន់តែបង្កើនវិសាលភាពនៃភាពមិនប្រាកដប្រជា ដូច្នេះ ក៏ទៅលើភេទនីយភាពនៃទីក្រុង និងប្រជាពលរដ្ឋផងដែរ។

បើនិយាយបែបម្យ៉ាងវិញទៀត ទីក្រុងបានក្លាយទៅជា "ដែនដីនៃហានិភ័យ" ហើយការកសាងទីក្រុងឡើងវិញកាន់តែមានលក្ខណៈភវនីយភាពខ្លាំងឡើងៗ។ នៅក្នុងបរិបទនេះ ម្យ៉ាង ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យ និងម្យ៉ាងទៀតភេទនីយភាពនៃទីក្រុងបានក្លាយទៅជាអាទិភាពដាច់ខាតសម្រាប់ទីក្រុង ហើយគួរតែដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងបេះដូងនៃគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ក្រុង។

គិតគូរពីការកសាងឡើងវិញ គឺគិតគូរពីហានិភ័យនិងភេទនីយភាព

ហានិភ័យនៃការកើតមានគ្រោះមហន្តរាយ ឬព្រឹត្តិការណ៍បង្កភាពគ្រាំគ្រាណាមួយនោះ គឺយើងពិបាកនឹងដឹងខ្លាំងណាស់ ពីព្រោះថា រាល់ហានិភ័យ គឺតែងតែស្ថិតនៅក្នុងវិស័យនៃទ្រឹស្តី និងមិនប្រាកដប្រជាឡើយ ។ ដូច្នេះ ទំនាក់ទំនងរបស់យើងជាមួយហានិភ័យ គឺធ្វើឡើងដោយយោងទៅលើអ្វីដែលធ្លាប់បានកើតឡើងកន្លងរួចទៅហើយក្នុងអតីតកាល ទៅលើអ្វីដែលអាចនឹងកើតឡើងនៅក្នុងថ្ងៃអនាគត ព្រមទាំងទៅលើរបៀបដែលយើងគិតគូរពីភាពមិនប្រាកដប្រជាទាំងនេះនៅក្នុងបច្ចុប្បន្នកាល។ ថ្វីត្បិតថា ជាញឹកញាប់គ្រោះមហន្តរាយដែលមានវិសាលភាពធំ គេហាក់ដូចជាមិនអាចគេចផុត ក៏ប៉ុន្តែ បច្ចុប្បន្ននេះ គេទទួលស្គាល់ថា ផលវិបាកនៃគ្រោះមហន្តរាយទាំងនោះមិនមែនមកពីកម្មព្រេងវាសនាបង្កឡើងដោយកត្តាខាងក្រៅនោះទេ ផ្ទុយទៅវិញវាច្រើនតែជាផលិតផលនៃរចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ច បច្ចេកទេស នយោបាយ និងសង្គមរបស់យើងទៅវិញទេ។ ពិតមែនហើយ បច្ចុប្បន្ននេះ យើងមានសមត្ថភាពការពារខ្លួនយើង ទប់ទល់នឹងគ្រោះមហន្តរាយ និងភាពមិនប្រាកដប្រជានៃអាកាសធាតុ ឬក៏យ៉ាងហោចណាស់ អាចកាត់បន្ថយយ៉ាងច្រើននូវផលប៉ះពាល់បណ្តាលមកពីគ្រោះមហន្តរាយទាំងនោះដែរ។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាគោលនយោបាយក្រុង មិនអាចខ្វះគោលនយោបាយគ្រប់គ្រងហានិភ័យបានទេ។

តើគោលនយោបាយគ្រប់គ្រងហានិភ័យក្រុងជាអ្វី ? មុនគេបង្អស់គឺថា ម្យ៉ាង ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យត្រូវឆ្លងកាត់តាមការគិតឱ្យឃើញពីហានិភ័យដែលអាចកើតមានឡើងជាយថាហេតុ និងម្យ៉ាងទៀត រកឲ្យឃើញនូវភេទនីយភាពនៅចំពោះមុខហានិភ័យទាំងនោះ។ ឧទាហរណ៍ តើហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនៃលូបង្ហូរទឹកសព្វថ្ងៃនេះអាចទ្រាំទ្រកម្លាំងទឹកភ្លៀង ក្នុងរដូវដែលមានភ្លៀងធ្លាក់ច្រើនខ្លាំងហួសប្រមាណដល់កម្រិតណា ? តើប្រជាពលរដ្ឋណា និងទីតាំងណាខ្លះដែលប្រឈមមុខខ្លាំងជាងគេ ទៅនឹងហានិភ័យជាយថាហេតុទាំងនោះ ? ភេទនីយភាពនៃទីក្រុងពិតជាស្មុគស្មាញ ពិបាកនឹងយល់ណាស់ ពីព្រោះកត្តាភេទនីយភាពទាំងនោះ ជាទូទៅ ពឹងផ្អែកគ្នាទៅវិញទៅមក ហើយក៏បំពេញឲ្យគ្នាទៅវិញទៅមកដែរ។ កាត់បន្ថយភេទនីយភាព គឺមានន័យថា មិនត្រឹមតែកាត់បន្ថយ ឬត្រៀមបង្ការផលប៉ះពាល់នៃគ្រោះមហន្តរាយប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏ត្រូវការពារប្រជាពលរដ្ឋទន់ខ្សោយជាងគេផងដែរ។

នៅពេលដែលហានិភ័យកើតឡើងជាក់ស្តែង មុននឹងហានិភ័យមកដល់ទៅទៀតនោះ គេត្រូវមានមធ្យោបាយបច្ចេកទេស និងស្ថាប័ន ដើម្បីគ្រប់គ្រងផលវិបាកបង្កឡើងដោយគ្រោះមហន្តរាយ ដូចជា គ្រប់គ្រងបញ្ហាបន្លាស់ទីរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ឬការខូចខាតហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធជាដើម។ បង្ការហានិភ័យ គឺមានន័យថា រៀបចំបង្កើតសេណារីយោ និងផែនការសកម្មភាពដែលអនុញ្ញាតឲ្យយើងឆ្លើយតបតាមបែបមួយ ដែលមានការរៀបចំត្រឹមត្រូវទុកជាមុននៅក្នុងករណីបន្ទាន់។

ចំណុចចុងក្រោយ គោលនយោបាយគ្រប់គ្រងហានិភ័យត្រូវតែគិតគូរទុកជាមុនពីភាពធន់ ពីព្រោះថា គោលនយោបាយនេះ មិនមែនកើតឡើងដោយឯកឯងនោះទេ មានន័យថា គោលនយោបាយនេះ យើងត្រូវកសាងឡើង និងទទួលការគាំទ្រពីគោលនយោបាយសាធារណៈ កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ច សកម្មភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងការអនុវត្តមួយបែបចូលរួម។ គោលនយោបាយនេះ រឹតតែសំខាន់ និងចាំបាច់ថែមទៀត ដោយហេតុថាយើងទាំងអស់គ្នា ទាំងស្រីទាំងប្រុស គ្មានសមត្ថភាពស្មើគ្នាទេ នៅចំពោះមុខការផ្លាស់ប្តូរដ៏គំហុកនៃទីក្រុង ដែលបង្កឡើងដោយគ្រោះមហន្តរាយ។ ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេ គឺជាអ្នកដែលមានភេទនីយភាពជាងគេនៅចំពោះមុខគ្រោះមហន្តរាយ គឺប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេទាំងនេះហើយដែលរឹតតែត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញនូវសមត្ថភាពធន់ជាងគេ។

ពិតមែនហើយថា គ្រោះមហន្តរាយតែងតែកើតឡើងគំហុកភ្លាមៗ ប៉ុន្តែការគ្រប់គ្រងហានិភ័យ គឺត្រូវធ្វើឡើងទៅតាមពេលវេលា និងដំណាក់កាលច្រើន ពោលគឺមុនពេលព្រឹត្តិការណ៍កើតឡើង ក្នុងពេលព្រឹត្តិការណ៍កើតឡើង និ ងបន្ទាប់ពីមហន្តរាយកើតឡើង។ ដូច្នេះ ភេទនីយភាព ហានិភ័យ និងការកសាងឡើងវិញ គឺសំដៅទៅដំណើរការមួយដ៏ស្មុគស្មាញមួយ ដែលតម្រូវឲ្យមានវិធីសាស្រ្តស្វ័យប្រវត្តិ និងជារួម ក៏ដូចជាអន្តរាគមន៍ឲ្យចំគោលដៅ។

ចំណាត់ការចំពោះហានិភ័យ

តើត្រូវធ្វើចំណាត់ការបែបណា ក្នុងពេលមានហានិភ័យ ? មានចំណុច៣ សំខាន់ៗ ដែលត្រូវលើកយកមកបង្ហាញជូននៅពេលនេះ។ ចំណុចទី១ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគឺជារឿងនយោបាយ។ ចំណុចនេះ តម្រូវឲ្យមានការអនុវត្តគោលនយោបាយសាធារណៈមួយ ដែលអនុញ្ញាតឲ្យកាត់បន្ថយភេទនីយភាព បង្កើតក្របខណ្ឌច្បាប់សមស្រប និងចលនាដៃគូក្រុងទាំងអស់ ទាំងឯកជន ប្រជាពលរដ្ឋ និងរដ្ឋ ឱ្យចូលរួមក្នុងការគ្រប់គ្រងហានិភ័យ ពីព្រោះថាហានិភ័យគឺពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការយល់ឃើញ និងឥរិយាបទរបស់បុគ្គលនីមួយៗ ក៏ដូចជាឥរិយាបទរបស់មនុស្សរួមគ្នានៅចំពោះមុខភាពមិនប្រាកដប្រជា។

ចំណុចទី២ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគឺជារឿងសង្គម។ ចំណុចនេះគួរត្រូវបានយល់ថា ហានិភ័យគឺជាបញ្ហារួមគ្នា និងតម្រូវឱ្យមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការយ៉ាងជិតស្និទ្ធរវាងដៃគូក្រុងទាំងអស់។ ការចូលរួមពីប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូបគឺជារឿងសំខាន់បំផុត ពីព្រោះការចូលរួមបែបនេះបង្កឱ្យមានការយល់ដឹងយ៉ាងទូលំទូលាយ និងសម្រួលការលើកសំណើដំណោះស្រាយសមស្របសម្រាប់គ្រប់ប្រភេទនៃភេទនីយភាពដែលប្រជាជនក្រុងអាចជួបប្រទះ។ ស្ថានភាពសេដ្ឋកិច្ច អប់រំ ទីកន្លែងរស់នៅ ឬក៏បណ្តាញសង្គម និងគ្រួសារ សុទ្ធតែចូលរួមកំណត់យ៉ាងទូលំទូលាយនូវផលប៉ះពាល់នៃគ្រោះមហន្តរាយទៅលើប្រជាពលរដ្ឋព្រមទាំងសមត្ថភាពនៃបុគ្គល ប្រឈមមុខនឹងគ្រោះមហន្តរាយ។ ម្យ៉ាងវិញទៀតសុវត្ថិភាពរបស់មនុស្សមួយក្រុមអាចនឹងបង្កើនភេទនីយភាពរបស់មនុស្សមួយក្រុមផ្សេងទៀត។ សមធម៌នៅចំពោះមុខភេទនីយភាពគឺជារឿងមួយដ៏សំខាន់បំផុតនៅក្នុងការកសាងសង្គមទីក្រុងមួយដែលមានស្ថិរភាព មាននិរន្តរភាព និងមានសមភាពខ្លាំងជាងមុន។ ដូច្នេះ ការដាក់ចេញនូវគោលនយោបាយសាធារណៈផ្តោតទៅលើប្រជាពលរដ្ឋដែលមានភេទនីយភាពជាងគេ មើលទៅគឺជារឿងចាំបាច់ខានមិនបាន។

ចំណុចទី៣ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគឺជារឿងសេដ្ឋកិច្ច។ ជាបឋម ចំណុចនេះតម្រូវឱ្យមានកញ្ចប់ថវិកាប្រើសម្រាប់រកឱ្យឃើញនូវហានិភ័យនិងភេទនីយភាព សម្រាប់ការកាត់បន្ថយនិងគ្រប់គ្រងហានិភ័យទាំងនោះ ក្នុងករណីដែលគ្រោះមហន្តរាយកើតឡើង។ វិនិយោគសាធារណៈ គោលនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច ត្រូវតែអនុវត្តដើម្បីជាប្រយោជន៍នៃការកាត់បន្ថយភេទនីយភាព ជាពិសេស ភេទនីយភាពប្រជាពលរដ្ឋដែលក្រីក្រជាងគេ។ ជាលទ្ធផល ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យ ជាញឹកញ៉យ តម្រូវឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរ ឬការសម្របសម្រួលគម្រូសេដ្ឋកិច្ចរបស់យើង ដែលនៅតែពិបាកនឹងបញ្ចូលលក្ខណៈ "មិនប្រាកដប្រជា" នៃហានិភ័យនៅឡើយ។ ការផ្លាស់ប្តូរទម្លាប់នេះជាឧទាហរណ៍ តម្រូវឲ្យមានការដាក់ចេញនូវក្របខណ្ឌច្បាប់ និងបទបញ្ជាកាន់តែមានភាពតឹងតែងជាងមុន ចំពោះវិស័យឯកជន ដែលក៏ជាអ្នកទទួលបានផលពីនយោបាយសាធារណៈ លើការកាត់បន្ថយហានិភ័យដែរ។

ចំណុចចុងក្រោយ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគឺជារឿងសេដ្ឋកិច្ច ពីព្រោះថា ទីក្រុងប្រឈមមុខកាន់តែខ្លាំងឡើងទៅនឹងការធ្លាក់ចុះនៃសេដ្ឋកិច្ច ទៅនឹងវិបត្តិហិរញ្ញវត្ថុ និងការកើនឡើងយ៉ាងខ្លាំងនៃការទិញទុកសម្រាប់លក់។ បើនិយាយតាមបែបផ្សេងវិញ ថ្វីត្បិតថា ភាពធន់ត្រូវបានចាត់ទុកដូចជាថាមភាពវិជ្ជមាន ប៉ុន្តែភាពធន់មិនមែនជាជម្រើសនោះទេ មានន័យថា ភាពធន់គឺជារឿងចាំបាច់ ត្រូវធ្វើទីក្រុងឱ្យមានភាពធន់ នៅចំពោះមុខបម្រែបម្រួលក្រុងដ៏គំហុកនិងបន្ទាន់។ ដូច្នេះ គឺវិធីសាស្រ្តមួយល្អជាងមុន និងការគិតគូរអំពីហានិភ័យនិងភេទនីយភាពនៅចំពោះមុខគ្រោះមហន្តរាយទាំងនោះហើយ ដែលនាំមកនូវប្រយោជន៍ដល់ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យ ពោលគឺការពារឲ្យបានកុំឲ្យមានការខូចខាត មិនចាំបាច់កសាងឡើងវិញ ដូច្នេះមានន័យថា មិនចាំបាច់មានភាពធន់។

ការរៀបរាប់អំពីភាពធន់

នៅក្នុងសន្និសីទនេះ បទបង្ហាញជាច្រើនបានអនុញ្ញាតឲ្យយើងយល់កាន់តែច្បាស់អំពីគន្លងផ្លូវនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ។ ចាប់ពីនាទីដំបូងនៅក្នុងឆ្នាំដំបូងនៃការកសាងឡើងវិញ សក្ខីកម្មរបស់ឯកឧត្តម ថោង ខុន និងឯកឧត្តម ម៉ុក ម៉ារ៉េត បានបង្ហាញថា តើនៅទីក្រុងភ្នំពេញ រាល់គំនិតផ្តួចផ្តើមតូចតាចនីមួយៗ មានសារៈសំខាន់យ៉ាងណា នៅក្នុងការធ្វើឲ្យស្ថាប័ននានា និងអភិបាលកិច្ចចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ។ ការរៀបរាប់របស់ឯកឧត្តមទាំងពីរបានឆ្លុះបញ្ចាំងថា តើបញ្ហាប្រឈមជាច្រើនត្រូវបានគ្រប់គ្រងដោយរបៀបណា ដូចជា បញ្ហាអសន្តិសុខ ជំងឺដង្កាត់ ការបង្កើតឡើងវិញនូវរដ្ឋបាលសាធារណៈ កង្វះខាតសាលារៀននិងគ្រូបង្រៀន ការចាប់ផ្តើមឡើងវិញនូវការលក់ដូរ ឬក៏ការផលិតម្ហូបអាហារ និងការផ្គត់ផ្គង់ស្បៀងដល់រដ្ឋធានីជាដើម។ នៅក្នុងន័យដូចគ្នានេះដែរ ប្រវត្តិរដ្ឋាករស្វយ័តទឹកក្រុងភ្នំពេញ ដែលរៀបរាប់ដោយឯកឧត្តមឯក ស៊ុនចាន់ ពិតជាបង្ហាញយ៉ាងល្អពិសេសអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការដាក់ឲ្យដំណើរការឡើងវិញនូវហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងការវិវឌ្ឍនៃរបៀបគ្រប់គ្រងការផ្គត់ផ្គង់ធនធានទឹក។

បទអន្តរាគមន៍របស់អ្នកម្នាង ស៊ីសុវត្ថិ ម៉ែន ចាន់ទេវី និងលោកស្រីហ្វាប៊ីយែន លុយកូ រៀបរាប់អំពីប្រវត្តិរឿងរ៉ាវមួយដែលមិនសូវមានគេសរសេរឡើយ គឺប្រវត្តិនៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញ (ដូចទីក្រុងផ្សេងទៀតដែរ) នោះគឺប្រវត្តិរឿងរ៉ាវរបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រូវសម្របខ្លួន បង្កើតជាខ្សែបណ្តាញសាមគ្គីគ្នា បង្ហាញឲ្យឃើញនូវគំនិតច្នៃប្រឌិត ដើម្បីប្រឹងរស់ និងបង្កើតគំនិតច្នៃប្រឌិតថ្មីៗ។ នៅក្នុងបរិបទនេះ អ្វីដែលក្រៅផ្លូវការមិនមែនជារឿងមិនធម្មតានោះទេ ប៉ុន្តែគឺជាប្រភពធនធានសំខាន់នៃភាពធន់។ ប្រវត្តិរឿងរ៉ាវទាំងនេះឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីប្រវត្តិរឿងរ៉ាវដែលរៀបរាប់ដោយលោក ហ្សង់ម៉ារី តេអូដាដោយផ្តើមចេញពីឧទាហរណ៍នៃទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ថាតើអវត្តមាននៃអភិបាលកិច្ចសាធារណៈប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពមួយ ធ្វើឲ្យប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រធ្លាក់ចូលទៅក្នុងភាពមិនប្រាកដប្រជាកាន់តែខ្លាំងឡើងយ៉ាងដូចម្តេច។ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ដូចដែលឯកឧត្តម ម៉ាន់ ឈឿន បានពន្យល់ដូច្នោះដែរថា ការគ្រប់គ្រងសង្កាត់ទាំងឡាយដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជាសង្កាត់ "ក្រៅផ្លូវការ" គឺជាក្តីបារម្ភយ៉ាងខ្លាំងរបស់អាជ្ញាធររដ្ឋ តាំងពីដើមដំបូងនៃទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០មកម្ល៉េះ។ ការបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងតំបន់អាណាធិបតេយ្យក្នុងទីក្រុង ឲ្យទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី តាមជាយក្រុង ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយមានការសម្របសម្រួលជាមួយអាជ្ញាធរសាធារណៈ និងសមាគមក្នុងស្រុក។ ប៉ុន្តែសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋទាំងនោះ នៅតែមានចំណោទសំណួរជាច្រើន ដូចជាថា តើការទទួលបាននូវកម្មសិទ្ធិដីធ្លី គឺជាលក្ខខណ្ឌពិតប្រាកដនៃការអភិវឌ្ឍសង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ចឬទេ ? អថាវរភាពរបស់ក្រុមគ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋមិនកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរទៀតទេឬ ? ដោយសារតែការផ្តាច់ឫសគល់របស់ពួកគេដោយបង្ខំ និងការទៅតាំងទីលំនៅថ្មីក្នុងដែនដីមួយដែលនៅឆ្ងាយពីបេះដូងនៃសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ? ឯកឧត្តម កែប ជុតិមា ឯកឧត្តម ប៉ា សុជាតិវង្ស និងលោក សេង វណ្ណៈ មកពីសាលារាជធានីភ្នំពេញ ព្រមទាំងលោកស្រី គ្រីស្ទ៉ាន ប្លង់កូ មកពីអង្គភាព APUR ទីក្រុងប៉ារីស ក៏បានផ្តល់នូវសក្ខីកម្មសំខាន់ៗផងដែរ ស្តីពីការវិវឌ្ឍនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ ក្នុងរយៈពេលជាង៣០ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ។ ថ្វីបើការអភិវឌ្ឍនិងការថែទាំហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធគឺជាអាទិភាពមួយក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ក៏ប៉ុន្តែ គឺនៅទសវត្សរ៍ឆ្នាំ២០០០ប៉ុណ្ណោះ ទើបមានអន្តរាគមន៍ទៅលើវិស័យផ្សេងទៀត ដូចជា កម្មសិទ្ធិដីធ្លី អភិបាលកិច្ច (ការដាក់ចេញនូវគោលនយោបាយវិមជ្ឈការ) ការដឹកជញ្ជូន ឬការធ្វើផែនការក្រុង ជាដើម។

បច្ចុប្បន្ននេះ គម្រោងក្រុងធំៗ ដូចជាក្រុងរណបជាដើម ព្រមទាំងកំណើនប្រជាពលរដ្ឋខ្លាំងនៅក្នុងក្រុង ពិតជាបង្ហាញពីភាពសកម្ម រស់រវើកនៃរាជធានីកម្ពុជា។ ដូចដែលវាគ្មិនជាច្រើន ឧទាហរណ៍ លោក ង៉ោ ណត្តរុនបានរំលឹកឡើងវិញរួចហើយថា អន្តរកម្មរវាងទីផ្សារអចលនទ្រព្យប្រកបដោយថាមភាព និងការអនុម័តយកតាមគំរូនៃការអភិវឌ្ឍបែបអន្តរជាតិ ដូចជាទីក្រុងឆ្លាតវៃជាដើម គឺតំណាងឲ្យចលករដ៏សំខាន់មួយនៃរូបបរិវត្តន៍ទីក្រុងបច្ចុប្បន្ននេះ។ ដូចដែលលោក ចាន់ សាន់ហ៊ុន ផ្តល់ជាសាក្សីស្រាប់អំពីស្ថាបត្យកម្ម គឺផ្ទុយទៅវិញ មិនមែនជាការបំផ្លាញអតីតកាលនោះទេ ប៉ុន្តែគឺបញ្ចូលនវានុវត្តភាពទាំងនេះទៅក្នុងរយៈពេលវែងនៃការកសាងទីក្រុង។

សក្ខីកម្មរបស់លោកជំទាវ ណាឌីន អ៊ុមុតូនី ហ្កាត់ស៊ីនហ្ស៊ីអភិបាលរងក្រុង គីហ្កាលី បង្ហាញយើងថា តើគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍ក្រុងទាំងនេះត្រូវផ្សារភ្ជាប់ជាមួយនឹងគោលនយោបាយសង្គម ប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងភាពក្រីក្រ និងអំពើពុករលួយដោយរបៀបណា ដែលធ្វើឲ្យរដ្ឋធានីប្រទេស រ៉្វាន់ដា មួយនេះ ក្លាយជាឧទាហរណ៍មួយគួរយកគំរូតាមនៅទ្វីបអាហ្វ្រិក ក៏ដូចជានៅក្នុងពិភពលោកទាំងមូល។ ការអភិវឌ្ឍសង្គម បរិយាប័ន្នភាព និងការចូលរួមរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ សុទ្ធតែជាផ្នែកសំខាន់ៗនៃភាពធន់។ ដូចដែលលោក ហាសាន ហាចាម បានពន្យល់យ៉ាងក្បោះក្បាយហើយថា ចំណុចសំខាន់ៗទាំងនេះ អាចនាំទៅរកការវិវឌ្ឍសំខាន់មិនអាចខ្វះបាននៃគំរូសេដ្ឋកិច្ចបច្ចុប្បន្ន។

ក្រោយពីការដាក់បញ្ចូលគ្នារួចមក សក្ខីកម្មជាច្រើនទាំងនេះដែលយើងបានស្តាប់នៅក្នុងសន្និសីទ ហើយចម្លងចេញនៅក្នុងស្នាដៃដែលលោកអ្នកអានកំពុងកាន់នៅក្នុងដៃនេះ ពិតជាបង្កើតបាននូវប្រវត្តិរឿងរ៉ាវរៀបរាប់ដោយផ្ទាល់មាត់មួយពិតប្រាកដ អំពីការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ ដែលលោក លីយ៉ូណែល ព្រីហ្សង់ លើកសំណើជាសេចក្តីសង្ខេបមួយ ជូនយើងទាំងអស់គ្នានៅផ្នែកខាងចុងនៃស្នាដៃនេះ។ ប្រវត្តិរឿងរ៉ាវទាំងនេះ កាន់តែសំខាន់ថែមទៀតដោយសារថា វាបំពេញបន្ថែមឲ្យកង្វះខាតនៃចំណេះដឹងអំពីសម័យកាលទាំងនោះ ដែលជារបត់មួយដ៏លឿន និងប្រកបដោយភាពក្តុកក្តួលនៃប្រវត្តិសាស្រ្តទីក្រុង និងប្រវត្តិសាស្រ្តប្រជាពលរដ្ឋជាលក្ខណៈបុគ្គល។ ក្រោយពីសរសេរចេញហើយ ប្រវត្តិរឿងរ៉ាវទាំងនេះ ដែលរៀបរាប់ដោយផ្ទាល់មាត់ អាចក្លាយទៅជាស្មារតីចងចាំមួយ និងបម្រើជាប្រយោជន៍នៃការកំណត់ទិសដៅគោលនយោបាយបច្ចុប្បន្ន ក្នុងការគ្រប់គ្រងហានិភ័យក្រុង និងកាត់បន្ថយភេទនីយភាព។

1. សូមអានជាអាទិ៍ ស្នាដៃរបស់អ្នកនិពន្ធ Carrier A. ឆ្នាំ២០០៧ មានចំណងជើងថា"ច្បាប់នៃការកាន់កាប់អចលនទ្រព្យ" នៅទីក្រុងភ្នំពេញ៖ ការប្រែក្លាយសិទ្ធិនៃការប្រើប្រាស់លំនៅដ្ឋាន បន្ទាប់ពីបរិបទសង្គមនិយមនៃការចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងវិញ (ឆ្នាំ១៩៧៩-១៩៨៩) ឱ្យទៅជាកម្មសិទ្ធិឯកជន និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិតផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម សាកលវិទ្យាល័យប៉ារីស៨ កម្រាស់៥៩៩ទំព័រ ស្នាដៃលោក Pierdet C. ឆ្នាំ២០០៨ មានចំណងជើងថា "កាលវេលានៃទំនាក់ទំនងរវាងទីក្រុងនិងទន្លេនៅភ្នំពេញ"៖ ការតាំងទីនៃទីក្រុងជាប់មាត់ទន្លេ ដោយការកសាងប្រព័ន្ធធារាសាស្រ្តមួយ (ឆ្នាំ១៨៦៥-២០០៥) និក្ខេបបទថ្នាក់បណ្ឌិតផ្នែកភូមិវិទ្យា សាកលវិទ្យាល័យប៉ារីស១ Panthéon-Sorbonne កម្រាស់៥៨៩ទំព័រ ស្នាដៃរបស់លោក Fauveaud G. ឆ្នាំ២០១៥ ដែលមានចំណងជើងថា "ការបង្កើតលំហក្រុងនៅទីក្រុងភ្នំពេញ សម្រាប់ភូមិសាស្រ្តសង្គមនៃអចលនទ្រព្យ" ទីក្រុងប៉ារីស បោះពុម្ព ផ្សាយដោយសាកលវិទ្យាល័យ Sorbonne កម្រាស់៣៦៨ទំព័រ។

Retour sur les enjeux de la reconstruction à Phnom Penh

១. ត្រឡប់ទៅពិនិត្យមើលបញ្ហានៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញ

A look back at the challenges of the reconstruction of Phnom Penh

Après une brève chronologie des grandes étapes qui ont jalonné la reconstruction de Phnom Penh par S.E. Pa Socheat Vong, Christiane Blancot revient sur les actions clés de cette reconstruction et Fabienne Luco sur la résilience de la population et son rôle dans le renouveau de la ville.

After a short chronology of the main steps that punctuated the reconstruction of Phnom Penh by H.E. Pa Socheat Vong, Christiane Blancot describes the key measures in that reconstruction process and Fabienne Luco the resilience of the population and its role in the revival of the city.

បន្ទាប់ពីបានស្តាប់អំពីជំហានធំៗជាបន្តបន្ទាប់នៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញ រៀបរាប់ត្រួសៗដោយឯកឧត្តម ប៉ា សុជាតិវង្ស លោកស្រី Christiane Blancot បានត្រឡប់មកនិយាយអំពីសកម្មភាពគន្លឹះៗនៃការកសាងឡើងវិញនេះ ហើយលោកស្រី Fabienne Luco បានពន្យល់អំពីភាពធន់របស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងតួនាទីរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងជីវិតរស់នៅថ្មីក្នុងទីក្រុង។

Gare de Phnom Penh, 9 février 1980 : réouverture du chemin de fer. Le transport ferroviaire est important et les Cambodgiens doivent le réhabiliter.

Phnom Penh railway station, 9 February 1980: reopening of the railway. Rail transport is important and Cambodia needs to revive it.

ស្ថានីយរថភ្លើងក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ថ្ងៃទី៩ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៨០៖ ការបើកឲ្យផ្លូវដែកដំណើរការឡើងវិញ។ ការដឹកជញ្ជូនតាមផ្លូវដែកគឺជាបណ្ដាញគមនាគមន៍ដ៏សំខាន់ ដែលប្រជាជនកម្ពុជាចាំបាច់ត្រូវស្តារឡើងវិញ។

“Leadership, processus de reconstruction et de développement de la Ville de Phnom Penh”

Ancien Gouverneur de Phnom Penh de 2013 à 2017, Pa Socheat Vong partage son expérience et les défis que la municipalité de Phnom Penh a rencontrés pendant son mandat. **PAR S. E. PA SOCHEAT VONG**

SE RECONSTRUIRE

Phnom Penh, qui a traversé les tragédies et les épreuves les plus amères et les plus indescriptibles lorsqu'elle a été transformée en ville fantôme entre 1975 et 1979, est aujourd'hui une ville prospère et peuplée de près de 3 millions d'habitants bénéficiant désormais d'un mode de vie décent.

Phnom Penh est l'une des vieilles villes de la Francophonie. Après la libération du 7 janvier 1979 du régime génocidaire des Khmers rouges, la ville commence sa renaissance et sa reconstruction. Depuis la signature de l'Accord de paix de Paris en 1991, une plus grande attention a été accordée à la restauration de la ville. La propriété foncière privée est rétablie en 1989, entraînant une forte croissance dans les secteurs de la construction et de l'immobilier au cours de la décennie suivante. À partir des années 2000, les *borey*, ou communautés fermées, parsèment peu à peu le paysage et les immeubles de grande hauteur commencent à germer. La transformation de la ville entraine également de multiples défis concernant l'environnement. Les déchets solides et liquides augmentent en volume, mais les infrastructures de traitement restent très médiocres. Par ailleurs, du début des années 1980 à l'an 2000, la ville compte environ 2 000 établissements communautaires pauvres s'étendant au bord des lacs, des canaux, de la voie ferrée, sur les toits des bâtiments existants et dans certains espaces publics.

> Pour faire face à ces défis, des mesures ont été prises pour définir une vision à long terme de la ville.

Pour faire face à ces défis, des mesures ont été prises pour définir une vision à long terme de la ville. Entre 2003 et 2015, dans le cadre d'un projet financé par le FSP (Fonds de Solidarité Prioritaire français), la Ville de Phnom Penh et des experts cambodgiens, en étroite collaboration avec des experts français, entreprennent une étude pour concevoir et développer le Plan directeur stratégique de Phnom Penh à l'horizon 2035. Approuvé par le Conseil des ministres le 15 décembre 2015, le schéma directeur à l'horizon 2035 définit de grandes orientations du développement urbain de la capitale cambodgienne, comme la durabilité, son caractère multifonctionnel, la réalisation d'infrastructures et de nouvelles zones d'urbanisation, ainsi que le développement d'une ville inclusive pour tous, riches et pauvres.

De plus, grâce à une coopération avec l'Agence japonaise de coopération internationale (JICA), la ville développe un plan directeur des transports ainsi qu'un plan directeur pour gérer les inondations. Un plan stratégique de gestion environnementale de la ville est également conclu grâce à une coopération avec l'organisation Green International Science.

Avec le plan directeur 2015-2035 à notre disposition, l'administration municipale de Phnom Penh a lancé, pendant mon mandat, un certain nombre de plans d'actions prioritaires pour relever plusieurs défis clés au cours de la période 2013-2017 en utilisant la combinaison de 3 priorités clés nommées « 3.2.1 » 3 pour 3 défis, 2 pour 2 services et 1 pour une politique de décentralisation/déconcentration.

RELEVER TROIS DÉFIS PRIORITAIRES :

1. L'ordre public relatif à la circulation, aux parkings, aux transports, aux marchands ambulants, à la construction et à la gestion de l'aménagement du territoire ;
2. Les problèmes environnementaux liés à la gestion des déchets liquides et solides ;
3. Les problèmes d'infrastructure, y compris les routes, le système de drainage et les réseaux de distribution d'eau potable et d'électricité, qui doivent être améliorés dans le cadre du plan de relocalisation des usines et autres établissements d'entreprise sur des sites le long des routes de la ceinture de la ville.

FOURNIR DEUX SERVICES PRINCIPAUX AUX HABITANTS DE LA VILLE :

1. Un service de sécurité : la sécurité et la stabilité politique doivent être assurées à tout moment. Cela a été mis en œuvre à diverses reprises lors de manifestations, parfois violentes, de la population.

© Cambodge Nouveau

Chantier de construction du réseau de drainage, Phnom Penh, 2007.

Phnom Penh, drainage system construction site, 2007.

ការដ្ឋានសាងសង់លូ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០០៧

2. Fournir des services publics, y compris les services de santé et d'éducation, aux citoyens avec transparence, responsabilité et efficacité.

POLITIQUE DE DÉCENTRALISATION ET DE DÉCONCENTRATION :

1. Poursuite de la mise en œuvre de la politique de décentralisation et de déconcentration, de manière plus large et approfondie, dans le cadre du développement démocratique infranational afin de rapprocher les services publics de la population. Cela se fait grâce à une coopération renforcée entre la ville et les organisations de la société civile, les partenaires du développement et par la consultation publique, ainsi que par le renforcement du mécanisme du service à guichet unique à tous les niveaux administratifs et avec un degré élevé de confiance.

Avec les plans directeurs et des stratégies ciblées comme principaux outils à notre disposition, appuyés par la sagesse de la « ville nourricière de la ville » mise en place par Samdech Techo Hun Sen, Premier ministre du Royaume du Cambodge, Phnom Penh a réussi certaines réalisations majeures. Pour n'en nommer que quelques-unes : la construction des routes de ceinture de la ville, des autoponts et des routes du centre-ville pour éviter la congestion du trafic, un autopont piétonnier érigé pour minimiser les accidents de la route, des châteaux d'eau publics construits dans des zones excentrées pour répondre aux besoins du public, un système de transport public par bus, la rénovation des parcs publics, l'amélioration de l'éclairage public et l'installation de caméras de sécurité, la pavement d'une voie piétonne le long de la rivière Tonlé Bassac, ainsi que l'amélioration du système de drainage (la capacité des 12 stations de pompage a été multipliée par trois).

Ces réalisations ont également été accompagnées par la forte croissance du nombre d'immeubles de grande hauteur, des *borey* et des villes satellites. Des conflits fonciers chroniques dans des communautés non organisées ont également été résolus. Sur ce front, la politique visant à relever le niveau de vie des communautés défavorisées a été appliquée avec vigueur. Un comité interministériel a été formé pour mener une étude et une évaluation afin de déterminer la compensation et les droits de propriété pour les résidents ou les communautés qui sont affectés par l'objectif du plan directeur. Entre 2001 et 2014, le nombre de communautés pauvres est passé de 1 369 à 252 grâce à une campagne de concession de terres octroyées à ceux qui résident dans les zones touchées et grâce à leur intégration dans les structures formelles de village et de sangkat.

Malgré ces progrès, la ville de Phnom Penh fait toujours face à de nombreux défis et face à une importante concurrence économique, qui dépasse ce que le plan directeur de la ville prévoyait. Le développement inégal entre les différentes zones de la ville et les modes d'utilisation du sol et de la géographie de la ville se traduisent par

des pertes économiques. Celles-ci s'accompagnent d'un déséquilibre entre les besoins d'ouvrir plus d'espace foncier pour les activités de construction axées sur les services, et les infrastructures publiques. Ces dernières restent insuffisantes face à la croissance démographique et au boom de la construction, comme en témoigne l'aggravation des embouteillages année après année dans le centre-ville. Pendant ce temps, alors que la ville se transforme de plus en plus en une métropole pouvant accueillir jusqu'à 6 millions d'habitants, alors qu'elle ne compte maintenant que 2 millions d'habitants, elle créera alors également un précédent pour d'autres grandes provinces, qui doivent être régies par la même loi.

Au cours des décennies suivantes, les villes et les municipalités de l'ANASE sont impatientes d'adopter le concept de réseau de villes intelligentes défendu par les dirigeants de l'organisation. À la lumière des défis que je viens de mentionner, je souhaiterais insister sur deux enjeux importants auxquels la ville devra faire face dans un futur proche.

Tout d'abord, avec son évolution et son développement, Phnom Penh a maintenant dépassé son statut de capitale et est en passe de devenir une métropole qui aura des fonctions plus spécifiques et nécessitera plus de ressources, de capacités et de responsabilités en matière juridique, technique, financière et de gestion.

Ensuite, avec la forte augmentation de la population, des moyens de transport et de la construction, le moment est venu pour les dirigeants de la ville de reconsidérer la révision du plan directeur de la ville de manière à répondre à la concurrence économique et afin d'assurer un développement plus durable. En tant que membre du réseau Smart City, la ville de Phnom Penh doit se préparer à pouvoir rattraper la tendance régionale.

Pour conclure, je souhaiterais dire que si les défis rencontrés par toutes nos villes respectives peuvent être similaires ou différents, j'espère que nous, en tant que partenaires de la Francophonie, continuerons de partager les bonnes leçons apprises avec la ville de Phnom Penh. J'espère aussi que nous travaillerons ensemble pour relever ces défis, pour garantir un développement urbain plus durable et une croissance économique dans un environnement sain, exempt de congestion routière, de détritus et d'inondations, afin de prendre soin du bien-être des résidents pour continuer à garantir l'équilibre de leur niveau de vie.

Figure 1.14: Increase in Vehicles in Phnom Penh Between 1990 and 2012

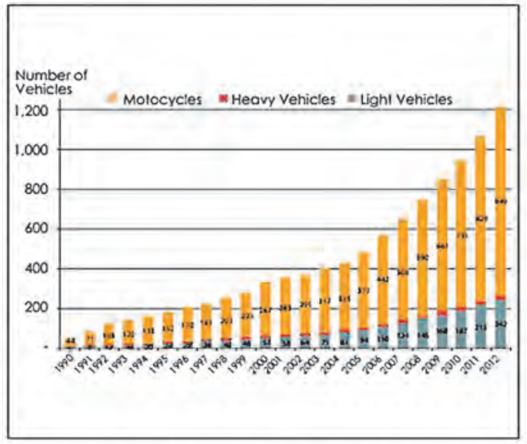

Figure 1.15: Change in Travel Speed Between 2001 and 2012

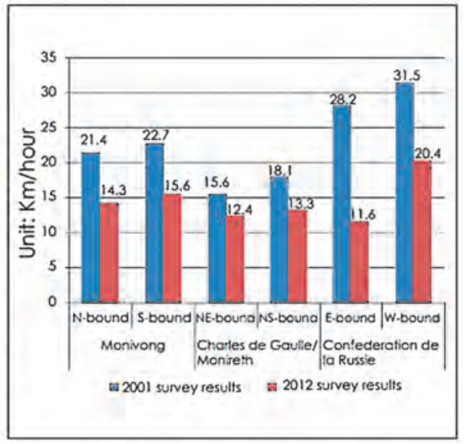

Source: JICA, 2014. The Project for Comprehensive Urban Transport Plan in Phnom Penh Capital City

Graphique 1.14 : Augmentation du nombre de véhicules à Phnom Penh de 1990 à 2012.

Graph 1.14: Increase in the number of vehicles in Phnom Penh from 1990 to 2012.

ក្រាហ្វិក១.១៤៖ ការកើនឡើងនៃចំនួនយានយន្តនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ១៩៩០ ដល់ឆ្នាំ២០១២

Graphique 1.15 : Evolution du trafic de 2001 à 2012.

Graph 1.15: Traffic growth from 2001 to 2012.

ក្រាហ្វិក១.១៥៖ កំណើនចរាចរណ៍ ពីឆ្នាំ២០០១ ដល់ឆ្នាំ២០១២

"Leadership, Reconstruction Process and Development in the City of Phnom Penh"

Former Governor of Phnom Penh from 2013 to 2017, Pa Socheat Vong looks back on his experience and on the challenges that Phnom Penh municipality faced during his mandate.

BY H. E. PA SOCHEAT VONG

REBUILDING

Phnom Penh, which suffered the most bitter and indescribable trials and tragedies when it was turned into a ghost city between 1975 and 1979, is today a prosperous and populous city of almost 3 million people who now enjoy a decent way of life.

Phnom Penh is one of the world's old Francophone cities. After it was liberated on January 7, 1979 from the genocidal Khmer Rouge regime, the city embarked upon its renaissance and reconstruction. Since the signature of the Paris Peace Agreement in 1991, greater attention has been paid to the restoration of the city.

Private land ownership was re-established in 1989, leading to strong growth in the construction and real estate sectors over the decade that followed. From the 2000s onwards, the landscape gradually became peppered with borey, or gated communities, and high-rise buildings began to spring up. The transformation of the city also generated many environmental challenges. Volumes of solid and liquid waste increased, but the infrastructures for treating them remained very modest. Moreover, from the early 1980s to the year 2000, the city was home to some 2000 poor community settlements, located along lakes, canals, the railway, on the roofs of existing buildings and in certain public spaces.

To tackle these challenges, measures were taken to establish a long-term vision for the city. Between 2003 and 2015, as part of a project funded by the FSP (France's Priority Solidarity Fund), Phnom Penh Municipality and Cambodian experts, in close collaboration with French experts, undertook a study to design and develop the strategic masterplan for Phnom Penh up to the time horizon of 2035. Approved by the Council of Ministers on December 15, 2015, the 2035 Masterplan sets out the main orientations for the urban development of the Cambodian capital, such as sustainability, multi-functionality, the construction of infrastructures and new urban areas, as well as the development of a city that is inclusive for everyone, rich and poor alike.

Moreover, thanks to a cooperation with JICA (Japanese International Cooperation Agency), the city developed a transport masterplan as well as a flood control plan. A strategic plan for the environmental management of the city was also completed, in cooperation with the Green International Science organisation.

Once we had the 2015-2035 masterplan available, Phnom Penh's municipal administration – during my mandate – launched a number of priority action plans to tackle several key challenges over the period 2013-2017, using the combination of 3 key priorities named "3.2.1": 3 for three challenges, 2 for two services and 1 for a policy of decentralisation/devolution.

THREE PRIORITY CHALLENGES

1. Public order problems relating to traffic, parking, transport, street vendors, construction and spatial planning;
2. Environmental problems linked with the management of liquid and solid waste;
3. Infrastructure problems, including roads, the drainage system and the drinking water and power networks, which have to be improved under the plan to relocate factories and other enterprises to sites along the orbital roads around the city.

PROVIDING THE CITY'S INHABITANTS WITH TWO MAIN SERVICES

1. A security service: safety and political stability must be maintained at all times. This was implemented on several occasions in the context of sometimes violent demonstrations by the population.
2. Providing citizens with public services, including health and education services, with transparency, with accountability and with efficiency.

DECENTRALISATION AND DEVOLUTION POLICY

1. Broadening and intensification of the decentralisation and devolution policy, within the framework of infranational democratic development, in order to bring public services closer to the population. This is achieved through greater cooperation between the city and civil society organisations and development partners, and by public consultation, as well as by a reinforced and highly trusted one-stop shop mechanism for services at all administrative levels.

With the master plans and targeted strategies as the main tools available to us, underpinned by the wisdom of the "city nurturing the city" principle established by Samdech Techo Hun Sen, Prime Minister of the Kingdom of Cambodia, Phnom Penh has achieved some major accomplishments. To name but a few: the building of orbital roads around the city, elevated roads in the city centre to avoid traffic congestion, a pedestrian overpass to minimise road accidents, public water towers in peripheral areas to meet public needs, a public bus transport service, the renovation of public parks, improvements to public lighting and the installation of CCTV cameras, the creation of a pedestrian walkway along the Tonlé Bassac River, and improvements to the drainage system (with a tripling of the capacity of the 12 pumping stations).

These accomplishments were paralleled by significant growth in the numbers of high-rise buildings, boreys and satellite towns. Chronic land conflicts in the non-organised communities were also resolved. On this front, the policy to improve the living standards of disadvantaged communities was vigorously applied. An interministerial committee was set up to conduct a study and assessment to determine the compensation and property rights to be awarded to the residents or communities affected by the goals of the masterplan. Between 2001 and 2014, the number of poor communities fell from 1369 to 252 thanks to a land grant concession programme for people living in the affected areas and their integration into the formal village and sangkat structures.

Despite these advances, the city of Phnom Penh still faces many challenges, in particular significant economic competition, which exceeds the levels anticipated in the city's masterplan. Unequal development between the city's different zones and changes in the land use and geography of the city have led to economic losses. Alongside these, there is an imbalance between the quantities of land provided for service-oriented construction activities, and the need to build public infrastructures. The latter are inadequate to handle the level of demographic growth and the construction boom, as evidenced by the year-on-year increase in city centre congestion. During this time, as the city increasingly develops into a metropolis with the capacity to accommodate up to 6 million inhabitants, as compared with the current 2 million, it will also create a precedent for other big provinces, which must be governed by the same principles.

Over the coming decades, cities and municipalities in ASEAN are impatient to adopt the concept of the smart cities network advocated by the organisation's leaders. In the light of the challenges I have just mentioned, I would like to emphasise two important issues that the city will need to deal with in the near future.

First, as it has changed and developed, Phnom Penh has now become more than a capital and is in the process of becoming a metropolis, which will have more specific functions and require more resources, capacities and responsibilities in the legal, technical, financial and management domains.

Then, with the rapid increase in population, transport systems and construction, the time has come for the municipal leaders to consider revising the city masterplan in response to economic competition and to ensure more sustainable development. As a member of the Smart City network, the city of Phnom Penh needs to prepare in order to keep pace with regional trends.

To conclude, I would like to say that while the challenges our respective cities face may be similar or different, I hope that we – as partners in Francophonie – will continue to share the important lessons learned with the city of Phnom Penh. I also hope that we will work together to tackle these challenges, to guarantee more sustainable urban development and economic growth in a healthy environment, free of road congestion, detritus and flooding, where we can continue to advance the well-being of citizens and to guarantee them stable living standards.

“ការដឹកនាំ ដំណើរកសាង និងអភិវឌ្ឍន៍រាជធានីភ្នំពេញ”

ក្នុងនាមអតីតអភិបាលនៃគណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ ក្នុងចន្លោះឆ្នាំ ២០១៣-២០១៧ ខ្ញុំមានកិត្តិយស និងសេចក្តីរីករាយចែករំលែកនូវប្រវត្តិ បទពិសោធន៍ បញ្ហាប្រឈម ក៏ដូចជាទស្សនវិស័យមួយចំនួនសម្រាប់ការគ្រប់គ្រង និងការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញក្នុងអាណត្តិរបស់ខ្ញុំ។

ដោយ ឯកឧត្តម ប៉ា សុជាតិវង្ស

រាជធានីភ្នំពេញ ដែលជាទីក្រុងមួយធ្លាប់ឆ្លងកាត់នូវសោកនាដកម្មយ៉ាងជូរចត់ ការលំបាករាប់មិនអស់ក្នុងអតីតកាល និងក្លាយជាទីក្រុងខ្មោចក្នុងចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥-១៩៧៩ បានក្លាយមកជាទីក្រុងមួយដែលមានមនុស្សរស់នៅជិត៣លាននាក់ ប្រកបដោយការអភិវឌ្ឍ សម្បូរសប្បាយ និងប្រជាជនមានជីវភាពសមរម្យនាពេលបច្ចុប្បន្ន។

រាជធានីភ្នំពេញជាក្រុងដែលមានវ័យចំណាស់មួយ ក្នុងចំណោមទីក្រុងនិយាយភាសាបាំរាំងនានា។ ក្រោយថ្ងៃរំដោះ ៧ មករា ១៩៧៩ ទីក្រុងនេះបានចាប់ទទួលមនុស្សឲ្យចូលមករស់នៅឡើងវិញ និងត្រូវបានស្តារឡើងវិញជាបណ្តើរៗ។ ក្រោយកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីស ឆ្នាំ១៩៩១ រាជធានីភ្នំពេញបានទទួលការយកចិត្តទុកដាក់ជាពិសេស ក្នុងការស្តារឡើងវិញជាបន្តបន្ទាប់ ជាមួយកំសួលនៃការអនុវត្តទីផ្សារសេរី និងការកំណត់ឲ្យមានសិទ្ធិលើកម្មសិទ្ធិឯកជនលើវិស័យដីធ្លី និងអចលនទ្រព្យ ដែលបានបើកតាំងពីឆ្នាំ១៩៨៩ បានធ្វើឲ្យភ្នំពេញ ក្នុងរង្វង់១០ឆ្នាំក្រោយ ចាប់ផ្តើមស្គាល់នូវការរីកដុះដាលយ៉ាងខ្លាំងក្លាលើវិស័យសំណង់និងអចលនទ្រព្យ។ ការលេចឡើងជាបន្តបន្ទាប់នូវសំណង់ខ្ពស់ៗ សំណង់បូរីជាច្រើនកន្លែង បណ្តាលឱ្យយើងជួបប្រទះបញ្ហាប្រឈមផ្សេងទៀត គឺបញ្ហាបរិស្ថាន បញ្ហាសំណល់រឹង រាវ ភាពទន់ខ្សោយហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធទាំងទន់និងរឹង និងភាពក្រីក្រ ដែលគេអាចសង្កេតឃើញមានសហគមន៍ក្រីក្រជិត២០០០ នៅចន្លោះពីដើមទសវត្សរ៍ទី៨០ ដល់ពាក់កណ្តាលឆ្នាំ២០០០ ដែលបានតាំងទីនៅរាយប៉ាយ តាមមាត់បឹង មាត់ប្រឡាយ តាមផ្លូវរថភ្លើង តាមដំបូលអគារ និងតាមទីសាធារណៈ។

ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមទាំងនេះ វិធានការត្រូវបានចាត់ឡើងសំដៅទៅកំណត់ចក្ខុវិស័យរយៈពេលវែងសម្រាប់រាជធានី។ កិច្ចសហប្រតិបត្តិការក្រោមគម្រោងជំនួយមូលនិធិសាមគ្គីភាពអាទិភាព (FSP) របស់បារាំង សាលារាជធានីភ្នំពេញ អ្នកបច្ចេកទេសកម្ពុជា បានសហការយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយជំនាញការបារាំង បានចាប់ផ្តើមសិក្សានូវប្លង់មេយុទ្ធសាស្ត្រអភិវឌ្ឍន៍រាជធានីភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០៣៥ ដោយបានផ្តើមចេញដំណើរពីឆ្នាំ២០០៣ និងបានបញ្ចប់ជាស្ថាពរ ដោយបានទទួលការអនុម័តដោយកិច្ចប្រជុំពេញអង្គរបស់គណៈរដ្ឋមន្ត្រី កាលពីថ្ងៃទី១៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៥។ ប្លង់មេនេះបានដាក់ចេញនូវទស្សនវិស័យអភិវឌ្ឍន៍ដល់ឆ្នាំ២០៣៥ និងបានតម្រង់ទិសការអភិវឌ្ឍ លើចំណុចសំខាន់ៗមួយចំនួនដូចជា ភ្នំពេញជារាជធានីដែលទទួលយកការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព និងមានមុខងារចម្រុះ ការកសាងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងតំបន់ក្រុងរណបថ្មីៗ ជាក្រុងសម្រាប់ទាំងអស់គ្នា ទាំងសម្រាប់អ្នកមាន ទាំងសម្រាប់អ្នកក្រ។

ទន្ទឹមនេះ ក្រោមកិច្ចសហប្រតិបត្តិការជាមួយភ្នាក់ងារសហប្រតិបត្តិការអន្តរជាតិជប៉ុន (JICA) រដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញ ក៏បានសិក្សារួចរាល់នូវប្លង់មេដឹកជញ្ជូនក្នុងក្រុង ប្លង់មេគ្រប់គ្រងជំនន់ទឹកភ្លៀង និងទឹកជំនន់ផងដែរ។ បន្ថែមលើនេះ ក៏បានសិក្សាចប់សព្វគ្រប់នូវផែនការយុទ្ធសាស្ត្រ សម្រាប់ការគ្រប់គ្រងបរិស្ថានទីក្រុងផងដែរ ក្រោមកិច្ចសហប្រតិបត្តិការជាមួយអង្គការវិទ្យាសាស្ត្របៃតងអន្តរជាតិ។

ជាមួយនឹងទស្សនវិស័យនៃការអភិវឌ្ឍចំពោះមុខ និងសម្រាប់រយៈពេលវែង ដែលមាននៅក្នុងប្លង់គោល ឆ្នាំ២០១៥-២០៣៥ គណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ ក៏បានផ្តួចផ្តើមដាក់ចេញនូវផែនការសកម្មភាពជាអាទិភាពមួយចំនួនដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមសំខាន់ៗ ក្នុងអំឡុងឆ្នាំ២០១៣-២០១៧ ពោលគឺ យុទ្ធសាស្ត្រ ៣.២.១ (ផ្តុំ៣ ផ្តល់២ និង ផ្តើម១)។

➜ **ផ្តុំ៣៖ គឺសំដៅដល់ការប្រមូលផ្តុំនូវបញ្ហាជាអាទិភាពគន្លឹះចំនួន៣**

- **ទី១**: បញ្ហាសណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ រួមមាន សណ្តាប់ធ្នាប់ចរាចរណ៍, ចំណត, និងការដឹកជញ្ជូន, សណ្តាប់ធ្នាប់លក់ដូរ, និងសណ្តាប់ធ្នាប់សំណង់ជាមួយនឹងការគ្រប់គ្រងការប្រើប្រាស់ដីធ្លី
- **ទី២**: បញ្ហាបរិស្ថាន ពិសេសបញ្ហាសំរាម ដែលជាកាកសំណល់រឹង និងកាកសំណល់រាវ
- **ទី៣**: បញ្ហាហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមាន ផ្លូវ និងលូ, ប្រព័ន្ធចែកចាយទឹកស្អាត អគ្គិសនី ដែលត្រូវពង្រឹង និងពង្រីកវិសាលភាព ដើម្បីជំរុញ និងបង្វែទីតាំងរោងចក្រ សហគ្រាស ឱ្យងាកទៅទីតាំងតាមផ្លូវក្រវ៉ាត់ក្រុងវិញ។

➜ **ផ្តល់២៖ ជាការផ្តល់នូវសេវាសំខាន់ៗចំនួន០២ ជូនដល់ប្រជាពលរដ្ឋគឺ**

- **ទី១**: សេវាសន្តិសុខ ដែលរដ្ឋបាលត្រូវធានាទាំងសុវត្ថិភាព និងស្ថិរភាពនយោបាយក្នុងទីក្រុង នៅពេលដែលមានបាតុកម្មជាច្រើនដង ហើយពេលខ្លះជាបាតុកម្មដែលបានបង្កហឹង្សាទៀតផង។
- **ទី២**: គឺការផ្តល់សេវារដ្ឋបាលសាធារណៈ រួមទាំងសេវាអប់រំ សុខាភិបាល ដែលជាសេវាតម្រូវការ និងសេវាសំណូមពរ ប្រកបដោយតម្លាភាព គណនេយ្យភាព និងប្រសិទ្ធភាព។

➜ **ផ្តើម១៖ សំដៅដល់ការផ្តើមអនុវត្តគោលនយោបាយកំណែទម្រង់**

វិមជ្ឈការ វិសហមជ្ឈការទូលំទូលាយ និងស៊ីជម្រៅ ក្នុងក្របខណ្ឌអភិវឌ្ឍតាមបែបប្រជាធិបតេយ្យនៅថ្នាក់ក្រោមជាតិ ដើម្បីបង្វិតសេវាសាធារណៈឱ្យកៀកកិតប្រជាពលរដ្ឋ តាមរយៈការបង្កើន និងពង្រីកកិច្ចសហការជាមួយទីក្រុងសម្ព័ន្ធភាព សង្គមស៊ីវិល និងដៃគូអភិវឌ្ឍន៍ពាក់ព័ន្ធ ការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយមហាជន ក៏ដូចជាការពង្រឹងយន្តការច្រកចេញ-ចូលតែមួយ ឱ្យបានគ្រប់ថ្នាក់រដ្ឋបាលទាំងអស់ ប្រកបដោយការយកចិត្តទុកដាក់ខ្ពស់។

ដោយបានប្រើប្រាស់ប្លង់គោល និងយុទ្ធសាស្ត្រ “**ផ្តុំ៣ ផ្តល់២ ផ្តើម១**” ខាងលើធ្វើជាឧបករណ៍តម្រង់ទិសដ៏សំខាន់ នៃការគ្រប់គ្រងអភិវឌ្ឍន៍គួបផ្សំជាមួយការច្នៃប្រឌិតខ្ពស់ តាមយៈយន្តការ “**យកទីក្រុង ចិញ្ចឹមទីក្រុង**” របស់សម្តេចតេជោ ប្រមុខរាជរដ្ឋាភិបាល រដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញក្នុងអាណត្តិកន្លងទៅសម្រេចបាននូវសមិទ្ធផលធំៗជាច្រើន ដូចជាការសាងសង់ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធមេ ផ្លូវក្រវ៉ាត់ក្រុង និងច្រកចូលក្រុងធ្វើពីបេតុងធំៗជាច្រើន ដែលអាចធានាដល់ការដឹកជញ្ជូនធ្ងន់ៗ បញ្ចៀសការកកស្ទះ, ការសាងសង់ស្ពានអាកាសស្ពានថ្មើរជើង ដែលធានាដល់ការដោះស្រាយគ្រោះថ្នាក់ការសាងសង់បង្គន់អនាម័យនៅតាមទីសាធារណៈនានា ការដាក់ឲ្យដំណើរការនូវមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនសាធារណៈរថយន្តក្រុង ការរៀបចំលើកកម្ពស់សោភ័ណភាពសួនច្បាររមណីយដ្ឋានប្រវត្តិសាស្ត្រវត្តភ្នំ, ការកែលំអប្រព័ន្ធបំភ្លឺសាធារណៈ និងប្រព័ន្ធកាមេរ៉ាសុវត្ថិភាព ការសាងសង់ផ្លូវថ្មើរជើងតាមបណ្តោយទន្លេរបាសាក់ ការសាងសង់ប្រព័ន្ធលូរំដោះទឹកជំនន់ ការកែលំអសមត្ថភាពស្ថានីយ៍បូមទឹកទាំង១២ទីតាំង ដែលភាគច្រើនមានសមត្ថភាពកើនឡើង៣ដង។

សមិទ្ធផលទាំងនេះក៏បាននាំដល់ការរីកដុះដាលនៃសំណង់អគារខ្ពស់ៗ និងបុរីជាច្រើន ទីក្រុងរណប និងការដោះស្រាយបញ្ចប់នូវជម្លោះដីធ្លីដ៏រ៉ាំរ៉ៃ ដែលកើតមាននៅតាមសហគមន៍មិនរៀបរយ។ ពិសេសជាងនេះ គោលនយោបាយនៃការកែប្រែស្ថានភាពប្រជាជន រស់នៅក្នុងសហគមន៍ក្រីក្រត្រូវបានអនុវត្តយ៉ាងស្វាហាប់ ដោយបានបង្កើតគណកម្មការអន្តរក្រសួង ចុះសិក្សា វាយតម្លៃ និងដោះស្រាយការផ្តល់ប្រទានកម្ម កម្មសិទ្ធិជូនប្រជាជន ឬសហគមន៍ទាំងឡាយណាដែលមានទីតាំងមិនប៉ះពាល់ ឬរំខានដល់ទិសដៅនៃការប្រើប្រាស់មុខងារដីដែលកំណត់ដោយប្លង់មេនោះ។ សហគមន៍ក្រីក្របានធ្លាក់ចុះពីចំនួន១៣៦៩នៅឆ្នាំ២០០១ មកត្រឹម ២៥២សហគមន៍ នៅឆ្នាំ២០១៤ តាមរយៈការអនុវត្តនូវយុទ្ធនាការផ្តល់ដីសម្បទាននៅនឹងកន្លែង និងការធ្វើសមាហរណកម្មនៃសហគមន៍ទាំងនោះទៅជាភូមិ ជាក្រុម ឬបញ្ចូលទៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធសង្កាត់នៅនឹងកន្លែង។ល។

ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ ដោយសារមានការប្រកួតប្រជែងខ្ពស់លើផលប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ ការងារអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញត្រូវប្រឈមជាមួយនឹងភាពខ្វះចន្លោះក្នុងការរក្សាជំហាននៃការអភិវឌ្ឍរបស់ខ្លួនឲ្យបានស្របទៅតាមផែនការមេ ដែលបានគូសវាសទុក។ ការអភិវឌ្ឍមិនស្មើសាច់ ដែលមិនមានភាពប្រទាក់គ្នាពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយ ការកែប្រែមុខងារដីមិនសមស្របជាមួយពេលវេលា និងភូមិសាស្ត្រធ្វើឲ្យមានការខាតបង់ផលប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច ជាមួយនឹងអតុល្យភាពនៃតម្រូវការលំហបើក និងផ្ទៃដីសម្រាប់សាងសង់បម្រើជាសេវាកម្ម និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសាធារណៈ ដែលមិនមានសមាមាត្រជាមួយចំនួនមនុស្ស ជាមួយការកើនឡើងនូវសន្ទស្សន៍ភាពទាំងសំណង់ និងអ្នករស់នៅទីកណ្តាលក្រុង ធ្វើឱ្យស្ថានភាពកកស្ទះចរាចរណ៍កាន់តែអាក្រក់ឡើង ពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំ។ ជាមួយគ្នានេះ ដំណើរប្រព្រឹត្តទៅនៃរដ្ឋបាលរាជធានីភ្នំពេញបច្ចុប្បន្ន មិនខុសពីបណ្តាខេត្តនានាឡើយ គឺត្រូវបានគ្រប់គ្រងដោយច្បាប់តែមួយដូចគ្នា នៅពេលដែលរាជធានីនេះកំពុងតែដើរតួនាទីយ៉ាងធំធេងជាក្រុងធំ តាមរយៈការផ្តល់នូវសេវាកម្មនានា ដល់ប្រជាជនដល់ទៅប្រមាណ ៦លាននាក់ នៅពេលដែលប្រជាជនរស់នៅក្នុងទីក្រុងនេះមានប្រមាណតែ២លាននាក់ប៉ុណ្ណោះ។

ក្នុងទសវត្សរ៍ខាងមុខនេះ បណ្តាក្រុង និងរាជធានីអាស៊ាន កំពុងមើលឆ្ពោះទៅការកសាងនូវបណ្តាញទីក្រុងវៃឆ្លាតមួយ ដែលមានការគាំទ្រដោយថ្នាក់ដឹកនាំអាស៊ាន។ ដោយឡែក រាជធានីភ្នំពេញ ដែលកំពុងប្រឈមដូចបានពោលខាងលើ ខ្ញុំសូមយកឱកាសនេះ លើកឡើងនូវកិច្ចការ២ ដែលត្រូវពិចារណា រួមគំនិតយោបល់ និងការគាំទ្រ ដូចខាងក្រោម៖

ទី១.ជាមួយតួនាទីដែលកំពុងអនុវត្ត ភ្នំពេញបានដើរតួនាទីហួសពីឋានៈជាក្រុងរាជធានី ពោលគឺបានកំពុងទទួលយក និងឈានដល់ដំណាក់កាលនៃការរៀបចំកែប្រែជាផ្លូវការនូវមុខងាររបស់ខ្លួនពីក្រុងជារាជធានី ទៅជាក្រុងធំមួយដែលត្រូវមានភាពជាក់លាក់ទាំងមុខងារ ធនធាន សមត្ថភាព និងដែនកំណត់នៃការទទួលខុសត្រូវទាំងលើទិដ្ឋភាពច្បាប់ បច្ចេកទេស ការគ្រប់គ្រង និងហិរញ្ញវត្ថុ។

ទី២.ជាមួយការស្ទុះឡើងយ៉ាងលឿន ទាំងកំណើនមនុស្ស មធ្យោបាយ និងសំណង់ វាជាពេលសមស្របដែលភ្នំពេញត្រូវពិចារណា ធ្វើការកែសម្រួលនូវប្លង់មេរបស់ខ្លួនឡើងវិញ សម្រាប់ទទួលនូវចរន្តនៃការប្រកួតប្រជែងថ្មីលើវិស័យសេដ្ឋកិច្ច ដូចជាដើម្បីធានាបាននូវការអភិវឌ្ឍមួយ ដែលប្រកបដោយនិរន្តរភាព និងចីរភាព។ ពិសេសភ្នំពេញ ត្រូវត្រៀមខ្លួនឱ្យបានស្រេចបាច់ ដើម្បីរត់ឱ្យទាន់ចរន្តក្នុងតំបន់ ក្នុងឋានៈជាសមាជិកម្នាក់នៃបណ្តាញទីក្រុងវៃឆ្លាត។

ជាសេចក្តីសន្និដ្ឋាន ទោះបីថា ទីក្រុងរបស់យើងមានបញ្ហាប្រឈមដូចគ្នាឬផ្សេងគ្នា ខ្ញុំសង្ឃឹមថា ក្នុងនាមជាដៃគូ ក្នុងសមាគមអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំងដូចគ្នា យើងនឹងបន្តចែករំលែកនូវបទពិសោធន៍ល្អៗដល់រាជធានីភ្នំពេញ ក៏ដូចជាទីក្រុងនានា ដើម្បីរួមគ្នាដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមនានារបស់ទីក្រុង ដើម្បីធានាថា ទីក្រុងរបស់ពួកយើងនឹងមានការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព មានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចទីក្រុងល្អ ពោរពេញដោយបរិស្ថានអនាម័យល្អគ្មានការកកស្ទះចរាចរណ៍ គ្មានសំរាម គ្មានការជន់លិច ពិសេសធានាបាននូវសុខមាលភាព ក៏ដូចជាអាចរក្សាបាននូវលំនឹងជីវភាពរបស់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងទីក្រុងទាំងមូល។

Nouvelle infrastructure routière, Phnom Penh, 2018.
New road infrastructure, Phnom Penh 2018.
ហេដ្ឋារចនាផ្លូវថ្នល់ថ្មី ទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៨

Doublement du pont entre Phnom Penh et la presqu’île de Chrui Changvar.
Doubling of the bridge between Phnom Penh and the Chrui Changvar peninsula.
ស្ពានទីពីរឆ្លងពីភ្នំពេញទៅជ្រោយចង្វារ

L’île de Koh Pich en construction en 2018.
Koh Pich Island under construction in 2018.
កោះពេជ្រកំពុងសាងសង់ ឆ្នាំ២០១៨

© Phanin Cheam

1979 – La ville réinventée

Phnom Penh, après presque quatre ans d'abandon, ne sera plus jamais habitée comme avant. Ceux qui arrivent ont vécu autrement et vont la faire revivre différemment. On assiste à une réinvention de cette ville par ses nouveaux occupants. **PAR FABIENNE LUCO**

PARTICULARITÉ DE PHNOM PENH

Parmi les cas de villes détruites par la guerre ou les catastrophes naturelles, celui de Phnom Penh est particulier. Cette capitale, très peu touchée par la guerre[1], a été entièrement vidée de ses habitants en 1975 par les Khmers rouges comme toutes les villes du Cambodge. Phnom Penh est restée quasiment vide pendant près de 4 ans et a été réinvestie par des populations différentes de celles qui y avaient habité précédemment. En 1979, la ville abandonnée avait souffert mais les bâtiments «en dur» du centre étaient toujours debout et opérationnels. La catastrophe est avant tout humaine. Près d'un quart de la population du pays, principalement celle originaire des villes, a péri de faim, de maladie ou a été exterminée entre 1975 et 1979.

CONTEXTE DE LA CATASTROPHE – LA VILLE VIDÉE DE SES HABITANTS

Que s'est-il passé? Revenons au 17 avril 1975. Les soldats Khmers rouges entrent dans Phnom Penh. La ville, qui compte à ce moment 2 millions d'habitants pour une population nationale de 7 millions, se rend sans combat. L'ordre est rapidement donné aux habitants de quitter immédiatement la ville et de se diriger vers la campagne. Pour les Khmers rouges d'obédience communiste, «la ville est mauvaise[2]». Elle représente en effet toutes sortes de dépravations et de corruptions apportées par le capitalisme venu de l'extérieur et qu'il faut éradiquer. Les gens de la ville sont perçus comme des suspects à rééduquer ou comme ennemis à éliminer. En trois jours, Phnom Penh est entièrement vidée.

Pendant près de quatre ans, Phnom Penh devient une ville fantôme où s'installent l'administration Khmère rouge, quelques divisions militaires, ainsi que de petites usines en périphérie. Seuls certains bâtiments symboliques comme la cathédrale et la Banque Nationale sont détruits. Les Khmers rouges ne construisent pas de nouveaux bâtiments, mais en transforment certains pour de nouveaux usages comme la tristement célèbre prison politique S-21, aménagée dans une école. Dans une volonté de faire disparaitre l'urbain et tous les signes des méfaits du capitalisme qu'il représente, beaucoup d'intérieurs de logements sont saccagés. Les meubles et appareils électro-ménagers sont détruits ou bien recyclés. Dans un souci de réemploi, nombre de maisons en bois, en paillotte et en tôle sont démolies. Certains matériaux sont réutilisés. Le métal est par exemple refondu dans des ateliers de fortune pour devenir des cuillères, tandis que le bois sert de combustible dans les cuisines collectives.

Comme pour mieux nier la ville marchande, une partie des espaces urbains, comme les jardins ou les parcs, sont transformés en rizières ou en potager afin de revaloriser les pratiques agrariennes que la ville aurait tendance à faire disparaître. Des cocotiers et des bananiers sont aussi plantés le long des rues. Vidée de ses habitants, Phnom Penh est debout, mais elle n'est plus qu'une ville morte, un squelette de brique et de béton sur lequel la végétation commence à pousser. Des auteurs évoquent un urbicide[3] pour décrire ce phénomène.

LE RETOUR À PHNOM PENH

Le 7 Janvier 1979 marque la fin du régime des Khmers rouges. Les troupes vietnamiennes et le Front National de Libération entrent dans Phnom Penh vide. Ils découvrent une ville dont les bâtiments semblent figés dans le temps. L'herbe a poussé sur les boulevards et trottoirs. La ville est décrite par les premiers observateurs étrangers, principalement des journalistes, comme étant «un fantôme de cité, comme dans un décor de cinéma. Les maisons ne sont plus que des façades mortes, des coquilles vides sans âme[4].»

Très rapidement, c'est toute une population exsangue libérée des coopératives agricoles qui se presse aux portes de la ville fantôme. Chacun espère trouver en ville une structure qui prendra soin d'eux. Face à cet afflux de réfugiés, les nouvelles autorités mettent en place un cordon de sécurité autour de la ville et bloquent les accès. Les gens s'installent dans des campements de fortune en attendant de pouvoir entrer.

LA REFONDATION

Pour la poignée d'hommes qui prend la tête du pays, tout est à reconstruire. Pour cela, l'urgence, c'est tout d'abord de reconstituer un appareil d'État. Le bâti de Phnom Penh va servir de support physique à cette refondation. Des Ministères sont ainsi recréés dans les anciens bâtiments et une zone résidentielle est délimitée autour de chacun d'entre eux[5]. Il s'agit ensuite de trouver du personnel pour y travailler et recréer un embryon d'État. Les gens qui se pressent autour de Phnom Penh sont recensés. Ceux qui ont des qualifications particulières sont affectés à un Ministère[6].

Les gens éduqués et les fonctionnaires ont été particulièrement ciblés pendant le régime des Khmers rouges. En effet, 70 à 80 % d'entre eux auraient disparu[7]. Ce qui reste des anciens fonctionnaires, médecins, juges et étudiants, ainsi que leurs familles, répondent à l'appel. Dans les premiers mois, ils composent la première vague d'habitants. Les anciens forment rapidement des jeunes à leurs nouvelles tâches. Tous les terrains et bâtiments dans tout le pays sont déclarés propriété de l'État. On propose aux fonctionnaires nouvellement recrutés de s'installer dans un logement d'État qu'ils peuvent choisir dans une zone impartie autour de leur Ministère de rattachement.

Les ruelles, puis les toits des immeubles ou même les escaliers sont investis petit à petit.

© John Bergess

© John Bergess

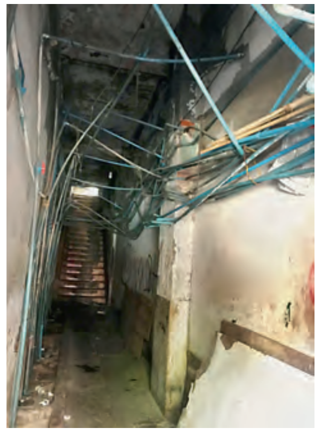

Les premiers arrivants s'intallent les uns à côté des autres dans les pièces d'immeubles ou de maisons abandonnés. Ils construisent des murs dans les grandes pièces, puis sur les toits, les halls, les paliers…

The first arrivals settled side-by-side in rooms in abandoned apartment blocks or houses. They built walls in the big rooms, then on roofs, landings and staircases…

ប្រជាពលរដ្ឋមកដល់ដំបូងៗរស់នៅជាមួយគ្នាក្នុងអគារឬផ្ទះដែលគេបោះបង់ចោល។ ពួកគេធ្វើជញ្ជាំងខណ្ឌបន្ទប់ធំៗ បន្ទាប់មក មានអ្នកទៅរស់នៅលើដំបូល ក្នុងសាលធំកណ្ដាលផ្ទះ តាមជណ្ដើរ។ល។

© Fabienne Luco

Les professeurs de l'Université des Beaux-Arts sont ainsi logés dans les compartiments tout autour de l'Université, non loin du Palais Royal. C'est encore aujourd'hui le quartier des galeries de peinture. Les gens qui travaillent au Ministère du Commerce habitent autour du vieux marché *Psar chas*. Les militaires sont installés dans le quartier de *Tuol Kork*. La prison S-21 est gardée en l'état pour témoigner des crimes commis et transformée en Musée du génocide. Le personnel du Musée est logé dans les maisons des rues adjacentes.

LA VILLE RÉINVESTIE

Après quelques mois, devant l'afflux des réfugiés qu'il devient difficile de contenir, les barrages aux portes de la ville s'ouvrent et laissent entrer plus de personnes. Les modalités d'attribution des logements sont plus lâches et les nouveaux arrivants s'installent plus librement là où il y a des logements libres en vertu du principe du «premier arrivé, premier servi».

L'insécurité est grande dans les premiers temps et l'on craint les pillages. On recherche donc à s'installer à côté d'autres familles par souci de protection. Les familles s'agglutinent les unes aux autres. Il ne fait pas bon s'installer à l'écart ni aux rez-de-chaussée[8]. Les grandes maisons sont ainsi partagées par plusieurs familles. Chaque famille s'installe dans une petite pièce ou bien partage une grande pièce.

Une partie des individus et familles qui ne peuvent bénéficier d'un emploi dans l'administration et donc disposer d'un bon logement, ainsi que ceux arrivant après que la grande majorité des logements existants ait été occupée, s'installent dans des bâtiments qui n'étaient pas autrefois des logements, ou bien dans les «interstices» de la ville. Les bâtiments administratifs inoccupés, les anciens jardins ou parcelles libres, les enceintes des monastères, les espaces vides entre les bâtiments, les ruelles, puis les toits des immeubles ou même les escaliers des immeubles sont petit à petit investis. Des familles construisent tout d'abord des huttes avec ce qu'ils trouvent à leur portée: bambous, palmes de cocotiers, planches en bois et tôles. Derrière les façades des immeubles modernes des grandes avenues, la ville se transforme ainsi en un gigantesque camp de réfugiés.

Dans les premiers temps, les gens racontent une vie encore difficile. Cependant, après ces années d'enfer, le simple fait de prendre ses repas en famille sous un même toit est déjà un luxe. Dans ce moment de survie et de débrouille, le logement est surtout appréhendé comme un simple abri pour

soi et sa famille où reprendre des forces et vivre au jour le jour. On ne s'y attache pas. Les temps sont encore incertains et il est difficile de penser au long terme. L'insécurité foncière n'incite pas à investir le peu dont on dispose dans des réparations. Certaines familles bougent aussi d'un quartier à l'autre en fonction des réquisitions ainsi que des opportunités d'emploi et de logement. Nombre d'intérieurs d'appartements sont dépecés et réaménagés. Les boiseries des fenêtres et portes sont démontées. Le bois sert de combustible pour la cuisson des aliments. Le métal des gouttières et des canalisations d'eau est revendu au prix du poids du métal. 40 années plus tard, on observe que certaines familles sont restées dans les mêmes logements qu'ils occupaient dans les années 1980 sans y avoir apporté beaucoup d'entretien et de rénovations, favorisant encore leur dégradation. D'autres, enfin, continuent à habiter les campements informels des premiers temps qui se sont solidifiés au fil du temps. Le temps de l'amélioration du cadre domestique ne viendra qu'à partir de 1989, quand l'occupation formelle du logement (autorisation temporaire) ouvrira à des droits de propriété qui vont sécuriser le logement sur le long terme.

Là où les occupants occupent de façon informelle des lieux (sans autorisation de résidence), les autorités vont récupérer les terrains et les bâtiments occupés au fil des ans. C'est le cas, entre autres, du Ministère de la justice[9], d'une partie de l'hôpital Calmette, du Lycée français René Descartes, ainsi que de l'Ambassade de France où habitaient les chauffeurs du Ministère des transports. Dans d'autres endroits, ce qui était au départ des huttes en matériaux légers sont devenues des habitations pérennes, et les matériaux originaux ont peu à peu été remplacés par des structures plus durables, faites de briques ou de ciment par exemple. Aujourd'hui, on trouve ainsi de nombreuses zones d'habitat d'urgence qui se sont consolidées. Certaines perdurent jusqu'à aujourd'hui. C'est par exemple le cas dans l'enceinte du monastère de *Prayu Vuong*, où des ruelles serpentent entre de petites maisons accolées les unes aux autres. L'expansion de l'habitat a même ici coralisé[10] d'anciens bâtiments du monastère, comme les cellules des moines et même la pagode *vihear*.

LES NOUVEAUX HABITANTS

Ainsi la vie repart-elle, mais la ville n'est plus la même. Les gens qui reviennent sont aussi différents de la population urbaine qui habitait Phnom Penh avant 1975. Non seulement les anciens urbains sont marqués par ces années éprouvantes mais peu d'entre eux ont des racines urbaines. Ce sont en effet surtout des gens de la campagne qui viennent s'installer dans la ville. Les urbains ont été particulièrement décimés par la politique des Khmers rouges qui les considéraient comme des ennemis de classe – de riches capitalistes. Nombre d'entre eux sont morts ou partis à l'étranger. Les nouveaux habitants ne connaissent pas les codes urbains. Comme à la campagne, chaque famille s'établit de façon indépendante sur son petit territoire familial. Ce mode d'occupation de l'espace de vie est répliqué dans un contexte urbain, que ce soit au sein de logements semi-détachés, de bâtiments collectifs, ou de maisons individuelles. À l'intérieur de l'appartement ou même d'une pièce, c'est ainsi le monde de la maison cambodgienne rurale qui est ici reproduit. Chaque famille installe un foyer sur trois pierres pour cuire le riz au feu de bois. Les nattes sont déroulées au sol pour dormir. Mais, à l'inverse de la campagne où l'espace autour des maisons est extensible et où il était possible de bouger facilement sur un autre terrain, la ville n'offre que des espaces restreints fixes. Ces nouveaux urbains doivent vivre avec des voisins proches à côté, mais aussi au-dessus et en dessous d'eux. Au fil des ans, cette promiscuité qui était au départ vécue comme une protection et un réconfort après une période très difficile devient source de conflits.

Après le temps où il faut aller chercher l'eau dans les puits au pied des immeubles, chacun installe petit à petit ses propres tuyaux de raccordement au réseau d'eau nouvellement rétabli et trouve des solutions pour évacuer les eaux sales. Des réseaux denses de fils électriques et des tuyaux en PVC s'accrochent sur les façades des immeubles et dans les couloirs. Dans les immeubles collectifs, la gestion des passages des tuyaux d'eau et d'égouts et des câbles électriques doit être négociée parfois difficilement avec tous les voisins. Avec l'accroissement du nombre de familles et la densification des habitats, l'espace domestique est étendu sur les parties communes. Les jarres d'eau et les foyers de cuisson sont installés dans les couloirs, les escaliers et les trottoirs. Des pièces d'habitat fermées sont également construites dans les cages d'escalier. Encore aujourd'hui, la notion d'espace commun et d'espace public peine à être intégrée par les habitants. Dans les quartiers anciens, chacun cherche à rogner sur les couloirs, les trottoirs et les rues. Des familles arrivées plus tardivement se trouvent obligées d'investir les toits terrasses des immeubles .

Les anciens immeubles sont aussi peu entretenus. La priorité est de subvenir aux besoins quotidiens et la notion de copropriété n'existe pas, que ce soit dans les mentalités ou dans la loi. Habiter dans des logements en dur est aussi nouveau pour les gens de la campagne habitués aux maisons ou huttes en matières végétales périssables comme le bois, le bambou, les feuilles de palmier à sucre ou la paillotte. Comme on en a l'habitude pour les maisons végétales, on laisse la maison ou l'immeuble disparaître à son rythme. Plus tard, si l'argent arrive, on détruira le logement vétuste pour en reconstruire un neuf, pour l'habiter ou le louer. Ou bien, s'il s'agit d'un appartement situé dans une zone centrale au prix de élevé, on le vendra tel quel pour partir s'installer en périphérie dans un bâtiment neuf. Les plus démunis restent dans les appartements anciens qui ne sont souvent pas rénovés. Mais ce sont surtout les parties communes des immeubles qui se dégradent le plus, faute d'une gestion collective.

LA VILLE REFORMULÉE

Les bâtiments de la ville subsistent mais les usages de la ville ne sont plus les mêmes. Il s'agit de parer au plus pressé et tous les bâtiments sont réinvestis. Leurs usages précédents sont souvent remplacés par d'autres.

MME OUCH EST NÉE EN 1947

Elle est originaire de Phnom Penh, elle y revient au début de 1979. Son père est médecin militaire et on lui propose de s'installer dans une maison dans le quartier de Tuol Kork où étaient établies des garnisons militaires. La maison est isolée. Mme Ouch ne se sent pas en sécurité. Elle cherche à partir. Elle veut habiter un lieu plus sûr entouré d'autres familles. Comme elle est éduquée, elle aide le chef de commune à rédiger ses documents. Celui-ci l'aide ensuite à récupérer une villa près du marché de Daem Kor. Elle se lance dans le marché du change de l'argent et de la vente d'or au marché de Tuol Tumpung. Quelques années plus tard, elle revend la maison et avec le prix de la vente elle achète plusieurs terrains et appartements. Elle installe son stand de vente d'or au marché central. Jusqu'à l'ouverture des premières banques, le marché central de Phnom Penh est le lieu où ont lieu les plus grosses transactions financières, achat-vente d'or et de devises étrangères, Son commerce est florissant. Elle est aujourd'hui propriétaire d'un grand immeuble situé sur les pourtours du marché central. Au rez-de-chaussée, elle continue de vendre des bijoux en or. Mme Ouch avait sept frères et sœurs. Trois sont morts pendant les Khmers rouges. Les trois autres sont partis aux Etats-Unis. Elle est restée. Elle a fait fortune avec le commerce d'or et la revente de terrains. Désormais c'est elle qui aide financièrement des membres de sa famille qui résident aux Etats-Unis.

MONSIEUR YI EST NÉ EN 1937

Il est originaire de la province de Kandal. Il arrive à Phnom Penh au milieu de l'année 1979 avec sa famille. Un ami l'aide à s'installer dans un logement du bloc Tan-Pa. Autour de lui, il raconte que ceux qui avaient des compétences techniques et des relations sont engagés par la municipalité pour aider aux raccordements d'eau et d'électricité. Les autres étaient affectés à des taches de simples ouvriers ou de porteurs. Son origine ethnique chinoise ne lui permet pas de travailler dans l'administration. Il survit au quotidien en trouvant et revendant des objets de toutes sortes dans les logements, les rues et les entrepôts. En 2019, il vit toujours dans le même logement encombré de pièces d'appareils d'électro-ménager, ventilateurs que son fils et maintenant son petit-fils réparent et revendent.

© Christiane Blancot

L'enclos de la Congrégation des sœurs de la Providence est transformé en orphelinat en 1979. Devenus adultes, les orphelins y construisent leur maison.

The Sisters of Providence Congregation compound was converted to an orphanage in 1979. Once grown-up, the orphans built their houses there.

បរិវេណខាងក្នុងវិហារ សាសនាត្រូវបានយកទៅ ធ្វើជាមណ្ឌល កុមារកំព្រា នៅឆ្នាំ១៩៧៩។ ពេល ធំពេញវ័យ កុមារកំព្រា សង់ផ្ទះនៅក្នុងបរិវេណ វិហារនោះ។

Aujourd'hui, on trouve ainsi de nombreuses zones d'habitat d'urgence qui se sont consolidées.

Des appartements sont aménagés dans l'église et autour.

Apartments were arranged in and around the church.

គេសង់ផ្ទះ នៅក្នុងវិហារកាតូលិក និងក្នុងបរិវេណជុំវិញ

© Fabienne Luco

MADAME VENG EST NÉE EN 1945

Avant 1975, elle était institutrice et célibataire. Elle habitait dans le Sud de Phnom Penh à Chhbar Ampov avec ses parents. Pendant la période khmère rouge, elle réside à la campagne dans un village de la province de Kandal. En mars 1979, elle rejoint sa famille déjà installée à Chhbar Ampov. Ils ont essayé de réoccuper leur ancienne maison mais la zone où elle se trouve n'est pas accessible, entourée de grillages. Les autorités locales les orientent vers un autre quartier où ils peuvent choisir un appartement. La famille s'installe au deuxième étage pour des raisons de sécurité. Comme institutrice, elle est recrutée par le ministère de l'Industrie. Sa tâche est de former des instituteurs qui apprendront aux enfants du personnel à lire et à écrire. Il lui est demandé de quitter Chhbar Ampov et de s'installer dans le périmètre du Ministère au centre de Phnom Penh. On lui propose de choisir un appartement dans un immeuble de la rue 130 où logent d'autres instituteurs. Par souci de sécurité, elle choisit le dernier étage de l'immeuble. En 1989, avec la nouvelle loi foncière, elle devient propriétaire de l'appartement qu'elle occupe. Elle va y rester jusqu'en 2017. Au fil des années, elle a vu ses anciens voisins instituteurs partir. La rue 130 est proche du marché central. Elle est très convoitée par les commerçants. Les temps ont changé et les rez-de-chaussée propices au commerce sont les plus prisés et les plus chers. Au fil des ans, les instituteurs qui touchent un maigre salaire vendent leur appartement un bon prix et achètent un logement plus excentré. Avec ce qui reste de l'argent de la vente, certains achètent un ou deux terrains en plus qui se revendront bien plus cher quelques années plus tard. Elle a vendu son appartement il y a deux ans. Elle est revenue à Chhbar Ampov auprès de sa famille. Avec la vente de l'appartement de la rue 130, elle a pu acheter des petits appartements pour ses neveux et s'assurer une retraite plus confortable.

MADAME MUTH EST NÉE EN 1947

Avant 1975, elle cultivait la rizière dans un village de la province de Kampot. Paysanne pauvre, elle a été enrôlée comme petit cadre dans les rangs Khmers rouges ainsi que son mari. Début 1979, elle est veuve et décide de rejoindre Phnom Penh avec ses enfants pour se fondre dans la masse des réfugiés par crainte de représailles dans son village. Elle a déroulé sa natte dans le vaste espace ouvert du premier étage d'un immeuble sur les quais devant le fleuve Tonlé Sap. L'usage de ce bel immeuble avant 1975 est inconnu des habitants actuels. Certains disent qu'il s'agissait d'un hôtel de luxe comme semblait le suggérer la présence d'un piano sur une terrasse couverte au dernier étage. D'autres penchent plutôt pour un hôpital comme en témoignaient les bouteilles de sérum laissées au sol certainement par les Khmers rouges. D'autres disent qu'il s'agissait d'un immeuble de bureau comme la disposition ouverte du premier étage semble le suggérer. En 1979, petit à petit, des familles sont venues s'installer à côté de Mme Muth. Chacune a construit des cloisons/murs à l'intérieur de la grande salle autour de sa natte. Très vite, Mme Muth a installé un foyer dans le couloir pour y faire la cuisine et une table sur le trottoir pour vendre des plats simples. Depuis 40 ans, Mme Muth occupe l'escalier de l'immeuble pour laver et découper les aliments et le couloir pour cuisiner.
La forme de la bassine en métal posée chaque jour au pied des escaliers se lit dans l'usure des carreaux de ciment.
La famille a grandi et sa fille a installé une glacière à côté d'elle sur le trottoir. Elle vend des boissons. Cette famille qui n'a pas bougé de son logement et qui ne l'a pas rénové vit toujours dans une économie de survie au jour le jour comme au lendemain de 1979.
Avec l'argent généré par le petit commerce de rue, Madame Muth a acheté des terrains à Kampot où elle pense prendre sa retraite bientôt maintenant que les gens du village se sont réconciliés avec leur passé.

C'est ainsi l'exemple du quartier de kolab Muoy situé au Nord Est de Wat Phnom. L'habitat y est aujourd'hui dense. De petites constructions, héritées des anciens habitats précaires, s'imbriquent les unes aux autres. Au détour d'une ruelle, un bâtiment apparait tout à fait anachronique – c'est une ancienne église catholique située dans un vaste terrain appartenant autrefois à la congrégation catholique de sœurs de la Providence.
En 1979, les soldats vietnamiens ont amené ici des enfants orphelins. Un dortoir de garçons est installé dans l'église. Quand l'orphelinat a été fermé en 2000, les enfants qui avaient grandi là sont restés. Ils ont privatisé l'espace autour de leur lit en métal. Chacun a érigé une paroi pour s'isoler de son voisin avec un tissu, une cloison en bambou et des feuilles de palmier à sucre, puis avec des briques. Finalement, au fil des ans, des petits toits situés sous le grand toit de l'église sont venu clore plusieurs espaces familiaux. L'église est maintenant devenue un immeuble d'habitat collectif.
Comme dans de nombreux autres lieux dans Phnom Penh, le bâtiment ancien disparait peu à peu, mangé ou coralisé par des constructions nouvelles. La structure très dégradée finit alors par être détruite pour laisser place à de nouvelles constructions. Le vieux Phnom Penh est ainsi peu à peu remplacé par une ville patchwork composée d'un assemblage de constructions aux allures modernes.
Les nouvelles générations cherchent également à s'installer dans des logements neufs s'ils en ont les moyens financiers. Comme leurs parents et grands-parents, ils privilégient le modèle du compartiment[11] ou de la maison individuelle. Leur souci de protection hérité d'années d'insécurité se trouve satisfait dans la proposition des *borey*, ces cités où s'alignent petites et grandes maisons recréant ainsi un village cambodgien idéal. On y retrouve le modèle traditionnel où l'on vit séparé des autres, tout en ayant la propriété de la terre «sous les pieds».
Une nouvelle tendance s'observe cependant. Les petits-enfants commencent à acheter des appartements dans les immeubles collectifs neufs, alors que ces formes d'habitat n'étaient pas prisées des précédentes générations. Ainsi, la culture urbaine semble reprendre forme, et Phnom Penh est à nouveau en phase de réinvention.

1. Guerre civile qui a opposé les forces armées républicaines du Général Lon Nol (basées dans les villes) aux soldats Khmers rouges (qui enrôlent les gens de la campagne) entre 1970 et -1975. .
2. Ponchaud, F., le Cambodge année zéro, ed. Kailash: Paris, 1977
3. Tyner J.A., Henkin S., Sirik S., Phnom Penh during the Cambodian genocide: A case of selective urbicide, in Environment and Planning A 46(8):1873-1891, January 2014.
4. https://www.youtube.com/watch?v=2BJ4LWp4q4c
5. A. Carrier, Les «lois de la possession» à Phnom Penh: conversion des droits d' usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété, Thèse, 2007- https://www.theses.fr/2007PA082895
6. Yao T., 1997. «1979-1990, le retour et la réorganisation de la vie urbaine» in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, pp. 54-59.
7. Kanharith K., 1997. «1979, les premiers jours du nouveau Phnom Penh» in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, p. 52
8. Qui vont devenir par la suite très prisés quand les commerces s'y installent
9. Clément-Charpentier., Mort et Renaissance d'une capitale: Phnom Penh victime des Khmers rouges in Géographie et culture, 2008, no 65, pp. 91-110.
10. Dans le sens «d'englober».
11. Dans le grand immeuble collectif Tan-Pa, le nombre de maisons était tellement important que l'ensemble est compris en tant que «village». Le village du bloc Tan-Pa disparait dans un incendie en 2002.
12. Le compartiment chinois (ou shop house) est un appartement-maison peu large mais profond, associant une activité commerciale ou artisanale au rez-de-chaussée à des espaces de vie et de logements à l'étage. Les compartiments sont généralement accolés les uns aux autres, permettant de fortes densités de population.

1979 – The Reinvented City

After almost 4 years of abandonment, Phnom Penh would never again be inhabited as before. The arriving populations had lived differently and would give the city a different kind of life. The new occupants set about reinventing the city.

BY FABIENNE LUCO

THE SINGULARITY OF PHNOM PENH

Among the examples of cities destroyed by war or natural disasters, Phnom Penh is a case apart. Little affected by the war,[1] this capital city was entirely emptied of its inhabitants in 1975 by the Khmer Rouge, as were all of Cambodia's cities. Phnom Penh remained virtually empty for almost 4 years, and the populations that reoccupied it were different from its old inhabitants. In 1979, the abandoned city had suffered but the "hard" buildings of the centre were still standing and operational. The disaster was primarily human. Almost a quarter of the country's population, mainly from the urban areas, died of hunger, sickness, and extermination between 1975 and 1979.

BACKGROUND TO THE DISASTER – EMPTYING THE CITY

What happened? Let us go back to April 17, 1975, when the Khmer Rouge soldiers enter Phnom Penh. The city, which at the time is home to 2 million people out of a national population of 7 million, surrenders without a fight. The inhabitants are soon ordered to leave the city immediately and head for the countryside. For the Communist aligned Khmer Rouge, "the city is evil".[2] It is seen as representing every kind of depravity and corruption brought from outside by capitalism, something to be eradicated. City dwellers are seen as suspects to be re-educated or enemies to be eliminated. Within three days, Phnom Penh is entirely emptied.
For almost four years, Phnom Penh becomes a ghost city, occupied by the Khmer Rouge administration, a few military divisions, and some small factories on the outskirts. Only certain symbolic buildings, like the cathedral and the National Bank, are demolished. The Khmer Rouge do not erect any new buildings, but convert some to other purposes, like a school that became the infamous S-21 political prison. Out of a desire to eliminate the urban and every sign of the misdeeds of capitalism that it represents; many of the interiors of houses are trashed. Furniture and household appliances are destroyed or recycled. Many wooden, straw, or corrugated iron houses are demolished. Some of the materials are reused. The metal, for example, is melted down in makeshift workshops and made into spoons, and the wood is used for fuel in collective kitchens.
As if to more effectively eradicate the city as a mercantile centre, some of the urban spaces, such as gardens or parks, are converted into rice fields or vegetable plots, in order to revive the agrarian practices that the modern city tends to eliminate. Coconut and banana trees are planted along the streets. Emptied of its inhabitants, Phnom Penh still stands, but it is now no more than a dead city, a skeleton of brick and concrete on which vegetation is beginning to grow. Some authors would refer to this phenomenon as an urbicide.[3]

THE RETURN TO PHNOM PENH

January 7, 1979, marks the end of the Khmer Rouge regime. The Vietnamese troops and the National Liberation Front enter the empty streets of Phnom Penh. They find a city whose buildings seem frozen in time. Grass has grown on the avenues and sidewalks. The city is described by the first foreign observers, mainly journalists, as a "ghost city", "like a movie set. The houses are no more than blank façades, soulless empty shells."[4]
Very quickly, an entire population, exhausted but liberated from the farming cooperatives, is pressing at the gates of the ghost city. Everyone hopes to find in the city a structure that will take care of them. Faced with this influx of refugees, the new authorities set up a security cordon around the city and block the access routes. People settle in makeshift camps waiting to be able to enter.

THE RECONSTRUCTION

For the handful of men who take charge of the country, everything has to be rebuilt. To that end, the first and most urgent priority is to re-establish a state apparatus. The old built fabric of Phnom Penh would serve as a physical structure of this reconstruction. Ministries are therefore recreated in the old buildings and a residential zone is demarcated around each of them.[5] The next step is to find staff to work in them and to recreate the embryo of a state. A census of the people gathered around Phnom Penh is conducted. Those with specific qualifications are assigned to a Ministry.[6] Educated people and civil servants, have been specific targets of the Khmer Rouge regime. Indeed, it is estimated that 70 to 80% of them have been decimated.[7] What remains of the former civil servants, doctors, judges, and students, as well as members of their families, answer the call. In the early months, they form the first wave of inhabitants. The oldest quickly train the youngest in their new tasks. All the land and buildings throughout the country are declared state property. The newly recruited civil servants are offered state housing to live in, chosen within a set area around the Ministry in which they work.
For example, teachers at the University of Fine Arts are housed in "tube houses" all around the University, not far from the Royal Palace. This is still today the art gallery district. People working at the Ministry of Trade are housed around the old market, *Phsar Chas*. Military personnel settle in *Toul Kork* district. The S-21 prison is left as it was found, as a reminder of the atrocities committed and will become a "Genocide Museum". The Museum staff is housed in the buildings in the adjacent streets.

REOCCUPATION OF THE CITY

After a few months, faced with the influx of refugees, which was becoming hard to contain, the barriers at the gates of the city are removed and more people are allowed to enter. The housing allocation systems became looser and the new arrivals are able to settle more freely wherever there is space available, on a first-come first-served basis.
Initially, insecurity is high, and people are afraid of looting. Therefore, they settle close by other families, looking for protection. It is not good to live away from other people, or on the ground floor.[8] Families cluster together. As a result, the big houses are shared by several families. Each family settles into a small room, or else share a large room with another family.
Some of the individuals and families that are unable to obtain a job in the administration and therefore good accommodation, as well as those who arrive after the majority of the existing dwellings have been occupied, move into buildings that had not previously been residential, or else into the "interstices" of the city. Unoccupied administrative buildings, old gardens or empty plots, monastery compounds, empty spaces between buildings, alleyways, then the roofs or even staircases of buildings, are gradually occupied. Families initially construct huts with whatever comes to hand: bamboo, coconut palms, wooden planks, and corrugated iron. Behind the façades of the modern buildings on the main avenues, the city is thus

transformed into a gigantic refugee camp.

In these early days, life is still difficult. However, after the years of hell, simply being able to enjoy a family meal under a single roof is already a luxury. At this time of survival and making do, a dwelling is primarily seen simply as a shelter for oneself and one's family, a place to gather strength and live from day to day. People are not attached to the places. The times are still uncertain and it is difficult to think far ahead. The insecurity of land occupancy gives people no incentive to invest what little they have in repairs. Some families also move from one neighbourhood to another, as a result of requisitions or in search of employment and housing opportunities.

During these difficult times, many apartment interiors are dismembered and rearranged. Window and door frames are dismantled. The wood is used for cooking fuel. Metal from gutters and water pipes is sold by the weight. Forty years on, some families are still in the same dwellings they occupied in the 1980s, with little maintenance or renovation, in deteriorating conditions. Others continue to live in the informal camps of the early days, which solidify over time. Some incentive to improve living conditions would only come after 1989 when formal occupancy of a dwelling (temporary authorisation) would open up property rights that would provide long-term security of tenure.

In some places where the occupants are living informally (with no residence permit), the authorities would reclaim the land and buildings occupied over the years. This is the case of the Ministry of Justice,[9] part of Calmette Hospital, the René Descartes French Lycée, and the French Embassy (where the drivers from the Ministry of Transport lived). In other places, dwellings that had initially been huts made of light materials will become lasting structures, the original perishable materials gradually being replaced by more durable substances like brick or cement. Many emergency housing areas thus became permanent residential spaces, some of which are still there today. One example is the compound of the *Prayu Vuong* monastery, where narrow alleyways wind between clusters of small houses. The houses here have even expanded to absorb former monastery buildings, such as the monks' cells and even the *vihear* pagoda.

THE NEW INHABITANTS

Life starts over, but the city is no longer the same. The people who come back are different from the urban population that inhabited Phnom Penh before 1975. Not only are the former residents marked by those terrible years, but it has to be noted that the majority of the new arrivals do not have urban roots. Indeed, most of the people who come to settle in the city are countryfolk. Urbanites were specifically targeted by the Khmer Rouge, who saw them as class enemies – rich capitalists. Many have died or gone abroad. The new inhabitants are unfamiliar with the urban codes. In the countryside, each family lives independently in its small family territory. These rural populations transfer this mode of life to urban conditions, whether in semi-detached houses, apartment blocks or individual houses. They reproduce the world of the Cambodian rural house inside the apartments, or even in the single rooms. Each family builds a hearth on three rocks to cook their rice with charcoal in the corridors. Sleeping mats are rolled out on the ground. However, by contrast with the countryside, where the space around the houses is extensible and where families can easily move to another plot, the city only offers small fixed spaces. These new urbanites have to live with neighbours not just close by, but also above and below them. Over the years, this promiscuity, which was initially experienced as a source of protection and comfort after a very difficult time, would become a source of conflict.

After a period when water has to be fetched from wells at the foot of the buildings, each family gradually installs its own connections to the newly re-established water system and finds ways to evacuate wastewater. Dense bundles of electric wires and PVC pipes are fastened to the façades of the buildings and to corridor walls. In apartment blocks, the routes of water pipes, waste pipes and electricity cables have to be negotiated with all the neighbours, not always an easy process. As the number of families grows and housing density increases, domestic space expands into the communal areas. Water jars and hearths are installed in corridors and on stairways and sidewalks. Rooms are built in the stairways. Even today, residents find it hard to adjust to the notion of common or public space. In the old districts, everyone tries to grab more space in the corridors, the sidewalks, and streets. Families that arrived later are then obliged to occupy the flat roofs of buildings or the space in between buildings.[10]

The old buildings are poorly maintained. The priority is to meet everyday needs and the notion of joint ownership does not exist, whether in mentalities or in the law. Living in solid buildings is a novelty for people from the countryside, who are used to houses made of perishable plant materials, like wood, bamboo, sugar palm leaves, or straw. As was the custom with dwellings made of these kinds of materials, the house or building was allowed to crumble away at its own pace. Later, if money is available, the old building would be knocked down and replaced with a new one, whether to live in or to rent out. Or else, if it is an apartment located in a high-value central area, it would be sold in its existing state, and its occupants would move into a new building in the outskirts. The poorest families remain in the old apartments, which are often not renovated. This is particularly the case in the communal areas of buildings that deteriorated the most, in the absence of collective management.

THE REFORMULATED CITY

Most of the city's buildings remains, but the uses of the city are no longer the same. The priority is to deal with the most urgent matters, and all the buildings are reoccupied. Their previous uses are often replaced by new ones. This is the case, for example, with the *Kolab Ti Muoy* district, located in the north-east of Wat Phnom. Today, the fabric is dense. Small buildings, inherited from the old temporary dwellings, are tightly clustered together. At the end of an alleyway appears an anachronistic building – a former Catholic Church located on a large plot that previously belonged to the Catholic Congregation of the Sisters of Providence.

In 1979, the Vietnamese soldiers brought orphaned children here. A boys' dormitory is installed in the church. When the orphanage is closed in 2000, the children who had grown up there remained. They had privatised the space around their metal beds. Each one built a partition to separate him from his neighbour with a piece of fabric, a bamboo screen or sugar palm leaves, and then with bricks. Finally, over the years, small roofs situated under the great roof of the church, began to turn some of these partition spaces into family rooms. The church has now become an apartment building.

As in many other places in Phnom Penh, the old building gradually disappears, absorbed or incorporated into new constructions. The very damaged structure is ultimately destroyed, giving way to new constructions. The old Phnom Penh is thus gradually replaced by a patchwork city, made up of an assembly of modern look constructions.

The new generations also consider moving into new dwellings, if they have the resources. Like their parents and grandparents, they prefer the model of the compartment[11] or detached house. Their desire for protection, inherited from years of insecurity, is met with the *borey*, housing estates characterised by lines of small and large houses that re-create an ideal Cambodian village. Here, we find the traditional model, where people live separately from each other while owning the land "under their feet". A new trend can also be observed. The second and the third generation after the Khmer rouge are beginning to buy apartments in the new apartment blocks, whereas these forms of housing were not popular with the previous generations. In consequence, urban culture seems to be taking a new shape, and Phnom Penh is once again in a phase of reinvention.

1. A civil war between the armed republican forces of General Lon Nol (based in the cities) and the Khmer Rouge soldiers (who recruited people from the countryside) between 1970 and 1975.

2. Ponchaud, F., le Cambodge année zéro, ed. Kailash: Paris, 1977

3. Tyner J.A., Henkin S., Sirik S., Phnom Penh during the Cambodian genocide: A case of selective urbicide, in Environment and Planning A 46(8):1873-1891, January 2014.

4. https://www.youtube.com/watch?v=2BJ4L-Wp4q4c

5. A. Carrier, Les "lois de la possession" à Phnom Penh : conversion des droits d' usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété, Doctoral Thesis, 2007- https://www.theses.fr/2007PA082895

6. Yao T., 1997. « 1979-1990, le retour et la réorganisation de la vie urbaine » in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, pp. 54-59.

7. Kanharith K., 1997. « 1979, les premiers jours du nouveau Phnom Penh » in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, p. 52

8. Which would subsequently become highly prized when shops began to move in.

9. Clément-Charpentier, Mort et Renaissance d'une capitale: Phnom Penh victime des Khmers rouges in Géographie et culture, 2008, no 65, pp. 91-110.

10. In the big Tan-Pa apartment building, there was only dwellings that the block was seen as a "village". The Tan-Pa block village was wiped out by a fire in 2002.

11. The Chinese compartment (or shop house) is an apartment-house that is narrow but deep, combining a shop or trade business on the ground floor with living areas and housing above. The compartments are generally clustered together, leading to high population densities.

MS. OUCH WAS BORN IN 1947

She is from Phnom Penh and she returned there in early 1979. Her father was a military doctor and was offered to settle in a house in Tuol Kork district where military garrisons were set up. The house was isolated. Ms. Ouch did not feel safe there. She wanted to leave. She wanted to live in a safer area, surrounded with other families. Due to her education, she helped the head of the commune write his documents. He then helped her acquire a villa near Daem Kor Market. She went into currency exchange and sold gold at Tuol Tumpung Market. Some years later, she sold the house and with the money from the sale purchased several lots and apartments. She set up her gold shop in Central Market. Prior to the creation of the first banks, Phnom Penh's Central Market was where the biggest financial transactions took place (buying and selling gold, currency exchange). Her business prospered. She now owns a tall building next to Central Market. On the ground floor, she continues to sell gold jewelry. Ms. Ouch had seven siblings. Three died during the Khmer Rouge period. Three others left for the United States. She stayed on. She made a fortune by trading gold and reselling lots. She is now the one who supports some of her family members in the United States.

MR YI WAS BORN IN 1937

He originates from Kandal Province. He arrived in Phnom Penh in mid-1979 with his family. A friend helped him find a place to live in the Tan-Pa Block. Around him he relates that those who had technical skills and connections were hired by the municipality to help with water and electricity hookups. Others were given jobs as day laborers or porters. Because his ethnic origin is Chinese, he could not get a civil servant job. He survived from day to day by collecting items of all sorts in the housing units, on the street and in depots and reselling them. In 2019, he still lives in the same unit cluttered with household appliance parts and fans that his son and now his grandson repair and resell.

MADAME VENG WAS BORN IN 1945

Before 1975, she was single and worked as a teacher. She lived in Chhbar Ampov with her parents, in the southern part of Phnom Penh. During the Khmer Rouge period, she lived in the countryside in a village in Kandal Province. In March 1979, she returned to her family which was already back in Chhbar Ampov. They tried to move back into their former house, but the area where it stood was fenced off and inaccessible. The local authorities directed them to another ward where the family could choose an apartment. The family lived on the second floor for safety reasons. As a teacher, she was recruited by the Ministry of Industry. Her job was to train teachers who would teach reading and writing to staff children. She was asked to leave Chhbar Ampov and move near the ministry in the center of Phnom Penh. She chose an apartment in a building on Street 130 where other teachers lived. For safety reasons, she chose to live on the top floor. In 1989, the new land law allowed her to buy the apartment in which she lived. She stayed there until 2017. As the years went by, her fellow teacher neighbors left. Retailers were drawn to Street 130 due to its proximity to Central Market. Times changed: the ground floors of buildings became the most coveted and expensive floors due to their lucrative potential. Over the years, teachers, with their meager salary, sold their apartments for a fair price and relocated away from the center. With the money left over from the sale, some purchased an additional lot or two to resell it at a much higher price a few years later. She sold her apartment two years ago. She returned to her family in Chhbar Ampov. After selling the apartment on Street 130, she was able to buy smaller apartments for her nephews and arrange a more comfortable retirement.

MS. MUTH WAS BORN IN 1947

Before 1975, she grew rice in a village in Kampot Province. As a poor peasant famer, the Khmer Rouge recruited her, along with her husband, as a lower-level cadre. In early 1979, now a widow, she decided to head to Phnom Penh with her children and blend into the mass of refugees for fear of retaliation in her village. She unrolled her mat in the broad open space on the first floor of a building along the banks of the Tonle Sap River. The people who now live there know nothing of the beautiful building's purpose prior to 1975. Some believe it was a luxury hotel as suggested by the presence of a piano on the top floor's covered terrace. Others took it for a hospital because of the medical infusion bottles left around, most probably by the Khmer Rouge. Others claim that it used to be an office building due to the open layout of the first floor. In 1979, families gradually settled next to Ms. Muth. Each family put up partitions/walls around its mat inside the big hall. Quickly, Ms. Muth set up a hearth in the corridor for cooking and a table on the sidewalk to sell simple meals. For the past 40 years, Ms. Muth has used the stairwell of the building to wash and cut up food and the corridor for cooking. The shape of the metal recipient which she places every day at the foot of the stairwell can be detected in the worn cement tiles. Her family has grown up and her daughter has set up an icebox beside her mother on the sidewalk. She sells beverages. This family, who has not moved out of its home and has never renovated it, still live in a survival economy, one day at a time, just like in the aftermath of 1979. With the money she has made from her little business, Ms. Muth has bought land in Kampot where she plans to retire soon, now that the people in the village have made peace with their past.

ឆ្នាំ១៩៧៩ - ទីក្រុងច្នៃប្រឌិតឡើងវិញ

ភ្នំពេញ បន្ទាប់ពីត្រូវបានបោះបង់ចោលស្ទើរតែអស់រយៈពេល៤ឆ្នាំ គ្មានប្រជាជនរស់នៅដូចមុនទៀតឡើយ។ អ្នកដែលចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញវិញ សុទ្ធតែធ្លាប់បានរស់នៅតាមរបៀបផ្សេង ដូច្នេះ ពួកគេនឹងធ្វើឱ្យទីក្រុងនេះមានការរស់នៅបែបផ្សេងទៅវិញ។ គេឃើញអ្នកដែលចូលមករស់នៅថ្មី បានច្នៃប្រឌិតរបៀបរស់នៅរបស់ពួកគេតាមបែបថ្មីមួយ។ ដោយលោកស្រី **FABIENNE LUCO**

លក្ខណៈពិសេសនៃរាជធានីភ្នំពេញ

ក្នុងចំណោមករណីទីក្រុងដែលទទួលរងការបំផ្លិចបំផ្លាញដោយសង្គ្រាមក្តី ឬដោយគ្រោះមហន្តរាយធម្មជាតិក្តី ករណីទីក្រុងភ្នំពេញគឺពិតជាមានលក្ខណៈពិសេសខុសគេ។ រាជធានីនេះមានការប៉ះពាល់តិចបំផុតដោយសង្គ្រាម[1] ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៥ ប្រជាជននៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ក៏ដូចជានៅក្នុងក្រុងផ្សេងទៀតនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ត្រូវបានពួកទាហានខ្មែរក្រហមជម្លៀសចេញទាំងអស់ ទុកឱ្យរដ្ឋធានីនិងក្រុងទាំងឡាយនៅទទេស្អាត។ ភ្នំពេញជាទីក្រុងដែលគ្មានមនុស្សរស់នៅស្ទើរតែអស់រយៈពេលបួនឆ្នាំ ហើយប្រជាជនដែលត្រឡប់ចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញវិញ គឺខុសពីប្រជាជនដែលធ្លាប់បានរស់នៅក្នុងទីក្រុងនេះកាលពីមុន។ នៅឆ្នាំ១៩៧៩ ទីក្រុងដែលត្រូវបានគេបោះបង់ចោល មានសភាពទ្រុឌទ្រោម ប៉ុន្តែអគារថ្មទាំងឡាយនៅកណ្តាលក្រុង នៅតែឈរទ្រឹងនៅឡើយ និងអាចប្រើប្រាស់បាន។ គ្រោះមហន្តរាយធ្ងន់ធ្ងរជាងគេគឺគ្រោះមហន្តរាយទៅលើជីវិតមនុស្ស។ ជិតមួយភាគបួននៃប្រជាជនសរុបទាំងអស់ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ភាគច្រើន ប្រជាជនដែលមានប្រភពដើមចេញពីទីក្រុង បានស្លាប់បាត់បង់ជីវិតដោយសារភាពអត់ឃ្លាន ជំងឺដង្កាត់ និងការសម្លាប់រង្គាល នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ និងឆ្នាំ១៩៧៩។

បរិបទនៃគ្រោះមហន្តរាយ - ទីក្រុងត្រូវបានជម្លៀសប្រជាជនចេញអស់

តើមានរឿងអ្វីដែលបានកើតឡើង? សូមត្រឡប់មកនិយាយពីថ្ងៃ១៧ មេសា ១៩៧៥ បន្តិចសិន។ ទាហានខ្មែរក្រហមបានចូលមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញ។ ទីក្រុង ដែលនៅពេលនោះ មានប្រជាជន២លាននាក់ ក្នុងចំណោមប្រជាជនសរុបទូទាំងប្រទេស៧លាននាក់ បានទំលាក់ដៃចុះចាញ់ដោយគ្មានការប្រយុទ្ធ។ ភ្លាមៗនោះ បទបញ្ជាត្រូវបានដាក់ចេញ ឱ្យប្រជាជនចាកចេញពីទ្រីកុងជាបន្ទាន់ ដោយធ្វើដំណើរទៅទីជនបទ។ ស្រមាប់ពួកែខ្មរក្រហមែដលដើរតាមលទ្ធិកម្មុនិស្ត ពួកេគយល់ថា "ទ្រីកុងគឺមិនស្អាតស្អំ"[2] ។ ពិតែមនេហើយ សម្រាប់ពួកគេ ទីក្រុងគឺពោរពេញទៅដោយភាពអនាចារ និងអំពើរពុករលួយគ្រប់ប្រភេទ ដែលនាំចូលមកពីក្រៅ ដោយពួកមូលធននិយម ហើយដែលពួកខ្មែរក្រហមយល់ថាត្រូវកម្ទេចចោល។ ប្រជាជននៅតាមទីក្រុងត្រូវពួកខ្មែរក្រហមយល់ឃើញថា ជាជនសង្ស័យដែលត្រូវអប់រំឡើងវិញ ឬជាខ្មាំងសត្រូវដែលត្រូវបោសសម្អាតចោល។ ក្នុងរយៈតែបីថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ ភ្នំពេញត្រូវបានជម្លៀសប្រជាជនចេញគ្មានសេសសល់។ ក្នុងរយៈពេលជិតបួនឆ្នាំ ភ្នំពេញបានក្លាយជាទីក្រុងខ្មោច នៅសល់តែរដ្ឋាបាលខ្មែរក្រហម និងទាហានប៉ុន្មានកងពលប៉ុណ្ណោះ និងមានរោងចក្រមួយចំនួនតាមជាយក្រុងដែលនៅដំណើរការ។ មានតែអគារប្រវត្តិសាស្ត្រមួយចំនួនប៉ុណ្ណោះដែលត្រូវបានបំផ្លាញចោល ដូចជាវិហារកាតូលិក និងអគារធនាគារជាតិជាដើម។ ពួកខ្មែរក្រហមមិនបានកសាងអគារថ្មីៗទេ។ ពួកគេបានរៀបចំអគារដែលមានស្រាប់មួយចំនួនសម្រាប់ការប្រើប្រាស់ថ្មី ដូចជា មន្ទីរឃុំឃាំងអ្នកទោសនយោបាយដ៏ល្បីនិងគួរឱ្យសោកសង្រេងជាងគេនោះជាដើម ពោលគឺគុកទួលស្លែង ដែលកាលដើមឡើយ គឺជាសាលារៀន។ នៅក្នុងចេតនាលុបបំបាត់ទីក្រុង និងរាល់សញ្ញាដែលបញ្ជាក់ពីអំពើស្មោគគ្រោករបស់ពួកមូលធននិយមនៅក្នុងទីក្រុង ផ្នែកខាងក្នុងអគារជាច្រើនត្រូវរុះរើបំផ្លាញចោល។ គ្រឿងសង្ហារឹម និងគ្រឿងបរិក្ខាប្រើភ្លើងនៅក្នុងផ្ទះត្រូវបានកម្ទេចចោល ឬក៏យកទៅកែច្នៃជាវត្ថុផ្សេងវិញ។ ដើម្បីយកសម្ភារទៅប្រើប្រាស់បន្ត ផ្ទះជាច្រើនដែលធ្វើពីឈើ ស្លឹក ឬស័ង្កសីត្រូវបានរុះរើចោល។ សម្ភារមួយចំនួនត្រូវបានគេយកទៅកែច្នៃប្រើប្រាស់ឡើងវិញ។ ជាឧទាហរណ៍ គ្រឿងដែកត្រូវបានគេយកទៅស្លនៅក្នុងរោងជាងស្លដែក ដើម្បីបំប្លែងឱ្យទៅជាស្លាបព្រា ចំណែកឯគ្រឿងឈើ ត្រូវបានគេយកទៅធ្វើជាអុសដុតនៅក្នុងរោងបាយសហករណ៍។

ប្រៀបដូចជាដើម្បីបដិសេធដោយចេញមុខចំពោះទីក្រុងពាណិជ្ជកម្មមួយផ្នែកនៃដីក្រុង ដូចជាសួនសាធារណៈ ឬឧទ្យានជាដើម ត្រូវបានគេយកទៅធ្វើស្រែ ឬដាំបន្លែ ដើម្បីលើកតម្លៃការដាំដុះការធ្វើស្រែចម្ការឡើងវិញ ខណៈដែលទីក្រុងគួរតែមានទំនោរទៅលុបបំបាត់ទៅវិញ។ ដើមដូង និងដើមចេក ក៏ត្រូវបានគេដាំនៅតាមបណ្តោយផ្លូវនានាក្នុងក្រុងដែរ។ ក្រោយពីត្រូវបានជម្លៀសប្រជាជនចេញអស់ហើយ ភ្នំពេញនៅតែគ្មានការប៉ះពាល់ដដែល ប៉ុន្តែភ្នំពេញគ្រាន់តែជាទីក្រុងខ្មោចមួយប៉ុណ្ណោះ នៅសល់តែគ្រោងឆ្អឹងថ្ម និងបេតុងដែលរុក្ខជាតិចាប់ផ្តើមដុះពីលើ។ អ្នកនិពន្ធជាច្រើនបានពិពណ៌នាបាតុភូតនោះថា ជាឃាតកម្មក្រុង[3]។

ការវិលត្រឡប់មកភ្នំពេញវិញ

ថ្ងៃ៧ មករា ១៩៧៩ គឺជាថ្ងៃបញ្ចប់របបខ្មែរក្រហម។ កងទ័ពខ្មែរក្រហម និងកងទ័ពរណសិរ្សរំដោះជាតិបានចូលមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញទទេស្អាត។ ពួកគេប្រទះឃើញទីក្រុងដែលមានសំណង់អគារទាំងឡាយឈរទ្រឹងឥតប្រែប្រួលនាពេលកន្លងមក។ ស្មៅនិងរុក្ខជាតិបានដុះនៅតាមមហាវិថី និងតាមចិញ្ចើមផ្លូវ។ អ្នកសង្កេតការណ៍បរទេសដំបូងៗ ភាគច្រើន ជាអ្នកកាសែតបានពិពណ៌នាទីក្រុងភ្នំពេញថា ប្រៀបដូចជាទីក្រុងខ្មោច ដូចជាការតែងលម្អសម្រាប់ថតភាពយន្តដូច្នោះដែរ។ ផ្ទះសម្បែងទាំងឡាយគឺមានតែជញ្ជាំងខាងមុខ និងគ្មានជីវិតនៅខាងក្នុងឡើយ ប្រៀបដូចជាមនុស្សមានតែខ្លួនគ្មានព្រលឹង[4]។

មិនយូរប៉ុន្មាន ប្រជាជនអស់កម្លាំងល្ហិតល្ហៃដែលត្រូវបានរំដោះចេញពីសហករណ៍កសិកម្ម ក៏បានប្រញាប់ប្រញាល់ត្រឡប់មកតាមច្រកទ្វារនានាចូលក្នុងទីក្រុងខ្មោចនេះវិញ។ ម្នាក់ៗសង្ឃឹមថា មកដល់ទីក្រុង ពួកគេនឹងមានរចនាសម្ព័ន្ធថែទាំពួកគេ។ នៅចំពោះមុខរំហូរយ៉ាងពពាក់ពពូននៃជនភៀសខ្លួនទាំងនេះ អាជ្ញាធរថ្មីបានដាក់ខ្សែក្រវ៉ាត់ការពារសុវត្ថិភាពជុំវិញទីក្រុង ហើយបិទមិនឱ្យប្រជាជនចូលឡើយ។ មនុស្សម្នាបានបោះជំរុំនៅក្នុងខ្ទមរខេករខាក ដោយរង់ចាំលទ្ធភាពចូលក្នុងទីក្រុងវិញ។

ការកសាងមូលដ្ឋានគ្រឹះឡើងវិញ

សម្រាប់អ្នកដឹកនាំប្រទេសមួយក្តាប់នៅពេលនោះ អ្វីៗត្រូវកសាងឡើងវិញទាំងស្រុង។ ដើម្បីធ្វើទៅបាន ជាបន្ទាន់ដំបូងនោះ គឺត្រូវកសាងរចនាសម្ព័ន្ធរដ្ឋមួយសិន។ អគារនានានៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាមធ្យោបាយសម្រាប់ការកសាងឡើងវិញនូវមូលដ្ឋានគ្រឹះនេះ។ គឺបែបនោះហើយដែលក្រសួងមន្ទីរនានាត្រូវបានបង្កើតឡើងវិញដោយប្រើប្រាស់អគារចាស់ៗ ហើយតំបន់លំនៅដ្ឋានត្រូវបានកំណត់ឱ្យនៅជុំវិញអគារក្រសួងមន្ទីរនីមួយៗទាំងនោះ[5]។ បន្ទាប់មក គេត្រូវរកបុគ្គលិកមកធ្វើការ ហើយបង្កើតជាក្បាលម៉ាស៊ីនមួយរបស់រដ្ឋ។ អ្នកនៅរស់ដែលប្រញាប់ប្រញាល់ចូលមកក្នុងភ្នំពេញវិញ ត្រូវបានកត់ត្រាបញ្ចូលក្នុងស្ថិតិ។ អ្នកដែលមានចំណេះជំនាញពិសេសៗ ត្រូវបានគេបញ្ជូនឱ្យទៅធ្វើការតាមក្រសួងជំនាញរបស់ពួកគេ[6] ។
អ្នកែដលមានការអប់រំ និងមន្ត្រីរាជការ បានក្លាយជាគោលេដៅពិសេសនៅក្នុងរបបែខ្មរក្រហម។ ជាការពិត ៧០% ទៅ ៨០% ក្នុងចំណោមអ្នកទាំងេនាះប្រែហលជាបានបាត់បង់ជីវិតេទៅហើយ[7]។ អ្នកែដលេនៅរស់ក្នុងចំណោមអតីតមន្ត្រីរាជការ គ្រូពេទ្យ ចៅក្រម និងនិស្សិត ព្រមទាំងសមាជិកគ្រួសាររបស់ពួកេគបាេនឆ្លើយតបេទៅតាមការអំពាវនាវ។ នៅក្នុងរយៈប៉ុន្មាែនខដំបូង ពួកេគគឺជារលកទីមួយៃនប្រជាជែនដលបានចូលមករស់េនៅក្នុងទ្រីកុងភ្នំពេញ។ អ្នកចាស់ៗបានបណ្តុះបណ្តាលយុវជនភ្លាមៗ ឱ្យពួកេគចះេធ្វើកិច្ចការថ្មីៗ។

Le boulevard Preah Monivong en 1979. La ville est vide, à l'abandon depuis 1975.
Boulevard Preah Monivong in 1979. The city is empty, abandoned since 1975.
មហាវិថព្រះមុនីវង្សនៅឆ្នាំ១៩៧៩។ ទីក្រុងទទេស្អាត ត្រូវបានគេបោះបង់ចោលតាំងពីឆ្នាំ១៩៧៥

© AKP

ដីធ្លី និងអគារទាំងអស់េនៅទូទាំង្របេទស ត្រូវបា្រនបកាសថាជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ។ គេបានស្នើមន្ត្រីរាជការែដលត្រូវបាេន្រជើសេរីសថ្មីឱ្យទៅរស់េនៅក្នុងអគាររដ្ឋ ែដលពួកេគអាចេ្រជីសេរីសបាន នៅក្នុងតំបន់មួយែដលេគកំណត់ឱ្យនៅម្តុំក្រសួងែដលពួកេគ្រតូវេទៅេធ្វើការេនាះ។

សាស្ត្រាចារ្យនៅសាកលវិទ្យាល័យវិចិត្រសិល្បៈត្រូវបានគេឱ្យទៅរស់នៅក្នុងអគារជិតសាកលវិទ្យាល័យ ដែលនៅមិនឆ្ងាយពីព្រះបរមរាជវាំងប៉ុន្មានឡើយ។ បច្ចុប្បន្ននេះទៀតសោត ផ្ទះទាំងនោះគឺជាហាងលក់រូបគំនូរ។ អ្នកដែលធ្វើការនៅក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម រស់នៅម្តុំផ្សារចាស់។ ទាហានរស់នៅក្នុងសង្កាត់ទួលគោក។ មន្ទីរឃុំឃាំងទួលស្លែងត្រូវបានគេរក្សាទុកឱ្យនៅក្នុងស្ថានភាពដដែល ដើម្បីជាសក្ខីកម្មបង្ហាញពីឧក្រិដ្ឋកម្មដែលពួកខ្មែរក្រហមបានប្រព្រឹត្ត ហើយគេបានប្រែក្លាយមន្ទីរឃុំឃាំងនេះឱ្យទៅជាសារមន្ទីរឧក្រិដ្ឋកម្មប្រល័យពូជសាសន៍។ បុគ្គលិកសារមន្ទីរត្រូវបានគេឱ្យទៅរស់នៅក្នុងផ្ទះនានាតាមដងផ្លូវជិតៗនោះ។

ទីក្រុងមានប្រជាជនចូលរស់នៅវិញ

ប៉ុន្មានខែក្រោយមក នៅចំពោះមុខប្រជាពលរដ្ឋដែលសម្រុកចូលមក នាំឱ្យអាជ្ញាធរពិបាកនឹងទប់ឱ្យជាប់ណាស់ រនាំងបាំងច្រកទ្វារចូលទីក្រុងក៏ត្រូវបានបើក បណ្តោយឱ្យប្រជាពលរដ្ឋចូលក្នុងទីក្រុងកាន់តែច្រើនឡើង។ បែបបទនៃការចែកផ្ទះមានភាពធូរលុងជាងមុន អ្នកដែលទើបចូលមកដល់ថ្មីអាចទៅរកកន្លែងរស់នៅដោយសេរីជាងមុន គឺនៅក្នុងផ្ទះណាដែលទំនេរទៅតាមគោលការណ៍ "អ្នកមកដល់មុន បានមុន"។

ក្នុងពេលដំបូង នៅមានបញ្ហាអសុវត្ថិភាពខ្លាំង ហើយប្រជាជនបារម្ភពីរឿងការចូលយកឥវ៉ាន់បែបអនាធិបតេយ្យ។ ដូច្នេះ មនុស្សម្នាច្រើនតែស្វែងរកកន្លែងរស់នៅជិតៗគ្រួសារផ្សេងទៀតដើម្បីបានជាគ្នា។ វាមិនមែនជារឿងល្អទេដែលរស់នៅដាច់ឆ្ងាយពីគ្នា ឬក៏រស់នៅក្នុងផ្ទះជាន់ក្រោម[8]។ បែបនោះហើយទើបមានគ្រួសារច្រើនរស់នៅជាមួយគ្នាក្នុងផ្ទះធំតែមួយ។ គ្រួសារមួយរស់នៅក្នុងបន្ទប់មួយ ឬក៏រស់នៅក្នុងបន្ទប់ធំជាមួយគ្រួសារផ្សេងទៀត។

ប្រជាពលរដ្ឋ និងគ្រួសារមួយចំនួនដែលមិនបានទទួលការងារធ្វើនៅក្នុងរដ្ឋបាល គ្មានផ្ទះសម្បែងរស់នៅសមរម្យនោះទេ ហើយអ្នកដែលចូលដល់ភ្នំពេញក្រោយមកទៀត ពោលគឺបន្ទាប់ពីភាគច្រើននៃផ្ទះសម្បែងមានស្រាប់មានម្ចាស់ហើយនោះ ក៏គ្មានផ្ទះទំនេរនៅដែរ ពួកគេត្រូវទៅរស់នៅតាមអគារ ដែលពីមុនមិនមែនជាអគារលំនៅដ្ឋានឡើយ ឬក៏រស់នៅទៅតាមផ្លូវចន្លោះអគារដែលអ្នកភ្នំពេញហៅថា "ឡើងហែម"។ អគាររដ្ឋបាលដែលមិនទាន់ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ អតីតសួនសាធារណៈ ឬក៏ដីដែលនៅទំនេរក្នុងបរិវេណវត្តអារាម ទីតាំងសារធារណៈ ទីតាំងចន្លោះរវាងអគារតាមដងផ្លូវ និងនៅលើដំបូលអគារចាស់ៗ ឬក៏នៅតាមជណ្តើរអគារ បន្តិចម្តងៗ សុទ្ធតែមានប្រជាជនទៅរស់នៅទាំងអស់។ ដំបូងឡើយ ប្រជាពលរដ្ឋបានសាងសង់ខ្ទមដោយប្រើប្រាស់អ្វីដែលពួកគេអាចរកបាននៅជិតដៃ ដូចជាឬស្សី ស្លឹកត្នោត បន្ទះឈើ ឬស័ង្កសីជាដើម។ ក្នុងរូបភាពបែបនេះហើយ ទើបនៅពីក្រោយជញ្ជាំងមុខនៃអគារទំនើបៗតាមដងមហាវិថីធំៗ ទីក្រុងទាំងមូលត្រូវបានប្រែក្លាយទៅជាជំរុំជនភៀសខ្លួនដ៏ធំមួយ។

នៅក្នុងគ្រាដំបូង ប្រជាជនបានរៀបរាប់ថា ជីវភាពរបស់ពួកគេនៅលំបាកនៅឡើយ។ ប៉ុន្តែ បន្ទាប់ពីបានឆ្លងកាត់សម័យកាលនៃឋាននរករួចមក គ្រាន់តែបានស្រស់ស្រូបអាហារជួបជុំគ្រួសារនៅក្រោមដំបូលតែមួយ វាជារឿងល្អដ៏កម្រណាស់ទៅហើយ។ នៅក្នុងកាលវេលាដែលត្រូវចាត់ចែងដើម្បីឱ្យតែបានរស់ជីវិតបែបនោះ ផ្ទះសម្បែង គឺត្រូវបានគេគិតថា គ្រាន់តែជាជំរកមួយសម្រាប់ខ្លួនឯង និងសម្រាប់គ្រួសារប៉ុណ្ណោះ ជាកន្លែងសម្រាប់សន្សំកម្លាំងដើម្បីតែរស់ពីមួយថ្ងៃទៅមួយថ្ងៃប៉ុណ្ណោះ។ គេមិនយកចិត្តទុកដាក់នឹងផ្ទះសម្បែងពេកនោះទេ។ ពេលវេលានៅមិនប្រាកដប្រជានៅឡើយ ហើយវាលំបាកនឹងគិតសម្រាប់រយៈពេលវែងណាស់។ អសុវត្ថិភាពដីធ្លីផ្ទះសម្បែងមិនជំរុញឱ្យគេ

វិនិយោគទ្រព្យសម្បត្តិតិចតួចដែលគេមាននោះ ក្នុងការជួសជុលផ្ទះសម្បែងឡើយ។ គ្រួសារមួយចំនួនផ្លាស់លំនៅដ្ឋានពីសង្កាត់មួយទៅសង្កាត់មួយ ទៅតាមការដកហូត ឬទៅតាមឱកាសការងារ និងផ្ទះសម្បែង។ នៅខាងក្នុងផ្ទះភាគច្រើនគេបានខណ្ឌចែកជាបន្ទប់ៗ និងរៀបចំឡើងវិញ។ គ្រឿងឈើនៅតាមទ្វារ បង្អួច ត្រូវបានគេរុះរើរចេញ។ គេយកឈើទៅធ្វើជាអុសដុតចំអិនម្ហូប។

ដែក ទរទឹក និងទុយោទឹក ត្រូវបានគេយកទៅថ្លឹងលក់។ សែសិបឆ្នាំក្រោយមក គេសង្កេតឃើញថា គ្រួសារខ្លះនៅតែបន្តរស់នៅក្នុងផ្ទះដដែលជាផ្ទះដែលពួកគេបានមករស់នៅតាំងពីក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៨០ម្ល៉េះ ដោយគ្មានបានថែទាំជួសជុលច្រើននោះឡើយ។ ទាំងនេះធ្វើឱ្យផ្ទះសម្បែងទាំងនោះកាន់តែទ្រុឌទ្រោមខ្លាំងថែមទៀត។ ចំណែកឯគ្រួសារខ្លះទៀត នៅតែបន្តរស់នៅក្នុងតំបន់អនាធិតេយ្យតាំងតែពីពេលវេលាដំបូងមកម្ល៉េះ ដោយពួកគេបានជួសជុលជាហូរហែ ធ្វើឱ្យជម្រកពួកគេកាន់តែរឹងមាំថែមទៀត។ សម័យកាលជួសជុលកែលម្អផ្ទះសម្បែង គឺចាប់ផ្តើមពីឆ្នាំ១៩៨៩ប៉ុណ្ណោះ នៅពេលដែលការកាន់កាប់លំនៅដ្ឋានជាផ្លូវការ (ការអនុញ្ញាតបណ្តោះអាសន្ន) បើកផ្លូវឱ្យម្ចាស់ផ្ទះទទួលបានកម្មសិទ្ធិ ដែលនឹងធានាឱ្យគេអាចកាន់កាប់លំនៅដ្ឋានបានក្នុងរយៈពេលវែង។

ទីតាំងដែលប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅបែបក្រៅផ្លូវការ (គ្មានការអនុញ្ញាតកាន់កាប់លំនៅដ្ឋានជាផ្លូវការ) អាជ្ញាធរនឹងដកហូតយកដី និងផ្ទះដែលគេរស់នៅនោះទៅវិញជាបណ្តើរៗ។ ជាក់ស្តែង ដូចជាក្នុងករណីប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងក្រសួងយុត្តិធម៌[9] ក្នុងផ្នែកខ្លះនៃមន្ទីរពេទ្យកាល់ម៉ែត ក្នុងសាលាបារាំងឈ្មោះសាលាដេកាត និងនៅក្នុងស្ថានទូតបារាំង ដែលមានអ្នកបើកបរជាច្រើននាក់របស់ក្រសួងគមនាគមន៍រស់នៅ។ នៅតាមទីកន្លែងមួយចំនួនផ្សេងទៀត អ្វីដែលកាលដើមឡើយ ជាខ្ទមសង់ពីសម្ភារស្រាល បានក្លាយជាផ្ទះសម្រាប់រស់នៅយូរតែម្តង ហើយសម្ភារដើម បន្តិចម្តងៗ ត្រូវបានជំនួសដោយរចនាសម្ព័ន្ធដែលជាប់បានយូរ ធ្វើពីឥដ្ឋ និងពីស៊ីម៉ង់ត៍ជាដើម។ បច្ចុប្បន្ននេះគេឃើញមានផ្ទះសម្បែងមួយចំនួនដែលគេបានសាងសង់ឡើងយ៉ាងប្រញាប់ប្រញាល់នាពេលនោះ នៅតាមតំបន់ខ្លះ ត្រូវបានគេបន្តធ្វើឱ្យកាន់តែរឹងមាំជាងមុនថែមទៀត។ ផ្ទះសម្បែងខ្លះនៅបន្តមានរូបរាងរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ។ឧទាហរណ៍ ដូចជាករណីនៅក្នុងបរិវេណវត្តមយូរវង្ស។ នៅសងខាងផ្លូវក្នុងវត្តនោះ គេបានសង់ផ្ទះតូចៗជាប់ៗគ្នា។ នៅទីនោះ ការពង្រីកលំនៅដ្ឋានថែមទាំងបានស៊ីដល់អគារចាស់ៗនៅក្នុងវត្តទៀតផង ដូចជា កុដ្ឋព្រះសង្ឃ និងអគារព្រះវិហារជាដើម។

ប្រជាជនថ្មី

បែបនេះហើយដែលជីវិតចាប់ផ្តើមសារជាថ្មី ប៉ុន្តែទីក្រុងពេលនេះមិនដូចទីក្រុងពីមុនទៀតទេ។ ប្រជាជនដែលត្រឡប់មកវិញក៏ខុសគ្នាពីប្រជាជនដែលបានរស់នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញមុនឆ្នាំ១៩៧៥ដែរ។ ប្រជាជននៅក្នុងទីក្រុងក្រោយរបបខ្មែរក្រហម មិនត្រឹមតែជិតដាមដោយបណ្តាឆ្នាំពោរពេញដោយទុក្ខលំបាកវេទនាប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែតិចណាស់ក្នុងចំណោមពួកគេ ដែលមានឫសគល់ចេញពីទីក្រុង។ ពិតមែនហើយ អ្នកដែលចូលមករស់នៅថ្មីនេះ ភាគច្រើន ជាប្រជាពលរដ្ឋដែលមកពីជនបទ។ អ្នកទីក្រុងត្រូវបានសម្លាប់រង្គាលចោល ជាពិសេស ដោយសារនយោបាយពួកខ្មែរក្រហម ដែលចាត់ទុកពួកគេជាសត្រូវវណ្ណៈ ពោលគឺជាអ្នកមាន ជាវណ្ណៈមូលធន។ ភាគច្រើននៃអ្នកទីក្រុងនេះបានស្លាប់ ឬក៏រត់ទៅរស់នៅឯបរទេស។ ប្រជាជនថ្មីមិនស្គាល់ពីរបៀបរស់នៅក្នុងទីក្រុងទេ។ ដូចនៅតាមជនបទដែរ គ្រួសារនីមួយៗរកកន្លែងរស់នៅដាច់ដោយឡែក។ នៅក្នុងទីក្រុងក៏ពួកគេរស់នៅរបៀបដូចនៅស្រុកស្រែដែរទោះជានៅក្នុងផ្ទះមានជញ្ជាំងជាប់គ្នា ឬផ្ទះរស់នៅរួមគ្នា ឬនៅក្នុងផ្ទះវីឡាដាច់តែឯងក៏ដោយ។ នៅក្នុងផ្ទះល្វែង ឬនៅក្នុងបន្ទប់មួយក៏ដោយ គឺគេយកទម្លាប់រស់តាមស្រុកស្រែ មកអនុវត្តនៅក្នុងទីក្រុងដូចគ្នា។ គ្រួសារនីមួយៗយកឥដ្ឋបីដុំមកធ្វើជាចង្ក្រានដាំស្ល ដោយប្រើអុសដុត។ គេយកកន្ទេលមកក្រាលដេកលើដី។ ប៉ុន្តែ ខុសពីនៅស្រុកស្រែ ដែលលំហជុំវិញផ្ទះអាចពង្រីកបាន និងអាចប្តូរបានយ៉ាងងាយពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយទៀត ទីក្រុងផ្តល់តែទីតាំងដែលមានជញ្ជាំងខណ្ឌជាប់ប៉ុណ្ណោះ មិនអាចពង្រីកបានដោយងាយឡើយ។ អ្នកដែលមកពីជនបទទាំងនេះត្រូវរស់នៅជាមួយអ្នកជិតខាង ប៉ុន្តែក៏មានអ្នកនៅពីលើ និងនៅពីក្រោមពួកគេដែរ។ ពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំ ការរស់នៅជិតឬជាមួយគ្នានេះ ដែលដើមឡើយគេយល់ថាជាការរស់នៅឱ្យបានជាគ្នា និងជាការជួយគ្នាទៅវិញទៅមក បន្ទាប់ពីសម័យកាលមួយដ៏លំបាក ក្រោយមក ក៏បានខ្លាចជាប្រភពនៃទំនាស់ទៅវិញ។

បន្ទាប់ពីរយៈពេលមួយដែលគេត្រូវទៅដងទឹកនៅក្នុងអណ្តូង ខាងក្រោមអគារផ្ទះរបស់គេ ម្នាក់ៗបានចាប់ផ្តើមបន្តិចម្តងៗ តទុយោទឹកផ្ទាល់របស់ខ្លួន ភ្ជាប់ទៅនឹងប្រព័ន្ធផ្គត់ផ្គង់ទឹក ដែលគេទើបតែបំពាក់ថ្មី និងរកបានដំណោះស្រាយបញ្ចេញទឹកកខ្វក់ចោល។ ខ្សែរភ្លើងស្អេកស្កះ និងទុយោទឹកត្រូវបានគេតនៅតាមជញ្ជាំងខាងមុខផ្ទះឬអគារ និងនៅតាមផ្លូវដើរក្នុងអគារ។ នៅក្នុងអគារដែលមានប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅច្រើនគ្រួសារ ការគ្រប់គ្រងទីតាំងដែលមានទុយោទឹក លូ និងខ្សែរភ្លើងរត់កាត់ ត្រូវតែចរចាគ្នាច្រើនដែរ ពេលខ្លះគេឃើញការជជែកគ្នាពិតជាមានការលំបាកជាមួយអ្នកជិតខាង។ ដោយគ្រួសារ និងផ្ទះមានចំនួនកាន់តែច្រើនឡើង ផ្ទៃផ្ទះត្រូវបានពង្រីកដល់ផ្នែករួមនៅក្នុងអគារទៀតផង។ ពាងទឹក និងចង្ក្រានបាយត្រូវបានគេដាក់ និងប្រើប្រាស់នៅតាមផ្លូវដើរ តាមជណ្តើរ និងនៅតាមចិញ្ចើមផ្លូវជាដើម។ ពេលខ្លះ គេថែមទាំងសង់បន្ទប់ដេកនៅតាមប្រលោះជណ្តើរទៀតផង។ មកដល់បច្ចុប្បន្ននេះទៀតសោត ប្រជាពលរដ្ឋនៅតែពិបាកយល់ពីអ្វីដែលជាផ្នែករួម និងអ្វីដែលជាទីធ្លាសាធារណៈ។ នៅតាមសង្កាត់ចាស់ៗ ម្នាក់ៗខិតខំវាតទីស៊ីចិញ្ចើមផ្លូវ និងជាន់លើផ្លូវក៏មាន។ គ្រួសារដែលមកដល់យឺតពេក ក៏ចាំបាច់ត្រូវតែរកកន្លែងផ្សេងរស់នៅ ដូចជាលើដំបូលអគារចាស់ៗជាដើម[10]។

អគារចាស់ៗក៏មិនសូវមានការថែទាំបានល្អដែរ។ អាទិភាពគឺត្រូវបំពេញទៅតាមតម្រូវការប្រចាំថ្ងៃ ហើយសញ្ញាណសហកម្មសិទ្ធិគឺគ្មានទេ ទាំងនៅក្នុងគំនិតរបស់ប្រជាជន ក៏ដូចជានៅក្នុងច្បាប់។ រស់នៅក្នុងផ្ទះថ្មក៏ជារឿងថ្មីដែរសម្រាប់ប្រជាជនដែលមកពីជនបទ ដោយសារពួកគេទម្លាប់ទៅនឹងផ្ទះ ឬខ្ទមធ្វើពីស្លឹក ដែលងាយពុកផុយ ដូចជាឈើ ឬស្សី ស្លឹកត្នោត ឬស្បូវជាដើម។ ដោយសារទម្លាប់បែបនេះ គេទុកឱ្យផ្ទះ ឬអគារឱ្យពុកផុយទៅតាមដំណើររបស់វា។ ក្រោយមកទៀត ប្រសិនបើមានលុយ គេនឹងរុះផ្ទះចាស់ចោល ហើយសង់ផ្ទះថ្មីសម្រាប់រស់នៅ ឬក៏សម្រាប់ជួល ឬក៏ប្រសិនបើផ្ទះនោះនៅកណ្តាលក្រុងមានតម្លៃខ្ពស់ គេអាចលក់ផ្ទះនោះដោយមិនចាំបាច់ប៉ះពាល់ ហើយចេញទៅរស់នៅជាយក្រុង ក្នុងផ្ទះថ្មីមួយផ្សេងវិញ។ អ្នកដែលក្រីក្រនៅតែបន្តរស់ក្នុងផ្ទះចាស់ ដែលជាទូទៅ ពុំមានការជួសជុលអ្វីឡើយ។ ប៉ុន្តែ ជាពិសេស គឺផ្នែករួមទេដែលច្រើនតែទ្រុឌទ្រោមច្រើនជាងគេ ដោយសារកង្វះការថែទាំរួមគ្នា។

ទីក្រុងត្រូវបានប្រើប្រាស់តាមបែបថ្មី

អគារនៅក្នុងទីក្រុងនៅតែមានវត្តមានដដែល ប៉ុន្តែការប្រើប្រាស់អគារទាំងនោះមិនដូចពីមុនទៀតឡើយ។ គេត្រូវគិតគូរដល់អ្នកដែលត្រូវការផ្ទះបន្ទាន់ជាងគេ ហើយគ្រប់ផ្ទះទាំងអស់សុទ្ធតែមានមនុស្សចូលមករស់នៅវិញ។ របៀបប្រើប្រាស់អគារទាំងនោះពីមុន ជាទូទៅ ត្រូវបានជំនួសដោយរបៀបប្រើប្រាស់បែបផ្សេងទៅវិញ។ ជាឧទាហរណ៍ ដូចជានៅក្នុងសង្កាត់កុលាប១ ដែលនៅខាងជើងភាគខាងកើតវត្តភ្នំ។ ផ្ទះនៅក្នុងទីតាំងនោះតូចៗ សង់ជិតៗគ្នា ឬសង់ជាប់សំណង់អគារចាស់ៗ មិនមាំទាំឡើយ។ បើគេដើរបត់តាមផ្លូវតូចមួយ គេអាចនឹងឃើញអគារធំមួយដែលហាក់ដូចជាមានសភាពចំណាស់ខុសប្លែកពីគេ នោះគឺវិហារកាតូលិកបុរាណ ដែលស្ថិតនៅក្នុងបរិវេណដីឡូត៍មួយធំទូលាយពីមុន ជាកម្មសិទ្ធិរបស់សហគមន៍អ្នកបួសកាន់សាសនាកាតូលិក។

នៅឆ្នាំ១៩៧៩ ពួកទាហានវៀតណាមបានយកកុមារកំព្រាមកដាក់នៅទីនេះ។ កន្លែងដេកសំរាប់កុមារប្រុសៗត្រូវបានគេរៀបចំនៅក្នុងអគារវិហារកាតូលិកនោះ។ នៅពេលដែលមណ្ឌលកុមារកំព្រាត្រូវបានបិទទ្វារនៅឆ្នាំ២០០០ កុមារដែលបានធំដឹងក្តីនៅក្នុងវិហារនោះ ក៏បានបន្តរស់នៅទីនោះទៀត។ ពួកគេបានព័ទ្ធយកទីតាំងនៅជុំវិញគ្រែធ្វើពីដែករបស់ពួកគេ ធ្វើជាកន្លែងឯកជន។ ម្នាក់ៗបានធ្វើជញ្ជាំងបិទបាំងពីអ្នកជិតខាង ដោយប្រើផ្ទាំងក្រណាត់ បន្ទះឬស្សី ឬស្លឹកត្នោតបន្ទាប់មក ក៏ធ្វើជញ្ជាំងឥដ្ឋតែម្តង។ ចុងក្រោយ អស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំកន្លងមកនេះ ដំបូលតូចៗត្រូវបានគេសង់ពីក្រោមដំបូលធំរបស់វិហារកាតូលិក និងខណ្ឌចែកជាបន្ទប់ៗ សម្រាប់គ្រួសារច្រើនរស់នៅ។ បច្ចុប្បន្ននេះ អគារវិហារកាតូលិកបានក្លាយទៅជាអគារលំនៅដ្ឋានរបស់ប្រជាពលរដ្ឋច្រើនគ្រួសាររស់នៅរួមគ្នា។ដូចនៅតាមទីកន្លែងជាច្រើនផ្សេងទៀតក្នុងរាជធានីភ្នំពេញដែរ អគារចាស់ៗបានបាត់រូបបន្តិចម្តងៗ ឬក៏ត្រូវបានត្របាក់លេបដោយសំណង់ថ្មីៗ។ ពេលនោះហើយដែលសំណង់ទ្រុឌទ្រោមខ្លាំងនៅទីបំផុតទៅ ត្រូវបានគេវាយកំទេចចោល យកកន្លែងមកសាងសង់សំណង់ថ្មីជំនួសវិញ។ ដូច្នេះ បន្តិចម្តងៗ ទីក្រុងភ្នំពេញចាស់ត្រូវជំនួសដោយទីក្រុងមួយដែលមានសំណង់ចម្រុះច្រើនប្រភេទមានទម្រង់ជាទីក្រុងទំនើប។ គ្រួសារជំនាន់ថ្មីក៏ស្វះស្វែងរកផ្ទះសម្បែងថ្មីៗដែរ ប្រសិនបើពួកគេមានមធ្យោបាយហិរញ្ញវត្ថុ។ ដូចឪពុកម្តាយ និងជីដូនជីតារបស់ពួកគេដែរគ្រួសារជំនាន់ថ្មីនេះចូលចិត្តផ្ទះល្វែង[11] ឬផ្ទះវីឡា។ ក្តីបារម្ភរបស់ពួកគេដែលនៅសល់ពីបណ្តាឆ្នាំអសុវត្ថិភាព ពោលគឺការចង់រស់នៅក្នុងទីតាំងដែលមានសន្តិសុខខ្ពស់ ត្រូវបានដោះស្រាយយ៉ាងពេញចិត្ត តាមរយៈសំណង់បុរី ដែលក្នុងនោះផ្ទះតូចធំត្រូវបានសាងសង់ជាជួរៗ បង្កើតបានជាភូមិបែបខ្មែរមួយយ៉ាងល្អ។ នៅក្នុងបុរី គេឃើញមានគំរូបុរាណ ពោលគឺម្ចាស់ផ្ទះរស់នៅដាច់ពីអ្នកជិតខាង ទន្ទឹមនោះ ក៏មានកម្មសិទ្ធិដីធ្លី និងផ្ទះរបស់ខ្លួនផងដែរ។ ប៉ុន្តែ គេក៏អាចសង្កេតឃើញទំនោរថ្មីមួយទៀតដែរ។ ចៅៗជំនាន់ក្រោយបានចាប់ផ្តើមទិញផ្ទះខុនដូនៅក្នុងអគាររួមដែលគេសាងសង់ថ្មីៗ ខណៈដែលទម្រង់លំនៅដ្ឋានបែបនេះ មិនមែនជាចំណង់ចំណូលចិត្តរបស់មនុស្សជំនាន់មុនឡើយ។
បែបនេះ វប្បធម៌នៃការរស់នៅក្នុងទីក្រុងហាក់ដូចជាចាប់ផ្តើមលេចចេញជារូបរាង ហើយជាថ្មីម្តងទៀត ភ្នំពេញបានឈានចូលទៅក្នុងដំណាក់កាលនៃការច្នៃប្រឌិតសារជាថ្មីម្តងទៀតហើយ។

1. ស្រង្គាមស៊ីវិលរវាងកងទ័ពរបបសាធារណរដ្ឋរបស់លោកសេនាប្រមុខ លន់ នល់ (មានមូលដ្ឋានគ្រឹះនៅតាមរដ្ឋធានីក្រុង) និងកងទ័ពខ្មែរក្រហម (ដែលកៀរគរប្រជាជនតាមជនបទ) ពីចន្លោះឆ្នាំ១៩៧០ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៥។

2. Ponchaud, F., le Cambodge année zéro, ed. Kailash: Paris, 1977

3. Tyner, J.A., Henkin S., Sirik S., Phnom Penh during the Cambodian genocide: A case of selective urbicide, in Environment and Planning A 46(8):1873-1891, January 2014.

4. https://www.youtube.com/watch?v=2BJ4LWp4q4c

5. A. Carrier, Les «lois de la possession» à Phnom Penh: conversion des droits d' usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété, Thèse, 2007- https://www.theses.fr/2007PA082895

6. Yao T., 1997. «1979-1990, le retour et la réorganisation de la vie urbaine» in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, pp. 54-59.

7. Kanharith K., 1997. «1979, les premiers jours du nouveau Phnom Penh» in Atelier parisien d'urbanisme, Phnom Penh, développement urbain et patrimoine, Paris, APUR, p. 52

8. ដែលក្រោយមកនឹងមានការពេញនិយមខ្លាំង នៅពេលដែលចាប់ផ្តើមមានការលក់ដូរ។

9. Clément-Charpentier., Mort et Renaissance d'une capitale: Phnom Penh victime des Khmers rouges in Géographie et culture, 2008, nº 65, pp. 91-110.

10. នៅក្នុងអគារប្លុក តាន់ ប៉ា ដែលមាន គ្រួសាររស់នៅច្រើន ផ្ទះមានចំនួនច្រើនពេលទៅ រហូតដល់គេហៅម្តុំនោះថាជាភូមិ។ ភូមិនៅក្នុងប្លុក តាន់ ប៉ា បានបាត់បង់ជាស្ថាពរដោយអគ្គីភ័យមួយឆាបឆេះនៅឆ្នាំ២០០២។

11. ផ្ទះល្វែងគឺជាទំរង់ផ្ទះម៉្យាងដែលមានទទឹងមិនសូវធំ ប៉ុន្តែមានបណ្តោយវែង គេអាចប្រើជាផ្ទះសម្រាប់រស់នៅផង ឬធ្វើកន្លែងលក់ដូរ ឬធ្វើសិប្បកម្មនៅជាន់ក្រោម និងធ្វើជាបន្ទប់រស់នៅជាន់លើ។ ផ្ទះល្វែងភាគច្រើនត្រូវបានគេសង់ជាប់ៗគ្នា អនុញ្ញាតឱ្យប្រជាជនរស់នៅបានច្រើនគ្រួសារ។

លោកស្រី វេង កើតនៅឆ្នាំ១៩៤៥។ មុនឆ្នាំ១៩៧៥ គាត់ជាគ្រូបង្រៀន និងនៅលីវ។

គាត់រស់នៅខាងត្បូងក្រុងភ្នំពេញ នៅច្បារអំពៅ ជាមួយឪពុកម្តាយរបស់គាត់។ ក្នុងសម័យខ្មែរក្រហម គាត់រស់នៅក្នុងភូមិមួយ ក្នុងខេត្តកណ្តាល។ នៅខែមីនា ឆ្នាំ១៩៧៩ គាត់បានមករស់នៅជាមួយគ្រួសាររបស់គាត់ ដែលបានទៅនៅច្បារអំពៅរួចទៅហើយ។ ពួកគាត់ចង់យកផ្ទះចាស់របស់ពួកគាត់មកវិញ ប៉ុន្តែគាត់មិនអាចចូលទៅក្នុងតំបន់ផ្ទះចាស់របស់គាត់នោះបានទេ ពីព្រោះមានរបងលួសព័ទ្ធជុំវិញ។ អាជ្ញាធរបានបញ្ជូនគាត់ឱ្យទៅរស់នៅក្នុងសង្កាត់ផ្សេងវិញ នៅទីនោះ គាត់អាចរើសផ្ទះមួយណាក៏បាន។ គ្រួសាររបស់គាត់បានទៅនៅក្នុងផ្ទះមួយជាន់ទីពីរ ពីព្រោះតែហេតុផលសន្តិសុខ។ ដោយសារធ្លាប់ធ្វើជាគ្រូបង្រៀន គាត់ត្រូវបានជ្រើសរើសដោយក្រសួងឧស្សាហកម្ម។ ការងាររបស់គាត់ គឺបណ្តុះបណ្តាលគ្រូបង្រៀន ដែលនឹងបង្រៀនបន្តដល់កូនៗរបស់បុគ្គលិកឱ្យចេះអាន និងចេះសរសេរ។ ដូច្នេះ គេក៏សុំឱ្យគាត់ចេញពីច្បារអំពៅទៅរស់នៅក្នុងបរិវេណក្រសួង នៅកណ្តាលទីក្រុងភ្នំពេញ។ គេឱ្យគាត់រើសផ្ទះមួយនៅក្នុងអគារលើផ្លូវលេខ១៣០ គ្រូផ្សេងទៀតក៏រស់នៅនៅទីនោះដែរ។ ដើម្បីរក្សាសុវត្ថិភាព គាត់បានរើសយកផ្ទះដែលនៅជាន់លើគេបំផុត នៅក្នុងអគារនោះ។ នៅឆ្នាំ១៩៨៩ ដោយមានច្បាប់សុរិយោដីថ្មី គាត់ក៏បានក្លាយជាម្ចាស់ផ្ទះដែលគាត់រស់នៅនោះ។ គាត់បានបន្តរស់នៅក្នុងផ្ទះនោះរហូតដល់ឆ្នាំ២០១៧។ ពីមួយឆ្នាំទៅមួយឆ្នាំ គាត់ឃើញអតីតអ្នកជិតខាងដែលជាគ្រូបង្រៀនដូចគ្នានោះ បានចេញពីផ្ទះរបស់ពួកគេ។ ផ្លូវលេខ១៣០ នៅជិតផ្សារថ្មី។ អ្នករកស៊ីចូលចិត្តផ្លូវនោះណាស់។ កាលវេលាបានផ្លាស់ប្តូរទៅហើយ ផ្ទះជាន់ក្រោមដែលស្រួលរកស៊ី គេពេញនិយមច្រើន និងមានតម្លៃថ្លៃជាងគេ។ ច្រើនឆ្នាំកន្លងមក គ្រូបង្រៀនដែលមានប្រាក់ខែស្តួចស្តើង បានលក់ផ្ទះរបស់ខ្លួនក្នុងតម្លៃសមរម្យ ហើយទិញផ្ទះថ្មីនៅឆ្ងាយពីកណ្តាលក្រុងបន្តិច។ លុយដែលនៅសល់ពីទិញផ្ទះថ្មីហើយ អ្នកខ្លះទិញដីមួយ ឬពីរឡូត៍បន្ថែមទៀត រួចហើយ ប៉ុន្មានឆ្នាំក្រោយមកទៀត ក៏លក់បន្ត បានថ្លៃខ្ពស់។ គាត់បានលក់ផ្ទះគាត់កាលពីពីរឆ្នាំមុន។ គាត់បានមករស់នៅជិតគ្រួសារគាត់។ ក្រោយពីបានលក់ផ្ទះគាត់នៅផ្លូវ១៣០ហើយ គាត់បានទិញផ្ទះតូចមួយសម្រាប់ក្មួយៗរបស់គាត់ និងទុកចាយខ្លួនឯងខ្លះយ៉ាងស្រួលពេលចូលនិវត្តន៍។

លោក្រសី មុត កើតនៅឆ្នាំ១៩៤៧

មនឆ្នាំ១៩៧៥ គាត់ធ្វើស្រែនៅក្នុងខេត្តកំពត។ ជាកសិករក្រីក្រ គាត់ និងប្តីរបស់គាត់ត្រូវបានជ្រើសរើសឱ្យធ្វើជាកម្មាភិបាល នៅក្នុងជួរកងទ័ពខ្មែរក្រហម។
នៅដើមឆ្នាំ១៩៧៩ គាត់បានក្លាយជាស្ត្រីមេម៉ាយ ហើយសម្រេចធ្វើដំណើរមកទីក្រុងភ្នំពេញជាមួយកូនៗរបស់គាត់ លាយឡំជាមួយនឹងជនភៀសខ្លួនផ្សេងទៀត ដោយសារគាត់ខ្លាចនៅក្នុងភូមិ គេសងសឹកគាត់។ គាត់បានក្រាលកន្ទេលនៅក្នុងផ្ទះមួយដែលបើកទ្វារចោល នៅជាន់ទីមួយ ក្នុងអគារមួយនៅតាមមាត់ទន្លេទល់មុខទន្លេសាប។ ប្រជាពលរដ្ឋដែលនៅក្នុងអគារនេះ បច្ចុប្បន្ន មិនដឹងថា តើអគារនេះគឺជាអគារអ្វីនោះទេនៅមុនឆ្នាំ១៩៧៥។ អ្នកខ្លះនិយាយថា អគារនេះគឺជាសណ្ឋាគារទំនើបមួយ ដោយសារមានព្យាណូមួយគ្រឿងនៅជាន់លើបំផុតមានប្រក់ដំបូល។ អ្នកខ្លះទៀតបែរជាគិតថាជាមន្ទីរពេទ្យទៅវិញ ដោយសារគេឃើញមានសេរ៉ូមទុកចោលនៅលើឥដ្ឋ ប្រាកដជាពួកខ្មែរក្រហមជាអ្នកទុកមិនខាន។ រីឯអ្នកខ្លះទៀតនិយាយថា វាជាអគារការិយាល័យដូចដែលមានការរៀបចំនៅជាន់ទីមួយ។ នៅឆ្នាំ១៩៧៩ បន្តិចម្តងៗ គ្រួសារផ្សេងទៀតបានមករស់នៅជិតលោកស្រី មុត ដែរ។ គ្រួសារនីមួយៗចាប់ផ្តើមធ្វើជញ្ជាំងឃាំងនៅខាងក្នុងបន្ទប់ធំជុំវិញកន្ទេលរបស់គេ។ ក្រោយពីនោះបន្តិច លោកស្រី មុត ធ្វើចង្ក្រានមួយនៅតាមផ្លូវដើរ ដើម្បីចម្អិនម្ហូប និងដាក់តុមួយនៅលើចិញ្ចើមផ្លូវ ដើម្បីលក់ម្ហូបអាហារបន្តិចបន្តួច។ អស់រយៈពេល៤០ឆ្នាំមកហើយ លោកស្រី មុត លាងនិងហាន់បន្លែនៅតាមជណ្តើរអគារ ហើយចម្អិនម្ហូបនៅតាមផ្លូវដើរ។ ចានដែកដែលគាត់ដាក់ប្រើរៀងរាល់ថ្ងៃនៅជើងជណ្តើរ ធ្វើឱ្យការ៉ូស៊ីម៉ង់ត៍សឹក។ កូនៗរបស់គាត់បានធំអស់ហើយ។
កូនស្រីគាត់បានដាក់ធុងទឹកកកមួយជិតគាត់នៅលើចិញ្ចើមផ្លូវដើម្បីលក់ភេសជ្ជៈ។ គ្រួសារនេះ មិនដែលបានដូរផ្ទះ ហើយក៏មិនដែលបានជួសជុលផ្ទះរបស់គាត់ដែរ គាត់នៅតែរកមួយថ្ងៃស៊ីមួយថ្ងៃដូចក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ដដែល។ លុយដែលគាត់រកបានពីការលក់ដូរតិចតួចលើចិញ្ចើមផ្លូវនេះ លោកស្រី មុត បានយកទៅទិញដីមួយកន្លែង នៅកំពត ទុកសម្រាប់ពេលចាស់ទៅ។ គាត់គិតថា នឹងឈប់រកស៊ីក្នុងពេលឆាប់ៗនេះហើយ ពីព្រោះឥឡូវនេះ អ្នកភូមិស្ងាត់ស្ងៀមមិនសើរើពីរឿងអតីតកាលទៀតទេ។

លោក្រសី អ៊ុជ កើតនៅឆ្នាំ១៩៤៧

គាត់មានដើមកំណើតនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយគាត់បានត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញវិញនៅដើមឆ្នាំ១៩៧៩។ ឪពុករបស់គាត់គឺជាពេទ្យទាហានហើយគេបានស្នើឱ្យគាត់ទៅរស់នៅក្នុងផ្ទះមួយ ក្នុងសង្កាត់ទួលគោក ជាម្តុំដែលគេទុកស្បៀងកងទ័ព។ ផ្ទះនោះនៅដាច់ឆ្ងាយពីគេឯង។ លោកស្រី អ៊ុជ មានអារម្មណ៍ថា
ទៅទីនោះគ្មានសុវត្ថិភាពទេ។ គាត់ចង់ចេញពីផ្ទះនោះ។ គាត់ចង់រស់នៅក្នុងទីកន្លែងមួយដែលមានសុវត្ថិភាពជាង ជិតគ្រួសារផ្សេងទៀត។ ដោយគាត់បានរៀនសូត្រ គាត់បានជួយចៅសង្កាត់សរសេរឯកសារផ្សេងៗ។ ចៅសង្កាត់ក៏បានជួយគាត់វិញ រកផ្ទះវីឡាមួយនៅជិតផ្សារដើមគរឱ្យគាត់។ គាត់បានចាប់ផ្តើមរកស៊ីជាអ្នកដូរលុយ និងលក់មាសនៅផ្សារទួលទំពូង។ ប៉ុន្មានឆ្នាំក្រោយ មកគាត់បានលក់ផ្ទះនោះ ហើយលុយដែលលក់ផ្ទះបាន គាត់យកទៅទិញដី និងផ្ទះច្រើនកន្លែង។ គាត់បានប្តូរមកទិញតូបលក់មាសនៅផ្សារថ្មីវិញ។ សម័យមិនទាន់មានធនាគារ ផ្សារថ្មីនៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញគឺជាទីតាំងមួយដែលមានការដោះដូរផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ ការលក់ដូរមាស និងរូបិយវត្ថុអន្តរជាតិច្រើន ដូច្នេះការរកស៊ីរបស់គាត់ក៏រីកដុះដាលដែរ។ បច្ចុប្បន្ននេះ គាត់ជាម្ចាស់អគារដ៏ខ្ពស់មួយនៅជិតផ្សារថ្មីតែម្តង។ នៅជាន់ក្រោម គាត់បន្តលក់គ្រឿងអលង្ការធ្វើពីមាស។ លោកស្រីអ៊ុជ មានបងប្អូនប្រុសស្រី៧នាក់។ បងប្អូន៣នាក់បានស្លាប់ក្នុងសម័យខ្មែរក្រហម។ បងប្អូន៣នាក់ទៀតបានចេញទៅរស់នៅសហរដ្ឋអាមេរិក ហើយលោកស្រីនៅស្រុកខ្មែរម្នាក់ឯង។
គាត់បានក្លាយជាអ្នកមានទ្រព្យសម្បត្តិស្តុកស្តម្ភម្នាក់ ដោយសារការលក់មាស និងលក់ដី។ នៅពេលនេះ គឺគាត់ជាអ្នកជួយលុយកាក់ដល់សមាជិកគ្រួសារផ្សេងទៀត ដែលរស់នៅសហរដ្ឋអាមេរិក។

លោក យី កើតនៅឆ្នាំ១៩៣៧។

គាត់មានស្រុកកំណើតនៅខេត្តកណ្តាល។ គាត់មកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញនៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៩ ជាមួយគ្រួសារ។ មិត្តភក្តិម្នាក់បានជួយគាត់រកផ្ទះមួយនៅក្នុងប្លុក តាន់ប៉ា។ គាត់រៀបរាប់ថា អ្នកដែលមានជំនាញបច្ចេកទេស និងស្គាល់គេនៅម្តុំគាត់ត្រូវបានជ្រើសរើសដោយសាលាក្រុង ដើម្បីជួយតទឹក តភ្លើង។ អ្នកខ្លះទៀតត្រូវបានជ្រើសរើសឱ្យធ្វើការងារសាមញ្ញដូចជា កម្មករ អ្នកលើកឥវ៉ាន់ជាដើម។
មានដើមកំណើតជាកូនចៅចិន គាត់មិនអាចធ្វើការរដ្ឋបានទេ។ គាត់ខំប្រឹងរកស៊ីចិញ្ចឹមជីវិតប្រចាំថ្ងៃ ដោយរើសរបស់របរគ្រប់ប្រភេទនៅតាមផ្ទះ ផ្លូវ និងឃ្លាំងជាដើមយកមកលក់។ នៅឆ្នាំ២០១៩ គាត់នៅតែបន្តរស់នៅក្នុងផ្ទះដដែល។ ក្នុងផ្ទះគាត់ មានគ្រឿងប្រើភ្លើង គ្រឿងអេឡិចត្រូនិច និងកង្ហារជាច្រើន ដែលកូនប្រុសរបស់គាត់ ហើយឥឡូវនេះចៅប្រុសរបស់គាត់ទៀត ជួសជុលដើម្បីលក់។

Quelques remarques sur la période de reconstruction de Phnom Penh

C'est seulement au cours des années 1990 que la reconstruction de Phnom Penh va s'accélérer grâce au redémarrage de l'industrie et à la mise en œuvre de nombreux projets de coopération. C'est durant cette période que les fondements d'une nouvelle croissance urbaine sont posés. **PAR CHRISTIANE BLANCOT**

SE RECONSTRUIRE SOUS EMBARGO INTERNATIONAL

L'histoire récente de Phnom Penh est marquée par une interaction très forte entre la grande politique, les grands évènements de la marche du monde et une histoire très locale, née d'une relation particulière d'une population à son territoire. Après la chute du régime Khmer rouge, alors que la population revient vers la ville pour s'y réinstaller, se met en marche un processus de reconstruction du pays dont Phnom Penh, en tant que centre économique et politique du Cambodge, va être la vitrine.

Cette réinstallation de la population, en 1979, est d'abord une réadaptation à une vie «normale» dans une ville qui ne l'est plus. Il n'y a ni eau potable ni électricité. Des palmiers et des bananiers sont plantés dans le bitume, les immeubles sont abandonnés depuis près de 4 ans, certains ont été démontés pour récupérer les matériaux, l'ensemble des réseaux sont cassés ou bouchés. Une longue période de remise en état de tout ce qui peut l'être commence alors.

Dans un contexte marqué par un embargo international sur le Cambodge, qui va durer jusqu'aux accords de paix de 1991, l'aide venant de l'Union Soviétique et des pays de l'Est, des ONG internationales et des agences onusiennes (UNICEF) assure le ravitaillement et fournit les techniciens, ingénieurs et administrateurs de toutes sortes pour aider à reconstruire les institutions publiques et les infrastructures de base. Ainsi vont se combiner les actions des survivants et des «experts» pour pallier le manque de personnel qualifié, technique et administratif, capable de gérer la ville.

En 1979, il fallait redémarrer les usines d'électricité et d'eau, recenser la population, la répartir dans les lieux de travail, ouvrir des orphelinats, rouvrir les écoles et les hôpitaux après un minimum de réparations et très peu de matériel. Jusqu'en 1991, le manque de moyens financiers a rendu tous grands travaux impossibles.

La situation sanitaire dans la ville et l'état des constructions vont s'aggraver au fil du temps et favoriser les branchements sauvages au réseau d'eau potable et d'électricité, les coupes d'arbres pour faire du charbon de bois, l'utilisation des parties communes des immeubles collectifs comme cuisines, les fuites d'eau qui ruinent les maçonneries, etc. L'entassement des familles dans des logements bricolés avec des briques et du bois à l'intérieur de bâtiments anciens – écoles, pagodes, administrations – a fortement dégradé ces édifices, rendant leur rénovation difficile, voire impossible. L'embargo, qui a empêché pendant près de quinze ans la mise en œuvre d'une véritable politique reconstruction pérenne, a amplifié la dégradation de la ville et exposé les habitants à de nombreux risques, comme les inondations récurrentes des rues lors de chaque mousson, les épidémies de dengue et de choléra, ou encore les incendies.

La multiplication des villages de paillottes et de maisons en bois sur les toits-terrasses des immeubles, ainsi que dans les espaces publics et les jardins, tout comme l'occupation de berges inondables au bord du fleuve ont abouti à des catastrophes humaines à la fin des années 1990 car les moussons exceptionnelles de 1996 et 2000 ont inondé des quartiers entiers situés sur les bords du Mékong et dans les terrains en contrebas des digues. Ailleurs, de grands incendies ont ravagé des quartiers de plusieurs centaines d'habitations précaires.

© F. Objois

Autour du marché central, rue inondée après une forte pluie en Août 1995.

Around the central market, street flooded after heavy rain in August 1995.

ម្តុំជុំវិញផ្សារធំថ្មី ផ្លូវលិចទឹកបន្ទាប់ពីភ្លៀងខ្លាំងមួយមេ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៩៥

L'embargo, qui a empêché pendant près de quinze ans la mise en œuvre d'une véritable politique reconstruction pérenne, a amplifié la dégradation de la ville et exposé les habitants à de nombreux risques.

© F. Objois

Devant l'Hôtel Royal, rue inondée durant la mousson 1995.

In front of the Royal Hotel, a street flooded in the 1995 monsoon.

នៅមុខសណ្ឋាគារ ឡឺរ៉ូយ៉ាល់ ផ្លូវលិចទឹកនៅរដូវវស្សា ឆ្នាំ១៩៩៥

Implantation des industries à Phnom Penh relevé Février 2007 (BAU de Phnom Penh)

Industries established in Phnom Penh – survey February 2007

សំណង់ឧស្សាហកម្មនៅទីក្រុងភ្នំពេញ សម្រង់ឆ្នាំ២០០៧

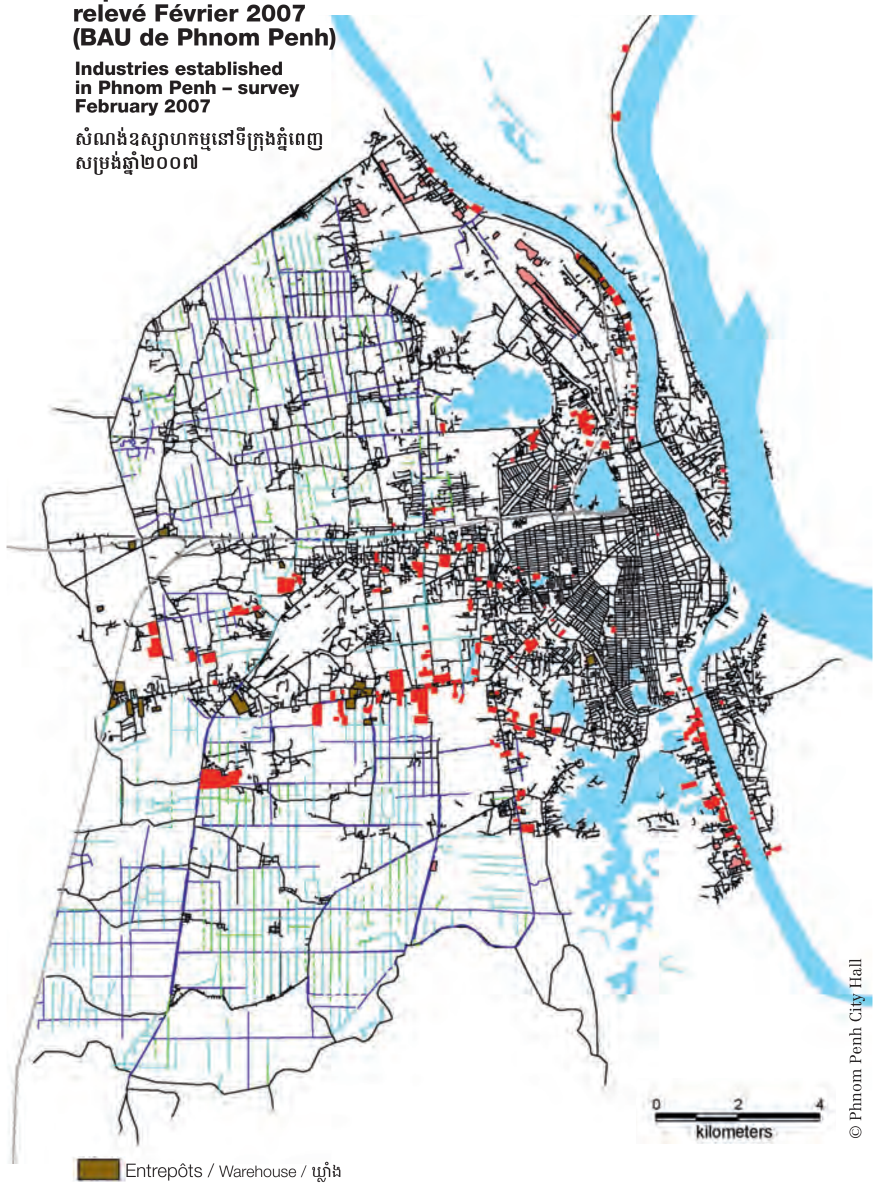

© Phnom Penh City Hall

Entrepôts / Warehouse / ឃ្លាំង

Briquetteries / Brickworks / ឡឥដ្ឋ

Usines et ateliers / Factories and workshops / រោងចក្រនិងរោងជាង

© Cambodge nouveau

Atelier de confection à la fin des années 1990
Clothing workshop in the late 1990s.
រោងជាងកាត់ដេរនៅដំណាច់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ (រូបថតទស្សនាវដ្ដី)

UNE RECONSTRUCTION ACHARNÉE DURANT 20 ANS

Les accords de Paris signés en Octobre 1991 ouvrent une nouvelle période. Une administration provisoire du Cambodge (APRONUC) est mise en place par les Nations Unies pour préparer les élections générales de 1993.

30 000 militaires et administrateurs arrivent au début de l'année 1992 et bénéficient de budgets conséquents. Leur simple présence, qui engendre la restauration de villas et d'immeubles pour les loger, ainsi que l'ouverture de bars et de restaurants, déclenche les premiers travaux de rénovation de la ville.

À partir de 1993, la Conférence internationale sur la reconstruction du Cambodge, qui réunit les principaux pays donateurs de l'aide au développement, va enfin permettre aux institutions cambodgiennes de bénéficier des programmes d'aide internationale, bilatérale et multilatérale. Plus d'un milliard de dollars d'aide arrive désormais chaque année, 500 millions venant des États-Unis d'Amérique, l'autre moitié de l'ensemble des donateurs et des ONG. Les fonds sont répartis dans les différents ministères et organismes publics (santé, éducation, travaux publics, eau potable, électricité, routes et ponts, administration, justice, etc.), selon un programme d'investissement annuel présenté par le gouvernement cambodgiens et validé par la quarantaine de pays et institutions donateurs. Ce procédé a été efficace pendant plus de vingt ans.

La ville s'étend. Les rizières sont remblayées pour accueillir les usines. L'habitat s'installe à côté.

The city expands. The rice fields are covered to make place for factories. Housing is built alongside.

ទីក្រុងរីកធំ គេចាក់ដីលុបស្រែដើម្បីសាងសង់រោងចក្រ ផ្ទះ ត្រូវបានគេសាងសង់នៅជិតៗនោះ

Gauche : L'ancienne école chinoise : les habitants transforment les bâtiments en logements et construisent dans les cours.

Left: The former Chinese school: The inhabitants converted the buildings into homes and built in the courtyards.

ខាងឆ្វេង អតីតសាលារៀនចិន៖ ប្រជាពលរដ្ឋយកអគារសាលធ្វើជាផ្ទះរស់នៅ និងសង់បន្ថែមខាងក្នុងទីធ្លាសាលា

Droite : Les enclos de pagodes sont transformés en village,1992.

Right: The pagoda compounds are converted into villages, 1992.

ខាងស្ដាំ បរិវេណក្នុងវត្តត្រូវបានប្រែក្លាយជាភូមិប្រជាជន ឆ្នាំ១៩៩២

LE RÔLE DÉTERMINANT DE L'INDUSTRIE

En parallèle de ce programme d'aide, il est nécessaire d'organiser l'arrivée des investisseurs privés qui vont permettre le redémarrage de l'économie, notamment du secteur industriel. Le CDC (Conseil pour le Développement du Cambodge) est créé par le gouvernement pour devenir un guichet unique d'entrée au Cambodge des investisseurs étrangers. Son rôle est de coordonner les investissements, fournir un appui technique aux ministères et aux institutions gouvernementales, aider les entreprises dans leurs démarches pour s'implanter au Cambodge, et favoriser la création de partenariats avec des entreprises cambodgiennes, notamment sous la forme d'investissements joints.

La mise en place de réformes libérales et l'adoption de l'économie de marché permet au Cambodge de bénéficier d'accords préférentiels pour exporter sa production textile, essentiellement de l'habillement, sur les marchés américains et européens. Ces accords ont entraîné le développement du secteur de la confection principalement porté par des investisseurs asiatiques venant chercher au Cambodge une main d'œuvre bon marché. En dix ans à partir de 1996, Phnom Penh devient une ville industrielle. En 2004, on compte à Phnom Penh plus de 280 usines, principalement installées en périphérie de la ville. Elles emploient 200 000 ouvriers textiles, principalement de jeunes ouvrières originaires de la campagne. Le respect par le Cambodge de certaines normes internationales du travail, dont le contrôle est assuré par l'Organisation internationale du travail (OIT), conforte les investissements dans cette industrie, qui aide une partie non négligeable de la population urbaine à sortir de la pauvreté.

La création du CDC et les mesures prises pour respecter les normes de l'OIT ont ainsi été déterminantes pour le développement économique du Cambodge.

Mais les conséquences de cette industrialisation sont très importantes. L'expansion du territoire urbanisé a été amplifiée par l'installation des usines sur les rizières qui, privées de leur système d'irrigation, sont devenues des friches urbanisables.

LA QUESTION FONCIÈRE ET LA PRODUCTION DU LOGEMENT

La question du logement est aussi illustrative d'un processus de sortie de crise permis par une série d'actions conjuguées impliquant l'ensemble des acteurs sociaux. A la fin des années 1990, la

situation du logement est catastrophique : on estime qu'il faudrait produire 10 000 logements par an pour permettre à la population qui s'entasse dans les immeubles collectifs des districts centraux d'accéder à un logement neuf.
D'une part, la loi foncière de 2001 et les différents décrets qui y sont attachés réinstaurent la propriété privée et permet la création de baux de 99 ans sur les terrains publics. Cette loi va permettre aux investisseurs de se lancer dans la construction de lotissements de compartiments sur de vastes emprises foncières. Ces initiatives favorisent les extensions urbaines, notamment sur les lacs remblayés et les rizières non irriguées.
D'autre part, la pénurie de logements, la pauvreté urbaine et la volonté d'éradiquer les habitats précaires ont amorcé des programmes de relogement des populations installées dans des paillottes sur les terrains à risque.
Les habitants, aidés par les ONG internationales, se sont organisés en associations communautaires par site pour peser sur les politiques de relogement et être entendues. Les autorités locales, aidées par le PNUD (UN Habitat) et ADB, ont constitué, avec les ONG et ces communautés d'habitants, des instances de coordinations permanentes pour organiser les relogements, développant un partenariat étroit soutenu financièrement par les aides internationales (ADB, UN, UE). Les nouveaux sites, situés dans les districts extérieurs, vont être, eux aussi, des points d'appui pour les extensions urbaines.
Une des conclusions provisoires de ces premières interventions pourrait être que le dynamisme de la reconstruction a beaucoup tenu à la conjonction de plusieurs facteurs : l'énergie de la population et sa volonté de reconstruire sa vie, l'action des gouvernants qui, à tous les niveaux, ont su inventer des solutions innovantes, l'action des donateurs qui ont fidèlement aidé durant plus de vingt ans malgré les aléas politiques, les initiatives des investisseurs privés qui, bien qu'arrivés plus tardivement car attendant la preuve de la stabilité, sont désormais très actifs.

DE NOUVEAUX DÉFIS

Entre 1973, et 2015, la superficie de Phnom Penh est passée de 3 100 Ha à 25 400 Ha. 21 000 ha de terres agricoles et de lacs ont été perdus au profit de territoires urbanisés ou en cours d'urbanisation. On est donc passé d'une ville d'emprise modeste entourée de rizières et dont la subsistance était en partie assurée par sa ceinture agricole à une vaste métropole dépendante pour son approvisionnement de territoires beaucoup plus lointains. En même temps, cette vaste métropole produit une grande part des richesses nationales par ses activités économiques. Cette transformation spectaculaire et très rapide génère de nouveaux défis, comme l'augmentation de la pollution, la thrombose du trafic, ou encore l'augmentation de l'exposition aux risques, notamment aux risques d'inondations dûs à la disparition des grands lacs. Face à ces nombreux défis, Phnom Penh peut se trouver fragiliser à nouveau. Évaluer ces risques est ainsi une nécessité permanente.

Remarks about the Reconstruction Period in Phnom Penh

The reconstruction of Phnom Penh did not really begin until the 1990s, with the revival of industry and the implementation of numerous collaborative projects. It was back then that the foundation for a new urban growth was laid.

BY CHRISTIANNE BLANCOT

Le boeng Cheung Ek en 2019. Les remblais s'étendent désormais largement sur les lacs en périphérie de la ville.

Boeng Cheung Ek in 2019. Large areas of the lakes on the outskirts of the city have been reclaimed with earth fill.

បឹងជើងឯក ឆ្នាំ២០១៩ បច្ចុប្បន្ននេះ គេចាក់ដី លុបបឹ ងជាប់ជាយក្រុង យ៉ាងច្រើនទៅហើយ។

REBUILDING UNDER AN INTERNATIONAL EMBARGO

Phnom Penh's recent history is characterized by a strong interaction between politics, major events in world affairs, and a very local history born of the special relationship between a people and its land.
After the fall of the Khmer Rouge regime, as people were coming back to resettle in the city, a process of national reconstruction began, showcasing Phnom Penh as Cambodia's economic and political center.
The resettlement of the people in 1979 firstly required their getting used to a "normal" life in a city that was no longer normal. It had no running water or electricity. Palm trees and banana trees had taken root in the pavement; the buildings had stood empty for nearly four years; some had been dismantled to salvage building materials; the networks were all broken or clogged. A long period of rehabilitating anything that could be rehabilitated began.
In the context of the international embargo on Cambodia that lasted until the 1991 Peace Agreements, aid from the Soviet Union, other Eastern countries, international NGOs, and UN agencies (UNICEF) ensured the provision of supplies and provided Cambodian technical experts, engineers, and administrators of every sort with help to rebuild the public institutions and basic infrastructure. The initiatives of survivors and "experts" were thus combined in an effort to make up for the lack of qualified technical and administrative staff capable of managing the city.
In 1979, power stations and water treatment plants reopened; a census had to be completed; people had to be assigned to worksites; orphanages, schools, and hospitals had to reopen with a modicum of repairs and very little equipment. Until 1991, a lack of financial resources made it impossible to undertake any major project.
The city's health conditions and the state of the buildings went downhill with time and led to illegal water and electricity hookups, the cutting down of trees to make wood charcoal, the use of communal areas of shared dwellings as kitchens, water leakage which ruined masonry work, etc. The crowding of families into makeshift accommodations made of bricks and wood inside old buildings—schools, pagodas, government offices—greatly damaged the buildings, making their renovation difficult, if not impossible. The embargo that prevailed for nearly 15 years blocked any true, long-term reconstruction policy. The city's degradation only got worse, exposing its inhabitants to many risks such as the recurrent flooding of streets during the monsoons, dengue and cholera epidemics, as well as fires.
The proliferation of straw-hut villages and wooden houses on the rooftop terraces of buildings, as well as in public spaces and parks, along with the occupancy of flood-prone riversides led to human disasters in the late 1990s because the exceptional monsoons of 1996 and 2000 flooded entire neighborhoods on the edges of the Mekong and the land below dikes. Major fires also devastated neighborhoods comprised of several hundred precarious homes.

A DETERMINED 20-YEAR RECONSTRUCTION EFFORT

The Paris Agreements signed in October 1991 opened the way for a new era. The United Nations set up a transitional authority in Cambodia (UNTAC) to prepare for the 1993 general elections. Some 30,000 military officers and administrators arrived in early 1992 with a hefty budget. Their mere presence, which led to the restoration of villas and buildings to accommodate them as well as the creation of bars and restaurants, triggered the first wave of renovation works in the city.
Starting in 1993, the International Conference on the Reconstruction of Cambodia, an umbrella for the key countries funding development assistance, would finally enable Cambodian institutions to benefit from international bilateral and multilateral aid programs. Over a billion dollars in such aid arrived each year, 500 million from the United States of America, the other half from the body of donor countries and NGOs. The funds were distributed among the different ministries and public agencies (health, education, public works, water, electricity, roads and bridges, administration, justice, etc.), based on an annual investment program outlined by the government of Cambodia and confirmed by the 40 or so countries and donor institutions. This process worked for over 20 years.

INDUSTRY'S LEADING ROLE

In parallel with this aid program, work was needed to plan for the arrival of private investors to help kickstart the economy, including the industry sector. The CDC (Council for the Development of Cambodia) was set up by the government to provide a single entry point into Cambodia for foreign investors. Its role is to coordinate the investments, provide technical assistance to the ministries and government institutions, help businesses in their efforts to get established in Cambodia, and promote partnerships with Cambodian businesses, including in the form of joint ventures.
By getting liberal reforms working and adopting a market economy, Cambodia has been able to take advantage of preferential agreements to export its textile production, mainly garments, to the American and European markets. Those agreements have promoted the development of the garment manufacturing sector, led mainly by Asian investors seeking cheap labor in Cambodia. In the ten years from 1996, Phnom Penh became an industrial city. By 2004, Phnom Penh had over 280 factories, mainly in its outskirts, employing some 200,000 textile workers, for the most part young female workers from the countryside. Cambodia's compliance with certain international labor standards is ensured by the International Labor Organization (ILO) which boosts investments in the sector and is helping a considerable segment of the urban population escape from poverty. The creation of the CDC and the measures taken to comply with ILO standards have been crucial for Cambodia's economic development.
But the consequences of that industrialization are far-reaching. Urban sprawl has been exacerbated. Factories are being built on rice paddies which, deprived of irrigation, become available for urban-planning purposes.

LAND TENURE AND HOUSING PRODUCTION

The issue of housing also illustrates a post-crisis process facilitated by a series of joint initiatives involving all social stakeholders. In the late 1990s, the housing situation was disastrous. It was estimated that 10,000 housing units per year had to be produced to relocate the people who were crammed into apartment blocks in the city's central districts.
On the one hand, the 2001 land law and the different decrees that go along with it reinstituted private property ownership and enabled 99-year leases on public land. This law makes it possible for investors to undertake the construction of compartmented subdivisions on huge pieces of land and will help urban expansion, notably on landfilled lakes and non-irrigated rice fields.
On the other hand, the housing shortage, urban poverty, and the commitment to do away with inadequate housing have generated programs to relocate people living in straw huts on subprime land. The people, with assistance from international NGOs, are organized into community associations on a site-by-site basis to contribute to the relocation policies and to be heard. Local authorities, with assistance from the UNPD (UN-Habitat) and ADB, have worked in close partnership with the NGOs and relevant communities to set up permanent coordinating bodies to organize rehousing with the financial support of international agencies (ADB, UN, EU). The new sites located in outlying districts will also foster urban extension.
One of the tentative conclusions of these first interventions suggests that the brisk pace of reconstruction is very much due to the conjunction of several factors: the energy of the people and their desire to rebuild their lives, action on the part of the governing authorities who, at all levels, were up to the task of finding innovative solutions, action on the part of donors who for over 20 years, despite the political ups and downs, have consistently supported the initiatives of private investors who, although they arrived late because they were waiting for evidence of stability, are now very active.

NEW CHALLENGES

Between 1973 and 2015, the area covered by Phnom Penh went from 3,100 ha to 25,400 ha. Some 21,000 ha of agricultural land and lakes were lost to gain land for city planning or land with development potential. We have gone from a city with a modest footprint surrounded by rice paddies and whose survival was in part ensured by its agricultural belt, to an expansive metropolis dependent on distant places for its supplies. Meanwhile, this sprawling metropolis is producing much of the national wealth through its economic activities. This spectacular, fast-track transformation generates new challenges, including increased pollution, traffic congestion, and greater exposure to risks such as flooding due to the loss of the great lakes. Faced with these many challenges, Phnom Penh may find itself weakened again. Assessing these risks is an ongoing necessity.

កំណត់សំគាល់មួយចំនួនស្តីអំពីសម័យកាលកសាងរាជធានីភ្នំពេញឡើងវិញ

គឺមកដល់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ទើបការកសាងរាជធានីភ្នំពេញឡើងវិញត្រូវបានចាប់ផ្តើមពន្លឿនទៅមុខយ៉ាងលឿនដោយសារតែវិស័យឧស្សាហកម្មបានចាប់ផ្តើមឡើងវិញ និងដោយសារមានគម្រោងសហប្រតិបត្តិការជាច្រើនត្រូវបានអនុវត្ត។ គឺនៅក្នុងរយៈពេលនេះហើយ ដែលចាប់ផ្តើមមានមូលដ្ឋានគ្រឹះនៃកំណើនថ្មីក្នុងទីក្រុង។

ដោយលោកស្រី **CHRISTIANE BLANCOT**

កសាងឡើងវិញក្រោមទណ្ឌកម្មអន្តរជាតិ

ប្រវត្តិកាលថ្មីៗនៃរាជធានីភ្នំពេញបានជិតដាមដោយអន្តរកម្មមួយយ៉ាងខ្លាំង រវាងនយោបាយធំៗ ព្រឹត្តការណ៍ធំៗ នៃដំណើរទៅមុខរបស់ពិភពលោក និងប្រវត្តិសាស្ត្រក្នុងស្រុកមួយសុទ្ធសាធ ដែលកើតចេញពីទំនាក់ទំនងពិសេសមួយ រវាងប្រជាជននិងដែនដីរបស់ខ្លួន។

បន្ទាប់ពីការដួលរលំទៅនៃរបបខ្មែរក្រហម ខណៈដែលប្រជាជនចាប់ផ្តើមត្រឡប់ចូលមករស់នៅ និងកសាងជីវិតសារជាថ្មីក្នុងទីក្រុងវិញ ដំណើរការកសាងប្រទេសឡើងវិញក៏ចាប់ផ្តើមឡើងដែរ ក្នុងនោះរាជធានីភ្នំពេញ ក្នុងនាមជាមជ្ឈមណ្ឌលសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់កម្ពុជា គឺជាកញ្ចក់ឆ្លុះបញ្ចាំងនៃដំណើរការកសាងនេះ។

ការត្រលប់ចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញវិញរបស់ប្រជាជននៅឆ្នាំ១៩៧៩ ជាបឋម គឺការសម្របខ្លួនទៅនឹងជីវិតរស់នៅតាមធម្មតាឡើងវិញនៅក្នុងទីក្រុងមួយដែលពុំមានការរស់នៅធម្មតាទៀតឡើយនាពេលនោះ។ នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ គ្មានទាំងទឹកស្អាតសំរាប់បរិភោគ គ្មានទាំងភ្លើងអគ្គិសនី។

ដើមដូង និងដើមចេក ត្រូវបានគេដាំនៅលើដីដែលមានក្រាលថ្ម អគារទាំងឡាយត្រូវបានគេបោះបង់ចោលអស់រយៈពេលជិតបួនឆ្នាំ ផ្ទះមួយចំនួនត្រូវបានគេរុះរើ ដើម្បីយកសម្ភារទៅប្រើប្រាស់ផ្សេង ហើយប្រព័ន្ធលូទាំងមូលបានបាក់បែក ឬក៏កកស្ទះទាំងអស់។ នៅពេលនោះហើយដែលការងារកសាងអ្វីៗឡើងវិញទាំងអស់ បានចាប់ផ្តើមឡើងក្នុងរយៈពេលមួយដ៏វែង។

នៅក្នុងបរិបទមួយជិតដាមទៅដោយទណ្ឌកម្មអន្តរជាតិ ដែលត្រូវបានគេដាក់មកលើកម្ពុជា ហើយទណ្ឌកម្មនោះនឹងបន្តរហូតដល់មានកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាព នៅឆ្នាំ១៩៩១ ជំនួយដែលមកពីសហភាពសូវៀត និងបណ្តាប្រទេសខាងកើត មកពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិ និងមកពីភ្នាក់ងារអង្គការសហប្រជាជាតិ ដូចជា អង្គការយូនីសេហ្វ បានធានាឱ្យមានការផ្គត់ផ្គង់ជាម្ហូបអាហារ និងផ្តល់អ្នកបច្ចេកទេស វិស្វករ រដ្ឋាបាលករគ្រប់ប្រភេទ ឱ្យមកជួយកសាងឡើងវិញនូវបណ្តាស្ថាប័នរដ្ឋ និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័នជាមូលដ្ឋាននានា។ បែបនោះហើយទើបមានការប្រចាប់បញ្ចូលគ្នារវាងសកម្មភាពការងាររបស់អ្នកដែលនៅរស់ និងអ្នកជំនាញ ដើម្បីបំពេញបន្ថែមលើកង្វះចន្លោះខាងផ្នែកបុគ្គលិកដែលមានចំណេះជំនាញ បុគ្គលិកបច្ចេកទេស និងបុគ្គលិករដ្ឋាបាល ដែលមានសម្ថភាពគ្រប់គ្រងទីក្រុង។

នៅឆ្នាំ១៩៧៩ គេត្រូវធ្វើឱ្យដំណើរការឡើងវិញនូវរោងចក្រផលិតអគ្គិសនី ទឹកស្អាត ធ្វើស្ថិតិប្រជាជន បែងចែកប្រជាជនទៅតាមទីកន្លែងធ្វើការផ្សេងៗ បើកមណ្ឌលកុមារកំព្រា សាលារៀន និងមន្ទីរពេទ្យ បន្ទាប់ពីបានជួសជុលតិចតួច និងមានសម្ភារតិចតួចបំផុត។ រហូតដល់ឆ្នាំ១៩៩១ កង្វះខាតមធ្យោបាយហិរញ្ញវត្ថុ បានរារាំងមិនឱ្យការដ្ឋានធំៗអាចធ្វើទៅបានឡើយ។ អនាម័យនៅក្នុងទីក្រុង និងសំណង់អគារផ្សេងៗកាន់តែមានសភាពធ្ងន់ធ្ងរទៅៗ និងបណ្តាលឱ្យមានការលួចតប្រព័ន្ធទឹកស្អាត និងខ្សែរភ្លើងតាមបែបរញ៉េរញ៉ៃ ការកាប់ឈើដើម្បីយកមកធ្វើជាអុសដុត ការយកផ្នែករួមនៅក្នុងអគារមកធ្វើជាកន្លែងដាំស្លជាដើម ទឹកលិចធ្វើឱ្យគ្រឿងបង្គុំផ្ទះ និងអគារកាន់តែខូចខាតខ្លាំងឡើង។ល។ ប្រជាពលរដ្ឋច្រើនគ្រួសាររស់នៅពពាក់ពពូនគ្នាក្នុងផ្ទះដែលមានការរៀបចំតិចតួច ដោយប្រើឥដ្ឋនិងឈើ នៅក្នុងអគារចាស់ៗ ដូចជាសាលារៀន វត្តអារាម និងអគាររដ្ឋបាលនានា បានធ្វើឱ្យសំណង់អគារទាំងនោះកាន់តែខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំងឡើងៗ និងនាំឱ្យការជួសជុលជួបប្រទះការលំបាក ឬក៏មិនអាចធ្វើទៅរួចតែម្តង។ ទណ្ឌកម្មសេដ្ឋកិច្ចដែលឃារឃាំងអស់រយៈពេលជាង១៥ឆ្នាំ មិនឱ្យមានការអនុវត្តទៅរួចនូវគោលនយោបាយនៃការកសាងប្រកបដោយនិរន្តភាពពិតប្រាកដ ធ្វើឱ្យទីក្រុងខូចខាតកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរទៅៗ ហើយប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងទីក្រុងក៏ប្រឈមមុខនឹងហានិភ័យជាច្រើន ដូចជា ផ្លូវថ្នល់លិចទឹកជំនន់ជាញឹកញាប់ នៅរៀងរាល់រដូវវស្សា មានជំងឺឆ្លង និងជំងឺគ្រុនឈាម ឬក៏អគ្គីភ័យជាដើម។

ការកើនឡើងនូវចំនួនភូមិដែលមានសំណង់ជាផ្ទះស្លឹក និងផ្ទះធ្វើពីឈើនៅលើដំបូលអគារចាស់ៗ ព្រមទាំងនៅតាមទីធ្លាសាធារណៈ ក៏ដូចជានៅតាមសួនច្បារនានា ឬក៏ការតាំងទីលំនៅតាមមាត់ទន្លេដែលអាចមានទឹកលិចធ្វើឱ្យមានគ្រោះមហន្តរាយដល់ជីវិតមនុស្សនៅដំណាច់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ដោយសារភ្លៀងខ្លាំងមិនធ្លាប់មានពីមុនមក នៅឆ្នាំ១៩៩៦ និង ឆ្នាំ២០០០ ធ្វើឱ្យសង្កាត់មួយចំនួន និងដីដែលនៅតាមមាត់ទន្លេមេគង្គជន់លិចអស់។ ម៉្យាងវិញទៀត អគ្គីភ័យធំៗបានឆាបឆេះបំផ្លិចបំផ្លាញសង្កាត់មួយចំនួន ធ្វើឱ្យប្រជាជនរាប់រយគ្រួសារគ្មានផ្ទះសម្បែងជ្រកកោន។

ការកសាងឡើងវិញយ៉ាងស្វិតស្វាញអស់រយៈពេល២០ឆ្នាំ

កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីស ចុះហត្ថលេខានៅខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩១ បានបើកសាករាជថ្មីមួយ។ រដ្ឋបាលបណ្តោះអាសន្នលើកម្ពុជាមួយដែលហៅកាត់ថា អ៊ុនតាក់ (UNTAC) ត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីត្រៀមរៀបចំការបោះឆ្នោតនៅឆ្នាំ១៩៩៣។

រដ្ឋបាលករ និងទាហានមួកខៀវបីម៉ឺននាក់បានមកដល់ប្រទេសកម្ពុជានៅដើមឆ្នាំ១៩៩២ និងបានចំណាយថវិការយ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់។ គ្រាន់តែវត្តមានរបស់ទាហានមួកខៀវនេះ ក៏បណ្តាលឱ្យមានការជួសជុលផ្ទះវីឡា និងអគារជាច្រើនដែរ ដើម្បីទទួលពួកគេឱ្យស្នាក់នៅ ព្រមទាំងការបើកបារ និងភោជនីយដ្ឋាននានា បណ្តាលឱ្យមានការជួសជុលទីក្រុងជាលើកដំបូង។ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៣មក សន្និសីទអន្តរជាតិមួយស្តីពីការកសាងប្រទេសកម្ពុជាឡើងវិញ ដែលមានការកៀរគរបណ្តាប្រទេសផ្តល់ជំនួយអភិវឌ្ឍន៍សំខាន់ៗ នឹងអនុញ្ញាតឱ្យស្ថាប័នខ្មែរនានាទទួលបាននូវគម្រោងជំនួយអន្តរជាតិ ជាជំនួយទ្វេភាគី ឬពហុភាគី។ ចាប់ពីពេលនោះមក ទឹកប្រាក់ជំនួយជាងមួយពាន់លានដុល្លារត្រូវបានបញ្ជូនមកប្រទេសកម្ពុជារៀងរាល់ឆ្នាំ ក្នុងនោះប្រាំរយលានមកពីសហរដ្ឋអាមេរិក និងពាក់កណ្តាលទៀតមកពីបណ្តាប្រទេសផ្តល់ជំនួយ និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនានា។ ថវិកាជំនួយត្រូវបានបែងចែកទៅតាមក្រសួង មន្ទីរផ្សេងៗរបស់រដ្ឋ រួមមានខាងផ្នែកសុខាភិបាល អប់រំ សាធារណៈការ រដ្ឋាករទឹកនិងអគ្គិសនី ផ្លូវថ្នល់និងស្ពាន រដ្ឋបាល និង យុត្តិធម៌។ល។ ទៅតាមកម្មវិធីវិនិយោគប្រចាំឆ្នាំមួយ ដែលបង្ហាញជូនដោយរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងផ្តល់សុពលភាពដោយបណ្តាប្រទេស និងស្ថាប័នផ្តល់ជំនួយជាង៤០។ វិធីសាស្ត្របែបនេះមានប្រសិទ្ធភាពរយៈពេលជាង២០ឆ្នាំ។

តួនាទីដ៏សំខាន់នៃឧស្សាហកម្ម

ទន្ទឹមនឹងកម្មវិធីជំនួយនេះ វាជារឿងចាំបាច់ដែលត្រូវរៀបចំឱ្យមានវិនិយោគិនឯកជន អនុញ្ញាតឱ្យវិស័យសេដ្ឋកិច្ច ជាពិសេស វិស័យឧស្សាហកម្មចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ។ ក្រុមប្រឹក្សាអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងដោយរដ្ឋាភិបាល នឹងក្លាយជាច្រកចេញចូលតែមួយគត់នៅកម្ពុជាសម្រាប់វិនិយោគិនបរទេស។ តួនាទីរបស់ក្រុមប្រឹក្សានេះ គឺសម្របសម្រួលការវិនិយោគ ផ្តល់ជំនួយបច្ចេកទេសដល់ក្រសួង និងស្ថាប័ននានារបស់រដ្ឋាភិបាលជួយក្រុមហ៊ុននៅក្នុងដំណើរការវិនិយោគនៅកម្ពុជា និងជួយបង្កឱ្យមានភាពងាយស្រួលនូវការបង្កើតភាពជាដៃគូជាមួយក្រុមហ៊ុនខ្មែរ ជាពិសេស ក្នុងទម្រង់ជាការវិនិយោគរួមគ្នា។

ការដាក់ចេញនូវកំណែទម្រង់សេរី និងការសម្រេចប្រកាន់យកសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារបានអនុញ្ញាតឱ្យកម្ពុជាទទួលបាននូវកិច្ចព្រមព្រៀងអនុគ្រោះមួយ ដើម្បីនាំចេញនូវផលិតកម្មវាយនភណ្ឌរបស់ខ្លួន ជាពិសេសគឺសម្លៀកបំពាក់នាំចេញទៅទីផ្សារអាមេរិក និងអឺរ៉ុប។ កិច្ចព្រមព្រៀងទាំងនេះបាននាំឱ្យមានការអភិវឌ្ឍវិស័យវាយនភណ្ឌ ជាពិសេស លើកទឹកចិត្តឱ្យវិនិយោគិនអាស៊ីមករកកំលាំងពលកម្មថោកនៅក្នុងទីផ្សារកម្ពុជា។ ក្នុងរយៈពេលដប់ឆ្នាំ ពោលគឺចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៦មក ភ្នំពេញបានក្លាយជាទីក្រុងឧស្សាហកម្មមួយ។ នៅឆ្នាំ២០០៤ គេរាប់ឃើញ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ មានជាង២៨០រោងចក្រដែលត្រូវបានសាងសង់ឡើង ជាពិសេស នៅតាមជាយក្រុងភ្នំពេញ។ រោងចក្រទាំងនោះប្រើប្រាស់កម្មករ កម្មការនី នៅក្នុងវិស័យវាយណភណ្ឌ ប្រមាណជាម្ភៃម៉ឺននាក់ ជាពិសេសគឺកម្មករ កម្មការនីវ័យក្មេងដែលភាគច្រើនមកពីជនបទ។ ការគោរពដោយកម្ពុជាចំពោះបទដ្ឋានអន្តរជាតិការងារមួយចំនួន ដែលមានការត្រួតពិនិត្យដោយអង្គការពលកម្មពិភពលោក បានពង្រឹងការវិនិយោគនៅក្នុងឧស្សាហកម្មនេះ ដែលជួយមួយផ្នែកធំនៃប្រជាជនក្នុងទីក្រុង ឱ្យចាកផុតពីភាពក្រីក្រ។ ការបង្កើតក្រុមប្រឹក្សាអភិវឌ្ឍន៍កម្ពុជា និងវិធានការចាត់ឡើងដើម្បីគោរពតាមបទដ្ឋានអង្គការពលកម្មអន្តរជាតិ ពិតជាសំខាន់ខ្លាំងណាស់សម្រាប់ការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចរបស់ប្រទេសកម្ពុជា។ ប៉ុន្តែផលវិបាកនៃឧស្សាហកម្មភាវូបនីយកម្មនេះគឺមានសភាពធំធេងខ្លាំង។ ផ្ទៃដីក្រុងកាន់តែរីកធំ ពីព្រោះរោងចក្រត្រូវបានសាងសង់នៅលើដីស្រែដែលគ្មានប្រព័ន្ធស្រោចស្រព ធ្វើឱ្យដីស្រែទាំងនោះក្លាយជាដីដែលគេអាចប្រែក្លាយឱ្យទៅជាផ្នែកមួយនៃទីក្រុង។

បញ្ហាដីធ្លី និងការកសាងលំនៅដ្ឋាន

បញ្ហាលំនៅដ្ឋានក៏ជាការឆ្លុះបញ្ចាំងមួយនៃដំណើរការចាកចេញផុតពីវិបត្តិ ដែលអាចទៅរួច ដោយសារតែសកម្មភាពរួមគ្នាមួយចំនួនរបស់ដៃគូសង្គម។ នៅដំណាច់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ស្ថានភាពលំនៅដ្ឋានមានសភាពធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំងពោលគឺគេប៉ាន់ប្រមាណឃើញថា ត្រូវកសាងលំនៅដ្ឋានប្រមាណជាមួយម៉ឺនផ្ទះក្នុងមួយឆ្នាំ ដើម្បីអនុញ្ញាតឱ្យប្រជាជនដែលរស់នៅពពាក់ពពូនគ្នាក្នុងអគាររដ្ឋតាមសង្កាត់នានានៅកណ្តាលក្រុង អាចមានលទ្ធភាពទទួលបានផ្ទះថ្មីនៅ។ ម៉្យាង ច្បាប់សុរិយោដីឆ្នាំ២០០១ និងអនុក្រឹត្យនានាដែលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់នេះបានបង្កើតឡើងវិញនូវកម្មសិទ្ធិឯកជន ព្រមទាំងអនុញ្ញាតឱ្យគេទទួលបានសម្បទានដីរដ្ឋមកប្រើប្រាស់រយៈពេលរហូតដល់៩៩ឆ្នាំ។ ច្បាប់នេះនឹងអនុញ្ញាតឱ្យវិនិយោគិនចាប់ផ្តើមកសាងផ្ទះល្វែងនៅលើផ្ទៃដីធំៗ។ គំនិតផ្តួចផ្តើមទាំងនេះនាំឱ្យមានការពង្រីកទីក្រុង ជាអាទិ៍ ទៅដល់ដីបឹងដែលគេចាក់ដីលុប និងដីស្រែដែលគ្មានប្រព័ន្ធស្រោចស្រព។

ម៉្យាងវិញទៀត កង្វះខាតផ្ទះសម្បែង សភាពក្រីក្រក្នុងទីក្រុង និងចេតនាលុបបំបាត់លំនៅដ្ឋានអនាធិបតេយ្យ បាននាំដល់ការដាក់ចេញនូវកម្មវិធីរកទីតាំងថ្មីឱ្យប្រជាជនដែលរស់នៅតាមផ្ទះស្លឹក នៅក្នុងទីកន្លែងដែលប្រឈមនឹងហានិភ័យ។ ប្រជាពលរដ្ឋដែលទទួលបានជំនួយពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិ បានរៀបចំខ្លួនឯងជាសមាគម ឬសហគមទៅតាមទីតាំងរស់នៅរបស់ខ្លួន ដើម្បីធ្វើឱ្យសម្លេងរបស់ពួកគេមានទម្ងន់ទៅលើនយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការរកទីតាំងថ្មីជូនពួកគេ និងឱ្យអជ្ញាធរគិតគូរដល់ពួកគេ។ អជ្ញាធរមូលដ្ឋានដែលទទួលបានជំនួយពីអង្គការ UNDP ឬអង្គការ UN Habitat និងធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី រួមជាមួយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនិងសហគមប្រជាពលរដ្ឋទាំងនេះ បានបង្កើតអង្គភាពសម្របសម្រួលអចិន្ត្រៃយ៍នៅតាមមូលដ្ឋាន ដើម្បីរៀបចំការរើទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី និងបង្កើតភាពជាដៃគូយ៉ាងជិតស្និទ្ធ ដោយមានជំនួយហិរញ្ញវត្ថុពីអង្គការអន្តរជាតិនានា ដូចជាធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី អង្គការសហប្រជាជាតិ ឬសហភាពអឺរ៉ុបជាដើម។ ទីតាំងថ្មីដែលស្ថិតនៅតាមជាយក្រុងក៏នឹងក្លាយទៅជាទីតាំងនៃការចាប់ផ្តើមពង្រីកទីក្រុងដែរ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋានមួយក្នុងចំណោមសេចក្តីសន្និដ្ឋានបណ្តោះអាសន្ននៃអន្តរាគន៍មបឋមៗទាំងនេះអាចថា ថាមភាពនៃការកសាងឡើងវិញ អាចធ្វើទៅរួច គឺដោយសារមានកត្តាជាច្រើនរួមគ្នា នោះគឺកំលាំងរបស់ប្រជាជន និងចេតនារបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលចង់កសាងជីវិតរបស់ខ្លួនឡើងវិញ ចំណាត់ការរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំរដ្ឋាភិបាល ដែលនៅក្នុងគ្រប់កំរិតទាំងអស់ ចេះស្វែងរកដំណោះស្រាយប្រកបដោយនវានុវត្តន៍ ព្រមទាំងដោយសារសកម្មភាពរបស់ប្រទេស និងស្ថាប័នផ្តល់ជំនួយនានា ដែលតែងតែផ្តល់ជំនួយអស់រយៈពេលជាង២០ឆ្នាំ ទោះជាពេលខ្លះ មានភាពមិនប្រាកដប្រជាផ្នែកនយោបាយយ៉ាងណាក្តី ហើយមួយផ្នែកទៀត គឺដោយសារគំនិតផ្តួចផ្តើមរបស់វិនិយោគិនឯកជន ទោះបីជាពួកគេចូលមកវិនិយោគយឺតបន្តិចយ៉ាងណាក្តី នោះគឺពីព្រោះតែពួកគេរង់ចាំមើលឱ្យឃើញថា កម្ពុជាមានស្ថិរភាពពិតប្រាកដសិន។ ចាប់ពីពេលនោះមក វិស័យឯកជនពិតជាមានលក្ខណៈសកម្មយ៉ាងខ្លាំង។

បញ្ហាប្រឈមថ្មីៗ

នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៣ និងឆ្នាំ២០១៥ ផ្ទៃដីរាជធានីភ្នំពេញបានប្តូរពី ៣១០០ហិចតា ទៅដល់ ២៥៤០០ហិចតា។ ផ្ទៃដីកសិកម្ម និងដីបឹង ២១០០០ហិចតា ត្រូវបានប្រែក្លាយទៅជាដីក្រុង ឬក៏កំពុងត្រូវបានកសាងជាទីក្រុង។ ដូច្នេះភ្នំពេញបានក្លាយពីទីក្រុងមួយដែលមានទំហំតូចល្មម ព័ទ្ធជុំវិញទៅដោយដីស្រែនិងដីកសិកម្ម ហើយការផ្គត់ផ្គង់បន្លែបង្កានៅពេលនោះ គឺពឹងផ្អែកទៅលើកសិកម្មនៅជាយក្រុង ទៅជាទីក្រុងមួយដ៏ធំ ដែលពឹងផ្អែកទៅលើការផ្គត់ផ្គង់បន្លែបង្កាពីដែនដីមានចម្ងាយឆ្ងាយជាងមុន។ ទន្ទឹងនឹងគ្នានេះ ទីក្រុងដ៏ធំនេះបង្កើតបានមួយផ្នែកធំនៃទ្រព្យសម្បត្តិជាតិ ដោយសារសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួន។ ការកែប្រែដ៏អស្ចារ្យ និងយ៉ាងលឿន នូវមុខមាត់នៃទីក្រុងនេះបាននាំឱ្យមានបញ្ហាប្រឈមថ្មីៗ ដូចជាការកើនឡើងនៃការបំពុលបរិស្ថាន ការកកស្ទះចរាចរណ៍ ឬទឹកជំនន់ដែលបណ្តាលមកពីការបាត់បង់បឹងបួធំៗជាច្រើន។ នៅចំពោះមុខបញ្ហាប្រឈមថ្មីៗទាំងនេះ ភ្នំពេញអាចត្រឡប់ចូលមកក្នុងស្ថានភាពផុយស្រួយសារជាថ្មី។ វាយតម្លៃលើហានិភ័យទាំងនេះ គឺប្រាកដជារឿងចាំបាច់គ្រប់កាលៈទេសៈ។

Sur les toits terrasse, des maisons en bois
et en maçonnerie sont bâties.

Wooden houses and masonry houses are built on the flat roofs.

នៅលើដំបូលអគារ គេសង់ផ្ទះឈើនិងផ្ទះឥដ្ឋ

II. Urgence de la reconstruction

Urgency of reconstruction

២. ភាពបន្ទាន់នៃការកសាងឡើងវិញ

Men Chandevy, enfant à l’époque, témoigne de son retour dans la ville. S.E. Thong Khon nous parle des premières décisions politiques et sociales et S.E. Mok Mareth de la difficulté de remettre en marche une ville entière. En contrepoint, Jean Marie Théodat narre l’impossible reconstruction de Port au Prince après le tremblement de terre.

Men Chandevy, a child at the time, recalls her return to the city. H.E. Thong Khon tells us about the first political and social decisions and H.E. Mok Mareth about the difficulty of restarting an entire city. By way of a counterpoint, Jean Marie Théodat describes the impossible rebuilding of Port au Prince after the earthquake.

អ្នកម្នាង ស៊ីសុវត្ថិ ម៉ែន ចាន់ទេវី ដែលជាកុមារីម្នាក់នៅឡើងកាលពីសម័យនោះ បានរ៉ាយរ៉ាប់ពីដំណើររបស់អ្នកម្នាងវិលត្រឡប់ចូលក្នុងទីក្រុងវិញ។ ឯកឧត្តម ថោង ខុន បានប្រាប់យើងពីសេចក្តីសម្រេចដំបូងៗផ្នែកនយោបាយនិងសង្គម ហើយឯកឧត្តម មុក ម៉ារ៉េត បានរៀបរាប់អំពីការលំបាកក្នុងការរៀបចំឲ្យទីក្រុងទាំងមូលដំណើរការឡើងវិញ។ ផ្ទុយទៅវិញ លោក Jean Marie Théodat បានពិពណ៌នាអំពីសភាពមិនអាចកសាងទីក្រុង Port au Prince ឡើងវិញបាន បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដី។

Réception du riz par les réfugiés en Thaïlande, Mai 1983.
Refugees receiving rice in Thaïland, May 1983.
ជនភៀសខ្លួនទទួលអង្ករ នៅប្រទេសថៃ ឆ្នាំ១៩៨៣

© Dave Hillman

Etre jeune à Phnom Penh en 1979

Chandevy a presque dix ans quand elle revient à Phnom Penh avec sa famille en 1979. Elle raconte les débuts de cette nouvelle vie.

PAR NAK MONEANG MEN CHANDEVY

Chandevy et son père dans l'usine de clous où il travaillait et où ils habitaient.

Chandevy and her father in the nail factory where he worked and where they lived.

អ្នកម្នាង ចាន់ទេវី និង ឪពុករបស់អ្នកម្នាង នៅក្នុងរោងចក្រផលិតដែកគោល ឪពុករបស់អ្នកម្នាងធ្វើការ និង រស់នៅក្នុងរោងចក្រ

En 1979, j'avais moins de 10 ans quand j'ai retrouvé ma ville natale en empruntant des petits chemins à travers les champs et les rizières. Malgré mon jeune âge, des images que mes yeux capturaient comme autant de photos sont imprimées dans ma mémoire et certaines apparaissent encore clairement dans mes souvenirs. Je me revois avec ma mère et ma grand-mère, d'autres parents et des sœurs. Nous revenons de la province de Kandal à pied. Mes sœurs portent leurs sacs de vêtements et de la nourriture sur la tête. Comme de nombreuses autres familles qui revenaient à Phnom Penh, nous étions extenués et nous nous reposions sur le bord des chemins ou des trottoirs quand il y en avait pour faire une halte. Quand nous sommes entrés dans Phnom Penh, la rue était calme et on voyait les gens scruter la foule avec l'espoir de retrouver des proches et des membres de leur famille.

Dès les premiers pas dans Phnom Penh, la ville florissante de jadis apparait vide, calme, lugubre, morne, sans âme. Les maisons abandonnées sont comme imprégnées de tristesse, semblant attendre le retour des anciens habitants. On ne voit aucune voiture ni aucun autre mode de transport. Les rues sont envahies de feuilles mortes et d'herbes folles. Une sensation de malaise flotte dans l'air ; pas d'eau propre, d'électricité ni de soins médicaux. La ville est d'une tristesse insigne.

Autour de moi les survivants du régime de Pol Pot cherchent des membres de leur famille disparus. Ils sont en haillons. Jeunes ou vieux, ils sont tous maigres et pâles. Seuls leurs yeux sont grands ouverts, cherchant des voisins, des personnes de leur famille. Ce qui me frappe aussi, c'est l'angoisse des gens qui n'osent pas vivre dans les maisons et qui ont peur des lieux fermés. Ils préfèrent camper dans la rue. Partout, on entend des récits tragiques. Dans chaque famille, le soir après le dîner, les grands parents ou les parents racontent toutes les horreurs vécues pendant le régime de Pol Pot.

Nous nous installons à Chak Angrè Krom, le long du fleuve Tonlé Bassac, dans une maison qui servait autrefois de bureau à une usine de clous qui redémarrait ses activités. D'autres familles se sont installées dans une sorte de hangar pas loin de nous. Chaque famille cloisonne alors son espace avec une plaque de contreplaqué pour délimiter son périmètre. Nous avons peur de vivre isolés et les gens se rassemblent instinctivement. La proximité est recherchée. Notre maison est petite mais elle accueille deux ou trois autres familles en plus de nous. Au moins une personne par famille travaille dans l'usine de clous. Mon père, qui était médecin avant 1975, travaille aussi à la fabrication des clous.

© Françoise Demulder / Succession Demulder / Roger-Viollet / The Image Works

Cambodgiens essayant d'éviter les roquettes lancées par l'Armée Khmer rouge, février 1974.

Cambodians trying to avoid the rockets launched by the Khmer Rouge army, February, 1974.

ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរខំរត់គេចពីគ្រាប់ផ្លោងដោយទាហានខ្មែរក្រហម ទីក្រុងភ្នំពេញ ខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៤

Je suis la benjamine de la famille. Mon activité principale consiste à aller à l'école qui a rouvert. Trop jeune, je n'ai normalement pas le droit d'y aller, mais je suis ma grande sœur. Pendant les récréations, nous jouons avec les autres enfants, mais mes parents me l'ont rapidement interdit car il n'était pas permis de laisser jouer des filles avec des garçons. En compensation en 1985-1986, mon père me fait lire des livres ramenés d'un centre culturel russe pas trop loin de chez nous. Mon autre occupation est d'aller collecter l'eau avec ma sœur et d'aider aux tâches ménagères. À cette époque, il n'y a pas d'eau courante. Des vendeurs privés utilisent une pompe pour collecter l'eau du Tonlé Bassac. Elle est mise dans des bidons métalliques recyclés, utilisés initialement pour les huiles industrielles et le carburant d'essence. Ces bidons remplis d'eau sont ensuite mis sur des charrettes que nous tirons et poussons jusqu'à la maison. Ensuite, il faut traiter l'eau avec du *sach chou*, un produit local très acide qui a pour effet d'éclaircir et de décontaminer l'eau. Je dois participer à diverses tâches, y compris celles qui demandent de la force physique. C'était le lot de beaucoup de familles dont les enfants sont uniquement des filles ou dont les hommes et les ainés sont absents de la maison. Dans mon cas, les deux parents travaillent (ma mère au marché, mon père à l'usine), une de mes sœurs est partie faire des études en Russie, et mon frère est au Vietnam. Je m'occupe donc des tâches ménagères (cuisine, lessive, ménage). A cette

Il faut traiter l'eau avec du sach chou, un produit local très acide qui a pour effet de l'éclaircir et de la décontaminer.

Sortie d'école en 1982. / End of school day, 1982.

សិស្សចេញពីសាលារៀន ឆ្នាំ១៩៨២

© AKP

époque, les conditions de vie sont pénibles, pour les femmes comme pour les hommes. Il y a une égalité dans la difficulté et la dureté de la vie. Ce qui m'a aussi beaucoup marqué, c'est de voir que la solidarité est toujours restée très forte entre les gens. Même si les familles sont très pauvres, on partage toujours nos vivres. Il est aussi très fréquent de rendre visite aux autres membres de la famille, même éloignés. À cause de la guerre et des pertes engendrées, les survivants de chaque famille cherchent à retisser et à resserrer les liens.

Les survivants de chaque famille cherchent à retisser et resserrer les liens.

Nous n'aimons pas être seuls quand nous nous déplaçons. Nos peurs sont liées aux récits des personnes plus âgées qui parlent tout le temps de fantômes et de morts. Cela marque beaucoup notre imagination. Cette peur des fantômes va poursuivre ma génération pendant longtemps.

Nous avons droit à des rations alimentaires distribuées de façon stricte. Grâce au travail de mon père, nous avons du riz, distribué par l'usine, et de la farine pour faire des gâteaux. Nous recevons aussi des poissons, mais bien sûr peu de viande et pas du tout de lait.

Les conditions d'étude sont difficiles mais nous n'avons pas le choix. Parfois, nous n'avons ni table ni chaise. Mais le côté positif est que nous recevons alors une éducation solide car les professeurs et institutrices survivants du régime Khmer rouge ont tous été formés pendant ou avant l'époque du Sangkum Reastr Nyum. Ils nous ont transmis des connaissances culturelles et historiques très complètes, ainsi qu'un enseignement moral et une éducation solide qui, en revanche, font défaut aujourd'hui.

Je me souviens aussi qu'après avoir retrouvé notre maison familiale d'antan, située dans le quartier de Toul Svay Prey à côté de la prison de Toul Sleng[1], nous sommes allés la visiter. Ma mère y a trouvé par hasard la photo de son frère. Depuis, la hantise nous poursuit et nous n'y sommes pas retournés.

On a souvent dit «rien ne vaut la jeunesse». Mais moi, je dis «rien de vaut la liberté». Durant ces premières années, la ville de Phnom Penh évolue lentement et la vie recommence tant bien que mal. Ce qui nous manque, alors, c'est une nouvelle «façon de vivre», car après le génocide, nous survivons en attendant des jours meilleurs.

Quelques années plus tard, la vie de la population s'améliore de jour en jour. Tout semble se développer, surtout dans des domaines prioritaires tels que l'éducation. Le gouvernement a pu envoyer la génération de mes frères et sœurs étudier à l'étranger, en particulier en URSS et au Vietnam. De retour au Cambodge, ces gens formés ont aidé à reconstruire le pays. Après l'impression de grande désolation que j'ai ressentie au sortir du régime Khmer rouge, je sens désormais que la ville a retrouvé son âme.

Les Accords de Paris de 1993 ont amorcé une transition importante avec le retour de la Royauté et une ouverture à l'international. À partir de ce moment, la ville change alors beaucoup. C'est aussi le moment du retour des Khmers partis à l'étranger. Ces derniers vont renforcer les capacités de formation, comme à l'Université Royale des Beaux-Arts. Les premiers contrastes sociaux et géographiques au sein de Phnom Penh se dessinent, favorisés par un important exode rural vers la capitale, ainsi que par les emplois dans les usines textiles. Cette nouvelle population s'agglomère et s'installe dans des espaces libres de la ville ou en périphérie, créant souvent des zones de précarité.

Les deux guerres civiles et le régime khmer rouge ont causé de grandes destructions sociales, économiques et culturelles au Cambodge. Dans ce pays autrefois décrit comme étant «le pays du sourire», retrouver son identité prend beaucoup de temps. Aujourd'hui, avec tout ce qui a été fait pour moderniser la ville, les années perdues ont été rattrapées.

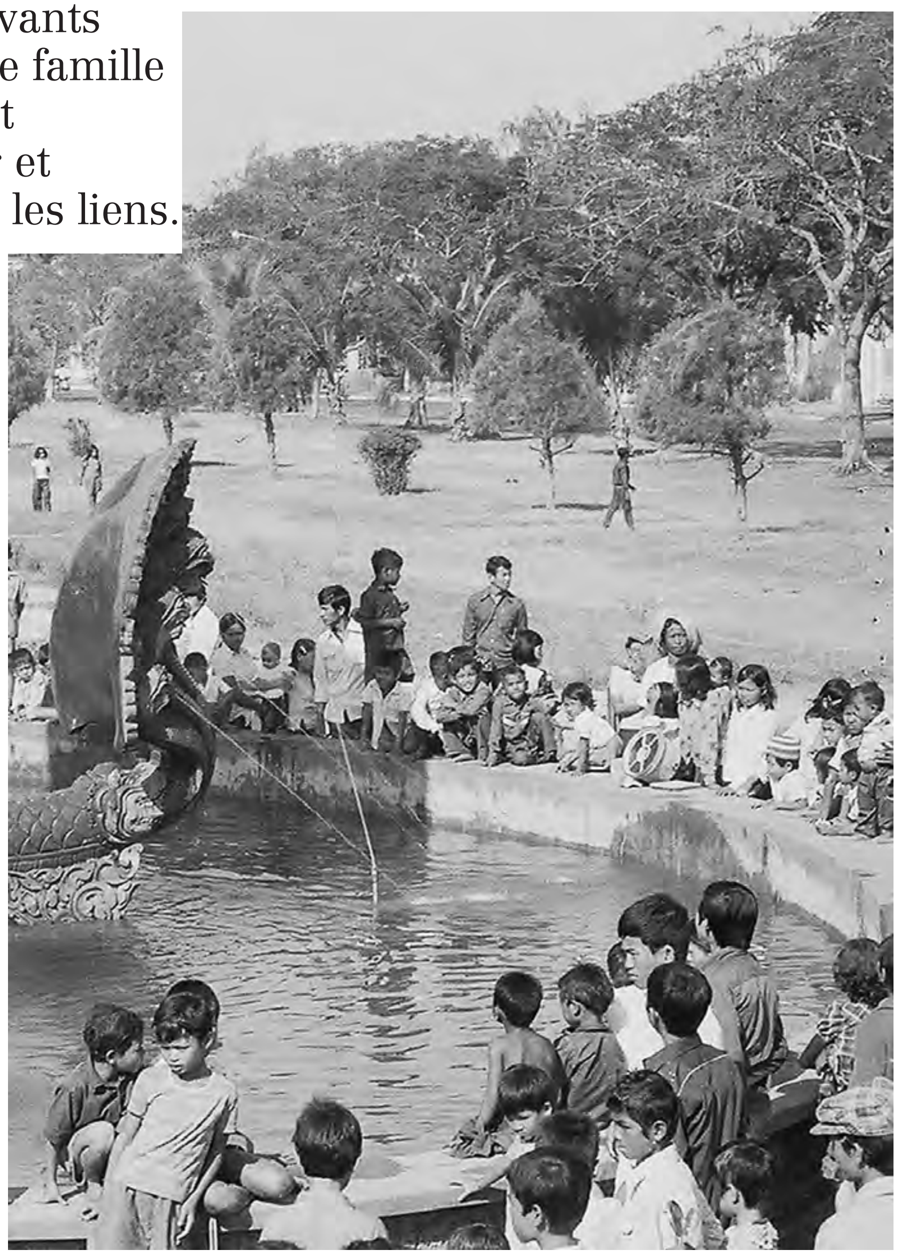

© AKP

A côté de la fontaine, boulevard Preah Sihanouk, 1982.

By the fountain, Boulevard Preah Sihanouk, 1982.

នៅជិតនាគបាញ់ទឹក មហាវិថីព្រះសីហនុ ឆ្នាំ១៩៨២

1. L'ancien lycée de Tuol Sleng est devenu une prison et un centre de tortures sous le régime des Khmers rouges. En 1979, elle est transformée en lieu de mémoire que l'on peut visiter. Les très nombreuses photographies de détenus assassinés dans ce lieu y sont exposées.

Young in Phnom Penh in 1979

Chandevy was almost six years old when she came back to Phnom Penh with her family in 1979. She gives an account of the early stages of this new life.

BY NEAK MONEANG SISOWATH MEN CHANDEVY

In 1979, I was about six years old when I got back to my birth city after following pathways through the fields and rice paddies. Although I was young, the images that my eyes captured are like photographs imprinted in my memory and some still show up clearly in my recollections. I can see myself with my mother and grandmother, other relatives, and my sisters. We are returning from Kandal Province on foot. My sisters are carrying their bags of clothing and food on their heads.

Like so many other families returning to Phnom Penh, we are exhausted and so we take breaks along the road or sidewalk. When we get into Phnom Penh, the streets are quiet. We can see other people looking through the crowd in the hope of finding family members or close relatives.

After stepping into Phnom Penh, the formerly burgeoning city appears empty, quiet, dreary, dismal, spiritless. The abandoned houses seem overcome by sadness, seemingly awaiting the return of their former occupants. No automobile or any other form of transportation in sight. The streets are covered with dead leaves and wild grass. A kind of uneasiness is in the air; no clean water, no electricity, no medical care. A distinctive sadness pervades the city.

Around me the survivors of the Pol Pot regime are looking for family members who went missing. They are clothed in rags. They are thin and pale, young and old alike. Only their eyes are wide open in search of neighbors or family members. What surprises me as well is the anxiety people feel: they don't dare live in the houses and are afraid of closed spaces. They prefer camping out on the street. Everywhere, tragic stories are being told. In every family, after supper, the grandparents or parents recount all the atrocities they experienced under the Pol Pot regime.

We settle in Chak Angre Krom, along the Tonle Bassac River, in a house that was once used as an office for a nail factory now going back into business. Other families settle in a type of shed not far from us. Each family partitions off its space with panels of plywood. People are afraid of being isolated so they gather together instinctively. Closeness is desired. Our house is small but is home to two or three other families in addition to ours. At least one member of each family works at the nail factory. My father who was a doctor until 1975 also makes nails for a living.

I am the youngest child in the family. My main occupation is school, which has reopened. Because of my young age, I should not have been allowed in school but I followed my big sister there. During recess, we play with the other children but my parents quickly forbid it because girls should not play with boys. To make up for it, in 1985–1986, my father has me read books that he brought back from the Russian Cultural Center, not far from where we live. I also have to collect water with my sister and help with chores. There is no running water. Private sellers use a pump to get water from the Tonle Bassac that they put in recycled metal barrels initially meant for oil and gasoline.

Food rations are strictly distributed. With my father working, we get an allowance of rice from the factory, and flour for cake-making.

The barrels are filled with water and put on carts that we pull or push to the house. The water then has to be treated with *sach chou*, a very acidic local product which clarifies and purifies the water. I have to do various chores, even those that require physical strength. Many families with only girls or where the men and older siblings are away from home function that way. In my case, both my parents work (my mother in the market, my father at the factory). One of my sisters has left to study in Russia and my brother has gone to Vietnam. I do housework (cooking, laundry, cleaning).

At that time, living conditions are hard for both women and men: life is equally difficult and harsh. I am also impressed with the solidarity that always remained strong among people. The families are very poor but everyone shares what they have. People also frequently visit other family members, even those living far away. Because of the war and the losses sustained, each family's survivors seek to mend and tighten their bonds.

We don't like to travel alone. Our fears go back to what our elders always told about ghosts and the dead which has left a mark on our imagination. This fear of ghosts has haunted my generation for a long time.

Food rations are strictly distributed. With my father working, we get an allowance of rice from the factory, and flour for cake-making. We also get fish, but very little meat of course, and no milk.

Schooling is difficult, but we have no choice. Sometimes we don't even have desks or chairs. But on the positive side, we get a good education because the teachers who survived the Khmer Rouge were all trained during or after the *Sangkum Reastr Nyum* period. They pass on to their students a comprehensive understanding of culture and history as well as moral and sound education that is lacking today.

I also remember that after we found our former family home that was located in Tuol Svay Prey ward, beside the Tuol Sleng[1] prison, we visited the jail. There, my mother came across a photograph of her brother. We have been haunted by that ever since and have not gone back.

It has often been said that "nothing is better than youth." But I say that "nothing is better than freedom." During those early years, Phnom Penh gradually evolved, and life somehow started again. What we were missing then was a new "way of life" because after the genocide we were only surviving, awaiting better times.

A few years passed and people's lives were getting better day by day. Development was the byword, especially in priority fields such as education. The government was able to send my brothers and sisters' generation off to study abroad, particularly in the USSR and Vietnam. When they returned to Cambodia, these people used their training to help rebuild the country. After the incredible desolation that I had perceived at the end of the Khmer Rouge regime, I now felt that the city had found its soul.

The Paris Agreements of 1991 ushered in a major transition with the return of the royalty and an international opening up. From that time on, the city changed a great deal. The Khmers who had gone abroad started to return. They helped improve training capacity at the Royal University of Fine Arts for instance. The first social and geographical contrasts in Phnom Penh took shape, fostered by a major rural exodus to the capital and by work opportunities in textile factories. This new population wave gathered together and settled in empty spaces in the city or on its outskirts, often resulting in zones of precarious living conditions.

The genocidal war of the Khmer Rouge caused incalculable social, economic, and cultural devastation in Cambodia. In this country formerly described as "the country of smiles," recovering one's identity takes a long time. Today, all the efforts to modernize the city have made up for the lost years.

1. The former Tuol Sleng High School was turned into a prison and torture center during the Khmer Rouge regime. In 1979, it was made into a memorial site open to tours. A huge number of photographs of prisoners killed in the place are exhibited in it.

ជាក្មេងស្រីនៅភ្នំពេញឆ្នាំ១៩៧៩

ទេវី អាយុជិត៦ឆ្នាំ នៅពេលដែលនាងត្រឡប់មកភ្នំពេញវិញជាមួយគ្រួសារនាងនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ។ នាងរៀបរាប់ពីពេលដំបូងនៃជីវិតថ្មីនេះ ។

ដោយអ្នកម្នាង ស៊ីសុវត្ថិ ម៉ែន ច័ន្ទទេវី

នៅឆ្នាំ១៩៧៩ ខ្ញុំអាយុតិចជាង ៦ ឆ្នាំនៅឡើយទេ ពេលដែលខ្ញុំត្រឡប់ចូលមកទីក្រុងកំណើតរបស់ខ្ញុំវិញ ដោយដើរតាមផ្លូវតូចៗ ឆ្លងកាត់វាលស្រែ។ ទោះបីជាខ្ញុំនៅក្មេងក៏ដោយ រូបភាពដែលខ្ញុំឃើញនៅពេលនោះគឺប្រៀបដូចជារូបថតដែលផ្តិតជាប់នឹងខួរក្បាលរបស់ខ្ញុំអ៊ីចឹង ហើយរូបភាពខ្លះនៅតែលេចឡើងច្បាស់នៅឡើយនៅក្នុងអនុស្សាវរីយ៍របស់ខ្ញុំ។ ខ្ញុំនៅចាំថា ខ្ញុំនៅជាមួយម្តាយខ្ញុំជីដូនខ្ញុំ និងជាមួយបងស្រីៗខ្ញុំផ្សេងទៀត។ ពួកខ្ញុំដើរមកពីខេត្តកណ្តាល។ បងខ្ញុំស្រីៗទូលសម្លៀកបំពាក់ និងម្ហូបអាហារ។

ដូចគ្រួសារជាច្រើនផ្សេងទៀតដែលត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញដែរ ពួកខ្ញុំពិតជាអស់កម្លាំងខ្លាំងណាស់ ហើយពួកខ្ញុំឈប់សម្រាកនៅតាមផ្លូវ ឬនៅលើចិញ្ចើមផ្លូវច្រើនដង។ នៅពេលដែលខ្ញុំមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញ តាមផ្លូវស្ងប់ស្ងាត់ណាស់ ហើយខ្ញុំតែងឃើញគេទៅចោមរោមមើលកន្លែងដែលមានមនុស្សច្រើនដោយសង្ឃឹមថានឹងអាចជួបបងប្អូន ឬសមាជិកគ្រួសាររបស់គេ។

ចាប់ពីឈានជើងដល់ទីក្រុងភ្នំពេញភ្លាម ខ្ញុំឃើញទីក្រុងដ៏ស្រស់ស្អាតកាលពីមុននោះ ហាក់ដូចជានៅទទេរស្អាត ស្ងាត់ជ្រងំគួរឱ្យខ្លាច សោកសង្រេង និងគ្មានព្រលឹង។ ផ្ទះដែលគេបោះបង់ចោលដូចជាបង្កប់នូវក្តីក្រៀមក្រំហាក់ដូចជាកំពុងរង់ចាំអតីតម្ចាស់របស់វាត្រឡប់មកវិញ។ គេមិនឃើញមានឡាន ឬមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនណាមួយឡើយ។ ស្លឹកឈើងាប់ជ្រុះនៅរាយបាយពេញថ្នល់ ហើយថ្នល់មានស្មៅដុះពីលើទ្រុបទ្រុល។ អារម្មណ៍មិនស្រួលចិត្តដូចជាអណ្តែតនៅគ្រប់កន្លែង គ្មានទឹកស្អាត គ្មានអគ្គិសនី និងគ្មានពេទ្យព្យាបាលទេ។ ទីក្រុងពិតជាពោរពេញទៅដោយភាពសោកសៅគួរឱ្យសង្វេគ។

ជុំវិញខ្ញុំ អ្នកនៅរស់ពីរបបខ្មែរក្រហម ខិតខំស្វែងរកសមាជិកគ្រួសារគេដែលបានបាត់ខ្លួនទៅ។ ពួកគេស្លៀកសម្លៀកបំពាក់ចាស់ៗ រហែករយ៉េរយ៉ៃ។ ទាំងក្មេងទាំងចាស់សុទ្ធតែស្គមស្គាំង ស្លេកស្លាំង។ មានតែភ្នែកពួកគេប៉ុណ្ណោះដែលបើកធំៗ ខំសម្លឹងស្វែងរកអ្នកជិតខាង ឬក៏សមាជិកគ្រួសាររបស់ពួកគេ។ អ្វីដែលខ្ញុំចាប់អារម្មណ៍ដែរនោះ គឺការភ័យខ្លាចមិនហ៊ានរស់នៅក្នុងផ្ទះ ឬភ័យខ្លាចកន្លែងបិទជិត។ ពួកគេសុខចិត្តផ្តុំគ្នានៅតាមផ្លូវ។ គ្រប់កន្លែង ខ្ញុំតែងតែឮគេនិទានពីរឿងប្រកបដោយសោកនាដកម្ម។ នៅក្នុងគ្រួសារនីមួយៗ បន្ទាប់ពីស្រស់ស្រូបអាហារពេលល្ងាចហើយ ជីដូនជីតា ឬឪពុកម្តាយរៀបរាប់អំពីក្តីរន្ធត់ដែលពួកគេបានជួបប្រទះក្នុងសម័យ ប៉ុល ពត។

ពួកខ្ញុំទៅរស់នៅក្នុងផ្ទះមួយ នៅចាក់អង្រែក្រោម ជាប់មាត់ទន្លេបាសាក់។កាលពីមុន ផ្ទះនោះគឺជាការិយាល័យរបស់រោងចក្រផលិតដែកគោលដែលចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ។ គ្រួសារផ្សេងទៀតបានទៅរស់នៅក្នុងឃ្លាំងមិនឆ្ងាយពីពួកខ្ញុំប៉ុន្មានទេ។ គ្រួសារនីមួយៗបានយកបន្ទះក្តាកុងផ្លាកកេ មកបាំងដើម្បីកំណត់បរិវេណទីតាំងផ្ទះរបស់ខ្លួន។ យើងភ័យខ្លាចមិនចង់រស់នៅដាច់តែឯងនោះទេ ហើយមនុស្សម្នាបានទៅនៅជុំគ្នា នោះគឺសភាវគតិរបស់មនុស្ស។ គេចង់នៅជិតៗគ្នា ហើយផ្ទះខ្ញុំតូចទេ ប៉ុន្តែមានពីរឬបីគ្រួសារផ្សេងទៀតមករស់នៅជាមួយពួកខ្ញុំដែរ។ ក្នុងគ្រួសារនីមួយៗ យ៉ាងហោចណាស់ក៏មានសមាជិកម្នាក់ដែរ ទៅធ្វើការនៅក្នុងរោងចក្រដែកគោលនោះ។ ឪពុកខ្ញុំដែលមុនឆ្នាំ១៩៧៥ ជាគ្រូពេទ្យ ក៏ធ្វើការក្នុងរោងចក្រដែកគោលដែរ។

© AKP

Le Boulevard Preah Norodom en 1982. / Boulevard Preah Norodom in 1982. មហាវិថីព្រះនរោត្តមនៅឆ្នាំ១៩៨២

ខ្ញុំជាកូនពៅនៅក្នុងគ្រួសារ។ ការងារសំខាន់របស់ខ្ញុំគឺត្រូវទៅសាលារៀនដែលចាប់ផ្តើមបើកទ្វារសារជាថ្មី។ ដោយសារខ្ញុំនៅក្មេងពេក ខ្ញុំគ្មានសិទ្ធិទៅសាលារៀនទេ ប៉ុន្តែខ្ញុំទៅតាមបងស្រីរបស់ខ្ញុំ។ នៅពេលចេញលេង ពួកខ្ញុំលេងជាមួយក្មេងផ្សេងទៀត ប៉ុន្តែឪពុកម្តាយខ្ញុំហាមខ្ញុំមិនឱ្យលេងទេ ពីព្រោះពួកគាត់មិនអនុញ្ញាតឱ្យក្មេងស្រីលេងជាមួយក្មេងប្រុសទេ។ ជំនួសមកវិញ នៅឆ្នាំ១៩៨៥-១៩៨៦ ឪពុករបស់ខ្ញុំបានយកសៀវភៅពីមជ្ឈមណ្ឌលវប្បធម៌រុស្ស៊ីដែលនៅមិនឆ្ងាយពីផ្ទះរបស់ពួកខ្ញុំប៉ុន្មានទេនោះ មកឱ្យខ្ញុំអាន។ ការងាររបស់ខ្ញុំមួយទៀតគឺទៅជួយរែកទឹកបងស្រីខ្ញុំ និងជួយការងារផ្ទះ។ នៅសម័យនោះមិនទាន់មានទឹកម៉ាស៊ីនទេ។ អ្នកលក់ទឹកឯកជនប្រើម៉ាស៊ីនបូមទឹកពីក្នុងទន្លេបាសាក់មកលក់។ គេបូមទឹកដាក់នៅក្នុងធុងដែក ដែលដើមឡើយគឺជាធុងសាំង។ ធុងសាំងដែលមានទឹកពេញនេះត្រូវបានគេដាក់នៅលើរទេះ ហើយអូសផង រុញផង រហូតដល់មុខផ្ទះ។ បន្ទាប់មក យើងត្រូវយកទឹកនេះទៅកូរជាមួយសាច់ជូរឱ្យថ្លា និងអាចកាត់បន្ថយមេរោគ។ ខ្ញុំត្រូវចូលរួមធ្វើការជាច្រើនផ្សេងទៀត រួមទាំងការងារដែលតម្រូវឱ្យប្រើកម្លាំងផងដែរ។ គ្រួសារភាគច្រើនគឺត្រូវធ្វើដូច្នេះ ជាពិសេស សម្រាប់គ្រួសារដែលមានតែកូនស្រីៗ ហើយប្រុសៗ ឬក៏បងៗមិននៅផ្ទះ។ នៅក្នុងករណីគ្រួសារខ្ញុំ ឪពុកម្តាយខ្ញុំទាំងពីរនាក់សុទ្ធតែធ្វើការ។ ម្តាយខ្ញុំលក់ដូរនៅផ្សារ ឪពុកខ្ញុំធ្វើការនៅរោងចក្រ។ បងស្រីខ្ញុំម្នាក់ចេញទៅបន្តការសិក្សានៅប្រទេសរុស្ស៊ី បងប្រុសរបស់ខ្ញុំម្នាក់ទៅរៀននៅវៀតណាម។ ដូច្នេះ ខ្ញុំត្រូវធ្វើការងារផ្ទះ ដូចជាដាំបាយ ចម្អិនម្ហូប បោកខោអាវ ជូតផ្ទះ។ នៅសម័យនោះ ជីវិតរស់នៅលំបាកណាស់ លំបាកទាំងស្រី ទាំងប្រុស។ អ្នកណាក៏លំបាកដូចគ្នាដែរក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ។ អ្វីដែលខ្ញុំនៅចាំច្បាស់ដែរនោះគឺថា ខ្ញុំឃើញមនុស្សម្នាសាមគ្គីគ្នាខ្លាំងនៅឡើយ។ ទោះបីជាយើងក្រីក្រខ្លាំងក៏ដោយ ក៏យើងតែងតែចែករំលែកម្ហូបអាហារជាមួយគ្នាដែរ។ ជាញឹកញាប់យើងតែងទៅលេងសួរសុខទុក្ខសមាជិកគ្រួសារផ្សេងទៀត ទោះបីជាពួកគាត់នៅឆ្ងាយក៏ដោយ។ ដោយសារសង្គ្រាម និងការបាត់បង់ជីវិតក្នុងសង្គ្រាមនេះ ក្រុមគ្រួសារនីមួយៗដែលនៅរស់តែងតែខិតខំផ្សារភ្ជាប់ និងពង្រឹងទំនាក់ទំនងគ្នាឡើងវិញ។

យើងមិនចូលចិត្តធ្វើដំណើរតែឯងទេ។ ក្មេងៗតែងតែខ្លាចដោយសារចាស់ៗឧស្សាហ៍និយាយរៀបរាប់ពីរឿងខ្មោច និងមនុស្សស្លាប់។ ដូច្នេះ យើងតែងតែស្រម៉ៃឃើញខ្មោច និងខ្លាចខ្មោចបែបនេះ។ រឿងខ្លាចខ្មោចនេះបានបន្តដិតដាមក្នុងខួរក្បាលមនុស្សជំនាន់ខ្ញុំយូរតមកទៀត។

យើងមានសិទ្ធិទទួលរបបអាហារដែលគេចែកជូនតាមរបៀបមួយប្រិតប្រៀង។ ដោយសារការងាររបស់ឪពុកខ្ញុំ យើងទទួលបានអង្ករដែលរោងចក្រចែកជូន និងម្សៅមីសម្រាប់ធ្វើនំ។ ពួកខ្ញុំក៏ទទួលបានត្រី សាច់តិចតួចដែរ ប៉ុន្តែគ្មានទឹកដោះគោទេ។ លក្ខខណ្ឌនៃការសិក្សារៀនសូត្រគឺលំបាកណាស់ ក៏ប៉ុន្តែយើងគ្មានជម្រើសអ្វីផ្សេងទេ។ ពេលខ្លះ ក្នុងថ្នាក់រៀនគ្មានទាំងតុទាំងកៅអីផង។ ប៉ុន្តែចំណុចវិជ្ជមាននៅពេលនោះគឺថាយើងទទួលបានការអប់រំមួយដ៏ល្អ ពីព្រោះ លោកគ្រូ អ្នកគ្រូដែលនៅរស់ពីរបបខ្មែរក្រហម សុទ្ធតែធ្លាប់ទទួលបានការបណ្តុះបណ្តាលក្នុងសម័យ ឬមុនសម័យសង្គមរាស្ត្រនិយម។ ពួកគាត់បានផ្តល់ចំណេះដឹង វប្បធម៌ និងប្រវត្តិសាស្ត្រពេញលេញដល់ពួកយើង ព្រមទាំងមានបង្រៀនផ្នែកសីលធម៌ក្នុងការរស់នៅទៀតផង នោះគឺជាការអប់រំមួយដែលស៊ីជម្រៅ ដែលយើងមិនឃើញមានក្នុងការបង្រៀនពេលបច្ចុប្បន្ននេះទេ។

ខ្ញុំនៅចាំផងដែរថា បន្ទាប់ពីរកឃើញផ្ទះរបស់គ្រួសារខ្ញុំពីមុន ដែលនៅជិតសង្កាត់ទួលស្វាយព្រៃ ម្តុំគុកទួលស្លែង[1] យើងក៏បានទៅមើលផ្ទះ និងចូលទៅក្នុងគុកទួលស្លែងនោះ (ព្រោះជាសាលារបស់បងស្រីខ្ញុំ)។ នៅក្នុងគុកនោះ ម្តាយខ្ញុំបានរកឃើញរូបថតបងប្រុសគាត់ដោយចៃដន្យ។ តាំងពីពេលនោះមក រូបបងប្រុសម្តាយខ្ញុំតែងតែអន្ទោលតាមប្រាណយើងជារៀងរហូត ហើយយើងក៏មិនដែលត្រឡប់ទៅទីកន្លែងនោះវិញទៀតឡើយ។

ភាគច្រើនគេនិយាយថា គ្មានអ្វីប្រសើរជាង "យុវវ័យ" ទេ។ ប៉ុន្តែខ្ញុំនិយាយថា គ្មានអ្វីប្រសើរជាង "សេរីភាព" ទេ។ នៅក្នុងបណ្តាឆ្នាំដំបូងៗនេះ ទីក្រុងភ្នំពេញមានការវិវឌ្ឍយឺតៗ ហើយការរស់នៅក៏ចាប់ផ្តើមឡើងវិញយ៉ាងលំបាកលំបិនដែរ។ អ្វីដែលយើងខ្វះខាតនៅពេលនោះ គឺរបៀបរស់នៅថ្មី ពីព្រោះ បន្ទាប់ពីរបបប្រល័យពូជសាសន៍បានដួលរលំទៅ យើងប្រឹងត្រដររស់ឡើងវិញដោយរង់ចាំថ្ងៃដែលមានពន្លឺល្អជាងមុន។

ប៉ុន្មានឆ្នាំក្រោយមកទៀត ជីវិតប្រជាជនមានភាពប្រសើរឡើង ពីមួយថ្ងៃទៅមួយថ្ងៃ។ អ្វីៗហាក់ដូចមានការអភិវឌ្ឍឡើង ជាពិសេស នៅក្នុងវិស័យអាទិភាពដូចជា វិស័យអប់រំជាដើម។ រដ្ឋាភិបាលបានបញ្ជូនមនុស្សជំនាន់បងប្រុស បងស្រីខ្ញុំទៅសិក្សានៅបរទេស ជាពិសេស នៅរុស្ស៊ី និងនៅវៀតណាម។ ពេលត្រឡប់មកដល់កម្ពុជាវិញ អ្នកដែលទទួលបានការណ្តុះបណ្តាលនោះ បានជួយកសាងប្រទេសឡើងវិញ។ បន្ទាប់ពីបានឃើញភាពខ្ទេចខ្ទី ក្រោយពីរបបខ្មែរក្រហមបានកន្លងផុតទៅ នៅពេលនេះ ខ្ញុំមានអារម្មណ៍ថា ទីក្រុងមានព្រលឹងឡើងវិញហើយ។

កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ១៩៩១ បាននាំកម្ពុជាឈានទៅដល់ដំណាក់កាលអន្តរកាលមួយដ៏សំខាន់ ជាមួយនឹងការយាងត្រឡប់មកវិញរបស់ព្រះមហាក្សត្រ និងការបើកចំហទៅអន្តរជាតិ។ ចាប់តាំងពីពេលនោះមក ទីក្រុងបានផ្លាស់ប្តូរយ៉ាងច្រើន។ វាក៏ជាពេលដែលខ្មែរនៅបរទេសត្រឡប់មកវិញដែរ។ អ្នកដែលត្រឡប់មកវិញនេះនឹងជួយពង្រឹងសមត្ថភាពបណ្តុះបណ្តាល ដូចជានៅសាកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈជាដើម។ យើងក៏ចាប់ផ្តើមឃើញមានភាពខុសគ្នាខាងផ្នែកសង្គម និងភូមិសាស្ត្រនៅទីក្រុងភ្នំពេញ គឺដោយសារចំណាកស្រុកយ៉ាងច្រើន ប្រជាពលរដ្ឋចេញពីជនបទចូលមករស់នៅក្នុងទីក្រុងដោយសារមកធ្វើការងារនៅក្នុងរោងចក្រកាត់ដេរ។ ប្រជាជនថ្មីនេះមករស់នៅក្នុងទីក្រុង តាមទីតាំងដែលទំនេរនៅក្នុងទីក្រុង ឬនៅជាយក្រុង ហើយជាញឹកញាប់ បង្កើតបានជាតំបន់គ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់។

សង្គ្រាមប្រល័យពូជសាសន៍នៃរបបខ្មែរក្រហម បានបណ្តាលឱ្យប្រទេសកម្ពុជាទទួលរងការខូចខាតយ៉ាងដំណំ ទាំងផ្នែកសង្គម សេដ្ឋកិច្ច និងវប្បធម៌។ នៅក្នុងប្រទេសនេះ ដែលកាលពីមុនគេតែងតែនិយាយថាជាប្រទេសនៃ "ស្នាមញញឹម" ដែលការរកឱ្យឃើញនូវអត្តសញ្ញាណរបស់ខ្លួនឡើងវិញនេះពិតជាត្រូវចំណាយពេលយូរណាស់។ បច្ចុប្បន្ននេះ ជាមួយអ្វីដែលសម្រេចបានកន្លងមក ដើម្បីធ្វើទំនើបកម្មទីក្រុង យើងបានតាមទាន់ពេលវេលាដែលបានបាត់បង់កន្លងមកនោះហើយ។

1. អតីតសាលាបឋមសិក្សាទួលស្លែងបានក្លាយទៅជាមន្ទីរឃុំឃាំង និងធ្វើទារុណកម្មក្នុងរបបខ្មែរក្រហម។ នៅឆ្នាំ១៩៧៩ សាលានេះត្រូវបានប្រែក្លាយឱ្យទៅជាមជ្ឈមណ្ឌលនៃការចងចាំដែលគេអាចទៅទស្សនាបាន។ រូបថតរបស់អ្នកទោសជាច្រើនដែលត្រូវបានគេសម្លាប់ចោល គឺមានដាក់តាំងនៅក្នុងសារមន្ទីរនេះ។

Piloter la reconstruction au lendemain des Khmers rouges

Au cours des années 1980, le reconstruction de Phnom Penh est un véritable défi. L'inventivité et l'implication de la population, ainsi que l'appui de nombreux acteurs extérieurs ont permis de trouver des solutions au jour le jour et d'éviter une catastrophe humanitaire. **PAR S.E. THONG KHON**

© AKP

Dans la ville vide, seuls circulent les militaires, 1979.

In the empty city, nothing but soldiers, 1979.

នៅក្នុងទីក្រុងទទេស្អាត មានតែកងទ័ពប៉ុណ្ណោះដើរចល័ត ឆ្នាំ១៩៧៩

De 1970 à 1975, entre le coup d'Etat et la prise de pouvoir des Khmers rouges, Phnom Penh change radicalement. En raison des bombardements sur l'Est du pays, les réfugiés affluent et la ville passe de 700 000 à 2 millions d'habitants en quelques années.
La prise de pouvoir des Khmers rouges met un coup d'arrêt brutal à cette croissance urbaine incontrôlée, et Phnom Penh est désertée. Les habitants sont évacués de force vers les campagnes. Traités comme des prisonniers, nombre d'entre eux meurent d'épuisement et de faim sur les sites de travail forcé aux champs, et nombre d'autres sont exécutés. Pour les survivants qui reviennent en 1979, la situation est très précaire.

LES DÉFIS DE LA RECONSTRUCTION

Comment pouvait-on mettre en œuvre des chantiers gigantesques de reconstruction et, en même temps, gérer une marée humaine qui afflue à Phnom Penh ? Le grand nombre de réfugiés qui convergent vers Phnom Penh constitue un problème majeur. Le premier souci est de déterminer et de différencier les habitants ordinaires des forces Khmers rouges infiltrées. Au début, l'accès à la ville est donc interdit afin de mieux en contrôler les accès et de se protéger contre une éventuelle attaque Khmère rouge. Différentes stratégies étaient mises en œuvre pour identifier les Khmers rouges parmi le flot de réfugiés. Par exemple, pour les identifier parmi tous les gens armés, le jour, nous portions des AK-47 (Kalachnikov), et la nuit, nous les remplacions par des M-16.

Panneau de campagne d'éducation publique, 1990.

Public Education Campaign billboard, 1990.

ផ្ទាំងឃោសនា ឆ្នាំ១៩៩០

© JM Gallet

LES PRÉMISSES DE LA RECONSTRUCTION, LA MISE EN PLACE D'UNE ADMINISTRATION PUBLIQUE

En cette « année zéro », il faut non seulement reconstruire la capitale, mais aussi le pays tout entier, et ce, avec de très faibles moyens.
En février 1979, deux premières équipes de travail sont constituées : la première à Chrang Chamres (route nationale 5) et la deuxième à la Cité des 100 toits (route nationale 4). Leur mission est de recruter les intellectuels survivants, les anciens fonctionnaires et les anciens étudiants. Le premier groupe, dont je fais partie, est composé de 25 personnes venant du Nord de Phnom Penh, et de plus de 70 personnes venant de l'Ouest. Notre première action est de mettre en place l'école politique centrale dont les enseignements de la première promotion sont donnés par Samdech Techo Hun Sen, SE. Say Phouthorng, SE. Bou Thong et SE Y Yaun.
Après cette formation, plusieurs groupes de travail sont constitués. Leur principale tâche est de recruter et de former des personnels administratifs, officiers et employés pour gérer les différents lieux de Phnom Penh.
Le groupe initial de 60 personnes, dont je fais partie, parfait sa formation au Vietnam. À notre retour, 32 personnes, dont moi-même, sont affectées à la Municipalité de Phnom Penh. Les autres sont réparties dans les différents Ministères nouvellement créés.
La Municipalité de Phnom Penh a créé par ailleurs des écoles politiques et administratives, à différents niveaux, pour former des fonctionnaires dans tous les domaines. Phnom Penh est divisée en 4 régions centrales et 12 communes périphériques. En 1980, avant les élections, les régions sont divisées en quartiers. En 1983 puis en 1986, deux nouvelles réformes administratives permettent à Phnom Penh d'annexer une partie de la province de Kandal. La ville atteint alors 401 km². Entre 1979 et 1983, je suis nommé par le PRPK[1] officier et chef du Bureau du Personnel et de l'organisation administrative de la ville avec pour fonctions le recrutement des agents, ainsi que l'organisation et la structuration des services. De 1983 à 1985, je suis nommé Maire adjoint de Phnom Penh en charge de la santé, de l'éducation, de la culture et des affaires sociales.

LA RECONSTRUCTION FACE À L'URGENCE

De 1979 à 1990, environ 10 000 employés sont recrutés et formés pour travailler pour la municipalité de Phnom Penh. Pendant cette période, les priorités et les grands objectifs de la reconstruction et du développement de Phnom Penh sont tous définis pour faire face à l'urgence.

La défense de Phnom Penh

La priorité est tout d'abord la défense de la ville contre un éventuel retour des Khmers rouges. Ces derniers bombardent la ville depuis le Nord-Est (Mok Kampoul) et l'Ouest (Samrong Krom). Les alentours de Phnom Penh doivent être sécurisés pour prévenir les attaques contre les dépôts de pétrole de Russey Keo et l'aéroport de Pochentong.
Concrètement, nous travaillons dans la journée au service des citoyens et nous prenons les armes le soir pour effectuer des rondes autour de la capitale. Nous formons et motivons aussi les populations locales pour participer à la surveillance et à la défense de la ville. Par ailleurs, douze jeunes sont recrutés et formés pour devenir des officiers de police. Parmi eux, S.E. Neth Savoeun, qui occupe aujourd'hui le poste de Chef National de la Police et S.E. Thong Lim, Chef national adjoint.

Assurer les services médicaux et les soins

Aux premiers temps de la reconstruction, les conditions de santé restent très précaires. Par exemple en 1983, nous devons faire face à des épidémies de choléra et de dengue hémorragique qui sont jugulées grâce à l'intervention des associations de médecins de la ville de Hô Chi Minh.
Afin de répondre aux enjeux de santé publique, la Faculté de Médecine est rouverte début 1980 sous le nom de Faculté mixte de Médecine, Pharmacie, Odontostomatologie. Les anciens étudiants sont invités à reprendre leurs études afin d'achever leur formation. Les enseignants sont recrutés parmi les quelques médecins, pharmaciens et dentistes rescapés, tout cela avec l'assistance de médecins vietnamiens et de quelques médecins étrangers francophones en mission au Cambodge. Des ONG fournissent des livres, des équipements et du matériel médical de base. Grâce à cela, en 1987, il existe huit hôpitaux (2000 lits) gérés par le Ministère de la santé publique, ainsi que trois hôpitaux (400 lits), neuf infirmeries et sept dispensaires dans les arrondissements périphériques gérés par la Municipalité. Par ailleurs, un Centre national de protection des mères et des enfants et le Centre municipal de la santé maternelle et infantile sont en fonctionnement.
Pour répondre aux besoins urgents de santé publique, le Ministère de la Santé décide d'incorporer d'anciens infirmier(e)s ou sages-femmes à la formation pour devenir médecin.
La Radio, la télévision et l'affichage en ville sont utilisés pour lancer des campagnes d'hygiène publique. Notre slogan était « manger propre, loger propre, boire propre ! ».
Les soins aux enfants sont aussi une priorité. Un nombre important d'orphelins survivent dans les rues. La municipalité crée et gère trois orphelinats : Kolap1, Kolap2, Kolap 3, ainsi que Kolap 4 qui s'occupe plus spécifiquement d'handicapés et de femmes en difficultés sous le contrôle du Ministère des Affaires sociales

L'éducation

Pendant le Régime Khmer rouge, la plupart des intellectuels, y compris les enseignants et les professeurs, sont morts. Dans les premiers temps de la reconstruction, le Gouvernement s'est appuyé sur la méthode de l'éducation partagée pour reconstituer le corps éducatif. Le slogan était : « les personnes les plus éduquées enseignent aux personnes les moins instruites ; les personnes moins instruites enseignent aux non-éduqués » !

Réouverture de la Faculté de Médecine, 1982.

Reopening of the Medical Faculty, 1982.

មហាវិទ្យាល័យវេជ្ជសាស្ត្របើកទ្វារឡើងវិញ ឆ្នាំ១៩៨២

© AKP

© Fond Khieu Kanharith

Les cocotiers plantés par les khmers rouges autour du marché central, 1979.

The coconut trees which were planted by the Khmer Rouge around the central market, 1979.

ដើមត្នោតដែលពួកខ្មែរក្រហមដាំនៅជុំវិញផ្សារធំថ្មី ឆ្នាំ១៩៧៩

© AKP

Le pont nord détruit pendant la guerre.

The North bridge destroyed during the war.

ស្ពានជ្រោយចង្វារបំផ្លាញក្នុងសម័យសង្គ្រាម

1. Le PRPK, au pouvoir à partir de janvier 1979, est le Parti Révolutionnaire du Peuple Khmer. Il deviendra par la suite le Parti du Peuple Cambodgien (PPC).

La relance du commerce local

La relance des activités économiques est une autre priorité majeure. Le régime des Khmers rouges a totalement détruit le secteur économique national et local. À Phnom Penh, des cocotiers avaient été plantés autour du marché central par les Khmers rouges. En 1983, la municipalité les enlève pour les replanter dans l'enceinte de l'hôpital pédiatrique. Nous avons été surpris de découvrir des squelettes humains sous les racines. Ce n'est qu'en 1984 que les stands du Marché Central peuvent reprendre leurs activités.

L'Habitat et la reconstruction des infrastructures urbaines

Après le 7 Janvier 1979, le Gouvernement autorise la population à revenir dans la ville et à occuper les maisons.

L'insécurité régnante alimente les peurs des gens. Ils recherchent la sécurité en cohabitant à côté d'autres familles et des forces militaires vietnamiennes et cambodgiennes. Cette promiscuité des premiers temps a, aujourd'hui encore, des répercussions sur les façons d'habiter la ville.

Après 1979, les habitants ne sont plus les mêmes qu'avant 1975. Seulement 30% des anciens habitants ont pu revenir et 70 % des nouveaux arrivants sont originaires des provinces. La population occupe alors les appartements vacants, mais des problèmes de maintenance, d'hygiène et de propreté apparaissent vite.

Certains bâtiments, qui avaient été détournés de leurs usages premiers pendant les Khmers rouges, bénéficient de programmes de rénovation. Certains retrouvent leurs anciennes fonctions, d'autres en ont de nouvelles. Ce fut par exemple le cas de la Bibliothèque Nationale, qui avait été transformée en cuisine centrale par les Khmers rouges, mais qui est rouverte après 1979. Ou encore, le lycée de Chao Pogneayat (Tuol Svay Prey), qui fût transformé en centre de détention et de torture (S21) par les Khmers rouges, et qui devient dès 1979 le Musée National du Génocide. Le site de Choeung Ek, qui a servi de lieu d'exécution, est conservé tel quel pour devenir un lieu de mémoire du génocide.

La réparation des égouts fait aussi partie des priorités. Selon les témoignages de survivants, Phnom Penh avait été inondée lors de la crue de 1978. Les vannes qui évacuent l'eau vers le Tonlé Sap en saison sèche n'avaient pas été fermées au moment de l'évacuation des habitants de 1975. Ainsi, à chaque saison des pluies, l'eau et les alluvions du fleuve sont remontées dans les canalisations, créant de véritables bouchons qui se sont peu à peu solidifiés. C'est l'Ordre de Malte qui apporte les premières aides avec des hydrocureuses. Afin de commence à déboucher les canalisations.

Le problème de la propreté et de la gestion des déchets est tel que les personnels de la Municipalité et de tous les ministères sont mobilisés chaque samedi et dimanche pour nettoyer la ville avec des tracteurs et des remorques.

Le système d'eau potable est aussi inexistant. Des trois stations d'eau potable, seule celle de Phum Prek (près de la Faculté de médecine) est encore en état de fonctionner, mais avec seulement un moteur de pompage parmi les six disponibles. Avec l'aide vietnamienne et soviétique, nous avons remis en marche une partie de ce système de distribution.

L'électricité reste quant à elle un défi majeur pour la Municipalité en raison de l'abandon des trois centrales électriques.

Après la libération du pays, le 07 Janvier 1979, par le Front National de Solidarité pour le Sauvetage du Cambodge et avec le support et le soutien des troupes vietnamiennes, nous n'avons jamais perdu espoir malgré les énormes problèmes auxquels nous avons été confrontés. Notre rêve était de voir Phnom Penh rénovée et belle comme avant. Nous y sommes parvenus. Les stratégies et les plans d'action mis en place par le gouvernement dans la période la plus difficile y ont beaucoup contribué.

Carrying out and leading the reconstruction in the aftermath of the Khmer Rouge

During the 1980s, the reconstruction of Phnom Penh was a real challenge. The population's inventiveness and involvement, along with support from many foreign stakeholders, made it possible to find solutions one day at a time and avoid a humanitarian disaster. **BY S.E. THONG KHON**

From 1970 to 1975, between the coup d'état and the Khmer Rouge seizure of power, Phnom Penh underwent a dramatic change. The bombings in the eastern part of the country led to a population jump: the city population went from 700,000 to 2 million inhabitants in just a few years. The Khmer Rouge power seizure brutally stopped this uncontrolled urban growth. Phnom Penh was deserted. Its residents were forcibly evacuated to the countryside. Treated as prisoners, many of them died of exhaustion and starvation on the forced labor sites in the fields. Many others were executed. The survivors who returned in 1979 were in a very precarious situation.

THE CHALLENGES OF RECONSTRUCTION

How could huge reconstruction efforts be set up while managing the population influx in Phnom Penh? The large number of refugees moving to Phnom Penh was a major problem. The first concern was to differentiate regular city dwellers from Khmer Rouge infiltrators. In the early stages, access to the city was prohibited in order to better control who accessed it and provide protection against a possible Khmer Rouge attack. Different strategies were used to identify Khmer Rouge members among the flow of refugees. For example, in order to identify them among people bearing arms we carried AK-47s (Kalashnikov) in the daytime and we replaced them with M-16s at night.

THE STARTING POINT OF THE RECONSTRUCTION: SETTING UP A PUBLIC AUTHORITY

Early on, it was not just the capital that needed reconstruction but the entire country—with very limited resources.

In February 1979, the first two working groups were created: the first one at Chrang Chamres (National Highway 5) and the second one in the "City of 100 Roofs" (National Highway 4). Their responsibility was to recruit survivors who were intellectuals, former civil servants, and former students. The first group, which I was a part of, was made up of 25 people from northern Phnom Penh and over 70 persons from western Phnom Penh. Our first initiative was to set up a central school of politics. The first graduating class was taught by Samdech Techo Hun Sen, H.E. Say Phouthorng, H.E. Bou Thong, and H.E. Y Yaun.

After this creation, several working groups were set up. Their main task was to recruit and train administrative staff, officers, and workers to manage different sites in Phnom Penh.

The initial group of 60 people, which I was a part of, completed its training in Vietnam. At our return, 32 people, including me, were assigned to work in the Municipality of Phnom Penh. The others were distributed among the different newly established ministries.

The Municipality of Phnom Penh set up political and administrative schools at different levels to train civil servants in all areas. Phnom Penh was divided into four central regions and 12 surrounding communes. In 1980, prior to the elections, the regions were divided into wards. In 1983 and in 1986, two new administrative reforms enabled Phnom Penh to annex part of Kandal Province. The city then covered 401 km².

Between 1979 and 1983, the KPRP[1] appointed me as officer and chief of the office of personnel and administrative organization, with the responsibility of recruiting staff, as well as organizing and structuring services. From 1983 to 1985, I was deputy mayor of Phnom Penh, in charge of health, education, culture, and social affairs.

REBUILDING WHEN FACED WITH URGENCY

From 1979 to 1990, about 10,000 workers were recruited and trained to work for the Municipality of Phnom Penh. The priorities and main objectives of reconstruction and development in Phnom Penh all came under the umbrella of emergency.

Protecting Phnom Penh

Protecting the city against a possible return of the Khmer Rouge was a key priority. The Khmer Rouge were bombing the city from the northeast (Mok Kampoul) and west (Samrong Krom). The surroundings of Phnom Penh needed to be secured to prevent attacks on the oil depots in Russey Keo and Pochentong Airport.

In concrete terms, we worked in the daytime to serve citizens and took up arms at night to patrol around the capital. We provided training and motivation for the local communities to involve them in the surveillance and defense of the city. A dozen young officers were recruited and trained to become policemen. Among them were H.E. Neth Savoeun, now national chief of police, and H.E. Thong Lim, deputy national chief.

Providing medical services

Early on in the reconstruction, health conditions were very precarious. For example, in 1983, we were confronted with epidemics of cholera and dengue hemorrhagic fever that were successfully curbed with assistance from medical associations in Ho Chi Minh City.

To take on the challenges facing public health, the faculty of medicine was reopened in early 1980 as the Joint Faculty of Medicine, Pharmacy and Dental Surgery. Former students were invited to return to their studies in order to complete their training. Professors were recruited among the few doctors, pharmacists, and dentists who had survived, with the help of doctors from Vietnam and a number of French-speaking foreign doctors on mission in Cambodia. NGOs provided books, equipment, and basic medical equipment. The assistance led to the creation, in 1987, of eight hospitals (2,000 beds) managed by the Ministry of Public Health, along with three hospitals (400 beds), nine infirmaries and seven dispensaries in the surrounding districts managed by the Municipality. The National Center for Maternal and Child Protection and the Municipal Center for Maternal and Child Health were also operating.

To meet the public health sector's urgent needs, the Ministry of Health decided to include former nurses and midwives in the training to become doctors.

Public health campaigns were launched using radio, television, and outdoor ads in the city. Our slogan was "Clean eating, clean living, clean drinking!"

Childcare was also a priority. Many orphans were living on the streets. The municipality established and managed three orphanages: Kolap1, Kolap2 and Kolap3, as well as Kolap4 which focused more specifically on disabled people and women in difficulty, under the control of the Ministry of Social Affairs.

Education

Most intellectuals, including teachers and professors, lost their lives under the Khmer Rouge regime. In the early stages of reconstruction, the government used the shared education approach to rebuild the educational body. The slogan was: "the most educated teach the least educated; the least educated teach the uneducated"!

Reopening local businesses

Reviving economic activities was another major priority. The Khmer Rouge regime had utterly destroyed the national and local economic sector. In Phnom Penh, the Khmer Rouge had planted coconut trees around the Central Market. In 1983, the municipality had them removed and replanted within the Pediatric Hospital compound. We were surprised to discover human skeletons under their roots. The Central Market only reopened in 1984.

Habitat and urban infrastructure reconstruction

After January 7, 1979, the government authorized people to come back to the city and occupy the houses.

The prevailing insecurity fostered fear among the people. They found security by living next to other families and Vietnamese or Cambodian military forces. The early stages favored a closeness that still has repercussions on the way people dwell in the city today.

After 1979, inhabitants were not the same as those before 1975. Only 30% of former inhabitants were able to come back and 70% of new arrivals were from the provinces. People occupied vacant apartment buildings, but maintenance, hygiene, and cleanliness issues quickly arose.

Certain buildings whose original use had been lost during the Khmer Rouge period benefited from renovation programs. Some retrieved their former use, others were given new uses. For example, the National Library had been turned into a central kitchen by the Khmer Rouge but was reopened as a library after 1979. Chao Pogneayat High School (Tuol Svay Prey) had been converted into a detention and torture center (S21) by the Khmer Rouge and became the National Genocide Museum in 1979. The Choeung Ek site, an execution site, was preserved to become a memorial for the victims of the genocide.

Repairing the sewage system was another priority. According to survivors, Phnom Penh was flooded in 1978. The valves used to move water to the Tonle Sap during the dry season had not been closed during the city evacuation of 1975. So, wet season after wet season, water and river alluvia went up into the pipes, clogging them completely and gradually solidifying. The Order of Malta was the first agency to step in and provide assistance using hydro-cuire devices to start removing the blockage from the pipes.

Cleanliness and waste management issues were such that staff from the municipality and all ministries was called up every Saturday and Sunday to clean up the city with tractors and trailers.

There was also no drinking water system. Of the three water treatment plants, only the one at Phum Prek (near the Faculty of Medicine) was still operational, but with only one pump motor instead of six. With help from Vietnam and the USSR, we got part of this distribution system up and running.

Electricity is still a major challenge for the municipality because the three power generating plants were abandoned.

When the country was liberated on January 7, 1979 by the National Solidarity Front for the Rescue of Cambodia with the support and backing of Vietnamese troops, we never lost hope despite the enormous problems we faced. Our dream was to see Phnom Penh renovated and as beautiful as it used to be. We achieved it. The strategies and action plans implemented by the government during the harshest period did much to that end.

1. The KPRP is the Kampuchean People's Revolutionary Party, which began ruling in January 1979. It later became the Cambodian People's Party (CPP).

អនុវត្ត និងចាត់ចែងការកសាងឡើងវិញក្រោយសម័យខ្មែរក្រហម

ដូច្នេះសក្តានុពលសេដ្ឋកិច្ច និងជីវិតសង្គមរបស់មនុស្សមួយចំនួន ផ្តល់ផលប្រយោជន៍ដល់មនុស្សមួយចំនួនទៀត ហើយទីក្រុងជំងឺគួរជាទីគាប់ចិត្តមួយក្នុងការរស់នៅ អាចសាងសង់ឡើង ដែលមនុស្សគ្រប់រូបទទួលបានអត្ថប្រយោជន៍ ពីការសាងសង់នេះ។

ដោយ ឯកឧត្តម ចោង ខុន

នៅចន្លោះពីឆ្នាំ១៩៧០ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៥ ពោលគឺនៅចន្លោះឆ្នាំធ្វើរដ្ឋប្រហារ និងឆ្នាំពួកខ្មែរក្រហមដណ្តើមអំណាចបាន ក្រុងភ្នំពេញបានផ្លាស់ប្តូរទាំងស្រុង។ ដោយសារតែមានការទម្លាក់គ្រាប់បែកនៅភាគខាងកើតនៃប្រទេស ជនភៀសខ្លួនបានសម្រុកចូលមក ហើយទីក្រុងភ្នំពេញកើនប្រជាជនពី៧០ម៉ឺននាក់ ទៅ២លាននាក់ក្នុងរយៈពេលតែប៉ុន្មានឆ្នាំប៉ុណ្ណោះ។

ការឡើងកាន់អំណាចរបស់ពួកខ្មែរក្រហមធ្វើឱ្យការកើនឡើងនៃចំនួនប្រជាជនដែលគ្មានការត្រួតពិនិត្យនេះ ត្រូវបានបញ្ឈប់ជាបន្ទាន់ ក្រោយមកភ្នំពេញក៏ស្ថិតក្នុងភាពទទេរស្អាត។ ប្រជាជនត្រូវបានបង្ខំឱ្យចាកចេញទៅជនបទ។ ដោយត្រូវបានចាត់ទុកដូចជាអ្នកទោស ប្រជាជនមួយចំនួនធំបានស្លាប់ដោយការអស់កម្លាំង និងភាពអត់ឃ្លាននៅនឹងកន្លែង ត្រូវពួកខ្មែរក្រមបង្ខំធ្វើស្រែចម្ការ និងមួយចំនួនទៀតត្រូវបានគេយកទៅសម្លាប់ចោល។ សម្រាប់អ្នកដែលនៅរស់ត្រឡប់មកវិញនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ស្ថានភាពរបស់ពួកគេពិតជាពិបាក និងមិនប្រាកដប្រជាឡើយ។

បញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងឡើងវិញ

តើយើងត្រូវធ្វើយ៉ាងណាដើម្បីចាត់ចែងការរដ្ឋាននៃការកសាងឡើងវិញដ៏ធំយ៉ាងនេះ ហើយទន្ទឹមនឹងនោះ ត្រូវគ្រប់គ្រងប្រជាពលរដ្ឋដែលសម្រុកចូលមកទីក្រុងភ្នំពេញវិញដូចស្រមោចនោះ? ជនភៀសខ្លួនមួយចំនួនធំដែលធ្វើដំណើរសំដៅមកទីក្រុងភ្នំពេញ គឺជាបញ្ហាមួយដ៏ធំ។ ក្តីបារម្ភទីមួយគឺត្រូវធ្វើយ៉ាងណា កំណត់ និងបែងចែកឱ្យច្បាស់រវាងប្រជាជនធម្មតា និងកងកម្លាំងខ្មែរក្រហមដែលបង្កប់ខ្លួននៅក្នុងចំណោមជនភៀសខ្លួន។ ជាឧទាហរណ៍ ដើម្បីសម្គាល់ទាហានបង្កប់ខ្លួនក្នុងចំណោមកងទ័ពនោះ ពេលថ្ងៃយើងកាន់កាំភ្លើង AK-47 ហើយពេលយប់យើងជំនួសដោយ M-16 វិញ។

ពន្លកដំបូងនៃការកសាងឡើងវិញ ការបង្កើតរដ្ឋបាលសាធារណៈ

នៅឆ្នាំ"សូន្យ"នោះ យើងមិនត្រឹមតែត្រូវកសាងទីក្រុងឡើងវិញប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែគឺត្រូវកសាងប្រទេសទាំងមូលឡើងវិញ ដោយប្រើមធ្យោបាយតិចតួចបំផុត។ នៅខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ១៩៧៩ ក្រុមការងារចំនួនពីរក្រុមត្រូវបានបង្កើតឡើង នោះគឺក្រុមទី១នៅប្រាំងចំរេះ តាមបណ្តោយផ្លូវជាតិលេខ៥ និងក្រុមទី២នៅបុរីផ្ទះ១០០ខ្នង តាមបណ្តោយផ្លូវជាតិលេខ៤។ បេសកម្មរបស់ក្រុមការងារទាំងពីរ គឺជ្រើសរើសបញ្ញវន្តដែលនៅរស់ អតីតមន្ត្រីរាជការនិងអតីតនិស្សិត។ ក្រុមទី១ដែលខ្ញុំជាសមាជិកដែរនោះ មានមនុស្ស២៥នាក់មកពីប៉ែកខាងជើងទីក្រុងភ្នំពេញ និង៧០នាក់មកពីខាងពាយ័ព្យ។ ការងារដំបូងរបស់យើងគឺបង្កើតសាលានយោបាយមជ្ឈឹម សម្រាប់បណ្តុះបណ្តាលមន្ត្រីជំនាន់ទីមួយ។ វគ្គទីមួយត្រូវបានបណ្តុះបណ្តាលដោយសម្តេចតេជោ ហ៊ុន សែន ឯកឧត្តម សាយ ភូថង និង ឯកឧត្តម អ៊ី យូន ។ បន្ទាប់ពីវគ្គបណ្តុះបណ្តាលនេះទៅ យើងបានបង្កើតក្រុមការងារផ្សេងគ្នា។ ការងារសំខាន់របស់ក្រុមនេះគឺជ្រើសរើស និងបណ្តុះបណ្តាលបុគ្គលិករដ្ឋបាល និងមន្ត្រី ដើម្បីគ្រប់គ្រងទីតាំងផ្សេងៗនៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ ក្រុមដំបូងដែលមានសមាជិក៦០នាក់ ហើយខ្ញុំក៏ជាសមាជិកមួយរូបដែរនោះ បានចេញទៅទទួលការបណ្តុះបណ្តាលនៅវៀតណាម។ ពេលត្រឡប់មកវិញ ចំនួន៣២នាក់ដែលមានខ្ញុំដែរនោះ ត្រូវបានបញ្ជូនទៅធ្វើការនៅសាលាក្រុងភ្នំពេញ។ អ្នកផ្សេងទៀតត្រូវបានបែងចែកទៅតាមក្រសួងមន្ទីរនានាដែលទើបត្រូវបានបង្កើតថ្មី។

ម្យ៉ាងវិញទៀត សាលាក្រុងភ្នំពេញបានបង្កើតសាលានយោបាយ និងរដ្ឋបាលនៅតាមថ្នាក់មជ្ឈឹមនិងថ្នាក់ខេត្ត ដើម្បីបណ្តុះបណ្តាលមន្ត្រីក្នុងគ្រប់វិស័យ។ ភ្នំពេញត្រូវបានបែងចែកជាតំបន់មជ្ឈឹមចំនួន៤ និងឃុំចំនួន១២។ នៅឆ្នាំ១៩៨០ មុនការបោះឆ្នោត តំបន់នានាត្រូវបានបែងចែកជាសង្កាត់។នៅឆ្នាំ១៩៨៣ បន្ទាប់មកឆ្នាំ១៩៨៦ កំណែទម្រង់រដ្ឋបាលថ្មីចំនួនពីរបានអនុញ្ញាតឱ្យភ្នំពេញកាត់យកដីមួយផ្នែកពីខេត្តកណ្តាល។ ពេលនោះ ទីក្រុងក៏មានផ្ទៃដីកើនរហូតដល់៤០១គីឡូម៉ែត្រក្រឡា។ នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៩ និងឆ្នាំ១៩៨៣ ខ្ញុំត្រូវបានតែតាំងដោយគណបក្សប្រជាជនបដិវត្តន៍កម្ពុជា[1] ជាមន្ត្រីនិងប្រធានការិយាល័យបុគ្គលិក និងរៀបចំរដ្ឋបាលទីក្រុង ដោយមានមុខងារជាអ្នកជ្រើសរើសភ្នាក់ងារ ព្រមទាំងរៀបចំ និងកសាងរចនាសម្ព័ន្ធនៃនាយកដ្ឋានផ្សេងៗ។ ពីឆ្នាំ១៩៨៣ ដល់ឆ្នាំ១៩៨៥ ខ្ញុំត្រូវបានតែងតាំងជាអភិបាលរងក្រុងភ្នំពេញ ទទួលបន្ទុកខាងសុខាភិបាល អប់រំ វប្បធម៌ និងសង្គមកិច្ច។

ការកសាងឡើងវិញនៅក្នុងភាពបន្ទាន់

ពីចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩០ មន្ត្រីប្រមាណជាមួយម៉ឺននាក់ត្រូវបានជ្រើសរើស និងបណ្តុះបណ្តាលឱ្យធ្វើការនៅសាលាក្រុងភ្នំពេញ។ ក្នុងរយៈពេលនោះ អាទិភាពនានា និងគោលដៅនៃការកសាងឡើងវិញ និងការអភិវឌ្ឍក្រុងភ្នំពេញត្រូវបានគ្រោងឡើងទាំងអស់ ដើម្បីប្រឈមមុខនឹងភាពបន្ទាន់។

ការការពារក្រុងភ្នំពេញ

អាទិភាពដំបូងគឺការពារទីក្រុងកុំឱ្យពួកខ្មែរក្រហមអាចវិលត្រឡប់មកវិញបាន។ ពួកខ្មែរក្រហមបានបាញ់គ្រាប់ផ្លោងមកលើទីក្រុងភ្នំពេញពីខាងព្រៀសាន ពីម្តុំមុខកំពូល និងពីខាងបស្ចិម នៅម្តុំសំរោងក្រោម។ នៅជុំវិញទីក្រុងភ្នំពេញ យើងត្រូវការពារឱ្យមានសុវត្ថិភាពដើម្បីទប់ទល់នឹងការវាយប្រហារលើឃ្លាំងស្តុកប្រេងឬស្សីកែវ និងព្រលានយន្តហោះពោធិ៍ចិនតុង។ និយាយឱ្យចំទៅ ពេលថ្ងៃ យើងធ្វើការបម្រើប្រជាពលរដ្ឋ ហើយពេលយប់ យើងកាន់កាំភ្លើងដើរល្បាតនៅក្នុងទីក្រុង។ យើងបណ្តុះបណ្តាល និងលើកទឹកចិត្តឱ្យប្រជាពលរដ្ឋតាមមូលដ្ឋានចូលរួមក្នុងការឃ្លាំមើល និងការពារទីក្រុង។ ម្យ៉ាងវិញទៀតយុវជន១២រូប ត្រូវបានជ្រើសរើស និងបណ្តុះបណ្តាលឱ្យក្លាយជាមន្ត្រីប៉ូលីស។ក្នុងចំណោមពួកគេមាន ឯកឧត្តម នេត សាវឿន ដែលសព្វថ្ងៃកាន់តំណែងជានាយឧត្តមសេនីយ៍សន្តិបណ្ឌិត អគ្គស្នងការនគរបាលជាតិ និងឯកឧត្តម ចុង លីម អគ្គស្នងការរងនគរបាលជាតិ។

ធានាផ្តល់សេវាវេជ្ជសាស្ត្រ និងការថែទាំ

នៅក្នុងដំណាក់កាលដំបូងនៃការកសាងឡើងវិញ សមត្ថភាពសុខាភិបាលពិតជានៅទន់ខ្សោយណាស់។ ជាឧទាហរណ៍ នៅឆ្នាំ១៩៨៣ យើងត្រូវប្រឈមមុខនឹងការរាតត្បាតនៃជម្ងឺឆ្លង និងជម្ងឺគ្រុនឈាម ដែលត្រូវបានដោះស្រាយដោយសារមានអន្តរាគមន៍ជំនួយពីសមាគមគ្រូពេទ្យមកពីក្រុងហូជីមិញ។

Face au Palais Royal, le perré du quai du Tonlé Sap écroulé, 1979.
Opposite the Royal Palace, riprap of the collapsed Tonlé Sap dock, 1979.
នៅទល់មុខរាជវាំង ប្រាំងបេតុងមាត់ទន្លេសាបបាក់ ឆ្នាំ១៩៧៩

© AKP

© AKP

Principal lieu d'approvisionnement, la foule se presse au Marché O'Russey, 1982.
Crowd hurrying to the O'Russey Market, the main supply centre, 1982.
ជាកន្លែងលក់ដូរធំជាងគេ មនុស្សម្នាប្រញាប់ប្រញាល់ចូលផ្សារអូឫស្សី ឆ្នាំ១៩៨២

ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាសុខភាពសាធារណៈ មហាវិទ្យាល័យវេជ្ជសាស្ត្រត្រូវបានបើកទ្វារឡើងវិញនៅដើមឆ្នាំ១៩៨០ ក្រោមឈ្មោះ មហាវិទ្យាល័យវេជ្ជសាស្ត្រចំរុះ ឱសថសាស្ត្រ និងទន្តសាស្ត្រ។ អតីតនិសិត្សត្រូវបានអញ្ជើញឱ្យបន្តការសិក្សារបស់ពួកគេទៀត ដើម្បីបញ្ចប់ការបណ្តុះបណ្តាលរបស់ពួកគេ។ ចំណែកគ្រូបង្រៀនត្រូវបានជ្រើសរើសក្នុងចំណោមគ្រូពេទ្យ ឱសថការី និងទន្តពេទ្យ ដែលនៅរស់រានមានជីវិតប៉ុន្មាននាក់ និងក្រោមជំនួយពីក្រុមគ្រូពេទ្យវៀតណាម និងគ្រូពេទ្យបរទេសនិយាយភាសាបារាំងខ្លះ ដែលកំពុងបំពេញបេសកម្មនៅកម្ពុជា។ កាលនោះ ភ្នំពេញមានមន្ទីរពេទ្យចំនួន៨ មានគ្រែសរុប ២០០០គ្រែ គ្រប់គ្រងដោយក្រសួងសុខាភិបាលសាធារណៈ និងមានមន្ទីរពេទ្យចំនួន៣ផ្សេងទៀត មានគ្រែសរុប ៤០០គ្រែ មន្ទីរគិលានុបដ្ឋាយិកាចំនួន៩ និងមណ្ឌលសុខភាពចំនួន៧ នៅក្នុងខ័ណ្ឌនានាតាមជាយក្រុងដែលគ្រប់គ្រងដោយសាលាក្រុងភ្នំពេញ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត មានមជ្ឈមណ្ឌលជាតិមាតានិងកុមារមួយ រីឯមជ្ឈមណ្ឌលក្រុងសម្រាប់សុខភាពមាតា និងទារក ក៏ដំណើរការដែរ។

ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការបន្ទាន់ខាងផ្នែកសុខាភិបាលសាធារណៈ ក្រសួងសុខាភិបាលបានសម្រេចបញ្ជូនអតីតគិលានុបដ្ឋាយិកា ឬឆ្មបឱ្យទៅទទួលការបណ្តុះបណ្តាលដើម្បីក្លាយជាវេជ្ជបណ្ឌិត។ វិទ្យុ ទូរទស្សន៍ និងការបិទផ្សាយនៅតាមទីកន្លែងផ្សេងៗ នៅក្នុងទីក្រុងត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីធ្វើយុទ្ធនាការអនាម័យសាធារណៈ។ ពាក្យស្លោករបស់យើងគឺ "ហូបស្អាត រស់នៅស្អាត ផឹកស្អាត!"។ ការថែទាំកុមារក៏ជាអាទិភាពមួយដែរ។ មានកុមារកំព្រាជាច្រើនបានដើរអនាថានៅតាមថ្នល់។ សាលាក្រុងបានបង្កើត និងគ្រប់គ្រងមណ្ឌលកុមារកំព្រាចំនួន៣ គឺមណ្ឌលកុមារកំព្រាកុលាប១ កុលាប២ កុលាប៣ និងកុលាប៤ ដែលទទួលថែទាំជាពិសេសជនពិការ និងស្ត្រីលំបាកតោកយ៉ាកក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់ក្រសួងសង្គមកិច្ច។

ការអប់រំ

ក្នុងរបបខ្មែរក្រហម ភាគច្រើននៃបញ្ញវន្ត រួមទាំងសាស្ត្រាចារ្យ និងគ្រូបង្រៀន សុទ្ធតែបានស្លាប់។ នៅក្នុងពេលដំបូងនៃការកសាងឡើងវិញ រដ្ឋាភិបាលបានពឹងផ្អែកទៅលើវិធីសាស្ត្រនៃការអប់រំបន្តគ្នា ដើម្បីកសាងធនធានខាងផ្នែកអប់រំឡើងវិញ។ ពាក្យស្លោកនៅពេលនោះគឺ "អ្នកចេះច្រើនបង្រៀនអ្នកចេះតិច អ្នកចេះតិចបង្រៀនអ្នកមិនចេះសោះ"។

ការបើកឡើងវិញនូវពាណិជ្ជកម្មក្នុងស្រុក

ការបើកឡើងវិញនូវសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ចគឺជាអាទិភាពចំបងមួយទៀត។ របបខ្មែរក្រហមបានបំបាត់ចោលទាំងស្រុងនូវវិស័យសេដ្ឋកិច្ចជាតិ និងមូលដ្ឋាន។ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ដើមដូងត្រូវបានដាំនៅជុំវិញផ្សារថ្មីដោយពួកខ្មែរក្រហម។ នៅឆ្នាំ១៩៨៣ សាលាក្រុងបានដកដើមដូងទាំងនោះយកទៅដាំនៅបរិវេណមន្ទីរពេទ្យកុមារ។ ពេលនោះ យើងពិតជាភ្ញាក់ផ្អើលខ្លាំងណាស់ដោយឃើញឆ្អឹងមនុស្សនៅខាងក្រោមឫសដូង។ មកដល់ឆ្នាំ១៩៨៤ ទើបតូបនៅក្នុងផ្សារបើកទ្វារលក់ដូរឡើងវិញ។

លំនៅដ្ឋាន និងការកសាងឡើងវិញនូវហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធក្រុង

បន្ទាប់ពីថ្ងៃ៧ មករា ១៩៧៩ រដ្ឋាភិបាលបានអនុញ្ញាតឱ្យប្រជាជនត្រឡប់ចូលក្នុងទីក្រុងវិញ និងរស់នៅតាមផ្ទះនានា។ អសុវត្ថិភាពដែលនៅតែមាននៅឡើយនោះ ធ្វើឱ្យមនុស្សម្នានៅតែមានការភ័យខ្លាច។ ពួកគេស្វែងរកកន្លែងដែលមានសុវត្ថិភាព ដោយនៅជិតៗគ្រួសារផ្សេងទៀត និងនៅជិតកងទ័ពវៀតណាម និងកងទ័ពកម្ពុជា។ ការរស់នៅជិតៗគ្នានាពេលដំបូងនោះបានបង្កជាផលលំបាកលើរបៀបនៃការរស់នៅក្នុងទីក្រុង រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ននេះទៀតសោត ក៏នៅតែជាបញ្ហាដូចគ្នាដែរ។

បន្ទាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩ ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញមិនមែនដូចប្រជាជនមុនឆ្នាំ១៩៧៥នោះទេ។ អតីតប្រជាជនរស់នៅក្នុងទីក្រុង តែ៣០% ប៉ុណ្ណោះ ដែលអាចត្រឡប់មកវិញបាន ហើយ៧០%ទៀតគឺជាប្រជាជនថ្មីដែលមានកំណើតមកពីខេត្តផ្សេងៗ។ នៅពេលនោះ ប្រជាពលរដ្ឋចូលទៅរស់នៅតាមផ្ទះដែលនៅទំនេរ ប៉ុន្តែបញ្ហាថែរទាំ អនាម័យ ក៏ចាប់ផ្តើមលេចចេញឡើងយ៉ាងលឿន។ អគារខ្លះដែលពួកខ្មែរក្រហមបានយកទៅប្រើប្រាស់របៀបផ្សេងត្រូវបានជួសជុលកែលម្អថ្មី។ អគារខ្លះត្រូវបានយកមកប្រើប្រាស់ដូចពីមុន ប៉ុន្តែអគារខ្លះទៀតក៏មានមុខងារថ្មីដែរ។ ឧទាហរណ៍ ដូចជាករណីអគារបណ្ណាល័យជាតិ ដែលពួកខ្មែរក្រហមបានយកទៅធ្វើជារោងបាយមជ្ឈឹម បានបើកទ្វារឡើងវិញជាបណ្ណាល័យជាតិដដែល បន្ទាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩។ ឬក៏ឧទាហរណ៍មួយទៀតគឺសាលាមធ្យមសិក្សាចៅពញាយ៉ាត ឬហៅថាសាលាទួលស្វាយព្រៃ ដែលពួកខ្មែរក្រហមបានប្រែក្លាយឱ្យទៅជាមជ្ឈមណ្ឌលធ្វើទារុណកម្ម និងមន្ទីរឃុំឃាំង ក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ ក៏បានក្លាយជាសារមន្ទីរជាតិប្រល័យពូជសាសន៍។ រមណីយដ្ឋានជើងឯកដែលជាទីតាំងសម្លាប់រង្គាលត្រូវបានអភិរក្សទុកដដែលធ្វើជាទីតាំងនៃស្មារតីចងចាំប្រល័យពូជសាសន៍។

ការជួសជុលកែលម្អប្រព័ន្ធលូក៏ជាផ្នែកមួយនៃអាទិភាពដែរ។ យោងតាមការរៀបរាប់ដោយអ្នកនៅរស់ ភ្នំពេញបានលិចទឹកជំនន់នៅរដូវទឹកឡើងឆ្នាំ១៩៧៨។ នៅពេលដែលគេជម្លៀសប្រជាជនចេញនៅឆ្នាំ១៩៧៥ គេមិនបានបិទទ្វារទឹកដែលបញ្ចេញទឹកទៅក្នុងទន្លេរសាបនៅរដូវប្រាំងទេ។ ហេតុដូច្នេះហើយ នៅរៀងរាល់រដូវវស្សាទឹក និងដីល្បាប់ដែលហូរពីទន្លេសាបមកគឺហូរចូលក្នុងលូ ហើយបន្តិចម្តងៗ ដីល្បាប់នោះក៏ស្ងួតរឹង ធ្វើឱ្យលូស្ទះ។ គឺសមាគមមនុស្សធម៌កាតូលិក ដែលផ្តល់ជំនួយដំបូង មានម៉ាស៊ីនបូមលូ ហើយយើងក៏អាចចាប់ផ្តើមបូមកុំឱ្យលូស្ទះទៀត។

ទីក្រុងជួបបញ្ហាអនាម័យ និងបញ្ហាកកស្ទះសម្រាមច្រើនពេកទៅ រហូតដល់មន្ត្រីសាលាក្រុង និងមន្ត្រីគ្រប់ក្រសួងមន្ទីរ ត្រូវបានចាត់តាំងរៀងរាល់ថ្ងៃសៅរ៍ និងថ្ងៃអាទិត្យ ឱ្យទៅបោសសំអាតក្រុង ដោយប្រើត្រាក់ទ័រ និងរ៉ឺម៉ក។ ប្រព័ន្ធផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតក៏គ្មានដែរនៅពេលនោះ។ ក្នុងចំណោមស្ថានីយផលិតទឹកស្អាតចំនួនបី មានតែស្ថានីយនៅភូមិព្រែក ជិតមហាវិទ្យាល័យវេជ្ជសាស្ត្រប៉ុណ្ណោះ ដែលនៅដំណើរការបាន ប៉ុន្តែស្ថានីយនោះអាចប្រើម៉ាស៊ីនបូមទឹកតែ១ប៉ុណ្ណោះ ក្នុងចំណោមម៉ាស៊ីនទាំងអស់ចំនួន៦។ ដោយទទួលបានជំនួយពីវៀតណាម និងពីសូវៀតយើងបានធ្វើឱ្យមួយផ្នែកនៃប្រព័ន្ធចែកចាយទឹកនេះដំណើរការឡើងវិញ។ ចំណែកឯអគ្គិសនី ក៏នៅតែជាបញ្ហាប្រឈមធំមួយសម្រាប់ទីក្រុងភ្នំពេញ ដោយសារតែការបោះបង់ចោលនូវរោងចក្រផលិតអគ្គិសនីចំនួន៣កន្លែង។

បន្ទាប់ពីប្រទេសត្រូវបានរំដោះនៅថ្ងៃ៧ មករា ១៩៧៩ ដោយរណៈសិរ្សសាមគ្គីសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា និងមានការជួយជ្រោមជ្រែង និងគាំទ្រពីក្រុមកងទ័ពវៀតណាម យើងមិនដែលអស់សង្ឃឹមនោះឡើយ ទោះបីជាយើងត្រូវប្រឈមនឹងបញ្ហាជាច្រើនក៏ដោយ។ ក្តីស្រមៃរបស់យើង គឺយើងចង់ឃើញភ្នំពេញត្រូវបានស្តារនិងកែលម្អឱ្យបានស្អាតឡើងវិញដូចពីមុន។ យើងធ្វើបានសម្រេចហើយ។ យុទ្ធសាស្ត្រ និងផែនការសកម្មភាពដែលដាក់ចេញដោយរដ្ឋាភិបាលនៅក្នុងសម័យដ៏លំបាកបំផុតនោះ បានចូលរួមយ៉ាងច្រើនដល់ជោគជ័យនេះ។

© AKP

Un marché peu après sa réouverture, 1982.

A market shortly after its reopening, 1982.

ផ្សារមួយកន្លែង ក្រោយពីបើកលក់ដូរឡើងវិញបានបន្តិច ឆ្នាំ១៩៨២

Agir dans l'urgence, remettre la ville en marche

Les premiers temps de la reconstruction de Phnom Penh ont été des moments clés de la reconstruction urbaine. En témoigner, c'est permettre aux générations futures de mieux comprendre le chemin parcouru et les nombreuses difficultés auxquelles nous avons dû faire face.

PAR S.E. MOK MARETH

Le 7 Janvier 1979, à l'entrée des troupes de libération dans la capitale cambodgienne, Phnom Penh, jonchée d'immondices et de cadavres, est une ville fantôme. Seulement 60 habitants environ y sont recensés. La première tâche consiste à incinérer les morts. Les services publics n'existent plus. Les égouts sont bouchés. Les mots manquent pour décrire les épreuves des jours suivants. La nourriture est très rare. La ville que le peuple avait connue avant 1970 n'est plus la même. Beaucoup d'habitations ont été brûlées ou dégradées. Le souvenir des temps d'avant s'estompe. C'est un grand choc et un vrai traumatisme qu'il nous a fallu surmonter. Au quotidien, le temps est à la survie avec, en prime, la peur : la peur de la reprise de la guerre et de la proximité des Khmers rouges qui continuent leurs exactions. C'est ainsi que nous sommes allés couper la forêt autour de la ville pour qu'elle ne leur serve pas de refuge. Nous devions anticiper et nous défendre contre les embuscades menées par les Khmers rouges, tapis le long des trajets que nous empruntions. J'étais responsable adjoint des opérations Kor-5[1] et Kor-6[2] contre la résistance khmère rouge dans la ville de Phnom Penh. Sur le front du Kor-5, je menais un convoi qui acheminait du ravitaillement alimentaire et des fournitures médicales aux civils, mais aussi aux soldats et aux volontaires de l'armée vietnamienne qui étaient déployés sur le front à Takor, ainsi que dans les montagnes de Melai et de Phnom Proek. Kor-6 désignait la ligne de front qui entourait la ville de Phnom Penh. Ma mission était d'emmener les fonctionnaires et les civils dans les campagnes pour débroussailler les zones boisées et les maquis inondés de Mok Kampoul pour empêcher les rebelles Khmers rouges de prendre position dans ces lieux et de bombarder Phnom Penh avec leur artillerie.

L'État reconstruit alors, à partir de zéro, les services et les institutions publiques aux niveaux national, provincial et municipal. Ainsi, Phnom Penh est administrativement divisé en *sangkat* (communes) et *phum* (villages). Des services publics y sont créés dès 1979. Sous la conduite de *Samdech* Heng Samrin, président du Conseil d'État de la République populaire du Kampuchéa, je suis nommé adjoint du Comité révolutionnaire du peuple de la ville de Phnom Penh avec pour mission de gérer les opérations sur l'ensemble de la cité.

Les défis sont immenses et la ville doit faire face à une multitude d'urgences.

1-LES PÉNURIES ALIMENTAIRES :

Dès les premiers temps de la reconstruction, nous devons faire face à une sévère disette de riz. Les cadres mangent en général du riz cuit avec des céréales (maïs, manioc ou autres). On ne trouve pas de légumes ou de viande, ni aucun autre produit alimentaire. Afin de suppléer au manque de nourriture, nous organisons régulièrement des pêches au filet dans le Lac Tonlé Sap[3] avec le Directeur du Département de l'Agriculture, mon camarade Mann Choeun[4]. Les filets sont fournis par le gouvernement grâce au camarade Taing Sarim, alors ministre de l'Économie et des sources de revenus. Les employés du service nous accompagnent, ainsi que le responsable du *sangkat*, Mr. Chraing Chamreh, qui gére l'équipe de pêcheurs composée en majorité de Chams[5]. Ainsi, en 1979, nous avons pêché énormément de poissons pour les distribuer, d'abord aux cadres des ministères et des services, puis aux habitants de Phnom Penh et des provinces. La transformation des poissons frais en pâte de poisson (*Prahok*) ou en huile (*pha'ok*) permet leur conservation.

En 1979, nous ne comptons que sur nos propres forces car nous ne recevions aucune aide humanitaire extérieure.

Peu à peu, la population de Phnom Penh a augmenté pour atteindre 500 000 habitants en 1988, et ceci malgré une distribution alimentaire toujours difficile. Je suis aussi chargé de voyager dans les provinces pour acheter des denrées alimentaires (riz, haricots, maïs, porc et bœuf) afin d'approvisionner les marchés de la capitale. Tous les marchés existants sont remis en fonction : Psar Thmey, Psar Tuol Tom Pong, etc. On nomme des chefs de marchés, les stands sont alloués aux employés des ministères et aux fonctionnaires. Beaucoup de femmes de fonctionnaires sont ainsi devenues commerçantes.

Nous n'étions guidés par aucun schéma directeur. Des denrées de première nécessité, notamment importées, n'étaient accessibles qu'à ceux qui en avaient les moyens.

© Fonds Khieu Kanharith

Phnom penh vide en janvier 1979.

Phnom Penh empty in January, 1979.

ទីក្រុងភ្នំពេញទទេស្អាត ខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩

2-GESTION FINANCIÈRE, BANQUE, COMMERCE, INDUSTRIE, CONSTRUCTION ET URBANISATION :

La monnaie, le *riel*, est réintroduite le premier octobre 1979, mais ce n'est qu'à partir de 1990 que le gouvernement retrouve les moyens d'imprimer lui-même des billets. Au cours de la première moitié des années 1980, le ministère de l'Industrie gère un nombre croissant d'activités artisanales et industrielles, notamment la fabrication des groupes électrogènes, la création d'usines de cigarettes, la production d'alcool ou encore de pneus. Il existe à la municipalité de Phnom Penh un service de l'industrie et de l'artisanat qui donne les orientations pour aider à la croissance de ces entreprises d'État. Celles-ci fabriquent les produits de première nécessité tels que des marmites en aluminium en recyclant du métal, du riz séché pour pourvoir au ravitaillement des soldats sur le front, de la sauce soja, des bicyclettes, ou encore des pneus de vélo. En 1984, ce secteur artisanal a été privatisé. À partir de la fin des années 1980, les produits sont de meilleure qualité et deviennent plus compétitifs sur le marché régional.

Le gouvernement lance alors une campagne appelée « le cultivé enseigne le non-cultivé ».

L'attribution de logements aux fonctionnaires, aux travailleurs, aux membres des forces armées et à la population en général représente un autre défi. L'État, par l'intermédiaire de son service de l'urbanisme et de la construction, attribue les maisons vides aux cadres, aux officiels du gouvernement, quels que soient leurs échelons, ainsi qu'aux membres des forces armées et aux civils qui étaient venus s'installer à Phnom Penh dans les premiers temps.

3- LES RÉGIES, LA GESTION DES RÉSEAUX D'ÉGOUTS ET DES ORDURES

En 1979, l'approvisionnement en eau potable et en électricité est pratiquement inexistant. La municipalité remet rapidement en marche une usine de traitement d'eau potable. Cependant la qualité de l'eau est mauvaise car les canalisations d'eau sont très endommagées. La Régie des eaux entreprend, au début des années 1990, de vastes efforts pour les réparer afin d'approvisionner progressivement tous les habitants en eau potable. Le ministère de l'Industrie est responsable de la restauration du réseau électrique, même si sa capacité reste très faible. Il faut noter que l'anarchie des raccordements illégaux rend la tâche plus ardue. Pour remettre de l'ordre, le gouvernement met sur pied un comité responsable de l'éradication de ces pratiques. Je suis nommé président de ce comité et nous avons ainsi travaillé à l'élimination les raccordements électriques illégaux.

Le réseau des égouts est bouché et exige des travaux de rénovation à grande échelle. Je me souviens encore de l'aide apportée par le gouvernement français et la Ville de Paris, qui nous ont fourni deux véhicules, des hydrocureuses, pour déboucher les égouts, ainsi que des bennes à ordures. La Coopération Internationale pour le Développement et la Solidarité (CIDSE) a aussi apporté une assistance précieuse.

4-ÉDUCATION, CULTURE, SANTÉ ET AFFAIRES SOCIALES :
À partir de 1985, le poste de président adjoint du Comité du peuple de Phnom Penh responsable de l'éducation de la culture et des affaires sociales m'est également confié. Avec mon équipe, nous nous attelons à remettre en route le système éducatif dans tout le pays en utilisant les écoles qui étaient encore debout. Le gouvernement lance alors une campagne appelée « le cultivé enseigne le non-cultivé » où tous ceux qui avaient un minimum d'éducation rejoignent le maigre corps des enseignants et des professeurs survivants afin d'enseigner aux personnes non éduquées.
Le ministère de la Culture, quant à lui, insuffla un nouvel élan à la culture. Les artefacts et les biens culturels ont été récupérés et transférés au ministère de la Culture pour les mettre en sécurité. Des troupes artistiques et des groupes de musique ont été créés grâce à l'action de la municipalité.
Notre équipe œuvre aussi dans le secteur de la santé. Plusieurs bâtiments sont réquisitionnés pour être transformés en centres de soins et en maternités. Pendant une courte période, nous avons bénéficié du soutien de médecins vietnamiens volontaires qui nous assistent pour les soins généraux et les opérations chirurgicales.

5. LES AFFAIRES SOCIALES :
Les premières tâches du service des affaires sociales de la ville de Phnom Penh consistent, à partir de ??? à fournir une assistance aux sans-logis et à rapatrier, dans leurs provinces d'origines, des pilleurs venus en ville pour voler. L'administration municipale crée également un centre éducatif à Koh Kor, dans la province de Kandal, pour les femmes seules.
Toutes les personnes de cette génération qui ont vécu ces événements et qui ont réussi à survivre jusqu'à nos jours réalisent pleinement la chance qu'elles ont d'être toujours en vie.

1. Le plan Kor 5 a pour mission de protéger la ligne de front sur la frontière Thaïlandaise)
2. Le plan Kor 6 a pour mission de protéger la ligne de front autour de la ville de Phnom Penh
3. y compris la pèche au Day, Manh, Senne etc.
4. S.E. Mann Choeun est actuellement sénateur.
5. Les Chams ou « Khmer islam » sont majoritairement des populations musulmanes dont les ancêtres ont fui le Royaume du Champa au moment de son absorption par les Vietnamiens entre le XVIe et le XIXe siècle. Il faut aussi compter parmi eux des groupes originaires de l'archipel indonésien et de Malaisie.

Le boulevard Preah Monivong en 1982.
Boulevard Preah Monivong in 1982.
មហាវិថព្រះមុនីវង្សនៅឆ្នាំ១៩៨២

© AKP

Emergency Action: Getting the City Going Again

The early days of the reconstruction of Phnom Penh were key moments in the urban reconstruction process. Telling the story is a way to help future generations understand how far we have come and the many difficulties we faced. **BY H.E. MOK MARETH**

On January 7, 1979, when the liberation forces entered the Cambodian capital, Phnom Penh was a ghost city, strewn with refuse and corpses. There were no more than about 60 people living there. The first task was to incinerate the bodies. There were no public services. The sewers were blocked. There are no words to describe the challenges of the days that followed. There was very little food. The city that people had known before 1970 had gone. Many houses had been burnt or damaged. Little was left of earlier times. We had to overcome feelings of terrible shock and real trauma. The day-to-day priority was survival, against a backdrop of fear: fear of further war and of the nearby Khmer Rouge, whose atrocities continued. That is why we cut down the forest around the city, so that they could not hide in it. We had to anticipate and protect ourselves against ambushes perpetrated by the Khmer Rouge, who were concealed along the routes we took. I was second-in-command of the Kor-5[1] and Kor-6[2] operations against the Khmer Rouge in the city of Phnom Penh. On the Kor-5 front, I led a convoy that was carrying food and medical supplies to civilians, but also to the soldiers and volunteers of the Vietnamese army, who were deployed on the front at Takor, as well as in the mountains of Melai and Phnom Proek. Kor-6 was the name of the frontline that surrounded the city of Phnom Penh. My mission was to transport public servants and civilians into the countryside to clearly the wooded areas and flooded scrubland of Mokshelling Kampoul, to prevent the Khmer Rouge rebels occupying these places and shelling Phnom Penh with their artillery.
From nothing, the state began to rebuild public services and institutions at the national, provincial and municipal levels. Phnom Penh was divided administratively into *sangkat* (municipalities) and *phum* (villages). Public services were created in 1979. Under the leadership of *Samdech* Heng Samrin, President of the Council of State of the People's Republic of Kampuchea, I was appointed deputy head of the People's Revolutionary Committee for the city of Phnom Penh, with the task of managing operations across the whole city.
The challenges were huge, and the city faced a mass of urgent problems.

1- FOOD SHORTAGES:
From the early days of reconstruction, we suffered from a serious shortage of rice. The *cadres* generally ate cooked rice with cereals (maize, manioc, etc.). There were no vegetables or meat, or any other edible produce. To make up for the lack of food, along with the Director of the Department of Agriculture, my friend Mann Choeun,[3] we organised regular net fishing in Lake Tonlé Sap. The nets were supplied by the government through the good offices of Comrade Taing Sarim, who was then Minister of the Economy and of Revenue Sources. We were accompanied by staff from the Department, together with the head of the sangkat, Mr. Chraing Chamreh, who managed the fishing team, which consisted largely of Chams.[4] In 1979, we caught huge numbers of fish, which were distributed first to the cadres of the ministries and departments, then to the inhabitants of Phnom Penh and the provinces. The fresh fish were processed to make fish paste (*Prahok*) or oil (*pha'ok*), so that it could be stored. In 1979, we had to rely entirely on ourselves, since we were receiving no outside humanitarian aid.
The population of Phnom Penh gradually increased, reaching 500,000 in 1988, despite continuing food supply problems. I was also given the task of travelling to the provinces to buy produce (rice, beans, maize, pork and beef) to supply the capital's markets. All the former markets – like Psar Thmey, Psar Tuol Tom Pong, etc. – were reactivated. People were appointed to head the markets, and stalls were allocated to ministry employees and civil servants. As a result, the wives of many civil servants became shopkeepers.
We had no overarching master plan. Essential foodstuffs, particularly imported goods, were only available for those with the necessary resources.

© Fonds Khieu Kanharith

Nettoyage de la ville en 1979. / Cleaning of the city in 1979. / ការបោសសម្អាតទីក្រុង ឆ្នាំ១៩៧៩

2. FINANCIAL MANAGEMENT, BANKING, TRADE, INDUSTRY, CONSTRUCTION AND URBANISATION:
The currency, the riel, was reintroduced on October 1, 1979, but it was not until 1990 that the government regained the ability to print banknotes. In the first half of the 1980s, the Ministry of Industry oversaw a growing number of light and heavy industrial activities, in particular the manufacture of generators and of tyres, the creation of cigarette factories and the production of alcohol. Phnom Penh municipality had an industry and crafts department which provided guidelines to help these state enterprises grow. They made essential products like aluminium saucepans, by recycling metal, dried rice to feed the soldiers at the front, soya sauce, bicycles, or bicycle tyres. In 1984, this light industry sector was privatised. By the end of the 1980s, the quality of the products had improved and they had become more competitive on the regional market.
The allocation of housing to civil servants, to workers, to members of the armed forces and to the population in general was another challenge. The state, through its urban planning and construction department, allocated empty houses to the cadres, to government officials of all levels, and to members of the armed forces and civilians who came to settle in Phnom Penh in the early days.

3. UTILITIES: THE SEWAGE AND WASTE SYSTEMS
In 1979, there was practically no drinking water and no electricity supply. Though the municipality quickly recommissioned a water treatment plant, the quality of the drinking water was poor, because the water pipes were extensively damaged. In the early 1990s, the water authority undertook a major repair programme, with the aim of gradually bringing drinking water to everyone in the city. The Industry Ministry was responsible for restoring the power grid, although its capacity remained very low. The anarchy of illegal hookups made the task harder, so to restore order, the government set up a committee to eradicate these practices. I was appointed chairman of that committee, and we worked to eliminate illegal electricity connections.
The sewage network was blocked and needed large-scale renovation. I still remember the assistance provided by the French government and the City of Paris, which supplied us with two sewage-flusher vehicles to unblock the sewers, as well as garbage trucks. Coopération Internationale pour le Développement et la Solidarité (CIDSE – international cooperation for development and solidarity) also provided valuable help.

4. EDUCATION, CULTURE, HEALTH AND SOCIAL AFFAIRS
From 1985 onwards, I also held the position of deputy chairman of the Phnom Penh People's Committee for education, culture and social affairs. With my team, we worked to get the educational system up and running across the whole country, using the schools that were still standing. The government then launched a campaign called "the educated teach the uneducated", in which anyone who had a modicum of education joined the small band of surviving teachers and professors to teach people without education.
The Ministry of Culture, for its part, gave new impetus to national culture. Cultural artefacts and goods were recovered and transferred to the Ministry of Culture for safekeeping. Troupes of artists and musicians were created on the initiative of the municipality.
Our team also worked in the health sector. Several buildings were requisitioned and converted into health and maternity centres. For a short period, we received support from volunteer doctors from Vietnam, who helped us with general care and surgical operations.

6. SOCIAL AFFAIRS:
The first task of the city of Phnom Penh's Social Affairs Department, from 1980 onwards, was to provide support for the homeless and to send looters who came to the city to steal back to their home provinces. The municipal administration also created an educational centre in Koh Kor, in Kandal province, for lone women.
All the people of that generation who lived through those events and have succeeded in surviving until today know full well how lucky they are to still be alive.

1. The purpose of the Kor 5 plan was to protect the frontline on the Thai border.
2. The purpose of the Kor 6 plan was to protect the frontline around the city of Phnom Penh.
3. H.E. Mann Choeun is now a senator.
4. The Chams or "Khmer Islam" are mostly Muslim populations whose ancestors fled the Kingdom of Champa at the time of its absorption by the Vietnamese between the 16th and 17th centuries. They also include groups that originated from the Indonesian Archipelago and from Malaysia.

© AKP

Un des débarcadères de Phnom Penh qui assure les liaisons avec les provinces, 1982.

One of Phnom Penh's wharfs providing connections to the provinces, 1982.

កំពង់ដរមួយនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ភ្ជាប់ចរាចរណ៍ទៅតាមខេត្តផ្សេងៗ ឆ្នាំ១៩៨២

ចាត់វិធានការក្នុងពេលបន្ទាន់ ធ្វើឱ្យទីក្រុងដំណើរការឡើងវិញ

ពេលដំបូងនៃការកសាងទីក្រុងភ្នំពេញឡើងវិញគឺជាពេលវេលាគន្លឹះនៅក្នុងការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ។ ធ្វើជាសាក្សីផ្តល់សក្ខីកម្ម គឺអនុញ្ញាតឱ្យមនុស្សជំនាន់ក្រោយយល់ច្បាស់ជាងមុនពីផ្លូវដែលយើងបានដើរឆ្លងកន្លងមក និងយល់ពីការលំបាកជាច្រើនដែលយើងចាំបាច់ត្រូវប្រឈម និងដោះស្រាយ។

ដោយឯកឧត្តម ម៉ុក ម៉ារ៉េត

ក្រោយថ្ងៃមហាជ័យជំនះ ៧ មករា ១៩៧៩ ឬថ្ងៃដែលប្រជាជនខ្មែរយើងបានរស់ឡើងវិញ ទីក្រុងភ្នំពេញមានទិដ្ឋភាពប្រៀបដូចទីក្រុងខ្មោច ឬជាទីរហោស្ថាន។ ប្រជាជនដែលរស់នៅដំបូងបង្អស់មានប្រមាណ៦០នាក់ប៉ុណ្ណោះ។ កិច្ចការដំបូងដែលយើងត្រូវធ្វើ គឺបូជាខ្មោចទាំងអស់នោះ។ អត់មានសេវាសាធារណៈទៀតទេ។ លូបង្ហូរទឹកក៏ស្ទះគ្រប់ទីកន្លែង។ គ្មានពាក្យអ្វីអាចពិព័ណ៌នាបានពីទុក្ខលំបាកប្រចាំថ្ងៃរបស់អ្នកនៅរស់ឡើយ។ និយាយអំពីម្ហូបអាហារនោះគឺយើងពិតជាមានការខ្វះខាតខ្លាំងមែន។ ទីក្រុងដែលប្រជាជនធ្លាប់ស្គាល់មុនឆ្នាំ១៩៧០មិនដូចពីមុនទៀតទេ។ ផ្ទះសម្បែងជាច្រើនត្រូវបានភ្លើងឆេះ ឬខូចខាត។ អនុស្សាវរីយ៍កាលពីមុនបានរសាត់ទៅឆ្ងាយហើយ។ វាជារឿងខ្លោចផ្សារនិងគ្រាំគ្រាធ្ងន់ធ្ងរដែរយើងត្រូវជំនះឱ្យបាន។ រៀងរាល់ថ្ងៃយើងត្រូវត្រដរស់ទាំងក្នុងភាពភ័យខ្លាច គឺខ្លាចសង្គ្រាមត្រឡប់មកវិញ ហើយខ្មែរក្រហមនៅជិតៗយើងនៅឡើយ និងបន្តការកាប់សម្លាប់។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាយើងកាប់ព្រៃនៅជុំវិញក្រុងចោល ដើម្បីកុំឱ្យពួកខ្មែរក្រហមយកធ្វើជាជម្រក។ យើងត្រូវគិតទុកមុន ខ្លាចពួកខ្មែរក្រហមពួននៅតាមផ្លូវ វាយឆ្មក់។ ខ្ញុំជាអនុប្រធានគណកម្មការ ក៥[1] និង ក៦[2] ក្រុងភ្នំពេញ ប្រឆាំងនឹងការតស៊ូរបស់ខ្មែរក្រហមនៅក្រុងភ្នំពេញ។ ការបញ្ជូនពលករ កងទ័ព នគរបាល ទៅបំពេញកាតព្វកិច្ចការពារជាតិនៅសមរភូមិ ក៥ តំបន់តាគរ ភ្នំម៉ាលៃ ភ្នំព្រឹក ទាមទារឱ្យខ្ញុំដឹកនាំប្រតិភូដឹកនាំប្រតិភូរៀងរាល់ខែដឹកស្បៀង ថ្នាំពេទ្យ និងចុះជួបសួរសុខទុក្ខប្រជាពលករ កងទ័ពកម្ពុជា កងទ័ពស្ម័គ្រចិត្តវៀតណាមកងកម្លាំងនគរបាលរដ្ឋធានី។ ចំពោះសមរភូមិជុំវិញក្រុងភ្នំពេញ ខ្ញុំត្រូវបានទទួលបន្ទុកជាអនុប្រធាន ក៦ ដឹកនាំមន្ត្រីរដ្ឋការ និងប្រជាពលរដ្ឋកាប់ឆ្ការសំអាតព្រៃលិចទឹកមុខកំពូលទាំងមូល ការពារការបោះទីតាំងបាញ់ផ្លោងផ្តក់ដាក់ក្រុងភ្នំពេញពីសំណាក់ខ្មែរក្រហម។

រដ្ឋចាប់ផ្តើមកសាងក្បាលម៉ាស៊ីនរដ្ឋ ស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាល ពីថ្នាក់ក្រុងដល់ខេត្ត ចាប់ពីចំណុចសូន្យ។ ទីក្រុងភ្នំពេញបែងចែកថ្នាក់គ្រប់គ្រងដល់សង្កាត់ និងភូមិនានា និងចាត់តាំងមន្ទីរជំនាញនានាក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩។ស្ថិតក្រោមការដឹកនាំរបស់រដ្ឋាភិបាលដែលពេលនោះ សម្តេច ហេង សំរិន ជាប្រធានក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋនៃសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ខ្ញុំបានត្រូវបានចាត់តាំងជាអនុប្រធានគណៈកម្មាធិការប្រជាជនបដិវត្តន៍ទីក្រុងភ្នំពេញ នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៨០ ដើម្បីគ្រប់គ្រងប្រតិបត្តិការក្នុងទីក្រុងទាំងមូល។

បញ្ហាប្រឈមពិតជាច្រើនអនេក ហើយទីក្រុងត្រូវប្រឈមមុខនឹងបញ្ហាបន្ទាន់ជាច្រើន។

បញ្ហាធំៗដែលទីក្រុងភ្នំពេញត្រូវប្រឈម និងត្រូវដោះស្រាយមានដូចខាងក្រោម៖

១-បញ្ហាស្បៀង

យើងពិតជាមិនមានអង្ករហូបចុកគ្រប់គ្រាន់ទេ។ កម្មាភិបាលយើងច្រើនហូបបាយអង្ករលាយពោត លាយមី ឬដំឡូងមី ឬគ្រាប់ធញ្ញជាតិផ្សេងៗទៀត។ ត្រីសាច់បន្លែបង្ការក៏ខ្វះខាតផងដែរ។ តាំងពីចុងឆ្នាំ១៩៧៩ ខ្ញុំរួមជាមួយមន្ត្រីមន្ទីរកសិកម្មក្រុងភ្នំពេញដឹកនាំប្រជានេសាទចាប់ត្រីតាមដងទន្លេសាបដោយប្រើ ដាយ ម៉ាញ់ ឬបង់សំណាញ់ជាដើម។ ខ្ញុំទទួលបានសាច់អួននិងមងពីរដ្ឋាភិបាលតាមរយៈ រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងសេដ្ឋកិច្ចនិងជីវភាព (លោក តាំង សារឹម) ដោយមិនគិតថ្លៃ ដើម្បីចែកជូនបងប្អូនអ្នកនេសាទ។ ខ្ញុំរួមជាមួយនឹងកម្មាភិបាលមន្ទីរកសិកម្មក្រុងភ្នំពេញ និងប្រធានសង្កាត់ច្រាំងចម្រេះដឹកនាំបងប្អូនអ្នកនេសាទដែលភាគច្រើនជាបងប្អូនខ្មែរអ៊ីស្លាមនៅច្រាំងចម្រេះ ដើម្បីចលនាបងប្អូនចាប់ផ្តើមនេសាទដោយប្រើឧបករណ៍ ដាយ មង ម៉ាញ់ និងអួន។ យើងចាប់បានត្រីច្រើនមែនទែននៅចុងឆ្នាំ១៩៧៩។ ត្រីដែលចាប់បានមិនគ្រាន់តែចែកជូនកម្មាភិបាលបុគ្គលិកតាមក្រសួងមន្ទីរនោះទេគឺ យើងបានចែកជូនប្រជាពលរដ្ឋក្នុងក្រុងភ្នំពេញក៏ដូចជាប្រជាពលរដ្ឋយើងដែលមកពីខេត្តដើម្បីទទួលយកត្រីធ្វើជាអាហារ ឬប្រហុកផ្អក។

ការងារចិញ្ចឹមត្រីមន្ទីរកសិកម្មបានស្តារស្រះត្រីជាច្រើន ផលិតនិងចែកកូនត្រីជូនបងប្អូនអ្នកចញ្ចឹមត្រីទូទាំងក្រុង។ ការងារដាំបន្លែនិងដំណាំ ក្រុងបានរៀបចំជាក្រុមសាមគ្គីបង្កបង្កើនផល ព្រោះប្រជាពលរដ្ឋមិនមានមធ្យោបាយផលិតកម្មគ្រប់គ្នាទេ។ អ្នកខ្លះមានគោ អ្នកខ្លះមាននង្គ័លជាដើម ទាមទារឱ្យបងប្អូនរួមគ្នាបង្កបង្កើនផលនិងចែកផលរួម។ ឆ្នាំ១៩៧៩ ជាឆ្នាំដែលយើងមិនដែលបានទទួលអង្ករ ឬស្រូវសាលីពីអង្គការមនុស្សធម៌ឡើយ។

ឆ្នាំបន្តបន្ទាប់ ប្រជាពលរដ្ឋចាប់ចូលមករស់នៅកើនឡើងរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៨៨ ប្រមាណ៥០ម៉ឺននាក់។ ក្រុងភ្នំពេញចាប់ផ្តើមខ្វះស្បៀងនិងសាច់។ ខ្ញុំចាំបាច់ធ្វើដំណើរតាមខេត្តសំខាន់ៗដើម្បីប្រមូលទិញអង្ករ សណ្តែក ពោត ជ្រូក គោ សម្រាប់ផ្គត់ផ្គង់ទីផ្សារក្នុងក្រុង។ ការធ្វើដំណើរត្រូវឆ្លងកាត់ការបាញ់ស្ទាត់តាមដងផ្លូវពីពួកឧទ្ទាមទ័ពព្រៃ។ តែអស្ចារ្យណាស់ជីវិតខ្ញុំពិតជាថ្លៃអាចរស់មកដល់សព្វថ្ងៃនេះ។

២-ការគ្រប់គ្រងហិរញ្ញវត្ថុ ធនាគារពាណិជ្ជកម្ម ឧស្សាហកម្ម សំណង់ នគរូបនីយកម្ម

យើងមានប្រាក់រៀលចាយពីថ្ងៃទី១០ ខែតុលា ឆ្នាំ១៩៧៩ គឺកាលពី៤០ឆ្នាំមុន។ នៅទស្សវត្សរ៍៩០ ទើបរដ្ឋបានបោះពុម្ពក្រដាសប្រាក់រៀលដោយខ្លួនឯង។ វិស័យសិប្បកម្មត្រូវបានគ្រប់គ្រងជាលក្ខណៈឯកជនក្នុងឆ្នាំ១៩៨៤ បានធ្វើឱ្យវិស័យនេះចម្រើនជានាបានផលិតផលមានគុណភាពប្រកួតតម្លៃទីផ្សារតំបន់បាន។ ការចែកផ្ទះជូនកម្មាភិបាលបុគ្គលិកកម្មករ និងប្រជាពលរដ្ឋ និងកងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធជាការងារលំបាកមួយទៀត។

វិស័យកសិកម្ម ឧស្សាហកម្ម ក្រសួងឧស្សាហកម្មបានដាក់ឱ្យដំណើរការ រោងចក្រមួយចំនួនដែលអាចដំណើរការបានមានរោងចក្រអគ្គិសនី រោងចក្រ បារី ស្រា សំបកកង់រថយន្ត សំបកកង់ជិះជាដើម។ នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញយើងមានមន្ទីរឧស្សាហកម្ម សិប្បកម្មដឹកនាំការកសាងវិស័យសិប្បកម្មសមូហភាព។ យើងមានសិប្បកម្មធ្វើឆ្នាំងបាយ ខ្ទះពីសំណល់លោហធាតុចាស់ៗ សិប្បកម្មផលិត មី ឬបាយសម្ងួត បំរើឱ្យកង ទ័ពសមរភូមិមុខ សិប្បកម្មផលិតស៊ីអ៊ីវ សៀង និងសិប្បកម្មផលិតសំបកកង់ជិះ។ល។ វិស័យសិប្បកម្មត្រូវបានធ្វើឯកជននីយកម្មក្នុងឆ្នាំ១៩៨៤ បានធ្វើឱ្យវិស័យនេះ រីកចម្រើនជានាបានផលិតផលគុណភាពប្រកួតប្រជែងទីផ្សារតំបន់បាន។ ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់មន្ទីររៀបចំដែនដី និងគ្រប់គ្រងរបស់មន្ទីររៀបចំដែនដីនិងគ្រប់គ្រងសំណង់រដ្ឋបានបែងចែកផ្ទះសម្បែងជូនកម្មាភិបាល មន្ត្រីរដ្ឋការគ្រប់ជាន់ថ្នាក់រួមទាំងកងកម្លាំង ប្រដាប់អាវុធ និងប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រឡប់មករស់នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ។

៣-អគ្គិសនី ទឹក ការគ្រប់គ្រងលូទឹក សំណល់សំរាម

បញ្ហាទឹកស្អាត អគ្គិសនី ពិតជាមានការខ្វះខាតដោយអន្លើ ក្រុងបានដាក់ឱ្យដំណើរការរោងចក្រផលិតទឹកស្អាត ឡើងវិញតែគុណភាពទឹកគ្មានអនាម័យដោយបណ្តាញទឹកខូចខាតដោយអន្លើ។ រដ្ឋាករទឹកក្រុងបានពុះពារជួសជុលប្រព័ន្ធទឹកស្អាត បានចែកចាយទឹកស្អាតប្រើប្រាស់ជាបន្តបន្ទាប់។ អគ្គិសនីកម្ពុជាស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ក្រសួងឧស្សាហកម្ម ត្រូវបានស្តារឡើងវិញ។ តែការប្រើប្រាស់មិនបានគ្រប់គ្រាន់ទេ។ ភាពអាណាធិបតេយ្យក្នុងការប្រើប្រាស់អគ្គិសនី បានកើតឡើងដោយអន្លើ។ តែការប្រើប្រាស់មិនបានគ្រប់គ្រាន់ទេ។ ភាពអាណាធិបតេយ្យក្នុងការប្រើប្រាស់អគ្គិសនី បានកើតឡើងដោយអន្លើ។ រដ្ឋាភិបាលបង្កើតគណកម្មការបង្ក្រាបការប្រើប្រាស់អគ្គិសនីដោយភាពអាណាធិតេយ្យ ដោយបានចាត់តាំងរូបខ្ញុំជាប្រធាន បង្ក្រាបអាណាធិបតេយ្យក្នុងការប្រើប្រាស់អគ្គីសនីបានជោគជ័យរយៈពេល២ឆ្នាំ។ បណ្តាញលូទឹកស្ទះគ្រប់ទីកន្លែងដែលទាមទារការស្តារ និងជួសជុលឡើងវិញ។ យើងនៅចាំបានថា សាធារណរដ្ឋបារាំងបានជួយឧបត្ថមរថយន្តបូមលូទឹក២គ្រឿង និងដោយឡែក អង្គការ CIDSE របស់លោកស្រី Eva ក៏បានជួយជ្រោមជ្រែងការងារលូទឹកដែរ។

៤-វិស័យអប់រំ វប្បធម៌ សុខាភិបាល និងសង្គមកិច្ច

នៅពេលអវត្តមានសមអនុប្រធាន (ទទួលបន្ទុកអប់រំ វប្បធម៌ សង្គមកិច្ច) គណៈកម្មាធិការប្រជាជនទីក្រុងភ្នំពេញរាប់ឆ្នាំ ខ្ញុំត្រូវបានចាត់តាំងឱ្យទទួលបន្ទុកបន្ថែមវិស័យនេះ។ វិស័យអប់រំសិក្សាត្រូវបានរស់ឡើងវិញទូទាំងប្រទេស។ ប្រើប្រាស់អគារសិក្សាចាស់ៗដែលនៅសេសសល់ពីការបំផ្លិចបំផ្លាញក្នុងសង្គ្រាម និងរបបប្រល័យពូជសាសន៍ប៉ុលពត។ រដ្ឋបានអនុវត្តទ្រឹស្តី "អ្នកចេះបង្រៀនអ្នកមិនចេះ" រួមជាមួយលោកគ្រូ អ្នកគ្រូ និងសាស្ត្រាចារ្យដែលនៅរស់មួយចំនួនតូចសល់ពីការកាប់សម្លាប់ និងស្លាប់ដោយអត់អាហារក្នុងរបបខ្មែរក្រហម។

វិស័យវប្បធម៌ក៏ត្រូវបានស្តារឱ្យរស់ឡើងវិញ មន្ទីរវប្បធម៌ក្រោមការដឹកនាំខ្សែរបណ្តោយរបស់ក្រសួងវប្បធម៌ បានដាក់ឱ្យដំណើរការបានយ៉ាងសកម្ម។ យើងបានប្រមែប្រមូលវត្ថុបុរាណ សិល្បៈ មករក្សាទុកមុននឹងបញ្ជូនទៅក្រសួងវប្បធម៌រក្សាទុក។ យើងបានរៀបចំក្រុមសិល្បៈរដ្ឋធានី ក្រុមតន្ត្រីរដ្ឋធានី ។ល។

វិស័យសុខភិបាល មន្ទីរសុខាភិបាលរដ្ឋធានី បានរៀបចំឱ្យមានអគារសម្រាកព្យាបាល និងឆ្លងទន្លេ (លំហែរមាតុភាព) បានសមរម្យ ។ យើងមានការជួយឧបត្ថម្ភពីគ្រូពេទ្យស្ម័គ្រចិត្តវៀតណាមរយៈកាលខ្លីលើផ្នែកជម្ងឺទូទៅនិងវះកាត់ស្រាល។

៥-វិស័យសង្គមកិច្ច

ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៨០មក មន្ទីរសង្គមកិច្ចរដ្ឋធានីបានដំណើរការដំបូងជួយសង្គ្រោះជនអនាថាអត់ទីពឹង ឬក៏បញ្ជូនបងប្អូនទៅជនបទ ចាញ់បោកឧបាយកលឃោសនារបស់ពួកអមិត្ររត់ចូលមកក្រុងភ្នំពេញយកជ័យភ័ណ្ឌជាដើម។ ក្រុងបានរៀបចំមណ្ឌលអប់រំស្ត្រីដែលអត់ទីពឹងមួយកន្លែងនៅកោះគរខេត្តកណ្តាល។ មនុស្សគ្រប់គ្នានៅជំនាន់នោះពិតជាមានសំណាងណាស់ដែលបាននៅរស់រហូតដល់សព្វថ្ងៃនេះ។

1. ផែនការក៥គឺមានបេសកកម្មការពារខ្សែបន្ទាត់សមរភូមិនៅតាមព្រំដែនថៃ។
2. ផែនការក៦គឺមានបេសកកម្មការពារខ្សែបន្ទាត់សមរភូមិនៅជុំវិញទីក្រុងភ្នំពេញ។

La cathédrale de Port-au-Prince détruite en janvier 2010 par le tremblement de terre.

Port-au-Prince cathedral destroyed in January 2010 by the earthquake.

វិហារកាតូលិកនៅទីក្រុង Port-au-Prince ខូចខាត នៅឆ្នាំ២០១០ ដោយសាររញ្ជួយដី

Port-au-Prince, ville résiliente ?

À Port-au-Prince, la résilience est souvent synonyme de survie. Les difficultés que rencontrent les Portoprinciens dessinent parfois les limites et les apories de la reconstruction urbaine.

PAR JEAN MARIE THÉODAT

Dans son acception la plus courante, la résilience se définit comme la capacité d'un corps à se remettre d'un choc traumatique et à retrouver la plénitude de ses fonctions sans trop de dommages. Dans la perspective humaine, cette résistance au choc s'accompagne d'une capacité à vivre de façon satisfaisante après avoir connu des situations humainement désespérées, comme de survivre à un massacre ou à une catastrophe naturelle. Dans le cas de la ville de Port-au-Prince, la catastrophe a pris la forme d'un séisme de magnitude 7,3 sur l'échelle de Richter avec des conséquences terribles sur le plan matériel et humain. Plus de 10 milliards de dollars de dégâts matériels et près de 300 000 personnes sont mortes ou disparues sous les décombres. La catastrophe est alors apparue comme le point d'orgue d'une série de désastres en tous genres qui avaient marqué l'actualité haïtienne durant les dernières années.

En effet, la première décennie du nouveau millénaire a été marquée, avec l'accélération des processus de réchauffement climatique, par une succession de cyclones de plus en plus violents. Ces derniers ont chacun laissé un bilan assez lourd en termes de vies perdues et de biens dévastés.

Comparée à des villes comme Dresde, Varsovie, Hiroshima, Nagasaki, Phnom Penh ou Kigali, dont les renaissances post-catastrophes et les reviviscences ont parfois relevé du miracle, la trajectoire suivie par la capitale haïtienne est bien différente. Il faut en effet bien distinguer la reconstruction en tant qu'acte physique requérant des moyens matériels donnés, de la réconciliation des consciences qui demande, elle, des outils de gouvernance que l'on ne peut se procurer en boutique. Des outils de gouvernance sont essentiels dans la résilience post-traumatique, et lorsqu'ils font défaut, la résilience se résume à la capacité de la société à suppléer aux carences des instances d'encadrement que sont l'État, la Région, la ville, etc.

S'il semble donc difficile de parler de résilience pour caractériser la situation de la ville de Port-au-Prince dix années après le séisme dévastateur du 12 janvier 2010, c'est parce que les Portoprinciens ne sont pas satisfaits de leurs conditions de vie et que la plupart rêvent de quitter la ville. Et cela en dépit de l'avantage comparatif indéniable de vivre en ville plutôt qu'à la campagne.

Dans cette métropole de plus de deux millions d'habitants, à peine 30% ont accès à l'électricité et à l'eau courante. De surcroît, le ramassage des résidus solides ne concerne que 10% du total produit par la cité. L'insalubrité, l'insécurité et l'instabilité sociale sont le lot de la plupart des habitants, dont 80% vivent avec moins de 2 dollars par jour. Dans ces conditions, comment, dix ans après le séisme de 2010, la capitale haïtienne continue de croître et d'attirer de nouveaux migrants ? Alors qu'il n'y a eu ni aménagement d'envergure ni reconstruction de masse en réponse au désastre, quel est le véritable moteur de la ville ?

LES FAITS : PORT-AU-PRINCE FACE À UNE DESTRUCTION DE GRANDE AMPLEUR

Le 12 janvier 2010, vers 17 heures, le pays est secoué par un séisme de magnitude 7,3 dont l'épicentre se trouve à Léogâne, une ville située à une trentaine de kilomètres de la capitale. Dans les jours et semaines qui ont suivi la catastrophe, environ 600 000 personnes ont fui la ville pour se réfugier dans les provinces. Plus de 1,3 million de personnes se sont trouvées dans des abris de fortune établis sur toutes les places publiques et les trottoirs. Elles y sont restées durant plusieurs mois après le séisme, et dans certains cas, les camps ont duré des années. Sur la place du Champ de Mars, le cœur symbolique de la capitale, plus de 40 000 personnes ont campé au pied des statues qui honorent les héros de l'Indépendance pendant plus de trois années après le désastre. L'image était terrible et symbolisait l'État failli.

Or, si la terre a tremblé à Port-au-Prince, c'est le monde entier qui a souffert avec Haïti, comme en a témoigné le puissant élan de solidarité qui a suivi cette catastrophe. 9 milliards de dons et d'aides humanitaires ont afflué, soit plus ou moins l'équivalent d'une année de PIB en 2018 (8 milliards de dollars). Pour gérer cette manne tombée du ciel, le pays a vu arriver une nuée d'ONG et d'associations spécialisées dans l'aide internationale et la gestion des risques. Cependant, le manque de coordination et la méconnaissance du terrain d'un certain nombre d'entre elles n'ont eu d'autres effets que d'ajouter à la confusion générale en empiétant encore davantage sur les minces prérogatives de l'État.

Habitat de fortune sur un trottoir après le séisme.

Makeshift dwelling on a sidewalk after the earthquake.

ខ្ទមនៅតាមចិញ្ចើមថ្នល់ បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដីហើយ

On a parlé parfois d'Haïti comme de la République des ONG où la disparition de l'État a ouvert la voie à la gestion des affaires courantes par des organisations étrangères dont les cadres et les administrateurs ne restaient au pays que pour de courtes périodes, mais prenaient des décisions qui engageaient durablement la vie de toute une communauté. Cette gestion par défaut a conduit à des aberrations à la fois sur le plan des décisions et sur le plan comptable. Certaines initiatives se sont révélées obsolètes, voire mal inspirées, et d'autres ont été de véritables gouffres financiers par rapport aux maigres bénéfices pour la population. Par exemple, le village Lumane Casimir, construit dans la partie Nord de la ville, est un échec à la fois sur le plan architectural, économique et social. Le lotissement est éloigné de la ville, planté littéralement au milieu des ronciers, sur une voie pourtant stratégique, la Nationale 3, qui relie la capitale au Centre du pays. Aujourd'hui, la plupart des maisonnettes sont vides.

Beaucoup d'argent a pourtant été consacré à la reconstruction. Pourtant de nombreux projets sont à l'arrêt, et il est difficile de connaître la part exacte de l'aide qui a été détournée. Dans le même temps, on a assisté à une extension de la tâche urbaine aux dépens des dernières terres agricoles proches de la ville. La capitale est devenue désormais un ensemble urbain désarticulé et dysfonctionnel.

CANAAN : SURVIVRE APRÈS LE SÉISME

Dans la partie Nord de la ville est apparu un nouveau quartier appelé Canaan par les résidents et qui présente un véritable défi à l'urbanisation. Les terres, propriétés de l'État (même si elles ont été cédées en bail à des intérêts privés) ont été déclarées d'Utilité Publique et aussitôt envahies par les rescapés du tremblement de terre. Plus de 200 000 personnes y habitent désormais, constituant un nouveau bidonville aux portes de la capitale, à un emplacement stratégique qui avait été planifié, avant le séisme, pour une extension formelle de la ville. À l'origine, Canaan devait attirer une clientèle de classe moyenne ou munie de moyens financiers assez importants pour investir dans l'acquisition d'un logement de standing moderne.

Au cours de l'histoire d'Haiti, l'exode rural a longtemps été freiné, voire réprimé. Les installations à Port-au-Prince des populations paysannes se faisaient surtout dans des quartiers périphériques, loin de la ville-centre. Cependant, le séisme du 12 janvier a brisé un tabou : les pauvres sont entrés dans la ville, que ce soit en occupant crânement les ruines des demeures abandonnées, ou en intégrant l'une des nombreuses tentes bleues dis-

posées avec des bâches en plastique sur la plupart des espaces publics, dans les écoles encore debout et sur les places publiques. Du jour au lendemain, cette majorité pauvre et silencieuse, délaissée, oubliée dans les dépenses publiques, s'est retrouvée au cœur de tous les calculs. Il a fallu trouver une solution pour dégager les écoles et les places les plus symboliques.
C'est ainsi que le 22 mars 2010, par décret présidentiel, le terrain de Canaan a été déclaré d'Utilité Publique et ouvert de ce fait à l'installation des sinistrés. Des camps de fortune des débuts, on ne voit plus que les bâches qui servent parfois encore de tonnelle aux cuisines en plein air. Mais les emplacements ont pour la plupart été enclos avec des murs en béton ou des haies vives. Les maisonnettes de parpaing fleurissent un peu partout et donnent un aspect presque agreste à ce faubourg autrefois connu pour le paysage rocailleux qui caractérise le versant sud de la chaîne du Trou d'Eau.

Le quartier de Canaan créé, après 2010...
The Canaan neighbourhood created after 2010...
សង្កាត់ Canann បង្កើតឡើងក្រោយឆ្នាំ២០១០...

... au pied de la montagne, dans un paysage rocailleux...
... at the foot of the mountains, in a rocky landscape...
... នៅជើងភ្នំ ក្នុងទេសភាពថ្មភ្នំ...

... compte plus de 200 000 habitants...
... has more than 200,000 inhabitants.
... មានប្រជាពលរដ្ឋជាង ២០០ ០០០នាក់

À Canaan, domine encore un sentiment de précarité lié à l'indétermination de son statut sur le plan foncier. Le fonds étant déclaré d'Utilité Publique, l'État, à travers la Direction Générale des Impôts, délivre des autorisations d'occupation qui ne sont en aucun cas de véritables titres de propriété, même si à la longue l'occupation continue vaut possession taisible. Difficile dans ces conditions de donner de la valeur au patrimoine foncier. Une autre indétermination tient à l'appartenance territoriale : Canaan est revendiqué à la fois par Cabaret, Thomazeau et la Croix-des-Bouquets, les communes limitrophes du site. Certains penchent pour une autonomie communale qui ferait de Canaan une municipalité à part entière. Tout cela crée une insécurité administrative qui ajoute à la précarité d'ensemble du territoire. De là, sans doute, le peu de soins apportés à la construction des maisons et le peu de confort en dépit du coût relativement élevé du bâti. Les latrines sont rares et les gens font le plus souvent leurs besoins dans la nature. Les eaux usées sont évacuées dans la cour en terre battue ou sur la voie publique sans souci de la gêne que cela peut représenter pour autrui. On peut sans détour parler de péjoration des conditions de vie et d'aggravation de la vulnérabilité de certains quartiers autrefois vierges d'habitation. En cas de nouveau séisme, il n'est pas dit que le nombre de victimes serait moindre que ce qu'il a été en 2010, pour les mêmes raisons : constructions précaires, matériaux non appropriés et normes de construction parasismiques non respectées.

> À Canaan, domine encore un sentiment de précarité lié à l'indétermination de son statut sur le plan foncier.

Et pourtant, à certains égards, on dénote une amélioration du couvert boisé. Les nouveaux habitants ont planté des vergers et des haies qui produisent aujourd'hui l'effet d'un bocage urbain. Les lots sont délimités de haies d'arbres lorsque l'argent manque pour construire un mur. Une association pousse la population à planter des espèces résistantes à la sécheresse comme le tamarin et le moringa dont les pépinières alimentent le faubourg. Le tamarin est vendu sur le marché. Le moringa pour la consommation locale et l'exportation à travers une ONG locale.
Ce qui caractérise le plus les quartiers périphériques de la capitale, c'est la rareté ou l'incommodité des espaces partagés, comme les voies publiques, les places ou les marchés. Ces espaces publics ne sont pas dimensionnés ni équipés à la mesure du risque sismique. Dans le reste de la ville, la largeur des rues et des trottoirs, l'élévation des bâtiments, la distance entre les édifices, etc. sont calculés selon des règlements d'urbanisme qui existent sur le papier, mais ne sont nulle part appliqués. La notion même de permis de construire a été vidée de son sens et transformée en taxe à la construction délivrée dans un but d'enrichissement personnel par le personnel des mairies. À Canaan, pas plus qu'ailleurs, ces règles ne sont respectées. Il n'y a ni rues à proprement parler, et encore moins de trottoirs. Il y a quelques initiatives d'aménagement de places publiques, de fixation d'adresses et de détermination des voies. Une géographie de la nuit ferait apparaître l'appropriation exclusive de certains espaces par des groupes de jeunes gens à l'exclusion des filles qui s'y sentent souvent en danger, en particulier lorsqu'elles sont seules. Les marchés se tiennent sur le bord de la voie principale ou, à certaines heures, dans des points qui ne sont ni fixes, ni formellement indiqués. Comme à la campagne, les marchés apparaissent et disparaissent aux carrefours. Au-delà du cercle de l'expérience privée, du domicile, tout espace non approprié individuellement et personnellement occupé en permanence tombe dans la catégorie des non-lieux où se diluent les règlements et les usages de la ville-centre. À Port-au-Prince, depuis le tremblement de terre, les rues, les trottoirs, les places publiques et les principales artères de la ville sont devenus terra nullius par excellence, investis par des activités informelles qui empiètent sur l'espace public avec une régularité et un systématisme qui bannit l'usage du terme informel pour les assigner à un principe explicatif. La même dynamique prévaut désormais dans le reste de l'agglomération, à Canaan en particulier. De cet émiettement de l'espace public découle l'impossibilité d'une vision commune. Par une dilution des responsabilités communes dans les intérêts privés, on en vient à une perception du risque sismique limitée à un registre magico-religieux où la prière et les offrandes tiennent lieu de parade dans la perspective de la prochaine catastrophe.
Dans ces conditions, la résilience a le goût amer d'une victoire à la Pyrrhus, où la population n'a de réponse qu'autant qu'elle apparaît comme un problème, et non pas comme une opportunité de service aux citoyens. C'est en occupant les places publiques, en menaçant de saccager et de mettre le chaos, que la population attire la bienveillance des autorités. Mais c'est toujours en périphérie qu'elle finit par se retrouver. Loin de tout, donc soumise à l'arbitraire des fournisseurs de services plus chers et de moins bonne qualité. Dans la perspective géographique du renforcement des capacités des gens comme seul moyen de renforcer les capacités et l'attractivité des lieux, Canaan est mal parti. Dans la lutte des places, son rôle est condamné est être celui du dortoir insalubre où la population ne rêve que de fuir. La résilience est alors tout ce qu'il reste lorsque l'État est absent de l'espace public.

Port-au-Prince, Resilient City?

In Port-au-Prince, resilience and survival often mean the same thing. The difficulties experienced by Portoprincians sometimes reveal the limitations and contradictions of urban rebuilding.

BY JEAN MARIE THÉODAT

As most commonly understood, resilience is defined as a body's capacity to recover from a traumatic shock and return to full function without too much damage. From a human perspective, this resistance to shock is accompanied by a capacity to live in a satisfactory way after experiencing humanly calamitous situations, such as surviving a massacre or a natural disaster.
In the case of the city of Port-au-Prince, the disaster took the form of an earthquake with a magnitude of 7.3 on the Richter scale, which had appalling human and material consequences. More than 300,000 people were killed or lost beneath the rubble, and there was $10 billion of damage to property. The disaster seemed at the time like the culmination of a series of calamities of all kinds that had struck Haiti in the years running up to it. Indeed, with the acceleration in global warming, the first decade of the new millennium was marked by a succession of increasingly violent cyclones, each of which left a heavy legacy in terms of lives lost and property destroyed.
Compared with cities like Dresden, Warsaw, Hiroshima, Nagasaki, Phnom Penh or Kigali, with their seemingly miraculous post-disaster rebirths and revivals, the Haitian capital has travelled a quite different path. It is important to distinguish clearly between rebuilding as a physical act that requires given material resources, and rebuilding as a change of mindset, which demands governance tools that cannot be bought off the shelf.
Tools of governance are essential to post-traumatic resilience, and when they are lacking, resilience consists in the society's capacity to compensate for the

failures of entities of governance such as the state, the region, the city, etc.

So if it seems difficult to talk about resilience in reference to the situation of the city of Port-au-Prince 10 years after the devastating earthquake of January 12, 2010, it is because its inhabitants are not satisfied with their living conditions and most of them dream of quitting the city.

And this is despite the undeniable comparative advantage of urban life over that in the countryside.

In this metropolis of more than 2 million inhabitants, scarcely 30% have access to electricity and running water. Only 10% of the total solid waste produced by the city is collected. Squalor, insecurity and social instability are the fate of most of the inhabitants, 80% of whom live on less than 2 dollars a day. Under these circumstances, how – 10 years after the 2010 earthquake – does the Haitian capital continue to grow and attract new migrants? Given that there has been neither significant development nor mass reconstruction in response to the disaster, what is really driving the city?

THE FACTS: LARGE-SCALE DESTRUCTION IN PORT-AU-PRINCE

On January 12, 2010, around 5 p.m., the country was rocked by a 7.3 magnitude earthquake with its epicentre in Léogâne, a town some thirty kilometres from the capital. In the days and weeks that followed the disaster, some 600,000 people fled the city to take refuge in the provinces. More than 1.3 million found themselves in makeshift shelters erected on public squares and sidewalks. They stayed there for several months after the earthquake, and in some cases, the camps remained for years. On Place du Champ de Mars, the emblematic heart of the capital, more than 40,000 people continued to camp at the foot of the statues honouring the heroes of Independence for more than three years after the quake. It was a terrible image, symbolic of a failed state.

However, though it was in Port-au-Prince that the earth trembled, the entire world suffered with Haiti, as evidenced by the powerful movement of solidarity that followed the disaster. Nine billion dollars in donations and humanitarian aid flowed in, in other words roughly the equivalent of the country's total GDP in 2018 ($8 billion). To manage this manna from heaven, a host of NGOs and organisations specialising in international aid and risk management swarmed into the country. However, the lack of coordination between them, and in some cases their unfamiliarity with the terrain, had the effect of simply adding to the general confusion by encroaching yet further on the meagre powers of the state.

Haiti has sometimes been described as the Republic of NGOs, where the evaporation of the state has resulted in day-to-day affairs being managed by foreign organisations whose executives and administrators spent only short periods in the country, but took decisions that had a long-term impact on the life of an entire community. This management by default led to aberrations both in decision-making and in financial management. Some initiatives proved obsolete, or poorly thought out, and others turned out to be financial black holes of little benefit to the population. For example, the village of Lumane Casimir, built in the northern part of the city, is a failure in every respect, be it architectural, economic or social. The housing estate is a long way from the city, planted in the midst of a field of of brambles, yet on a strategic road – the National 3 – that links the capital to the centre of the country. Today, most of the houses on it are empty.

A great deal of money has gone into rebuilding, yet many projects have stopped and it is difficult to know just how much of the aid has been misused. At the same time, the urban fabric has sprawled outwards, swallowing up much of the remaining farmland close to the city. The capital has now become a disconnected and dysfunctional urban entity.

CANAAN: SURVIVING AFTER THE EARTHQUAKE

In the northern part of the city, a new district emerged, called Canaan by its residents, which presents a real challenge to urbanisation. The land here was state-owned (although previously leased to private interests) and was declared of Public Utility after the earthquake, with the result that it was immediately overrun by survivors of the earthquake. More than 200,000 people now live there, forming a new shantytown at the gates of the capital, in a strategic location where, before the earthquake, a formal extension of the city had been planned. Canaan was originally intended for a middle-class clientele, or people with sufficient financial resources to invest in the acquisition of a luxury modern house.

Over the course of Haiti's history, the rural exodus was for a long time contained, or even restricted. Peasant populations settled in Port-au-Prince mainly in peripheral areas, a long way from the city centre. However, the earthquake shattered a taboo: the poor came into the city, whether proudly occupying the ruins of abandoned houses, or setting up camp in one of the many blue tents made of plastic tarpaulins that sprung up in most of the public spaces, in any schools still standing, and on public squares. From one day to the next, this impoverished and silent majority, previously abandoned, excluded from public budgets, found itself the focus of every calculation. A solution had to be found to release the schools and the most emblematic public spaces.

This was why, on March 20 to 22, 2010, by presidential decree, the land in Canaan was declared of Public Utility and thereby opened up for settlement by the victims of the earthquake. Of the original makeshift camps, all that remains are the tarpaulins, sometimes still used as awnings for the open-air kitchens. Most of the plots, however, have been surrounded with concrete walls or hedges. Breezeblock cottages have sprung up almost everywhere, giving an almost rustic appearance to this village, which was formerly known for the rocky landscape that characterises the southern slopes of the Trou d'Eau mountain range.

Canaan is still dominated by a sense of insecurity, because of the indeterminacy of its land ownership status. Since it has officially been declared of Public Utility, the state – through the Central Tax Authority – issues occupancy permits that are in no way real property titles, although long and continuous occupancy maybe equate to implicit ownership. Under these circumstances, it is difficult to value land assets. Another factor of uncertainty is the territorial identity of the site: Canaan is simultaneously claimed by Cabaret, Thomazeau and Croix-des-Bouquets, the municipalities adjacent to the site. Some are inclined to favour autonomy, which would make Canaan a municipality in its own right. All this creates an administrative insecurity that exacerbates the precariousness of the whole area. Hence, no doubt, the lack of care shown for the construction of the houses and the lack of comfort, despite the relatively high cost of buildings. There are few latrines, and people mostly fulfil their needs in nature. Wastewater is evacuated into the clay courtyards or on to the public road, without consideration for how others might be affected. In plain language, what is happening here is a decline in living conditions and an exacerbation of the vulnerability of certain areas that were previously empty of human habitation. In the event of another earthquake, there is no certainty that there will be fewer victims than in 2010, and for the same reasons: fragile construction, inappropriate materials and a failure to apply earthquake-resistant building standards.

And yet, in certain respects, one can observe an improvement in tree coverage. The new inhabitants have planted orchards and hedges, which now give the appearance of urban woodlands. The plots are divided by hedges of trees, in cases where households lack the money to build a wall. A local organisation encourages the population to plant drought-resistant species, nurseries of trees like tamarind and moringa, which feed the village. Tamarind is sold on the market. Moringa is consumed locally and goes for export through a local NGO.

What most characterises the peripheral areas of the capital is the rarity or inconvenience of communal spaces, such as public roads, squares or markets. These public spaces are not big enough or properly equipped to tackle the risk of earthquake. In the rest of the city, the width of the streets and sidewalks, the height of the buildings, the distance between buildings, etc., are calculated according to urban planning regulations that exist on paper, but are applied nowhere. The very concept of building permits has become meaningless, transformed into a construction tax levied by municipal staff for the purpose of personal enrichment. In Canaan, these rules are no more obeyed than anywhere else. There are no streets, in the strict sense of the term, let alone sidewalks. There are a few initiatives for the development of public squares, for allocating addresses and planning a street network. A geography of the night would show certain spaces appropriated entirely by groups of young men, places where young women are excluded and often feel endangered, especially when alone. The markets operate on the edge of the main road or, at certain times, at locations that are neither fixed nor formally signposted. As in the countryside, temporary markets come and go at road intersections.

Beyond the circle of private experience, beyond the home, every space that is not individually appropriated and personally and permanently occupied, falls within the category of non-places, where the rules and practices of the city centre are diluted. In Port-au-Prince, since the earthquake, the streets, the sidewalks, the public squares and main arteries of the city have become the ultimate terra nullius, occupied by informal activities that encroach into public space with such systematic regularity that it is less accurate to describe them as informal than as an explanatory principle. The same dynamic now prevails in the rest of the city, especially in Canaan. Because of this fragmentation of public space, a common vision is impossible. As shared responsibilities blur into private interests, the perception of seismic risk becomes limited to a magico-religious sphere in which prayer and offerings constitute the sole protection against the prospect of the next catastrophe.

Under these circumstances, resilience has the bitter taste of a pyrrhic victory, where any response by the population is seen as a problem, not as an opportunity for service to citizens. It is by occupying public spaces, by threatening to loot and to spread chaos, that the population attracts the benevolence of the authorities. However, the population always finds itself on the periphery. A long way from anywhere, and therefore subject to the arbitrary practices of suppliers who offer the most expensive and poorest quality services. From the geographical perspective wherein building the capacities of people is the only means to reinforce the capacities and attractiveness of places, Canaan is on the wrong path. In the conflict of places, it is condemned to play the role of a squalid dormitory in which the population dreams only of flight. Under these circumstances, resilience is all that is left when the state is absent from the public arena.

ទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ជាទីក្រុងធន់ឬទេ ?

នៅទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ភាពធន់ជាទូទៅ គឺមានន័យថាជាការត្រដររស់។ ការលំបាកដែលប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុងជួបប្រទះ ពេលខ្លះបង្ហាញឱ្យឃើញពីឧបសគ្គនៃការកសាងទីក្រុងឡើងវិញ។

ដោយលោកសាស្ត្រាចារ្យ **JEAN MARIE THÉODAT**
សាកលវិទ្យាល័យរដ្ឋប្រទេសហៃទី
សាកលវិទ្យាល័យ ប៉ង់តេអុង ស័របោន

អត្ថន័យដែលគេទទួលស្គាល់ជាទូទៅគឺថា ភាពធន់គឺជាសមត្ថភាពនៃសរីរាង្គមួយដែលជាសះស្បើយឡើងវិញ ក្រោយពីទទួលការប៉ះទង្គិចយ៉ាងគ្រាំគ្រា និងចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញដោយគ្មានការខូចខាតធ្ងន់ធ្ងរ។ នៅក្នុងទស្សនវិស័យពាក់ព័ន្ធនឹងមនុស្សវិញគឺថា ភាពធន់ទៅនឹងមហន្តរាយគឺជាសមត្ថភាពនៃការបន្តរស់ប្រកបដោយការសប្បាយចិត្ត បន្ទាប់ពីមនុស្សបានឆ្លងកាត់ស្ថានភាពដ៏អស់សង្ឃឹម ឧទាហរណ៍ដូចជាការមានជីវិតនៅរស់បន្ទាប់ពីអំពើសម្លាប់រង្គាលណាមួយ ឬក៏បន្ទាប់ពីបានជួបប្រទះគ្រោះមហន្តរាយធម្មជាតិណាមួយ។ ក្នុងករណីទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ គ្រោះថ្នាក់ធម្មជាតិបានកើតឡើងក្នុងទម្រង់ជារញ្ជួយដី កម្រិត៧,៣ នៃមាត្រដ្ឋាន Richter ដែលបង្កនូវផលវិបាកយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ ទាំងខាងផ្នែកសម្ភារ និងជីវិតមនុស្ស។ រញ្ជួយដីនោះបានបង្កការខូចខាតលើសម្ភារៈមានតម្លៃរហូតដល់១០ពាន់លានដុល្លារ មនុស្សជិត ៣០ម៉ឺននាក់បានស្លាប់ ឬក៏បាត់ខ្លួនក្រោមគំនរថ្ម។ ដូច្នេះ គ្រោះថ្នាក់ធម្មជាតិត្រូវបានគេចាត់ទុក នៅពេលនោះថា ជាគ្រោះថ្នាក់ធ្ងន់ធ្ងរជាងគេ ក្នុងចំណោមបណ្តាគ្រោះមហន្តរាយគ្រប់ប្រភេទដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងប្រទេសហៃទីក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនេះ។

ជាការពិត នៅក្នុងទសវត្សរ៍ទី១នៃសហស្សវត្សរ៍ថ្មីនេះ ពិតជាសម្បូរខ្យល់ព្យុះស៊ីក្លូនដែលកើតឡើងជាបន្តបន្ទាប់ និងជាខ្យល់ព្យុះមានកម្លាំងកាន់តែខ្លាំងឡើងៗ រួមជាមួយនឹងកំដៅនៅលើភពផែនដីឡើងក្តៅកាន់តែលឿនទៀតផង។ ខ្យល់ព្យុះស៊ីក្លូននីមួយៗសុទ្ធតែបានបន្សល់ទុកនូវតុល្យការធ្ងន់ធ្ងរអំពីការបាត់បង់ជីវិតមនុស្ស និងការខូចខាតទ្រព្យសម្បត្តិ។

បើប្រៀបធៀបជាមួយទីក្រុងផ្សេងៗដូចជា ក្រុងគ្រេស ក្រុងវ៉ាសូវី ក្រុងហ៊ីរ៉ូស៊ីម៉ា ក្រុងណាហ្គាសាគី ទីក្រុងភ្នំពេញ ឬទីក្រុងគីហ្កាលី ខណៈដែលការងើបឈរឡើងវិញនៃក្រុងទាំងនេះ ក្រោយពីបានជួបប្រទះគ្រោះមហន្តរាយពេលខ្លះ វាដូចជារឿងអព្ភូតហេតុ ប៉ុន្តែទីក្រុងប្រទេសហៃទីបានដើរទៅតាមផ្លូវមួយដែលខុសពីគេ។ ពិតមែនហើយ គេត្រូវបែងចែកឱ្យដាច់ស្រឡះ រវាងការ

កសាងឡើងវិញក្នុងន័យរូបវ័ន្តដែលតម្រូវឱ្យមានមធ្យោបាយសម្ភារ និងការសម្រួលផ្លូវចិត្តដែលតម្រូវឱ្យមានឧបករណ៍អភិបាលកិច្ច ហើយដែលគេមិនអាចទៅទិញបាននៅតាមហាងដូចជាទិញវត្ថុអ្វីមួយនោះទេ។ ឧបករណ៍អភិបាលកិច្ចពិតជាសំខាន់ខ្លាំងនៅក្នុងភាពធន់ បន្ទាប់ពីមហន្តរាយ ដូច្នេះ នៅពេលដែលខ្វះឧបករណ៍នេះ ភាពធន់គឺបង្រួមមកត្រឹមសមត្ថភាពរបស់សង្គម ដែលជំនួសឱ្យកង្វះខាតរបស់ស្ថាប័នគ្រប់គ្រង នោះគឺរដ្ឋ តំបន់ ឬក្រុងជាដើម។ល។

បើគេហាក់ដូចជាពិបាកក្នុងការនិយាយអំពីភាពធន់ដើម្បីពណ៌នាអំពីស្ថានភាពនៃទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ដប់ឆ្នាំក្រោយពីរញ្ជួយដីដែលបានបំផ្លិចបំផ្លាញយ៉ាងខ្លាំង នៅថ្ងៃទី១២ មករា ២០១០ នោះគឺដោយសារប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុងនេះមិនពេញចិត្តជីវិតរស់នៅរបស់ពួកគេឡើយ ហើយថាភាគច្រើននៃប្រជាពលរដ្ឋនៅតែចិញ្ចឹមចិត្តចង់ចាកចេញពីទីក្រុងនេះ បើទោះបីជាវាច្បាស់មិនអាចប្រកែកបានទេថា ការរស់នៅក្នុងទីក្រុងមានលក្ខណៈប្រសើរជាងការរស់នៅឯជនបទ។

នៅក្នុងទីក្រុងដ៏ធំមួយនេះ មានប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅជាង២លាននាក់ ក្នុងនោះមានតែប្រមាណ៣០%ប៉ុណ្ណោះដែលមានភ្លើងអគ្គិសនី និងទឹកស្អាត ប្រើប្រាស់។ ជាងនេះទៅទៀត ការប្រមូលកាកសំណល់រឹង គឺបាន១០%ប៉ុណ្ណោះនៃកាកសំណល់ទាំងអស់ដែលផលិតឡើងដោយប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុង។ ភាគច្រើន ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងភាពស្មោកគ្រោក អសុវត្ថិភាព និងអស្ថិរភាពសង្គម ហើយក្នុងនោះ ៨០ភាគរយនៃប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅដោយមានប្រាក់មិនដល់២ដុល្លារផងក្នុងមួយថ្ងៃ។ តើនៅក្នុងលក្ខខណ្ឌបែបនេះ ១០ ឆ្នាំ បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដីនៅឆ្នាំ២០១០នោះមក តើទីក្រុងប្រទេសហៃទីបន្តទាក់ទាញប្រជាពលរដ្ឋថ្មីមករស់នៅយ៉ាងដូចម្តេចកើតទៅ? ខណៈដែលគ្មានការរៀបចំច្រើន ឬក៏គ្មានការកសាងឡើងវិញក្នុងទ្រង់ទ្រាយធំណាមួយសោះក្រោយពីគ្រោះមហន្តរាយដែលបានកើតឡើងនោះ ដូច្នេះតើអ្វីជាក្បាលម៉ាស៊ីនពិតប្រាកដដែលជម្រុញឱ្យមានកំណើនប្រជាពលរដ្ឋនៅទីក្រុងនេះ?

ព្រឹត្តិការណ៍៖ ទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ នៅចំពោះមុខការខូចខាតទ្រង់ទ្រាយធំ

ថ្ងៃ១២ មករា ២០១០ ម៉ោងប្រមាណជា៥រសៀល ប្រទេសទាំងមូលបានរង្គើដោយសាររញ្ជួយដីដែលមានកម្រិត៧,៣ ហើយទីតាំងរញ្ជួយដំបូងនោះគឺនៅក្រុងឡេអូហ្គាន ជាទីក្រុងមួយដែលស្ថិតនៅប្រមាណជា៣០គីឡូម៉ែត្រពីរដ្ឋធានី។ នៅក្នុងបណ្តាថ្ងៃ និងសប្តាហ៍ក្រោយពីគ្រោះថ្នាក់នេះបានកើតឡើង ប្រជាពលរដ្ឋប្រមាណជា៦០ម៉ឺននាក់បានចាកចេញពីទីក្រុងទៅរស់នៅតាមខេត្តនានា។ មនុស្សប្រមាណជាជាង១,៣លាននាក់បានកសាងខ្ទមដើម្បីរស់នៅបណ្តោះអាសន្នតាមទីសាធារណៈ ឬនៅលើចិញ្ចើមផ្លូវជាដើម។ បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដីបានស្ងប់ស្ងាត់ទៅ ពួកគេបានរស់នៅតាមទីសាធារណៈអស់រយៈពេលជាច្រើនខែ ហើយជំរុំខ្លះមានវត្តមានអស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំ។ នៅលើទីធ្លាមួយឈ្មោះ Champs de Mars ដែលជាបេះដូង និងជានិមិត្តសញ្ញារបស់រដ្ឋធានី មានប្រជាជនជាង៤ម៉ឺននាក់បានបោះជំរុំរស់នៅខាងជើងរូបចម្លាក់អស់រយៈពេលជាង៣ឆ្នាំ បន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយបានកើតឡើង។ នោះគឺជារូបចម្លាក់ដែលរំលឹកដល់វីរជនដែលបានទាមទារឯករាជមកវិញ។ រូបភាពបែបនេះពិតជាគួរឱ្យសោកសង្រេងណាស់ ហើយវាជានិមិត្តសញ្ញានៃរដ្ឋបរាជ័យ។

ផ្ទុយទៅវិញ រញ្ជួយដីដែលកើតឡើងនៅទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ នោះគឺធ្វើឱ្យពិភពលោកទាំងមូលបានទទួលរងការឈឺចាប់ជាមួយប្រទេសហៃទីដែរ ដូចដែលចលនាសាមគ្គីភាពពិភពលោកបានបង្ហាញឱ្យឃើញជាសក្ខីភាពស្រាប់ បន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយនេះបានកើតឡើង។ អំណោយ និងជំនួយមនុស្សធម៌ ៩ពាន់លានដុល្លារអាមេរិកត្រូវបានបញ្ជូនមកប្រទេសហៃទី ពោលគឺស្មើនឹងផលិតផលក្នុងស្រុកសរុបមួយឆ្នាំ២០១៨ (៨ពាន់លានដុល្លារ)។ ដើម្បីគ្រប់គ្រងថវិកាដ៏ច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់នេះ ដែលដូចជាធ្លាក់មកពីលើមេឃ គេឃើញមានអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល និងសមាគមជំនាញខាងជំនួយអន្តរជាតិ និងការគ្រប់គ្រងហានិភ័យជាច្រើនបានមកដល់ក្នុងប្រទេសហៃទី។ ប៉ុន្តែដោយហេតុតែអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល និងសមាគមមួយចំនួនទាំងនោះខ្វះការសម្របសម្រួល និងមិនស្គាល់ទឹកដីហៃទី ពួកគេមានតែបន្ថែមបញ្ហាទៅលើភាពច្របូកច្របល់ដែលមានរួចទៅហើយប៉ុណ្ណោះ ដោយពួកគេធ្វើការងារជាន់លើអ្វីដែលជាអភ័យឯកសិទ្ធិដ៏តិចតួចរបស់រដ្ឋ។

ពេលខ្លះ គេប្រៀបធៀបប្រទេសហៃទីទៅនឹងសាធារណរដ្ឋមួយនៃអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ដោយក្នុងនោះ អវត្តមានរបស់រដ្ឋបានបើកផ្លូវយ៉ាងទូលាយឱ្យអង្គការបរទេសគ្រប់គ្រងកិច្ចការប្រចាំថ្ងៃ។ ប្រធាននិងបុគ្គលិករដ្ឋបាលខ្លះរបស់អង្គការទាំងនោះមានវត្តមាននៅក្នុងប្រទេសហៃទីតែរយៈពេលខ្លីប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែពួកគេធ្វើសេចក្តីសម្រេចដែលពាក់ព័ន្ធរយៈពេលវែងដល់ជីវិតរបស់សហគមប្រជាពលរដ្ឋហៃទីទាំងមូល។ ការគ្រប់គ្រងទៅតាមដំណើរបែបនេះបាននាំឱ្យកើតមានកំហុសទាំងខាងផ្នែកធ្វើសេចក្តីសម្រេច ទាំងខាងផ្នែកគណនេយ្យ។ គំនិតផ្តួចផ្តើមមួយចំនួនត្រូវបានគេមើលឃើញថា ចាស់គំរិល ឬក៏មិនមែនជាគម្រូល្អឡើយ ហើយការផ្តួចផ្តើមគំនិតខ្លះទៀត ប្រៀបដូចជាអន្លង់ដ៏ជ្រៅដែលគេជះថវិកាចោល បើប្រៀបធៀបនឹងផលចំណេញដ៏ស្តួចស្តើងដែលបានទៅដល់ដៃប្រជាជន។ ជាឧទាហរណ៍ ភូមិ លុម៉ាន កាហ្សីមៀរ ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅប៉ែកខាងជើងនៃទីក្រុង គឺជាបរាជ័យមួយយ៉ាងពិតប្រាកដ ទាំងខាងផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម សេដ្ឋកិច្ច និងសង្គម។ ភូមិថ្មីនេះនៅ

Maison dans le quartier de Canaan.
House in the Canaan district.
ផ្ទះសម្បែងនៅក្នុងសង្កាត់ Canaan

ឆ្ងាយពីទីក្រុង ហើយនៅក្នុងកណ្តាលព្រៃរបោះទៀត គឺនៅតាមផ្លូវមួយ ដែលផ្ទុយទៅវិញ គឺជាផ្លូវយុទ្ធសាស្ត្រ តាមបណ្តោយផ្លូវជាតិលេខ៣ ដែលភ្ជាប់រាជធានីទៅភូមិភាគកណ្តាលនៃប្រទេស។ បច្ចុប្បន្ន ភាគច្រើននៃកូនផ្ទះក្នុងក្រុងនេះគឺនៅទទេរស្អាត គ្មានមនុស្សរស់នៅឡើយ។ ថវិកាច្រើនណាស់ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ដើម្បីកសាងទីក្រុងឡើងវិញ។ ប៉ុន្តែគម្រោងជាច្រើនត្រូវបានផ្អាក ហើយគេពិបាកនឹងដឹងឱ្យពិតប្រាកដណាស់ថាជំនួយប៉ុន្មានត្រូវបានគេបង្វែរដាក់ហោប៉ៅ។ ទន្ទឹមនឹងគ្នានោះ គេសង្កេតឃើញមានការពង្រីកទីក្រុងទៅដល់ដីកសិកម្ម ដែលនៅជាយក្រុងទៀតផង។ ចាប់ពីពេលនោះមក រដ្ឋធានីបានក្លាយជាទីប្រជុំជនមានសង្កាត់ជាច្រើនមិនស៊ីគ្នា និងមិនដំណើរការ។

សង្កាត់កាណាន៖ ត្រដររស់បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដី

នៅប៉ែកខាងជើងនៃទីក្រុង មានសង្កាត់ថ្មីមួយបានលេចចេញជារូបរាងឡើងដែលប្រជាពលរដ្ឋហៅថា សង្កាត់កាណាន។ សង្កាត់នេះមានបញ្ហាច្រើនខាងផ្នែកនគររូបនីយកម្ម។ ដីធ្លីដែលជាកម្មសិទ្ធិរបស់រដ្ឋ (ទោះបីជាដីទាំងនេះត្រូវបានធ្វើជាសម្បទានឱ្យឯកជនយ៉ាងណាក្តី) ត្រូវបានប្រកាសថា ជាដីសំរាប់ប្រយោជន៍សាធារណៈ ហើយភ្លាមៗនោះ ក៏មានអ្នកដែលនៅរស់ពីរញ្ជួយដីបាននាំគ្នាសម្រុកទៅតាំងទីលំនៅដ្ឋាននៅលើដីនោះ។ ចាប់ពីពេលនោះមក មានប្រជាពលរដ្ឋជាង២០ម៉ឺននាក់បានទៅរស់នៅ បង្កើតបានជាតំបន់អណាធិបតេយ្យថ្មីមួយ នៅច្រកទ្វារចូលរដ្ឋធានី។ មុននឹងរញ្ជួយដីបានកើតឡើង ទីតាំងយុទ្ធសាស្ត្រនេះត្រូវបានបញ្ចូលទៅក្នុងផែនការមួយ ដើម្បីប្រែក្លាយជាផ្លូវការឱ្យទៅជាផ្នែកមួយនៃទីក្រុង។ ពីដំបូងឡើយ គេគ្រោងប្រើសង្កាត់កាណាន ទាក់ទាញប្រជាពលរដ្ឋមានជីវភាពមធ្យម ឬក៏អ្នកដែលមានមធ្យោបាយហិរញ្ញវត្ថុច្រើនគួរសម ដើម្បីវិនិយោគលើការទិញផ្ទះដែលមានស្តង់ដារទំនើប។

នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ប្រទេសហៃទី ចំណាកស្រុកពីជនបទមកទីក្រុងតែងតែត្រូវបានបន្ទុចបង្អាក់ ឬក៏បង្ក្រាបតែម្តង។ ការតាំងទីលំនៅដ្ឋាននៅទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ របស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលមកពីទីជនបទ ច្រើនតែធ្វើឡើងនៅតាមសង្កាត់ជាយក្រុង ដែលឆ្ងាយពីកណ្តាលក្រុង។ ប៉ុន្តែ រញ្ជួយដីនៅថ្ងៃទី១២ ខែមករា បានធ្វើឱ្យទម្លាប់នេះលែងមានទៀតហើយ ពោលគឺប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្របានចូលមកដល់រដ្ឋធានី ពួកគេបានចូលទៅរស់នៅគ្រប់កន្លែង មិនថាក្នុងអគារបាក់បែកដែលគេបោះបង់ចោល ឬក៏បោះតង់ពណ៌ខៀវជាមួយគេជាមួយឯងតាមទីសាធារណៈ ឬតាមសាលារៀនដែលមិនទាន់ដួលរំលំនោះឡើយ។ ដូច្នេះភ្លាមៗនោះ ភាគច្រើននៃប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រដែលមិនមាត់មិនក ដែលត្រូវបានគេបោះបង់ចោល ឬមិនគិតគូនៅក្នុងផែនការចំណាយរបស់រដ្ឋ ស្រាប់តែមានវត្តមាននៅក្នុងគ្រប់ការគណនាតែម្តង។ គេត្រូវរកដំណោះស្រាយមួយបន្ទាន់ដើម្បីបណ្តេញអ្នករស់នៅអនាធិបតេយ្យទាំងនេះចេញពីសាលារៀន និងពីទីតាំងសាធារណៈជានិមិត្តរូបសំខាន់ៗ។

ហេតុដូច្នេះហើយបានជានៅថ្ងៃ២២ មីនា ២០១០ តាមរយៈក្រឹត្យប្រធានាធិបតីមួយ ដីនៅសង្កាត់កាណានត្រូវបានប្រកាសថាជាដីសម្រាប់ប្រយោជន៍សាធារណៈ ដូច្នេះ ក៏បើកផ្លូវឱ្យជនរងគ្រោះពីរញ្ជួយដីទៅតាំងទីលំនៅដ្ឋានយ៉ាងគគ្រឹកគគ្រេង។ បើមើលពីលើ គេឃើញតែដំបូលតង់កៅស៊ូ គ្របលើទីតាំងចម្រុះនម្ហូបនៅកណ្តាលវាលតែប៉ុណ្ណោះ។ ប៉ុន្តែ ភាគច្រើននៃទីតាំងរស់នៅនីមួយៗ គេធ្វើរបងឥដ្ឋ ឬដាំដើមឈើធ្វើជារបង។ កូនផ្ទះតូចៗសង់ពីថ្មរីកដូចផ្សិតគ្រប់កន្លែង ហើយទិដ្ឋភាពបែបនេះស្ទើរតែដូចទេសភាពនៅតាមទីជនបទ ខណៈដែលកាលពីមុន កន្លែងនេះគឺជាតំបន់មានថ្មតូចៗរដិបរដុប ជាលក្ខណៈសណ្ឋានដីនៅជម្រាលខាងត្បូងនៃជួរភ្នំទ្រូដូ។

នៅសង្កាត់កាណាន ប្រជាពលរដ្ឋនៅតែមានអារម្មណ៍មិនទាន់ស្ងប់ ដោយសារតែរឿងកម្មសិទ្ធិកាន់កាប់ដីធ្លីផ្ទះសម្បែងមិនទាន់ត្រូវបានកំណត់ឱ្យបានច្បាស់លាស់។ ដីនៅទីនេះត្រូវបានប្រកាសថា សម្រាប់ជាប្រយោជន៍សាធារណៈ ហើយតាមរយៈនាយកដ្ឋានពន្ធដារ រដ្ឋបានផ្តល់ការអនុញ្ញាតឱ្យប្រជាពលរដ្ឋតាំងទីលំនៅដ្ឋាន ប៉ុន្តែមិនមែនមានន័យថា ប្រជាពលរដ្ឋជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិដីដែលពួកគេរស់នៅលើនោះឡើយ ទោះបីថា បើអ្នកណារស់នៅយូរៗទៅ អ្នកនោះប្រាកដជាទទួលបានកម្មសិទ្ធិមិនខាន។ នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌបែបនេះ គេពិបាកនឹងឱ្យតម្លៃដល់ដីធ្លីដែលគេរស់នៅលើនោះណាស់។ កត្តាមិនប្រាកដប្រជាមួយទៀតគឺពាក់ព័ន្ធនឹងលក្ខណៈដែលថា តើសង្កាត់នេះស្ថិតនៅក្នុងសង្កាត់មួយណា ពីព្រោះថា សង្កាត់កាណានត្រូវបានទាមទារដោយសង្កាត់បីនៅជាប់នោះ ដូចជា សង្កាត់កាបារ៉េ សង្កាត់តូម៉ាហ្ស៊ូ និងសង្កាត់ក្រ័រដេប៊ូកេ។

អ្នកខ្លះទៀតចង់អោយកាណានក្លាយជាសង្កាត់ដាច់ដោយឡែកមានស្វ័យភាពខ្លួនឯង ជាសង្កាត់មួយដូចសង្កាត់ដទៃដែរ។ លក្ខណៈទាំងនេះបង្កើតអសុវត្ថិភាពរដ្ឋបាល ដែលបន្ថែមទៅលើភាពមិនប្រាកដប្រជានៃដែនដីទាំងមូល។ ប្រហែលជាមកពីមូលហេតុទាំងអស់នេះហើយបានជាគេមិនសូវសាងសង់ផ្ទះឱ្យបានល្អ ផ្ទះដែលគេសង់ហើយផ្តល់ផាសុកភាពតិចតួចណាស់ ទោះបីជាតម្លៃចំណាយទៅលើសំណង់ខ្ពស់យ៉ាងណាក្តី។ គេសង្កេតឃើញមិនសូវមានបង្គន់ទេ ហើយជាញឹកញាប់ មនុស្សម្នាទៅបន្ទោរបង់នៅទីហាលវាល។ ទឹកកខ្វក់ត្រូវបានគេបង្ហូរទៅលើដីក្នុងទីធ្លាផ្ទះ ឬក៏ចាក់ទៅលើផ្លូវសាធារណៈ មិនខ្វល់ពីការប៉ះពាល់ឬរំខានដល់អ្នកដ៏ទៃទេឡើយ។ គេអាចនិយាយដោយត្រង់ៗអំពីភាពស្មោកគ្រោកក្នុងការរស់នៅ និងអំពីភាពតោកយ៉ាកកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរទៅៗនៃសង្កាត់មួយចំនួន ដែលពីមុនគ្មានមនុស្សរស់នៅទាល់តែសោះ។ ក្នុងករណីដែលមានរញ្ជួយដីម្តងទៀត វាមិនប្រាកដទេថា ជនរងគ្រោះអាចមានចំនួនតិចជាងចំនួនជនរងគ្រោះរញ្ជួយដីដែលកើតឡើងនៅឆ្នាំ២០១០ ដោយសារតែមូលហេតុដូចគ្នា នោះគឺសំណង់ធ្វើឱ្យតែរួចពីដៃ សម្ភារមិនសមស្រប ហើយបទដ្ឋាននៃសំណង់ទប់ទល់នឹងរញ្ជួយដីមិនត្រូវបានគោរពសោះឡើយ។

ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងទិដ្ឋភាពខ្លះ ដូចជាគម្របព្រៃឈើ គេបែរជាសង្កេតឃើញមានភាពប្រសើរឡើងទៅវិញ។ អ្នកដែលមករស់នៅថ្មីបានដាំដើមឈើ និងធ្វើរបងផ្ទះពីដើមរុក្ខជាតិ ដែលបច្ចុប្បន្ននេះ បង្កើតបានជាសង្កាត់មួយសម្បូរទៅដោយដើមឈើ។ ដីឡូត៍នីមួយៗត្រូវបានខណ្ឌចែកដោយរបងដើមឈើ នៅពេលដែលម្ចាស់ដីគ្មានលុយសាងសង់របងឥដ្ឋ។ សមាគមមួយបានជម្រុញឱ្យប្រជាពលរដ្ឋដាំប្រភេទដើមឈើដែលធន់នឹងភាពរាំងស្ងួតជាង ដូចជាដើមអំពិល ឬក៏ដើមម្រុម ដែលផ្តល់ជាផ្លែអោយប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងសង្កាត់នេះបរិភោគបានផង។ ផ្លែអំពិលត្រូវបានគេយកទៅលក់នៅតាមផ្សារ។ រីឯផ្លែម្រុម គឺសម្រាប់ការទទួលទាននៅក្នុងស្រុក ឬក៏នាំចេញទៅលក់នៅក្រៅប្រទេស តាមរយៈអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកមួយ។

លក្ខណៈដែលគេច្រើនឃើញជាញឹកញាប់ តាមបណ្តាសង្កាត់នៅតាមជាយក្រុង គឺមិនសូវមានទីតាំងសាធារណៈ ឬភាពមិនសមរម្យនៃទីតាំងសាធារណៈ ដូចជា ផ្លូវសាធារណៈ ទីធ្លា ឬក៏ផ្សារជាដើម។ ទីតាំងសាធារណៈទាំងនេះមិនត្រូវបានរៀបចំ ឬក៏បំពាក់បរិក្ខាឱ្យសមស្របទៅតាមកម្រិតហានិភ័យរញ្ជួយដីនោះឡើយ។ នៅតាមកន្លែងផ្សេងទៀតក្នុងទីក្រុង ដូចជាទំហំទទឹងផ្លូវ និងចិញ្ចើមផ្លូវ កម្ពស់អគារ និងកម្លាតពីអគារមួយទៅអគារមួយ។ល។ សុទ្ធតែត្រូវបានគណនាទៅតាមវិធាននគរូបនីយកម្ម ដែលមានតែលើក្រដាសប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែមិនត្រូវបានយកទៅអនុវត្តជាក់ស្តែងនោះឡើយ។ ទោះបីជាអ្វីដែលជាអជ្ញាប័ណ្ណសាងសង់ ក៏គ្មានដែរ ហើយអាជ្ញាប័ណ្ណសាងសង់ត្រូវបានប្រែក្លាយឱ្យទៅជាលិខិតពន្ធសាងសង់ ដែលបុគ្គលិកសាលាលក្រុងផ្តល់ជូនតែនៅក្នុងគោលបំណងដើម្បីរកលុយផ្ទាល់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ។ នៅសង្កាត់កាណាន ក៏ដូចជានៅសង្កាត់ផ្សេងទៀតដែរ ច្បាប់ទាំងនេះមិនត្រូវបានគេគោរពឡើយ។ ថ្នល់ក៏គ្មាន ហើយចិញ្ចើមថ្នល់ រឹតតែមិនបាច់និយាយទៀត។ គេឃើញមានគំនិតផ្តួចផ្តើមមួយចំនួនដើម្បីរៀបចំទីសាធារណៈ កំណត់អាសយដ្ឋាន និងផ្លូវសាធារណៈ។ ប្រសិនបើគេសង្កេតនៅពេលយប់វិញ គេនឹងឃើញក្រុមយុវជននៅតាមទីសាធារណៈមួយចំនួន លើកលែងតែក្មេងស្រីៗដែលមានអារម្មណ៍គ្មានសុវត្ថិភាពនៅតាមទីតាំងទាំងនោះ ជាពិសេស នៅពេលដែលពួកគេនៅតែឯង។ ការលក់ដូរប្រព្រឹត្តទៅនៅលើចិញ្ចើមផ្លូវធំជាងគេ នៅក្នុងម៉ោងមួយចំនួន គ្មានទីតាំងពិតប្រាកដ និងគ្មានការកំណត់ច្បាស់លាស់ជាផ្លូវការឡើយ។ ដូចនៅតាមជនបទដែរ ផ្សារលក់ដូរ កើតហើយ បាត់ទៅវិញយ៉ាងលឿន។

ក្រៅពីបរិវេណលំនៅដ្ឋាន និងដីឯកជន រាល់កន្លែងដែលគ្មានមនុស្សរស់នៅ ឬប្រើប្រាស់ជាប់រហូត ត្រូវធ្លាក់ទៅក្នុងចំណាត់ថ្នាក់នៃទីតាំងដែលគ្មានម្ចាស់ នោះមានន័យថា ច្បាប់ និងការប្រើប្រាស់របស់ក្រុង មានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ឡើយ។ នៅទីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ តាំងពីមានរញ្ជួយដីមក ផ្លូវថ្នល់ ចិញ្ចើមថ្នល់ ទីតាំងសាធារណៈ និងផ្លូវធំៗក្នុងក្រុង បានក្លាយជាទីតាំងទំនេរដ៏ល្អ សម្រាប់សកម្មភាពរកស៊ីក្រៅផ្លូវការ ប្រកបដោយភាពទៀងទាត់ និងស្វ័យប្រវត្តិ ដែលនាំឱ្យគេមិនប្រើពាក្យ ការប្រើប្រាស់មិនផ្លូវការ ហើយជំនួសដោយគោលការណ៍នៃការយោគយល់ទៅវិញ។ ចាប់ពីពេលនោះមក ការអនុវត្តដូចគ្នានេះ គឺកើតមានឡើងនៅតាមទីកន្លែងផ្សេងទៀតក្នុងទីក្រុង ជាពិសេសនៅក្នុងសង្កាត់កាណានតែម្តង។ ការប្រើប្រាស់ទីតាំងសាធារណៈបែបនេះបណ្តាលឱ្យគេមិនអាចមានចក្ខុវិស័យរួមមួយបាននោះទេ។ ដោយសារតែគ្មានទំនួលខុសត្រូវរួម ព្រោះតែផលប្រយោជន៍ឯកជននោះ ទើបគេបែរទៅដោះស្រាយហានិភ័យរញ្ជួយដីតាមផ្លូវជំនឿសាសនាទៅវិញ ពោលគឺការសូត្រធម៌បន់ស្រន់ និងការធ្វើបុណ្យ គឺជាការអនុវត្តមួយដែលគេរំពឹងថា នឹងអាចជួយបញ្ចៀសគ្រោះមហន្តរាយដែលអាចកើតមានឡើងលើកក្រោយទៀត។

នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌបែបនេះ ភាពធន់បែរជាមានរស់ជាតិជូរចត់ ប្រៀបដូចជាជោគជ័យដើម្បីតែចាញ់ប៉ុណ្ណោះ មានន័យថា ប្រជាជនទទួលបានដំណោះស្រាយដែលប្រៀបដូចជាបញ្ហាទៅវិញ គឺមិនមែនជាឱកាសមួយដើម្បីផ្តល់សេវាជូនប្រជាពលរដ្ឋនោះទេ។ គឺដោយសារប្រជាពលរដ្ឋទៅតាំងទីនៅតាមទីធ្លាសាធារណៈ ដោយសារប្រជាពលរដ្ឋគម្រាមសម្រុកចូលដណ្តើមឥវ៉ាន់ បំផ្លិចបំផ្លាញ និងធ្វើឱ្យមានភាពវឹកវរ រញ៉េរញ៉ៃ ទើបប្រជាពលរដ្ឋទាញយកចំណាប់អារម្មណ៍ និងការយកចិត្តទុកដាក់ពីសំណាក់អាជ្ញាធរ។ ប៉ុន្តែនៅទីបញ្ចប់ គឺប្រជាពលរដ្ឋទាំងនេះធ្លាក់ខ្លួនទៅរស់នៅតាមជាយក្រុងទៅវិញ គឺនៅជាយទីក្រុងដែលឆ្ងាយពីអ្វីៗទាំងអស់ ហើយពួកគេក៏គ្មានជម្រើសអ្វីផ្សេងក្រៅតែពីទទួលសេវាកម្មពីអ្នកផ្គត់ផ្គង់ដែលថ្លៃជាង និងមានគុណភាពតិចជាងនោះដែរ។ នៅក្នុងទស្សនវិស័យភូមិសាស្ត្រនៃការពង្រឹងសមត្ថភាពប្រជាពលរដ្ឋដែលជាកត្តាតែមួយគត់នៃការពង្រឹងសមត្ថភាព និងភាពទាក់ទាញនៃសង្កាត់នេះ កាណានពិតជាជួបការលំបាកហើយ។ នៅក្នុងការតស៊ូដណ្តើមឋានៈ សង្កាត់កាណានបានត្រឹមតែជាកន្លែងគេស្នាក់នៅក្នុងភាពស្មោកគ្រោគ កន្លែងដែលប្រជាជនចិញ្ចឹមចិត្តចង់តែចាកចេញប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះភាពធន់គឺនៅសល់តែប៉ុណ្ណោះ ខណៈដែលរដ្ឋអវត្តមានពីទីតាំងសាធារណៈ។

III. Dynamiques politiques et économiques de la reconstruction

Political and economic dynamics of reconstruction

៣. ថាមភាពនយោបាយនិងសេដ្ឋកិច្ចនៃការកសាងឡើងវិញ

Après les actions dictées par l'urgence S.E. Kep Chuktema raconte les étapes d'une reconstruction durable, S.E. Mann Choeun insiste sur l'importance d'une politique du logement et S.E. Ek Sonn Chan explique comment apporter de l'eau potable à tous.
En miroir, Nadine Umutoni Gatsinzi nous raconte la reconstruction de Kigali après le génocide.

After the immediate actions dictated by the emergency, H.E. Kep Chuktema recounts the stages in a sustainable reconstruction, H.E. Mann Choeun emphasises the importance of a housing policy and H.E. Ek Sonn Chan explains how to bring water to everyone. Echoing these accounts, Nadine Umutoni Gatsinzi describes the remaking of Kigali after the genocide.

បន្ទាប់ពីការងារដែលត្រូវធ្វើឡើងដោយសារភាពបន្ទាន់ ឯកឧត្តម កែប ជុតិម៉ា បានរៀបរាប់អំពីដំណាក់កាលផ្សេងៗនៃការកសាងឡើងវិញប្រកបដោយនិរន្តរភាព ឯកឧត្តម ម៉ាន់ ឈឿន សង្កត់ធ្ងន់លើសារ:សំខាន់នៃគោលនយោបាយកសាងលំនៅដ្ឋាន ហើយ ឯកឧត្តម ឯក ស៊ុនចាន់ ពន្យល់ថា តើត្រូវធ្វើយ៉ាងណាដើម្បីផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតជូនប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូប។ ជាកញ្ចក់ឆ្លុះបញ្ចាំងនឹងស្ថានភាពស្រដៀងគ្នានេះ លោកស្រី Nadine Umutoni Gatsinzi បានរៀបរាប់ប្រាប់យើងពីការកសាងទីក្រុង Kigali ឡើងវិញ បន្ទាប់ពីរបបប្រល័យពូជសាសន៍។

Un Atelier de confection à Phnom Penh, à la fin des années 1990.

A garment workshop in Phnom Penh in the late 1990s.

រោងជាងកាត់ដេរនៅភ្នំពេញ ចុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០

© Cambodge Nouveau

Agir pour Reconstruire : Le développement de Phnom Penh de 2003 à 2013

De 2003 à 2013, Phnom Penh connaît un essor sans précédent. Après l'urgence de la reconstruction, la capitale cambodgienne est entrée dans une ère de modernisation plus pérenne. **PAR S.E. KEP CHUKTEMA**

L'an 2000 est un tournant important pour le Cambodge. Cette année-là marque l'ouverture vers une période de paix et de stabilité politique et sociale qui a permis l'amorce d'une phase de développement urbain sans précédent. La population croît alors rapidement, pour atteindre 1 million d'habitants en 2003 avec pour corollaires l'augmentation du trafic automobile et les premiers embouteillages, ainsi qu'une demande croissante pour de meilleurs logements. En s'étendant, la ville manque de capacités d'approvisionnement en eau et en électricité et le système de drainage est incapable de répondre à la demande et de faire face aux inondations annuelles causées par la mousson.

PRIORITÉ AU DÉVELOPPEMENT DE PHNOM PENH (2003-2008)

C'est dans ce contexte que, le 10 février 2003, je suis nommé gouverneur de la ville de Phnom Penh par Samdech Akka Moha Sena Padei Techno Hun Sen, qui tenait à un développement plus rapide mais aussi plus durable de la capitale Cambodgienne. La ville couvre alors 378 km² et est divisée en 7 *khans* (districts). Au cours de ces cinq premières années (2003-2008), mes priorités ont été d'assurer la sécurité publique et le calme dans la ville après une période politique trouble pendant laquelle l'Ambassade de Thaïlande ainsi que des commerces thaïlandais ont été saccagés par la population. Après avoir rétabli la paix en ville, je me suis attaché à améliorer le bien-être de la population et l'esthétique de la ville. Le développement des infrastructures était l'axe principal de mon action.

Il était important pour moi d'offrir à la population des espaces où ils puissent passer agréablement leur temps libre, se détendre et faire de l'exercice.

La modernisation et l'extension de l'Aéroport international de Phnom Penh – Pochentong

Au sortir d'une longue période de conflit, il fallait réhabiliter les infrastructures de transport, en particulier l'aéroport. À l'issue d'un appel d'offre international, le Gouvernement Royal du Cambodge sélectionne une société franco-malaisienne, la Society *Cambodia Airports* (SCA), dont les actionnaires sont le groupe VINCI et Muhibbah, et signe le 6 juillet 1995 un des premiers PPP[1] au monde dans le domaine aéroportuaire. Il incombe à la SCA de financer, développer, construire, gérer et exploiter l'aéroport de Phnom Penh jusqu'en 2040. Les débuts sont modestes avec un trafic autour de 600 000 pax/an. Une première réhabilitation et modernisation de la plateforme démarre vraiment en 2002-2003, compte tenu des événements politiques internes et de la crise asiatique de la fin des années 1990 qui ont retardé les programmes d'investissement. Un premier terminal est construit à la place du hangar militaire qui en faisait office jusque-là. Il est achevé en 2003 avec l'ouverture d'une aérogare d'une capacité de plus de 4 millions de pax/an, d'un terminal cargo et la rénovation de la piste (runway et taxiway) pour accueillir les gros porteurs et pour fluidifier les mouvements des avions. Par ailleurs, des extensions successives des aires de stationnement des avions sont réalisées, puis enfin, l'extension de l'aéroport avec la création de nouvelles pistes dotées d'un système de drainage pour leur protection contre les inondations.

Amélioration de la voirie

Une politique de décentralisation a été appliquée pour la première fois au cours de mon premier mandat. Le gouvernement central a progressivement délégué des responsabilités accrues, administratives et financières, aux administrations locales. Avec ce nouveau mode de gouvernance, une contribution financière volontaire des habitants pour la rénovation de leur quartier a été instaurée. Cette idée novatrice a été suggérée par le Premier Ministre lui-même. Sachant que l'État ne serait pas en mesure de financer 100% de la réfection des ruelles et des petites rues de la ville, un mode de financement appelé 50/50, sur un principe de contribution libre et volontaire, a été proposé à la population. Les habitants contribuent pour moitié au coût des travaux, le reste est financé par la municipalité. Les travaux sont planifiés par les conseils communaux locaux et inscrits dans le plan annuel du sangkat. Cette action réunit tous les habitants d'une rue ou d'une ruelle. Si un accord est trouvé entre tous, alors la contribution des habitants rentre dans le plan. L'habitant devient ainsi un maitre d'ouvrage. Des groupes de contrôle de la construction sont constitués. Ainsi des petites ruelles et routes ont-elles été rénovées avec succès dans tous les sangkats. Ce fut une des premières applications locales du plan national de décentralisation qui visait à renforcer la transparence et la bonne gouvernance.

Pour avancer vite et bien sur la rénovation des grandes rues, qui nécessitait des budgets beaucoup plus importants qu'il fallait en même temps réduire, un système de construction des chaussées a été établi en prenant appui sur une innovation technique, une « armature » en bambou à la place de l'acier. Pour cela, nous avons suivi les conseils techniques donnés par des techniciens internationaux du Programme des Nations Unis pour le Développement (PNUD). Cette solution a permis de faire les travaux, tout en ayant conscience qu'elle représentait une résistance inadaptée aux poids lourds et une durabilité moindre par rapport à une structure en acier, mais tout de même suffisante pour le passage de la plupart des véhicules.

Les voies, et notamment les routes-digues périphériques, ont été élargies et asphaltées pour permettre l'amélioration de la circulation. Des feux de signalisation plus nombreux et de meilleure qualité ont été déployés pour assurer plus de sécurité au trafic routier. Avec l'amélioration des voies publiques et des routes, nous avons constaté une amélioration de la qualité de vie de la population et la multiplication des implantations d'usines en périphérie.

Amélioration du système de drainage de la ville

En 2006, le projet de rénovation du canal de drainage du lac de Boeng Trabek s'est terminé grâce au financement de la Japan International Cooperation Agency (JICA). Ce projet visait à réduire les inondations dues aux fortes pluies, depuis le marché de Kandal jusque devant le Palais Royal et l'ancienne Assemblée Nationale. Ce fut un succès. Les inondations furent grandement réduites et la durée de stagnation des eaux passa de plus de 12h à environ 3 à 6 heures. Cette durée aurait pu être encore réduite si l'habitude prise par la population de jeter les déchets directement dans les bouches égouts avait pu être changée.

Haut : Construction du pont sur le Tonlé Sap qui relie la digue de Kop Srov à la route nationale N°6, 2008

Top: Construction of the bridge on the Tonlé Sap that links Kop Srov dike to national road 6, 2008.

ការកសាងស្ពានកាត់ទន្លេសាប ភ្ជាប់ទំនប់កប់ស្រូវទៅផ្លូវជាតិលេខ៦ ឆ្នាំ២០០៨

Bas : Rénovation d'une route dans un district périphérique, 2008

Botom: Renovation of a road in a peripheral district – 2008.

ការជួសជុលផ្លូវមួយខ្សែ ក្នុងសង្កាត់មួយនៅជាយក្រុង ឆ្នាំ២០០៨

Amélioration des parcs et jardins publics

Les plus importants espaces « verts » publics se trouvaient autour du Monument de l'indépendance et du Palais Royal, mais leur sol en latérite et leur manque d'entretien ne rendaient pas ces espaces confortables. J'ai donc œuvré, avec mes équipes, à la création de nouveaux espaces verts, tout en améliorant l'hygiène et l'esthétique des anciens. Des jets d'eaux ont été ajoutés devant le Wat Botum et autour du Monument de l'Indépendance. Les aires de parking autour du Wat Phnom ont été reconverties en jardin public et en terrains de jeux. Les parcs publics en face de l'Institut de technologie du Cambodge, de l'aéroport, autour du monument de l'Indépendance, du Wat Phnom et en face du Palais Royal ont été rénovés. J'ai pu ainsi, à ma grande satisfaction, multiplier par trois les espaces verts et augmenter le budget disponible pour leur entretien. Il était important pour moi d'offrir à la population des espaces où ils puissent passer agréablement leur temps libre, se détendre et faire de l'exercice.

La mise en œuvre de mon premier plan quinquennal devait aussi répondre à de nombreux défis, tels que : i) le manque de fonds pour déployer toutes les activités prévues (un budget annuel de développement de 20 millions de dollars US alors qu' il en aurait fallu 3 fois plus) et un budget limité pour l'amélioration des infrastructures ; ii) une situation politique tendue après les élections qui a retardé le processus de formation du nouveau gouvernement et donc la mise en œuvre de projets ; iii) un manque de ressources humaines qui impacta beaucoup la mise en œuvre des travaux urgents. Sur ce point, le Cambodge a heureusement été soutenu depuis 1990 par la Ville de Paris qui a organisé une coopération technique permanente entre les techniciens municipaux de Paris, l'Atelier parisien d'urbanisme et les techniciens de Phnom Penh. Cette coopération, soutenue financièrement par l'Union européenne et le gouvernement français, a permis de former des techniciens et d'élaborer un plan de développement de la ville. iv) enfin, une croissance très importante de la population et de l'économie de la ville, qui a entraîné une demande accrue d'infrastructures performantes, une meilleure gestion des ordures, une meilleure alimentation en eau et en électricité, ainsi que davantage d'activités de loisirs.

CONSOLIDATION ET ACCÉLÉRATION DU DÉVELOPPEMENT (2008-2013)

Tirant les leçons de mon premier mandat et anticipant les nouvelles exigences de la population, je me suis efforcé de consolider l'encadrement du développement urbain.

Rénovation des infrastructures :

Un effort accru pour la rénovation et la modernisation des infrastructures était une priorité de la municipalité, particulièrement pour l'amélioration

La nouvelle ligne à haute tension le long de la rue Oknha Mong Reththy, 2009

The new high-voltage line along Oknha Mong Reththy Street, 2009.

ខ្សែភ្លើងថ្មីតង់ស្យុងខ្ពស់ តាមបណ្ដោយផ្លូវឧកញ៉ា ម៉ុងឫទ្ធី ឆ្នាំ២០០៩

du réseau de voirie et des routes périphériques dotées désormais d'un revêtement d'une épaisseur de plus de 2,5cm, notamment la route qui joint Tuol Kork au Grand Phnom Penh, la route de Veng Sreng jusqu'à Kandal, ainsi que la rénovation des axes importants tels que le Boulevard de Russie ou la route 271. De nouveaux ponts ont aussi été construits, tel que le pont Monivong et les 3 ponts aériens de Kbal Tnol, 7Makara et Steung Meanchey, qui ont permis de gérer un trafic intense. En effet, plus de 179 000 voitures et 1 million de motos sont en circulation dans les rues de la capitale, contre 23 000 voitures en 2005. La protection de la ville contre les inondations et la collecte des eaux usées ont reçu la même attention.

Site de relogement des populations des squat du centre-ville

Rehousing site for populations from the inner-city squats.

ទីតាំងរស់នៅថ្មីរបស់ប្រជាពលរដ្ឋមកពីតំបន់អនាធិបតេយ្យក្នុងទីក្រុង

L'Amélioration de l'approvisionnement en eau et en électricité :

Électricité du Cambodge (EDC) et la Régie Des Eaux de Phnom Penh ont été dotés de budgets autonomes, distincts du budget de développement de la ville. Cela leur a permis de bénéficier de programmes d'aide internationale supplémentaires. En tant que Président du conseil d'administration de la régie des eaux, je me suis beaucoup impliqué dans la supervision des travaux d'accès à l'eau potable pour toute la ville, et en particulier ceux favorisant la desserte des zones périphériques qui avaient des besoins importants d'accès à l'eau (connections des zones lointaines comme Steung Veng Sreng ou Chba Ampov au sein desquelles des usines de traitements des eaux usées ont été installées).

Relocalisation et réinstallation des habitants vivant dans des zones précaires :

Environ 100 000 habitants des zones d'habitats précaires, vivant notamment à Borei Keila, ainsi que sur le front du Bassac et au Boeung Kak, ont été relogés dans de nouveaux quartiers de Phnom Penh après trois années d'efforts. Un financement de plus 20 millions d'euros de l'aide internationale a pu un peu améliorer les conditions de vies pour les habitants du Bassac relogés sur le nouveau site à Kmouing, après qu'un grand incendie ait ravagé leurs logements en 2001. Grâce à ce financement, le gouvernement cambodgien a été en mesure d'acheter des terrains et de construire les infrastructures nécessaires pour établir un réseau routier, et apporter aux populations déplacées un approvisionnement en eau et en électricité.

Expansion de la ville et équipements publics :

La population de la ville a atteint 2 millions d'habitants en 2013 et la demande de logements a suivi. 10 000 nouveaux logements chaque année étaient nécessaires. En réponse à cette croissance démographique rapide, nous avons étendu la capitale de 378 km² à 678 km² en intégrant 20 communes de la province de Kandal.

Des écoles, des hôpitaux et des marchés ont été créés à la périphérie pour répondre aux besoins des nouveaux habitants de ces secteurs. Des efforts importants ont été déployés pour créer des jardins et des espaces verts, car une ville sans verdure n'est pas une ville. Des zones d'entraînement sportif en plein air et une aire de jeux pour enfants ont été installées. Plus de 40 000 arbres ont été plantés dans la ville. Des monuments dédiés aux érudits et héros cambodgiens ont été créés pour rappeler la grandeur de nos ancêtres. Ils sont peu à peu devenus des points d'attraction touristique.

Phnom Penh a donc connu des transformations importantes au cours des dernières années de mon mandat. Le secteur privé a beaucoup investi dans le développement de villes satellites[2] de standard international, équipées d'écoles, d'hôpitaux et de centres commerciaux. Ces investisseurs privés ont construit plus de 80 autres complexes résidentiels et de nombreux immeubles de grande hauteur sont apparus dans le paysage de Phnom Penh, répondant aux besoins de nouveaux espaces de vie, de travail et de commerce.

Le développement de Phnom Penh était un défi entre la préservation de sa beauté traditionnelle et son développement plus moderne. Aujourd'hui, il est facile de construire des bâtiments de 40 étages, mais la protection des sites, des pagodes et des bâtiments anciens est tout aussi importante, car on ne peut pas les reconstruire. Par conséquent, des règlements pour déterminer des zones de protection ont été établis pour interdire, par exemple, les constructions de grande hauteur autour du Palais Royal et dans la zone située à l'est du boulevard Norodom. Un autre défi consistait à préserver la qualité de l'environnement pour les habitants, ce qui a amené la municipalité à construire davantage de parcs et de jardins le plus rapidement possible.

Depuis 2004, pour tous les efforts faits pour son développement au cours de ces 10 dernières années, Phnom Penh a reçu de nombreux prix internationaux, délivrés par des organisations respectables[3].

Page de droite: Camko City, condominium en construction, 2009.

Camko City, a condominium under construction, 2009.

កាំកូស៊ីធី ខុនដូកំពុងសាងសង់ ឆ្នាំ២០០៩

1. Un PPP est un accord de Partenariat Public-Privé passé entre une entreprise privée et un gouvernement, généralement via une entreprise publique.

2. Six villes-satellites créées : Camko City, Koh Pich, Boeung Snaor, Chroy Changvar, Boeung Kak et Grand Phnom Penh.

3. 2004 : Prix de la BAD (Eau pour tous) reçu à Manille ; 2005 : World Leadership Awards, catégorie de rénovation n ° 1, planification pour un boom démographique, Londres, Royaume-Uni ; 2006 : Asie Pacifique du maire Sommet sur l'environnement, Melbourne, Australie ; 2007 : Les World Leadership Awards Rénovation environnementale locale, Londres, Royaume-Uni ; 2008 : Prix de la ville écologiquement durable de l'ANASE, Hanoi, Vietnam ; 2009 : Prix Sambo-Japon (IYSH) à l'UPDF, Tokyo, Japon ; 2011 : Prix de l'ASEAN pour la durabilité de l'environnement, Bali, Indonésie

Action for Reconstruction: Phnom Penh's Expansion from 2003 to 2013

From 2003 to 2013, Phnom Penh experienced unprecedented development. After tackling the pressing needs of reconstruction, Cambodia's capital moved into a new era, one of a more lasting phase of modernization. **BY H.E. KEP CHUKTEMA**

The year 2000 marked a major turning point for Cambodia, the beginning of a period of peace and socio-political stability which enabled an unprecedented phase of urban development. The population grew quickly, reaching one million inhabitants in 2003, which caused an increase in car circulation and the first traffic jams as well as a growing demand for better housing. As it spread, the city was short on water and electricity supply. The drainage system inadequately served the city's needs and couldn't cope with the annual monsoon floods.

PRIORITIZING THE DEVELOPMENT OF PHNOM PENH (2003–2008)

Against that backdrop, I was appointed governor of Phnom Penh by Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen on February 10, 2003. He wanted the Cambodian capital to develop more quickly and sustainably. The city then covered 378 km² and was divided into 7 *khans* (districts). During the first five years (2003–2008), my priorities were to ensure public security and calm in the city after a period of political turmoil during which the Embassy of Thailand and Thai businesses were ransacked by the people. After bringing peace back to the city, we focused on improving the people's welfare and the beauty of the city. My action was centered on infrastructure development.

Modernising and expanding the Phnom Penh International Airport – Pochentong

A country emerging from a long period of conflict is faced with the task of rehabilitating its transport infrastructure, particularly its airport. An international call for tenders was launched and the royal government of Cambodia selected a French-Malaysian company, the *Société Concessionnaire des Aéroports* (SCA), whose shareholders were the VINCI group and Muhibbah. On July 6, 1995, one of the first airport-sector PPPs[1] in the world was signed. The SCA agreed to finance, develop, build, manage, and operate the Phnom Penh Airport until 2040. It began with modest passenger traffic (around 600,000 pax/year). A first phase of rehabilitation and modernization of the platform began in 2002–2003 as investment programs were delayed by internal political events and the Asian financial crisis in the late 1990s. An actual terminal replaced the military hangar that had been repurposed until then. It was completed in 2003 with the opening of an air terminal with a capacity of over 4 million pax/year and a cargo terminal, and with the renovation of the runway and taxiway to handle wide-body aircrafts and to streamline aircraft movement. Successive extensions of the airport apron were completed, and, finally, the airport was extended with new runways equipped with a drainage system to protect them from floods.

Improving roads

During my first term of office, a policy of decentralization was implemented for the first time. The central government gradually delegated increased administrative and financial responsibilities to local government. With that new mode of governance, a voluntary financial contribution from the inhabitants for the renovation of their neighborhood was put in place. This novel idea had been suggested by the prime minister himself. Given that the government did not have the means to fully finance the rebuilding of the city's alleyways and smaller streets, a financing method referred to as 50/50, based on a principle of voluntary contribution, was put forward. Residents would cover half of the cost of the work; the remainder would be financed by the municipality. Projects were planned out by the local commune councils and listed in the sangkat's yearly plan. This initiative involved all those living on alleyways and roads. If they all reached a mutual agreement, their contribution was included in the plan. The resident became a contractor.

Construction control groups are formed. Small streets and roads were thus successfully renovated in all the sangkats. That was one of the first local applications of the national decentralization plan aiming at increasing transparency and good governance.

To speed up the renovation of the main streets, which involved much bigger budgets that needed to be limited, a roadway construction system was developed using a technical innovation, a "framework" made of bamboo instead of steel. To achieve that, we received technical advice from international specialists with the United Nations Development Program (UNPD). This approach enabled us to complete the projects, cognizant of the fact that the road structure was not suitable for large goods vehicles and would not last as long as a steel structure but would resist use by most vehicles.

The roads, notably the levee roads, were widened and paved to improve traffic flow. More and better-quality traffic lights were installed to ensure greater road traffic safety. With the improved public thoroughfares and roads, we noticed an improvement in the population's quality of life as well as an increasing number of factories on the outskirts.

Improving the city's drainage system

In 2006, the project to renovate the drainage canal of Boeng Trabek Lake was completed with funding from the Japan International Cooperation Agency (JICA). The purpose of the project was to cut down on floods that occurred from Kandal Market to the Royal Palace and former National Assembly building during periods of heavy rainfall. The project was a success. Flooding has been greatly reduced and water has gone from stagnating over 12 hours to about 3 to 6 hours. That stagnation period could decrease even more if residents lost the habit of throwing waste directly into the sewer.

Improving the public parks and gardens

The city's largest "green" spaces were located around Independence Monument and the Royal Palace. However, their

laterite floors and a lack of upkeep did not make these spaces comfortable. I thus worked with my teams to create new green spaces while improving the cleanliness and appearance of the former. Fountains were added in front of Wat Botum and around Independence Monument. The parking lots around Wat Phnom have been made into a public garden and playgrounds. The public parks in front of the Royal Palace, the airport, and the Institute of Technology of Cambodia, and around Independence Monument and Wat Phnom were renovated. To my great satisfaction, I have tripled the green spaces and increased the available budget for their upkeep. I felt it was important to provide the people with spaces where they can enjoy spending their leisure time, relax, and get some exercise.
My first five-year plan also aimed to overcome a number of challenges, including: i) the lack of funds to carry out all the scheduled activities (an annual development budget of 20 million US dollars, while three times that amount was needed) and a limited budget for infrastructure improvement; ii) a tense political situation after the elections that delayed the formation of the new government and therefore project implementation; iii) a shortage of human resources that greatly hindered getting even the emergency aspects of the work done. On that point, Cambodia has fortunately been supported since 1990 by the City of Paris which has set up an ongoing technical cooperation arrangement between Paris's municipal technical experts, the Atelier Parisien d'Urbanisme, and experts from Phnom Penh. That cooperation, supported financially by the European Union and French government, has led to the training of experts and to the implementation of a development plan for the city; and iv) finally, the sharp growth of the city's population and economy, which has increased the demand for high-performance infrastructure, better waste management, improved water and electricity delivery, as well as more leisure activities.

STRENGTHENING AND SPEEDING UP DEVELOPMENT (2008–2013)

Learning from my first term of office and anticipating the new needs of the people, I endeavored to strengthen the urban development framework.

Renovating infrastructures:
The municipality has increasingly prioritized its effort to renovate and modernize infrastructure, particularly to improve its road network and ring roads with pavement over 2.5 cm thick, notably the road linking Tuol Kork to Greater Phnom Penh, Veng Sreng road to Kandal, as well as renovation of major thoroughfares including Russia Boulevard or Highway 271. New bridges have also been built, such as Monivong Bridge and the three flyovers of Kbal Tnol, 7Makara and Steung Meanchey, which have made it possible to manage a heavy traffic flow. There are over 179,000 automobiles and 1 million motorcycles on the streets of the capital, compared with 23,000 automobiles in 2005. Measures to protect the city from flooding and to drain off wastewater have also received the same attention.

Improving the water and electricity supply:
Électricité du Cambodge (EDC) and the Phnom Penh Water Supply Authority were given stand-alone budgets, distinct from the city's development budget. That has enabled them to benefit from additional international aid programs. In my capacity as chairman of the board of directors of the water authority, I was involved in supervising the effort to get city-wide access to running water, and in particular to service the outskirts of the city where there was an acute need for water access (hookups in the more distant zones such as Steung Veng Sreng or Chhba Ampov where wastewater treatment plants had been put in).

Relocating and resettling people living in vulnerable zones:
About 100,000 people living in precarious housing zones, notably in Borei Keila, as well as along Tonle Bassac River front and in Boeung Kak, were relocated in new neighborhoods of Phnom Penh after a three-year effort. International aid funding of over 20 million euros was used to attempt to improve the living conditions for Bassac residents relocated to the new site of Kmouing, after a huge fire destroyed their housing in 2001. The financial assistance enabled the Cambodian government to purchase land and build the necessary infrastructure to provide a road network and ensure a water and electricity supply for displaced people.

Expanding the city and its public facilities:
The city's population reached 2 million in 2013, followed by an increased demand for housing. 10,000 new units had to be provided yearly. In response to such fast-paced population growth, we extended the capital from 378 km² to 678 km2 by integrating 20 communes in Kandal Province.
Schools, hospitals, and markets were set up on the outskirts to meet the needs of the new inhabitants of those sectors. A major effort was made to create gardens and green spaces because a city with no green is not a city. Open-air sports training facilities and playgrounds for children were built. Over 40,000 trees were planted in the city. Monuments to Cambodia's scholars and heroes were erected to remind Cambodians of our ancestors' grandeur. They have gradually become points of interest for tourists. Phnom Penh has therefore witnessed major changes during the last years of my term of office. The private sector has invested a great deal in the development of satellite[2] cities of international standard, equipped with schools, hospitals, and shopping centers. These private investors have built over 80 other residential complexes and many high-rise buildings have appeared on the Phnom Penh city scape, meeting the requirement for new spaces to live, work, and conduct business. Developing Phnom Penh presented the challenge of preserving its traditional beauty while modernizing it. Today, it is easy to put up 40-story buildings, but the protection of sites, pagodas, and historical buildings is just as important because they cannot be rebuilt. Thus, regulations to designate protected zones have been established to prohibit, for example, the construction of high-rise buildings around the Royal Palace and the area east of Norodom Boulevard. Another challenge involved preserving the quality of the environment for the people, which led the municipality to build more parks and gardens as quickly as possible.
Since 2004, in recognition of all it has done for its development over the last ten years, Phnom Penh was awarded numerous international prizes by various respectable organizations.[3]

1. A PPP is a Public-Private Partnership between a private company and a government, generally via a state-owned enterprise.

2. The six satellite cities created are Camko City, Koh Pich, Boeung Snaor, Chroy Changvar, Boeung Kak, and Greater Phnom Penh.

3. 2004: ADB prize (Water for All) received in Manila; 2005: World Leadership Awards, category Renovation No. 1, planning for population boom, London, United Kingdom; 2006: Asia Pacific Mayor, Summit on the Environment, Melbourne, Australia; 2007: World Leadership Awards, Local Environmental Renovation, London, United Kingdom; 2008: ASEAN Prize for Ecologically Sustainable City, Hanoi, Vietnam; 2009: Sambo-Japan (IYSH) price at UPDF, Tokyo, Japan; 2011: ASEAN Prize for Environmental Sustainability, Bali, Indonesia.

ចាត់វិធានការដើម្បីកសាងឡើងវិញ៖ ការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញពីឆ្នាំ២០០៣ ដល់ឆ្នាំ២០១៣

ពីឆ្នាំ២០០៣ ដល់ឆ្នាំ២០១៣ រាជធានីភ្នំពេញបានឆ្លងកាត់ការរីកចម្រើនដ៏អស្ចារ្យមួយមិនធ្លាប់មានពីមុនមក។ បន្ទាប់ពីសម័យកាលដែលត្រូវកសាងឡើងវិញជាបន្ទាន់ រាជធានីខ្មែរបានឈានចូលទៅក្នុងសម័យកាលថ្មីមួយនៃទំនើបកម្មប្រកបដោយនិរន្តរភាពជាងមុន។ ដោយឯកឧត្តម កែប ជុតិមា

ឆ្នាំ២០០០គឺជារបត់ដ៏សំខាន់មួយសំរាប់ប្រទេសកម្ពុជា។ ឆ្នាំនោះអ្វីដែលគួរអោយកត់សំគាល់ជាងគេ គឺកម្ពុជាបានឈានទៅរកសម័យកាលមួយប្រកបដោយសន្តិភាព ស្ថិរភាពនយោបាយនិងសង្គម ដែលអនុញ្ញាតឱ្យយើងអាចចាប់ផ្តើមអភិវឌ្ឍក្រុងក្នុងទំហំមួយ ដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមក។ ចំនួនប្រជាជននៅពេលនោះបានកើនឡើងយ៉ាងលឿនរហូតដល់១លាននាក់ នៅឆ្នាំ២០០៣។ ទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏មានការកើនឡើងនូវចរាចរណ៍យានយន្ត ហើយយើងក៏ចាប់ផ្តើមឃើញមានការកកស្ទះចរាចរណ៍ដែរ។ រីឯតម្រូវការខាងផ្នែកលំនៅដ្ឋាន ជាអាទិ៍ លំនៅដ្ឋានល្អៗជាងមុន ក៏មានការកើនឡើងដូចគ្នាដែរ។ ទន្ទឹមនឹងការពង្រីកផ្ទៃដីរបស់ខ្លួន ទីក្រុងនៅខ្វះសមត្ថភាពផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតនិងអគ្គិសនី ហើយប្រព័ន្ធលូគ្មានលទ្ធភាពឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការប្រើប្រាស់ព្រមទាំងប្រឈមមុខទៅនឹងទឹកជំនន់រៀងរាល់ឆ្នាំ ដែលបង្កឡើងដោយសារទឹកភ្លៀងនៅរដូវវស្សា។

Le chantier de rénovation du Marché Central, 2009 / The Central Market renovation work site, 2009. / ការដ្ឋានជួសជុលផ្សារធំថ្មី ឆ្នាំ២០០៩

អាទិភាពគឺការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញ (ឆ្នាំ២០០៣-ឆ្នាំ២០០៨)

គឺស្ថិតនៅក្នុងបរិបទនេះហើយដែលនៅថ្ងៃទី១០ កុម្ភៈ ឆ្នាំ២០០៣ ខ្ញុំត្រូវបានតែងតាំងជាអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ ដោយសម្តេចអគ្គមហាសេនាបតីតេជោ ហ៊ុន សែន ពីព្រោះសម្តេចចង់អោយមានការអភិវឌ្ឍរាជធានីលឿនជាងមុន ប៉ុន្តែការអភិវឌ្ឍនេះក៏ត្រូវមាននិរន្តរភាពជាងមុនដែរ។ នៅពេលនោះ រាជធានីមានផ្ទៃដី៣៧៨គីឡូម៉ែត្រក្រឡា និងបែងចែងជា៧ខណ្ឌ។

ក្នុងរយៈពេល៥ឆ្នាំដំបូងនេះ (ឆ្នាំ២០០៣-ឆ្នាំ២០០៨) អាទិភាពរបស់ខ្ញុំ គឺធានាឱ្យបាននូវសុវត្ថិភាពសារធារណៈ និងភាពស្ងប់ស្ងាត់នៅក្នុងទីក្រុង បន្ទាប់ពីបានឆ្លងកាត់សម័យកាលនយោបាយមួយដែលមានភាពវឹកវរ។ ក្នុងរយៈពេលនោះ គឺស្ថានទូតព្រះរាជាណាចក្រថៃ ព្រមទាំងទីតាំងពាណិជ្ជកម្មថៃជាច្រើនត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញដោយប្រជាជន។ បន្ទាប់ពីធ្វើអោយទីក្រុងមានសុខសន្តិភាពឡើងវិញ ខ្ញុំបានផ្តោតទៅលើការធ្វើឱ្យសុខមាលភាពរបស់ប្រជាជន និងសោភ័ណភាពរបស់ទីក្រុងមានភាពប្រសើរឡើងវិញ។ ការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនានា គឺជាទិសដៅសំខាន់ជាងគេនៃសកម្មភាពការងាររបស់ខ្ញុំ។

ទំនើបកម្ម និងការពង្រីកអាកាសយានដ្ឋានអន្តរជាតិភ្នំពេញ-ពោធិ៍ចិនតុង

ក្រោយពីចេញផុតពីជម្លោះអស់រយៈពេលមួយដ៏វែង យើងត្រូវស្តារឡើងវិញនូវហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធដឹកជញ្ជូនជាពិសេសគឺអាកាសយានដ្ឋាន។

ក្រោយពីការដាក់ឱ្យដេញថ្លៃជាអន្តរជាតិរួចមក រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានសម្រេចជ្រើសរើសយកក្រុមហ៊ុនបារាំង-ម៉ាឡេស៊ីមួយឈ្មោះថាក្រុមហ៊ុនសមប្បទានព្រលានយន្តហោះមួយ ដែលហៅកាត់ជាភាសាបារាំងថា SCA នៅក្នុងនោះ ម្ចាស់ភាគហ៊ុនគឺមានក្រុមហ៊ុនបារាំង VINCI និងក្រុមហ៊ុនម៉ាឡេស៊ីMouhibbah ហើយរាជរដ្ឋាភិបាលបានចុះហត្ថលេខានៅថ្ងៃទី០៦ ខែកក្កដាឆ្នាំ១៩៩៥ លើកិច្ចព្រមព្រៀងដៃគូរដ្ឋ-ឯកជន[1] លើកដំបូងគេក្នុងពិភពលោកលើវិស័យអភិវឌ្ឍន៍អាកាសយានដ្ឋាន។ កិច្ចសន្យានោះអនុញ្ញាតិឲ្យក្រុមហ៊ុន

SCA ផ្តល់ហិរញ្ញប្បទាន អភិវឌ្ឍន៍ សាងសង់ គ្រប់គ្រង និងធ្វើអាជីវកម្មព្រលានយន្តហោះភ្នំពេញរហូតដល់ឆ្នាំ២០៤០។ ប្រតិបត្តិការដំបូងគឺមានវិសាលភាពតូចនៅឡើយពោលគឺមានអ្នកដំណើរប្រមាណជា៦០ម៉ឺននាក់ប៉ុណ្ណោះក្នុងមួយឆ្នាំ។ កម្មវិធីស្តារ និងធ្វើទំនើបកម្មព្រលានយន្តហោះលើកទីមួយបានចាប់ផ្តើមពិតប្រាកដនៅឆ្នាំ២០០២-ឆ្នាំ២០០៣ ដោយសារព្រឹត្តការណ៍នយោបាយផ្ទៃក្នុង និងវិបត្តិនៅអាស៊ីក្នុងដំណាច់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ដែលធ្វើឱ្យមានភាពយឺតយ៉ាវក្នុងការអនុវត្តគម្រោងវិនិយោគ។ ស្ថានីយអ្នកដំណើរទីមួយត្រូវបានកសាងឡើងនៅចំទីតាំងមួយដែលកាលនោះគឺជាឃ្លាំងផ្ទុកបរិក្ខាទ័ពនៅឡើយ។ ការកសាងស្ថានីយអ្នកដំណើរនោះត្រូវបានបញ្ចប់នៅឆ្នាំ២០០៣ រួមទាំងការបើកចំណតព្រលានយន្តហោះមួយ ដែលមានសមត្ថភាពទទួលអ្នកដំណើរបានរហូតដល់ជាង៤លាននាក់ក្នុងមួយឆ្នាំ។ បន្ថែមពីលើនោះ មានស្ថានីយកាហ្គោមួយ និងការជួសជុលផ្លូវចុះចត និងផ្លូវយន្តហោះឡើងចុះមួយ ដែលអាចទទួលយន្តហោះខ្នាតធំៗបាន និងដើម្បីជួយសម្រួលចរាចរណ៍យន្តហោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ការពង្រីកជាបន្តបន្ទាប់នូវចំណតយន្តហោះត្រូវបានធ្វើឡើងបន្ទាប់មក មានការពង្រីកអាកាសយានដ្ឋានទាំងមូល ដោយបង្កើតផ្លូវយន្តហោះថ្មីៗ រួមទាំងប្រព័ន្ធបង្ហូរទឹក ដើម្បីការពារព្រលានយន្តហោះកុំឱ្យមានទឹកជំនន់។

ការកែលម្អផ្លូវថ្នល់

គោលនយោបាយវិសហមជ្ឈការត្រូវបានអនុវត្តលើកដំបូងនៅក្នុងអាណត្តិទីមួយរបស់ខ្ញុំ។ រដ្ឋាភិបាលថ្នាក់ជាតិបានផ្តល់បន្តិចម្តងៗនូវទំនួលខុសត្រូវកាន់តែច្រើនឡើងៗ ទាំងផ្នែករដ្ឋបាល និងផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ ដល់រដ្ឋបាលថ្នាក់ក្រោមជាតិ។ ដោយប្រើប្រាស់របៀបអភិបាលកិច្ចថ្មីនេះ ប្រជាពលរដ្ឋបានចាប់ផ្តើមចូលរួមថវិកាដោយស្ម័គ្រចិត្ត ដើម្បីកែលម្អសង្កាត់រស់នៅរបស់ពួកគាត់។ គំនិតថ្មីប្រកបដោយនវានុវត្តន៍នេះត្រូវបានស្នើឡើងដោយសម្តេចនាយករដ្ឋមន្ត្រីខ្លួនលោកផ្ទាល់។ ដោយយល់ឃើញថា រដ្ឋភិបាលនឹងគ្មានលទ្ធភាពផ្តល់ហិរញ្ញប្បទាន១០០% ដើម្បីជួសជុលផ្លូវតូចៗនៅក្នុងទីក្រុងបាននោះ បែបបទនៃការផ្តល់ហិរញ្ញប្បទាន ៥០%-៥០% ដោយឈរទៅលើគោលការណ៍នៃការចូលរួមដោយសេរី និងស្ម័គ្រចិត្តពីប្រជាពលរដ្ឋត្រូវបានស្នើឡើង។ ប្រជាពលរដ្ឋចូលរួមវិភាគទានពាក់កណ្តាលនៃចំណាយលើការដ្ឋានកែលម្អផ្លូវថ្នល់ ហើយពាក់កណ្តាលទៀតត្រូវបានផ្តល់ដោយសាលាក្រុង។ ការដ្ឋានជួលជុលនានាត្រូវបានដាក់ទៅក្នុងផែនការដោយក្រុមប្រឹក្សាសង្កាត់ និងមានចុះនៅក្នុងផែនការប្រចាំឆ្នាំរបស់សង្កាត់។ កម្មវិធីនេះបានធ្វើអោយមានការចូលរួមពីប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់គ្រួសារទាំងអស់ដែលនៅតាមបណ្តោយផ្លូវត្រូវជួសជុល។ នៅពេលមានការឯកភាពគ្នាពីប្រជាពលរដ្ឋទាំងអស់ ប្រាក់វិភាគទានរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនឹងបង់ចូលទៅក្នុងថវិកាផែនការ។ បែបនេះ ប្រជាពលរដ្ឋក្លាយជាម្ចាស់គម្រោងផ្ទាល់។ អ្នកត្រួតពិនិត្យការដ្ឋានមួយក្រុមត្រូវបានបង្កើតឡើង។ធ្វើបែបនេះ ផ្លូវតូចៗទាំងឡាយត្រូវបានជួសជុល កែលម្អដោយជោគជ័យនៅគ្រប់សង្កាត់ទាំងអស់។ នោះគឺជាការអនុវត្តលើកដំបូង នៅតាមមូលដ្ឋាន នៃផែនការជាតិវិសហមជ្ឈការដែលសំដៅទៅពង្រឹងតម្លាភាព និងអភិបាលកិច្ចល្អ។

ដើម្បីធ្វើឱ្យបានលឿន និងល្អនូវការងារជួសជុលកែលម្អផ្លូវធំៗ ដែលតម្រូវឱ្យប្រើប្រាស់ថវិកាច្រើន ហើយដែលទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏ត្រូវកាត់បន្ថយការចំណាយដែរនោះ ការសាងសង់ទ្រូងផ្លូវត្រូវបានធ្វើទៅតាមបច្ចេកទេសថ្មីមួយ គឺការប្រើបន្ទះឬស្សីជាជាងប្រើសសៃដែក។ ការធ្វើបែបនោះគឺជាការធ្វើតាមប្រឹក្សាបច្ចេកទេស ដែលផ្តល់ជូនដោយអ្នកបច្ចេកទេសអន្តរជាតិនៃកម្មវិធីអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីការអភិវឌ្ឍដែលហៅកាត់ថា UNDP ។ ដំណោះស្រាយនោះបានអនុញ្ញាតឱ្យយើងចាប់ផ្តើមធ្វើការដ្ឋានជួសជុលបាន ប៉ុន្តែយើងក៏នៅតែដឹងថា ដំណោះស្រាយនោះមិនធ្វើឱ្យផ្លូវធន់នឹងយានយន្តមានទំងន់ធ្ងន់ៗនោះទេ ហើយភាពគត់មត់របស់វាក៏មិនបានយូរដូចគ្រោងឆ្អឹងដែកនោះដែរ ប៉ុន្តែក៏នៅតែគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីឱ្យយានយន្តភាគច្រើនអាចធ្វើចរាចរណ៍ពីលើបាន។

ផ្លូវថ្នល់ ជាអាទិ៍ ផ្លូវលើខ្នងទំនប់ព័ន្ធជុំវិញទីក្រុងត្រូវបានពង្រីក និងចាក់កៅស៊ូ ដើម្បីអនុញ្ញាតអោយចរាចរណ៍មានភាពប្រសើរឡើង។ ភ្លើងសញ្ញាចរារចណ៍ក៏ជាច្រើនដែលគុណភាពល្អជាងមុនត្រូវបានដាក់នៅជាច្រើនកន្លែងដើម្បីជានាឱ្យចរាចរណ៍តាមផ្លូវថ្នល់កាន់តែមានសុវត្ថិភាពល្អជាងមុន។ ទន្ទឹមនឹងស្ថានភាពប្រសើរឡើងនៃផ្លូវថ្នល់សារធារណៈ យើងក៏បានសង្កេតឃើញភាពប្រសើរឡើងនៃជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជន និងការកើនឡើងនៃការសាងសង់រោងចក្រនានានៅតាមតំបន់ជាយក្រុងដែរ។

ការកែលម្អប្រព័ន្ធលូនៅក្នុងទីក្រុង

នៅឆ្នាំ២០០៦ គម្រោងស្តារលូបឹងត្របែកត្រូវបានបញ្ចប់ ដោយសារមានជំនួយហិរញ្ញប្បទានពីភ្នាក់ងារសហប្រតិបត្តិការអន្តរជាតិជប៉ុន ដែលហៅកាត់ថា JICA។ គម្រោងនេះសំដៅទៅកាត់បន្ថយទឹកជំនន់ដោយសារភ្លៀងខ្លាំង នៅក្នុងតំបន់ចាប់ពីផ្សារកណ្តាលរហូតដល់មុខព្រះបរមរាជវាំង និងអតីតរដ្ឋសភាជាតិ។ នោះជាគម្រោងមួយដែលទទួលបានជោគជ័យខ្លាំង។ ជាក់ស្តែងទឹកជំនន់ត្រូវបានកាត់បន្ថយយ៉ាងច្រើន ហើយរយៈពេលដែលទឹកដក់គឺបានកាត់បន្ថយពី១២ម៉ោងទៅប្រមាណជាង៣ទៅ៦ម៉ោងប៉ុណ្ណោះ។ រយៈពេលនេះប្រហែលជាអាចកាត់បន្ថយបានថែមទៀត ប្រសិនបើប្រជាពលរដ្ឋអាចផ្លាស់ប្តូរទំលាប់ឈប់ចោលសំរាមចូលក្នុងលូ។

ការកែលម្អសួនសារធារណៈ

សួនសារធារណៈធំៗគឺមាននៅម្តុំវិមានឯករាជ្យ និងព្រះបរមរាជវាំង ប៉ុន្តែដីនៅម្តុំនោះគឺជាដីកណ្តោង ហើយកង្វះការថែទាំធ្វើឱ្យសួនសារធារណៈទាំងនេះមិនមានភាពស្រស់បំព្រងនោះទេ។ ដូច្នេះ ជាមួយក្រុមការងាររបស់ខ្ញុំខ្ញុំក៏បានចាប់ផ្តើមបង្កើតសួនសារធារណៈថ្មីៗ ដោយទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏កែលម្អអនាម័យនិងសោភ័ណភាពសួនសារធារណៈចាស់ៗផងដែរ។ ប្រព័ន្ធស្រោចស្រពទឹកត្រូវបានដាក់បន្ថែមនៅមុខវត្តបុទុម និងម្តុំវិមានឯករាជ្យ។ ទីលានចំណតយានយន្តនៅម្តុំវត្តភ្នំត្រូវបានប្រែក្លាយឱ្យទៅជាសួនសារធារណៈ និងជាទីតាំងលេងកីឡាកំសាន្ត។ ឧស្សានសារធារណៈដែលនៅទល់មុខវិទ្យាស្ថានបច្ចេកវិទ្យាកម្ពុជា នៅព្រលានយន្តហោះ នៅជុំវិញវិមានឯករាជ្យ វត្តភ្នំ និងនៅទល់មុខព្រះបរមរាជវាំង ត្រូវបានជួសជុលកែលម្អថ្មី។ ខ្ញុំពិតជាមានសេចក្តីរីករាយ ដែលខ្ញុំបានបង្កើនទំហំលំហសួនសាធារណៈបីដង និងបង្កើនថវិកាថែទាំដូចគ្នាដែរ។ វាជារឿងសំខាន់ណាស់សម្រាប់ខ្ញុំ ដែលត្រូវផ្តល់ជូនប្រជាពលរដ្ឋនូវលំហដែលពួកគាត់អាចទៅដើរលេងកម្សាន្តនៅពេលទំនេរ ឬទៅធ្វើលំហាត់ប្រាណ។

ការអនុវត្តផែនការប្រាំឆ្នាំលើកទីមួយរបស់ខ្ញុំក៏ត្រូវឆ្លើយតបផងដែរទៅនឹងបញ្ហាប្រឈមថ្មីៗផ្សេងទៀត ដូចជា (១).កង្វះថវិកាដើម្បីអនុវត្តគម្រោងទាំងអស់ដែលបានគ្រោងទុក (ថវិកាប្រចាំថ្នាំសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍមាន២០លានដុល្លារ ខណៈដែលយើងត្រូវការច្រើនជាងនេះ៣ដង) និងថវិកាតិចតួចសម្រាប់ការកែលម្អហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ (២).ស្ថានភាពនយោបាយតឹងតែង បន្ទាប់ពីការបោះឆ្នោតរួច ស្ថានភាពនោះបានពន្យឺតដំណើរការនៃការបង្កើតរដ្ឋាភិបាលថ្មី ដូច្នេះការអនុវត្តគម្រោងនានាក៏មានការយឺតយ៉ាវដែរ (៣).កង្វះខាតធនធានមនុស្ស ក៏ផ្តល់ផលជះជាច្រើនដែរដល់ការអនុវត្តការងារបន្ទាន់ទាំងឡាយ។ ពាក់ព័ន្ធនឹងចំនុចនេះ សំណាងល្អ កម្ពុជាទទួលបានការជួយជ្រោមជ្រែង តាំងពីឆ្នាំ១៩៩០ ពីទីក្រុងប៉ារីស ដែលបានរៀបចំឱ្យមានកិច្ចសហប្រត្តិបត្តិការបច្ចេកទេសជាប់ជារៀងរហូតមក រវាងអ្នកបច្ចេកទេសសាលាក្រុងប៉ារីស តាមរយៈអង្គភាពនគរូបនីយកម្មប៉ារីស ដែលហៅកាត់ថា APUR និងអ្នកបច្ចេកទេសសាលារាជធានីភ្នំពេញ។ កិច្ចសហប្រតិបត្តិការនេះ ដែលទទួលបានការគាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុពីសហភាពអឺរ៉ុប និងរដ្ឋាភិបាលបារាំង បានអនុញ្ញាតឱ្យយើងបណ្តុះបណ្តាលអ្នកបច្ចេកទេស និងរៀបចំផែនការអភិវឌ្ឍន៍ក្រុង (៤).និងចំណុចចុងក្រោយ កំណើនខ្លាំងនៃចំនួនប្រជាពលរដ្ឋនិងសេដ្ឋកិច្ចទីក្រុង ដែលបណ្តាលឱ្យមានតម្រូវការកាន់តែច្រើនឡើងលើផ្នែកហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធប្រកបដោយគុណវុឌ្ឍិ ការគ្រប់គ្រងកាន់តែល្អប្រសើរជាងមុនលើកាកសំណល់ តម្រូវការទឹកស្អាត និងអគ្គិសនីកាន់តែច្រើនឡើងព្រមទាំងតម្រូវការឱ្យមានសកម្មភាពលំហែកំសាន្តកាន់តែច្រើនឡើងដែរ។

ការពង្រឹង និងពន្លឿនការអភិវឌ្ឍ (២០០៨-២០១៣)

ដោយដកបទពិសោធន៍ពីអាណត្តិទី១របស់ខ្ញុំ និងគិតទុកជាមុនអំពីតម្រូវការថ្មីៗរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ខ្ញុំបានខិតខំប្រឹងប្រែងពង្រឹងក្របខណ្ឌនៃការអភិវឌ្ឍក្រុង។

ការកែលម្អហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ

កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងមួយកាន់តែខ្លាំងឡើងដើម្បីជួសជុលកែលម្អ និងធ្វើទំនើបកម្មហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ គឺជាអាទិភាពមួយរបស់សាលារាជធានីភ្នំពេញជាពិសេស ការកែលម្អប្រព័ន្ធផ្លូវថ្នល់នៅតាមជាយក្រុងដែលចាប់ពីពេលនោះមក មានការចាក់កៅស៊ូកម្រាស់ប្រមាណ ២,៥សង់ទីម៉ែត្រ ជាពិសេស គឺផ្លូវភ្ជាប់ពីទួលគោកទៅព្រែ្គនភ្នំពេញ ពីផ្លូវវេងស្រេងរហូតដល់ខេត្តកណ្តាលព្រមទាំងការជួសជុលកែលម្អផ្លូវសំខាន់ៗផ្សេងទៀត ដូចជាមហាវិថីសហព័ន្ធរ៉ុស្ស៊ី ឬផ្លូវ២៧១ជាដើម។ ស្ពានជាច្រើនផ្សេងទៀតក៏ត្រូវបានសាងសង់ផងដែរដូចជាស្ពានព្រះមុនីវង្ស និងស្ពានអាកាសចំនួនបី គឺស្ពានអាកាសក្បាលថ្នល់ ស្ពានអាកាស៧មករា និងស្ពានអាកាសស្ទឹងមានជ័យ ដែលអនុញ្ញាតឱ្យចរាចរណ៍ប្រព្រឹត្តិទៅបានកាន់តែរលូន។ ពិតមែនហើយយានយន្តជាង១៧៩ពាន់គ្រឿង និងម៉ូតូ១លានគ្រឿងចរាចរនៅតាមដងផ្លូវ ក្នុងរាជធានី ខណៈដែលនៅឆ្នាំ២០០៥ មានយានយន្តតែ២៣០០០គ្រឿងប៉ុណ្ណោះ។ ការងារការពារទីក្រុងទប់ទល់នឹងទឹកជំនន់ និងការប្រមូលទឹកកខ្វក់ក៏ទទួលបានការយកចិត្តទុកដាក់ដូចគ្នាដែរ។

ការកែលម្អប្រព័ន្ធផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាត និងអគ្គិសនី

អគ្គិសនីកម្ពុជា និងរដ្ឋាករទឹកភ្នំពេញ មានថវិកាស្វ័យតរបស់ខ្លួនដែលខុសពីថវិកាសំរាប់អភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញ។ ការធ្វើបែបនោះបានអនុញ្ញាតឱ្យស្ថាប័នទាំងពីរទទួលបានគម្រោងជំនួយអន្តរជាតិបន្ថែមទៀត។ ក្នុងនាមជាប្រធានក្រុមប្រឹក្សាភិបាលនៃរដ្ឋាករទឹក ខ្ញុំបានចូលរួមយ៉ាងច្រើននៅក្នុងការមើលពីលើការងារកសាងស្ថានីយផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតនៅទីក្រុងទាំងមូល ជាពិសេស គឺប្រព័ន្ធផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតនៅតាមតំបន់ជាយក្រុងដែលមានតម្រូវការទឹកស្អាតកាន់តែខ្លាំងឡើង (ការផ្សារភ្ជាប់តំបន់ឆ្ងាយៗ ដូចជាស្ទឹងវេងស្រេង ឬច្បារអំពៅនៅតាមតំបន់ទាំងនោះរោងចក្រប្រព្រឹត្តកម្មទឹកស្អាតត្រូវបានកសាង)។

ការយកប្រជាជនដែលរស់នៅតាមតំបន់គ្មានសុវត្ថិភាពទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី

ប្រជាពលរដ្ឋប្រមាណជា១០ម៉ឺននាក់ដែលរស់នៅតាមលំនៅដ្ឋានក្នុងតំបន់អនាធិបតេយ្យ ដូចជានៅក្នុងបុរីកីឡា ឬនៅតាមមាត់ទន្លេបាសាក់ និងនៅបឹងកក់ ត្រូវបានប្រមូលឱ្យទៅរស់នៅក្នុងសង្កាត់ថ្មីៗក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ បន្ទាប់ពីសាលារាជធានីបានធ្វើការខិតខំប្រឹងប្រែងស្វែងរកទីតាំងថ្មីទាំងនេះអស់រយៈពេលបីឆ្នាំ។ ហិរញ្ញប្បទានជាង២០លានអឺរ៉ូ ដែលជាជំនួយអន្តរជាតិបានអនុញ្ញាតឱ្យយើងកែលម្អស្ថានភាពនៃការរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនៅតាមមាត់ទន្លេបាសាក់ ដោយយកពួកគាត់ទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មីនៅខ្ទញបន្ទាប់ពីអគ្គីភ័យដ៏ធំមួយបានឆាបឆេះផ្ទះសម្បែងរបស់ពួកគាត់នៅឆ្នាំ២០០១។ ដោយសារហិរញ្ញប្បទាននេះ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាមានលទ្ធភាពទិញដី និងកសាងហេដ្ឋារចនា សម្ព័ន្ធចាំបាច់នានាដើម្បីរៀបចំប្រព័ន្ធផ្លូវថ្នល់ និងផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាត និងអគ្គិសនីជូនប្រជាពលរដ្ឋដែលមកពីកន្លែងដើមនោះ។

ការពង្រីកទីក្រុង និងគ្រឿងបរិក្ខាសារធារណៈ

ចំនួនប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងទីក្រុងបានឈានដល់២លាននាក់នៅឆ្នាំ២០០៣ ហើយតម្រូវការខាងផ្នែកលំនៅដ្ឋានក៏កើនឡើងតាមនោះដែរ។ វាជារឿងចាំបាច់ដែលមួយឆ្នាំៗ យើងត្រូវកសាងលំនៅដ្ឋានថ្មីៗចំនួនមួយម៉ឺនផ្ទះ។ ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងកំណើនប្រជាជនយ៉ាងលឿនបែបនេះ យើងបានពង្រីករាជធានីពី ៣៧៨គីឡូម៉ែត្រក្រឡា ទៅ៦៧៨គីឡូម៉ែត្រក្រឡា ដោយបញ្ចូលសង្កាត់ថ្មីចំនួន២០ ដែលដើមឡើយ ស្ថិតនៅក្នុងដែនដីខេត្តកណ្តាល។

សាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ និងផ្សារ ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅតាមជាយក្រុង ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការរបស់ប្រជាជនដែលមកតាំងទីលំនៅដ្ឋានថ្មីក្នុងតំបន់ទាំងនេះ។ កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងជាច្រើនផ្សេងទៀតត្រូវបានធ្វើឡើងដូចជាការបង្កើតសួនសាធារណៈ និងលំហបៃតង ពីព្រោះទីក្រុងមួយដែលគ្មានទេសភាពបៃតងមិនមែនជាទីក្រុងនោះទេ។ ទីតាំងហាត់ប្រាណនៅខាងក្រៅ និងកន្លែងក្មេងលេងកម្សាន្តក៏ត្រូវបានរៀបចំបង្កើតឡើងផងដែរ។ ដើមឈើជាង៤ម៉ឺនដើមត្រូវបានដាំនៅក្នុងទីក្រុង។ សំណង់វិមានដែលរំលឹកដល់បញ្ញវ័ន្ត និងវីរៈជនខ្មែរ ត្រូវបានកសាងឡើង ដើម្បីឆ្លុះបញ្ចាំងពីវិសាលភាពរបស់បុព្វបុរសយើង។ វិមានទាំងនោះបន្តិចម្តងៗ បានក្លាយជាគោលដៅទាក់ទាញភ្ញៀវទេសចរ។ ដូច្នេះ រាជធានីភ្នំពេញបានឆ្លងកាត់ការប្រែប្រួលមុខមាត់យ៉ាងខ្លាំងនៅប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនៃអាណត្តិរបស់ខ្ញុំ។ វិស័យឯកជនបានវិនិយោគច្រើននៅក្នុងការអភិវឌ្ឍទីក្រុងរណប[2] ដែលមានស្តង់ដារអន្តរជាតិ រួមនឹងការសាងសង់សាលារៀន មន្ទីរពេទ្យ និងមជ្ឈមណ្ឌលពាណិជ្ជកម្មជាដើម។ វិនិយោគិនឯកជនទាំងនេះ បានកសាងបុរីជាង៨០កន្លែងផ្សេងទៀត និងអគារខ្ពស់ៗជាច្រើនបានលេចរូបរាងឡើងនៅក្នុងទេសភាពរាជធានីភ្នំពេញ ដែលជាការឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការខាងផ្នែកលំនៅដ្ឋានថ្មីៗ ការិយាល័យធ្វើការ និងកន្លែង ប្រកបអាជីវកម្ម។ ការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញគឺជាការប្រឈមមួយ រវាងការ អភិរក្សសោភ័ណភាពបុរាណ និងការអភិវឌ្ឍឱ្យកាន់តែទំនើបជាងមុន។ បច្ចុប្បន្ននេះ វាជារឿងងាយស្រួលទេក្នុងការសាងសង់អគារមួយដែលមានកម្ពស់ ៤០ជាន់ ប៉ុន្តែការការពាររមណីយដ្ឋានផ្សេងៗដូចជា វត្តអារាម អគារបុរាណ ក៏សំខាន់ណាស់ដែរ ពីព្រោះយើងមិនអាចសាង់សង់អគារបុរាណ និងវត្តអារាមទាំងនេះឡើងវិញបានទេ។ ដូច្នេះ យើងក៏បានធ្វើច្បាប់មួយដើម្បីកំណត់តំបន់ការពារ។ ជាឧទាហរណ៍ ច្បាប់ដាក់បំរាមការសាងសង់អគារខ្ពស់ៗនៅម្តុំព្រះបរមរាជវាំងនិងនៅក្នុងតំបន់នៅខាងកើតមហាវិថីព្រះនរោត្តម។ បញ្ហាប្រឈមមួយទៀតគឺការអភិរក្សបរិស្ថានល្អដើម្បីប្រជាពលរដ្ឋ នោះគឺតម្រូវឱ្យសាលារាជធានីភ្នំពេញកសាងកាន់តែច្រើនឡើងនូវសួននិងឧទ្យានសារធារណៈកសាងឱ្យកាន់តែលឿនបំផុតតាមដែលធ្វើទៅបាន។ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០៤មកសម្រាប់រាល់កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងអភិវឌ្ឍន៍រាជធានីក្នុងរយៈពេលដប់ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ ភ្នំពេញបានទទួលរង្វាន់អន្តរជាតិជាច្រើនដែលផ្តល់ជូនស្ថាប័នល្បីៗ[3] ។

1. ហៅកាត់ជាភាសាអង់គ្លេសថា PPP គឺជាកិច្ចព្រមព្រៀងភាពជាដៃគូរដ្ឋ-ឯកជន រវាងក្រុមហ៊ុនឯកជន និងរដ្ឋាភិបាលមួយ ជាទូទៅ តាមរយៈក្រុមហ៊ុនរដ្ឋ។

2. ទីក្រុងរណបចំនួនប្រាំមួយត្រូវបានបង្កើតឡើង រួមមាន ខាំខូស៊ីធី (CAMCO CITY) កោះពេជ្របឹងស្នោ ជ្រោយចង្វារ បឹងកក់ និង ព្រែ្គនភ្នំពេញ។

3. ឆ្នាំ២០០៤៖ ពានរង្វាន់ផ្តល់ដោយធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី (ទឹកស្រមាប់មនុស្សគ្រប់គ្នា) ទទួលបាននៅទីក្រុងម៉ានីល។ ឆ្នាំ២០០៥៖ ពានរង្វាន់ភាពជាអ្នកដឹកនាំពិភពលោក ចំណាត់ថ្នាក់ការកែលម្អលេខ១ ការធ្វើផែនការកម្មសម្រាប់កំណើនប្រជាពលរដ្ឋខ្លាំងនៅទីក្រុងឡុងដ៍ ប្រទេសអង់គ្លេស។ ឆ្នាំ២០០៦៖ អភិបាលក្រុងនៅអាស៊ីប៉ាស៊ីហ្វិក កិច្ចប្រជុំកំពូលស្តីអំពីបរិស្ថាននៅទីក្រុង Melbourn ប្រទេសអូស្ត្រាលី។ ឆ្នាំ២០០៧៖ ពានរង្វាន់ភាពជាអ្នកដឹកនាំពិភពលោក ការកែលម្អបរិស្ថានមូលដ្ឋានទីក្រុងឡុងដ៍ ប្រទេសអង់គ្លេស។ ឆ្នាំ២០០៨៖ ពានរង្វាន់ក្រុងប្រកបដោយនិរន្តរភាពនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ទីក្រុងហាណូយ ប្រទេសវៀតណាម។ ឆ្នាំ២០០៩៖ពានរង្វាន់ SAMBO-Japon (IYSH) នៅទីក្រុងតូក្យូ ប្រទេសជប៉ុន។ ឆ្នាំ២០១១៖ ពានរង្វាន់អាស៊ីអាគ្នេយ៍សម្រាប់និរន្តរភាពនៃបរិស្ថាន នៅទីក្រុងបាលី ប្រទេសឥណ្ឌូនេស៊ី។

Après 1993, gérer l'habitat pour le retour des réfugiés et les populations pauvres

1979, retour de la population dans Phnom Penh ; 1992, retour des réfugiés ; 2000, des milliers de familles dans des logements très précaires ; une politique volontariste et coordonnée va assurer le relogement des populations pauvres. **PAR S.E. MAN CHOEUN**

LE RETOUR DE LA POPULATION

Les habitants des villes déportés dans les coopératives agricoles ont plus particulièrement souffert pendant le régime des Khmers rouges. Un grand nombre d'entre eux sont morts de faim de maladie ou bien ont été exécutés entre 1975 et 1979.
A partir de 1979 et jusqu'en 1991, deux catégories de population retournent à Phnom Penh, d'un côté les anciens Phnom Penhois évacués en 1975, et de l'autre, les populations déplacées d'une province à une autre qui transitent et logent temporairement dans la ville avant de repartir vers leur village natal.
Phnom Penh devient alors un lieu de transit et de rencontre pour toute la population dont la plus grande part a perdu des proches et cherche à retrouver des membres de sa famille. La ville est le lieu qui permet de disposer des sources d'informations, de recouper les rumeurs, de faire le tri entre le vrai et le faux. Chaque information sur sa famille, des amis ou des proches représente une source d'espoir ou de désespoir. Les gens écrivent des messages sur les murs pour se contacter et se retrouver. Les murs des bâtiments situés sur les grands carrefours des boulevards comme Monivong ou Sihanouk sont utilisés comme panneaux d'affichages des annonces. Chacun utilise des lieux particuliers en association avec son histoire personnelle.
Après la signature des accords de paix de Paris en Octobre 1991, les populations venant des campagnes affluent massivement à Phnom Penh. D'une extrême pauvreté, ils s'installent sur les terrains publics, le long des voies ferrées, sur les bas-côtés des routes et les berges des canaux, ainsi que sur les terrains à risques, notamment les berges inondables. Les quartiers d'habitat précaires se développent ainsi rapidement. Il en est de même sur les toits terrasses des immeubles et dans tous les lieux où il est possible de construire une paillotte ou une petite maison avec des matériaux de récupération.
La gestion administrative de la population commence seulement à ce moment-là, avec l'apparition de tableaux d'enregistrement et de recensement de la population.
De plus, durant la période où le pays est sous administration de l'UNTAC, de 1991 à 1993, le programme de rapatriement des populations réfugiées rassemble et centralise toutes les populations à Phnom Penh pour ensuite les rediriger vers les campagnes. Les gens reçoivent une compensation financière pour leur réinstallation dans les provinces mais la plupart des gens arrivant des camps de réfugiés vont rester à Phnom Penh et ne plus en repartir. Les arrivées dans la ville sont alors continuelles et en constante augmentation.
Après 1979, lors de leur retour à Phnom Penh, les survivants avaient trouvé facilement des logements car ils étaient tous vides. Environ 500 000 personnes se sont ainsi installées entre 1979 et 1991. A partir de 1991, pour ce deuxième contingent, moins de logements étaient disponibles et leur accès est devenu plus sélectif et restreint en raison de la restauration de la propriété privée à partir de 1989 qui a recréé la possibilité de vente et d'achat de logements et de terres.
L'arrivée des Nations Unies et des organisations internationales va mettre en circulation une masse monétaire importante et la demande de logements pour leurs personnels va réactiver ce marché immobilier. Deux modes de transactions cohabitent alors : les ventes directes d'un bien immobilier en échange de devises, et un système de troc avec échange de biens, de métaux ou pierres précieuses. Ce système à deux vitesses va rapidement multiplier les zones d'habitations précaires et insalubres où se regroupent les populations les plus pauvres qui ne peuvent accéder au marché immobilier « officiel ».
Une enquête conduite en 2009 par la ville de Phnom Penh en partenariat avec les ONG locales montre que les populations rentrant des camps de réfugiés avaient encore, en 1993, d'autres choix que de vivre sur des terrains à risque : seulement 1,34% des habitants de Phnom Penh sont installés le long des voies ferrées, 1,16% sur les bords de routes, 2,21% sur les berges, 0,89% sur les canaux de drainage.

AU MILIEU DES ANNÉES 1990, LE LOGEMENT DEVIENT UN DÉFI.

L'expansion des zones d'habitat illégal va devenir un défi. Tout le réseau de drainage des eaux étant bloqué, il était nécessaire de le rénover. La première campagne de travaux touche immédiatement les gens qui habitent le long des canaux et engendre des manifestations de protestation, les habitants refusant de se déplacer et empêchant la réalisation des travaux en bloquant l'accès aux engins de chantier.

Habitat précaire sur les berges d'un canal.

Precarious housing on the banks of a canal.

ខាងឆ្វេង
លំនៅដ្ឋានមិនមាំទាំតាមបណ្តោយមាត់អូរមួយ

Maisons sur l'emprise du chemin de fer.

Houses at the edge of the railway line.

ផ្ទះ សង់លើដីផ្លូវរថភ្លើង

Maisons en feu sur le toit de l'immeuble Tan-Pa, 2003

Houses burning on the roof of the Tan-Pa building, 2003.

ផ្ទះត្រូវភ្លើងឆេះនៅលើដំបូលអគារប្លុកតាន់ប៉ា ឆ្នាំ២០០៣

L'expansion des zones d'habitat illégal va devenir un défi.

Après l'incendie du Bassac, l'attente des aides, 2001.

After the Bassac fire, waiting for help, 2001.

បន្ទាប់ពីអគ្គីភ័យនៅសង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ប្រជាពលរដ្ឋរង់ចាំជំនួយ ឆ្នាំ២០០១

Recensement des populations inondées à reloger.

Census of flooded out populations for rehousing.

ធ្វើស្ថិតិប្រជាពលរដ្ឋដែលមានផ្ទះលិចទឹកត្រូវទៅរស់នៅទីតាំងថ្មី

Selon le nouveau plan établi par le gouvernement, si les municipalités envisageaient des développements urbains sur ces terrains, les habitants illégaux devaient être expulsés de leurs lieux de résidence et être réinstallés ailleurs avec leur consentement. La municipalité de Phnom Penh avait pris des mesures administratives pour cela et décidé de faire appel à la force et aux bulldozers pour démolir des maisons. Ces actions ont parfois conduit à des affrontements entre les autorités et les habitants. Ces évictions forcées parfois assorties de violences ont été arrêtées suite aux critiques émanant d'organisations de défense des Droits de l'Homme.
Cette situation a amené les organisations internationales à mobiliser plus de fonds pour financer les relogements des populations résidant dans des espaces publics et sur les terrains à risque car en 2003, près de 60% des habitats précaires se trouvent encore sur des terrains à risques.
De plus, en 2002 et 2003, plusieurs incendies ont

Après l'incendie du Bassac, distribution de matériel aux sinistrés, 2001.

After the Bassac fire, distribution of equipment to victims, 2001.

បន្ទាប់ពីអគ្គីភ័យនៅសង្កាត់ទន្លេបាសាក់ ការចែកសម្ភារជូនជនរងគ្រោះ ឆ្នាំ២០០១

ravagé les quartiers d'habitat précaire situés sur le toit de l'immeuble Tan Pa (200 familles) et sur le Front du Bassac (3000 familles). Il fallait donc aussi agir dans l'urgence. Cela amena, en 1998, les premières demandes du gouverneur de Phnom Penh, S.E. Chea Sophara, au Premier Ministre de créer un budget spécifique destiné à l'acquisition des terrains à l'extérieur de la ville pour des sites de relogement et pour la construction de logements et d'écoles.

Une gouvernance spécifique de ces actions a été mise en place avec la création d'un comité qui rassemblait les donateurs, les ONG et les communautés d'habitants autour de la municipalité de Phnom Penh. Une stratégie de coordination et une méthode de travail ont été définies. Les habitants se sont organisés en association communautaire et un système de micro-crédit a été mis en place. Par ailleurs, les jeunes architectes du Bureau des Affaires Urbaines ont aidé à établir les relevés des maisons sur les sites à déplacer pour préparer les plans de relocalisation.

Le projet de développement communautaire Mean Chey, en 1998, fut le premier projet de relocalisation de maisons dans le sangkat Toul Svay Prey I, dans le district de Chamkarmon. Ce projet, élaboré en concertation avec les associations communautaires, a permis l'acceptation par les habitants de la méthode employée par le gouvernement et la confiance des pays donateurs et des agences internationales. Ce premier projet a été considéré comme un modèle et a ensuite été dupliqué auprès de nombreuses autres communautés, telles que Monorom I, Toul Sombo, Kork Khleang I et Kork Kheang II, Toul Rakarkos et le Chungruk. village, puis Anlong Korng.

EN CONCLUSION, QUELQUES PISTES DE SOLUTIONS ?

1/ Les actions de relogement nécessitent un travail conséquent de préparation et de mise en œuvre. La première étape consiste à recenser les familles à reloger et à comprendre leurs problèmes et leurs besoins spécifiques. Cette action a permis d'établir des statistiques qui ont servi de base aux programmes de réinstallation et de relogement. La seconde étape consiste à sensibiliser les familles au micro-crédit pour leur permettre d'épargner pour assumer le coût du nouveau logement.

Il fallait un budget important pour le développement d'une stratégie de réduction de la pauvreté urbaine car les habitants à reloger sont souvent économiquement très vulnérables. Un fonds de crédit a donc été constitué et sa gestion a été confiée par les autorités publiques à l'organisation UPDF (Urban Poor Development Fund) en collaboration avec l'Asian Coalition for Housing Rights. Cela a été possible car les actions de la municipalité de Phnom Penh ont été menées en étroite collaboration avec UN Habitat, les ONG, le secteur privé et les communautés d'habitants avec l'aide du Programme de Nation Unies pour le développement (PNUD) et le département de développement international du gouvernement anglais.

2/ Après les réinstallations, les problèmes auxquels les personnes sont confrontées proviennent de leur grande pauvreté. Les sites de relocalisation manquent d'assainissement, d'eau potable, d'électricité, d'écoles et de services de base. Cela leur donne le sentiment d'être abandonnés par le gouvernement. C'est pourquoi l'accompagnement des populations relocalisées par les associations communautaires qui font le lien avec les autorités locales est important pour la réussite de ces actions.

3/ Les communautés d'habitants après s'être organisées, ont été reconnues par le ministère de l'Intérieur, en tant que village légal pouvant bénéficier des budgets locaux et leurs habitants jouir de leurs droits civiques tels que la régularisation des papiers d'identité et le droit de vote.

4/ Le travail coordonné entre tous les acteurs a été la solution pour mettre en œuvre une stratégie acceptable et acceptée par tous. Cela a permis d'établir un climat de confiance avec les organisations internationales qui aident à la réduction de la pauvreté par «l'accès de tous à un logement pérenne».

5/ Jusqu'à aujourd'hui, le gouvernement cambodgien et la municipalité consacrent un budget non négligeable chaque année à la relocalisation des populations pauvres pour leur bonne intégration dans la société.

Quartier d'habitat précaire avant et après reconstruction.

Precarious housing district before and after rebuilding.

សង្កាត់ផ្ទះសម្បែងមិនមាំទាំ មុននិងក្រោយការកសាងឡើងវិញ

After 1993, housing arrangements for returning refugees and impoverished communities

1979, return of the population to Phnom Penh; 1992, return of the refugees; 2000, thousands of families in insecure housing; targeted and coordinated policy to rehouse impoverished communities. **BY S.E. MAN CHOEUN**

THE RETURN OF THE POPULATION

City-dwellers who were deported to agricultural cooperatives suffered particularly badly under the Khmer Rouge regime. Many died of hunger and disease, or were executed, between 1975 and 1979.

After 1979 and up to 1991, two categories of refugees were arriving in Phnom Penh. One consisted of former inhabitants of the city who had been evacuated in 1975. The others were people who had been displaced from one province to another, and were passing through the city before returning to their home villages. Phnom Penh therefore became a place of transit and encounter for the whole population, as people tried to find lost family members and friends. The city was a place where they could potentially obtain information, investigate rumours, sort out what was true and what was false. Every piece of information on family, friends or relations might bring hope or despair. People wrote messages on the walls to make contact and find each other. The walls of the buildings at the intersections of big boulevards like Monivong or Sihanouk were used as noticeboards. People left messages at specific places linked with their personal history.

After the signature of the Paris Peace Agreements in October 1991, there was a huge influx of people from the countryside to Phnom Penh. Profoundly poor, they settled in public spaces, along railway lines, on road embankments and the sides of drainage channels, even in dangerous areas like flood-prone riverbanks.

Informal neighbourhoods developed quickly. People settled too on the flat roofs of buildings and anywhere where it was possible to build a straw hut or a small house with makeshift materials.

It was only now that the administrative management of the population began, with the appearance of housing registers and a census.

Moreover, during the period when the country was under UNTAC administration, from 1991 to 1993, the refugee repatriation and resettlement programme brought all the refugees into Phnom Penh before redirecting them to the rural areas. Though financial compensation was offered to resettle in the provinces, most of the people who came from the refugee camps would remain permanently in Phnom Penh. As a result, more and more people were arriving and staying in the city.

After 1979, on their return to Phnom Penh, the survivors had easily found places to live, because all the buildings were empty. Some 500,000 people thus settled there between 1979 and 1991. For this second contingent that arrived after 1991, fewer dwellings were available and access to them became more selective and restricted because of the re-establishment of private ownership in 1989, which once again made it possible to buy and sell property and land.

Following the arrival of the United Nations and the international organisations, substantial amounts of cash flowed into the economy and the demand for accommodation for their personnel reactivated the real estate market. As a result, two kinds of transaction existed in parallel: direct sales of property in return for cash, and a barter system, in which real estate was exchanged for precious metals or stones. This two-speed system quickly led to the proliferation of areas of insecure and squalid housing, which were home to the most impoverished communities, which had no access to the "official" real estate market.

A survey conducted in 2009 by the city of Phnom Penh in partnership with local NGOs shows that, in 1993, the populations returning from the refugee camps still had other choices than to live in high-risk areas: only 1.34% of the inhabitants of Phnom Penh had settled along railway lines, 1.16% on the edges of roads, 2.21% on river banks, 0.89% on drainage channels.

IN THE MID-1990S, HOUSING BECOMES A CHALLENGE.

The expansion of illegal housing zones would become a challenge. When the city's entire drain network became blocked and had to be renovated, the first round of renovation work immediately affected people living along the drainage channels and was met with protests. People refused to move and stopped proceedings by blocking machinery access.

Under the government's new plan, if local authorities were planning urban developments on such land, illegal residents had to be evicted and resettled elsewhere with their consent. Phnom Penh municipality had followed the necessary administrative procedures, and decided to use force and deploy bulldozers to demolish houses, actions which in some cases led to confrontations between the authorities and inhabitants. These forced evictions, and the occasional violence that accompanied them, came to a halt following criticisms from Human Rights organisations.

This situation prompted the international agencies to inject more funds into the rehousing of the populations living in public spaces and high-risk areas, since in 2003 almost 60% of insecure housing was still located on land exposed to risk. In fact, in 2002 and 2003, several fires devastated the informal housing areas on the roof of the Tan Pa building (200 families) and on Front du Bassac (3000 families). Urgent action was therefore needed. In 1998, this prompted the governor of Phnom Penh, H.E. Chea Sophara, to ask the Prime Minister to create a specific budget for the acquisition of land outside the city for resettlement sites, and for the construction of homes and schools.

A specific governance arrangement was introduced for these measures, with the creation of a committee made up of donors, NGOs and communities of inhabitants from around Phnom Penh. A coordination strategy and working method were established. The inhabitants organised a community association and a system of micro-credit was set up. In addition, the young architects from the Bureau of Urban Affairs helped to survey the housing plots on the resettlement sites in preparation for the rehousing plans.

The Mean Chey community development project, in 1998, was the first resettlement project, a relocation to the Tuol Svay Prey I sangkat,[1] in the Chamkarmon district. Developed in consultation with the community organisations, this project gained acceptance from the inhabitants for the government's method and the approval of the donor countries and international agencies. This first project was seen as a model and was subsequently duplicated with many other communities, such as Monorom I, Tuol Sombo, Kork Khleang I and Kork Kheang II, Tuol Rakarkos and Chungruk Village, then Anlong Korng.

IN CONCLUSION, WHAT POTENTIAL SOLUTIONS?

1/ Rehousing measures required a significant effort of preparation and implementation. The first stage was to identify which communities were to be rehoused and to understand their specific problems and needs. This process made it

possible to establish statistics, which formed the basis for the resettlement and rehousing programmes. The second stage was to provide information on micro-credit, in order to help families save money to pay for their new accommodation.
A big budget was needed for the development of an urban poverty reduction strategy, because the target populations were often economically very vulnerable. The authorities therefore established a loan fund and assigned its management to the UPDF (Urban Poor Development Fund) in collaboration with the Asian Coalition for Housing Rights. This was possible because Phnom Penh municipality acted in close collaboration with UN Habitat, the NGOs, the private sector and the communities of inhabitants, with the help of the United Nations Development Programme (UNDP) and the British government's Department for International Development.
2/ After the resettlement, the problems people faced came from their extreme poverty. The relocation sites lacked sewage facilities, drinking water, electricity, schools and basic services. This made them feel that they had been abandoned by the government. That is why it is important for the success of such measures that the resettled populations should be supported by community associations working with local authorities.
3/ Once organised, the communities of inhabitants were legally recognised by the Ministry of the Interior as villages, which allowed them to receive local budgets and gave their inhabitants civic rights such as identity papers and the right to vote.
4/ Coordinated work between all the actors involved was the solution needed to implement a strategy that everyone could accept. It established a climate of trust with the international organisations which were helping to reduce poverty by "universal access to a permanent home".
5/ Up to now, the Cambodian government and the municipality have allocated significant annual funds to the resettlement of populations living in poverty and to their integration into society.

1. Sangkat: The sangkat is the smallest administrative subdivision in Phnom Penh

Panneau montrant les bonnes pratiques à respecter, 2002.

Poster showing good practices to follow, 2002.

ស្លាកសញ្ញាបង្ហាញពីការអនុវត្តល្អៗដែលត្រូវគោរពតាម ឆ្នាំ២០០២

ក្រោយឆ្នាំ១៩៩៣ គ្រប់គ្រងលំនៅដ្ឋានសម្រាប់ការវិលត្រឡប់មកវិញនៃជនភៀសខ្លួននិងប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រ

ឆ្នាំ១៩៩៩ ប្រជាជនវិលត្រឡប់មកភ្នំពេញវិញ ឆ្នាំ១៩៩២ ជនភៀសខ្លួនវិលត្រឡប់មកវិញ ឆ្នាំ២០០០ ប្រជាជនរាប់ពាន់គ្រួសាររស់នៅក្នុងលំនៅដ្ឋានគ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់ គោលនយោបាយមួយប្រកបដោយចេតនាខ្ពស់ និងមានការសម្របសម្រួលពីភាគីពាក់ព័ន្ធ នឹងធានាឲ្យប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រមានផ្ទះសម្បែងរស់នៅ។

ដោយឯកឧត្តម ម៉ាន់ ឈឿន

ការវិលត្រឡប់មកវិញរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ

ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុងដែលត្រូវបានជម្លៀសទៅតាមសហករកសិកម្ម ពិតជាបានទទួលរងទុក្ខវេទនាយ៉ាងខ្លាំងនៅក្នុងរបបខ្មែរក្រហម។ ភាគច្រើននៃពួកគេបានស្លាប់ដោយសារភាពអត់ឃ្លាន ដោយសារជម្ងឺ ឬក៏ត្រូវបានគេយកទៅសម្លាប់ចោល នៅចន្លោះឆ្នាំ១៩៧៥ និងឆ្នាំ១៩៧៩។

ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩ និងរហូតដល់ឆ្នាំ១៩៩១ ប្រជាជនពីរប្រភេទបានត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញវិញ មួយប្រភេទគឺអតីតអ្នកភ្នំពេញដែលត្រូវបានជម្លៀសចេញនៅឆ្នាំ១៩៧៥ និងមួយប្រភេទទៀត គឺប្រជាជនដែលត្រូវបានជម្លៀសចេញពីខេត្តមួយទៅខេត្តមួយទៀត និងឆ្លងកាត់ ព្រមទាំងរស់នៅបណ្តោះអាសន្នក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ មុននឹងត្រឡប់ទៅភូមិឃុំកំណើតរបស់ពួកគេវិញ។ ដូច្នេះ នៅពេលនោះ ភ្នំពេញបានក្លាយជាទីតាំងឆ្លងកាត់បណ្តោះអាសន្ន និងជាទីតាំងជំនួបរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ដែលភាគច្រើន បានបាត់បង់សាច់ញាតិ និងស្វះស្វែងរកសមាជិកគ្រួសាររបស់ពួកគេវិញ។ ទីក្រុងគឺជាទីកន្លែងដែលអនុញ្ញាតឲ្យគេទទួលបាននូវប្រភពព័ត៌មាន ផ្ទៀងផ្ទាត់ពាក្យចចាមអារាម និងចម្រាញ់ បែងចែក រវាងព័ត៌មានខុស និងព័ត៌មានត្រូវ។ រាល់ព័ត៌មានពាក់ព័ន្ធនឹងគ្រួសារ មិត្តភក្តិ ឬអ្នកជិតស្និទ្ធរបស់គេ គឺជាប្រភពនៃក្តីសង្ឃឹម ឬអស់សង្ឃឹម។ មនុស្សម្នាសរសេរសារនៅលើជញ្ជាំងផ្ទះ ដើម្បីទាក់ទងគ្នា ឬក៏ណាត់ជួបគ្នា។ ជញ្ជាំងអគារនានាស្ថិតនៅតាមផ្លូវខ្វែងធំៗ ដូចជាមហាវិថីព្រះមុន្នីវង្ស ឬមហាវិថីព្រះសីហនុជាដើម សុទ្ធតែត្រូវបានគេប្រើជាផ្ទាំងសរសេរសារប្រកាសរកសាច់ញាតិ។ ម្នាក់ៗប្រើប្រាស់ទីតាំងពិសេសផ្សេងៗ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងប្រវត្តិផ្ទាល់ខ្លួនរបស់គេរៀងៗខ្លួន។

បន្ទាប់ពីកិច្ចព្រមព្រៀងសន្តិភាពទីក្រុងប៉ារីសត្រូវបានចុះហត្ថលេខានៅខែតុលា ឆ្នាំ១៩៩១ ប្រជាជននៅតាមជនបទបាននាំគ្នាសម្រុកមកទីក្រុងភ្នំពេញយ៉ាងច្រើន។ ដោយសារស្ថិតក្នុងភាពក្រីក្រពេក ពួកគេបានទៅរស់នៅក្នុងដីរដ្ឋ នៅតាមបណ្តោយផ្លូវរថភ្លើង នៅតាមដងផ្លូវ តាមមាត់ប្រឡាយ ឬនៅលើដីដែលអាចបង្កគ្រោះថ្នាក់ ដូចជាតាមមាត់ទន្លេ ដែលអាចមានទឹកលិចជាដើម។ សង្កាត់ដែលមានផ្ទះសំបែងមិនសូវមាំទាំក៏ចាប់ផ្តើមរីកដុះដាលយ៉ាងលឿន។ គេថែមទាំងទៅសង់ផ្ទះនៅតាមដំបូលអគារចាស់ៗទៀតផង គេសង់ខ្ទមនៅតាមទីតាំងណាដែលអាចសង់បាន ឬក៏សង់កូនផ្ទះដោយប្រើសម្ភារដែលគេរើសយកមកប្រើឡើងវិញ។

ការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលលើប្រជាពលរដ្ឋ ទើបតែចាប់ផ្តើមនាពេលនោះតែប៉ុណ្ណោះ ដោយយើងបានធ្វើតារាងកត់ត្រានិងធ្វើស្ថិតិប្រជាពលរដ្ឋ។ ជាងនេះទៅទៀត ក្នុងសម័យកាលដែលប្រទេសយើង ស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរដ្ឋបាលរបស់ អ៊ុន តាក់ ពីឆ្នាំ១៩៩១ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៣ កម្មវិធីបញ្ជូនជនភៀសខ្លួនត្រឡប់មកវិញ បានប្រមែប្រមូលប្រជាជនទាំងអស់យកមកដាក់ក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ បន្ទាប់មក ទើបបញ្ជូនពួកគេទៅតាមភូមិស្រុកនៅទីជនបទវិញ។ អ្នកទាំងនោះទទួលបានប្រាក់កាសមួយចំនួន ដើម្បីជួយពួកគេឲ្យទៅរស់នៅតាមខេត្តនានា ប៉ុន្តែភាគច្រើននៃអ្នកដែលមកពីជំរំជនភៀសខ្លួន បានបន្តរស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយមិនបានចេញទៅណាទៀតនោះឡើយ។ ដូច្នេះ ប្រជាជនក៏នៅតែបន្តមករស់នៅក្នុងទីក្រុង និងធ្វើមានកំណើនជាប់រហូត។

ក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ នៅពេលដែលពួកគេត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញវិញ អ្នកដែលនៅរស់ ងាយនឹងរកបានផ្ទះសម្រាប់រស់នៅ ពីព្រោះផ្ទះទាំងអស់ក្នុងក្រុងភ្នំពេញសុទ្ធតែនៅទំនេរ។ ប្រជាពលរដ្ឋប្រមាណជា៥០ម៉ឺននាក់ បានចូលមករស់នៅបែបនេះ ក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ក្នុងចន្លោះពីឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៩១។ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩១មក មិនសូវមានផ្ទះទំនេរសម្រាប់អ្នកដែលត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញវិញក្នុងរលកទី២ទេ ការរកផ្ទះសម្បែងរស់នៅកាន់តែលំបាក ហើយផ្ទះទំនេរមានកាន់តែតិចទៅៗ ដោយសារ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៨៩មក រដ្ឋបានចាប់ផ្តើមដាក់ចេញនូវកម្មសិទ្ធិឯកជន ដែលធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋជាម្ចាស់មានលទ្ធភាពទិញលក់ផ្ទះសម្បែង និងដីធ្លីរបស់ពួកគេបាន។

ការមកដល់នៃអង្គការសហប្រជាជាតិ និងអង្គការអន្តរជាតិនានា នឹងធ្វើឲ្យមានចរាចរណ៍រូបិយវត្ថុយ៉ាងច្រើនហើយតម្រូវការផ្ទះសំបែងសម្រាប់បុគ្គលិករបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ នឹងធ្វើឲ្យទីផ្សារអចលនទ្រព្យចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ។ របៀបរបបប្រតិបត្តិការពីរបានប្រព្រឹត្តិទៅទន្ទឹមគ្នា ពោលគឺការទិញលក់អចលនទ្រព្យដោយប្រើលុយ និងប្រព័ន្ធមួយទៀត គឺការទិញលក់ដោយប្រើមាសប្រាក់។ ប្រព័ន្ធទិញលក់ទាំងពីរនេះ នឹងបង្កើនយ៉ាងលឿននូវចំនួនតំបន់ដែលមានផ្ទះសម្បែងមិនមាំទាំ និងគ្មានអនាម័យ ហើយនៅក្នុងតំបន់ទាំងនោះ គឺមានតែប្រជាជនក្រីក្រជាងគេប៉ុណ្ណោះដែលរស់នៅ ពួកគេគ្មានលទ្ធភាពទិញផ្ទះក្នុងទីផ្សារអចលនទ្រព្យផ្លូវការនោះឡើយ។

ការសិក្សាស្រាវជ្រាវមួយ ធ្វើឡើងនៅឆ្នាំ២០០៩ ដោយសាលាក្រុងភ្នំពេញ សហការដៃគូជាមួយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកមួយ បានបង្ហាញថា នៅឆ្នាំ១៩៩៣ ប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រឡប់មកពីជំរំជនភៀសខ្លួនវិញ នៅតែមានជម្រើសផ្សេង មិនចាំបាច់ទៅរស់នៅក្នុងដីធ្លីដែលមានហានិភ័យនោះឡើយ៖ មានតែ១,៣៤%នៃប្រជាជនក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញប៉ុណ្ណោះដែលបានទៅរស់នៅតាមបណ្តោយផ្លូវរថភ្លើង ១,១៦% នៅតាមបណ្តោយផ្លូវថ្នល់ ២,២១% នៅតាមមាត់ទន្លេ និង០,៨៩% នៅលើលូបង្ហូរទឹកកខ្វក់។

នៅពាក់កណ្តាលទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ផ្ទះសម្បែងក្លាយជាបញ្ហាប្រឈមមួយ

ការរីកធំនៃតំបន់មានលំនៅស្ថានមិនស្របច្បាប់ បានក្លាយជាបញ្ហាប្រឈមមួយ។ ប្រព័ន្ធលូបង្ហូរទឹកទាំងអស់សុទ្ធតែស្ទះ ដូច្នេះ យើងចាំបាច់ត្រូវតែជួសជុលឡើងវិញ។ យុទ្ធនាការអនុវត្តគម្រោងជួសជុលដំបូងបានប៉ះពាល់ភ្លាមដល់ប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅលើនិងជិតលូ និងបង្កឲ្យមានការធ្វើបាតុកម្មតវ៉ា ហើយប្រជាពលរដ្ឋបានបដិសេធមិនព្រមចេញ រារាំងមិនឲ្យការដ្ឋានអាចប្រព្រឹត្តិទៅបាន ដោយរារាំងមិនឲ្យគ្រឿងចក្រចូលទៅក្នុងការដ្ឋាន។

យោងតាមផែនការថ្មីបង្កើតឡើងដោយរដ្ឋាភិបាល ប្រសិនបើសាលាក្រុងគ្រោងអភិវឌ្ឍតំប់គ្មានសណ្តាប់ធ្នាប់ទាំងនេះ ប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅខុសច្បាប់ ត្រូវបណ្តេញចេញ ហើយយកពួកគេទៅរស់នៅកន្លែងផ្សេងដោយមានការយល់ព្រមពីពួកគេផងដែរ។ សាលាក្រុងភ្នំពេញបានចាត់វិធានការរដ្ឋបាលចំពោះមុខស្ថានភាពបែបនេះ ហើយបានសម្រេចឲ្យកងកម្លាំងជួយអន្តរាគមន៍ និងយកគ្រឿងចក្រទៅឈូសឆាយផ្ទះទាំងអស់ចេញ។ សកម្មភាពទាំងនេះ ពេលខ្លះ បាននាំទៅដល់ការប្រឈមមុខដាក់គ្នារវាងអាជ្ញាធរនិងប្រជាពលរដ្ឋ។ ការបង្ខំឲ្យប្រជាពលរដ្ឋចេញបែបនេះ ពេលខ្លះ ក៏បង្កឲ្យមានអំពើហឹង្សាខ្លះដែរ ដែលត្រូវបានបញ្ឈប់ទៅវិញ បន្ទាប់ពីមានការរិះគន់ពីសំណាក់អង្គការការពារសិទ្ធិមនុស្ស។ ស្ថានភាពបែបនេះបាននាំឲ្យអង្គការអន្តរជាតិនានាគៀរគរថវិកាកាន់តែច្រើន ដើម្បីផ្តល់ហិរញ្ញប្បទានលើគម្រោងសាងសង់ផ្ទះជូនប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅតាមទីតាំងសាធារណៈ និងលើដីដែលអាចបង្កហានិភ័យ ពីព្រោះនៅឆ្នាំ២០០៣ ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជិត៦០% នៅតែបន្តរស់នៅលើដីដែលអាចបង្កហានិភ័យ។

ជាងនេះទៅទៀត នៅឆ្នាំ២០០២ និងឆ្នាំ២០០៣ អគ្គីភ័យជាច្រើនបានបំផ្លិចបំផ្លាញផ្ទះសម្បែងរបស់ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រដែលរស់នៅលើដំបូលអគារ តាន់ប៉ា ចំនួន២០០គ្រួសារ និងនៅតាមមាត់ទន្លេបាសាក់ចំនួន ៣០០០គ្រួសារ។ ដូច្នេះ អាជ្ញាធរត្រូវចាត់វិធានការយ៉ាងបន្ទាន់។ កាលនោះគឺឆ្នាំ១៩៩៨ ស្ថានភាពបាននាំឲ្យអភិបាលក្រុងភ្នំពេញនៅសម័យនោះ គឺឯកឧត្តម ជា សុផារ៉ា ធ្វើសំណើលើកដំបូងដល់នាយករដ្ឋមន្ត្រី សុំបង្កើតកញ្ចប់ថវិកាពិសេសមួយសម្រាប់ទិញដីនៅក្រៅក្រុង ដើម្បីសាងសង់លំនៅដ្ឋាន និងសាលារៀន ហើយបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រទាំងនោះទៅរស់នៅ។ អភិបាលកិច្ចពិសេសមួយលើសកម្មភាពការងារទាំងនេះ ត្រូវបានដាក់ចេញដោយមានការបង្កើតឡើងនូវគណៈកម្មាធិការមួយ ដែលមានការចូលរួមពីស្ថាប័នផ្តល់ជំនួយ អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល និងសហគមន៍ប្រជាពលរដ្ឋ ដោយមានសាលារាជធានីភ្នំពេញជាអ្នកសម្របសម្រួល។ យុទ្ធសាស្ត្រសម្របសម្រួលមួយ និងវិធីសាស្ត្រធ្វើការមួយ ត្រូវបានកំណត់។ ប្រជាពលរដ្ឋបាននាំគ្នាបង្កើតជាសមាគមសហគមន៍ហើយប្រព័ន្ធមីក្រូឥណទានមួយត្រូវបានបង្កើតឡើង។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ស្ថាបត្យករវ័យក្មេងនៃការិយាល័យកិច្ចការក្រុង បានជួយធ្វើសម្រង់ផ្ទះនៅតាមទីតាំងដែលត្រូវផ្លាស់ប្តូរ ដើម្បីត្រៀមរៀបចំផែនការបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋឲ្យទៅរស់នៅកន្លែងថ្មី។ គម្រោងអភិវឌ្ឍន៍សហគមន៍មានជ័យ នៅឆ្នាំ១៩៩៨ គឺជាគម្រោងបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋពីកន្លែងចាស់ ឲ្យទៅរស់នៅកន្លែងថ្មី លើកទី១ នៅក្នុងសង្កាត់ទួលស្វាយព្រៃ១ ក្នុងខណ្ឌចំការមន។ គម្រោងនេះត្រូវបានរៀបចំឡើងដោយមានការពិគ្រោះយោបល់ ឯកភាពជាមួយសមាគមសហគមន៍ និងបានអនុញ្ញាតឲ្យប្រជាពលរដ្ឋទទួលយកនូវវិធីសាស្ត្រប្រើប្រាស់ដោយរដ្ឋាភិបាលព្រមទាំងមានការជឿជាក់ពីបណ្តាប្រទេសផ្តល់ជំនួយ និងអង្គការអន្តរជាតិ។ គម្រោងទី១នេះ ត្រូវបានចាត់ទុកជាគម្រោងគម្រូ ហើយបន្ទាប់មក ត្រូវបានយកទៅអនុវត្តដើម្បីជាប្រយោជន៍សហគមន៍ជាច្រើនផ្សេងទៀត ដូចជាសហគមន៍មនោរម្យ១ សហគមន៍ទួលសំបូរ សហគមន៍គោកឃ្លាំង១ និងគោកឃ្លាំង២ សហគមន៍ទួលរកាកោះ ភូមិជង្រុក និងភូមិអន្លង់គង។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន វិធីដោះស្រាយមួយចំនួន

១. រឿងបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋពីកន្លែងចាស់ទៅរស់នៅកន្លែងថ្មីតម្រូវឲ្យមានការងារច្រើនក្នុងការត្រៀមរៀបចំ និងអនុវត្ត។ ដំណាក់កាលទី១ គឺត្រូវស្រង់ចំនួនគ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រូវបញ្ជូនឲ្យទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី និងស្វែងយល់អំពីបញ្ហា និងតម្រូវការពិសេសរបស់ពួកគាត់។ បញ្ហានេះតម្រូវឲ្យយើងធ្វើបញ្ជីស្ថិតិ សម្រាប់ប្រើប្រាស់ជាមូលដ្ឋាននៃការរៀបចំគម្រោងបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋពីកន្លែងចាស់ទៅរស់នៅកន្លែងថ្មី។ ដំណាក់កាលទី២ គឺការងារចលនាប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់គ្រួសារ ឲ្យយល់ពីមីក្រូឥណទាន ដើម្បីឲ្យពួកគាត់ចេះសន្សំប្រាក់ សម្រាប់ចំណាយលើផ្ទះថ្មី។

យើងត្រូវការថវិកាច្រើន ដើម្បីបង្កើតយុទ្ធសាស្ត្រកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រក្នុងក្រុង ពីព្រោះប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រូវប្តូរទីតាំងឲ្យទៅរស់នៅកន្លែងថ្មីជាទូទៅ មានស្ថានភាពហិរញ្ញវត្ថុផុយស្រួយខ្លាំងណាស់។ មូលនិធិឥណទានមួយក៏ត្រូវបានបង្កើតឡើង ហើយការគ្រប់គ្រងមូលនិធិនេះ អាជ្ញាធរសាធារណៈបានប្រគល់ជូនអង្គការ UPDF (Urban Poor Development Fund - មូលនិធិអភិវឌ្ឍន៍ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រក្នុងក្រុង) ដោយសហការជាមួយអង្គការ ACHR (Asian Coalition for Housing Rights - សម្ព័ន្ធភាពអាស៊ានដើម្បីសិទ្ធិមានលំនៅដ្ឋាន)។ កិច្ចការនោះអាចធ្វើទៅបាន សាលាក្រុងភ្នំពេញបានសហការយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយជាមួយអង្គការ UN Habitat អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល វិស័យឯកជន និងសហគមន៍ប្រជាពលរដ្ឋ ដោយមានជំនួយពីកម្មវិធីអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីអភិវឌ្ឍន៍ (អង្គការ UNDP) និងនាយកដ្ឋានអភិវឌ្ឍន៍អន្តរជាតិរបស់រដ្ឋាភិបាលអង់គ្លេស។

២. បន្ទាប់ពីទៅរស់នៅកន្លែងថ្មីហើយ បញ្ហាដែលប្រជាពលរដ្ឋត្រូវប្រឈម គឺបណ្តាមកពីពួកគាត់មានភាពក្រីក្រខ្លាំងពេក។ ទីតាំងថ្មីនោះនៅខ្វះប្រព័ន្ធលូ ប្រព័ន្ធទឹកស្អាត ប្រព័ន្ធអគ្គិសនី សាលារៀន និងសេវាមូលដ្ឋានដទៃទៀត។ ស្ថានភាពបែបនោះ នាំឲ្យពួកគាត់មានអារម្មណ៍ថា ត្រូវបានរដ្ឋាភិបាលបោះបង់ចោល។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាការជួយជ្រោមជ្រែងដល់ប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងទីតាំងថ្មី ដោយសមាគមសហគមន៍ ដែលត្រូវទាក់ទងអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន គឺសំខាន់ណាស់ ដើម្បីធានាបាននូវជោគជ័យនៃសកម្មភាពការងារទាំងនេះ។

៣. ក្រោយពីរៀបចំរួចរាល់ហើយ សហគមន៍ប្រជាពលរដ្ឋត្រូវបានទទួលស្គាល់ដោយក្រសួងមហាផ្ទៃ ថាជាភូមិមួយស្របច្បាប់ អាចទទួលបានថវិកាមូលដ្ឋាន ហើយប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងភូមិថ្មីនេះក៏មានសិទ្ធិរដ្ឋប្បវេណីដូចប្រជាពលរដ្ឋផ្សេងទៀតដែរ ដូចជាមានលិខិតស្នាមស្របច្បាប់ អត្តសញ្ញាណបណ្ណត្រឹមត្រូវ និងមានសិទ្ធិបោះឆ្នោតជាដើម។

៤. ការងារ ដែលសម្របសម្រួលដោយដៃគូពាក់ព័ន្ធទាំងអស់ គឺជាដំណោះស្រាយមួយ ដើម្បីអនុវត្តយុទ្ធសាស្ត្រដែលទទួលបានការឯកភាពពីគ្រប់ភាគីពាក់ព័ន្ធ។ ការងារនេះបានបង្កើតបរិយាកាសមួយប្រកបដោយទំនុកចិត្តជាមួយអង្គការអន្តរជាតិ ដែលជួយកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ តាមរយៈការផ្តល់ជូនប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់គ្រួសារ នូវលំនៅដ្ឋានមួយសមរម្យប្រកបដោយនិរន្តរភាព។

៥. រហូតដល់បច្ចុប្បន្ននេះ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា និងសាលាក្រុង បានចំណាយថវិកាជាច្រើនរៀងរាល់ឆ្នាំ សម្រាប់បញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី ដើម្បីឲ្យពួកគាត់ធ្វើសមាហរណកម្មបានល្អចូលទៅក្នុងសង្គមជាតិវិញ។

La régie des eaux de Phnom Penh, renaissance, réforme & développement durable

Fournir de l'eau potable à tous les habitants, même les plus pauvres, tel a été le défi relevé par la Régie des Eaux de Phnom Penh en mettant en place un mode de gestion exemplaire. **PAR S.E. EK SONN CHAN**

En 1975, la période révolutionnaire et génocidaire des Khmers rouges a commencé. La capitale a été entièrement vidée de ses habitants. L'administration Khmère rouge s'y est installée mais durant quatre ans, les installations destinées à l'approvisionnement en eau potable n'ont pratiquement pas fonctionné et il en a résulté un niveau de dégradation élevé. Le régime des Khmers rouges a été chassé de Phnom Penh en 1979 et les habitants ont commencé à revenir dans la ville. Les installations d'eau abandonnées ont été remises en service, mais de manière désorganisée.

© PPWSA

Chaque famille installe son tuyau d'arrivée d'eau.

Each family installs its water supply pipe.

គ្រួសារនីមួយៗតទុយោទឹកចូលក្នុងផ្ទះរបស់ខ្លួន

DES DÉBUTS TRÈS DIFFICILES

En 1992, la situation était toujours un cauchemar pour tout résident de Phnom Penh. Les installations d'eau étaient encore en grande partie inutilisables. La Régie des Eaux de Phnom Penh (RDE) ne pouvait produire qu'environ 65 000 m³ d'eau potable, soit environ 40% de la capacité de l'installation. Cela ne pouvait desservir que 25% environ des résidents de Phnom Penh. Seule une partie de l'eau distribuée aux ménages, par le biais d'un réseau de distribution en fonte de 288 km, arrivait jusqu'aux immeubles. En effet, les habitants revenus dans la ville ponctionnaient une partie de cet approvisionnement par l'intermédiaire de 1945 puits qu'ils avaient eux-mêmes creusés[1]. Ces puits venaient directement percer les tuyaux d'eau du réseau souterrain. À partir de ces puits improvisés, de petites pompes submersibles étaient installées. On y raccordait des tuyaux flexibles prolongés jusqu'aux fenêtres des appartements pour y acheminer l'eau. Cet enchevêtrement de tuyaux porta alors ce nom fameux de « connexion spaghettis ». Ce système de débrouille que les habitants utilisaient pour se connecter dans les années 80 ne permettait pas au réseau de bien fonctionner car le nombre important de puits, auquel il faut ajouter les fuites, entrainait un fort affaiblissement de la pression dans tout le réseau. Cela empêchait l'acheminement de l'eau jusqu'aux habitations normalement connectées. En outre, le service public ne pouvait récupérer le paiement que de 48% de l'eau produite en raison d'un fichier clients erroné et obsolète, d'une consommation non mesurée, ainsi que d'une faible volonté et de la corruption des collecteurs. Seulement 25% environ de l'eau produite générait des revenus effectivement collectés. Ceci explique pourquoi le service public n'était pas en mesure de rémunérer raisonnablement son personnel. Le salaire à l'époque ne s'élevait qu'à un dollar par jour. Comme la RDE n'a jamais pu payer la facture de l'électricité nécessaire au fonctionnement de l'usine d'eau potable, elle a été déclarée en faillite.

© PPWSA

Des branchements illégaux sont réalisés directement sur le réseau souterrain

Illegal connections are made directly on the underground network.

ការតទឹកដោយខុសច្បាប់ចេញពីប្រព័ន្ធក្រោមដីផ្ទាល់

LA REPRISE EN MAIN

En 1993, la situation était propice au lancement d'une stratégie de réforme. Après les élections générales de Juillet 1993 assistées par l'ONU, le gouvernement élu adopta une stratégie d'économie de marché et le service des eaux devint éligible à l'aide internationale. Le service public a alors reçu des subventions du PNUD, de la France et du Japon pour le renforcement des capacités institutionnelles et des projets d'urgence. J'ai été chargé de diriger la RDE le 11 septembre 1993. Pour faire face à la situation désastreuse précitée, j'ai mis en place un groupe de travail composé d'un personnel jeune, dynamique, éduqué et très motivé. Dans un premier temps, nous nous sommes concentrés sur trois actions principales qui constituaient le plan de relance : (i) changement de culture, (ii) efficacité opérationnelle et (iii) développement durable. Pour changer de culture, nous avons pris la devise des trois mousquetaires : « un pour tous, tous pour un ». Nous suivions aussi le principe suivant : « l'exemple vient d'en haut ». Pour changer l'état d'esprit et motiver les personnels, nous avons formé tous les états-majors, offert une rémunération raisonnable, créé des mesures d'incitation justes et une discipline sans faille accompagnée de sanctions strictes. Pour pouvoir fournir de l'eau à nos populations avec des tarifs abordables, nous savions que nous devions être efficaces dans toutes les opérations. Nous nous sommes concentrés particulièrement sur les économies d'énergie et la réduction des pertes en eau, en particulier les pertes commerciales, en luttant pour éliminer les raccordements illégaux. Pour que le paiement des factures devienne une réalité, nous avons mis à jour en urgence le fichier des abonnés, compté chaque connexion et informatisé le système de facturation dès 1994 au moyen d'une subvention française.

Trois ans après le début de notre réforme, la situation a commencé de s'améliorer. Le personnel était motivé pour travailler pour le bien commun. La production augmentait, les pertes en eau diminuaient et les revenus devenaient suffisants pour recouvrer la majeure partie des coûts avec une rémunération raisonnable du personnel. En 1997, le gouvernement a promulgué une loi visant à conférer une autonomie administrative et financière à la RDE qui changea alors de nom et devint la Phnom Penh Water Supply Authority (PPWSA). Comme le tarif de l'eau était de 250 riel/m³ pour les utilisateurs domestiques et de 700 riel/m³ pour les consommateurs commerciaux, ce qui était trop bas par rapport aux coûts de production, le gouvernement a autorisé la PPWSA à réviser son tarif. En janvier 1997, un tarif global de subventions croisées a été décidé puis révisé en janvier 2001. Nous avons toujours pensé que les tarifs devaient refléter à la fois les recettes et l'efficacité des entreprises, tout en restant abordable pour tous.

Les travaux d'installation du réseau d'eau potable (PPWSA)

Photographies des familles au moment du raccordement (PPWSA).

ការដ្ឋានតបណ្តាញទឹកស្អាត (រដ្ឋាករទឹកស្វយ័ត ក្រុងភ្នំពេញ)

Photographies des familles au moment du raccordement.

Photographs of families on completion of the connection (PPWSA).

រូបថតគ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋក្នុងពេលតទឹក (រដ្ឋាករទឹកស្វយ័ត ក្រុងភ្នំពេញ)

© PPWSA

Pourcentage d'eau non-payée par an

Pourcentage of unpaid water each year

ភាគរយទឹកមិនបានបង់ក្នុងមួយឆ្នាំ

Résultat financier

Financial income

លទ្ធផលហិរញ្ញវត្ថុ

Expansion de la zone desservie par le réseau d'eau (1993-2020)
Expansion of the receiving area with a mains water supply (1993-2020)
ការពង្រីកតំបន់ទឹកស្អាតទៅដល់ (ឆ្នាំ១៩៩៣-ឆ្នាំ២០២០)

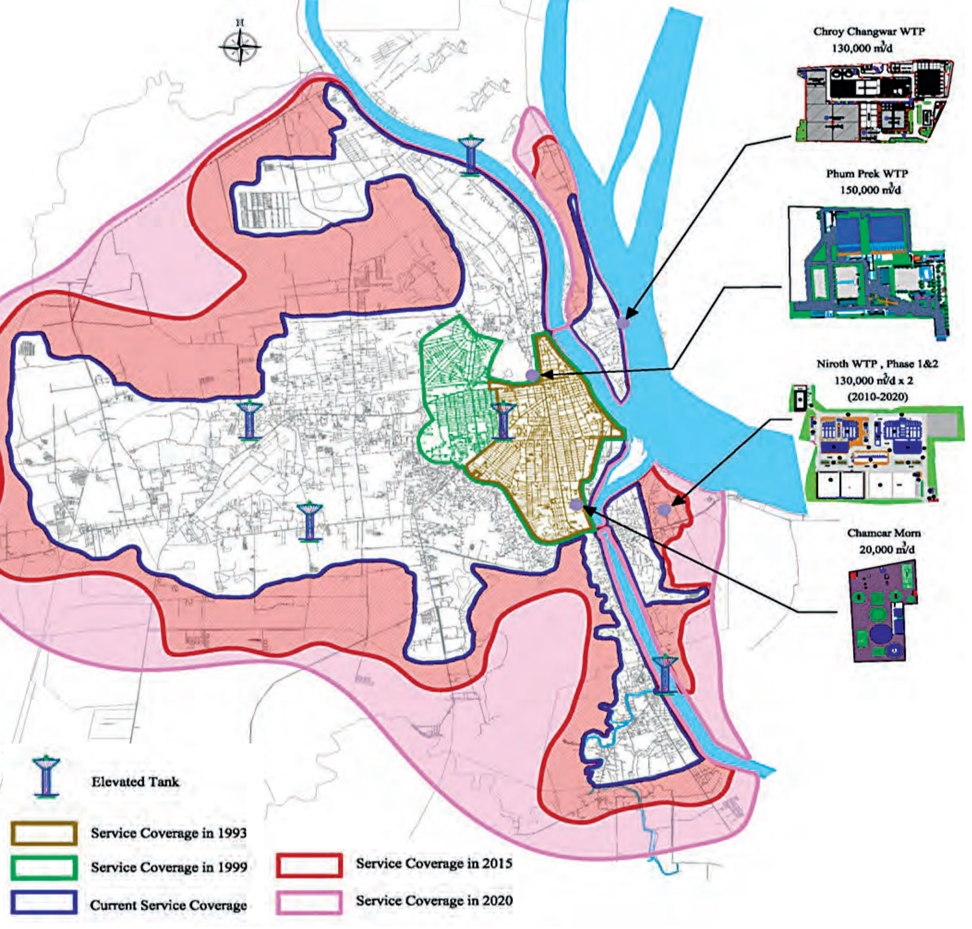

Dans cette nouvelle ère, avec l'aide de la France, du Japon, de l'Asian Development Bank et de la Banque Mondiale, nous avons entamé une expansion dynamique de nos opérations dans les domaines de la production, de la distribution et des branchements au réseau de la clientèle, tout en continuant à développer l'efficacité des opérations. Sur une période de 18 ans, nous avons réussi à réduire les pertes en eau de 72% en 1993 à 5,9% en 2012. Au cours de la même période, la base de données des abonnés est passée de 26 881 connexions de service à 220 000 et le réseau de distribution d'eau de 288 km à 2 000 km. De même, la couverture du service de l'eau est passée de 20% à 90% et le taux de recouvrement des recettes a atteint 99,9%. Plus important encore, le personnel de PPWSA a reçu une rémunération beaucoup plus élevée que celle des autres fonctionnaires. PPWSA a finalement réussi à assurer la durabilité de ces résultats.

DE L'EAU POTABLE POUR TOUS

Bien que nous ayons étendu la couverture des services, nous n'avons jamais délaissé les populations vulnérables. Auparavant, les pauvres avaient très peu de chance d'accéder à l'eau de la ville. Sans raccordement au réseau, ils payaient leur eau beaucoup plus chère que n'importe quel autre citoyen car ils étaient obligés de passer par l'intermédiaire des vendeurs d'eau. À partir de 1999, avec l'aide des donateurs, en particulier de la France via les Fonds de l'Eau (fournis par les agences de l'eau de France) et la Mairie de Paris, PPWSA a pu offrir une réduction de 20% sur les frais de connexion pour les pauvres et permettre le paiement par versements étalés sur 20 mois. En 2003, en raison de résultats financiers positifs et avec l'aide des Fonds de l'eau français, nous avons lancé un nouveau programme intitulé « Eau pour tous » qui subventionnait les frais de raccordement à 30%, 50%, 70% ou 100%, le pourcentage étant basé sur un critère d'évaluation sociale fait par un comité mixte. Nos tarifs ont été réduits grâce à une approche de subventions croisées. En conséquence, plus de 100 communautés d'habitants de Phnom Penh ont eu un accès direct à l'eau potable par le réseau PPWSA. En 2011, plus de 70% des 21 490 connections effectuées était des connections que l'on appelait sociales, car elles étaient destinées en majorité à des familles vulnérables sans moyen, donc subventionnées. Cette politique a eu des effets très importants sur la santé et le bien-être des familles, notamment sur la réduction des épidémies dues aux maladies hydriques. Elle a également permis de libérer des milliers de femmes et d'enfants du fardeau de la recherche quotidienne d'eau.

Enfin, je conclurai en disant que la PPWSA est née d'une situation très difficile, où 20% seulement des ménages pouvaient recevoir de l'eau, et encore de façon intermittente. Elle est maintenant devenue l'un des services d'approvisionnement en eau potable les plus performants de la région. Cette réalisation a été possible pour trois raisons principales : (i) la stabilité sociale et politique et la volonté politique du gouvernement, (ii) l'assistance des partenaires de développement et (iii) la bonne gouvernance « Équitable pour tous, ferme envers les objectifs et Foi envers les dirigeants et subordonnés » mise en œuvre par une équipe engagée, dotée d'un esprit d'entreprise fort et de service public dédié.

1. Diagnostic effectué au début de mon mandat pour recenser tous les trous creusés par comptage.

Progression des branchements des familles pauvres au réseau d'eau potable de 1999 à 2011
Increase in connections of poor families to the drinking water network from 1999 to 2011
ការកើនឡើងនៃតំណភ្ជាប់របស់គ្រួសារក្រីក្រជាមួយប្រព័ន្ធផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាត ពីឆ្នាំ១៩៩៩ ដល់ឆ្នាំ២០១១

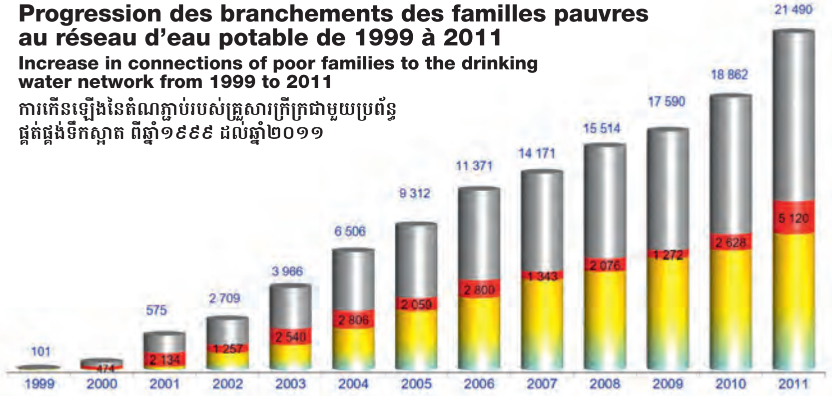

Branchements réalisés jusqu'à l'année passée
Connections made up to the past year
តំណភ្ជាប់ធ្វើឡើងរហូតដល់ឆ្នាំមុន

Branchements réalisés dans l'année
Connections made during the year
តំណភ្ជាប់ធ្វើឡើងនៅឆ្នាំនេះ

Total des branchements réalisés
Total connections made
តំណភ្ជាប់ធ្វើឡើងសរុប

Phnom Penh Water Supply Authority—revival, reform, and sustainable development

The Phnom Penh Water Supply Authority met the challenge of providing drinking water for all citizens, even the poorest of the poor, by setting up an exemplary management model.

BY S.E. EK SONN CHAN

In 1975 began the revolutionary, genocidal period of the Khmer Rouge. The capital was completely emptied of its habitants. The Khmer Rouge government was headquartered there but for a four-year period, the clean and safe water supply facilities virtually stopped operating, resulting in severe damages. The Khmer Rouge regime was ousted from Phnom Penh in 1979 and people started coming back to the city. The water supply facilities that had been abandoned went back into service but in an uncoordinated manner.

VERY DIFFICULT BEGINNINGS

In 1992, the situation was still a nightmare for all those living in Phnom Penh. Much of the water facilities were unusable. The Phnom Penh Water Supply Board (Régie des Eaux de Phnom Penh) could only provide about 65,000 m³ of drinking water, around 40% of the system capacity, which could only serve about 25% of Phnom Penh's residents. Only part of the water distributed to the households through a 288-km cast iron water pipe network actually reached the buildings. Indeed, people who had come back to the city were drawing off part of the supply through 1,945 wells which they had dug themselves.[1] These wells were directly hooked to the underground water pipes. Small submersible pumps were put into those improvised wells and hooked up to flexible pipes that brought water all the way to apartment windows. This tangle of pipes was referred to as the "spaghetti connections." This makeshift system used for hookups in the 1980s impeded the smooth functioning of the network because the large number of wells, which led to leakage, greatly reduced the water pressure throughout the network which interfered with getting water to people who were properly hooked up. The Phnom Penh Water Supply Board could also only collect payment on 48% of the water produced because its user list was incorrect and outdated, consumption was not metered, and payment collectors were negligent and corrupt. Only about 25% of the water produced generated actual revenue. The Phnom Penh Water Supply Board was thus unable to pay its staff a decent wage. Salaries at the time came to no more than a dollar a day. The Phnom Penh Water Supply Board was never able to pay the electricity bill to operate its water treatment plant, it went bankrupt.

TAKING BACK CONTROL

In 1993, the situation was favorable to a reform strategy. After the UN-assisted general elections in July 1993, the elected government adopted a market economy and the water department became eligible for international aid. It received grant assistance from the UNPD, France, and Japan for institutional capability development and emergency support.

I was put in charge of the Phnom Penh Water Supply Board on September 11, 1993. To deal with the disastrous situation outlined above, I set up a working group of young, dynamic, educated, and highly motivated people. We initially focused on three aspects of the stimulus package: (i) a culture shift, (ii) operational efficiency and (iii) sustainable development. To operate a culture shift, we focused on the three musketeers' motto: "One for all, all for one." We also followed the principle that we were "leading by example." To change the mindset and motivate staff, we offered training and a decent wage, created incentives and a consistent discipline along with strict sanctions. To supply water to our people at affordable rates, we knew that we had to be efficient in all operations. We paid particular attention to saving energy and reducing water losses, especially business losses, by working to eliminate illegal hookups. To encourage bill payment, we immediately updated the user list, counted every hookup and computerized the billing system in 1994 with French grant aid.

Three years after starting our reform, the situation started to improve. Employees were motivated to work for the common good. Production was increasing, water losses were decreasing, and revenues were meeting most of the costs while offering reasonable staff wages. In 1997, the government enacted a law to give us administrative and financial autonomy, and our name was officially changed to Phnom Penh Water Supply Authority (PPWSA). The rate for water was 250 riels/m³ for domestic users and 700 riels/m³ for business consumers. That was too low relative to our production costs, so the government authorized us to revise its rate. In January 1997, an overall rate of cross-subsidies was set then revised in January 2001. We have always felt that the rates should reflect both the receipts and business efficiency, while remaining affordable for all.

In this new era, with assistance from France, Japan, the Asian Development Bank, and the World Bank, we have undertaken a dynamic expansion of our operations in the fields of production, distribution, and user hookup to the network, while continuing to develop operational efficiency. Over a period of 18 years, we have succeeded in reducing water losses from 72% in 1993 to 5.9% in 2012. During the same period, the user database went from 26,881 service connections to 220,000 and the main water network grew from 288 km to 2,000 km. The water department's coverage went from 20% to 90% and the revenue collection rate has reached 99.9%. More importantly, PPWSA staff is paid a much higher salary than other civil servants. PPWSA has finally achieved lasting results.

DRINKING WATER FOR EVERYONE

We have expanded service coverage but have never overlooked vulnerable communities. Previously, the poor had very little chance of getting water from the city. Without being connected to the network, they were paying much more for their water than any other citizen because they had to go through water dealers. Back in 1999, with donor assistance, notably France via the Water Utility Fund (provided by water agencies in France) and Paris City Hall, PPWSA was able to cut by 20% the cost of hookup for poor people and offer 20-month installment payments. In 2003, in view of the positive financial performance and with funding from the French Water Utility Fund, we launched a new program, "Water for All," which provides subsidy assistance for hookup costs up to 30%, 50%, 70% or 100% (the percentage is based on social criteria established by a joint committee). Our rates were cut using the crossed-subsidy approach. As a result, over 100 communities of Phnom Penh residents were able to get direct access to drinking water through the PPWSA network. In 2011, over 70% of the 21,490 hookups were social connections, i.e. mainly provided for vulnerable families without resources thus qualifying for a subsidy. This policy has had a major impact on the health and welfare of the families, notably through the reduction of waterborne diseases. It has also relieved thousands of women and children from the daily burden of fetching water.

Let me conclude by saying that the PPWSA was born of a very challenging situation, where only 20% of households could get water and only intermittently. It has now become one of the most efficient drinking water supply companies of the region. That was possible for three main reasons: (i) social and political stability and political will on the part of the government, (ii) assistance from development partners and (iii) strong governance ("Fair for all, dedicated to its goals, with faith in its leaders and subordinates") implemented by a committed team with a strong entrepreneurial spirit and a dedication to public service.

1. This assessment was made at the beginning of my term in office in order to determine the number of holes that had been dug.

រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញ៖ ការកើតឡើងវិញ កំណែទម្រង់ និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព

ផ្តត់ផ្គង់ទឹកស្អាតជូនប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូប ទោះបីជាប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេក្តី នោះហើយគឺជាបញ្ហាប្រឈមដែលត្រូវដោះស្រាយដោយរដ្ឋាករទឹកស្វយ័តភ្នំពេញ តាមរយៈការដាក់ចេញនូវវិធីសាស្រ្តគ្រប់គ្រងគម្រូមួយ។

ដោយឯកឧត្តម ឯក ស៊ុនចាន់

Photographie des familles au moment du raccordement (PPWSA).

Photographs of the families on completion of the connection (PPWSA).

រូបថតគ្រួសារ ពេលតទឹកស្អាតរួច

នៅឆ្នាំ១៩៧៥ សម័យកាលបដិវត្តន៍ និងប្រល័យពូជសាសន៍ខ្មែរក្រហមបានចាប់ផ្តើមឡើង។ ប្រជាពលរដ្ឋត្រូវបានជម្លៀសចេញពីរដ្ឋធានីអស់រលីង។ រដ្ឋបាលខ្មែរក្រហមមាននៅទីក្រុងភ្នំពេញ ប៉ុន្តែរយៈពេលបួនឆ្នាំ រាល់ការបំពាក់បរិក្ខារសំដៅទៅផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតមិនបានដំណើរការឡើយ ហើយជាលទ្ធផល ការខូចខាតមានសភាពកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរឡើង។ របបខ្មែរក្រហមត្រូវបានបណ្តេញចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញនៅឆ្នាំ១៩៧៩ ហើយប្រជាពលរដ្ឋបានចាប់ផ្តើមត្រឡប់មកទីក្រុងភ្នំពេញវិញ។ ស្ថានីយផលិតទឹកស្អាតដែលត្រូវបានគេបោះបង់ចោលក៏ចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ ប៉ុន្តែតាមរបៀបមួយដែលមិនទាន់បានរៀបចំស្រួលបួលនៅឡើយទេ។

នៅឆ្នាំ១៩៩២ ស្ថានភាពនៅតែស្មុគស្មាញនៅឡើយសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូបនៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ មួយភាគធំនៃប្រព័ន្ធទឹកស្អាតមិនអាចប្រើប្រាស់បានឡើយ។ រដ្ឋាករទឹកភ្នំពេញអាចផលិតទឹកបានប្រមាណជា ៦៥០០០ ម៉ែត្រគូបប៉ុណ្ណោះ ពោលគឺស្មើនឹងប្រមាណជា ៤០%នៃសមត្ថភាពផលិតទាំងមូល។ បរិមាណនោះអាចផ្គត់ផ្គង់ជូនប្រជាពលរដ្ឋនៅទីក្រុងភ្នំពេញបានប្រមាណជា ២៥%ប៉ុណ្ណោះ។ មានទឹកតែមួយផ្នែកប៉ុណ្ណោះដែលត្រូវបានចែកចាយដល់គ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋរហូតដល់អគារ តាមរយៈបណ្តាញចែកចាយប្រវែង ២៨៨ គីឡូម៉ែត្រ។ ជាការពិត ប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រឡប់មកក្នុងទីក្រុងវិញ បូមទឹកមួយផ្នែក ពីអណ្តូងចំនួន១៩៤ ៥ កន្លែង ជាអណ្តូងដែលពួកគេបានជីកដោយខ្លួនឯង[1]។ ការជីកអណ្តូងទាំងនេះធ្វើឱ្យដាច់ទុយោទឹកនៃខ្សែបណ្តាញចែកចាយដែលកប់ក្រោមដី។ ប្រជាពលរដ្ឋបានដាក់ម៉ូទ័របូមទឹកចេញពីអណ្តូងទាំងនេះ។ គេបានតទុយោចេញពីអណ្តូងកាត់តាមប្រឡោះបង្ហូចដើម្បីបញ្ជូនទឹកទៅក្នុងផ្ទះ។ ទុយោដែលគេតប្រទាក់ក្រឡាគ្នានេះ គេឱ្យឈ្មោះនៅពេលនោះថាខ្វាត់ខ្វែងដូចសំបុកពីងពាង។ ប្រជាពលរដ្ឋដោះស្រាយដោយតទុយោតាមរបៀបនេះនៅក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ៨០ មិនអនុញ្ញាតឱ្យបណ្តាញរដ្ឋាករទឹកដំណើរការល្អទេ ពីព្រោះបន្ថែមពីលើអណ្តូងដែលមានចំនួនច្រើនហើយនោះ នៅមានការបាត់បង់ទឹកផ្សេងទៀត ធ្វើឱ្យសំពាធទឹកនៅក្នុងបណ្តាញទាំងមូលចុះខ្សោយខ្លាំង។ វាធ្វើឱ្យ ការបញ្ជូនទឹកទៅតាមផ្ទះដែលបានតទឹកត្រឹមត្រូវមិនអាចទៅរួចឡើយ។ លើស ពីនោះទៀត សេវាចែកចាយទឹករដ្ឋអាចប្រមូលការបង់ប្រាក់បានតែ៤៨%នៃទឹកដែលបានផលិតឡើងប៉ុណ្ណោះ ដោយសារបញ្ជីអតិថិជនខុស ឬក៏ចាស់ពេកដោយសារការប្រើប្រាស់គ្មានការវាស់វែង អ្នកខ្លះគ្មានចេតនាបង់វិក្កយបត្រ និង ដោយសារអំពើពុករលួយ ប្រព្រឹត្តដោយអ្នកដែលទៅប្រមូលលុយ។ មានតែប្រមាណ២៥%នៃទឹកផលិតបានប៉ុណ្ណោះដែលផ្តល់ជាចំណូលប្រមូលបានពិតប្រាកដ។ ហេតុនេះហើយបានជាសេវារដ្ឋគ្មានលទ្ធភាពផ្តល់ប្រាក់ខែឱ្យបានសមរម្យជូនមន្ត្រីរបស់ខ្លួន។ ប្រាក់ខែសម័យនោះបានត្រឹមតែ ១ដុល្លារប៉ុណ្ណោះក្នុងមួយថ្ងៃ។ ដោយសាររដ្ឋាករទឹកមិនដែលមានលទ្ធភាពបង់វិក្កយបត្រភ្លើងសម្រាប់ធ្វើឱ្យរោងចក្រផលិតទឹកស្អាតដំណើរការនោះ ទើបរដ្ឋាករប្រកាសក្ស័យធន។

នៅឆ្នាំ១៩៩៣ ស្ថានភាពអំណោយផល យើងអាចចាប់ផ្តើមអនុវត្តយុទ្ធសាស្រ្តកំណែទម្រង់បាន។ បន្ទាប់ពីបានបោះឆ្នោតតំណាងរាស្រ្ត នៅខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៣ ដែលមានការជួយជ្រោមជ្រែងពីអង្គការសហប្រជាជាតិ រដ្ឋាភិបាលជាប់ឆ្នោតបានអនុម័តលើយុទ្ធសាស្រ្តសេដ្ឋកិច្ចទីផ្សារសេរីមួយ ហើយសេវាផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតក៏អាចរៀបចំឡើងវិញបានដោយប្រើថវិកាជំនួយអន្តរជាតិ។ សេវាសាធារណៈពេលនោះបានទទួលជំនួយពីអង្គការ UNDP ពីប្រទេសបារាំង និងប្រទេសជប៉ុន ដើម្បីពង្រឹងសមត្ថភាពស្ថាប័នរបស់ខ្លួន និងអនុវត្តគម្រោងបន្ទាន់នានា។ ខ្ញុំបានទទួលបន្ទុកដឹកនាំរដ្ឋាករទឹក នៅថ្ងៃ១១ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៩៣។ ដើម្បីប្រឈមមុខនឹងស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរដែលបានលើកឡើងខាងលើ ខ្ញុំបានបង្កើតក្រុមការងារមួយដែលមានបុគ្គលិកវ័យក្មេង សកម្ម ចេះដឹង និងមានចិត្តចង់ធ្វើការខ្លាំង។ នៅក្នុងដំណាក់កាលដំបូង យើងបានផ្តោតលើសកម្មភាពការងារសំខាន់ៗចំនួនបី ដែលជាស្នូលនៃផែនការជម្រុញឡើងវិញ៖ (១). ការផ្លាស់ប្តូរទម្លាប់ (២). ប្រសិទ្ធភាពប្រតិបត្តិការ និង (៣). ការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយចីរភាព។ ដើម្បីផ្លាស់ប្តូរទម្លាប់ យើងបានប្រកាន់យកពាក្យស្លោកនៃជនក្លាហានទាំងបីរូបគឺ “ម្នាក់ដើម្បីគ្រប់គ្នា គ្រប់គ្នាដើម្បីម្នាក់”។ យើងក៏បានដើរតាមគោលការណ៍នេះដែរគឺ “ប្រធានត្រូវផ្តល់គម្រូ”។ ដើម្បីផ្លាស់ប្តូរគំនិត និងធ្វើឱ្យបុគ្គលិកកាន់តែមានទឹកចិត្ត យើងបានបណ្តុះបណ្តាលមេក្រុម និងផ្តល់ប្រាក់កម្រៃសមរម្យ ដាក់ចេញនូវវិធានការលើកទឹកចិត្ត និងមានវិន័យម៉ឹងម៉ាត់ ព្រមទាំងមានការដាក់ពិន័យតឹងតែងទៀតផង។ ដើម្បីអាចផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតដល់ប្រជាពលរដ្ឋយើងក្នុងតម្លៃសមរម្យ យើងដឹងថា យើងត្រូវតែធ្វើការឱ្យមានប្រសិទ្ធភាពក្នុងគ្រប់ប្រតិបត្តិការ។ យើងបានផ្តោតជាពិសេសទៅលើការសន្សំសំចៃ និងកាត់បន្ថយការបាត់បង់ទឹក ជាពិសេសគឺការបាត់បង់ចំណូលដោយខំលុបបំបាត់ការតទឹកខុសច្បាប់។ ដើម្បីឱ្យអ្នកប្រើប្រាស់បង់វិក្កយបត្រពិតប្រាកដ យើងបានធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពជាបន្ទាន់នូវបញ្ជីអ្នកជាវ ដោយចុះរាប់ការតទឹកនីមួយៗ និងយកទិន្នន័យមកដាក់ក្នុងប្រព័ន្ធព័ត៌មានវិទ្យា ដើម្បីចេញវិក្កយបត្រចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣មក ដោយមានជំនួយបារាំង។

បីឆ្នាំបន្ទាប់ពីកំណែទម្រង់របស់យើងមក ស្ថានភាពបានចាប់ផ្តើមប្រសើរឡើង។ បុគ្គលិកចាប់ផ្តើមមានទឹកចិត្តធ្វើការដើម្បីបម្រើប្រយោជន៍រួម។ ផលិតកម្មបានកើនឡើង ការបាត់បង់ទឹកក៏ថយចុះ ហើយប្រាក់ចំណូលទទួលបានគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធានាលើចំណាយសំខាន់ៗ ដោយផ្តល់ប្រាក់ខែសមរម្យជូនបុគ្គលិក។ នៅឆ្នាំ១៩៩៧ រដ្ឋាភិបាលបានចេញច្បាប់មួយ ផ្តល់ស្វ័យភាពរដ្ឋបាល និងហិរញ្ញវត្ថុដល់រដ្ឋាករទឹក។ ពេលនោះ រដ្ឋាករទឹកក៏បានផ្លាស់ឈ្មោះមកជា រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញ ហៅកាត់ជាភាសាអង់គ្លេសថា PPWSA។ ដោយសារពេលនោះទឹកមានតម្លៃតែ២៥០រៀលក្នុងមួយម៉ែត្រគូប សម្រាប់អ្នកប្រើប្រាស់តាមផ្ទះ និង៧០០រៀលក្នុងមួយម៉ែត្រគូបសម្រាប់អ្នករកស៊ី តម្លៃនោះពិតជាទាបខ្លាំងណាស់ បើប្រៀបធៀបនឹងតម្លៃផលិតកម្ម ដូច្នោះ រដ្ឋាភិបាលបាន អនុញ្ញាតឱ្យរដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញពិនិត្យតម្លៃឡើងវិញ។ នៅខែមករា ឆ្នាំ១៩៩៧ តម្លៃទូទៅសម្រាប់គ្រួសារក្រីក្រត្រូវបានសម្រេច បន្ទាប់មកធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពឡើងវិញនៅខែមករា ឆ្នាំ២០០១។ យើងតែងតែគិតថា តម្លៃត្រូវតែឆ្លុះបញ្ចាំងទាំងចំណូល ទាំងប្រសិទ្ធភាពការងាររបស់ក្រុមហ៊ុន ដោយត្រូវរក្សាតម្លៃឱ្យបានសមរម្យសម្រាប់អ្នកប្រើប្រាស់គ្រប់រូប។

នៅក្នុងសម័យថ្មីនេះ ដោយមានជំនួយពីបារាំង ជប៉ុន ធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាស៊ី និងធនាគារពិភពលោក យើងបានចាប់ផ្តើមពង្រីកសមត្ថភាពប្រតិបត្តិការរបស់យើងនៅក្នុងសង្វាក់ផលិតកម្ម ចែកចាយ និងការតខ្សែរបណ្តាញជូនអតិថិជន។ ទន្ទឹមនឹងនោះ យើងក៏បន្តខិតខំធ្វើឱ្យប្រតិបត្តិការកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាពជាងមុនដែរ។ ក្នុងរយៈពេល១៨ឆ្នាំ យើងបានកាត់បន្ថយដោយជោគជ័យនូវការបាត់បង់ទឹក ពី ៧២% នៅឆ្នាំ១៩៩៣ មកត្រឹម ៥,៩% នៅឆ្នាំ២០១២។ ក្នុងរយៈពេលដដែលនោះ មូលដ្ឋានទិន្នន័យនៃអ្នកជាវ គឺបានឈានពី ២៦៨៨១ តំណ ទៅដល់ ២២ម៉ឺនតំណ ហើយខ្សែរបណ្តាញចែកចាយទឹកពីបានកើនឡើងពីប្រវែង ២៨៨គីឡូម៉ែត្រ ទៅ ២ពាន់គីឡូម៉ែត្រ។ ដូចគ្នាដែរ ផ្ទៃដីចែកចាយទឹកគឺបានប្តូរពី ២០% ទៅ៩០% ហើយអត្រានៃការប្រមូលចំណូលមកវិញបានឈានដល់ ៩៩,៩%។ សំខាន់ជាងនេះទៅទៀតនោះគឺបុគ្គលិករបស់រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញបានទទួលប្រាក់ខែខ្ពស់ជាងមន្ត្រីរាជការផ្សេងទៀត។ រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញបានធានាប្រកបដោយជោគជ័យនូវនិរន្តរភាពនៃលទ្ធផលទាំងនេះ។

ទោះបីជាយើងបានពង្រីកផ្ទៃដីសេវាកម្មយ៉ាងណាក្តី ក៏យើងមិនដែលបោះបង់ចោលប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រឡើយ។ កាលពីមុន ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រមិនដែលមានសំណាងទទួលបានទឹកស្អាតប្រើប្រាស់នៅក្នុងទីក្រុងទេ។ ដោយសារគ្មានការតទឹកទៅនឹងបណ្តាញទឹករដ្ឋ ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រចំណាយលើទឹកថ្លៃជាងប្រជាពលរដ្ឋផ្សេងទៀត ពីព្រោះពួកគាត់ត្រូវតែទិញទឹកពីឈ្មួញកណ្តាល។ ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩៩មក ដោយមានជំនួយពីប្រទេសផ្តល់ជំនួយ ជាពិសេសគឺប្រទេសបារាំង តាមរយៈមូលនិធិទឹក (ផ្តល់តាមរយៈភ្នាក់ងារទឹកបារាំង) និងសាលាក្រុងប៉ារីស រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញបានចុះតម្លៃ២០%ទៅលើចំណាយតទឹកសម្រាប់ជនក្រីក្រ និងការបង់ប្រាក់អាចធ្វើទៅបានក្នុងរយៈពេល២០ខែ។ នៅឆ្នាំ២០០៣ ដោយសារលទ្ធផលហិរញ្ញវត្ថុវិជ្ជមាន និងដោយមានជំនួយពីមូលនិធិទឹកបារាំង យើងក៏បានអនុវត្តកម្មវិធីថ្មីមួយទៀត ដែលមាន ឈ្មោះថា “ទឹកសម្រាប់ទាំងអស់គ្នា”។ គម្រោងនោះជួយលើចំណាយនៃការតទឹករហូតដល់ ៣០%, ៥០%, ៧០% ឬ១០០% ដោយផ្អែកលើលក្ខខណ្ឌវាយតម្លៃសង្គម ធ្វើឡើងដោយគណៈកម្មាធិការចម្រុះមួយ។ តម្លៃទឹករបស់យើងត្រូវបានកាត់បន្ថយ ដោយសារយើងបញ្ចុះតម្លៃដោយប្រើប្រាក់ចំណេញ។ ជាលទ្ធផល សហគមន៍ប្រជាពលរដ្ឋជាង១០០សហគមន៍នៅទីក្រុងភ្នំពេញទទួលបានទឹកស្អាតដោយផ្ទាល់ពីខ្សែបណ្តាញរដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញ។ នៅឆ្នាំ២០១១ ជាង៧០%នៃតំណចំនួន២១ ៤៩០ ដែលត្រូវបានធ្វើឡើង គឺជាតំណដែលយើងហៅថាតំណសង្គម ពីព្រោះការតទឹកទាំងនោះ គឺភាគច្រើនជារបស់គ្រួសារជនក្រីក្រ ដែលគ្មានមធ្យោបាយ ដូច្នេះគឺពួកគេទទួលបានការឧបត្ថម្ភទាំងស្រុង។ គោលនយោបាយនេះបានផ្តល់ផលជះយ៉ាងសំខាន់ទៅលើសុខភាព និងសុខមាលភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋតាមគ្រួសារ ជាអាទិ៍គឺទៅលើការកាត់បន្ថយជម្ងឺឆ្លង បង្កឡើងដោយទឹក។ គោលនយោបាយនេះក៏អនុញ្ញាតផងដែរ ឱ្យស្រ្តីនិងកុមាររាប់ពាន់នាក់ ដកបន្ទុកដ៏ធ្ងន់ចេញពីលើស្មា ក្នុងការស្វែងរកទឹកប្រចាំថ្ងៃ។ ចុងបញ្ចប់ ខ្ញុំសូមធ្វើការសន្និដ្ឋានដោយនិយាយថា រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញបានចាប់កំណើតឡើងពីស្ថានភាពមួយយ៉ាងលំបាកលំបិនបំផុត ខណៈនោះ២០%តែប៉ុណ្ណោះនៃគ្រួសារប្រជាពលរដ្ឋអាចទទួលបានទឹកប្រើប្រាស់ ហើយការទទួលនោះទៀតសោតក៏មិនជាប់លាប់ទៅទៀត។ បច្ចុប្បន្ននេះ រដ្ឋាករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញបានក្លាយជាសេវាផ្គត់ផ្គង់ទឹកស្អាតដែលមានគុណវុឌ្ឍិខ្លាំងមួយនៅក្នុងតំបន់។

សមិទ្ធផលដែលយើងអាចសម្រេចបាន គឺដោយសារហេតុផលបីសំខាន់ៗ៖ (ក). ស្ថិរភាពសង្គម និងចេតនានយោបាយរបស់រដ្ឋាភិបាល (ខ). ជំនួយ ពីដៃគូអភិវឌ្ឍន៍និង (គ). អភិបាលកិច្ចល្អ “សមធម៌សម្រាប់មនុស្សគ្រប់រូប ម៉ឺងម៉ាត់ចំពោះគោលដៅ និងជឿជាក់ចំពោះថ្នាក់ដឹកនាំ និងអ្នកទទួលបានការ ឧបត្ថម្ភ” ដែលអនុវត្តដោយក្រុមការងារមួយ ដែលមានការប្តេជ្ញាខ្ពស់ មានផ្នត់គំនិតជាសហគ្រិនខ្លាំង និងដាក់ចិត្តដាក់កាយបម្រើសេវាសាធារណៈ។

1 ជាតួលេខដែលយើងបានធ្វើស្ថិតិនៅដើមអាណត្តិរបស់ខ្ញុំ។

De gauche à droite : Programme de développement agricole, Programme « une vache par famille », Programme de développement par les travaux collectifs

Left to right: Agricultural development programme, "One cow per family" programme, Community work based development programme.

ខាងឆ្វេង ខាងស្តាំ កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍កសិកម្ម កម្មវិធី "គ្រួសារមួយគោមួយក្បាល" កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍ដោយការងារសមូហភាព

Regard sur la reconstruction de la ville de Kigali

Kigali, capitale du Rwanda, a relevé de nombreux défis depuis le génocide de 1994. En un peu plus de 25 ans, elle est devenue l'une des capitales les plus dynamiques du continent africain. **PAR NADINE UMUTONI GATSINZI**

Kigali, fondée en 1907 en tant que petit avant-poste colonial ayant peu de liens avec le monde extérieur, a maintenant plus de 100 ans. Peuplée de plus de 1,6 million d'habitants, la Ville de Kigali est aujourd'hui, non seulement la capitale nationale, mais aussi le principal centre d'affaires et commercial du pays. La métropole rwandaise est aussi l'une des capitales africaines les plus propres et les plus sûres, et les projections indiquent que sa population pourrait atteindre 5 millions d'habitants en 2050.

1994, UN PAYS DÉVASTÉ

Toutefois, il y a 25 ans, juste après l'arrêt du Génocide contre les Tutsi et la libération du Rwanda par le Front Patriotique Rwandais le 04 Juillet 1994, le Rwanda était qualifié d'État défaillant. Son capital humain était dévasté, avec plus d'un million de vies perdues, environ 3 millions de réfugiés et des centaines de milliers de personnes emprisonnées, soupçonnées d'avoir commis un génocide contre les Tutsi. L'économie rwandaise a diminué de 50% en 1994. Le PIB par habitant est tombé à 146 dollars, l'inflation était à 64% et la pauvreté atteignait 78%. La fonction publique était caractérisée par un personnel à très faible capacité, avec plus de 80% sans qualification d'enseignement supérieur.

RECONSTRUIRE LA SOCIÉTÉ PAR UNE BONNE GOUVERNANCE ET DES POLITIQUES DE DÉVELOPPEMENT

En dépit de cette situation très critique, la normalisation des relations du peuple rwandais était la voie obligée pour la survie et la reconstruction de la société. Des consultations nationales entre différentes catégories de Rwandais ont eu lieu de 1998 à 1999. Elles ont dégagé des recommandations dans cinq principaux domaines :

-- Le rétablissement de la sécurité dans le pays et la sûreté des personnes et des biens ;
-- L'unité et la réconciliation comme impératif ;
-- La justice après une longue période d'impunité où les gens qui commettaient des atrocités n'étaient pas punis ;
-- La démocratie et la bonne gouvernance comme prérequis pour le vivre ensemble ;
-- La réduction de la pauvreté et le développement économique ;

Des politiques relatives à la bonne gouvernance, ou encore au développement économique et social, ont été mises en place. L'originalité de ces réformes a notamment été de formuler des approches prenant en compte les particularismes de la culture rwandaise et de favoriser les initiatives endogènes. Ces dernières ont largement contribué aux objectifs du millénaire pour le développement (OMD) ou millenium development goals (MDGs) et aux objectifs du développement durable (ODD) de l'Organisation des Nations Unies.

Les initiatives endogènes se regroupent dans les quatre piliers du programme national, à savoir l'économie, la protection sociale, la justice et la gouvernance. À titre d'illustration, nous avons *l'Umuganda*[1] avec pour objectif de promouvoir la cohésion sociale tout en accélérant le développement socio-économique par les travaux communautaires, *l'Imihigo*[2] ou Contrat de Performance pour promouvoir la bonne gouvernance ; les programmes *Girinka* et *Ubudehe*[3] pour améliorer le bien-être des personnes les plus vulnérables, ou encore les initiatives *Agaciro, Kwigira*[4] *et Inteko z'abaturage* (conseil des citoyens) pour renforcer la participation active des citoyens au développement socio-économique.

Ces programmes endogènes, dont la majorité est introduite au cours des années 2000, participera à faire sortir plus d'un million de citoyens de la pauvreté. L'extrême pauvreté a été réduite de 40% en 2000 à 16% en 2018, tandis que le PIB a triplé au cours des deux dernières décennies grâce à une croissance économique moyenne de 8%.

De plus, le Rwanda a adopté des politiques de bonne gouvernance en mettant l'accent sur la participation citoyenne, la transparence et la redevabilité des dirigeants politiques.

KIGALI EST AUJOURD'HUI UNE VILLE D'EXCELLENCE.

Aujourd'hui, le Rwanda est l'un des pays les plus sûrs, classé au premier rang en Afrique et au cinquième rang mondial par le Forum économique mondial en 2019. Il est en quatrième position des pays les moins corrompus d'Afrique, et à la 29ème place pour la facilité à y faire du commerce. Le Rwanda a aussi mis l'accent sur la participation des femmes dans les organes de décision. Il est le premier pays au monde à avoir une majorité de femmes au parlement, avec 61,3% à la Chambre des Deputé.e.es et 38,5% au Sénat. Les femmes représentent 50 % des Ministres, 49% des juges et 33% des maires de districts.

La ville de Kigali s'est faite le miroir de ses réussites économiques, politiques et sociales après 1994. Un plan stratégique urbain a été développé en 2013. Aujourd'hui en cours de révision, il doit aboutir à l'élaboration d'un plan directeur de la ville. Ce nouveau plan stratégique souhaite faire de Kigali une ville unique, verte, dynamique et inclusive. Huit thèmes de développement privilégiés ont été identifiés : une ville d'excellence, une ville qui travaille, une ville qui bouge, une ville pour les citoyens, une ville de voisinage mixte (commerce, résidentiel, récréation), une ville verte, une ville efficiente et une ville innovante. Même si certains de ces objectifs ne sont pas encore atteints, Kigali a fait des grands progrès spécialement en termes d'infrastructure, d'hygiène et de la protection de l'environnement.

Pour la protection de l'environnement et de l'hygiène, par exemple, l'interdiction d'importer et d'utiliser des sacs en plastique polyéthylène à partir de 2006 a été une décision très innovante, non seulement en Afrique, mais aussi dans le monde. En octobre 2019, pour réduire la pollution de l'air, le Rwanda a favorisé le développement des voitures et motos électriques. La construction d'un village 100% vert est aussi en cours dans la capitale. Par ailleurs, Kigali a lancé un programme bimensuel de jours sans voiture afin de favoriser la mobilité active, une zone sans voiture y a été créée. Ces initiatives ont permis à Kigali d'être lauréate du prix UN Habitat en 2008, la plus haute distinction décernée à une zone urbaine.

En termes d'infrastructures, 95% des habitants ont accès à de l'eau potable et 79% à l'électricité. La ville a aussi développé un plan stratégique pour le transport, principalement orienté vers la mobilité verte.

La ville s'est aussi dotée d'un parc immobilier de qualité permettant tant l'accueil des touristes que d'évènements de portée internationale. Mentionnons, par exemple, le Kigali Convention center, le village de conférences et d'expositions de Kigali, la salle de conférences Intare, ainsi que le Kigali Arena. Ces réalisations ont permis à Kigali d'accueillir de grands évènements internationaux,

De gauche à droite : Un quartier pauvre avant la création des infrastructures, Le village modèle de Karama.

From right to left: A poor neighbourhood before infrastructure creation, Karama model village

ពីស្តាំទៅឆ្វេង៖ សង្កាត់ក្រីក្រមុនអភិវឌ្ឍន៍ហ ដ្ឋោរចនាសម្ព័ន្ធ ភូមិគម្រូ Karama

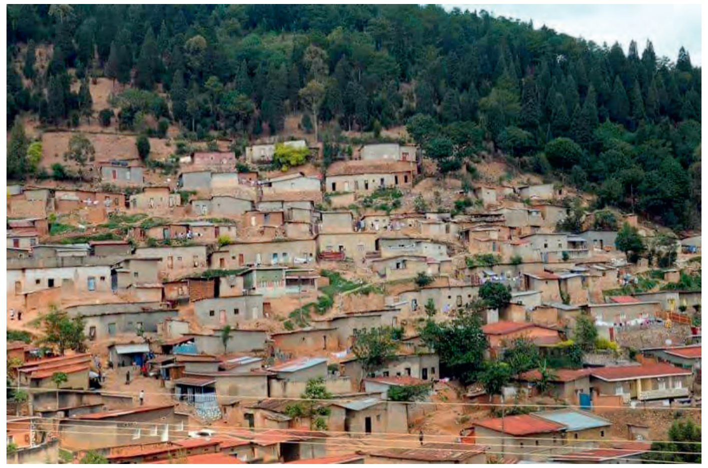

Des transformations urbaines radicales : Le site du nouveau centre de congrès avant et après sa construction.

Radical urban transformations: The site of the new conference centre, before and after its construction.

ទីក្រុងប្រែមុខមាត់ទាំងស្រុង៖ ទីតាំងមជ្ឈមណ្ឌលមហាសន្និបាតថ្មី មុននិងក្រោយការសាងសង់

comme le Sommet du Forum Économique en Afrique, le Sommet de l'union Africaine, le Transform Africa Summit qui se tient chaque année, le Youth Connect Africa, ou encore le Global Gender Summit, organisée par la Banque Africaine de Développement en novembre 2019.
La qualité et le nombre de conférences internationales accueillies a fait que Kigali a été classée deuxième destination la plus populaire d'Afrique pour les réunions et événements internationaux par l'Association internationale des congrès et des conventions (ICCA).
Mais comme toute ville qui se développe, certains défis sont persistants, comme la croissance rapide de la population urbaine qui demande un développement accéléré des infrastructures et le déblocage de budgets conséquents. Le manque de financement est aussi ressenti pour certains grands projets ambitieux, comme la viabilisation et l'exploitation de la zone sans voiture par exemple. Si le plan stratégique d'urbanisation vise à répondre à ces défis, Kigali s'appuie aussi sur les partenariats public-privé. Par ailleurs, six villes secondaires ont été créées afin d'aider à la réduction des flux de population à Kigali. Ces villes sont Rubavu et Rusizi dans la Province de l'Ouest, Muhanga et Huye dans la Province du Sud, Musanze dans la Province du Nord et Nyagatare dans la Province de l'Est.

1. Lancé en 1998 dans le cadre de la reconstruction nationale post-génocide, *l'Umuganda* désigne des travaux communautaires et volontaires réalisés par la population. Aujourd'hui, ces travaux se déroulent tous les derniers samedis de chaque mois, de 8h à 12h. Ils sont supervisés à tous les échelons gouvernementaux, du village aux institutions centrales.

2. Introduit en 2006, *l'Imihigo*, ou contrat de performance, renvoi aux initiatives de développement mise en œuvre par les pouvoirs locaux. *L'Imihigo* s'inscrit dans le processus de décentralisation lancé par le gouvernement rwandais en 2000. Il vise notamment à favoriser la responsabilisation des échelons déconcentrés de l'État dans la poursuite des objectifs de développement socio-économiques établis par le gouvernement central.

3. Les programmes *Girinka* et *Ubudehe*, lancés respectivement en 2006 et 2001, visent à aider les familles plus vulnérables par l'intermédiaire, notamment, de la lutte contre la malnutrition, du développement de l'agriculture locale, notamment par l'attribution d'une vache laitière aux ménages pauvres pour améliorer leurs revenus, du renforcement des liens communautaire, ainsi qu'en favorisant la capacitation des communautés pauvres.

4. On peut le traduire approximativement par estime de soi et résilience, ce sont des valeurs inculquées au Rwandais les poussant à chercher les réponses aux différents défis d'abord chez soi, dans leur communauté, avant de recourir aux autres.

A look at the reconstruction of the city of Kigali

Kigali, capital of Rwanda, has tackled multiple challenges since the genocide of 1994. In just over 25 years, it has become one of the most dynamic capitals on the African continent.

BY NADINE UMUTONI GATSINZI

Kigali, founded in 1907 as a small colonial outpost enjoying few links with the outside world, is now more than a hundred years old. With a population of more than 1.6 million, the City of Kigali today is not only the national capital, but also the country's main business and commercial centre. The Rwandan metropolis is also one of Africa's cleanest and safest capitals, and projections indicate that its population could reach 5 million by 2050.

1994, A COUNTRY IN RUINS

Yet 25 years ago, just after the end of the Genocide against the Tutsi and the liberation of Rwanda by the Rwandan Patriotic Front on July 4, 1994, Rwanda could be described as a failing state. Its human capital had been destroyed, with more than a million lives lost, some 3 million refugees and hundreds of thousands of people imprisoned, suspected of being involved in the Genocide against the Tutsi. The Rwandan economy had shrunk by 50% in 1994. Per capita GDP had fallen to 146 dollars, inflation was running at 64% and poverty levels at 78%. Public services were characterised by a very poorly educated workforce, 80% of them without a degree.

RECONSTRUCTING SOCIETY WITH GOOD GOVERNANCE AND DEVELOPMENT POLICIES

Despite this parlous situation, normalising relations amongst the people of Rwanda was the only path to the survival and reconstruction of society.
National consultations between different groups of Rwandans took place from 1998 to 1999. They led to recommendations in five main domains:
--restoring security for people and property across the country;
--the imperative of unity and reconciliation;
--justice after a long period during which people who had committed atrocities went unpunished;
--democracy and good governance as a prerequisite for societal cohesion;
--poverty reduction and economic development.
Policies were introduced for good governance and for economic and social development. What was particularly original about these reforms was that their approaches reflected the specificities of Rwandan culture and advanced endogenous initiatives. Indeed, these initiatives contributed significantly to the United Nations Millennium Development Goals (MDG) and Sustainable Development Goals (SDG).
The endogenous initiatives together contributed to the four pillars of the national programme – the economy, social protection, justice, governance. By way of example, there is *Umuganda*,[1] a practice that aims to promote social cohesion while accelerating socio-economic development through community work; *Imihigo*,[2] or the Performance Contract, which promotes good governance; or the *Girinka* and *Ubudehe* programmes,[3] which seek to improve conditions for the most vulnerable individuals; or else the *Agaciro*, *Kwigira*[4] and *Inteko z'abaturage* (citizens' council) initiatives, which aim to boost active citizen participation in socio-economic development.
These endogenous programmes, most of which were introduced in the 2000s, would help to lift more than a million citizens out of poverty. Extreme poverty was reduced from 40% of the population in 2000 to 16% in 2018, while GDP has tripled in the last two decades, with economic growth averaging 8% a year.
Moreover, Rwanda has adopted good governance policies by emphasising citizen participation, together with transparency and accountability on the part of political leaders.

KIGALI TODAY IS A CITY OF EXCELLENCE

Today, Rwanda is one of the world's safest countries, ranked number one in Africa and fifth in the world by the World Economic Forum in 2019. In that year, it was ranked fourth lowest in Africa for corruption, and 29th in the world for ease of doing business. Rwanda has also emphasised women's participation in decision-making structures. It is the first country in the world to have a majority of women in parliament, with 61.3% in the Chamber of Deputies and 38.5% in the Senate. Women account for 50% of Ministers, 49% of judges and 33% of district mayors.
The city of Kigali has embodied these economic, political and social successes in the period since 1994. A strategic urban plan was developed in 2013. Currently under revision, it is expected to give rise to an urban masterplan. The objective of this strategic plan is to make Kigali a city unique for its greenness, dynamism and inclusiveness. Eight key areas of development have been identified: a city of excellence, a city at work, a city on the move, a city for citizens, a city of mixed neighbourhoods (shops, homes, leisure), a green city, an efficient city and an innovative city. Although some of these objectives have yet to be fulfilled, Kigali has made great strides, especially in terms of infrastructure, hygiene and environmental protection.
With regard to environmental protection and hygiene, for example, the prohibition on importing and using plastic bags, introduced in 2006, was a highly innovative measure not only for Africa but for the world as a whole. In October 2019, to reduce air pollution, Rwanda introduced measures to encourage the development of electric cars and motorbikes. A 100% green village is also under construction in the capital.
Moreover, Kigali has introduced a twice-monthly programme of car-free days in order to encourage active travel modes, and a no-car zone has been created in the city. Initiatives like these won Kigali the UN Habitat prize in 2008, the highest distinction awarded to an urban area.
In terms of infrastructures, 95% of the city's population have access to drinking water and 79% to electricity. The city has also developed a strategic plan for transport, mainly focusing on green mobility.
The city is also endowed with high quality real estate and buildings, able both to provide tourist accommodation and to host international events. Buildings like the Kigali Convention Centre, Kigali's conference and exhibition village, the Intare Conference Arena and the Kigali Arena, have enabled Kigali to host big international events, such as the Summit of the World Economic Forum on Africa, the African Union Summit, the annual Transform Africa Summit, Youth Connect Africa, or else the Global Gender Summit, which was organised by the African Development Bank in November 2019. The quality and number of the international conferences hosted in Kigali have resulted in the city being ranked Africa's second most popular destination for international meetings and events by the International Congress and Convention Association (ICCA).
However, as in any developing city, some challenges remain, such as the rapid growth of the urban population, which demands accelerated infrastructure development and substantial funding. The lack of funds also makes itself felt in certain large and ambitious projects, like the preparation and operation of the car-free zone. While the strategic masterplan aims to tackle these challenges, Kigali also relies on public-private partnerships. In addition, 6 secondary cities have been created to help reduce population flows in Kigali. These are Rubavu and Rusizi in the Western Province, Muhanga and Huye in the Southern Province, Musanze in the Northern Province and Nyagatare in the Eastern Province.

Kigali, « ville verte. »

Kigali "Green city".

Kigali ទីក្រុងបៃតង

1. Launched in 1998 as part of the process of post-genocide national reconstruction, Umuganda refers to voluntary community work carried out by the population. Today, such activities take place on the last Saturday of every month, from 8 a.m. to 12 noon. They are supervised at all levels of government, from the village to the central state institutions.

2. Introduced in 2006, Imihigo, or the performance contract, refers to the development initiatives implemented by local authorities. Imihigo is part of the decentralisation process put in place by the Rwandan government in 2000. Its aim is notably to devolve responsibility to local government levels in the pursuit of the socio-economic development goals established by central government.

3. The aim of the Girinka and Ubudehe programmes, launched respectively in 2006 and 2001, is to help more vulnerable families by combating malnutrition and developing local agriculture, notably by giving poor households a dairy cow to raise their incomes, and also by reinforcing community links and building capacity in poor communities.

4. This can be translated roughly as self-esteem and resilience, values inculcated into Rwandans to encourage them to look first for solutions to challenges at home in their own communities, before seeking help from outside.

ក្រលេកមើលការកសាងទីក្រុងគីហ្គាលី ឡើងវិញ

គីហ្គាលី គឺជារដ្ឋធានីនៃប្រទេស រ៉ូវ៉ាន់ដា។ ទីក្រុងនេះបានដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមជាច្រើន ចាប់តាំងពីសម័យប្រល័យពូជសាសន៍បានបញ្ចប់ទៅកាលពីឆ្នាំ១៩៩៤។ ក្នុងរយៈពេលជាង២៥ឆ្នាំ ទីក្រុង គីហ្គាលី បានក្លាយជារដ្ឋធានីមួយក្នុងចំណោមរដ្ឋធានីដែលមានថាមភាពខ្លាំងជាងគេនៅទ្វីបអាហ្វ្រិក។ ដោយលោកស្រី **NADINE UMUTONI GATSINZI**

Vue panoramique de la ville de Kigali, 2019. / Panoramic view of the city of Kigali, 2019. / រូបភាពប៉ាណូរ៉ាមិកនៃទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៩

រដ្ឋធានី គីហ្គាលី ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩០៧ ជាទីក្រុងអាណានិគមតូចមួយ ដែលកាលនោះ មានទំនាក់ទំនងតិចណាស់ជាមួយពិភពខាងក្រៅ។ បច្ចុប្បន្ននេះ ទីក្រុង គីហ្គាលី មានអាយុកាលជាង១០០ឆ្នាំហើយ មានប្រជាជនរស់នៅជាង១,៦លាននាក់។ ទីក្រុងគីហ្គាលី បច្ចុប្បន្ននេះ មិនត្រឹមតែជារដ្ឋធានីប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងជាមជ្ឈមណ្ឌលពាណិជ្ជកម្មធំជាងគេទៀតផងនៅក្នុងប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា។ រដ្ឋធានីដ៏ធំមួយនេះរបស់ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា ក៏ជារដ្ឋធានីមួយក្នុងចំណោមរដ្ឋធានីក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិក ដែលស្អាត បើនិយាយពីអនាម័យ និងមានសុវត្ថិភាពជាងគេ ហើយគេប៉ាន់ប្រមាណឃើញថា ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងរដ្ឋធានីនេះ អាចនឹងមានចំនួនកើនដល់៥លាននាក់ នៅឆ្នាំ២០៥០។

ឆ្នាំ១៩៩៤ ប្រទេសខ្ទេចខ្ទីអស់

ប៉ុន្តែកាលពី២៥ឆ្នាំមុន ក្រោយពីរបបប្រល័យពូជសាសន៍ ដែលសម្លាប់ជនជាតិទុតស៊ីបានបញ្ចប់ភ្លាម និងក្រោយពីប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា ត្រូវបានរំដោះដោយរណសិរ្សស្នេហាមាតុភូមិរ៉ូវ៉ាន់ដា នៅថ្ងៃទី០៤ ខែកក្កដាឆ្នាំ១៩៩៤ មក រ៉ូវ៉ាន់ដាត្រូវបានចាត់ទុកជាប្រទេសមួយលែងដំណើរការទៀងហើយ។ មូលធនមនុស្សក្នុងប្រទេសនេះត្រូវបានបំផ្លិចបំផ្លាញខ្ទេចខ្ទីអស់ មនុស្សជាង១លាននាក់បានបាត់បង់ជីវិត ប្រជាពលរដ្ឋប្រមាណជា៣លាននាក់បានភៀសខ្លួនចេញ ហើយមានមនុស្សរាប់សែននាក់ត្រូវបានចាប់ដាក់គុកដោយសារគេសង្ស័យថា អ្នកទាំងនោះបានប្រព្រឹត្តិអំពើប្រល័យពូជសាសន៍សម្លាប់ជនជាតិទុតស៊ី។ សេដ្ឋកិច្ចប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា បានធ្លាក់ចុះ៥០% នៅឆ្នាំ១៩៩៤ ផលិតផលក្នុងស្រុកសរុបសម្រាប់ប្រជាជនម្នាក់បានធ្លាក់ដល់១៤៦ដុល្លារ អតិផរណាមាន៦៤% ហើយអត្រានៃភាពក្រីក្របានកើនដល់៧៨%។ មន្ត្រីមុខងារសាធារណៈមានសមត្ថភាពខ្សោយខ្លាំង នៅក្នុងនោះ ជាង៨០% មិនបានទទួលការអប់រំថ្នាក់ឧត្តមសិក្សាផង។

កសាងសង្គមឡើងវិញទៅតាមគោលការណ៍អភិបាលកិច្ចល្អ និងគោលនយោបាយអភិវឌ្ឍន៍

ពិតមែនហើយថា ប្រទេសស្ថិតក្នុងស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំង ប៉ុន្តែផ្លូវតែមួយគត់ដែលអនុញ្ញាតិឱ្យប្រទេសនេះអាចបន្តជីវិតរស់ និងកសាងសង្គមខ្លួនឡើងវិញបាន គឺការធ្វើឲ្យប្រជាជនរ៉ូវ៉ាន់ដា កសាងទំនាក់ទំនងជាមួយគ្នាឡើងវិញបាន។ ការពិគ្រោះយោបល់ថ្នាក់ជាតិមួយ រវាងប្រជាជនរ៉ូវ៉ាន់ដាគ្រប់ទិសទី គ្រប់ជាប់ថ្នាក់ ត្រូវបានធ្វើឡើង ពីឆ្នាំ១៩៩៨ ដល់ឆ្នាំ១៩៩៩។ កិច្ចពិគ្រោះយោបល់នោះ បានដាក់ចេញជាអនុសាសន៍នៅក្នុងវិស័យសំខាន់ៗចំនួន៥ ដូចខាងក្រោម៖

១. ការធានាឲ្យបានឡើងវិញ នូវសន្តិសុខលើផ្ទៃប្រទេស និងសុវត្ថិភាពសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ និងទ្រព្យសម្បត្តិនានា
២. ចាំបាច់ត្រូវមានការបង្រួបបង្រួមជាតិ និងផ្សះផ្សាជាតិ
៣. ស្វែងរកយុត្តិធម៌ជូនជនរងគ្រោះ បន្ទាប់ពីអ្នកប្រព្រឹត្តិអំពើព្រៃផ្សៃមិនត្រូវបានដាក់ទោស ហើយស្ថិតក្នុងនិទណ្ឌភាពអស់រយៈពេលមួយដ៏វែង
៤. ប្រជាធិបតេយ្យ និងអភិបាលកិច្ចល្អ គឺជាបុរេលក្ខណ្ឌ ដើម្បីឱ្យប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅជាមួយគ្នាប្រកបដោយសុខដុមនីយកម្ម
៥. ការកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ និងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច

គោលនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងអភិបាលកិច្ចល្អ ឬក៏ពាក់ព័ន្ធនឹងការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ចនិងសង្គមត្រូវបានដាក់ចេញ។ ចំណុចល្អៗនៃកំណែទម្រង់ទាំងនេះជាអាទ៏គឺ ការអនុវត្តវិធីសាស្ត្រដែលគិតគូរដល់លក្ខណៈពិសេសនៃវប្បធម៌របស់ប្រជាជនរ៉ូវ៉ាន់ដា និងជួយបង្កភាពងាយស្រួលដល់ការអនុវត្តគំនិតផ្តួចផ្តើមរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនៅតាមមូលដ្ឋាន។ គំនិតផ្តួចផ្តើមទាំងនេះ សុទ្ធតែបានរួមចំណែកយ៉ាងធំធេងដល់ការសម្រេចនូវគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍សហសវត្ស និងគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាពរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ។

គំនិតផ្តួចផ្តើមក្នុងស្រុកត្រូវបានធ្វើឡើងជុំវិញសសរស្តម្ភចំនួន៤នៃកម្មវិធីថ្នាក់ជាតិ រួមមានសេដ្ឋកិច្ច ការការពារសង្គម យុត្តិធម៌និងអភិបាលកិច្ច។ ជាឧទាហរណ៍ យើងមានគម្រោងសង្គមមួយដែលហៅថា Umuganda។ គម្រោងនេះមានគោលបំណងលើកស្ទួយភាពស៊ីសង្វាក់សង្គម ទន្ទឹមនឹងនោះក៏ពន្លឿនការអភិវឌ្ឍសង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ចផងដែរ តាមរយៈការងារសង្គម។ឧទាហរណ៍ទី២ គឺគម្រោង Imihigo ឬមានន័យថា កិច្ចសន្យាគុណវុឌ្ឍិ ជាគម្រោងលើកស្ទួយអភិបាលកិច្ចល្អ។ គម្រោង Girinka និង Ubudehe គឺជាគម្រោងលើកស្ទួយសុខមាលភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេ ឬក៏មានគំនិតផ្តួចផ្តើមមួយទៀតដែលហៅថា Agaciro, Kwigira និង Inteko z'abaturage (ក្រុមប្រឹក្សាប្រជាពលរដ្ឋ) ដើម្បីពង្រឹងការចូលរួមយ៉ាងសកម្មរបស់ប្រជាពលរដ្ឋក្នុងកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ច។

កម្មវិធីក្នុងស្រុកទាំងនេះ ដែលភាគច្រើន ត្រូវបានចាប់ផ្តើមអនុវត្តនៅក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ២០០០ បានចូលរួមធ្វើឲ្យប្រជាពលរដ្ឋជាង១លាននាក់បានចាកផុតពីភាពក្រីក្រ។ ភាពក្រីក្រខ្លាំងត្រូវបានកាត់បន្ថយ ពី៤០% នៅឆ្នាំ២០០០ មកនៅត្រឹម១៦% នៅឆ្នាំ២០១៨ ចំណែកឯផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប បានកើនឡើងគុណនឹងបីដង នៅក្នុងរយៈពេលពីរទសវត្សរ៍ចុងក្រោយដោយសារសេដ្ឋកិច្ចមានកំណើនមធ្យម៨%ក្នុងមួយឆ្នាំ។ ជាងនេះទៅទៀតប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា បានអនុម័តគោលនយោបាយអភិបាលកិច្ចល្អ ដោយផ្តល់អាទិភាពទៅលើការចូលរួមរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ តម្លាភាព និងគណនេយ្យភាពរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំនយោបាយ។

គីហ្គាលី បច្ចុប្បន្ននេះ ជាទីក្រុងមួយប្រកបដោយឧត្តមភាព

បច្ចុប្បន្ននេះ ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា គឺជាប្រទេសមួយក្នុងចំណោមប្រទេសដែលមានសុវត្ថិភាពល្អជាងគេ និងទទួលបានចំណាត់ថ្នាក់លេខ១ នៅទ្វីបអាហ្វ្រិក និងលេខ៥នៅក្នុងពិភពលោក ជាចំណាត់ថ្នាក់ផ្តល់ជូនដោយវេទិកាសេដ្ឋកិច្ចពិភពលោកនៅឆ្នាំ២០១៩។ ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា ជាប់ចំណាត់ថ្នាក់លេខ៤ក្នុងចំណោមប្រទេសដែលមានអំពើពុករលួយតិចជាងគេនៅអាហ្វ្រិក និងចំណាត់ថ្នាក់លេខ២៩ ជាប្រទេសដែលងាយនឹងចូលទៅវិនិយោគជាងគេ ។ ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា ក៏បានសង្កត់ធ្ងន់ផងដែរទៅលើការចូលរួមរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងអង្គភាពធ្វើសេចក្តីសម្រេច។ រ៉ូវ៉ាន់ដា គឺជាប្រទេសទី១នៅក្នុងពិភពលោក ដែលមានស្ត្រីភាគច្រើនជាតំណាងរាស្ត្រ រហូតទៅដល់៦១,៣% និង៣៨,៥% នៅព្រឹទ្ធសភា ស្ត្រីតំណាងឲ្យ៥០%នៃរដ្ឋមន្ត្រី ៤៩%នៃចៅក្រម និង៣៣%នៃអភិបាលខណ្ឌ។

ទីក្រុងគីហ្គាលី គឺជាកញ្ចក់ឆ្លុះបញ្ចាំងភាពជោគជ័យក្នុងវិស័យសេដ្ឋកិច្ច នយោបាយ និងសង្គមរបស់ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដា ចាប់ពីក្រោយឆ្នាំ១៩៩៤។ ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រនគរូបនីយកម្មមួយត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ២០១៣។ បច្ចុប្បន្ន កំពុងធ្វើបច្ចុប្បន្នភាពឡើងវិញ ផែនការនេះនឹងនាំទៅដល់ការបង្កើតប្លង់មេមួយសម្រាប់រដ្ឋធានី។ ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រថ្មីនេះ គឺសំដៅទៅធ្វើឲ្យទីក្រុងគីហ្គាលី ក្លាយជាទីក្រុងដ៏ល្អឯកតែមួយគត់ មានលក្ខណៈបៃតង មានថាមភាព និងប្រកបដោយបរិយាប័ន្ន។ ប្រធានបទអភិវឌ្ឍន៍ល្អៗជាអាទិភាពចំនួន៨ ត្រូវបានកំណត់នៅក្នុងផែនការនេះ៖ ១.ទីក្រុងមួយប្រកបដោយឧត្តមភាព ២.ទីក្រុងមួយដែលផ្តល់ការងារច្រើនជូនប្រជាពលរដ្ឋ ៣.ទីក្រុងមួយដែលសកម្ម ៤.ទីក្រុងមួយសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ ៥.ទីក្រុងមួយដែលមានសេវាចម្រុះ (ពាណិជ្ជកម្ម ស្នាក់នៅ កំសាន្តសប្បាយ) ៦.ទីក្រុងបៃតង ៧.ទីក្រុងមានប្រសិទ្ធភាព និង ៨.ទីក្រុងនវានុវត្តន៍។ ទោះបីជាគោលដៅមួយចំនួនមិនទាន់សម្រេចបានយ៉ាងណាក្តី ក៏ទីក្រុងគីហ្គាលីបានទទួលភាពរីកចម្រើនធំៗមួយចំនួនរួចទៅហើយ ជាពិសេស គឺការកសាងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ អនាម័យ និងការការពារបរិស្ថាន។

ជាឧទាហរណ៍ សម្រាប់ការការពារបរិស្ថាន និងអនាម័យ ការហាមមិនឲ្យនាំចូល និងប្រើប្រាស់ថង់ប្លាស្ទិក ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០៦មក គឺជាសេចក្តីសម្រេចមួយដែលមានលក្ខណៈនវានុវត្តន៍ខ្លាំង មិនត្រឹមតែនៅក្នុងទ្វីបអាហ្វ្រិកប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែគឺនៅក្នុងពិភពលោកទាំងមូល។ នៅខែតុលា ឆ្នាំ២០១៩ ដើម្បីកាត់បន្ថយកម្រិតសារធាតុពុលនៅក្នុងខ្យល់ ប្រទេសរ៉ូវ៉ាន់ដាបានលើកទឹកចិត្តឲ្យប្រជាពលរដ្ឋប្រើប្រាស់រថយន្តនិងម៉ូតូអគ្គិសនី។ ការបង្កើតសង្កាត់បៃតង១០០% ក៏កំពុងប្រព្រឹត្តិទៅនៅក្នុងរដ្ឋធានីដែរ។ ម៉្យាងវិញទៀត ទីក្រុងគីហ្គាលី បានបង្កើតទិវាគ្មានយានយន្ត និងអនុវត្ត២ដងក្នុងមួយខែ គឺដើម្បីជួយជម្រុញឲ្យមានការបន្លាស់ទីសកម្ម និងបង្កើតតំបន់គ្មានយានយន្តនៅក្នុងទីក្រុង។ គំនិតផ្តួចផ្តើមទាំងនេះបានអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងគីហ្គាលីក្លាយជាទីក្រុងជ័យលាភីមួយ ទទួលបានរង្វាន់ពីអង្គការ UN Habitat នៅឆ្នាំ២០០៨ នោះគឺជារង្វាន់មានកិត្តិយសខ្ពស់ជាងគេបំផុត ដែលអង្គការនេះផ្តល់ជូនតំបន់ក្រុង។

បើនិយាយអំពីហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធវិញ ៩៥%នៃប្រជាពលរដ្ឋទទួលបានទឹកស្អាត និង៧៩%ទទួលបានអគ្គិសនីប្រើប្រាស់។ ទីក្រុងក៏បានអភិវឌ្ឍផងដែរ នូវផែនការយុទ្ធសាស្ត្រសម្រាប់វិស័យដឹកជញ្ជូន ជាពិសេស គឺឆ្ពោះទៅរកការដឹកជញ្ជូនបៃតង។

ទីក្រុងក៏មានសំណង់អគារដែលមានស្តង់ដារ និងមានគុណភាពល្អៗផងដែរ។ សំណង់ទាំងនេះអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងធានាបាននូវបដិសណ្ឋារកិច្ចភ្ញៀវទេសចរ ក៏ដូចគ្នាទទួលរៀបចំព្រឹត្តិការណ៍ធំៗខ្នាតអន្តរជាតិ។ ជាឧទាហរណ៍ យើងអាចលើកឡើងពីមជ្ឈមណ្ឌលសន្និសីទគីហ្គាលី សាលសន្និសីទ Intare ព្រមទាំងពហុកីឡាដ្ឋាន Kigali Arena ជាដើម។ សមិទ្ធផលទាំងនេះបានអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងគីហ្គាលីមានលទ្ធភាពទទួលរៀបចំព្រឹត្តិការណ៍អន្តរជាតិធំៗ ដូចជាកិច្ចប្រជុំកំពូលនៃវេទិការសេដ្ឋកិច្ចអាហ្វ្រិក កិច្ចប្រជុំកំពូលនៃសហភាពអាហ្វ្រិក កិច្ចប្រជុំកំពូលTransform Africa Summit ដែលត្រូវបានរៀបចំឡើងរៀងរាល់ឆ្នាំ កិច្ចប្រជុំ Youth Connect Africa ឬក៏កិច្ចប្រជុំកំពូល Global Gender Summit ដែលត្រូវបានរៀបចំឡើងដោយធនាគារអភិវឌ្ឍន៍អាហ្វ្រិក កាលពីខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៩។ ការរៀបចំប្រកបដោយគុណភាព និងចំនួនសន្និសីទអន្តរជាតិដែលប្រព្រឹត្តិទៅនេះ បានធ្វើឲ្យសមាគមអន្តរជាតិនៃសន្និបាតនិងសន្និសីទ ហៅកាត់ថា ICCA បានផ្តល់ជូនទីក្រុងគីហ្គាលី នូវចំណាត់ថ្នាក់លេខ២ ជាទីក្រុងគោលដៅដែលមានប្រជាប្រិយភាពជាងគេនៅអាហ្វ្រិក សម្រាប់កិច្ចប្រជុំ និងព្រឹត្តិការណ៍អន្តរជាតិនានា។

ប៉ុន្តែ ដូចទីក្រុងដែលកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ផ្សេងទៀតដែរ បញ្ហាប្រឈមគឺនៅតែមាន ដូចជាកំណើនយ៉ាងលឿននៃប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងទីក្រុង ដែលត្រូវឱ្យមានការអភិវឌ្ឍកាន់តែលឿនថែមទៀតនូវហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងបញ្ចេញកញ្ចប់ថវិកាច្រើនទៅតាមនោះដែរ។ កង្វះហិរញ្ញប្បទានក៏នៅតែមានផងដែរសម្រាប់គម្រោងធំៗ ប្រកបដោយមហិច្ឆតាមួយចំនួន ដូចជាការធ្វើឲ្យមាននិរន្តរភាព និងដាក់ឱ្យដំណើរការតំបន់ដែលគ្មានយានយន្ត។ ថ្វីត្បិតថា ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រនគរូបនីយកម្ម គឺសំដៅទៅដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមទាំងនេះ ប៉ុន្តែទីក្រុងគីហ្គាលី ក៏ពឹងផ្អែកផងដែរទៅលើភាពជាដៃគូ រដ្ឋ-ឯកជន។ ម៉្យាងវិញទៀត ក្រុងចំនួន៦ ត្រូវបានបង្កើតឡើងដើម្បីជួយកាត់បន្ថយរំហូរប្រជាពលរដ្ឋចូលមកក្នុងរដ្ឋធានីគីហ្គាលី។ ក្រុងទាំងនេះ រួមមានក្រុង Rubavu និងក្រុង Rusizi នៅក្នុងខេត្តភាគខាងលិច ក្រុង Muhanga និងក្រុង Huye នៅក្នុងខេត្តភាគខាងត្បូង ក្រុង Musanze នៅក្នុងខេត្តភាគខាងជើង និងក្រុង Nyagatare នៅក្នុងខេត្តភាគខាងកើត។

1. បង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩៩៨ នៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃការកសាងប្រទេសឡើងវិញ ក្រោយសម័យប្រល័យពូជសាសន៍ គម្រោង Umuganda គឺជាគម្រោងការងារសហគមន៍ស្ម័គ្រចិត្ត អនុវត្តដោយប្រជាពលរដ្ឋផ្ទាល់។ បច្ចុប្បន្ន ការងារស្ម័គ្រចិត្តទាំងនេះ ប្រព្រឹត្តិទៅរៀងរាល់ថ្ងៃសៅរ៍ នៃចុងខែនីមួយៗ ពីម៉ោង៨ព្រឹក ដល់ម៉ោង១២ថ្ងៃត្រង់។ ការងារទាំងនេះ មានការត្រួតពិនិត្យគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់ក្នុងរដ្ឋាភិបាល ពីកម្រិតភូមិ ឃុំ រហូតដល់ស្ថាប័នថ្នាក់មជ្ឈឹម។

2. បង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ២០០៦ គម្រោង Imihigo ឬហៅថា កិច្ចសន្យាគុណវុឌ្ឍិ គឺជាគំនិតផ្តួចផ្តើមសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍ ដែលអនុវត្តដោយអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន គម្រោង Imihigo ត្រូវបានដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងដំណើរការវិមជ្ឈការ បង្កើតឡើងដោយរដ្ឋាភិបាលរ៉ូវ៉ាន់ដា នៅឆ្នាំ២០០០។ ជាអាទ៏ គម្រោងនេះសំដៅទៅផ្តល់ទំនួលខុសត្រូវជូនថ្នាក់ក្រោមជាតិ នៅក្នុងការបន្តសម្រេចគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍សង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ច ដាក់ចេញដោយរដ្ឋាភិបាលថ្នាក់មជ្ឈឹម។

3. កម្មវិធី Girinka និង Ubudehe បង្កើតឡើងជាបន្តបន្ទាប់នៅឆ្នាំ២០០៦ និងឆ្នាំ២០០១ សំដៅទៅជួយគ្រួសារប្រជាជនក្រីក្រជាងគេ ជាអាទ៏ តាមរយៈការប្រយុទ្ធនឹងកង្វះអាហាររូបត្ថម្ភ ការអភិវឌ្ឍកសិកម្មមូលដ្ឋាន ជាពិសេស តាមរយៈកម្មវិធីចែកគោចិញ្ចឹមយកទឹកដោះជូនគ្រួសារក្រីក្រ ដើម្បីឲ្យពួកគេបង្កើនចំណូល ពង្រឹងចំណងទំនាក់ទំនងសហគមន៍ ព្រមទាំងជួយពង្រឹងសមត្ថភាពសហគមន៍ក្រីក្រ។

4. អត្ថន័យប្រហាក់ប្រហែលគឺ មោទនភាពលើខ្លួនឯង និងភាពធន់ ដែលសុទ្ធតែជាតម្លៃដែលមានបង្រៀនដល់ប្រជាជនរ៉ូវ៉ាន់ដា ដើម្បីជម្រុញពួកគេឲ្យចេះស្វែងរកដំណោះស្រាយលើបញ្ហាប្រឈមនានាដំបូង គឺចេះរកដោយខ្លួនឯងសិន នៅក្នុងសហគមន៍របស់ខ្លួនសិន មុននឹងសុំជំនួយពីអ្នកដទៃ។

IV. Innovation et résilience : le futur du développement urbain

៤. នវានុវត្តភាពនិងភាពធន់ អនាគតនៃការអភិវឌ្ឍក្រុង

Innovation and resilience, the future of urban development

Place à la nouvelle génération ! Seng Vannak pose les enjeux du développement actuel de Phnom Penh. Ngo Natharoun montre la place prise par les nouvelles technologies et des nouvelles pratiques urbaines, Hassan Hajam insiste sur la nécessité d'une économique sociale et solidaire et Hun Chansan sur l'importance d'un développement qui s'appuie sur la culture locale. Enfin, en conclusion, Lionel Prigent énonce des recommandations pour aider tous ceux qui ont en charge l'avenir des villes, leur gestion et leur développement.

Over to the new generation! Seng Vannak explains the current development challenges facing Phnom Penh. Ngo Natharoun shows the role played by new technologies and new urban practices, Hassan Hajam emphasises the need for an economy based on community and solidarity, and Hun Chansan the importance of development that is rooted in local culture. Finally, Lionel Prigent concludes with recommendations to help all those with responsibility for the future, for the management, and for the development of cities.

ទុកពេលឲ្យអ្នកជំនាន់ថ្មីវិញ! លោក សេង វណ្ណៈ លើកឡើងពីបញ្ហានៃការអភិវឌ្ឍទីក្រុងភ្នំពេញបច្ចុប្បន្ន។ លោក ង៉ោ ណាត្ថរុន បង្ហាញពីវត្តមាននៃបច្ចេកវិទ្យាថ្មីៗ និងទម្លាប់ថ្មីៗនៅក្នុងក្រុង លោក Hassan Hajam សង្កត់ធ្ងន់ទៅលើភាពចាំបាច់នៃសេដ្ឋកិច្ចសង្គមនិងសាមគ្គីភាព ហើយលោក ហ៊ុន ចាន់សាន និយាយពីសារៈសំខាន់នៃការអភិវឌ្ឍមួយដែលផ្អែកលើវប្បធម៌មូលដ្ឋាន។ និងចុងក្រោយ ក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋាន លោក Lionel Prigent បានលើឡើងជាអនុសាសន៍ ដើម្បីជួយជាគំនិតដល់អ្នកដែលទទួលបន្ទុកលើអនាគត ការគ្រប់គ្រង និងការអភិវឌ្ឍទីក្រុង។

Les enjeux actuels du développement de Phnom Penh

Ville résiliente, Phnom Penh regarde vers l'avenir. La Municipalité continue de trouver des moyens nouveaux et innovants pour favoriser le développement urbain de la capitale cambodgienne, dont la croissance forte et rapide doit toujours répondre à de nouveaux défis. **PAR SENG VANNAK**

UN ESSOR ET UNE CROISSANCE DÉMOGRAPHIQUE RAPIDE

Phnom Penh est aujourd'hui le moteur économique du Cambodge. Son territoire compte 3840 ateliers d'artisanat et 857 usines, majoritairement dédiées à la confection textile. Sa population croît rapidement, de presque 4% par an. Aux plus de deux millions de résidents permanents s'ajoute environ un million de journaliers. Depuis 1979, le territoire de la ville a été multiplié par quatre.

Pour faire face aux défis posés par cette forte croissance démographique, la Municipalité a développé plusieurs projets d'aménagements du territoire. Avec l'extension de la ville, de nouveaux districts sont créés: ils sont aujourd'hui quatorze, soit cinq de plus qu'il y a 10 ans. Par ailleurs, une meilleure communication entre les différents échelons administratifs hiérarchiques a été mise en place. Elle a permis de mieux répondre aux attentes propres à chaque district. Le schéma directeur à l'horizon 2035 est un autre outil développé pour permettre un meilleur accompagnement du développement urbain par les pouvoirs publics. Afin de faciliter l'accès aux services administratifs de base à tous les citoyens (état civil, licences d'activité économiques, etc.), l'introduction du système « One Window Service » en 2016 permet désormais à tous les citoyens d'effectuer l'ensemble de leurs démarches administratives de manière simplifiée et transparente grâce à un système de guichet et tarif uniques pour chaque type de document.

Vue panoramique de Phnom Penh, 2019.

Panoramic view of Phnom Penh, 2019.

រូបភាពប៉ាណូរ៉ាមិកនៃទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៩

UNE VILLE SANS CESSE EN EXPANSION

En raison de la croissance démographique, la ville s'étend à la fois en hauteur et de façon horizontale. Son paysage urbain évolue très rapidement. 40% des immeubles aujourd'hui comptent plus de 10 étages (317 sur 791), alors qu'il n'y avait aucun immeuble de grande hauteur il y a 15 ans; la première tour a été terminée en 2010. Des nouvelles manières d'habiter voient le jour. Les *borey*, ou « cités résidentielles », se multiplient. Ces vastes lotissements de maisons et de compartimente sont des quartiers résidentiels fermés, dotés de services de base, supermarchés, écoles…, et où ne peuvent entrer que les résidents. La ville en compte actuellement environ 134, localisées notamment dans les zones périurbaines. Par ailleurs, de nombreuses villes-satellites se développent autour de la capitale.

Si ces « nouvelles » manières de construire créent des espaces résidentiels d'un nouveau type, leur intégration dans la ville est complexe à gérer en termes de circulations, de continuités avec la ville existante et pose question en raison de l'interdiction d'accès à certains espaces d'une partie de la population. Dans ce contexte, le programme de coopération entre l'APUR et la Municipalité de Phnom Penh, développé depuis 2016, a permis d'accompagner le projet ING City sur une zone de 2 500 hectares au sud de la ville, autour du lac dénommé Boeung Choeung Ek. Des principes d'aménagement pour une bonne intégration de ces projets dans le développement urbain ont été édictés. Ces recommandations portent notamment sur l'importance des espaces publics, le maintien des lacs et des canaux dans le domaine public et leur usage collectif, l'intégration des quartiers précaires existants et le respect des villages existants dans la zone de projet.

La Municipalité de Phnom Penh travaille par ailleurs, à l'intégration dans la ville des populations les plus vulnérables. Le projet que nous venons de lancer cette année, en partenariat avec l'AIMF et les associations des élus locaux du Cambodge, vise notamment à réintégrer dans un quartier rénové les habitants installés aujourd'hui dans un habitat précaire le long du canal Stung Meanchey, au sud-est du centre-ville.

Grace à la montée en compétences des autorités locales et un accompagnement technique de la municipalité de Phnom Penh, des minimas de qualité architecturales des habitations sont établis et l'aménagement d'espaces publics est réalisé pour faire de ces quartiers des quartiers comme les autres» afin que les habitants se sentent finalement citoyens de plein droit, jouissant d'un cadre de vie décent et de la même considération que les autres phnompenhois.

TROIS DÉFIS POUR LE FUTUR

Phnom Penh aura à relever trois grands défis dans la décennie à venir, défis qui gravitent autour d'un thème central: la durabilité du développement urbain.

<u>Gérer la consommation énergétique de la ville</u>

La dernière saison sèche nous a apporté, comme partout sur la planète, des températures élevées ainsi qu'une grande sécheresse. La majeure partie de l'énergie de la ville dépend d'installations hydro-électriques sur le Mékong alors que la faiblesse du niveau d'eau a atteint des records cette année. L'ensemble du territoire de la capitale a ainsi connu, pendant presque trois semaines, un délestage quotidien d'électricité de trois à quatre heures qui a eu des répercussions sur la vie quotidienne et sur l'économie. Ce genre de phénomènes extrêmes soulève de multiples questions, que l'on peut ramener à la question de la résilience de Phnom Penh au changement climatique. En effet, comment réduire la consommation énergétique de la ville pour favoriser son autonomie, même partielle? Comment réduire le réchauffement des zones urbaines et conserver « naturellement » des températures vivables en ville?

La ville de Phnom Penh s'est déjà saisie de ces questions. Nous avons notamment travaillé avec la ville japonaise de Kitakyūshū, qui est jumelée avec Phnom Penh, ainsi qu'avec le Global Green Growth Institute, une organisation internationale promouvant la croissance verte. Ces partenariats nous permettent d'œuvrer au développement d'une stratégie de « ville verte », ainsi qu'à la création d'une stratégie municipale pour faire de Phnom Penh une ville durable. Les espaces verts sont ainsi un outil que la ville explore depuis déjà plus d'une décennie en développant les parcs et jardins publics en ville, comme par exemple la rénovation du parc du Wat Phnom. Plus de projets devraient voir le jour pour permettre à Phnom Penh de proposer et de mettre en œuvre de réelles solutions.

Plus largement dans le futur, il s'agira de créer plus d'espaces publics pour les habitants afin de les inviter à plus s'investir dans la vie citadine. Les places et parcs sont aujourd'hui utilisés pour faire du sport et se promener; ils participent ainsi à la (re)construction d'un sentiment d'appartenance et au développement d'une identité citoyenne.

<u>Contenir et gérer la circulation routière</u>

Le sujet des espaces publics nous amène naturellement à la question des circulations douces. La marche à pied dans les rues du centre-ville est aujourd'hui un parcours du combattant. Les trottoirs sont en grande partie accaparés, utilisés par les habitants des rez-de-chaussée pour des usages divers (parking, commerce, atelier, etc.). Il nous faut donc, en tant que Municipalité, travailler avec les pouvoirs locaux et les habitants pour restituer ces espaces à l'usage de tous et améliorer ainsi les conditions de déplacements pédestres. Nous sommes face à un problème sans fin: les résidents ne se déplacent pas à pied du fait de l'encombrement des trottoirs, préférant utiliser des motos ou des voitures, même sur de courtes distances.

Dans une ville ou le nombre de véhicules enregistrés est déjà de plus de 2 millions, avec un taux d'augmentation de 11% par an, la question des déplacements et de la mobilité est une préoccupation croissante des pouvoirs publics. La création de la Régie des transports en 2018 a permis à la Municipalité de mettre en service quinze lignes de bus, favorisant la mobilité de tous, notamment des citoyens les plus modestes. En effet, les ouvrières et ouvriers, les étudiants et les fonctionnaires y voyagent gratuitement, et le tarif unique pour un trajet est de 1000 riels, soit 0,25 USD. La ville travaille également activement au développement de son réseau routier, et plusieurs nouvelles rocades verront le jour à l'horizon 2030.

> La Municipalité de Phnom Penh travaille par ailleurs, à l'intégration dans la ville des populations les plus vulnérables.

<u>Gérer les déchets</u>

Le dernier enjeu majeur auquel la Municipalité doit répondre est la gestion des déchets.

Programme de relogement de populations pauvres le long du canal du Stung Meanchey.

Rehousing programme for poor populations along the Stung Meanchey canal.

កម្មវិធីបញ្ជូនប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រនៅតាមបណ្ដោយលូស្ទឹងមានជ័យ ទៅរស់នៅកន្លែងថ្មី

La ville a produit, en 2018, 2700 tonnes par jour de déchets solides, une quantité qui augmente de 13% par an depuis dix ans. La décharge actuelle, ouverte il y a six ans, avait été conçue pour durer dix ans. Or, elle sera fermée à la fin de l'année car elle est déjà pleine.
Le partenariat historique entre la Japan International Cooperation Agency et la municipalité de Phnom Penh sur la question du drainage et de la gestion des eaux en ville a permis de faire émerger le premier projet de station de traitement des eaux usées, dont la construction démarrera l'année prochaine. Enfin, avec le soutien de l'AIMF, la municipalité a amorcé une réflexion sur la question des boues de vidange et sur la manière de les valoriser localement, favorisant ainsi l'émergence de dynamiques économiques endogènes. C'est dans ces domaines que des solutions innovantes doivent être développées.

CONCLUSION

Phnom Penh est une ville résiliente qui a su renaitre de ses cendres après 1979 grâce à la grande adaptabilité de sa population et à sa capacité à trouver des solutions endogènes, ainsi qu'à intégrer, se réapproprier et réinventer des mécanismes d'adaptation ayant déjà fait leurs preuves ailleurs. La Municipalité de Phnom Penh a toujours accordé une grande importance au travail en réseau, en prenant appui sur des compétences diverses. Elle s'ouvre ainsi à une collaboration plus active avec les acteurs de la société civile afin de pouvoir, ensemble, mieux préparer l'avenir. La Municipalité compte beaucoup sur son engagement dans le projet de Smart City développé par l'ASEAN qui va lui permettre d'aborder l'ensemble des problématiques décrites précédemment, en intégrant les possibilités offertes par les nouvelles technologies.

Current challenges in Phnom Penh's development

Phnom Penh is a resilient city, with its eye on the future. The Municipality continues to find new and innovative ways to foster urban development in the Cambodian capital, where strong and rapid growth continues to raise new challenges. **BY SENG VANNAK**

RAPID EXPANSION AND DEMOGRAPHIC GROWTH

Phnom Penh today is the engine of Cambodia's economy. Its territory is home to 3840 workshops and 857 factories, mainly dedicated to textile production. Its population is growing fast, at almost 4% a year. In addition to the more than two million permanent residents, there are some one million day labourers. Since 1979, the size of the urban area has increased fourfold.
To tackle the challenges raised by this sharp demographic growth, the Municipality has developed several spatial development projects. With the expansion of the city, new districts have been created: there are now 14 of these, five more than 10 years ago. In addition, communication between the different hierarchical tiers of administration has been improved, with the result that responses to the specific needs of each district are better. The 2035 masterplan is another tool that has been developed to enable the authorities to support urban development more effectively. So that citizens can more easily access basic administrative services (public records, business licences, etc.), the introduction of the "One Window Service" system in 2016 has made it possible for people to conduct their administrative procedures simply and transparently via a single access point and with a single tariff for every type of document.

Cour d'un immeuble des années 1920 dans le district Daun Penh.

Courtyard of a 1920s building in the Daun Penh district.

ទីធ្លាមុខអគារមួយនៅទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩២០ ក្នុងខណ្ឌដូនពេញ។

A CONSTANTLY EXPANDING CITY

As a result of its demographic growth, the city is expanding both upwards and outwards. Its urban landscape is changing very fast. Today, 40% of buildings have more than 10 storeys (317 out of 791), whereas just 15 years ago there were no high-rise buildings in the city. The first tower block was completed in 2010. New ways of living are emerging. Borey, or "gated communities" are proliferating. These large estates of houses and tube house blocks – equipped with basic services such as supermarkets and schools – are gated neighbourhoods accessible only to residents. The city currently has 134 of these, mainly located in periurban areas. In addition, numerous satellite-towns are developing around the capital. While these additional urban entities are creating new kinds of residential space, their integration into the city is difficult to manage in terms of flows and continuity with the existing fabric, and the fact that they exclude sections of the population from certain areas raises issues. In this domain, the programme of cooperation between APUR and Phnom Penh Municipality, underway since 2016, has supported the ING City project in a 2500 hectare zone in the south of the city, around the lake called Boeung Choeung Ek. Planning principles have been laid down to ensure that these projects are well integrated into urban development. These recommendations relate in particular to the importance of public spaces, of keeping lakes and canals in the public domain for community use, of integrating the existing informal neighbourhoods and of respecting villages that are already present in the project zone.
Phnom Penh Municipality is also making efforts to integrate the most vulnerable populations into the city. The aim of the project we have just launched this year, in partnership with AIMF and Cambodia's local government associations, is to reintegrate into a new neighbourhood the inhabitants currently living in insecure housing along the Stung Meanchey canal, south-east of the city centre.
Thanks to the increased powers of local authorities and technical support from Phnom Penh municipality, minimum architectural quality standards have been established for housing, and public spaces have been included in order to make these areas districts like any other, so that the people who live there finally feel like full citizens, with decent living conditions and the same status as the capital's other inhabitants.

THREE CHALLENGES FOR THE FUTURE

Phnom Penh will have to tackle three big challenges in the next decade, all of which gravitate around a central theme: the sustainability of urban development.

<u>Managing the city's energy consumption</u>
The last dry season brought Cambodia, as everywhere around the world, high temperatures and drought. Most of the city's energy depends on hydroelectric plants on the Mekong, where water levels recorded historic lows this year. As a result, for almost three weeks, the whole capital area experienced daily power outages lasting three or four hours, which had a negative impact on day-to-day life and on the economy. Extreme phenomena of these kinds raise numerous questions, which can be boiled down to the question of Phnom Penh's resilience to climate change. How can the city's energy consumption be reduced in order to make it at least partly self-sufficient? How can rising temperatures be prevented in urban areas and livable conditions maintained in the city by "natural" means?
The city of Phnom Penh has already begun to consider these questions. In particular, we have been collaborating with the Japanese city of Kitakyūshū, which is twinned with Phnom Penh, and with the Global Green Growth Institute, an international organisation that promotes green growth. Through these partnerships, we are working on the development of a "green city" strategy, and on the creation of a municipal strategy to make Phnom Penh a sustainable city. Green spaces are thus a tool that the city has been exploring for more than a decade by developing public parks and gardens in the city, for example with the renovation of Wat Phnom Park. More projects need to be pursued so that Phnom Penh can advance and implement real solutions.
More broadly, in the future, the aim will be to create more public spaces for citizens, in order to encourage them to get more involved in the life of the city. Squares and parks are now being used to do sport and as places to walk. In this way they contribute to the (re)construction of a sense of belonging and to the development of a civic identity.

<u>Containing and managing road traffic</u>
The subject of public spaces naturally takes us onto the question of green mobilities. At present, walking around the streets in the city centre is an obstacle course. The sidewalks are largely occupied, used by ground-floor dwellers for various purposes (parking, selling, workshops, etc.). As a municipality, therefore, we need to work with the local authorities and the inhabitants to return these spaces to community use, in order to make it easier for pedestrians to move around. At present, there is a vicious circle: people will not travel on foot because of the congestion on the sidewalks, preferring to travel by motorbike or car, even over short distances.
In a city with already more than 2 million registered vehicles, and an annual rate of increase of 11%, travel and mobility are increasing preoccupations for the authorities. With the creation of the Transport Board in 2018, the Municipality was able to put fifteen bus lines into operation, improving mobility for everyone, in particular citizens with the fewest resources. In fact, unskilled workers, students and civil servants travel free of charge on these bus lines, and for everyone else there is a flat fare of 1000 riels, i.e. 25 US cents. The city is also working actively to develop its road system, and several new bypasses will be built by 2030.

<u>Managing waste</u>
The last big challenge that the Municipality faces is managing waste.
In 2018, the city produced 2700 metric tons of solid waste a day, a quantity that has been increasing by 13% a year for ten years. The existing landfill site, opened six years ago, was designed to last for 10 years. However, it is already full, and will therefore close at the end of the year.
The historical partnership between the Japan International Cooperation Agency (JICA) and Phnom Penh Municipality, on the subject of drainage and water management in the city, led to the emergence of the first project for a wastewater treatment plant, on which construction will begin next year. Finally, with the support of AIMF, the Municipality has begun looking into the issue of sewage sludge and into ways of using it locally, in order to foster the emergence of endogenous economic dynamics. These are the areas in which innovative solutions need to be found.

CONCLUSION

Phnom Penh is a resilient city which was able to arise from the ashes after 1979 thanks to the adaptability of its population and its capacity to find endogenous solutions, as well as to apply, adopt and reinvent mechanisms of adaptation that have proved effective elsewhere. Phnom Penh Municipality has always assigned great importance to operating through networks, so as to draw upon a variety of skills. It is therefore open to more active collaboration with civil society actors, developing the synergies needed to prepare for the future together. The Municipality has high hopes for its involvement in the Smart City project developed by ASEAN, which will help it to tackle all the problems described above by exploiting the possibilities offered by new technologies.

Vue panoramique de la presqu'île
de Chrui Changvar depuis le Quai Sisowath, 2019.
Panoramic view of Chrui Changvar peninsula from Sisowath Dock, 2019.
រូបភាពប៉ាណូរ៉ាមិកចាប់ពីតីរវិថីព្រះស៊ីសុវត្ថិ ទៅជ្រោយចង្វារ ឆ្នាំ២០១៩

បញ្ហាប្រឈមបច្ចុប្បន្នក្នុងការអភិវឌ្ឍរាជធានីភ្នំពេញ

ជារាជធានីមានភាពធន់ ភ្នំពេញកំពុងសម្លឹងមើលទៅអនាគត។ រដ្ឋបាលសាលារាជធានីភ្នំពេញនៅតែបន្តស្វែងរកមធ្យោបាយថ្មីៗ និងប្រកបដោយនវានុវត្តន៍ ដើម្បីជម្រុញការអភិវឌ្ឍក្រុង ហើយកំណើនខ្លាំងនិងលឿនត្រូវតែឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាប្រឈមថ្មីៗ។ ដោយលោក សេង វណ្ណៈ

សម្ទុះនិងកំណើនប្រជាសាស្ត្រយ៉ាងលឿន

បច្ចុប្បន្ននេះ រាជធានីភ្នំពេញគឺជាចលករសេដ្ឋកិច្ចនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ នៅក្នុងដែនដីទីក្រុងភ្នំពេញទាំងមូល មានរោងជាងសិប្បកម្ម៣៨៤០កន្លែង និងរោងចក្រ៨៥៧កន្លែង ភាគច្រើនជារោងចក្រកាត់ដេរ។ ប្រជាពលរដ្ឋក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញមានចំនួនកើនឡើងយ៉ាងលឿន ជិត៤%ក្នុងមួយឆ្នាំៗ។ បន្ថែមពីលើប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅជាប់ជាប្រចាំជាង២លាននាក់ នៅមានប្រមាណជា១លាននាក់បន្ថែមទៀតឆ្លងកាត់ប្រចាំថ្ងៃ។ តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៩មក ផ្ទៃដីទីក្រុងភ្នំពេញបានកើនឡើងគុណនឹងបួនដង។

ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមដែលបណ្ដាលមកពីកំណើនចំនួនប្រជាពលរដ្ឋយ៉ាងខ្លាំងនេះ សាលារាជធានីភ្នំពេញបានបង្កើតនិងអនុវត្តគម្រោងរៀបចំដែនដីជាច្រើនគម្រោង។ ផ្ទៃដីរាជធានីបានរីកធំ ហើយខណ្ឌថ្មីៗត្រូវបានបង្កើតឡើង៖ បច្ចុប្បន្ននេះ មានខណ្ឌទាំងអស់ចំនួន១៤ ពោលគឺមានខណ្ឌចំនួន៥បន្ថែមទៀត បើប្រៀបធៀបនឹងកាលពីជាង១០ឆ្នាំមុន។ម៉្យាងវិញទៀតរបៀបទាក់ទងគ្នា រវាងថ្នាក់ដឹកនាំគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់ក៏កាន់តែប្រសើរជាងមុនដែរ។ របៀបទាក់ទងល្អនេះ អនុញ្ញាតឲ្យយើងឆ្លើយតបបានកាន់តែលឿននិងប្រសើរ ដល់ក្ដីរំពឹងផ្ទាល់របស់ខណ្ឌនីមួយៗ។ ប្លង់មេរហូតដល់ឆ្នាំ២០៣៥ គឺជាឧបករណ៍មួយទៀត ដែលយើងបានបង្កើតឡើង ហើយដែលអាជ្ញាធរសាធារណៈអាចប្រើដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាអភិវឌ្ឍន៍ក្រុង។ ដើម្បីជួយសម្រួលឲ្យប្រជាពលរដ្ឋងាយទទួលបាននូវសេវារដ្ឋបាលមូលដ្ឋាន (លិខិតស្នាមអត្រានុកូលដ្ឋាន អាជ្ញាប័ណ្ណបើកមុខរបររកស៊ីផ្សេងៗ។ល។) ការបង្កើតប្រព័ន្ធច្រកចេញចូលតែមួយ នៅឆ្នាំ២០១៦ បានអនុញ្ញាត តាំងពីពេលនោះមក ឲ្យប្រជាពលរដ្ឋដោះស្រាយបញ្ហាលិខិតស្នាមរដ្ឋបាលតាមរបៀបមួយដែលសាមញ្ញ និងមានតម្លាភាពដោយសារតែយើងមានប្រព័ន្ធច្រកចេញចូលនិងតម្លៃតែមួយសម្រាប់គ្រប់ប្រភេទនៃឯកសារទាំងអស់។

ទីក្រុងរីកធំឥតឈប់

ដោយសារប្រជាពលរដ្ឋមានចំនួនកើនឡើង ទីក្រុងក៏កាន់តែរីកធំទៅៗទាំងទៅខាងលើ ទាំងផ្ទៃខាងក្រោម។ ទេសភាពក្រុងវិវឌ្ឍទៅមុខយ៉ាងលឿន។ ៤០%នៃអគារសាងសង់បច្ចុប្បន្ននេះមានកម្ពស់លើសពី១០ជាន់ (៣១៧អគារក្នុងចំណោម៧៩១អគារ) ខណៈដែលភ្នំពេញគ្មានអគារខ្ពស់មួយឡើយកាលពី១៥ឆ្នាំមុន។ អគារខ្ពស់លើកដំបូងត្រូវបានសង់ចប់រួចរាល់នៅឆ្នាំ២០១០។

យើងឃើញមានរបៀបរស់នៅថ្មីក្នុងទីក្រុង។ សំណង់បុរីបានរីកច្រើនដូចផ្សិត។ នៅក្នុងបុរីតូចធំទាំងនេះ មានផ្ទះវីឡាទោល វីឡាភ្លោះ ផ្ទះល្វែងសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅ និងមានរបងព័ទ្ធជុំវិញបុរី មានសេវាមូលដ្ឋាន ដូចជា ផ្សារ សាលារៀន ហើយពេលខ្លះ មានតែម្ចាស់ផ្ទះនៅក្នុងបុរីប៉ុណ្ណោះដែលមានសិទ្ធិចេញចូលបាន។ បច្ចុប្បន្ននេះ ទីក្រុងភ្នំពេញមានសំណង់បុរី ១៣៤កន្លែងជាពិសេស គឺនៅតាមតំបន់ជាយក្រុង។ ម៉្យាងវិញទៀត មានការអភិវឌ្ឍទីក្រុងរណបមួយចំនួននៅជាយរាជធានីផងដែរ។ ថ្វីត្បិតថា សំណង់បុរីថ្មីៗទាំងនេះបង្កើតលំហសម្រាប់គេហដ្ឋានរស់នៅតាមបែបថ្មីមួយ ប៉ុន្តែសមាហរណកម្មបុរីទៅក្នុងទីក្រុងពិតជាមានភាពស្មុគស្មាញក្នុងការគ្រប់គ្រង បើនិយាយពីចរាចរណ៍ និងការភ្ជាប់បុរីទៅទីក្រុងចាស់។ បញ្ហាមួយទៀងនោះ គឺគេហាមឃាត់មួយភាគនៃប្រជាពលរដ្ឋមិនឲ្យចូលទៅក្នុងទីតាំងមួយចំនួនក្នុងបុរីឡើយ។ នៅក្នុងបរិបទនេះ កម្មវិធីសហប្រតិបត្តិការរវាងស្ថាប័ន APUR (អង្គភាពនគរូបនីយកម្មក្រុងប៉ារីស) និងសាលារាជធានីភ្នំពេញ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០១៦មក បានជួយប្រឹក្សាដល់គម្រោង ING City នៅក្នុងការអភិវឌ្ឍតំបន់មួយដែលមានផ្ទៃដី២៥០០ហិចតា នៅប៉ែកខាងត្បូងទីក្រុង ម្តុំបឹងជើងឯក។ គោលការណ៍រៀបចំក្រុងមួយសម្រាប់ធានាឲ្យមានសមាហរណ កម្មល្អនៃគម្រោងទាំងនេះទៅក្នុងការអភិវឌ្ឍក្រុងត្រូវបានដាក់ចេញ។ អនុសាសន៍ទាំងនេះផ្តោតជាអាទិ៍ទៅលើសារៈសំខាន់នៃទីតាំងសាធារណៈ: ការរក្សាផ្ទៃបឹងមួយផ្នែក លូនៅក្នុងដីរដ្ឋ និងទីតាំងសម្រាប់ការប្រើប្រាស់រួម ព្រមទាំងសមាហរណកម្មសង្កាត់ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រនៅក្នុងតំបន់អភិវឌ្ឍន៍ថ្មីនោះ និងការគិតគូរពីភូមិទាំងឡាយដែលមានស្រាប់ក្នុងតំបន់នៃគម្រោង។

ម៉្យាងវិញទៀត សាលារាជធានីភ្នំពេញក៏ធ្វើការផងដែរលើសមាហរណកម្មនៃប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេនៅក្នុងទីក្រុង។ គម្រោងដែលយើងទើបចាប់ផ្តើមអនុវត្តនៅឆ្នាំនេះ ដោយសហការដៃគូជាមួយសមាគម AIMF (សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង) និងសមាគមអ្នកតំណាងនៅតាមមូលដ្ឋានក្នុងប្រទេសកម្ពុជា សំដៅជាអាទិ៍ទៅធ្វើសមាហរណកម្មចូលក្នុងសង្កាត់ដែលមានការរៀបចំថ្មី នូវប្រជាពលរដ្ឋ ដែលបច្ចុប្បន្ននេះរស់នៅក្នុងផ្ទះសម្បែងមិនសូវមាំទាំ តាមបណ្តោយលូស្ទឹងមានជ័យ នៅប៉ែកខាងត្បូងឆៀងខាងកើតនៃរាជធានី។

ដោយសារសមត្ថភាពរបស់អាជ្ញាធរមូលដ្ឋានមានការកើនឡើង និងមានការផ្តល់ជាជំនួយបច្ចេកទេសពីសាលារាជធានីភ្នំពេញ លក្ខខណ្ឌស្ថាបត្យកម្មអប្បបរមាមួយនៃសំណង់ថ្មីៗទាំងនេះត្រូវបានដាក់ចេញ ហើយការរៀបចំទីតាំងសាធារណៈត្រូវបានធ្វើឡើង ដើម្បីធានាថា សង្កាត់ទាំងនេះមានលក្ខណៈដូចសង្កាត់ផ្សេងទៀតដែរ នោះគឺដើម្បីឲ្យប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងសង្កាត់ថ្មីៗទាំងនេះមានអារម្មណ៍ថា ពួកគាត់ក៏ដូចប្រជាពលរដ្ឋក្នុងសង្កាត់ផ្សេងទៀតដែរ ដោយទទួលបាននូវក្របខណ្ឌនៃការរស់នៅមួយសមរម្យ ព្រមទាំងទទួលបានការគិតគូរដូចប្រជាពលរដ្ឋផ្សេងទៀតនៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញដែរ។

បញ្ហាប្រឈមចំនួន៣ សម្រាប់អនាគត

ភ្នំពេញនឹងត្រូវដោះស្រាយបញ្ហាប្រឈមធំៗចំនួន៣ នៅក្នុងទសវត្សរ៍ខាងមុខនេះហើយសុទ្ធតែជាបញ្ហាប្រឈមជុំវិញប្រធានបទធំមួយ គឺនិរន្តរភាពនៃការអភិវឌ្ឍក្រុង។

គ្រប់គ្រងការប្រើប្រាស់ថាមពលនៅក្នុងទីក្រុង

នៅក្នុងរដូវប្រាំងកន្លងទៅនេះ សីតុណ្ហភាពនៅក្នុងទីក្រុងបានកើនឡើងយ៉ាងខ្លាំង និងបណ្តាលឲ្យមានភាពរាំងស្ងួតមួយយ៉ាងធំ ដូចនៅគ្រប់ទីកន្លែងផ្សេងទៀតលើភពផែនដីដែរ។ ភាគច្រើននៃថាមពលប្រើប្រាស់ក្នុងទីក្រុងពឹងផ្អែកទៅលើរោងចក្រវារីអគ្គិសនីនៅតាមដងទន្លេមេគង្គ ខណៈដែលកម្រិតទឹកទន្លេកាលពីឆ្នាំកន្លងទៅនេះ ទាបយ៉ាងខ្លាំង មិនធ្លាប់មានពីមុនមក។ នៅក្នុងរាជធានីទាំងមូល ក្នុងរយៈពេលជិត៣សប្តាហ៍ ភ្លើងបានដាច់រៀងរាល់ថ្ងៃ ពី៣ ទៅ៤ម៉ោងដែលធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់ការរស់នៅប្រចាំថ្ងៃរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងទៅលើសេដ្ឋកិច្ច។ បាតុភូតធ្ងន់ធ្ងរបែបនេះ នាំឲ្យយើងលើកជាសំណួរច្រើនអំពីភាពធន់នៃរាជធានីភ្នំពេញចំពោះបម្រែបម្រួលអាកាសធាតុ។ ពិតមែនហើយ សំណួរគឺថា តើត្រូវធ្វើយ៉ាងណាដើម្បីកាត់បន្ថយការប្រើប្រាស់ថាមពលក្នុងទីក្រុង ដើម្បីធានាឲ្យទីក្រុងមានស្វ័យភាពខាងផ្នែកថាមពល ទោះបីជាមួយផ្នែកក៏ដោយនោះ? តើត្រូវធ្វើបែបណាដើម្បីកាត់បន្ថយកំដៅនៅក្នុងតំបន់ក្រុង និងរក្សាសីតុណ្ហភាពធម្មជាតិដែលអនុញ្ញាតឱ្យប្រជាពលរដ្ឋអាចរស់នៅបាន?

ទីក្រុងភ្នំពេញបានចាប់ផ្តើមពិចារណាទៅលើសំណួរទាំងនេះហើយ។ ជាអាទិ៍ យើងបានធ្វើការជាមួយក្រុង Kitakyūshū របស់ជប៉ុន ដែលចងសម្ព័ន្ធមេត្រីភាពជាមួយទីក្រុងភ្នំពេញ ព្រមទាំងជាមួយអង្គការ GGGI (វិទ្យាស្ថានកំណើនបៃតងពិភពលោក)។ ភាពជាដៃគូទាំងនេះ បានអនុញ្ញាតឲ្យយើងបង្កើតយុទ្ធសាស្ត្រទីក្រុងបៃតង ព្រមទាំងបង្កើតយុទ្ធសាស្ត្រក្រុងដើម្បីប្រែក្លាយរាជធានីភ្នំពេញ ឲ្យក្លាយជាទីក្រុងមួយមាននិរន្តរភាព។ លំហបៃតងគឺជាអ្វីដែលទីក្រុងភ្នំពេញខិតខំកសាងអស់រយៈពេលជាងមួយទសវត្សរ៍កន្លងមកហើយ ដោយបង្កើតសួន និងឧទ្យានសាធារណៈនៅក្នុងទីក្រុង ឧទាហរណ៍ ដូចជាការជួសជុលឧទ្យានវត្តភ្នំជាដើម។ គម្រោងជាច្រើនផ្សេងទៀតអាចនឹងលេចចេញជារូបរាងឡើងដើម្បីអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងភ្នំពេញលើកសំណើដំណោះស្រាយជាក់ស្តែង។

ជាទ្រង់ទ្រាយធំទៅថ្ងៃអនាគត កិច្ចការដែលយើងត្រូវធ្វើ គឺយើងនឹងបង្កើតទីតាំងសាធារណៈឲ្យបានច្រើន ដើម្បីជាប្រយោជន៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងជម្រុញពួកគាត់ឲ្យចូលរួមកាន់តែច្រើនថែមទៀតនៅក្នុងជីវិតរស់នៅក្នុងទីក្រុង។ ទីកន្លែងនិងសួនសាធារណៈបច្ចុប្បន្ននេះ ត្រូវបានប្រជាពលរដ្ឋប្រើប្រាស់ដើម្បីធ្វើលំហាត់ប្រាណ និងដើរកំសាន្ត ដូច្នេះតាមរបៀបនេះ ប្រជាពលរដ្ឋពិតជាចូលរួមក្នុងការកសាង ក៏ដូចជាការសាងឡើងវិញនូវអារម្មណ៍ថា ភ្នំពេញជាទីក្រុងរបស់ពួកគាត់ ហើយពួកគាត់នឹងចូលរួមក្នុងការអភិវឌ្ឍអត្តសញ្ញាណប្រជាពលរដ្ឋមួយ។

គ្រប់គ្រងនិងកែលម្អចរាចរណ៍ផ្លូវគោក

ជាធម្មតា ប្រធានបទពាក់ព័ន្ធនឹងលំហសាធារណៈពិតជានាំយើងទៅគិតដល់ការធ្វើយ៉ាងណាឱ្យចរាចរណ៍មានភាពរលូន។ ការធ្វើដំណើរដោយថ្មើរជើងនៅក្នុងទីក្រុងបច្ចុប្បន្ននេះ គឺជារឿងលំបាកបំផុត។ ចិញ្ចើមផ្លូវមួយភាគធំត្រូវបានប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅជាន់ផ្ទាល់ដីយកទៅប្រើប្រាស់ជាលក្ខណៈឯកជន ដូចជាធ្វើចំណតយានយន្ត ធ្វើជាទីតាំងរកស៊ី ឬជាកន្លែងជួសជុលផ្សេងៗ។ ដូច្នេះក្នុងនាមសាលារាជធានីភ្នំពេញយើងត្រូវធ្វើការជាមួយរដ្ឋអំណាចមូលដ្ឋាន និងប្រជាពលរដ្ឋ ដើម្បីយកចិញ្ចើមផ្លូវទាំងនេះមកជូនប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់គ្នាប្រើប្រាស់ជាសាធារណៈ ធ្វើបែបនេះបាន គឺយើងនឹងកែលម្អចរាចរណ៍ថ្មើជើង។ ប៉ុន្តែ យើងប្រឈមមុខនឹងបញ្ហាដែលគ្មានទីបញ្ចប់មួយ នោះគឺប្រជាពលរដ្ឋមិនធ្វើដំណើរថ្មើជើងទេ ដោយសារតែចិញ្ចើមផ្លូវមិនស្រឡះ និងបែរទៅជិះម៉ូតូ ឬជិះរថយន្តវិញ ទោះបីក្នុងចម្ងាយផ្លូវខ្លីក៏ដោយ។

នៅក្នុងទីក្រុងមួយដែលយានយន្តចុះបញ្ជីមានចំនួនរហូតទៅដល់ជាង២លានគ្រឿងទៅហើយនោះ (អត្រាកំណើនមានរហូតដល់១១%ក្នុងមួយឆ្នាំ) បញ្ហាចរាចរណ៍គឺជាក្តីបារម្ភមួយកាន់តែខ្លាំងឡើងសម្រាប់អាជ្ញាធរសាធារណៈ។ ការបង្កើតរដ្ឋាករស្វយ័តដឹកជញ្ជូនសាធារណៈរថយន្តក្រុងនៅឆ្នាំ២០១៨ បានអនុញ្ញាតឲ្យសាលារាជធានីភ្នំពេញដាក់ឲ្យដំណើរការរថយន្តក្រុងចំនួន១៥ខ្សែ ដើម្បីជួយសម្រួលដល់ការធ្វើដំណើររបស់ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូបជាពិសេស ប្រជាពលរដ្ឋដែលមានជីវភាពលំបាកជាងគេ។ ជាការពិត កម្មករកម្មការនី សិស្ស និស្សិត មន្ត្រីរាជការ អាចជិះរថយន្តក្រុងដោយឥតគិតថ្លៃ។ ចំពោះអ្នកត្រង់បង់ថ្លៃ សំបុត្រមានតម្លៃតែមួយគត់ គឺជិះម្តងអស់ថ្លៃ១០០០រៀល។ ទីក្រុងក៏ធ្វើការយ៉ាងសកម្មផងដែរលើការអភិវឌ្ឍនិងកែលម្អខ្សែបណ្តាញផ្លូវថ្នល់របស់ខ្លួន ហើយផ្លូវរវាងថ្មីៗជាច្រើនខ្សែនឹងលេចចេញជារូបរាងឡើង ពីពេលនេះដល់ឆ្នាំ២០៣០។

គ្រប់គ្រងកាកសំណល់

បញ្ហាប្រឈមចុងក្រោយដែលសាលារាជធានីភ្នំពេញត្រូវដោះស្រាយគឺការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់។ នៅឆ្នាំ២០១៨ ទីក្រុងបានផលិតសំណល់រឹងចំនួន២៧០០តោនក្នុងមួយថ្ងៃ នេះគឺជាបរិមាណមួយដែលកើនឡើង១៣%ក្នុងមួយឆ្នាំ អស់រយៈពេល១០ឆ្នាំមកហើយ។ កន្លែងចាក់សម្រាមបច្ចុប្បន្ននេះ ដែលយើងបានបើកកាលពី៦ឆ្នាំមុន ត្រូវបានគិតគូរសម្រាប់ចាក់សម្រាមរយៈពេល១០ឆ្នាំ ប៉ុន្តែកន្លែងនេះនឹងត្រូវបិទនៅចុងឆ្នាំនេះ ពីព្រោះសម្រាមពេញទៅហើយ។ ដៃគូជាប្រវត្តិសាស្ត្ររវាងអង្គការ ចៃកា និងសាលារាជធានីភ្នំពេញ លើបញ្ហាលូបង្ហូរទឹក និងការគ្រប់គ្រងទឹកនៅក្នុងទីក្រុង បានអនុញ្ញាតឲ្យយើងបង្កើតគម្រោងសាងសង់ស្ថានីយ៍ប្រព្រឹត្តិកម្មទឹកកខ្វក់មួយ ហើយការដ្ឋានសាងសង់នឹងចាប់ផ្តើមនៅឆ្នាំក្រោយនេះ។ ចំណុចចុងក្រោយគឺដោយមានការជួយជ្រោមជ្រែងពីសមាគម AIMF សាលាក្រុងបានធ្វើការពិចារណាទៅលើបញ្ហាភក់បង្គន់ និងទៅលើរបៀបលើកតម្លៃផលិតផលធ្វើចេញពីភក់បង្គន់នេះនៅនឹងកន្លែង ដូច្នេះគឺអាចជួយជម្រុញឲ្យមានថាមភាពសេដ្ឋកិច្ចមួយផ្នែកក្នុងស្រុក។ គឺនៅក្នុងវិស័យទាំងនេះហើយដែលយើងត្រូវរកឱ្យឃើញនូវដំណោះស្រាយប្រកបដោយនវានុវត្តន៍។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ភ្នំពេញគឺជាទីក្រុងមួយដែលមានភាពធន់ និងបានរស់រានមានជីវិតឡើងវិញក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ ដោយសារសមត្ថភាពសម្របខ្លួនរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនិងសមត្ថភាពរកដំណោះស្រាយតាមបរិបទក្នុងស្រុកផ្ទាល់ ព្រមទាំងដោយសារការធ្វើសមាហរណកម្ម ទម្លាប់ប្រើប្រាស់ និងច្នៃប្រឌិតយន្តការ ដែលគេធ្លាប់អនុវត្តមានប្រសិទ្ធភាពនៅទីក្រុងផ្សេងទៀតរួចមកហើយ។ សាលារាជធានីភ្នំពេញតែងតែផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ខ្ពស់ទៅលើការងារជាខ្សែបណ្តាញ ដោយពឹងផ្អែកទៅលើសមត្ថភាពផ្សេងៗជាច្រើន។ ដូច្នេះ សាលារាជធានីបានបើកចំហដល់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការមួយយ៉ាងសកម្មជាមួយដៃគូ ដែលជាសង្គមស៊ីវិលដើម្បីរួមគ្នាត្រៀមខ្លួនឲ្យបានកាន់តែប្រសើរសម្រាប់ថ្ងៃអនាគត។ សាលារាជធានីភ្នំពេញសង្ឃឹមយ៉ាងមុតមាំទៅលើការប្តេជ្ញាចូលរួមក្នុងគម្រោងទីក្រុងឆ្លាតវៃ ដែលផ្តួចផ្តើមឡើង និងអភិវឌ្ឍដោយអាស៊ាន ហើយគម្រោងនេះនឹងអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងភ្នំពេញដោះស្រាយរាល់បញ្ហាទាំងឡាយដូចបានលើកឡើងខាងលើ ដោយបញ្ចូលលទ្ធភាពប្រើបច្ចេកវិទ្យាថ្មីៗ។

Les économies urbaines dynamiques : un vecteur de progrès social dans les villes cambodgiennes

Quel est le premier marqueur du développement d'un pays ? La croissance de ses villes. L'expansion d'une ville, ses infrastructures et la transformation de ses services urbains sont les principaux indicateurs d'une économie croissante, alimentée par les investissements locaux et internationaux.

PAR NATHAROUN NGO

© Cambodge Nouveau

Sur le chantier de la tour Canadia, 2007.

On the Canadia Tower construction site, 2007.

ការដ្ឋានសំណង់អគារកាណាឌីយ៉ា ឆ្នាំ២០០៧

Les économies sont souvent uniquement analysées à l'échelle d'un pays (avec le PIB, la stabilité macroéconomique et fiduciaire, les flux commerciaux, les politiques de migration, etc.). Ce niveau d'analyse a dominé les analyses politiques et économiques dans les quatre dernières décennies. Récemment, dans les cinq à dix dernières années, des travaux d'analyse politique et de recherche académique ont utilisé les villes comme indicateurs mesurant la performance économique. Ce changement peut s'expliquer par la capacité grandissante de récolte et d'analyse de données ventilées au niveau local, combinée avec l'attention croissante portée aux villes. La croissance des taux d'urbanisation à l'échelle mondiale est devenue une force de transformation majeure qui doit être bien gérée par les gouvernements locaux. Ceci est d'autant plus important pour des économies en développement que ce sont dans les villes que cette croissance se concentre. Ceci a un effet direct sur les sources de revenu des habitants tout en déterminant la qualité de leurs conditions de vie.

Au Cambodge, la transformation et la croissance de Phnom Penh dans la dernière décennie sont comparables à celles des pays qui, dans le monde, connaissent la croissance économique la plus rapide. Le concept de villes comme moteur de croissance[1,2] est maintenant répandu puisque les gouvernements locaux essayent de maximiser les opportunités offertes par la croissance urbaine.

L'intensification du phénomène de départ des usines (à forte intensité de main-d'œuvre) de Chine et d'autres pays asiatiques à cause de salaires plus élevés et la restructuration de chaînes d'approvisionnement régionales ont accéléré l'industrialisation, ce qui a ensuite accéléré le processus d'urbanisation de la région de Phnom Penh. Avec des capacités de fabrication à moindre coût et une main d'œuvre jeune, le Cambodge est devenu un des lieux de relocalisation privilégié de la région.[4]

Le Cambodge suit la voie d'un développement économique classique : la part de la contribution au PIB du secteur agricole s'est réduite alors que l'industrie manufacturière et les services sont maintenant au cœur de la croissance de l'économie. La distribution spatiale de l'infrastructure économique du Cambodge tend à se concentrer dans des zones urbaines et péri-urbaines et le capital productif et la croissance des actifs est plus lente dans les zones rurales. Le concept d'économies d'agglomération[5] explique cette préférence géographique pour les villes : les biens et les services sont produits plus efficacement dans les zones les plus densément peuplées qui offrent un réservoir de main-d'œuvre qualifiée et un réseau d'entreprises aux activités complémentaires. Ces entreprises sont à la fois des producteurs et des créateurs d'une masse importante de clients. Leur concentration favorise aussi une compétition saine, engendrant une meilleure qualité et diversité de services, à des prix plus équilibrés.

Au niveau mondial, les chiffres révèlent également que les zones urbaines génèrent 55% du produit national brut dans les pays à faible revenu et 73% dans les pays à revenu intermédiaire.[6]

Phnom Penh est certainement l'une des villes qui contribue majoritairement au PIB national. Trois des quatre piliers de la croissance qui ont alimenté l'économie cambodgienne au cours des vingt dernières années (le bâtiment, la confection et l'industrie manufacturière, les services et le tourisme) concentrent la majorité de leurs activités à Phnom Penh et dans d'autres grandes villes secondaires.

LES VILLES, LA TECHNOLOGIE ET LA TRANSFORMATION DES DONNÉES

La technologie permet une meilleure gestion du développement urbain. Les données générées par des individus et captées par de nouveaux moyens technologiques, tels que les réseaux d'infrastructures numériques, transforment la manière dont les villes sont gérées dans les économies en développement. Cette « révolution des données » a principalement lieu dans les centres urbains. A Phnom Penh, on remarque l'émergence de centres de données (il s'agit principalement d'entités privées qui collectent, directement ou indirectement et à des fins privées, les données de leur base de clients/consommateurs) gérés par des sociétés locales ou internationales. Peu de grandes entreprises d'analyse des données ont pénétré le marché cambodgien au cours des dernières années. Jusqu'à maintenant, le « big data » ne sert qu'à des fins commerciales, principalement pour mieux comprendre le comportement des clients dans des secteurs spécifiques (la banque, la finance, la téléphonie, les transports, etc.). Il est peut-être prématuré de parler d'une révolution des données au Cambodge[7] : la collecte et l'analyse des données en sont encore à leurs débuts puisque les infrastructures existantes restent limitées et que les systèmes de législation et de gouvernance sont en train d'émerger. Le potentiel des mégadonnées ne peut être exploité sans intelligence artificielle et la capacité d'exploitation des données combinées avec les dernières infrastructures de technologies numériques (l'IdO). Mais le concept de « villes intelligentes » deviendra vite une réalité omniprésente.

Des innovations technologiques majeures ont déjà été déployées et ont développé de nouveaux services urbains. Prenons l'exemple de Grab, une entreprise en Asie du Sud-Est qui a modifié le marché par l'apport d'une technologie nouvelle. L'entreprise a rapidement transformé l'accès des résidents de Phnom Penh aux services de transport. Avant Grab, peu d'acteurs-pionniers avaient pénétré le marché (il y avait notamment PassApp, l'entreprise cambodgienne de mise en contact d'utilisateurs avec des conducteurs) et leur accès au financement, aux technologies et à l'expertise était local et donc plus restreint.

De nouvelles plateformes d'échange soutenues par Facebook ont généré des réseaux additionnels de vente et de distribution à Phnom Penh.[8] Toutes ces innovations technologiques transforment les économies urbaines et les comportements sociaux en créant de nouveaux marchés et en devenant des solutions grand public accessibles à un large éventail de la population urbaine.

Des entreprises technologiques locales qui associent l'entreprenariat social aux innovations technologiques ont aussi fait leur apparition à Phnom Penh. Ces acteurs cherchent à résoudre des problèmes générés par la ville en améliorant l'efficacité d'un service déjà fourni (tel que la récupération des déchets ou les systèmes de transport en commun) ou en créant des services qui répondent à de nouveaux problèmes (tel qu'améliorer

Phnom Penh : des transports collectifs informels à l'utilisation d'une application de son smartphone « PassApp » ou « Grab » pour commander son chauffeur.

Phnom Penh: informal public transport based on a "PassApp" or "Grab" application to book a ride.

ភ្នំពេញ៖ មធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនសាធារណៈឯកជន ប្រើកម្មវិធីទូរស័ព្ទដៃ ដើម្បីហៅកង់បី ឬតាក់ស៊ី "PassApp" ឬ "Grab"

Chantier de construction d'un *borey* sur la presqu'ile de Chrui Changvar.

Borey construction site on the Chrui Changvar peninsula.

ការដ្ឋានដំណង់បុរីមួយ កន្លែងនៅជ្រោយចង្វារ

l'accessibilité pour les personnes en situation de handicap). Leur objectif n'est pas de remplacer le service public ou de concurrencer des exploitants privés. Ils opèrent dans des niches de marché pour résoudre des problèmes urbains spécifiques à un coût abordable en accord avec les principes de fonctionnement des entreprises sociales.
La technologie et les données sont en mesure d'avoir un effet sur les opportunités économiques et l'amélioration des services sociaux, contribuant ainsi directement aux économies urbaines dynamiques.
Si des nouvelles formes de vulnérabilité urbaine menacent le modèle de croissance économique de Phnom Penh, il faut présenter les grandes tendances qui résultent de cette transformation urbaine en cours.

LES TENDANCES DE TRANSFORMATION URBAINE

La construction des *borey* est une des forces motrices de l'expansion urbaine[9] de Phnom Penh depuis la fin des années 1990. Il s'agit de nouvelles formes de résidences péri-urbaines construites par des promoteurs privés, majoritairement cambodgiens. Certains *borey* permettent une nouvelle mixité sociale à l'intérieur de la ville. La densité de population et l'augmentation du prix des terrains associées au développement d'une réelle classe moyenne urbaine engendrent la multiplication des résidences fermées, particulièrement à la périphérie de Phnom Penh. Certains de ces projets deviennent des mégaprojets, s'étendant sur de très vastes surfaces. Ces résidences fermées et privées construites dans des pays en développement sont souvent accusées de créer des «élites» et de rassembler les ménages les plus riches, menant ainsi à l'existence de «ghettos pour les riches». A Phnom Penh, les résidences privées ont certaines de ces caractéristiques. Leur plan masse est celui d'un lotissement de maisons standardisées encloses de murs qui délimitent le terrain de la communauté, leur accès est sécurisé et contrôlé et les services sont privés et gérés par une administration centrale privée. Mais les résidences privées cambodgiennes ne rassemblent pas forcément que l'élite.
Le groupe Peng Huoth, promoteur immobilier, leader du marché, s'est attaché à la qualité des espaces de vie, de l'architecture intérieure des maisons et de leur environnement, des espaces extérieurs et de loisirs. Le plan initial prenait exemple sur des modèles réussis de résidences fermées en Asie du Sud-Est mais en les adaptant aux besoins sociaux et culturels cambodgiens. La diversité des types et des tailles de logements proposés aux résidents a permis de réunir dans un même espace géographique des classes socio-économiques différentes, allant de familles très aisées à des foyers de la classe moyenne. La diversité de profils, de métiers, de niveaux de revenu, d'âges, d'ethnicités et de types de ménage est unique et se doit d'être analysée et comprise davantage. Certains peuvent arguer que les disparités de revenu et de richesse perdurent dans la résidence fermée, mais la réussite de ses créateurs, dont l'intention et la vision étaient de garantir une meilleure diversité sociale et un environnement agréable avec une densité élevée d'espaces verts pour répondre aux besoins des cambodgiens, a été démontrée par l'expansion de leurs projets et de leurs résidences. La qualité des services fournis aux résidents est également différente, avec plus d'égalité d'accès et des prestations de meilleure qualité pour tous, quelles que soient la classe sociale et le statut. Les règles internes qui sont imposées ont une influence sur les comportements individuels et collectifs des membres de la résidence, ce qui a permis de définir ce qu'est une communauté respectueuse et sûre. Cela a peut-être permis de mieux comprendre collectivement ce que peut être un quartier cambodgien. Alors que des comportements de plus en plus individualistes se remarquent dans le centre-ville, tels que l'usage abusif de l'espace public pour satisfaire des besoins privés et la résolution de conflits via le pouvoir social et l'autorité), un véritable civisme émerge dans ces communautés.[10] Le défi sera de maintenir ou d'accroître la diversité sociale et la qualité des services dans le temps.
La deuxième tendance démontre que les économies urbaines des villes cambodgiennes peuvent accélérer l'égalité des genres. Puisque le premier facteur de migration des zones rurales vers les zones urbaines est l'emploi, la capitale cambodgienne et plusieurs villes primaires ou secondaires attirent telles des aimants une large population rurale d'hommes et de femmes. Une étude récente[11] énumère différents facteurs explicatifs. La vie urbaine, en comparaison de la vie en zone rurale, impose des dépenses plus élevées (coût du logement, du transport) et de nombreux coûts masqués (énergie, santé, etc.). En même temps, les revenus possibles sont eux aussi plus élevés, à la fois en terme d'opportunités et de paie journalière et mensuelle. Les coûts d'opportunités économiques pour les femmes vivant dans une zone urbaine et qui ne visent pas les activités les plus génératrices de revenus sont bien plus élevées que dans les zones rurales. Ceci mène à un changement lié à des divisions du travail genrées plus claires, ce qui attribue aux femmes un rôle de création de revenus encore plus important. Un deuxième constat concerne la façon dont le contexte urbain façonne différemment les modèles sociaux et culturels de comportement entre femmes et hommes. Les femmes sont plus sollicitées par des opportunités professionnelles variées, ce qui leur permet de démontrer qu'elles ont des compétences et qu'elles peuvent rivaliser avec les hommes dans plusieurs secteurs économiques (comme l'industrie du vêtement ou du service). Ceci a permis un changement dans les perceptions, les statuts et les normes liés au genre. Phnom Penh a aussi rendu possible une évolution chez les jeunes cambodgiens dans leur perception des communautés LGBTQ+[12] et les obstacles auxquelles ces groupes font face. Malgré certains progrès, de forts préjugés et stéréotypes demeurent: les communautés LGBTQ+ sont encore écartées des services sociaux et de santé, de l'éducation et du monde du travail formel.[13]
Une recherche de terrain approfondie permettrait de déterminer comment la ville peut jouer un rôle plus actif en offrant à tous des lieux plus sûrs et vivables.

Les *boreys* du groupe Peng Huoth ont fait le choix de donner une grande place à la nature.

Boreys built by the Peng Huoth group include extensive space for nature.

បុរីក្រុមហ៊ុន ប៉េង ហួត ផ្តល់សារៈសំខាន់ដល់ការធ្វើសួននិងដាំដើមឈើ

© Lim Bunhok

1. *Cities: Engines of Growth and Prosperity for Developing Countries?*, Gilles Duranton, 2008.
2. La Banque mondiale a également analysé ce concept en 1998.
3. *Relocating labour-intensive manufacturing firms from China to Southeast Asia a preliminary investigation.* Chun Yang, 2016.
4. Les systèmes de préférences commerciales tels que le SGP aux Etats-Unis, les accords multifibres ou «Tout sauf les armes» dans l'Union européenne ont créé des conditions économiques très favorables pour les investisseurs qui ciblent des grands marchés d'exportation.
5. *Agglomeration economies and evolving urban form.* Genevieve Giuliano, Sanggkyun Kang, Quan Yuan, The Annals of Regional Science, 2019.
6. Nations Unies, Département des affaires économiques et sociales et Programme des Nations unies pour le développement, Rapport du forum mondial de la gouvernance locale et des services sociaux pour tous, 2000.
7. En décembre 2019
8. *Infrastructure as Creative Action: Online Buying, Selling, and Delivery in Phnom Penh.* Margaret Jack, Jay Chen, Steven J. Jackson. May 2017
9. *The Production of Urban Spaces in Phnom Penh.* Gabriel Fauveaud, 2015.
10. Ce paragraphe se réfère au projet Borey Peng Huoth Boeung Snour project sur la route nationale 1. Les données ont été récoltées lors d'entretiens réalisés par le Centre pour les études Khmer en 2019 auprès de résidents locaux de *borey* (échantillon d'environ 70 personnes sur une période de neuf mois) et avec l'un des fondateurs du groupe Peng Huoth.
11. *How Cities Erode Gender Inequality: A New Theory and Evidence from Cambodia,* Alice Evans, CID Faculty Working Paper No. 356, July 2019
12. Cet acronyme désigne les personnes lesbiennes, gays, bisexuelles, transgenres, et queer. Le plus (+) se réfère notamment aux individus qui interrogent leur identité sexuelle actuelle ainsi qu'aux personnes intersexes et asexuelles.
13. Salas V & Srun S. *An Exploration of Social Exclusion of Lesbians, Gay and Transgender Persons in Families and Communities and their ways of coping.* 2014 Social Protection Coordination Unit, SPCU-CARD, Phnom Penh.

How much can dynamic urban economies be a vector for social progress in Cambodian Cities?

What is the first noticeable aspect that demonstrates the development of a country? Its cities' growth. The expansion of a city, its infrastructure and the transformation of urban services are prime visible aspects of a growing economy, fueled by incoming domestic and international investments.

BY NATHAROUN NGO

WHY CITIES ARE DYNAMIC ENGINES OF GROWTH

The economic opportunities offered by globalization are much greater in cities, and this is particularly true in the context of developing countries such as Cambodia and cities such as Phnom Penh.
Economies are often analyzed at country-level only (GDP and business performance, macroeconomic and fiduciary stability, trade flows, migration policies, etc.). This level of analysis was dominant in most policy and economic analysis over the last 4 decades. It is only recently (past 5-10 years) that policy analysis and academic research has used cities as indicators to measure economic performances. Increasing capacity to collect and analyze disaggregated data at local level, combined with the growing importance given to cities may have paved the way. Increasing urbanization rates at global level have become a major transformative force that must be well managed by local government. This is even more critical in graduating economies, as cities in developing countries are places where growth concentrates. This directly impacts the livelihood opportunities of its inhabitants, while also predetermining the quality of their living conditions.
In Cambodia, transformation and growth in Phnom Penh over the past 10 years has clearly reflected one of the fastest growing economies in the world. The concept of cities as engines of growth[1, 2] is now a recognized part of mainstream knowledge, as local governments try to maximize opportunities offered by urban growth.
The intensification of manufacturing facilities (using labor intensive production) relocating out of China and other Asian countries due to higher wages, and the restructuring of regional supply chains have further accelerated industrialization[3], which has in turn accelerated urbanization processes in the Phnom Penh region. With low-cost manufacturing capacities and the presence of a young labor force, Cambodia is still among the preferred relocation sites in the region .
Cambodia follows a classic economic development path: the share of its agricultural sector's contribution to GDP decreased, while manufacturing and services are now central to economic

1. C13. Cities: Engines of Growth and Prosperity for Developing Countries? Gilles Duranton, 2008.
2. The World Bank also studied the concept in 1998.
3. Relocating labour-intensive manufacturing firms from China to Southeast Asia a preliminary investigation. Chun Yang, 2016

growth. The spatial distribution of Cambodia's economic infrastructure tends to concentrate within urban and peri-urban areas, and physical capital and asset growth is less rapid in rural areas. This geographical preference toward cities is well explained by the concept of "agglomeration economies[5]": goods and services are produced most efficiently in densely populated areas which offer access to a pool of skilled labor, and a network of firms with activities that complement each other. Those firms can act as suppliers, while contributing to create a critical mass of customers. The concentration of businesses also stimulates positive competition, improving the quality of services, diversity and price affordability. Zooming out to global scale, figures also show that urban areas generate 55% of gross national product in low-income countries, and 73% in middle-income countries[6]. Phnom Penh is certainly one of the main contributing cities to national GDP figures. Three of the four growth drivers that have fueled Cambodia's economy over the last 20 years (construction; garment, manufacturing and services; tourism) have most of their activities concentrated in Phnom Penh and major secondary cities.

CITIES, TECHNOLOGY AND DATA TRANSFORMATION

Technology is leading to better management of urban development. Data generated by individuals and captured by new technological means, such as digital infrastructure networks, is transforming the way cities are managed in developing economies. This "data revolution" mainly occurs in urban centers. In Phnom Penh, we are witnessing the emergence of data centers (mostly private entities that directly or indirectly collect data from its customer/consumer base for private purposes) managed by local and international companies. Only a few big data analytical companies have entered the Cambodian market in recent years. At present, "big data" only serves business purposes, mainly to better understand customer behaviors in specific sectors (banking and finance, telcos, transport etc.). It may be premature to speak of a data revolution in Cambodia[7], as data collection and analysis is still in its infancy stage due to limited existing infrastructure and nascent legislation/governance systems. The potential of big data can't be unlocked without AI and data mining capabilities, combined with the latest digital technologies infrastructure (IoT). But it is only a matter of time before the "smart cities" concept turns into a pervasive reality.

Powerful urban tech innovators have already deployed and scaled-up new urban technology services. Grab, for instance, a well-known company in Southeast Asia, has been both a market and technology disruptor. The company has rapidly transformed the way Phnom Penh's residents access transportation services. A few other pioneer-actors entered the market before Grab (such as Cambodian ride hailing company Pass'App), but their access to funding, technologies, and expertise was local and therefore more restricted.

Facebook supported new online trading platforms have created additional sales and distribution networks in Phnom Penh[8]. All these new technological innovations are transforming urban economies and social behaviors, by creating new markets and becoming mainstream solutions accessible to a wide range of urban populations.

Phnom Penh has also seen the emergence of a local "tech scene" that combines social entrepreneurship and technological innovations. Those actors seek to address urban generated issues by either improving the efficiency of an existing service (e.g. solid waste collection, public transport systems), or by creating new services that address emerging issues (better access for disabled people). Their aim is not to replace public service capacities or compete with private operators. They operate in niche markets to help solve specific urban issues, while delivering a service with an affordable fee, in line with the operating principles of social enterprises.

Technology and data have demonstrated capacity to serve both economic opportunities and social service improvement, thereby directly contributing to dynamic urban economies.

While new forms of urban vulnerabilities may threaten Phnom Penh's long-term economic growth model, it is important to mention some major trends that result from the ongoing urban transformation.

URBAN TRANSFORMATION TRENDS.

One major driving force of urban expansion[9] in Phnom Penh since the end of the 1990s is the construction of *borey*, i.e. new form of peri-urban housing community projects built by private developers, mainly Cambodian. Some of those *borey* are producing a new social mix within the city. Increasing population density and land prices, associated with the development of a solid urban middle class, is leading to the proliferation of gated communities particularly on the periphery of Phnom Penh. Some of those projects are becoming mega-projects, spreading across large areas of land. Theses gated communities in developed countries are often depicted negatively as creating a class of wealthy elites, living a segregated existence in "ghettos for the rich". However, Cambodian gated communities possess some of these characteristics in Phnom Penh. In design, they consist of clusters of "standardized" houses surrounded by walls that form the boundary of the community with controlled security access and private services regulated by a central private authority. Cambodian gated communities do not all consist of similar clusters of social "elites".

A Cambodian real estate developer, one of the market leaders, Peng Huoth Group, has managed this concept differently. It has focused on places that offer high quality, both in terms of interior architecture and the exterior environment and recreation areas. The initial master plan emulated successful gated community models in the Southeast Asia region but adapted them to Cambodian social and cultural needs. By offering residents diversity in both the type and size of housing, it has brought together within the same geographical space, different socio-economic classes, ranging from high net worth families to middle-income households. The variety of profiles, occupations, revenue levels, age groups, ethnicities, and household types is quite unique and merits further research. One can argue that income and wealth disparities remain within the gated community, but the intention and vision of its creators to ensure greater social diversity and a pleasant living environment, and to meet the needs of local people with more generous green spaces, have been successfully demonstrated by the growth of their projects and communities. The quality of services provided to community residents, with more equal access and better-quality provision for all, and to meet the needs of local people with more generous green spaces, social classes and status, is also different. The enforcement of internal rules and regulations influences individual and collective behaviour in the community, leading to a stronger sense of what a respectful and safe community is. It may have given rise to a new collective understanding of what a Cambodian neighborhood could look like. By contrast with the prevalence of increasingly individualistic behaviours in the city centre, measured by the sometimes disruptive use of public spaces for private purposes and the use of social power on the authority to resolve conflict, genuinely civic attitudes are emerging[10]. The challenge will be to maintain or increase this social diversity and service quality over time.

From another perspective, urban economies in Cambodian cities can be seen as a catalytic force for gender equality. As the first driver of rural to urban migration is employment, the capital city and several primary or secondary cities act as magnets and attract large rural male and female populations. A recent study[11] identifies some interesting factors associated with this trend. By comparison with rural life, urban living undoubtedly demands greater household expenditure to cover accommodation and transportation costs, as well as hidden factors (energy, health, etc.). At the same time, the work opportunities are also greater, and therefore the potential for higher incomes. The economic opportunity costs for women not seeking the best income generating activities while living in an urban area are much higher than in rural areas. This has produced a shift in traditional gender divisions of labour, and given women and even more important role in income generation. The second factor concerns the way in which urban conditions shape social and cultural models relating to the relations between women and men. The increased exposure to various working opportunities enables women to clearly demonstrate that they have skillsets and professional competencies and that they can easily compete with men in several economic sectors (such as in garment or services sector). This has directly contributed to a shift in gender -related perceptions of status and norms. Phnom Penh has also enabled young Cambodians to become increasingly aware of LGBTQ+[12] communities and the challenges they face. Despite progress, strong negative biases and stereotypes remain; LGBTQ+ communities still experience exclusion from social and health services, education and the formal workforce[13]. More in-depth field research is needed to define how a city can play a more active role in providing all with safer and more livable spaces.

4. Preferential economic cooperation and trade schemes such as the US Generalized System of Preference and Multi-Fiber agreement, and the EU Everything But Arms (EBA) have created very favorable economic conditions for investors targeting large export markets.

5. Agglomeration economies and evolving urban form. Genevieve Giuliano, Sanggkyun Kang, Quan Yuan, The Annals of Regional Science, 2019.

6. United Nations, Department for economic and social affairs and the United Nations Development Program, Report of the United Nations Global Forum on Local Governance and Social Services for All, 2000.

7. As of December 2019

8. Infrastructure as Creative Action: Online Buying, Selling, and Delivery in Phnom Penh. Margaret Jack, Jay Chen, Steven J. Jackson. May 2017

9. The Production of Urban Spaces in Phnom Penh. Gabriel Fauveaud, 2015.

10. Reference is made within this paragraph to Borey Peng Huoth Boeung Snour project, located on National Road Number 1. The data derives from direct short interviews made by the Center for Khmer Studies in 2019 with local borey residents (sample size of around 70 people over a period of 9 months) and with one of the founders of the Peng Huoth Group.

11. How Cities Erode Gender Inequality: A New Theory and Evidence from Cambodia, Alice Evans, CID Faculty Working Paper No. 356, July 2019

12. LGBTQ+ is an acronym that designates lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer. Plus (+) refers to individual questioning their current sexual identity, intersex, and asexual people.

13. Salas V & Srun S. An Exploration of Social Exclusion of Lesbians, Gay and Transgender Persons in Families and Communities and their ways of coping. 2014 Social Protection Coordination Unit, SPCU-CARD, Phnom Penh.

© Phnom Penh Post

Phnom Penh : transport collectif informel des ouvriers en camion.

Phnom Penh: informal truck transport for workers.

ភ្នំពេញ៖ មធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនសាធារណៈឯកជន ឡានទ្រុងដឹកកម្មករ

កម្លាំងសេដ្ឋកិច្ចក្រុង៖ តើជាកត្តាមួយនៃភាពចម្រុងចម្រើនសង្គមនៅក្នុងទីក្រុងកម្ពុជាឬទេ ?

តើអ្វីទៅជាសញ្ញាសំគាល់ដំបូងគេនៃការអភិវឌ្ឍរបស់ប្រទេសមួយ ? គឺកំណើននៅក្នុងទីក្រុង។ ការពង្រីកទីក្រុង ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធក្រុង និងរូបបរិវត្តន៍នៃសេវាកម្មក្រុង ទាំងអស់នេះសុទ្ធតែជាសូចនាករសំខាន់ៗ សម្រាប់វាស់វែងកំណើនសេដ្ឋកិច្ចមួយ ដែលអាចមានទៅបាន ដោយការវិនិយោគក្នុងស្រុក និងការវិនិយោគអន្តរជាតិ។

ដោយលោក ង៉ោ ណត្តរុន

នៅក្នុងរយៈពេល១៥ឆ្នាំ ទីក្រុងភ្នំពេញបានផ្លាស់ប្តូរទ្រង់ទ្រាយ

ហេតុអ្វីបានជាទីក្រុងគឺជាកម្លាំងចលករនៃកំណើន ? កាលានុវត្តភាពសេដ្ឋកិច្ចដែលអាចកើតមានឡើងបានដោយសារសាកលភាវូបនីយកម្ម ពិតជាមានច្រើននៅក្នុងទីក្រុង ហើយរឿងបែបនេះរឹតតែត្រឹមត្រូវថែមទៀត ជាពិសេស នៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដែលកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ដូចជាប្រទេសកម្ពុជា និងក្នុងទីក្រុងនានា ដូចជាទីក្រុងភ្នំពេញនេះជាដើម។

ជាទូទៅ សេដ្ឋកិច្ចត្រូវបានវិភាគតែក្នុងកម្រិតប្រទេសតែប៉ុណ្ណោះ ដោយពិនិត្យមើលផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប ស្ថិរភាពម៉ាក្រូសេដ្ឋកិច្ច និងស្ថិរភាពធនប័ត្រ រំហូរពាណិជ្ជកម្ម និងនយោបាយទេសន្តរប្រវេសន៍ជាដើម។ គេច្រើនធ្វើការវិភាគបែបនេះ ជាជាងការវិភាគនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច នៅក្នុងរយៈពេល៤ទសវត្សរ៍ចុងក្រោយនេះ។ កាលពីពេលថ្មីៗ ពោលគឺក្នុងរយៈពេលពី៥ទៅ១០ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ ការងារវិភាគនយោបាយ និងការងារសិក្សាស្រាវជ្រាវ បានយកទីក្រុងជាសូចនាករសម្រាប់វាស់វែងគុណវុឌ្ឍិសេដ្ឋកិច្ច។ ការផ្លាស់ប្តូរវិធីសាស្រ្តនេះអាចពន្យល់បានដោយសមត្ថភាពកាន់តែខ្លាំងឡើងនៃការប្រមូល និងវិភាគទិន្នន័យបាន តាំងពីកម្រិតមូលដ្ឋានឡើងទៅ បូកផ្សំនឹងការផ្តោតការចិត្តទុកដាក់កាន់តែខ្លាំងឡើងទៅលើទីក្រុង។ កំណើនអត្រានគរូបនីយកម្មក្នុងកម្រិតពិភពលោក បានក្លាយទៅជាកម្លាំងនៃរូបបរិវត្តន៍ចំបងមួយ ដែលរដ្ឋាភិបាលត្រូវតែគ្រប់គ្រងឲ្យបានល្អ។ ចំណុចនេះរឹតតែសំខាន់ ថែមទៀត

សម្រាប់សេដ្ឋកិច្ចដែលកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ដោយសារថា កំណើននេះ ភាគច្រើន គឺមានតែនៅក្នុងទីក្រុងប៉ុណ្ណោះ។ កំណើននេះផ្តល់ផលជះផ្ទាល់ទៅលើប្រភពចំណូលរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងថែមទាំងជាកត្តាកំណត់គុណភាពនៃជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋទៀតផង។

នៅកម្ពុជា រូបបរិវត្តន៍ និងកំណើនរបស់រាជធានីភ្នំពេញ នៅក្នុងទសវត្សរ៍ចុងក្រោយនេះ គឺអាចប្រៀបធៀបបានទៅនឹងរូបបរិវត្តន៍នៅតាមបណ្តាប្រទេសផ្សេងទៀតក្នុងពិភពលោក ដែលធ្លាប់មានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចលឿនបំផុត។ ទស្សនាទានដែលយកទីក្រុងជាក្បាលម៉ាស៊ីននៃកំណើន[1,2] បច្ចុប្បន្ននេះ ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ជាទូទៅយ៉ាងទូលំទូលាយ ពីព្រោះថា រដ្ឋាភិបាលខិតខំបង្កើនឲ្យបានអប្បបរមានូវកុលានុវត្តភាពដែលផ្តល់ដោយកំណើនទីក្រុង។

បាតុភូតិដែលរោងចក្រ (ជាវិស័យប្រើកម្លាំងពលកម្មច្រើន) ចាកចេញកាន់តែច្រើនពីប្រទេសចិន និងពីបណ្តាប្រទេសអាស៊ីផ្សេងទៀតដោយសារតែប្រាក់ខែកម្មករនៅប្រទេសទាំងនោះកាន់តែខ្ពស់ និងការរៀបចំរចនាសម្ព័ន្ធឡើងវិញនូវខ្សែបណ្តាញផ្គត់ផ្គង់ថ្នាក់តំបន់ បានពន្លឿនឧស្សាហកម្មភាវូបនីយកម្ម[3] ហើយបន្ទាប់មក បានពន្លឿនដំណើរការនគរូបនីយកម្មក្នុងតំបន់ជាយទីក្រុងភ្នំពេញ។ ដោយមានសមត្ថភាពផលិតក្នុងតម្លៃថោក និងមានកម្លាំងពលកម្មវ័យក្មេង ប្រទេសកម្ពុជាបានក្លាយជាគោលដៅនៃការប្តូរមកបង្កើតរោងចក្រវិនិយោគ ដែលគេចូលចិត្តជាងគេនៅក្នុងតំបន់[4] ។

ប្រទេសកម្ពុជាដើរតាមផ្លូវអភិវឌ្ឍន៍សេដ្ឋកិច្ចតាមរបៀបធម្មតា មានន័យថា ភាគនៃការរួមចំណែកដល់ការបង្កើតផលិតផលក្នុងស្រុកនៃ វិស័យកសិកម្មត្រូវបានកាត់បន្ថយ ខណៈឧស្សាហកម្មកែច្នៃ និងវិស័យសេវាកម្មបច្ចុប្បន្ននេះ ស្ថិតនៅចំបេះដូងនៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ច។ ការអភិវឌ្ឍហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ចនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ច្រើនតែផ្តោតទៅលើតំបន់ក្រុង និងតំបន់ជាយក្រុង រីឯមូលធនផលិតកម្ម និងកំណើនទ្រព្យសកម្ម[6] នៅតាមតំបន់ជនបទមិនសូវលឿនទេ។ ទស្សនាទានសេដ្ឋកិច្ចតំបន់ទីប្រជុំជនគឺជាកត្តាពន្យល់អំពីចំណង់ចំណូលចិត្តនៃការវិនិយោគនៅក្នុងទីក្រុង មានន័យថា ផលិតកម្មទ្រព្យសម្បត្តិ និងសេវាកម្មនៅទីក្រុង គឺមានប្រសិទ្ធភាពជាងនៅ ជនបទ ហើយកន្លែងដែលមានប្រជាជនរស់នៅច្រើន គឺជាឃ្លាំងផ្តល់កម្លាំងពលកម្មប្រកបដោយគុណភាព និងខ្សែបណ្តាញសហគ្រាស ដែលប្រកបអាជីវកម្មបំពេញគ្នាទៅវិញទៅមក។ សហគ្រាសទាំងនេះ អាចដើរតួនាទី ជាអ្នកផ្គត់ផ្គង់ផង ជាប្រភពបង្កើតអតិថិជនចំនួនដ៏ច្រើនផង។ ការប្រមូលផ្តុំយ៉ាងច្រើននៃសហគ្រាសទាំងអស់នៅក្នុងតំបន់តែមួយ ក៏ជួយជម្រុញផងដែរឲ្យមានការប្រកួតប្រជែងត្រឹមត្រូវ នាំមកនូវសេវាកម្មប្រកបដោយគុណភាពនិង សម្បូរបែប ក្នុងតម្លៃកាន់តែមានតុល្យភាពថែមទៀត។

នៅក្នុងកម្រិតពិភពលោក តួលេខបង្ហាញផងដែរថា តំបន់ក្រុងបង្កើត៥៥%នៃផលិតផលជាតិសរុប នៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដែលមានប្រាក់ចំណូលទាប និង៧៣%នៅក្នុងបណ្តាប្រទេសដែលមានប្រាក់ចំណូលមធ្យម[5]។ ភ្នំពេញប្រាកដជាទីក្រុងមួយក្នុងចំណោមបណ្តាទីក្រុង ដែលរួមចំណែកភាគច្រើនទៅក្នុងផលិតផលជាតិសរុប។ សសរស្តម្ភបីក្នុងចំណោមសសរស្តម្ភទាំងបួននៃកំណើនសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជា ក្នុងរយៈពេល២០ឆ្នាំចុងក្រោយនេះ គឺមានវិស័យសំណង់ វិស័យកាត់ដេរនិងឧស្សាហកម្មកែច្នៃ វិស័យសេវាកម្ម និងវិស័យទេសចរណ៍។ វិស័យផ្តល់កំណើនទាំងនេះផ្តោតភាគច្រើនទៅលើសកម្មភាពធុរកិច្ចនៅទីក្រុងភ្នំពេញ និងនៅតាមបណ្តាទីក្រុងធំៗបន្ទាប់ផ្សេងទៀត។

ទីក្រុង បច្ចេកវិទ្យា និងរូបបរិវត្តន៍នៃទិន្នន័យ

បច្ចេកវិទ្យាអនុញ្ញាតឲ្យការគ្រប់គ្រងការអភិវឌ្ឍក្រុងប្រព្រឹត្តិទៅបានប្រសើរជាងមុន។ ទិន្នន័យដែលបង្កើតឡើងដោយបុគ្គល និងប្រមូលបានដោយមធ្យោបាយបច្ចេកវិទ្យាថ្មីៗ ដូចជាបណ្តាញហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធឌីជីថល ធ្វើឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូររបៀបនៃការគ្រប់គ្រងទីក្រុង នៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចកំពុងអភិវឌ្ឍន៍។ "បដិវត្តន៍ទិន្នន័យ" នេះ កើតឡើងជាពិសេស នៅក្នុងតំបន់ទីប្រជុំជន។ នៅភ្នំពេញ គេសង្កេតឃើញមានមជ្ឈមណ្ឌលទិន្នន័យ (ភាគច្រើនគឺជាក្រុមហ៊ុនឯកជន ដែលប្រមូលយកដោយផ្ទាល់ ឬដោយប្រយោល ឬសម្រាប់ប្រយោជន៍ឯកជន នូវទិន្នន័យពាក់ព័ន្ធនឹងអតិថិជន ឬអ្នកប្រើប្រាស់របស់ខ្លួន) ដែលគ្រប់គ្រងដោយក្រុមហ៊ុនក្នុងស្រុក ឬក្រុមហ៊ុនអន្តរជាតិ។ មានក្រុមហ៊ុនវិភាគទិន្នន័យធំៗតិចណាស់ ដែលបានជ្រៀតចូលក្នុងទីផ្សារកម្ពុជា ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនេះ។ រហូតដល់បច្ចុប្បន្ននេះ "ទិន្នន័យធំ" ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់សម្រាប់តែប្រយោជន៍ពាណិជ្ជកម្មប៉ុណ្ណោះ ភាគច្រើន គឺដើម្បីស្វែងយល់ឲ្យបានកាន់តែប្រសើរជាងមុន អំពីឥរិយាបទរបស់អតិថិជន នៅក្នុងវិស័យពិសេសៗ ដូចជា វិស័យធនាគារ ហិរញ្ញវត្ថុ ទូរស័ព្ទ និងវិស័យដឹកជញ្ជូនជាងដើម។ ពេលនេះ ប្រហែលជាឆាប់ពេក ប្រសិនបើយើងនិយាយអំពីបដិវត្តន៍ទិន្នន័យនៅកម្ពុជា[7] ពីព្រោះថា ការប្រមូលនិងវិភាគទិន្នន័យ ទើបតែចាប់ផ្តើមប៉ុណ្ណោះ ហើយហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធដែលមានស្រាប់នៅមានកម្រិតនៅឡើយ។ ម្យ៉ាងទៀត ប្រព័ន្ធច្បាប់និងអភិបាលកិច្ច ទើបតែចាប់ផ្តើមមានប៉ុណ្ណោះ។ សក្តានុពលភាពនៃ "ទិន្នន័យធំ" មិនអាចត្រូវបានយកទៅប្រើប្រាស់ដោយគ្មានភាពឆ្លាតវៃសិប្បនិម្មិត និងដោយគ្មានសមត្ថភាពប្រើប្រាស់ទិន្នន័យ ផ្សារភ្ជាប់នឹងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធបច្ចេកវិទ្យាឌីជីថលចុងក្រោយឡើយ។ ប៉ុន្តែ វាគ្រាន់តែជារឿងពេលវេលាប៉ុណ្ណោះ មុននឹងទស្សនាទាន "ទីក្រុងឆ្លាតវៃ" ក្លាយជារឿងពិតគ្រប់ទីកន្លែង និងគ្រប់ពេលវេលា។

នវានុវត្តភាពបច្ចេកវិទ្យាធំៗ ត្រូវបានប្រើប្រាស់រួចហើយ និងបានបង្កើតសេវាកម្មក្រុងថ្មីៗទៀតផង។ ជាឧទាហរណ៍ ក្រុមហ៊ុន Grab គឺជាក្រុមហ៊ុនមួយនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ដែលបានធ្វើឲ្យទីផ្សារដឹកជញ្ជូនមានការប្រែប្រួល តាមរយៈការនាំចូលនូវបច្ចេកវិទ្យាថ្មីមួយ។ ក្រុមហ៊ុននេះបានធ្វើឲ្យរបៀបទទួលបានសេវាកម្មដឹកជញ្ជូនរបស់ប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ បានផ្លាស់ប្តូរគួរឲ្យកត់សម្គាល់។ មុនក្រុមហ៊ុន Grab ចូលមកដល់ មានក្រុមហ៊ុនចាប់ផ្តើមរកស៊ីនៅកម្ពុជាក្នុងវិស័យនេះតិចតួចណាស់ (មានជាអាទិ៍ ក្រុមហ៊ុន PassApp ជាក្រុមហ៊ុនខ្មែរមួយ ដែលភ្ជាប់ទំនាក់ទំនងរវាងអ្នកប្រើប្រាស់ និងអ្នកបើកបរ) ហើយការទទួលបានហិរញ្ញប្បទាន បច្ចេកវិទ្យា និងជំនាញ របស់ក្រុមហ៊ុន PassApp នេះ មានកម្រិតត្រឹមក្នុងស្រុក ដូច្នេះក៏នៅមានកម្រិតដែរ។

ថ្នាលបណ្តុះថ្មីៗ ដែលគាំទ្រដោយ Facebook បានបង្កើតខ្សែរបណ្តាញលក់ដូរនិងចែកចាយបន្ថែមទៀតនៅទីក្រុងភ្នំពេញ[8]។ រាល់នវានុវត្តន៍បច្ចេកវិទ្យានេះ បាននាំមកនូវរូបបរិវត្តន៍សេដ្ឋកិច្ចទីក្រុង និងឥរិយាបទសង្គមដោយបង្កើតទីផ្សារថ្មី និងបានក្លាយទៅជាដំណោះស្រាយសម្រាប់មហាជនទូទៅ ដែលភាគច្រើននៃប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅក្នុងទីក្រុងងាយនឹងទទួលបាន។ ក្រុមហ៊ុនបច្ចេកវិទ្យាក្នុងស្រុកដែលបូកបញ្ចូលសហគ្រិនភាពសង្គម និងនវានុវត្តភាពបច្ចេកវិទ្យា ក៏លេចមុខឡើងនៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញដែរ។ ក្រុមហ៊ុនទាំងនេះខិតខំដោះស្រាយបញ្ហាដែលបង្កឡើងដោយសារទីក្រុង តាមរយៈការកែលម្អប្រសិទ្ធភាពនៃសេវាកម្ម ដែលត្រូវបានផ្តល់ជូនហើយ ដូចជាការប្រមូលសំរាម ឬប្រព័ន្ធដឹកជញ្ជូនរួម ឬក៏ការបង្កើតសេវាកម្ម ដែលឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាថ្មីៗ ដូចជា កែលម្អសេវាដែលធ្វើឲ្យជនពិការក៏ងាយនឹងទទួលបានដូចគ្នា។ គោលដៅរបស់ក្រុមហ៊ុនទាំងនេះ មិនមែនជំនួសឲ្យសេវាសាធារណៈ ឬក៏ប្រកួតប្រជែងជាមួយក្រុមហ៊ុនឯកជននោះទេ ប៉ុន្តែក្រុមហ៊ុនទាំងនេះ ប្រតិបត្តិការនៅក្នុងចំណែកណាមួយនៃទីផ្សារ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាពិសេសៗនៅក្នុងក្រុងក្នុងតម្លៃមួយសមរម្យ ដោយអនុលោមទៅតាមគោលការណ៍នៃក្រុមហ៊ុនមានទំនួលខុសត្រូវសង្គម។

បច្ចេកវិទ្យានិងទិន្នន័យកំពុងតែអាចផ្តល់ផលជះទៅលើកាលានុវត្តភាពសេដ្ឋកិច្ច និងការកែលម្អសេវាកម្មសង្គម ដូច្នេះ ក៏រួមចំណែកដោយផ្ទាល់ទៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចក្រុងប្រកបដោយថាមភាពផងដែរ។ ប្រសិនបើទម្រង់ថ្មីៗនៃភេទនីយភាពក្រុង គំរាមកំហែងដល់គំរូកំណើនសេដ្ឋកិច្ចទីក្រុងភ្នំពេញ គេត្រូវលើកឡើងអំពីទំនោរធំៗ ដែលកំពុងតែកើតចេញពីរូបបរិវត្តន៍ក្រុងនេះវិញ។

ទំនោរ និងរូបបរិវត្តន៍ក្រុង

ការសាងសង់បុរីគឺជាកម្លាំងចលករមួយនៃការពង្រីកទីក្រុងភ្នំពេញ[9] ចាប់តាំងពីដំណាច់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០មក។ បុរីគឺជាទម្រង់ថ្មីមួយនៃតំបន់រស់នៅជាយក្រុង កសាងឡើងដោយក្រុមហ៊ុនអភិវឌ្ឍន៍ឯកជន ភាគច្រើនជាក្រុមហ៊ុនខ្មែរ។ បុរីខ្លះអនុញ្ញាតឲ្យមានការរស់នៅលាយឡំគ្នាក្នុងទីក្រុង។ ដង់ស៊ីតេប្រជាពលរដ្ឋ និងកំណើនតម្លៃដីធ្លី បូកផ្សំនឹងកំណើនអ្នកដែលមានធនធានមធ្យមក្នុងក្រុង បណ្តាលឲ្យមានការសាងសង់លំនៅដ្ឋានសម្រាប់ការរស់នៅបែបថ្មីមួយ ជាបុរីដែលមានរបងបិទជិត ហើយបុរីមានចំនួនកាន់តែច្រើនឡើង ជាពិសេស នៅតំបន់ជាយក្រុងភ្នំពេញ។ បុរីខ្លះបានក្លាយជាគម្រោងដ៏ធំ អភិវឌ្ឍលើផ្ទៃដីមួយយ៉ាងធំដែរ។ លំនៅដ្ឋានក្នុងបុរី ដែលមានរបងបិទជិតជាលក្ខណៈឯកជនទាំងនេះ ត្រូវបានគេសង្កេតឃើញមាននៅក្នុងបណ្តាប្រទេសកំពុងអភិវឌ្ឍន៍ ហើយជាទូទៅ ត្រូវបានគេចោទថា ជាការបង្កើត "ក្រុងអ្នកមាន" និងប្រមូលផ្តុំក្រុមគ្រួសារអ្នកមានជាងគេឲ្យរស់នៅជាមួយគ្នា ដូច្នេះ ក៏បង្កើតជាទីប្រជុំជនសម្រាប់ពួកអ្នកមាន។ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ក៏មានលំនៅដ្ឋានឯកជនមានលក្ខណៈបែបនេះខ្លះដែរ។ បុរីឌីហ្សាញសំណង់ផ្ទះដែលមានស្តង់ដារ មានរបងបិទជិត និងកំណត់ព្រំដីរបស់ម្ចាស់ផ្ទះនៅក្នុងសហគមន៍ មានអ្នកយាមត្រួតពិនិត្យការចេញចូល រីឯសេវាកម្មក៏មានលក្ខណៈឯកជនដែរ គ្រប់គ្រងដោយរដ្ឋបាលកណ្តាលឯកជនដែលជារបស់ម្ចាស់បុរី។ ប៉ុន្តែ បុរីខ្មែរមិនប្រាកដថាមានតែគ្រួសារអ្នកមានសុទ្ធសាធរស់នៅទេ។

ក្រុមហ៊ុនអភិវឌ្ឍន៍អចលនទ្រព្យ ប៉េង ហួត ដែលនាំមុខគេនៅក្នុងទីផ្សារ បានផ្តោតសំខាន់ទៅលើគុណភាពនៃលំហសម្រាប់ការរស់នៅ ស្ថាបត្យកម្មក្នុងផ្ទះ និងបរិស្ថានជុំវិញ ព្រមទាំងលំហខាងក្រៅនិងសួនកំសាន្តទៀតផង។ ប្លង់ដើមគឺយកតាមគម្រូដែលទទួលបានជោគជ័យនៅក្នុង ការសាងសង់បុរីមានរបងបិទជិត នៅកន្លែងផ្សេងទៀត នៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ប៉ុន្តែដោយសម្របទៅតាមតម្រូវការសង្គមនិងវប្បធម៌ខ្មែរ។ ភាពខុស ៗគ្នានៃប្រភេទ និងទំហំផ្ទះ ដែលផ្តល់ជូនអតិថិជន បានអនុញ្ញាតឲ្យអ្នកដែលស្ថិតនៅក្នុងវណ្ណៈ សង្គម និងមានជីវភាពខុសៗគ្នា អាចរស់នៅក្នុងទីតាំងតែមួយបាន មានន័យថា នៅក្នុងបុរីមួយមានទាំងគ្រួសារអ្នកមានខ្លាំង រហូតដល់គ្រួសារអ្នកមានធនធានមធ្យម។ ភាពខុសគ្នានៃមុខមាត់ក្នុងសង្គមរបស់ម្ចាស់ផ្ទះ មុខរបរ កម្រិតចំណូល អាយុ ជាតិសាសន៍ និងប្រភេទគ្រួសារ គឺមិនដូចគ្នាទេ ពីបុរីមួយទៅបុរីមួយ ហើយលក្ខណៈនេះ តម្រូវឲ្យមានការវិភាគ និងស្វែងយល់ឲ្យបានស៊ីជម្រៅជាងមុន។

អ្នកខ្លះអាចផ្តល់អំណះអំណាងថា ភាពខុសគ្នានៃប្រាក់ចំណូល និងទ្រព្យសម្បត្តិ គេនៅតែឃើញមាននៅក្នុងចំណោមគ្រួសាររស់នៅក្នុងបុរី ប៉ុន្តែជោគជ័យរបស់ក្រុមហ៊ុនដែលអភិវឌ្ឍបុរីទាំងនេះ ត្រូវបានបង្ហាញឲ្យឃើញតាមរយៈការពង្រីកគម្រោង និងលំនៅដ្ឋានជាបន្តបន្ទាប់។ បុរីទាំងនេះ មានចេតនា និងចក្ខុវិស័យ ជានាឲ្យមានភាពចម្រុះសង្គមគ្រួសារកាន់តែប្រសើរឡើង និងផ្តល់បរិស្ថានប្រកបដោយផាសុកភាព រួមនឹងលំហបៃតងច្រើន ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការរបស់ប្រជាជនកម្ពុជា។ គុណភាពសេវាកម្មដែលផ្តល់ជូនម្ចាស់ផ្ទះក៏មិនដូចនៅក្នុងទីក្រុងដែរ ពោលគឺ នៅក្នុងបុរី មានភាពស្មើគ្នាជាង សេវាកម្មក៏ល្អជាង ប្រកបដោយគុណភាពសម្រាប់គ្រប់គ្រួសារ ទោះបីជាម្ចាស់ផ្ទះមានឋានៈអ្វីក្នុងសង្គមក៏ដោយ។ ច្បាប់ទម្លាប់ផ្ទៃក្នុងដែលតម្រូវឲ្យម្ចាស់ផ្ទះគោរពតាម ពិតជាជះឥទ្ធិពលទៅលើឥរិយាបទបុគ្គល និងឥរិយាបទរបស់ម្ចាស់ផ្ទះជារួម នោះគឺជាអ្វីដែលអនុញ្ញាតឲ្យគេកត់សម្គាល់ឃើញថា អ្នករស់នៅក្នុងបុរីគឺជាសហគមន៍ដែលមានការគោរពគ្នាទៅវិញទៅមក និងមានសុវត្ថិភាព។

លក្ខណៈនេះប្រហែលជាបានអនុញ្ញាតឲ្យគេយល់កាន់តែច្បាស់ជាងមុនអំពីអ្វីដែលជាសង្កាត់ខ្មែរ។ ខណៈដែលនៅក្នុងទីក្រុង គេសង្កេតឃើញកាន់តែច្រើនឡើងនូវឥរិយាបទបែបអត្តទត្តបុគ្គល ដូចជាការប្រើប្រាស់និងរំលោភលើទីតាំងសាធារណៈដើម្បីជាប្រយោជន៍ឯកជន និងការដោះស្រាយជម្លោះដោយប្រើអំណាច និងបុណ្យស័ក្តិ ផ្ទុយទៅវិញ នៅក្នុងបុរី គេបែរជាសង្កេតឃើញលេចឡើងនូវឥរិយាបទយោគយល់ទៅវិញទៅមក គិតប្រយោជន៍សាធារណៈនៅក្នុងសហគមន៍ទៅវិញ[10] ។ បញ្ហាប្រឈម គឺការរក្សា ឬបង្កើនភាពចម្រុះនៃសង្គមគ្រួសារ និងគុណភាពសេវាកម្មទៅថ្ងៃអនាគត។

ទំនោរទីពីរបង្ហាញថា សេដ្ឋកិច្ចទីក្រុងខ្មែរអាចពន្លឿនសមភាពយែនឌ័រ។ ដោយសារកត្តាទី១នៃទេសន្តរប្រវេសន៍ចេញពីតំបន់ជនបទសំដៅទៅតំបន់ទីប្រជុំជន គឺការងារ ដូច្នេះ ទីក្រុងកម្ពុជា និងក្រុងធំៗបន្ទាប់ជាច្រើនផ្សេងទៀត ពិតជាទាក់ទាញភាគច្រើននៃប្រជាជននៅតាមជនបទ ទាំងប្រុសទាំងស្រី។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវថ្មីមួយ[11] បានរៀបរាប់អំពីកត្តាផ្សេងច្រើនទៀត។ ការរស់នៅក្នុងទីក្រុង បើប្រៀបធៀបទៅនឹងការរស់នៅតាមទីជនបទ ពិតជាតម្រូវឲ្យមានចំណាយខ្ពស់ជាង ដូចជាថ្លៃឈ្នួលផ្ទះ និងថ្លៃធ្វើដំណើរ ព្រមទាំងចំណាយកំបាំងមុខជាច្រើនផ្សេងទៀត ដូចជាភ្លើងអគ្គិសនី និងសុខភាព។ល។ ប៉ុន្តែទន្ទឹមនឹងនោះ ប្រាក់ចំណូលដែលអាចរកបាន ក៏ខ្ពស់ទៅតាមនោះដែរ ទាំងឱកាសរកការងារធ្វើ និងប្រាក់ចំណូលប្រចាំថ្ងៃ ឬប្រចាំខែ។ កាលានុវត្តភាពសេដ្ឋកិច្ចសម្រាប់ស្ត្រី ដែលរស់នៅក្នុងតំបន់ក្រុង ហើយដែលមិនផ្តោតទៅលើការងារណាដែលរកបានប្រាក់ចំណូលច្រើនជាងគេ ពិតជាត្រូវចំណាយខ្ពស់ជាងនៅតាមតំបន់ជនបទ។ ដូច្នេះ លក្ខណៈនេះបែរទៅជានាំឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរពាក់ព័ន្ធនឹងបំណែងចែកការងារទៅតាមយែនឌ័រ យ៉ាងច្បាស់ទៅវិញ មានន័យថា ផ្តល់ឲ្យស្ត្រីនូវតួនាទីកាន់តែសំខាន់ក្នុងការរកប្រាក់ចំណូល។ គំនិតទីពីរ គឺផ្តោតលើរបៀបដែលបរិបទក្រុងបង្កើតគម្រូសង្គមនិងវប្បធម៌ពាក់ព័ន្ធនឹងឥរិយាបទស្ត្រីនិងបុរស។ ស្ត្រីទទួលបានឱកាសការងារកាន់តែច្រើន ធ្វើឲ្យស្ត្រី បង្ហាញយ៉ាងច្បាស់ថា ពួកគេមានសមត្ថភាព និងជំនាញ អាចប្រកួតប្រជែង ជាមួយបុរសបានយ៉ាងងាយ នៅក្នុងវិស័យសេដ្ឋកិច្ចជាច្រើនដូចជា វិស័យឧស្សាហកម្មកាត់ដេរសំលៀកបំពាក់ ឬវិស័យសេវាកម្មជាដើម។ ស្ថានភាពនេះបានរួមចំណែកឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរចំពោការយល់ឃើញលើតម្លៃយែនឌ័រ ឋានៈសង្គម និងបទដ្ឋាន។ ភ្នំពេញក៏បានអនុញ្ញាតិឲ្យយុវជនកម្ពុជាយល់កាន់តែច្បាស់ឡើងពីសហគមន៍ LGBTQ+[12] និងបញ្ហាប្រឈមនានាដែលសហគន៍នេះប្រឈម។ ទោះបីជាមានការរីកចម្រើនខ្លះហើយក្តី ប៉ុន្តែគេនៅតែឃើញ មានច្រើនៅឡើយនូវការវាយតម្លៃទុកជាមុន និងការគិតតាមគ្នា ពោលគឺ សហគមន៍ LGBTQ+ នៅតែត្រូវបានផាត់ចេញពីសេវាសង្គមនិងសុខភាព សេវាអប់រំ និងកម្លាំងពលកម្មផ្លូវការ។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវផ្ទាល់នៅតាមមូលដ្ឋានឲ្យបានស៊ីជម្រៅជាងនេះគឺជារឿងចាំបាច់ ដើម្បីអនុញ្ញាតឲ្យយើងដឹងថា តើទីក្រុងអាចដើរតួនាទីកាន់តែសកម្មបែបណាខ្លះ ដើម្បីផ្តល់ជូនប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូប នូវកន្លែងមួយកាន់តែមានសុវត្ថិភាព និងអាចរស់នៅបាន។

1. *Cities: Engines of Growth and Prosperity for Developing Countries?*, Gilles Duranton, 2008

2. ធនាគារពិភពលោកក៏បានវិភាគទស្សនាទាននេះដែរ នៅឆ្នាំ១៩៩៨។

3. *Relocating labour-intensive manufacturing firms from China to Southeast Asia a preliminary investigation*. Chun Yang, 2016

4. ប្រព័ន្ធអនុគ្រោះពាណិជ្ជកម្ម ដូចជា SPG ជាមួយសហរដ្ឋអាមេរិក កិច្ចព្រមព្រៀងអនុគ្រោះពន្ធក្នុងវិស័យវាយនភណ្ឌ ឬក៏កិច្ចព្រមព្រៀងដែលហៅថា អ្វីៗទាំងអស់លើកលែងតែអាវុធ ជាមួយសហភាពអឺរ៉ុប បានបង្កើតលក្ខខណ្ឌសេដ្ឋកិច្ចអនុគ្រោះបំផុតសម្រាប់វិនិយោគិនដែលផ្តោតលើការនាំចេញទៅទីផ្សារធំៗ។

5. *Agglomeration economies and evolving urban form.* Genevieve Giuliano, Sanggkyun Kang, Quan Yuan, The Annals of Regional Science, 2019.

6. អង្គការសហប្រជាជាតិ នាយកដ្ឋានកិច្ចការសេដ្ឋកិច្ចនិងសង្គម និងកម្មវិធីអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីការអភិវឌ្ឍ របាយការណ៍វិទិការពិភពលោកស្តីពីអភិបាលកិច្ចមូលដ្ឋាននិងសេវាសង្គមសម្រាប់គ្រប់គ្នា ឆ្នាំ២០០០។

7. ខែធ្នូ ឆ្នាំ២០១៩

8. *Infrastructure as Creative Action: Online Buying, Selling, and Delivery in Phnom Penh.* Margaret Jack, Jay Chen, Steven J. Jackson. May 2017

9. *The Production of Urban Spaces in Phnom Penh.* Gabriel Fauveaud, 2015.

10. កថាខណ្ឌនេះគឺនិយាយសំដៅទៅគម្រោងបុរី ប៉េង ហួត បឹងស្នោ នៅតាមបណ្តោយផ្លូវជាតិលេខ១។ ទិន្នន័យត្រូវបានប្រមូលតាមរយៈបទសម្ភាសដែលធ្វើឡើងដោយមជ្ឈមណ្ឌលខេមរសិក្សា នៅឆ្នាំ២០១៩ ជាមួយប្រជាពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្នុងបុរី (ចំនួនប្រមាណជា៧០នាក់ ក្នុងរយៈពេល៩ខែ) និងជាមួយស្ថាបនិកម្នាក់ក្នុងចំណោមស្ថាបនិក្រុមហ៊ុន ប៉េង ហួត។

11. *How Cities Erode Gender Inequality: A New Theory and Evidence from Cambodia*, Alice Evans, CID Faculty Working Paper No. 356, July 2019

12. នេះគឺជាអក្សរកាត់មកពីពាក្យដែលមានន័យថា មនុស្សស្រីស្រឡាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សប្រុសស្រឡាញ់ភេទដូចគ្នា មនុស្សស្រឡាញ់ទាំងភេទស្រី ទាំងភេទប្រុស មនុស្សប្តូរភេទ និងមនុស្សខ្ទើយ។ រីឯលេខបូក ជាធម្មតា សំដៅទៅបុគ្គលណាដែលនៅតែចោទសួរអំពីអត្តសញ្ញាណផ្លូវភេទខ្លួនឯងនាពេលបច្ចុប្បន្ន ព្រមទាំងសំដៅទៅមនុស្សអន្តរភេទ និងអភេទ។

L'entrepreneuriat social au service de la résilience urbaine

Promouvoir les entreprises sociales permet d'aider les communautés urbaines à faire face à des événements difficiles et à s'en remettre tout en soutenant l'émergence d'une économie plus inclusive n'excluant personne.

PAR HASSAN HAJAM

Les programmes économiques qui s'appuient sur la théorie du ruissellement et les entreprises axées sur le profit ont montré leurs capacités limitées à résoudre des problèmes de longue date tels que le changement climatique et la pauvreté. Les mesures centrées sur le PIB ne prennent pas suffisamment en compte la nécessité de s'occuper de la répartition des revenus, du déclin du bien-être causé par la dégradation de l'environnement, ainsi que de la santé, de l'espérance de vie, de l'éducation et du niveau de vie des citoyens.
Nous devons accorder une plus grande place aux principes de responsabilité, d'inclusion et de développement durable qui sont essentiels à l'équilibre de tout système économique.

L'ENTREPRENEURIAT SOCIAL : UN MOYEN DE RELANCER L'ÉCONOMIE AU CAMBODGE ET AU-DELÀ

Une entreprise sociale est une organisation financièrement autonome dont la mission sociale et/ou environnementale est clairement définie. A la différence d'une entreprise traditionnelle, une entreprise sociale ne vise pas à maximiser les profits de ses actionnaires mais s'efforce de résoudre un problème de société (pauvreté, chômage, malnutrition, dégradation de l'environnement, etc.). Contrairement à une organisation caritative, une entreprise sociale ne dépend pas exclusivement de dons et augmentera les flux de revenus générés par ses programmes.
Par essence, les entreprises sociales innovent en considérant les communautés les plus pauvres comme des fournisseurs, des employés, des distributeurs ou des clients, c'est-à-dire des personnes situées à la base de la pyramide économique[1], au cœur de la stratégie de l'entreprise et de sa chaîne de valeur.
Etant donné que les communautés les plus pauvres sont souvent les principales victimes des catastrophes naturelles, des chocs économiques et des problèmes environnementaux, la promotion des entreprises sociales est reconnue comme un moyen puissant de renforcer la capacité d'une société à faire face à des événements difficiles, à s'y adapter ou à s'en remettre tout en soutenant l'émergence d'une économie plus cohésive, plus égalitaire et inclusive n'excluant personne.

Les entrepreneurs innovants sont très motivés, avec un esprit critique. Quand ces attributs sont associés avec la volonté de résoudre les problèmes sociaux, un entrepreneur social est né.

សហគ្រិនមានគំនិតនវានុវត្តន៍និងទឹកចិត្ត ប្រកបដោយគំនិតរិះគន់ដើម្បីស្ថាបនា។ នៅពេលដែលគំនិតទាំងនេះរួមបញ្ចូលជាមួយចេតនាដោះស្រាយបញ្ហាសង្គម សហគ្រិនសង្គមមួយក៏ចាប់កំណើតឡើង។

Puisque les problèmes sociaux et environnementaux les plus urgents auxquels sont confrontées les personnes défavorisées constituent des opportunités d'innovation pour les entreprises sociales, le fait de soutenir leur implantation au Cambodge est particulièrement pertinent car 14 % de la population (2,28 millions de personnes)[2] vit en dessous du seuil de pauvreté national, 10,9 % de la population (1,77 millions de personnes)[3] n'a pas accès à l'électricité, 6 % de la population (0,97 million de personnes)[4] n'a pas accès au réseau d'eau potable, et à Phnom Penh, la capitale et la plus grande ville du Cambodge, environ 140 000 personnes vivent dans plus de 500 bidonvilles[5] qui sont caractérisés par leur surpopulation, les mauvaises conditions d'habitat et l'absence de droit d'occupation, où l'accès aux services essentiels est un combat quotidien.

RENFORCER LA RÉSILIENCE URBAINE EN S'ATTAQUANT AUX PROBLÈMES DE GESTION DES DÉCHETS

La gestion des déchets solides est un problème universel qui touche chaque personne dans le monde. Les individus et les gouvernements prennent des décisions en matière de consommation et de gestion des déchets qui affectent la santé, la productivité et la propreté des communautés au quotidien. La mauvaise gestion des déchets contamine les océans du monde, bouche les canalisations et provoque des inondations, transmet des maladies par la reproduction de vecteurs, augmente les problèmes respiratoires causés par les particules en suspension provenant de l'incinération des déchets, nuit aux animaux qui consomment des déchets à leur insu, et a des conséquences sur le développement économique en empêchant par exemple la croissance du tourisme. Le problème de la gestion des déchets nécessite une action urgente à tous les niveaux de la société.
Les personnes les plus fragiles d'une société sont les plus touchées : elles perdent la vie et leur maison à cause d'éboulements dans les décharges ; le ramassage des déchets se fait dans des conditions de travail dangereuses et a de graves répercussions sur la santé.
La gestion des déchets solides est un élément essentiel mais souvent négligé de la planification durable, saine et inclusive des villes et des communautés humaines. Il s'agit maintenant d'analyser quelques exemples d'entreprises sociales durables qui opèrent dans le secteur de la gestion des déchets et dont l'activité pourrait être reproduite à Phnom Penh ainsi que dans toutes les villes aux économies émergentes.

<u>*Haiplast Recycling* à Haïti : l'autonomie et l'intégration sociale des victimes les plus marginalisées du tremblement de terre grâce à l'entreprenariat dans le domaine de la gestion des déchets</u>
Les deux facteurs que sont un cadre juridique limité régissant la gestion des déchets solides (seulement 12 % des déchets solides collectés à Port-Au-Prince) et l'exclusion économique d'un million et demi d'individus contraints de vivre dans des camps de fortune pour déplacés internes après le tremblement de terre de 2010 ont conduit à la création de Haiplast Recycling, une entreprise sociale fondée en 2012 par Duckencia F. de Bourdierd. L'entreprise ramasse des bouteilles/déchets en plastique et les transforme en paillettes ou en granulés pour les vendre à des acheteurs locaux et internationaux qui fabriquent des produits en polymère/polyester.
Haiplast Recycling organise des campagnes d'éducation et de formation sur la gestion des déchets plastiques. L'entreprise accompagne aussi des personnes gravement touchées par le tremblement de terre dans leur projet de micro-entreprenariat afin qu'elles soient capables de générer des revenus stables et suffisants en ramassant des déchets plastiques, à la fois pour répondre aux besoins fondamentaux de leur famille et pour contribuer à un environnement plus vert et plus sain pour les Haïtiens. L'usine de recyclage dépend de la main-d'œuvre locale plutôt que de machines sophistiquées afin d'éviter des frais d'entretien onéreux tout en encourageant le développement d'emplois et de compétences locales.
Haiplast Recycling soutient directement plus de 250 familles de micro-entrepreneurs qui travaillent dans tout le pays et évite chaque année que 800 tonnes de déchets plastiques ne se retrouvent dans l'environnement puis en décharge.
Le succès de l'entreprise repose sur sa capacité

Entreprise Haiplast Recycling à Haïti, transformation des plastiques collectés en paillettes et granulés.

The Haiplast Recycling company in Haiti, collecting plastic and converting it into flakes and granules.

ក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling នៅប្រទេសហៃទី កែច្នៃប្លាស្ទិកដែលប្រមែប្រមូលបាន ឲ្យទៅជា កម្ទេចពណ៌និងអង្កាំ។

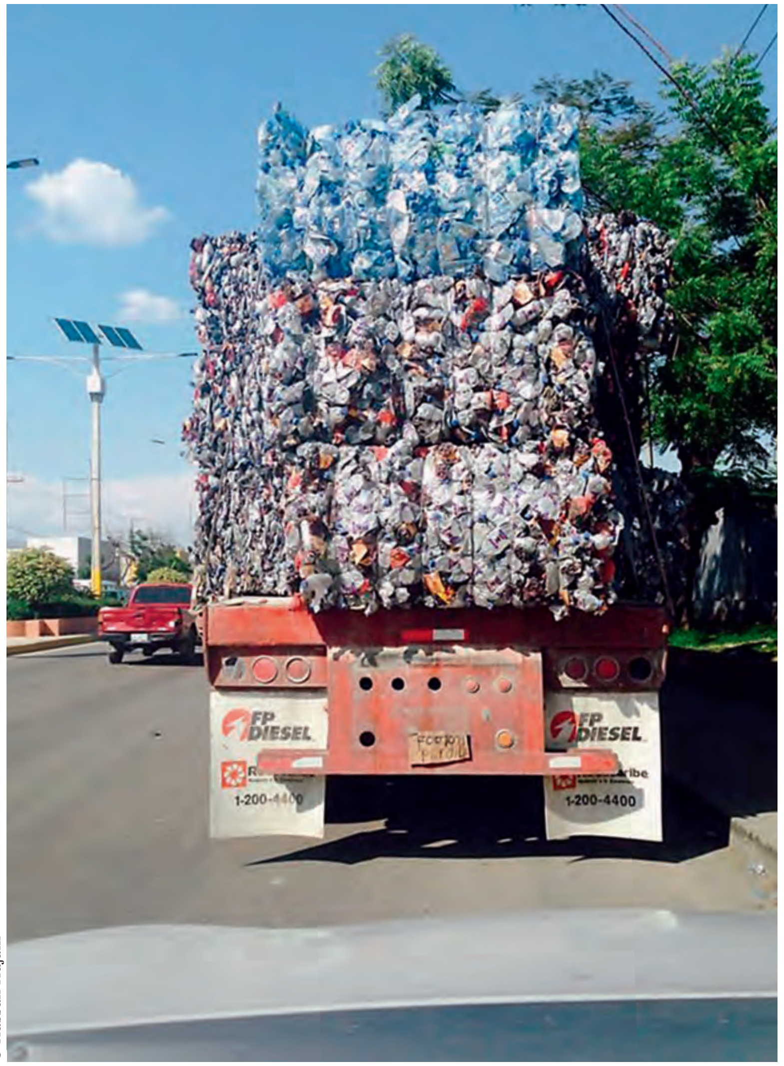
© Hassan Hajam

à mettre en œuvre une approche participative qui reconnaît la résilience, les capacités, les compétences et les ressources des personnes vulnérables afin de co-créer, d'apporter et de maintenir des solutions pour la collecte des déchets plastiques. L'aide financière et l'encadrement apportés par des agences de développement et des incubateurs de start-up jouent également un rôle crucial en permettant l'acquisition de véhicules, l'installation de machines de recyclage, la mise en relation avec des acheteurs de plastique recyclé et la résolution de problèmes opérationnels. Enfin, les entreprises de fabrication locales fournissent leurs déchets industriels plastiques gratuitement.

<u>*Vishuddh Recycler* en Inde : restaurer la dignité de la communauté des migrants ramasseurs de déchets de Bangalore</u>

En Inde, les chiffonniers vivent de la collecte et de la revente de déchets recyclables trouvés dans les rues ou dans les décharges. Ce type d'activité informelle de collecte de déchets est largement pratiqué par les Dalits (les Intouchables) et d'autres communautés de caste inférieure qui constituent les populations les plus stigmatisées en Inde. À Bangalore, les chiffonniers sont souvent des migrants économiques du Bengale-Occidental, une région distincte du nord-est de l'Inde, qui ont trouvé refuge dans des quartiers informels temporaires. Les principaux facteurs de cette migration ont été climatiques (inondations, tempêtes cycloniques comme le cyclone Sidr en 2007). Malgré la contribution des chiffonniers à l'amélioration de la santé publique et de l'environnement urbain de la ville, ils restent au bas de l'échelle sociale et économique.

Entreprise Vishuddh Recycler en Inde, transformation des déchets collectés par les chiffonniers en emballages.

Vishuddh Recycler company in India, converting waste collected by ragmen into packaging.

ក្រុមហ៊ុន Vishuddh Recycler នៅប្រទេសឥណ្ឌា កែច្នៃសំរាមដែលប្រមែប្រមូលដោយអ្នករើសសំរាម ឲ្យទៅជាប្រអប់ខ្ចប់ម្ហូបអាហារ។

© Hassan Hajam

Vishuddh Recycle est une entreprise sociale dont la mission est d'acheter et de recycler les déchets plastiques collectés par des organisations travaillant avec des chiffonniers vulnérables afin de formaliser leur profession, d'assurer leur bien-être social et de leur donner la reconnaissance publique qu'ils méritent. Ce social business a été lancé en 2018 par Cofresco, une entreprise multinationale de premier plan spécialisée dans la fabrication et la vente d'emballages alimentaires. Leur modèle économique adopte les principes de l'économie circulaire : les plastiques collectés durant le processus de production de Cofresco sont recyclés pour devenir une matière première pour la fabrication d'emballages respectueux de l'environnement. Tous les bénéfices réalisés par cette entreprise sociale sont réinvestis dans des initiatives visant à améliorer la santé et l'éducation des familles des chiffonniers.

Vishuddh Recycle a pour double objectif de soutenir 2 000 chiffonniers en tant que fournisseurs de déchets plastiques et de recycler 3 000 tonnes de plastique par an en Inde. Ce social business est né d'une initiative d'« intrapreneuriat social d'entreprise » au sein de Cofresco. Il s'agit d'un nouveau type d'activité commerciale initié par les employés d'une entreprise au profit d'une cause sociale et/ou environnementale. Ces employés appelés « intrapreneurs sociaux » bouleversent les procédures internes d'innovation de leur entreprise pour développer des produits, des services, des processus ou des modèles commerciaux innovants qui répondent à des questions sociétales importantes ou qui aident à atteindre des marchés négligés. Ils utilisent les infrastructures et les capacités organisationnelles existantes de leur entreprise comme leviers pour promouvoir, concevoir et mettre en œuvre des solutions pratiques aux défis sociaux ou environnementaux urgents tout en créant une valeur économique à long terme pour leur entreprise. Le soutien financier et l'expertise technique fournis par la société ont été la clé du succès de la création de *Vishuddh Recycle*.

CRÉER UN ENVIRONNEMENT FAVORABLE AUX ENTREPRISES SOCIALES

Voici des recommandations pour soutenir la création d'entreprises sociales dans les villes cambodgiennes :

1. Soutenir davantage les programmes de *social business* dans les universités afin que les étudiants puissent créer et tester des modèles d'entreprise qui aborderont les questions sociales, et afin de former une nouvelle génération de responsables plus conscients des défis sociétaux et environnementaux urgents à travers le monde.
2. Soutenir la mise en place d'incubateurs et d'accélérateurs d'entreprises sociales afin de stimuler la création de nouvelles entreprises dans tous les secteurs et toutes les régions et de fournir aux innovateurs et aux entrepreneurs sociaux une aide financière, un accès aux réseaux ainsi que d'autres ressources essentielles.
3. Fournir aux entrepreneurs sociaux de nouveaux outils et instruments financiers adaptés à leurs contraintes sur le terrain pour les assister dans la création de nouvelles formes d'entreprises dans des zones géographiques négligées et vulnérables pour apporter des produits et services de base aux communautés les plus pauvres.
4. Encourager les politiques de soutien pour s'assurer que la réglementation nationale soutienne directement les objectifs du social business ; récompenser par des incitations et des avantages économiques les externalités positives produites par les modèles d'entreprise sociale.
5. Créer un nouveau statut juridique pour les entreprises sociales car il manque encore un cadre juridique approprié pour stimuler et amplifier le développement des entreprises sociales, définies comme des organisations hybrides à mission sociale qui utilisent des approches commerciales pour atteindre leurs objectifs.
6. Promouvoir l'intrapreneuriat social dans tout type d'organisations : l'intrapreneuriat social est basé sur une approche ascendante (bottom-up) au sein d'une organisation publique ou privée. Contrairement à une approche descendante partant des responsables, l'intrapreneuriat social débute avec les employés. Pour créer les conditions permettant aux intrapreneurs sociaux de prospérer, il faut mettre en œuvre de nouveaux processus qui soutiennent, encouragent, récompensent et reconnaissent les attitudes entrepreneuriales au sein d'une organisation.

Social Entrepreneurship can build Urban Resilience

Promoting Social Businesses is a powerful means to help urban communities coping with/recovering from adverse events while supporting the emergence of a more inclusive economy leaving no one behind.

BY HASSAN HAJAM

Trickle-down economic programs and profit centric businesses have shown their limitations in addressing long standing issues such as Climate Change and Poverty.

The need to better address income distribution, the loss of welfare resulting from environmental degradation, as well as the health, life expectancy, education, and standard of living of citizens is not well enough captured with Gross Domestic Product (GDP) focused measurements.

We need to give more space to principles of accountability, inclusivity, and sustainability that are central to balance any economic systems.

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP: A MEANS TO REWIRE THE ECONOMY IN CAMBODIA AND BEYOND

A Social Business is a financially self-sustaining organization with a clearly defined social and/or environmental mission. Unlike traditional businesses, social enterprises do not aim at maximizing profits for their shareholders but strive to tackle a societal problem (poverty, unemployment, malnutrition, environmental degradation etc.). Unlike a charity organization, a social enterprise does not rely exclusively on donations and will grow revenue streams generated through its programs.

By essence, Social Businesses innovate by considering the poorest communities as suppliers, employees, distributors, or customers, known as people at the base of the economic pyramid,[1] in the company's core strategy and value chain. Recognizing that the poorest communities are often the principal victims of natural disasters, economic shocks and environmental issues, promoting Social Businesses is acknowledged as a powerful way to strengthen the capacity of a society to cope with, adjust, or recover from adverse events while supporting the emergence of a more cohesive, equal and inclusive economy leaving no one behind.

As Social Businesses find innovation opportunities in the most pressing social and environmental problems faced by the underserved, supporting their establishment in Cambodia is particularly relevant as 14 % of the population

1. The Fortune at the Bottom of the Pyramid (2004), C. K. Prahalad

2. Poverty Data: Cambodia (2019), Proportion of Population Living below the National Poverty Line, Asian Development Bank

3. The The World Bank (2017), Access to electricity (% of population) - Cambodia, World Bank Open Data

4. UNICEF; https://data.unicef.org/topic/water-and-sanitation/drinking-water/

5. Habitat for Humanity; https://www.habitat.org.au/cambodia/

(2.28 million people)[2] is living below the national poverty lines, 10.9 % of the population (1.77 million people)[3] don't have access to electricity, 6% of the population (0.97 million people)[4] don't have access to safe water services, and in Phnom Penh, Cambodia's capital and largest city, about 140,000 people are living in more than 500 slums[5] characterized by overcrowding, poor housing and insecure tenure, and where access to basic amenities is a daily battle.

A FOCUS ON BUILDING URBAN RESILIENCE BY BETTER ADDRESSING WASTE MANAGEMENT ISSUES

Solid waste management is a universal issue affecting every single person in the world. Individuals and governments make decisions about consumption and waste management that affect the daily health, productivity, and cleanliness of communities. Poorly managed waste is contaminating the world's oceans, clogging drains and causing flooding, transmitting diseases via breeding of vectors, increasing respiratory problems through airborne particles from burning of waste, harming animals that consume waste unknowingly, and affecting economic development such as preventing tourism growth. Waste management issues requires urgent action at all levels of society.

> Solid waste management is a critical—yet often overlooked—piece for planning sustainable, healthy, and inclusive cities and communities for all.

Most impacted are society's most vulnerable—losing their lives and homes from landslides on waste dumps, working in unsafe waste-picking conditions, and suffering profound health repercussions.

Solid waste management is a critical—yet often overlooked—piece for planning sustainable, healthy, and inclusive cities and communities for all. Below are some sustainable examples of Social Businesses operating in the waste management sector that could be replicated in Phnom Penh and any cities in emerging economies.

Haiplast Recycling: Empowering earthquake victims from marginalized communities through waste management entrepreneurship in Haiti

A limited legal framework regulating solid waste management (only 12% of the solid waste collected in Port-Au-Prince), 1.5 million economically excluded individuals, forced to live in makeshift internally displaced person camps after the 2010 earthquake led to the creation of Haiplast Recycling, a Social Business founded in 2012 by Duckencia F. de Bourdierd. The organization collects bottles/plastics waste and transforms them into flakes or granules, which are then supplied to both local and international off takers for use in the manufacture of various polymer/polyester products.

Haiplast Recycling organizes education and training campaigns on plastic waste management and provides proper assistance to turn individuals severely affected by the earthquake into microentrepreneurs able to generate stable and sufficient incomes from plastic waste collection activities to fulfil the basic needs of their family while contributing to a greener and healthier environment for Haitians. The whole recycling plant relies on local labor rather than sophisticated machinery to avoid expensive maintenance costs, while enabling the development of jobs and local competencies.

Haiplast Recycling directly supports more than 250 families of waste micro-entrepreneurs operating across the Country and prevents 800 tons of plastic waste from entering the environment as litter, and being landfilled every year. The success of the company is based on its ability to implement a Community-Based Participatory Approach recognizing the resilience, capacities, skills and resources of the vulnerable persons to co-create, deliver and sustain solutions for plastic waste collection. Financial and mentoring assistance offered by development agencies and start-up incubators to acquire a transportation vehicle, install recycling machines, connect to recycled plastics buyers, and solve operational issues is also critical. Lastly, local manufacturing companies provides their plastic industrial waste free of charge.

Vishuddh Recycle: Restoring the dignity of Bangalore's migrant waste-picking community in India

In India rag pickers make a living from collecting and reselling recyclable wastes found on the streets or in landfills. This type of informal waste collection activity is largely done by Dalits ('untouchable') and other lower-caste communities, who are amongst the most stigmatized populations in India. In Bangalore, informal rag pickers are often economic migrants from West Bengal, a distinct region in the Northeast of India, who found refuge in temporary squatter settlements. The major push factors have been climatic events such as floods and cyclonic storms (e.g. cyclone Sidr in 2007). Despite the contributions rag pickers made to improving the city's public health and urban environment, they remain at the bottom of the socioeconomic ladder.

Vishuddh Recycle is a Social Business that purchases and recycles the plastics waste collected by organizations working with vulnerable rag pickers to formalize their profession, secure their social welfare and give them the public recognition they deserve. The Social Enterprise was initiated in 2018 by Cofresco, a leading multinational company specialized in the manufacture and sale of food packaging products. Their Social Business model embraces circular economy principles by recycling plastics collected into Cofresco's production process as raw materials for the manufacture of environmentally-friendly packaging solutions. All the profits made by the Social Business are reinvested in initiatives to improve the rag pickers' family health and education. *Vishuddh Recycle* aims to support 2000 rag pickers as empowered suppliers of plastic waste and to recycle 3000 tons of plastics per year in India. The Social Business originated as a "Corporate Social Intrapreneurship" initiative at Cofresco, which is a new breed of business activity triggered by the employees of the corporation to create social and/or environmental good. These employees called "Social Intrapreneurs disrupt the internal innovation procedures of their corporation to develop innovative products, services, processes or business models that address important societal issues or help to reach underserved markets. They use the existing infrastructures and organizational capabilities of their corporation as levers to promote, design and implement practical solutions to pressing social or environmental challenges while creating long-term economic value for their company. The financial support and technical expertise provided by Corporation was key to success for the establishment of *Vishuddh Recycle*.

CREATING AN ENABLING ENVIRONMENT FOR SOCIAL BUSINESSES

Here are recommendations in support of Social Businesses creations in Cambodian cities:

1. Further support the Social Business curriculum within Universities, for students to create and test business models that will address social issues, and train a new generation of managers, more aware of the world's most pressing societal and environmental challenges.
2. Support the establishment of Social Business Incubators and Accelerators, to spur the creation of new ventures across sectors and regions, and provide social innovators and entrepreneurs with financial assistance, access to networks and other key resources.
3. Provide Social Entrepreneurs with new financial tools and instruments geared to their constraints on the ground: as they create new forms of business in underserved and vulnerable geographies to bring basic products and services to the poorest communities.
4. Encourage supportive policies to ensure that domestic regulations directly support Social Business objectives. Reward with incentives and economic benefits the positive externalities produced by Social Business models.
5. Create new legal status for Social Businesses as appropriate legal frameworks are still missing to stimulate and scale the development of social enterprises, defined as hybrid organizations with a social mission that use business approaches to achieve their objectives.
6. Promote social intrapreneurship in any kind of organizations: Social intrapreneurship is a bottom-up approach in a public or private organization. Rather than a top-down approach starting with management; social intrapreneurship begins with employees. The successful implementation of new processes that support, encourage, recompense and recognize entrepreneurial attitudes inside an organization is key to create the conditions for social intrapreneurs to thrive.

1. The Fortune at the Bottom of the Pyramid (2004), C. K. Prahalad
2. Poverty Data: Cambodia (2019), Proportion of Population Living below the National Poverty Line, Asian Development Bank
3. The World Bank (2017), Access to electricity (% of population) - Cambodia, World Bank Open Data
4. UNICEF; https://data.unicef.org/topic/water-and-sanitation/drinking-water/
5. Habitat for Humanity; https://www.habitat.org.au/cambodia/

សហគ្រិនភាពសង្គមដើម្បីភាពធន់ទីក្រុង

ជួយលើកស្ទួយក្រុមហ៊ុនសង្គម គឺជាការជួយសហគមន៍រស់នៅក្នុងទីក្រុងឲ្យជំនះនឹងព្រឹត្តិការណ៍លំបាកៗទាំងឡាយ និងងើបឈរឡើងវិញ ទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏ជួយដល់ការកសាងសេដ្ឋកិច្ចមួយដែលមានលក្ខណៈបរិយាប័ន្នជាងមុន និងមិនផាត់អ្នកណាម្នាក់ចេញឡើយ។

ដោយលោក HASSAN HAJAM

កម្មវិធីសេដ្ឋកិច្ចដែលផ្តោតទៅលើទីស្តី "ភ្លៀងធ្លាក់"[1] និងក្រុមហ៊ុនផ្តោតលើប្រាក់ចំណេញ បានបង្ហាញកម្រិតនៃសមត្ថភាពរបស់វា ក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាក្នុងរយៈពេលវែង ដូចជាបញ្ហាបម្រែបម្រួលអាកាសធាតុ និងភាពក្រីក្រ។

វិធានការផ្តោតលើផលិតផលក្នុងស្រុកសរុប មិនគិតគូរឲ្យបានគ្រប់គ្រាន់ដល់ភាពចាំបាច់ដែលត្រូវចាត់ចែងលើការបែងចែកប្រាក់ចំណេញ ការធ្លាក់ចុះនៃសុខមាលភាព បង្កឡើងដោយភាពចុះឱនថយនៃបរិស្ថាន ព្រមទាំងសុខភាព អាយុរបស់មនុស្ស ការអប់រំ និងកម្រិតជីវភាពរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ។ យើងត្រូវផ្តល់លទ្ធភាពឲ្យបានជំទូលំទូលាយដល់គោលការណ៍នៃទំនួលខុសត្រូវ នៃបរិយាប័ន្នភាព និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយនិរន្តរភាព ដែលសុទ្ធតែជារឿងសំខាន់ៗ សម្រាប់ធានាឲ្យបាននូវតុល្យភាពនៃប្រព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ចទាំងមូល។

សហគ្រិនភាពសង្គម៖ ជាមធ្យោបាយមួយដែលជួយឲ្យមានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចនៅកម្ពុជា និងលើសពីកម្ពុជាទៅទៀត

ក្រុមហ៊ុនសង្គមគឺជាអង្គការហិរញ្ញវត្ថុស្វយ័តមួយ បេសកកម្មសង្គម និង/ឬ បរិស្ថាន នៃក្រុមហ៊ុននោះត្រូវបានកំណត់យ៉ាងច្បាស់។ ខុសពីក្រុមហ៊ុន

Favela de Paraisópolis à côté de son riche voisin, Morumbi, devenu le symbole de l'écart entre les riches et les pauvres de São Paulo, 2004.

Paraisópolis favela next to its wealthy neighbour Morumbi, which came to symbolise the gap between São Paulo's rich and poor, 2004.

សង្កាត់ Favela de Paraisópolis ក្បែរសង្កាត់អ្នកមានឈ្មោះ Morumbi បានក្លាយជានិមិត្តសញ្ញានៃគម្លាតរវាងអ្នកមាននិងអ្នកក្រ នៅក្នុងទីក្រុង São Paulo ឆ្នាំ២០០៤

© Tuca Vieira

ធម្មតា ក្រុមហ៊ុនសង្គម មិនផ្តោតទៅលើការស្វែងរកប្រាក់ចំណេញឲ្យបានច្រើនអតិបរមាតែមួយមុខសម្រាប់ម្ចាស់ភាគហ៊ុននោះទេ ប៉ុន្តែគឺខិតខំដោះស្រាយបញ្ហាសង្គមណាមួយ ដូចជា បញ្ហាភាពក្រីក្រ អ្នកអត់ការងារធ្វើ កង្វះអាហាររូបត្ថម្ភ ភាពចុះឱនថយនៃបរិស្ថាន។ល។ ផ្ទុយពីអង្គការមនុស្សធម៌ ក្រុមហ៊ុនសង្គមមិនពឹងផ្អែកទាំងស្រុងតែទៅលើអំណោយនោះទេ និងខិតខំបង្កើនរំហូរប្រាក់ចំណូលដែលបានមកពីគម្រោងរបស់ខ្លួន។

នៅក្នុងន័យដើម ក្រុមហ៊ុនសង្គមធ្វើនវានុវត្តភាព ដោយគិតគូរដល់សហគមន៍ក្រីក្រជាងគេ គឺគិតគូរពួកគេក្នុងនាមជាអ្នកផ្គត់ផ្គង់ ជាបុគ្គលិក ជាអ្នកចែកចាយ ឬជាអតិថិជន មានន័យថា អ្នកដែលស្ថិតនៅផ្នែកខាងក្រោមគេនៃពីរ៉ាមីតសេដ្ឋកិច្ច[2] គឺជាគោលដៅធំជាងគេនៃសេដ្ឋកិច្ចនិងចង្វាក់តម្លៃរបស់ក្រុមហ៊ុន។

ដោយសារថា សហគមន៍ក្រីក្រជាងគេ ជាញឹកញាប់ គឺជាជនរងគ្រោះខ្លាំងជាងគេនៃគ្រោះមហន្តរាយធម្មជាតិ វិបត្តិសេដ្ឋកិច្ច និងបញ្ហាបរិស្ថាន ដូច្នេះ ការលើកស្ទួយក្រុមហ៊ុនសង្គមត្រូវបានទទួលស្គាល់ថា ជាមធ្យោបាយមួយដ៏ខ្លាំងក្លា ក្នុងការពង្រឹងសមត្ថភាពសង្គមមួយ ឲ្យជំនះនឹងព្រឹត្តិការណ៍លំបាកៗទាំងឡាយ សម្របខ្លួនទៅនឹងស្ថានភាពថ្មី ឬក៏ងើបឈរឡើងវិញក្រោយពីរងគ្រោះហើយ ទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏ជួយដល់ការកសាងសេដ្ឋកិច្ចមួយដែលមានភាពស៊ីសង្វាក់ មានសមភាព និងមានបរិយាប័ន្នភាពខ្លាំងជាងមុនដោយមិនផាត់អ្នកណាម្នាក់ចេញឡើយ។

ដោយហេតុថា បញ្ហាសង្គមនិងបរិស្ថាននានាដែលត្រូវដោះស្រាយបន្ទាន់ជាងគេ និងជាបញ្ហាដែលប្រជាជនក្រីក្រជាងគេត្រូវប្រឈមមុខ គឺជាកាលានុវត្តភាព ដែលក្រុមហ៊ុនសង្គមអាចចាប់យក ដើម្បីធ្វើនវានុវត្តភាពនោះ ការជួយជ្រោមជ្រែងដល់ការបង្កើតក្រុមហ៊ុនសង្គមនៅកម្ពុជាពិតជាមានអត្ថន័យល្អពិសេស ពីព្រោះថា ១៤%នៃប្រជាជន (២,២៨លាននាក់)[3] ស្ថិតនៅក្រោមបន្ទាត់នៃភាពក្រីក្រថ្នាក់ជាតិ ១០,៩%នៃប្រជាជន (១,៧៧លាននាក់) គ្មានភ្លើងអគ្គិសនីប្រើប្រាស់ ៦%នៃប្រជាជន (០,៩៧លាននាក់) គ្មានប្រព័ន្ធទឹកស្អាតប្រើប្រាស់ ហើយនៅភ្នំពេញ ដែលជារាជធានីនិងជាទីក្រុងធំជាងគេនៃប្រទេសកម្ពុជា មានប្រជាពលរដ្ឋប្រមាណជា១៤ម៉ឺននាក់ រស់នៅតាមតំបន់អនាធិបតេយ្យជាង៥០០កន្លែង ដែលក្នុងកន្លែងនីមួយៗ មានប្រជាពលរដ្ឋរស់នៅច្រើនពេក ផ្ទះសម្បែងទ្រុឌទ្រោម គ្មានកម្មសិទ្ធិដីធ្លី ហើយការទទួលបានសេវាកម្មសំខាន់ៗជាមូលដ្ឋានគឺជាគឺជារឿងលំបាករាល់ថ្ងៃ។

ពង្រឹងភាពធន់ទីក្រុង ដោយងាកទៅដោះស្រាយបញ្ហានៃការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់

ការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់រឹងគឺជាបញ្ហាសកល ដែលប៉ះពាល់ដល់បុគ្គលម្នាក់ៗនៅក្នុងពិភពលោកទាំងមូល។ បុគ្គលនិងរដ្ឋាភិបាល ធ្វើសេចក្តីសម្រេចពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រើប្រាស់ និងការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ ដែលប៉ះពាល់ដល់សុខភាព ផលិតភាព និងភាពក្រីក្ររបស់សហគមន៍ នៅក្នុងជីវិតរស់នៅប្រចាំថ្ងៃ។ ការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់មិនបានល្អធ្វើឲ្យមេរោគឆ្លងទៅដល់ទឹកសមុទ្រនៅក្នុងពិភពលោក ធ្វើឲ្យលូស្ទះ និងបណ្តាលឲ្យមានទឹកជំនន់ ចម្លងជម្ងឺដោយការករកើតឡើងវិញនូវភ្នាក់ងារចម្លងរោគ បង្កើនបញ្ហាផ្លូវដង្ហើម បង្កឡើងដោយសារជាតុអណ្តែតនៅក្នុងខ្យល់បណ្តាលមកពីការដុតសំរាម ធ្វើឲ្យប៉ះពាល់ដល់សត្វដែលស៊ីកាកសំណល់ដោយមិនដឹងខ្លួន និងជះផលវិបាកទៅលើការអភិវឌ្ឍសេដ្ឋកិច្ច ជាឧទាហរណ៍ បញ្ហាទាំងនេះធ្វើមិនឲ្យមានកំណើនទេសចរណ៍។ បញ្ហាគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ចាំបាច់តម្រូវឲ្យមានសកម្មភាពបន្ទាន់មួយនៅគ្រប់កម្រិតក្នុងសង្គម។

ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេនៅក្នុងសង្គមមួយ គឺជាអ្នកទទួលផលប៉ះពាល់ខ្លាំងជាងគេ ពោលគឺប្រជាពលរដ្ឋទាំងនោះអាចបាត់បង់ជីវិតនិងផ្ទះសម្បែងរបស់ពួកគេ ដោយសារការបាក់ដីទៅក្នុងកន្លែងចាក់សំរាម ការរើសសំរាមធ្វើឡើងនៅក្នុងស្ថានភាពប្រកបដោយគ្រោះថ្នាក់ និងប៉ះពាល់យ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរដល់សុខភាព។

ការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់រឹង គឺជារឿងមួយដ៏សំខាន់ ប៉ុន្តែជាញឹកញាប់ ត្រូវបានគេធ្វេសប្រហែស មិនបញ្ចូលទៅក្នុងផែនការកម្មប្រកបដោយនិរន្តរភាព ល្អ និងមានបរិយាប័ន្នភាព របស់ទីក្រុងនិងសហគមន៍មនុស្សនោះទេ។ ឥឡូវនេះ សូមវិភាគអំពីឧទាហរណ៍មួយចំនួននៃក្រុមហ៊ុនសង្គមមាននិរន្តរភាព ដែលធ្វើប្រតិបត្តិការនៅក្នុងវិស័យនៃការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ ហើយគេអាចធ្វើសកម្មភាពការងាររបស់ក្រុមហ៊ុនទាំងនោះដូចគ្នានៅទីក្រុងភ្នំពេញ ព្រមទាំងនៅក្នុងគ្រប់ទីក្រុងទាំងអស់ដែលមានសេដ្ឋកិច្ចកំពុងអភិវឌ្ឍន៍។

ក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling នៅប្រទេស ហៃទី៖ ស្វ័យភាពនិងសមាហរណកម្មសង្គមនៃជនរងគ្រោះក្រីក្រជាងគេបណ្តាលមកពីរញ្ជួយដីដោយសារសហគ្រិនភាពនៅក្នុងវិស័យនៃការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់

កត្តាពីរ ពោលគឺទី១ ក្របខណ្ឌគតិយុត្តដែលចែងអំពីការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់រឹង (មានកាកសំណល់រឹងតែ១២% ប៉ុណ្ណោះ ដែលប្រមែប្រមូលបាននៅទីក្រុង Port-Au-Prince) និងទី២ ការផាត់ចេញពីរង្វង់សេដ្ឋកិច្ចនៃប្រជាជនជាង១.៥លាននាក់ ពួកគេធ្វើចំណាកស្រុកក្នុងប្រទេស បន្ទាប់ពីរញ្ជួយដីនៅឆ្នាំ២០១០ ទៅរស់នៅក្នុងជំរំជនក្រីក្រជិតទីក្រុង ស្ថានភាពនេះបាននាំឲ្យមានការបង្កើតឡើងនូវក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling ដែលជាក្រុមហ៊ុនសង្គមមួយ បង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ២០១២ ដោយលោក Duckencia F. de Bourdierd ។ ក្រុមហ៊ុនរើសដប ឬកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក យកទៅកែច្នៃឲ្យទៅជាកម្ទេចពណ៌ ឬអង្កាំតូចៗ ដើម្បីលក់ទៅឲ្យឈ្មួញក្នុងស្រុក ឬអន្តរជាតិ ដែលបង្កើតផលិតផលពីសារធាតុ ប៉ូលីយែស្ទែរ។

ក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling បានរៀបចំយុទ្ធនាការអប់រំ និងបណ្តុះបណ្តាលស្តីពីការគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក។ ក្រុមហ៊ុនក៏ជួយផងដែរ អ្នកដែលទទួលរងផលប៉ះពាល់ធ្ងន់ធ្ងរដោយសាររញ្ជួយដី នៅក្នុងគម្រោង មីក្រូសហគ្រិនភាព របស់ខ្លួន ដើម្បីឲ្យអ្នកទាំងនោះមានលទ្ធភាពរកប្រាក់ចំណូលបានស្មេរ និងគ្រប់គ្រាន់ តាមរយៈការងាររើសកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក ដើម្បីឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការជាមូលដ្ឋានរបស់គ្រួសារពួកគេផង និងដើម្បីរួមចំណែកដល់ការធ្វើឲ្យបរិស្ថានមានលក្ខណៈបៃតង និងល្អជាងមុនផងសម្រាប់ប្រជាជនប្រទេសហៃទីទាំងមូល។ រោងចក្រកែច្នៃពឹងផ្អែកទៅលើកម្លាំងពលកម្មក្នុងស្រុក ជាជាងទៅលើម៉ាស៊ីនទំនើបៗ ដើម្បីជៀសវាងចំណាយខ្ពស់ទៅលើការថែទាំ ទន្ទឹមនឹងនោះ ក៏លើកទឹកចិត្តដល់ការបង្កើតការងារ និងអភិវឌ្ឍន៍សមត្ថភាពក្នុងស្រុកផងដែរ។

ក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling ជួយជ្រោមជ្រែងដោយផ្ទាល់ដល់ប្រជាពលរដ្ឋមីក្រូសហគ្រិន ជាង២៥០គ្រួសារ ដែលធ្វើការនៅទូទាំងប្រទេស ហើយបញ្ចៀស រៀងរាល់ឆ្នាំ កុំឲ្យកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក៨០០តោន ស្ថិតនៅរាយប៉ាយក្នុងបរិស្ថាន បន្ទាប់មក ចាក់ចោលក្នុងទីតាំងចាក់សំរាម។

ជោគជ័យរបស់ក្រុមហ៊ុន គឺផ្អែកលើសមត្ថភាពរបស់ខ្លួនក្នុងការអនុវត្តវិធីសាស្ត្រដោយមានការចូលរួម និងដោយទទួលស្គាល់លើភាពធន់ សមត្ថភាព ចំណេះជំនាញ ប្រាជ្ញា និងធនធានរបស់ប្រជាពលរដ្ឋក្រីក្រជាងគេ ដើម្បីបង្កើតរួមគ្នា ផ្តល់និងបន្តអនុវត្តដំណោះស្រាយនានា សម្រាប់ការប្រមែប្រមូលកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក។ ជំនួយហិរញ្ញវត្ថុនិងការផ្តល់ជាមតិយោបល់ ដោយភ្នាក់ងារអភិវឌ្ឍន៍និងក្រុមហ៊ុនទើបបង្កើតថ្មីតូចៗ ក៏ដើរតួនាទីសំខាន់ខ្លាំងណាស់ដែរ ដោយអនុញ្ញាតឲ្យក្រុមហ៊ុនមានលទ្ធភាពទិញឡានដឹក រៀបចំតម្លើងម៉ាស៊ីនកែច្នៃ ភ្ជាប់ទំនាក់ទំនងជាមួយអ្នកទិញផ្លាស្ទិក អ្នកទិញផលិតផលផ្លាស្ទិកកែច្នៃហើយ និងដោះស្រាយបញ្ហាប្រតិបត្តិការនានា។ ចំណុចចុងក្រោយ ក្រុមហ៊ុនកែច្នៃក្នុងស្រុកក៏ផ្គត់ផ្គង់ជូនក្រុមហ៊ុន Haiplast Recycling នូវកាកសំណល់ឧស្សាហកម្មផ្លាស្ទិករបស់ពួកគេដោយឥតគិតថ្លៃផងដែរ។

ក្រុមហ៊ុន Vishuddh Recycler នៅប្រទេសឥណ្ឌា៖ ផ្តល់សេចក្តីថ្លៃថ្នូរឡើងវិញជូនសហគមន៍ចំណាកស្រុកដែលរើសកាកសំណល់នៅ Bangalore នៅប្រទេសឥណ្ឌា អ្នករើសសំរាមរស់ដោយសារការរើសសំរាមនៅតាមថ្នល់និងនៅកន្លែងចាក់សំរាម និងលក់សំរាមដែលគេអាចយកទៅកែច្នៃបាន។ សកម្មភាពក្រៅផ្លូវការនៃការរើសកាកសំណល់បែបនេះ គឺគេឃើញមានច្រើន ធ្វើដោយប្រជាជនក្នុងវណ្ណៈចណ្ឌាល និងសហគមន៍ផ្សេងទៀតដែលមានវណ្ណៈតូចទាបជាងនេះ ពួកគេគឺជាប្រជាជនដែលទទួលរងការមើលងាយមើលថោកជាងគេនៅប្រទេសឥណ្ឌា។ នៅ Bangalore អ្នករើស

សំរាមភាគច្រើន គឺជាអ្នកធ្វើចំណាកស្រុកដោយសារបញ្ហាសេដ្ឋកិច្ច មកពីតំបន់បង់ហ្គាលខាងលិច ជាតំបន់មួយដាច់ដោយឡែកនៅភាគឦសាននៃប្រទេសឥណ្ឌា។ ពួកគេធ្វើចំណាកស្រុកមក Bangalore ដើម្បីរកជម្រកស្នាក់នៅបណ្តោះអាសន្នក្នុងសង្កាត់ក្រៅផ្លូវការមួយ។ កត្តាសំខាន់ៗ ដែលនាំឲ្យមានការធ្វើចំណាកស្រុកនេះ គឺកត្តាអាកាសធាតុ (ទឹកជំនន់ ខ្យល់ព្យុះ ខ្យល់កំបុតត្បូង ដូចជាស៊ីក្លូន Sidir នៅឆ្នាំ២០០៧ ជាដើម)។ ទោះបីជាអ្នករើសសំរាមបានរួមចំណែកធ្វើឲ្យសុខមាលភាពសាធារណៈនិងបរិស្ថានក្រុងមានភាពប្រសើរឡើងយ៉ាងណាក្តី ក៏ពួកគេនៅតែស្ថិតបាតសង្គមនិងសេដ្ឋកិច្ចដដែល។

ក្រុមហ៊ុន Vishuddh Recycler គឺជាក្រុមហ៊ុនសង្គមមួយ ដែលមានបេសកកម្មទិញនិងកែច្នៃកាកសំណល់ផ្លាស្ទិក ប្រមែប្រមូលបានដោយអង្គការដែលធ្វើការជាមួយអ្នកក្រីក្ររើសសំរាម ដើម្បីបណ្តុះបណ្តាលពួកគេឲ្យមានជំនាញផ្លូវការ និងជានាំឲ្យពួកគេមានសុខមាលភាពសង្គម និងផ្តល់ឲ្យពួកគេនូវការទទួលស្គាល់ជាសាធារណៈដែលពួកគេសមនឹងទទួលបាន។ ធុរកិច្ចសង្គមនេះ ត្រូវបានចាប់ផ្តើមបង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ២០១៨ ដោយក្រុមហ៊ុន Cofresco ដែលជាក្រុមហ៊ុនពហុជាតិមួយដ៏ល្បី ជំនាញខាងផលិតនិងលក់ប្រអប់ខ្ចប់ម្ហូបអាហារ។ គំរូសេដ្ឋកិច្ចរបស់ក្រុមហ៊ុននេះ អនុម័តយកគោលការណ៍សេដ្ឋកិច្ចបៃតង មានន័យថា ផ្លាស្ទិកប្រមែប្រមូលបាននៅក្នុងដំណើរការផលិតកម្មរបស់ក្រុមហ៊ុន Cofresco ត្រូវបានយកទៅកែច្នៃឡើងវិញ ដើម្បីឲ្យក្លាយទៅជាវត្ថុធាតុដើមសម្រាប់ផលិតកញ្ចប់ម្ហូបអាហារដែលគោរពដល់បរិស្ថាន។ ប្រាក់ចំណេញបានមកពីក្រុមហ៊ុនសង្គមនេះ ត្រូវបានយកទៅវិនិយោគនៅក្នុងគំនិតផ្តួចផ្តើមផ្សេងៗទៀត ដែលសំដៅទៅធ្វើឲ្យមានភាពប្រសើរឡើងនូវសុខភាពនិងការអប់រំគ្រួសារអ្នករើសសំរាម។

ក្រុមហ៊ុន Vishuddh Recycler មានគោលដៅចំនួនពីរ៖ ទី១ គឺជួយជ្រោមជ្រែងដល់អ្នករើសសំរាម២ពាន់នាក់ ក្នុងនាមជាអ្នកផ្គត់ផ្គង់កាកសំណល់ផ្លាស្ទិក និងទី២ គឺកែច្នៃផ្លាស្ទិក៣ពាន់តោនក្នុងមួយឆ្នាំ នៅប្រទេសឥណ្ឌា។ ធុរកិច្ចសង្គមនេះ បានចាប់កំណើតចេញពីគំនិតផ្តួចផ្តើមបែបសហគ្រិនភាពសង្គមរបស់បុគ្គលិកក្រុមហ៊ុន Cofresco។ វាជាប្រភេទថ្មីមួយនៃសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច ផ្តួចផ្តើមគំនិតឡើងដោយបុគ្គលិករបស់ក្រុមហ៊ុនមួយដើម្បីជាប្រយោជន៍និងបុព្វហេតុសង្គម និង/ឬបរិស្ថាន។ បុគ្គលិកទាំងនេះ ដែលគេហៅថា សហគ្រិនក្នុងក្រុមហ៊ុនសង្គម ធ្វើឲ្យមានការផ្លាស់ប្តូរនីតិវិធីផ្ទៃក្នុងផ្នែកនវានុវត្តភាពនៃក្រុមហ៊ុនរបស់ពួកគេ ដើម្បីបង្កើតផលិតផល សេវាកម្មដំណើរការ ឬគម្រូពាណិជ្ជកម្ម ដែលមានលក្ខណៈនវានុវត្តន៍ ឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាសង្គមសំខាន់ៗ ឬជួយឲ្យក្រុមហ៊ុនសង្គមឈានចូលទៅក្នុងទីផ្សារដែលគេមិនទាន់គិតគូរនៅឡើយ។ ពួកគេប្រើប្រាស់ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងសមត្ថភាពអង្គការលេខដែលមានស្រាប់របស់ក្រុមហ៊ុនពួកគេ ជាឈ្នាន់សម្រាប់លើកស្ទួយគិតគូរ និងអនុវត្តដំណោះស្រាយងាយៗ ដែលឆ្លើយតបទៅនឹងបញ្ហាប្រឈមសង្គមឬបរិស្ថានបន្ទាន់ៗ ទន្ទឹមនឹងការបង្កើតតម្លៃសេដ្ឋកិច្ចរយៈពេលវែងសម្រាប់ក្រុមហ៊ុនរបស់ពួកគេផងដែរ។ ការគាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុនិងចំណេះជំនាញបច្ចេកទេស ផ្តល់ដោយក្រុមហ៊ុនមេ គឺជាគន្លឹះនៃជោគជ័យក្នុងការបង្កើតក្រុមហ៊ុន Vishuddh Recycler នេះ។

បង្កើតបរិស្ថានល្អមួយសម្រាប់ក្រុមហ៊ុនសង្គម

ខាងក្រោមនេះគឺជាអនុសាសន៍មួយចំនួនដើម្បីជួយជ្រោមជ្រែងដល់ការបង្កើតក្រុមហ៊ុនសង្គម នៅតាមក្រុងនានាក្នុងប្រទេសកម្ពុជា៖

១. គាំទ្រឲ្យបានកាន់តែច្រើនលើកម្មវិធីធុរកិច្ចសង្គមនៅតាមសាកលវិទ្យាល័យនានា ដើម្បីឲ្យនិស្សិតអាចបង្កើត និងសាកល្បងគម្រូក្រុមហ៊ុនដែលធ្វើការពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាសង្គម និងដើម្បីបណ្តុះបណ្តាលអ្នកទទួលខុសត្រូវជំនាន់ថ្មីមួយ ដែលយល់ដឹងកាន់តែខ្លាំងជាងមុនអំពីបញ្ហាប្រឈមសង្គមនិងបរិស្ថានបន្ទាន់នានានៅក្នុងពិភពលោក

២. គាំទ្រដល់ការបង្កើតរចនាសម្ព័ន្ធ បង្កើត និងពន្លឿនការបង្កើតក្រុមហ៊ុនសង្គម ដើម្បីជម្រុញការបង្កើតក្រុមហ៊ុនថ្មីៗនៅក្នុងគ្រប់វិស័យទាំងអស់ នៅក្នុងគ្រប់តំបន់ទាំងអស់ និងផ្តល់ឲ្យអ្នកធ្វើនវានុវត្តភាពនិងដល់ក្រុមហ៊ុនសង្គមនូវជំនួយហិរញ្ញវត្ថុ ការទទួលបាននូវរចនាសម្ព័ន្ធទាំងនោះមកប្រើប្រាស់ ព្រមទាំងធនធានសំខាន់ៗផ្សេងទៀត

៣. ផ្គត់ផ្គង់ដល់សហគ្រិនសង្គមនូវឧបករណ៍ហិរញ្ញវត្ថុថ្មីៗ សមស្របទៅនឹងការលំបាករបស់ពួកគេនៅនឹងមូលដ្ឋាន ដើម្បីជួយក្រុមហ៊ុនទាំងនោះនៅក្នុងការបង្កើតទម្រង់ថ្មីនៃក្រុមហ៊ុន នៅក្នុងតំបន់ដែលមិនទាន់បានទទួលការយកចិត្តទុកដាក់និងតំបន់ក្រីក្រ ដើម្បីផ្តល់ជូនសហគមន៍ក្រីក្រជាងគេនូវផលិតផលនិងសេវាកម្មមូលដ្ឋាន

៤. លើកទឹកចិត្តដល់គោលនយោបាយគាំទ្រ ដើម្បីធានាថា ច្បាប់ជាតិគាំទ្រដោយផ្ទាល់លើគោលដៅរបស់ធុរកិច្ចសង្គម ទទួលបានការប៉ះប៉ូវមកវិញនូវការលើកទឹកចិត្ត និងផលប្រយោជន៍សេដ្ឋកិច្ច ព្រមទាំងផលវិជ្ជមានក្រៅក្រុមហ៊ុន ដែលបង្កើតឡើងដោយគម្រូក្រុមហ៊ុនសង្គម

៥. បង្កើតលក្ខន្តិកៈគតិយុត្តថ្មីមួយសម្រាប់ក្រុមហ៊ុនសង្គម ពីព្រោះថា នៅខ្វះខាតមិនទាន់មានក្របខ័ណ្ឌគតិយុត្តសមស្របនៅឡើយទេ សម្រាប់ជួយជម្រុញនិងពង្រីកការអភិវឌ្ឍក្រុមហ៊ុនសង្គម ដែលត្រូវបានចាត់ទុកជាអង្គការកូនកាត់ មានបេសកកម្មសង្គម ដែលប្រើប្រាស់វិធីសាស្ត្រពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីឈានទៅសម្រេចគោលដៅរបស់ខ្លួន

៦. លើកស្ទួយសហគ្រិនភាពសង្គមក្រុមហ៊ុនមួយ សម្រាប់ក្រុមហ៊ុនគ្រប់ប្រភេទ៖ សហគ្រិនភាពសង្គមក្នុងក្រុមហ៊ុនមួយ គឺផ្អែកលើវិធីសាស្ត្រពីក្រោមឡើងលើ នៅក្នុងក្រុមហ៊ុនរដ្ឋ ឬក្រុមហ៊ុនឯកជនណាមួយ។ ផ្ទុយពីវិធីសាស្ត្រពីលើចុះក្រោម ដោយផ្តើមគំនិតចេញពីអ្នកទទួលខុសត្រូវថ្នាក់លើ សហគ្រិនភាពសង្គមក្នុងក្រុមហ៊ុនមួយ ចាប់ផ្តើមគំនិតផ្តួចផ្តើមពីបុគ្គលិកទៅវិញ។ ដើម្បីបង្កើតលក្ខខណ្ឌសមប្រកប អនុញ្ញាតឲ្យសហគ្រិនសង្គមក្នុងក្រុមហ៊ុនមួយរុងរឿង រីកចម្រើនទៅបាន គេត្រូវអនុវត្តដំណើរការថ្មីៗដែលជួយជ្រោមជ្រែង លើកទឹកចិត្ត ផ្តល់ការប៉ះប៉ូវ និងទទួលស្គាល់ឥរិយាបទសហគ្រិនភាពនៅក្នុងក្រុមហ៊ុនណាមួយ។

1. ជាទ្រឹស្តីសេដ្ឋកិច្ចេសរី ដែលគេគិតថា ប្រាក់ចំណូលរបស់អ្នកមាន្រតូវបានចាក់បញ្ចូលទៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចវិញ តាមរយៈការចំណាយ ឬវិនិយោគរបស់ពួកេគ បែបេនះ គឺជាការចូលរួមេដាយផ្ទាល់ ឬដោយប្រេយាល ដល់សកម្មភាពេសដ្ឋកិច្ចទូទៅ និងការបេង្កីតការងារេធ្វីនៅក្នុងសង្គម។

2. The Fortune at the Bottom of the Pyramid (2004), C. K. Prahalad

3. Poverty Data: Cambodia (2019), Proportion of Population Living below the National Poverty Line, Asian Development Bank

Architecture : guider le développement social et économique de Phnom Penh vers plus de resilience

Réinventer l'architecture contemporaine en prenant appui sur sa propre culture permet de concevoir des villes durables adaptées à leur environnement et aux modes de vie de leurs habitants, loin des modèles importés et inadaptés. **PAR CHANSAN HUN**

L'ARCHITECTURE CAMBODGIENNE AUJOURD'HUI

Historiquement, Phnom Penh est une ville moderne dont l'architecture emblématique incarne les changements patrimoniaux, culturels, sociaux et économiques. Les périodes les plus riches de l'histoire architecturale et de la modernisation du Cambodge se perçoivent dans l'architecture angkorienne, l'architecture en bois, l'architecture coloniale, la nouvelle architecture khmère etc. Les apports de la tradition, des influences étrangères, de la géographique locale et de la modernisation amenée par les activités commerciales et humaines ont conféré à l'architecture un rôle particulier, à la rencontre des populations et des lieux où ils vivent.

Tout au long de l'histoire du Cambodge se trouvent certains des meilleurs exemples des architectures nées de la nécessité de construire collectivement des espaces pour une communauté humaine. Les rois khmers ont construit des monuments sacrés, l'ère coloniale a imposé un nouveau style de vie autour de la liberté d'expression et le *Sangkum Reastr Niyum,* après l'indépendance du pays, a bâti des lieux de travail, des parcs et des universités.

Puis, le régime khmer rouge a pris le contrôle du pays et de nombreux artistes et professionnels qualifiés ont été tués. Ainsi cette nation, autrefois en plein développement, a été transformée en société agricole. Aujourd'hui, les Cambodgiens reconstruisent la nation par le biais du commerce et des échanges, mais il est aussi temps de tirer les leçons de notre histoire et de nous en inspirer pour créer une architecture qui puisse améliorer les espaces destinés aux populations et à la vie en société.

LA VISION DES ARCHITECTES QUI NOUS ONT PRÉCÉDÉS

De nombreux jeunes architectes cambodgiens sont inspirés par les travaux de Vann Molyvann. Il est considéré comme le père de la nouvelle architecture khmère et a participé à la construction du *Sangkum Reastr Niyum,* conçu par le prince Norodom Sihanouk dans les années 1950, comme une expérience sociale, politique et économique qui a permis à l'art et à un style architectural particulier de rayonner et d'améliore la façon de vivre de la population.

Traduite par «Communauté socialiste du peuple», la période du *Sangkum Reastr Niyum* a encouragé la formation à l'étranger, dans des pays comme la France et les Etats-Unis d'Amérique, de nombreux architectes cambodgiens comme Vann Molyvann, Lu Ban Hap et Mam Sophana. Ce groupe, à son retour, a façonné le Phnom Penh moderne des années 1950 et 1960 ; ces architectes sont les principaux concepteurs de la ville que nous connaissons aujourd'hui. Cette période de transformation sociale et économique a été bénéfique au bien-être de la population en poussant les Cambodgiens à mettre de côté leur mentalité d'agriculteurs pour se tourner vers l'éducation, l'art, la musique et l'industrie manufacturière. Phnom Penh était connue comme la «Perle de l'Asie» et accueillait également des événements sportifs nationaux et internationaux. Certains bâtiments institutionnels comme le stade olympique et de nombreuses universités ont été conçus en combinant influence occidentale et contexte local.

La conception des bâtiments prend en compte le lien entre l'espace et son environnement, notamment le rôle de la lumière naturelle, du vent et de l'ombre pour la protection contre le soleil.

> L'architecture n'a pas de frontière et a un rôle important, celui de rassembler les hommes et les lieux où ils vivent.

Le terme «Nouvelle architecture khmère» désigne un dessin des édifices qui intègre une influence moderne venue des modèles architecturaux occidentaux et des éléments khmers locaux. Ces éléments proviennent de l'architecture vernaculaire caractérisée par son adaptation au climat tropical du pays. Ces architectures utilisent les colonnes comme outil pour décoller le sol des bâtiments du sol naturel en créant des pilotis qui permettent d'avoir un grand espace ouvert pour les activités collectives et de protéger les constructions contre les inondations durant la période de la mousson. La surélévation de la structure permet aussi d'éviter l'accumulation de chaleur par contact avec le sol pendant la saison chaude.

L'Institut des langues étrangères de Phnom Penh est un exemple parfait d'une conception novatrice inspirée par l'«architecture de la nouvelle vague». Les façades du bâtiment de la bibliothèque ont été conçues pour ressembler à un chapeau de paille traditionnel de fermier, marqué par sa forme concentrique et ses colonnes de béton tridimensionnelles nervurées. L'influence occidentale se perçoit notamment dans l'utilisation du béton apparent comme matériau de finition. Le stade Olympique, avec sa structure évasée, semble voler. Une autre influence notable est perceptible par l'application de règles de proportion et de modules répétitifs qui sont des outils utilisés dans la conception des constructions en Occident et notamment par Le Corbusier, considéré comme le père du modernisme, a changé l'architecture en la rendant accessible à toutes les classes sociales. La philosophie du mouvement moderne («moins, c'est plus», le *less is more* de l'architecte Mies Van Der Rohe) a débarrassé l'architecture des ornements excessifs et inutiles qui caractérisaient le style de vie de l'élite. Le mouvement moderne a été une période axée autour de projets pour la vie collective et les équipements (immeubles d'habitation, universités, bibliothèques municipales, etc). Au moment où le mouvement moderne est à son apogée en Occident, Vann Molyvann a été l'élève de Le Corbusier. Cela montre que durant l'époque post-coloniale, Phnom Penh a été encore influencée par le mouvement architectural français et que l'architecture n'a pas de frontière et a un rôle important, celui de rassembler les hommes et les lieux où ils vivent.

Le marché central après sa rénovation et son extension

The central market after renovation and extension.

ផ្សារធំថ្មី បន្ទាប់ពីពង្រីកនិង ជួសជុលហើយ

Ci-contre : La salle Chaktomuk, quai Preah Sisowath, architecte Vann Molyvann, 1961.

The Chaktomuk Hall, Preah Sisowath Bank, architect Vann Molyvann, 1961.

ទល់មុខនេះ សាល មហោស្រពចតុមុខ នៅលើវិថី ព្រះ ស៊ីសុវត្ថិ ស្ថាបត្យករ លោក វណ្ណ មូលីវណ្ណ ឆ្នាំ១៩៦១

L'Institut des langues étrangères, architecte Vann Molyvann en 1962.

The Institute of Foreign Languages, architect Vann Molyvann in 1962

វិទ្យាស្ថានភាសាបរទេស ស្ថាបត្យករ វណ្ណ មូលីវណ្ណ ឆ្នាំ១៩៦២

© M. Ravaux

© M. Ravaux

Ci-dessus et ci-contre : Le Stade Olympique architecte Vann Molyvann, 1964.

Above and right: The Olympic Stadium, architect Vann Molyvann, 1964.

ខាងលើនេះ ស្តាត អូឡាំពិក សាងសង់ ដោយ ស្ថាបត្យករ វណ្ណ មូលីវណ្ណ ឆ្នាំ១៩៦៤

© M. Ravaux

Ci-contre à droite, l'institut de technologie du Cambodge, 1963.

Right, the Cambodia Institute of Technology, 1963

ខាងស្តាំនេះ វិទ្យាស្ថាន បច្ចេកវិទ្យាកម្ពុជា ឆ្នាំ១៩៦៣

© Apur

Ile de Koh Pich, immeuble de logement de style néo-classique en construction, Phnom Penh, 2018.

Koh Pich Ireland, neoclassical style apartment building under construction, Phnom Penh, 2018.

នៅកោះពេជ្រ អគារសម្រាប់រស់នៅ ស្ទីលបុរាណបែបថ្មី កំពុងសាងសង់ ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៨

LE DÉCLIN DE L'URBANISME

Puis le terrible carnage du régime khmer rouge a détruit l'urbanisme naissant du pays. Une partie des projets architecturaux qui faisaient de Phnom la ville d'avant-garde de l'Asie du Sud-Est ont été détruits.

Après cette destruction des arts, de la science et de la technologie, la génération suivante des architectes cambodgiens a eu un énorme vide à combler. Les dommages causés à l'espace urbain et la perte de ressources humaines ont laissé le pays dans la misère jusqu'à ce que la nation commence à se reconstruire au début des années 2000. Avec les Khmers rouges, le peuple cambodgien a dû lutter pour sa survie au lieu de continuer à construire une nation à l'image de ses ancêtres. Quarante ans plus tard, l'architecture cambodgienne est sur le point de renaître. Cependant, les jeunes architectes sont confrontés à des choix difficiles : continuer à intégrer un certain langage architectural dans leur travail ou adopter l'esprit des affaires du monde de la finance des promoteurs immobiliers.

Bien que la ville de Phnom Penh soit devenue une ville moderne, il n'existe pas de conception cohérente de l'urbanisme. Les demandes actuelles pour plus de logements privés ont pour conséquence que la majorité des nouveaux projets urbains sont conçus par des promoteurs dans le cadre d'un processus de privatisation. Les résidences privées et fermées appelées « *Borey* » coupent les voies publiques et l'accès aux infrastructures, ce qui provoque des embouteillages et des crues soudaines lors de la mousson. Cependant, le gouvernement tente de résoudre ce problème et de s'adapter à l'évolution du paysage urbain, et s'efforce de reconstruire les infrastructures publiques et d'imposer des lois sur le maintien des espaces verts dans chaque projet.

Bien que l'urbanisme soit progressivement pris en compte par le gouvernement, de nombreux jeunes architectes continuent de concevoir des bâtiments pour des promoteurs et non pour le peuple ou leur communauté. En ce moment, la tendance la plus lucrative est de concevoir des bâtiments qui singent les villes anciennes françaises, comme c'est le cas des récents projets de Koh Pich et d'Euro Ville. La multitude de projets immobiliers en ville stimule l'économie du pays, mais les bâtiments ne sont que des façades conçues sans créativité ou très peu, sans planification ni nécessité fonctionnelle.

ALLER DE L'AVANT

Les bâtiments patrimoniaux tels que la Poste centrale, la Maison chinoise, l'Institut des langues étrangères, le Théâtre Chaktomuk et le stade olympique sont des échos du passé, un rappel immuable de l'ingéniosité des années 1950, 1960 et 1970, et un témoignage de l'histoire. Pour concevoir le futur du grand paysage de Phnom Penh, les architectes actuels devraient tirer les leçons des architectures historiques. Non pas pour leurs images traditionnelles, mais plutôt pour inclure la même vision de l'urbanisme, les références et les concepts de nos prédécesseurs. La préservation des bâtiments historiques a prouvé qu'elle engendrait une valeur commerciale et renforçait « la ville durable » dans la plupart des pays développés et des villes du monde comme Singapour, l'Italie et la ville patrimoniale de Siem Reap.

Dans des villes telles que Phnom Penh et Siem Reap, les bâtiments historiques alimentent la fierté nationale : ce sont des références patrimoniales et culturelles pour tous, qui inspirent les gens pour travailler ensemble à un avenir meilleur. Quand j'étais enfant, il y avait des jardins et des espaces verts devant le marché le plus célèbre de Phnom Penh, le marché central. Aujourd'hui, le marché est entouré de commerces, qui remplacent les espaces verts, et bloqué par des trottoirs en béton qui provoquent des inondations, des embouteillages et d'autres types de pollution urbaine. En reconstruisant ces espaces verts, nous pourrions rouvrir une ancienne place publique pour que la population l'utilise pour ses loisirs et pour compenser les nuisances de la densité du trafic par de l'air respirable. Nous pourrons aussi créer davantage de jardins de pluie dans la ville pour absorber les eaux de ruissellement qui causent des inondations problématiques pendant la saison des pluies.

En s'attaquant à des problèmes tels que le manque d'espace public, d'infrastructures routières et de transports publics, et en donnant la priorité à l'urbanisme, nous pourrons équilibrer les impératifs de l'économie et les besoins pour la qualité de la vie urbaine pour guider Phnom Penh vers la résilience.

Alors que Phnom Penh continue de se construire et de devenir une métropole, les jeunes architectes cambodgiens ont aujourd'hui la possibilité de concevoir des villes mieux structurées dans un contexte de commercialisation et d'internationalisation croissantes. Nous devons prouver que nous sommes en mesure d'utiliser la planification urbaine et de construire comme nos ancêtres en résolvant les problèmes urbains actuels auxquels nous faisons face. Nous pouvons rendre sa grandeur à l'architecture. Ensemble, nous pouvons à nouveau faire de Phnom Penh une ville unique, grâce à la préservation, à l'urbanisme et à la conception des espaces publics pour la population.

Architecture: the guide for Phnom Penh's social and economical development into a more resilient city

Reinventing contemporary architecture from its own culture makes it possible to design sustainable cities adapted to their environment and the lifestyles of their inhabitants far from imported and unsuitable patterns. **BY CHANSAN HUN**

CAMBODIAN ARCHITECTURE TODAY

Historically, Phnom Penh has been a modern city which holds iconic architecture that embodies the changes in heritage, culture, people, and the economy. Cambodia's rich layers of architectural history and modernization can be seen in the "Angkorian Architecture", "Wooden Architecture," "Colonial Architecture," "New Khmer Architecture," and so on. The influences of tradition, foreign ideology, geographic location, and modernization through trade and human activities, have catapulted architecture into a role which brings people and places together.

Some of the best examples of architecture that stem from spaces that are collectively built for the community can be seen throughout Cambodia's history. Khmer kings built sacred monuments, the colonial-era imposed a new lifestyle of freedom of expression, and the *Sangkum Reastr Niyum* after gaining the independent from French Colonization built workplaces, public parks and universities.

Then, the Khmer Rouge regime took over the country and many artists and skilled professionals were killed, turning a once developing nation into an agricultural society. Today, Cambodians are rebuilding the nation through commercialization and trade, but it's time to learn from our history and be inspired to create architecture that can enhance spaces for the people and the community.

THE FORESIGHT OF OUR ARCHITECTURE FOREFATHERS

Many of Cambodia's young architects have been inspired by the works designed by Vann Molyvann. He was considered the father of "New Khmer Architecture" and he helped build the Sangkum Reastr Niyum founded by Prince Norodom Sihanouk in the 50's as a social, political and economic experiment that allowed art and selected architecture to shine and prosper among the livelihood of the people.

Translated as "People' s Socialist Community", the Sangkum Reastr Niyum period trained many local architects like Vann Molyvann, Lu Ban Hap, and Mam Sophana abroad in countries like France and America. After their return, this group started shaping the modern Phnom Penh during the 50s and 60s and are the backbone designers of the city we see today. This era of social and economic transformation was impactful to the social wellbeing of its people, by pushing Cambodians from a rural agriculture mindset into embracing education, art, music, and developing the manufacturing industry. Phnom Penh was known as the "Pearl of Asia" and also hosted both national and international sports events. Institutional buildings like the Olympic stadium and many universities were designed with western influences and local context in mind. Each design of any building utilized the space with its environment through natural light, wind and shade from the Cambodia sun.

The term "New Khmer Architecture" incorporates modern design influenced by Western civilization with local Khmer elements. Those elements are the style of vernacular architecture characterized by the country's tropical climate. The design uses columns as tools to raise the floor from the ground, raised, allowing wide-open space for communal activities and to avoid seasonal flooding during the monsoon season. By raising the structure from the ground, this prevents direct heat gain from ground contact during a hot day.

The Institute of Foreign Languages in Phnom Penh is a prime example of the innovative designs inspired by "New Wave Architecture." The exterior of the library building was designed to look like a traditional farmer's straw hat, seen through its ribbed three-dimensional exposed concrete column in the radial form. Notes from the Western influences are etched in by the extensive use of exposed concrete as finishing materials. The reinforced structure that allows the flying effect that can be seen at the Olympic Stadium. Another notable influence is the use of modularity proportion rules that were used as a designed tool in the West and in particular in Le Corbusier's works. Le Corbusier was considered the father of Modernism, the movement that made architecture accessible to all classes of people. Modernism's philosophy is that "less is more", expression invented by the architect Mies Van Der Rohe, and architecture was stripped off from excessive unnecessary ornaments that were seen in elite lifestyle. Modernism was an era for collective living and communal projects such as apartment blocks, universities and city libraries etc. At the height of Modernism in the West, Vann Molyvann was the student of Le Corbusier. This showed that even in the post-colonial era, Phnom Penh was still influenced by architectural movement in France. Proving that architecture has no boundary and has an important role which brings people and places together.

THE FALL OF URBAN PLANNING

Then the horrific carnage of the Khmer Rouge regime turned the country's emerging urban planning into ground zero. Some architectural designs which once held Phnom Penh city as the forefront of the Southeast Asia region were destroyed.

The destruction of the creative arts, science, and technology, left a huge gap for the next generation of Cambodian architects to fill. The damage to the city space and the loss of human resources, left the country destitute until the nation started to rebuild itself in the early 2000s. The Khmer Rouge had left the Cambodian people struggling in balancing survival rather than to continue to build the nation in the image left from our forefathers. Forty years later, Cambodian architecture is now on the brink of revival. However, young architects are facing hard choices of continuing to incorporate architectural language into their work or to walk the path of a business mindset amidst the developers' financial world.

Although the city of Phnom Penh has developed into a modern city, there are no cohesive designs for urban planning. Modern demands for more private housing lead to the majority of new urban projects being designed by developers through a privatization process. Gated housing developments called "Borey" block public roads and infrastructure access, which causes traffic jams and flash floods from monsoon rains. However, the government has been tackling this problem and adapting to the changing landscape by making efforts to rebuild public infrastructure and has imposed laws of maintaining green spaces within each development.

Although urban planning is slowly being taken into consideration by the government, many young architects are still designing buildings for developers, not for the people or their community. The most lucrative trend at the moment is to design buildings that imitate old French cities in recent developments in Koh Pich and Euro Ville. The slew of developing real estate in the city is a great boost to the country's economy, but the buildings are just façades designed with little or no creativity, planning and functionality.

MOVING FORWARD

The historical heritage buildings such as the Post Office Square, the Chinese House, the Institute of Foreign Languages, the Chaktomuk Theatre and the Olympic Stadium are echoes of the past, an enduring reminder of the ingenuity from the 50s, 60s and 70s, and a testament to time. Current architects should take note for their future designs of the Phnom Penh skyline from the historical structures of architecture. Not for its traditional looks, but rather include the same foresight of urban planning and design references as our forefathers. Preserving historical buildings has demonstrated its commercial value and sustainability in most developed countries and cities in the world like Singapore, Italy and Siem Reap's heritage town.

In cities such as Phnom Penh and Siem Reap historical buildings promote national pride through heritage and cultural reminders to everyone, inspiring the people to work together towards a better future.

When I was a child, there were green gardens and spaces in front of the most famous market in Phnom Penh, the Central Market. Now, the market is surrounded with retail activities that replace green spaces and blocked by concrete pavements that cause flooding, traffic and other sorts of urban pollution. By rebuilding this green space, we will be able to open up a former public square for the community to use for leisure, offsetting the nuisance of busy traffic with breathable air. We will also have more rain gardens in the city that can absorb rainwater runoff that causes problematic flooding during heavy rain season. Addressing issues such as limited public space, road infrastructure, public transportation, and prioritizing urban planning can balance the economic imperatives and the needs for the quality of urban life in order to guide Phnom Penh toward resilience.
As Phnom Penh continues to build and evolve into a future metropolitan city, young Cambodian architects today have a chance to design better-structured cities amid the growth of commercialization and internationalization. We must prove that we can utilize urban planning and build like our forefathers by solving the current urban issues we face now. We can make architecture great again. Together we can restore Phnom Penh's uniqueness through preservation, urban planning, and by designing public spaces for the population.

ស្ថាបត្យកម្ម៖ ជាកត្តាចង្អុលបង្ហាញផ្លូវអភិវឌ្ឍន៍សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ចទៅថ្ងៃអនាគតនៃរាជធានីភ្នំពេញ សំដៅទៅរកភាពធន់ខ្លាំងជាងមុន

ច្នៃប្រឌិតថ្មីឡើងវិញនូវស្ថាបត្យកម្មសម័យបច្ចុប្បន្ន ដោយឈរលើមូលដ្ឋាននៃវប្បធម៌របស់ខ្លួនផ្ទាល់ នឹងអនុញ្ញាតឲ្យទីក្រុងមាននិរន្តរភាព សមស្របទៅនឹងបរិស្ថាន និងរបៀបនៃការរស់នៅរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ខុសពីគម្រូនាំចូលដែលមិនសមស្រប។

ដោយលោក ហ៊ុន ចាន់សាន

ស្ថាបត្យកម្មខ្មែរនាពេលបច្ចុប្បន្ន

ជាលក្ខណៈប្រវត្តិសាស្ត្រ ភ្នំពេញគឺជាទីក្រុងទំនើបមួយ។ ស្ថាបត្យកម្មលេចធ្លោនៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ គឺជាតំណាងនៃការផ្លាស់ប្តូរបេតិកភណ្ឌវប្បធម៌ សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច។ សម័យកាលប្រកបដោយភាពសម្បូរបែបជាងគេនៃប្រវត្តិសាស្ត្រស្ថាបត្យកម្ម និងទំនើបកម្មរបស់កម្ពុជា គេអាចមើលឃើញនៅក្នុង "ស្ថាបត្យកម្មអង្គរ" "ស្ថាបត្យកម្មធ្វើពីឈើ" "ស្ថាបត្យកម្មអាណានិគម" និង "ស្ថាបត្យកម្មថ្មីខ្មែរ"។ល។ ការនាំមកដោយប្រពៃណីទំនៀមទំលាប់ ឥទ្ធិពលបរទេស ទីតាំងភូមិសាស្ត្រ និងទំនើបកម្មដែលត្រូវបានធ្វើឡើងដោយសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច និងមនុស្ស បានផ្តល់ឲ្យស្ថាបត្យកម្មនូវតួនាទីមួយពិសេស នាំឲ្យមានជំនួបរវាងប្រជាជននិងទីកន្លែងដែលប្រជាជនរស់នៅ។

នៅក្នុងដំណើរប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជា គេអាចឃើញឧទាហរណ៍ល្អៗជាងគេមួយចំនួននៃស្ថាបត្យកម្ម ដែលកើតចេញពីភាពចាំបាច់ត្រូវកសាងរួមគ្នានូវសំណង់មួយចំនួនសម្រាប់សហគមន៍មនុស្សរស់នៅនិងប្រើប្រាស់។ មហាក្សត្រខ្មែរបានកសាងប្រាង្គប្រាសាទដ៏ពិសិដ្ឋនានា សម័យអាណាព្យាបាលបានកំណត់ស្ទីលនៃការរស់នៅថ្មីមួយ ជុំវិញសេរីភាពនៃការបញ្ចេញទេពកោសល្យ រីឯសង្គមរាស្ត្រនិយម បន្ទាប់ពីកម្ពុជាទទួលបានឯករាជ្យភ្លាម ក៏បានសាងសង់កន្លែងធ្វើការ សួនសាធារណៈ និងសាកលវិទ្យាល័យជាច្រើន។

បន្ទាប់មក របបខ្មែរក្រហមបានឡើងកាន់កាប់ប្រទេសទាំងមូល ពេលនោះ សិល្បករ និងអ្នកជំនាញជាច្រើនរូបត្រូវបានសម្លាប់ចោល។ តាមរបៀបនេះ ប្រទេសកម្ពុជាដែលពីមុនមានភាពរីកចម្រើនយ៉ាងពេញទំហឹង ត្រូវបានប្រែក្លាយជាសង្គមកសិកម្ម។ បច្ចុប្បន្ននេះ ប្រជាជនកម្ពុជាកំពុងកសាងប្រទេសរបស់ខ្លួនឡើងវិញ តាមរយៈពាណិជ្ជកម្ម និងការដោះដូរនានា ប៉ុន្តែ វាក៏ដល់ពេលហើយដែរដែលយើងត្រូវរៀនមេរៀនប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់យើង និងដកបទពិសោធន៍ យកគំនិតមកបង្កើតស្ថាបត្យកម្មមួយ ដែលអាចធ្វើឲ្យលំហសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ និងជីវិតរស់នៅក្នុងសង្គម មានភាពប្រសើរឡើង។

ចក្ខុវិស័យនៃស្ថាបត្យកររាមច្បង

យុវស្ថាបត្យករខ្មែរជាច្រើនបានទទួលឥទ្ធិពលពីស្នាដៃរបស់លោក វណ្ណ មុលីវណ្ណ។ លោកត្រូវបានចាត់ទុកជាបិតានៃស្ថាបត្យកម្មថ្មី និងបានរួមចំណែកនៅក្នុងការកសាងសង្គមរាស្ត្រនិយម ដែលជាសម័យកាលមួយបង្កើតឡើងដោយព្រះអង្គម្ចាស់ នរោត្តម សីហនុ នៅក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៥០ ជាបទពិសោធន៍មួយនៃសង្គមនយោបាយនិងសេដ្ឋកិច្ច ដែលបានអនុញ្ញាតឲ្យសិល្បៈ និងស្ទីលស្ថាបត្យកម្មពិសេសមួយ មានភាពរុងរឿង និងធ្វើឲ្យរបៀបនៃការរស់នៅរបស់ប្រជារាស្ត្រមានភាពប្រសើរឡើង។

សង្គមរាស្ត្រនិយមបានជម្រុញឲ្យមានការបណ្តុះបណ្តាលស្ថាបត្យករខ្មែរជាច្រើនរូបនៅបរទេស ក្នុងបណ្តាប្រទេស ដូចជាបារាំង និងសហរដ្ឋអាមេរិក ក្នុងនោះមាន លោក វណ្ណ មុលីវណ្ណ លោក លូ បានហាប់ និងលោក ម៉ម សុផាន់ណា ជាដើម។ ពេលត្រឡប់មកវិញ ក្រុមស្ថាបត្យករទាំងនេះបានរៀបចំទីក្រុងភ្នំពេញទំនើប នៅក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៥០ និងឆ្នាំ១៩៦០។ ពួកលោកសុទ្ធតែជាស្ថាបត្យករសំខាន់ៗ នៅក្នុងការរៀបចំទីក្រុង ដែលយើងស្គាល់បច្ចុប្បន្ននេះ។

សម័យកាលនៃរូបបរិវត្តន៍សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ចនេះ បាននាំប្រយោជន៍ជាច្រើនជូនប្រជាពលរដ្ឋខាងផ្នែកសុខមាលភាព ដោយជម្រុញឲ្យប្រជារាស្ត្រខ្មែរទុកផ្នត់គំនិតជាកសិករមួយអន្លើសិន ហើយបែរមករកការអប់រំសិល្បៈតូរ្យតន្ត្រីនិងឧស្សាហកម្មកែច្នៃ។ សម័យនោះ ភ្នំពេញត្រូវបានគេដាក់ឈ្មោះថា ទីក្រុងគុជនៅអាស៊ី ហើយភ្នំពេញក៏ធ្លាប់ទទួលរៀបចំផងដែរនូវព្រឹត្តិការណ៍កីឡាជាតិនិងអន្តរជាតិធំៗ។ សំណង់អគារស្ថាប័នមួយចំនួនដូចជាស្តាតអូឡាំពិក និងសាកលវិទ្យាល័យជាច្រើន ត្រូវបានកសាងឡើង ដោយបញ្ចូលគ្នានូវឥទ្ធិពលស្ថាបត្យកម្មបស្ចិមលោក និងបរិបទក្នុងស្រុក។ ទស្សនាទានកសាងសំណង់អគារនាសម័យកាលនោះ គិតគូរដល់ទំនាក់ទំនងរវាងទីតាំង និងបរិស្ថានជុំវិញ ជាអាទិ៍ តួនាទីរបស់ពន្លឺធម្មជាតិ ខ្យល់ និងម្លប់សម្រាប់ការពារថ្ងៃជាដើម។

ពាក្យថា ស្ថាបត្យកម្មថ្មីខ្មែរ គឺសំដៅទៅដល់សំណង់អគារដែលទទួលឥទ្ធិពលទំនើប នាំចូលពីគម្រូស្ថាបត្យកម្មបស្ចិមលោក និងប្រើលក្ខណៈស្ថាបត្យកម្មខ្មែរក្នុងស្រុក។ លក្ខណៈស្ថាបត្យកម្មក្នុងស្រុកទាំងនេះ យកគំនិតចេញពីស្ថាបត្យកម្មបុរាណ ដែលសមស្របទៅនឹងអាកាសធាតុត្រូពិករបស់ប្រទេសកម្ពុជា។ ជាក់ស្តែង ស្ថាបត្យកម្មខ្មែរប្រើសសរ ជាឧបករណ៍លើកសំណង់ឲ្យផុតពីផ្ទៃដីធម្មជាតិ ដោយបង្កើតជាកន្លែងបើចំហធំមួយនៅខាងក្រោមសំណង់ សម្រាប់ការប្រើប្រាស់រួមគ្នា និងការពារសំណង់ឲ្យចាកផុតពីទឹកលិច ក្នុងរដូវវស្សា។ លើសពីនេះទៀត ការលើកសំណង់ឲ្យខ្ពស់ផុតពីដីដោយប្រើសសរ ក៏អាចធ្វើឲ្យសំណង់ឃ្លាតឆ្ងាយពីកំដៅដែលជះចេញពីដីក្នុងរដូវប្រាំងផងដែរ។

វិទ្យាស្ថានភាសាបរទេសនៅភ្នំពេញគឺជាឧទាហរណ៍ដ៏ល្អមួយដែលឆ្លុះបញ្ចាំងពីស្ថាបត្យកម្មច្នៃប្រឌិតថ្មី បង្កើតឡើងដោយ "រលកស្ថាបត្យកម្មថ្មី"។ ជញ្ជាំងជុំវិញអគារបណ្ណាល័យមានទម្រង់ស្រដៀងគ្នានឹងម្នូកចាក់ស្លឹកត្នោតបុរាណរបស់កសិករខ្មែរ ដែលមានរាងមូល និងមានសសរបេតុងបីជ្រុងនៅជុំវិញ។ ឥទ្ធិពលស្ថាបត្យកម្មបស្ចិមប្រទេសត្រូវបានសង្កេតឃើញ ជាអាទិ៍ នៅក្នុងការប្រើប្រាស់បេតុងជាសម្ភារសំអាតចុងក្រោយ។ រចនាសម្ព័ន្ធស្ថាបត្យកម្មស្តាតអូឡាំពិកមានលំហខ្យល់ចេញចូលធំៗច្រើន មើលទៅ ដូចជាសំណង់កំពុងហោះ។ ឥទ្ធិពលគួរឲ្យកត់សម្គាល់មួយទៀត គឺត្រូវបានគេពិនិត្យឃើញនៅក្នុងការអនុវត្តក្បួនសមមាត្រនិងម៉ូឌុលដដែលៗ ដែលជាឧបករណ៍គេប្រើប្រាស់នៅក្នុងការកសាងសំណង់នៅបស្ចិមលោក ជាអាទិ៍ ដោយស្ថាបត្យករ Corbusier លោកត្រូវបានគេចាត់ទុកជាបិតានៃស្ថាបត្យកម្មទំនើប និងបានផ្លាស់ប្តូរស្ថាបត្យកម្ម ដោយផ្តល់លទ្ធភាពឲ្យប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់ស្រទាប់វណ្ណៈអាចប្រើប្រាស់សំណង់ស្ថាបត្យកម្មថ្មីនេះបាន។ ទស្សនវិជ្ជានៃចលនាស្ថាបត្យកម្មទំនើប ("តិចគឺច្រើន" របស់ស្ថាបត្យករឈ្មោះ Mies Van Der Rohe) បានដកចេញអស់ពីស្ថាបត្យកម្មនូវអ្វីដែលជាការតែងលម្អជ្រុលហួសហេតុ គ្មានប្រយោជន៍ នោះគឺជារបៀបនៃការរស់នៅរបស់បញ្ញវន្ត។ ចលនាស្ថាបត្យកម្មទំនើប គឺជាសម័យកាលមួយដែលផ្តោតជុំវិញគម្រោងសម្រាប់ការប្រើប្រាស់រួមគ្នា និងការកសាងសំណង់ដូចជា អគារស្នាក់នៅ សំណង់សាកលវិទ្យាល័យ ឬបណ្ណាល័យក្រុង។ល។ នៅក្នុងពេលដែលចលនាស្ថាបត្យកម្មទំនើបឈានដល់កម្រិតកំពូលនៅបស្ចិមលោក លោក វណ្ណ មុលីវណ្ណ សម័យនោះ គឺជាសិស្សរបស់លោក Le Corbusier។ នេះបង្ហាញថាក្រោយសម័យអាណាព្យាបាលបារាំង ភ្នំពេញនៅតែទទួលឥទ្ធិពលពីចលនាស្ថាបត្យកម្មបារាំងនៅឡើយ ហើយថា ស្ថាបត្យកម្មពិតជាគ្មានព្រំដែននោះទេ ស្ថាបត្យកម្មមានតួនាទីសំខាន់មួយ នោះគឺតួនាទីប្រមូលផ្តុំមនុស្សម្នា និងទីកន្លែងដែលមនុស្សម្នារស់នៅ។

ការធ្លាក់ចុះនៃនគរូបនីយកម្ម

បន្ទាប់មក ការសម្លាប់រង្គាលដ៏រន្ធត់នៃរបបខ្មែរក្រហម បានបំផ្លិចបំផ្លាញទាំងស្រុងនូវនគរូបនីយកម្ម ដែលទើបនឹងចាប់កំណើតឡើង នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ គម្រោងស្ថាបត្យកម្មនានា ដែលសំដៅទៅធ្វើឲ្យទីក្រុងភ្នំពេញ គឺជាទីក្រុងបុព្វនិមិត្តនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍ ត្រូវបានបំផ្លាញចោលទាំងស្រុង។ បន្ទាប់ពីការកម្ទេចចោលនៃសិល្បៈវិទ្យាសាស្ត្រ និងបច្ចេកវិទ្យានោះទៅ ស្ថាបត្យករខ្មែរជំនាន់បន្តមកទៀត ប្រឈមមុខនឹងកង្វះចន្លោះដ៏ធំដែលពួកគេត្រូវបំពេញបន្ថែម។ ការខូចខាតលំហក្នុងទីក្រុង និងការបាត់បង់ធនធានមនុស្សបានធ្វើឲ្យប្រទេសធ្លាក់ទៅក្នុងសភាពតោកយ៉ាកយ៉ាងក្រៃលែង រហូតដល់ដើមទសវត្សរ៍ឆ្នាំ២០០០ ប៉ុណ្ណោះ ទើបប្រទេសនេះបានចាប់ផ្តើមអភិវឌ្ឍខ្លួនឡើងវិញ។ជាមួយពួកខ្មែរក្រហម ប្រជាជនកម្ពុជាត្រូវតស៊ូដើម្បីត្រដររស់ ជាជាងបន្តកសាងប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួនទៅតាមគំរូនៃបុព្វបុរស។ ៤០ឆ្នាំក្រោយមក ស្ថាបត្យកម្មខ្មែរឈានដល់ចំណុចកំពុងចាប់ផ្តើមកើតថ្មីមួយទៀតហើយ។ ប៉ុន្តែ យុវស្ថាបត្យករកំពុងប្រឈមមុខទៅនឹងជម្រើសដ៏លំបាកមួយចំនួន មានន័យថា តើពួកគេត្រូវបន្តបញ្ចូលភាសាស្ថាបត្យកម្មមួយចំនួនទៅក្នុងការងាររបស់ពួកគេ ឬក៏ត្រូវសម្រេចទៅតាមផ្នត់គំនិតនៃពិភពហិរញ្ញវត្ថុរបស់ក្រុមហ៊ុនអចលនទ្រព្យ។

ទោះបីជាទីក្រុងភ្នំពេញបានក្លាយជាទីក្រុងទំនើបមួយហើយក្តី ក៏ប៉ុន្តែគេមិនទាន់ឃើញមានទស្សនាទាននគរូបនីយកម្មមួយ ដែលមានភាពស៊ីសង្វាក់នៅឡើយទេ។ តម្រូវការបច្ចុប្បន្នខាងផ្នែកលំនៅដ្ឋានឯកជនកាន់តែច្រើនឡើងធ្វើឲ្យមានផលវិបាកដែលថា ភាគច្រើននៃគម្រោងក្រុងថ្មីៗ ត្រូវបានបង្កើត និងអនុវត្តដោយក្រុមហ៊ុនអចលនទ្រព្យ នៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃដំណើរការធ្វើឯកជនភាវូបនីយកម្មប៉ុណ្ណោះ។ លំនៅដ្ឋាននៅក្នុងបុរីកាត់ផ្លូវសាធារណៈ និងការប្រើប្រាស់ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធឯកជន ធ្វើឲ្យមានការកកស្ទះចរាចរណ៍ និងអាចបង្កឲ្យមានទឹកជំនន់លឿននៅក្នុងរដូវវស្សា។ ប៉ុន្តែ រាជរដ្ឋាភិបាលនៅតែខិតខំប្រឹងប្រែងដោះស្រាយបញ្ហានេះ ព្រមទាំងសម្របទៅតាមការវិវឌ្ឍនៃទីក្រុង ព្រមទាំងខិតខំកសាងឡើងវិញនូវហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធសាធារណៈ និងដាក់កំហិតឲ្យអនុវត្តច្បាប់ស្តីពីការរក្សាឲ្យមានសួនបៃតងនៅក្នុងគម្រោងនីមួយៗ។

ទោះបីជានគរូបនីយកម្មត្រូវបានគិតគូរជាបណ្តើរៗដោយរាជរដ្ឋាភិបាលហើយក្តី ប៉ុន្តែយុវស្ថាបត្យករជាច្រើនរូប នៅតែបន្តកសាងអគារសម្រាប់ក្រុមហ៊ុនអចលនទ្រព្យ គឺមិនមែនសម្រាប់ប្រជាពលរដ្ឋ ឬសម្រាប់សហគមន៍របស់ពួកគេនោះទេ។ នៅពេលនេះ ទំនោរនាំឲ្យគេរកប្រាក់ចំណេញបានច្រើន គឺការកសាងសំណង់អគារដែលយកគំរូតាមក្រុងបុរាណបារាំង ដូចជាករណីគម្រោងថ្មីៗនៅកោះពេជ្រ ឬគម្រោងក្រុងអឺរ៉ុបជាដើម។ គម្រោងអចលនទ្រព្យជាច្រើននៅក្នុងក្រុងបាននិងកំពុងជួយជម្រុញឲ្យមានកំណើនសេដ្ឋកិច្ចនៅក្នុងប្រទេសក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែសំណង់អគារជាច្រើនមានតែមុខប៉ុណ្ណោះ ហើយគ្មានការកែច្នៃអ្វីនោះទេ ឬមានតិចតួចណាស់ គ្មានផែនការកម្ម ឬគ្មានភាពចាំបាច់នៃមុខងារឡើយ។

ដើរឆ្ពោះទៅអនាគត

សំណង់អគារបេតិកភណ្ឌ ដូចជាអគារប្រៃសណីយ៍ ផ្ទះចិន វិទ្យាស្ថានភាសាបរទេស រោងមហោស្រពចតុមុខនិងស្តាតអូឡាំពិកជាដើម សុទ្ធតែជាកេរ្តិ៍មរតកបន្សល់ទុកពីអតីតកាល គឺជាការរំលឹកឡើងវិញនៃវិស្វកកម្មភាពទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៥០ ឆ្នាំ១៩៦០ និងឆ្នាំ១៩៧០ និងជាសក្ខីកម្មមួយនៃប្រវត្តិសាស្ត្រ។ ដើម្បីកសាងអនាគតទេសភាពដ៏ធំនៃទីក្រុងភ្នំពេញ ស្ថាបត្យករបច្ចុប្បន្នគួរតែទាញយកបទពិសោធន៍ស្ថាបត្យកម្មប្រវត្តិសាស្ត្រទាំងនេះ។ ការដកបទពិសោធន៍នេះ មិនមែនយកតាមគំរូបុរាណនោះទេ ប៉ុន្តែគឺត្រូវបញ្ចូលចក្ខុវិស័យនគរូបនីយកម្មដូចគ្នា អ្វីដែលល្អៗ និងគំនិតច្នៃប្រឌិតរបស់បុព្វបុរសយើង។ ការអភិរក្សសំណង់អគារប្រវត្តិសាស្ត្របានបង្ហាញថា ការអភិរក្សនេះនាំមកនូវតម្លៃពាណិជ្ជកម្ម និងពង្រឹងទីក្រុងប្រកបដោយនិរន្តរភាព នៅក្នុងភាគច្រើននៃបណ្តាប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍ និងទីក្រុងនានាក្នុងពិភពលោក ដូចជាក្នុងប្រទេសសឹង្ហបុរី ប្រទេសអ៊ីតាលី និងក្រុងបេតិកភណ្ឌសៀមរាបជាដើម។ នៅក្នុងទីក្រុងដូចជាទីក្រុងភ្នំពេញ និងក្រុងសៀមរាបនេះ សំណង់អគារប្រវត្តិសាស្ត្រនាំមកនូវមោទនភាពជាតិ នោះគឺសំណង់បេតិកភ ណ្ឌនិងវប្បធម៌ល្បីៗ សម្រាប់យើងទាំងអស់គ្នាដែលផ្តល់គំនិតឲ្យមនុស្សម្នាចង់ធ្វើការរួមគ្នា ដើម្បីកសាងអនាគតមួយឲ្យភ្លឺស្វាងជាងនេះ។ កាលខ្ញុំនៅពីក្មេងមានសួនបៃតងនៅមុខផ្សារដែលល្បីជាងគេនៅទីក្រុងភ្នំពេញ នោះគឺផ្សារថ្មី។ បច្ចុប្បន្ននេះ ផ្សារថ្មីព័ទ្ធជុំវិញទៅដោយហាងទំនិញ ដែលគេសាងសង់នៅលើដីអតីតសួនបៃតងកាលពីមុន ព្រមទាំងខណ្ឌចែកដោយចិញ្ចើមផ្លូវធ្វើពីបេតុង ដែលបង្កឲ្យមានទឹកដក់ ចរាចរណ៍កកស្ទះ ព្រមទាំងមានប្រភេទនៃការបំពុលក្រុងផ្សេងទៀតផង។ ប្រសិនបើយើងកសាងសួនបៃតងទាំងនេះឡើងវិញ នោះយើងនឹងអាចបើកលំហសាធារណៈពីមុននេះឡើងវិញ ដើម្បីឲ្យប្រជាពលរដ្ឋប្រើប្រាស់ សម្រាប់ការដើរលំហែកំសាន្ត និងកាត់បន្ថយខ្លះៗនូវការរំខានដោយភាពណែនណាន់តាន់តាប់នៃចរាចរណ៍ ដោយនាំមកវិញនូវខ្យល់ដែលធ្វើឲ្យប្រជាពលរដ្ឋស្រួលដកដង្ហើម។ យើងថែមទាំងអាចបង្កើតសួននៅក្នុងក្រុងដើម្បីស្រូបយកទឹកភ្លៀង ដែលបង្កបញ្ហាទឹកជំនន់នៅក្នុងរដូវភ្លៀងទៀតផង។

ដោយប្រឈមមុខដោះស្រាយនឹងបញ្ហា ដូចជាកង្វះសួនសាធារណៈ ហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធផ្លូវថ្នល់ និងបញ្ហាដឹកជញ្ជូនសាធារណៈ ព្រមទាំងផ្តល់អាទិភាពដល់នគរូបនីយកម្ម យើងនឹងអាចរក្សាបាននូវតុល្យភាពរវាងតម្រូវការខាងផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច និងតម្រូវការសម្រាប់ការរស់នៅក្នុងក្រុង ដើម្បីចង្អុលបង្ហាញផ្លូវទីក្រុងភ្នំពេញសំដៅទៅរកភាពធន់។

ខណៈដែលទីក្រុងភ្នំពេញបន្តអភិវឌ្ឍខ្លួន និងក្លាយទៅជាទីក្រុងមួយដ៏ធំ យុវស្ថាបត្យករខ្មែរបច្ចុប្បន្ននេះនៅមានលទ្ធភាពរៀបចំទីក្រុងមួយដែលមានរចនាសម្ព័ន្ធប្រសើរជាងនេះ នៅក្នុងបរិបទធុរកិច្ចភាវូបនីយកម្ម និងអន្តរជាតិភាវូបនីយកម្មកាន់តែខ្លាំងឡើង។ យើងត្រូវតែបង្ហាញឲ្យឃើញថាយើងមានលទ្ធភាពប្រើប្រាស់ផែនការក្រុង និងកសាងដូចបុព្វបុរសយើងកាលពីមុន ដោយដោះស្រាយបញ្ហាក្រុងបច្ចុប្បន្នដែលយើងកំពុងប្រឈមមុខ។ យើងអាចផ្តល់ភាពអស្ចារ្យដល់ស្ថាបត្យកម្មជាថ្មីម្តងទៀត។ យើងអាចរួមគ្នាធ្វើឲ្យទីក្រុងភ្នំពេញក្លាយជាទីក្រុងដ៏ល្អឯកតែមួយគត់ ដោយសារតែការអភិរក្សនគរូបនីយកម្ម និងទស្សនាទាននៃការកសាងសួនសាធារណៈ ដើម្បីជាប្រយោជន៍របស់ប្រជាពលរដ្ឋ។

Nous devons apprendre à devenir résilients

En conclusion des débats de la conférence, cette synthèse revient sur la façon dont nous pouvons œuvrer dans un monde incertain pour reconstruire un environnement sécure et redonner sens à la citoyenneté après les catastrophes. **PAR LIONNEL PRIGENT**

© J.M. Théodat

Port au Prince : la cathédrale effondrée après le séisme.

Port-au-Prince: the collapse cathedral after the earthquake.

ទីក្រុង Port au Prince៖ វិហារកាតូលិកបាក់រលំបន្ទាប់ពីរញ្ជួយដី

Kigali, patrouille en 1994.

Kigali, patrol in 1994.

ទីក្រុង Kigali៖ ការដើរល្បាត នៅឆ្នាំ១៩៩៤

1
Nous vivons dans un monde de l'incertain

Nous vivons dans un monde de l'incertain, balloté par les évènements et sommés de nous en accommoder. Les crises, quelle que soit leur violence, ne sont jamais des fins. Le temps s'écoule, les populations s'adaptent, les causes de la crise s'éloignent et il faut bien alors continuer à vivre. Nouakchott, Port-au-Prince, Kigali et bien sûr, Phnom Penh. Toutes ces villes, de différentes manières ont vécu des crises majeures, à différents moments de leur histoire : inondations, tremblements de terre, assassinats de masse, génocide.
Mais ces villes ont aussi le pouvoir aujourd'hui de porter témoignage des conditions par lesquelles elles ont commencé à écrire une nouvelle page de leur histoire, elles ont appris de la catastrophe.
Ces expériences nous ont aidés au cours de cette journée à envisager « la ville résiliente, pour penser les défis de la reconstruction urbaine ».
Le sujet est d'importance.
En effet, malgré l'amélioration de nos connaissances, malgré les efforts portés pour le développement, partout dans le monde, les possibilités de crises se dressent devant nous :
-- crise environnementale bien sûr, sur le climat, la biodiversité, la gestion de l'eau ;
-- crise sociale et menaces économiques ;
-- crise technologique enfin... autour de la circulation des données...
Aucun pays ne peut prétendre aujourd'hui être certain d'échapper à l'une de ces crises. Nous en avons eu le rappel ce matin : déjà 1,5 milliards d'habitants sont soumis à au un moins un risque naturel majeur.
Nous devons apprendre à devenir résilients !

2
Qu'est-ce que la résilience ?

Gabriel Fauveaud a défini, dans son introduction, la résilience comme la capacité des villes et des habitants à se relever d'un événement traumatique.
Les traumatismes provoqués sont forts et restent présents très longtemps.
Ce sont les populations les plus fragiles qui souffrent le plus mais ce sont elles aussi qui doivent le plus faire preuve de résilience. C'est donc aussi une qualité qui doit habiter les plus vulnérables.
Car après la catastrophe, il faut retrouver un rythme plus normal de la vie. Reconstruire.
« Faire renaître une ville morte », comme l'indiquait Pa Socheat Vong, la résilience est une force de vie, celle qui permet de surmonter la catastrophe pour redonner espoir.

© AKP

Phnom Penh, 1979.

Phnom Penh, 1979.

ភ្នំពេញ ឆ្នាំ១៩៧៩

Pour renaître, mais pas à l'identique. La résilience, ce n'est pas un retour à un état antérieur. C'est bien un accès à un nouvel état, un nouveau commencement qui définit un environnement inédit, social, économique, environnemental.
Fabienne Luco nous en donne l'illustration à Phnom Penh. Les bâtiments de la ville ont continué d'exister, mais leurs usages ont changé : l'église des sœurs de la Providence, ancien orphelinat, devenue habitat collectif.
Cette qualité nous permet donc de mieux gérer le risque et d'apprendre des expériences passées pour mieux anticiper l'irruption de problèmes, qui seront chaque fois inédits. Il s'agit bien de nous prémunir, en veillant à entretenir les capacités d'adaptation et à penser la reconstruction vers moins de risque...
C'est pourquoi la gestion du risque a une dimension politique, sociale et économique, dont les objectifs majeurs sont de réduire la vulnérabilité et d'anticiper les capacités de résilience...

Phnom Penh, 2019. / Phnom Penh, 2019. / ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៩

We must learn to become resilient

This synthesis concludes our conference discussions by looking at how we can work in an uncertain world to rebuild a safe environment and restore the meaning of citizenship after disasters. **BY LIONEL PRIGENT**

1
We live in a world of uncertainty

We live in a world of uncertainty; we are shaken up by events and forced to come to terms with them. Crises, however violent, are never ends. Time passes, people adapt, the causes of the crisis move away and we must continue to live. Nouakchott, Port-au-Prince, Kigali and, of course, Phnom Penh. All of those cities have, in different ways, experienced major crises at different times in their history: flooding, earthquakes, mass killings, genocide.
But these cities now also have the power to bear witness to the conditions in which they began writing a new page of their history; they have learnt from disaster.
Such experiences have helped us consider "the resilient city, to think about the challenges of urban reconstruction."
It is a weighty subject.
Although we have gained much insight and despite the efforts invested in development, potential crises are everywhere in the world:
-- Environmental crises that relate to climate change, biodiversity, water management;
-- Social crises and economic threats;
-- And, finally, technology crises involving data flow.
No country today can claim to be safe from one of those crises. We heard it this morning: 1.5 billion people are already threatened by at least one major natural hazard.
We must become resilient!

2
What is resilience?

Gabriel Fauveaud proposed a definition in his introduction. Resilience is the capacity of cities and their citizens to bounce back from a traumatic event.
Trauma can run deep and last a very long time.
The most vulnerable people suffer the most, but they are also the ones who must be most resilient. It is therefore a quality that the most vulnerable must develop.
Once the disaster is over, one has to return to a more normal pace of life. Rebuild.
"Bringing a dead city back to life," was how Pa Socheat Vong put it. Resilience is a life force, enabling a person to overcome disaster and rekindle hope.
Coming back to life, yes, but not to the exact same life. Resilience is not a return to a previous state. It is actually a move forward, into a new state, a new beginning in an environment that is new socially, economically, and environmentally.
Fabienne Luco depicts this phenomenon in Phnom Penh. The city's buildings continued to exist, but they were put to different uses. The Church of the Sisters of Providence, previously an orphanage, was turned into collective housing.
Resilience empowers us to better manage risk and to learn from past experiences to better anticipate problems that were never seen before. We have to prepare for them, maintain our adaptability, and think of reconstruction as risk reduction.
Risk management therefore has a political, social, and economic dimension. Its aims are to reduce vulnerability and anticipate the capacity for resilience.

© Fond Khieu Kanharith

Foule à l'entrée de Phnom Penh, 1979.

Crowd at the entrance to Phnom Penh, 1979.

មនុស្សម្នានៅមាត់ច្រក ចូលទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ១៩៧៩

3
Le temps qui suit la catastrophe est une affaire humaine.

Ce que nous retenons des témoignages sur le désastre qui est intervenu à Phnom Penh, c'est à quel point la catastrophe est incommensurable. Alors que Phnom Penh était peuplée de 2 millions d'habitants en 1975, il ne restait que 60 habitants dans une ville fantôme à la fin de 1978. Pourtant, dès janvier 1979, les populations sont arrivées peu à peu.
Fabienne Luco est revenue, comme anthropologue, sur l'arrivée des habitants, les conditions de leur retour. La résilience est le fait de la population, qui s'est installée, qui s'est arrangée avec les conditions qu'elle rencontrait, pour trouver un abri, accéder à un peu de sécurité, pour reprendre des forces.
Chandevy Men Sisowath nous a confié son émouvant souvenir. « Être jeune à Phnom Penh, dans les années 1980 » ne ressemblait en aucune façon aux conditions rencontrées ailleurs. Elle nous a fait le récit d'une vie quotidienne de la survie, d'un retour dans des conditions précaires, avec en mémoire le conflit et les deuils qu'il avait provoqué dans toutes les familles.
Ce sont aussi les pénuries alimentaires, les difficultés pour acheter des provisions et mobiliser les personnes pour réorganiser les services.
Décidément, dès après la catastrophe, reconstruire est avant tout l'affaire de femmes et d'hommes.

Kigali, travaux communautaires.

Kigali, community work.

ទីក្រុង Kigali ការងារសហគមន៍

Orphelinat installé dans une ancienne chapelle.

Orphanage settled in a former chapel.

មណ្ឌលកុមារកំព្រា នៅក្នុងវិហារកាតូលិក បុរាណមួយ

Enfants à Phnom Penh, 1982.

Children in Phnom Penh, 1982.

កុមារនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ឆ្នាំ១៩៨២

© AKP

4
La vie et rien d'autre ?

La vie reprend ses droits, toujours !!! Toutes les histoires de l'humanité nous instruisent sur le renouveau impératif qui suit les catastrophes.
Mais la résilience n'est pas une assurance de permettre de meilleures conditions d'existence à termes.
Dans le premier atelier, Jean-Marie Théodat, à partir de son expérience de Port-au-Prince, nous a rappelé les nombreuses menaces qui pèsent encore après la catastrophe.
Pour sa part, Fabienne Luco explique la difficulté à réinventer la vie quotidienne, à gérer les parties communes des immeubles, les espaces publics, qui sont régulièrement accaparés.
Il faut un effort d'organisation pour pouvoir dépasser le moment de la survie…
Et c'est là que la place des institutions, sous quelques formes que ce soit, devient nécessaire pour organiser le long terme…
Jean-Marie Théodat expose en effet à quel point la résistance face à l'État, l'absence de capacité de régulation compromet toute possibilité de dépasser l'après-crise.

Population au bord du Tonlé Bassac après l'incendie du quartier.

Population on the edge of the Tonlé Bassac after the neighbourhood fire.

ប្រជាពលរដ្ឋនៅ មាត់ទន្លេបាសាក់ បន្ទាប់ពីអគ្គីភ័យ ឆាបឆេះសង្កាត់នេះ

3
After the disaster: a human affair

Our takeaway from the accounts of the disaster that hit Phnom Penh is that such a catastrophe is simply incommensurable. While Phnom Penh had a population of 2 million in 1975, the ghost city that it had become by the end of 1978 had only 60 inhabitants. But as early as January 1979, people slowly started coming back.
Fabienne Luco has analysed, from an anthropological perspective, the residents' arrival and the conditions of their return. Resilience was embodied by the people who settled back and dealt with the situation to find a shelter, a bit of safety, and recuperate.
Chandevy Men Sisowath shared a touching memory with us. To be "Young in Phnom Penh in 1979" was radically different from the conditions anywhere else. She recounts her daily life of survival, the precarious conditions of her return, with the conflict in mind and the bereavements suffered by every family.
There were stories of food shortages, difficulties in buying supplies and mobilizing people to get services back up and running.
In the immediate aftermath of the disaster, rebuilding is first and foremost a human affair.

4
Nothing else but life?

Life takes its course, always! All of humankind's stories tell us about the absolute need for renewal after a disaster.
But resilience does not guarantee better living conditions in the long run.
In our first workshop, Jean-Marie Théodat spoke of his experience in Port-au-Prince, reminding us of the many threats that loom after the disaster.
Fabienne Luco explained how hard it was to get back to normal daily life, to manage the shared spaces in buildings and public spaces that are often monopolized.
To get beyond the moment of survival, an organizational effort is required which stresses the necessary role of institutions, in their various forms, in providing long-term organization.
Jean-Marie Théodat pointed out how resistance to government and the absence of regulatory capacity undermine any possibility of going beyond the post-crisis state.

Borey de la compagnie Peng Huoth.

Borey of the Peng Huoth company.

បុរីក្រុមហ៊ុនប៉េងហួត

© Lim Bunhok

Logements neufs pour relogement.

New housing for rehousing.

ផ្ទះសម្បែងថ្មីៗសម្រាប់សម្រាប់អ្នកមកនៅថ្មី

© PPWSA

Pose de canalisation d'eau PPWSA/JICA

Laying of the PPWSA water main.

ការដ្ឋានតបណ្តាញទឹកស្អាតរបស់រដ្ឋាករទឹកស្វយ័ត ក្រុងភ្នំពេញ

5
Les conditions d'une vraie reconstruction

Il faut donc l'effort des hommes et des femmes. Il faut aussi du temps.
Christiane Blancot le rappelle : Phnom Penh a attendu 20 ans pour connaître les vraies conditions de la reconstruction. Si bien que les bâtiments ont été très abîmés par les 20 ans qui se sont écoulées après le départ des khmers rouges.
Il aura fallu encore une génération pour qu'apparaisse à Phnom Penh les ferments d'une nouvelle culture urbaine, notamment sous la forme d'habiter.
Car reconstruire une ville, c'est lui redonner l'ensemble des fonctions qui lui incombent, grâce aux économies d'agglomération, terme économique repris par Natharoun Ngo :
-- être un lieu d'accueil dans laquelle on vient chercher protection, habitat, emploi, avenir ;
-- être un lieu de marché dans lequel les habitants et les entreprises pourront trouver les ressources et les services souhaités ;
-- être un lieu qui permet les mobilités, ce qui implique l'existence d'infrastructures de transport ;
-- être un lieu de production des biens et des services marchands ;
-- être enfin un lieu où sont assurés l'éducation, la santé, la culture, etc.
Pour engager cette vraie reconstruction, sont nécessaires les dimensions structurelle, économique et sociale.

DIMENSION STRUCTURELLE

Si Mareth Mok nous a évoqués l'immédiate après-crise, son excellence Kep Chuktema a traduit la nécessité de pouvoir rebâtir les infrastructures.
« Une ville sans eau ni électricité, c'est comme une vie sans amour ».

5
The prerequisites for a true reconstruction

Effort is therefore required from men and women. And time is needed.
Christiane Blancot reminded us that it took Phnom Penh 20 years to understand the prerequisites for reconstruction, which meant that buildings were left to decay during the 20 years that elapsed after the Khmer Rouge left.
It took another generation for a new urban culture to take root in Phnom Penh, including in the ways of dwelling.
Rebuilding a city involves giving it back all its functions, by means of agglomeration economies, an economic term used by Natharoun Ngo. These functions include:
-- being a haven in which one finds protection, a place to live, a job, a future;
-- being a marketplace in which people and businesses can find the resources and services they are looking for;
-- being a place where one can move around, which requires a transportation infrastructure;
-- being a place of production of trade-related goods and services;
-- finally, being a place where education, health, culture, etc. are provided.
To begin with this true reconstruction effort, these structural, economic, and social aspects are necessary.

STRUCTURAL ASPECT

Mareth Mok spoke of the post-crisis period, while His Excellency Kep Chuktema highlighted the need to rebuild infrastructure.
"A city without water or electricity is like a life without love."
More concretely, His Excellency Ek Sonn Chan talked about getting the clean water network back into operation. He also highlighted how the reconstruction effort was undermined by a growing number of illegal hookups. Receipts and invoices were also a problem as some bills could not be collected due to misattribution, corruption, etc.
There is a power balance between institutions, responsible for implementing a service for all, and individual collections, seemingly inconsequential but which, as a whole, threaten the reconstruction effort.

Dans un exemple concret, son excellence Ek Sonn Chan a insisté sur les conditions de remise en œuvre des réseaux d'eau potable. Mais il a souligné aussi comment les efforts de reconstruction étaient compromis par les branchements illégaux qui se multipliaient… Les recettes des factures étaient elles aussi problématiques car une partie des factures n'était pas recouvrée en raison des erreurs d'attribution, de la corruption, etc.
Il y a ici la compréhension d'un rapport de force qui se noue entre les dynamiques institutionnelles qui doivent être garantes de la mise en œuvre d'un service pour tous et les captations individuelles, dont chacune semble sans conséquence mais la somme compromet les efforts de reconstruction…

DIMENSION ÉCONOMIQUE

La dimension économique ne doit pas être négligée. Dans la résilience, l'économie est aussi un facteur de risque.
Nous l'avons entendu de plusieurs façons au cours de cette journée : cela veut dire disposer d'un outil productif, pouvoir occuper des travailleurs dans cette activité et ne pas seulement faire commerce ! C'est ce que qui nous a été rapporté ce matin en rappelant que le Cambodge était devenue une nation privilégiée par ses partenaires du point de vue économique, permettant de participer aux échanges mondiaux, à la chaîne de fabrication des richesses.
Lorsque les réfugiés rentrent progressivement, il leur faut trouver du travail pour gagner leur vie. En 2004, Phnom Penh accueillait 300 usines, 200 000 ouvrières. Et à l'échelle du pays, le contrat de bonnes pratiques signé avec l'Organisation international du travail était un gage nécessaire pour rassurer sur le respect des standards de condition de travail et de rémunération des ouvrières.
Mais d'autres formes d'économie, porteuses d'innovation, ont aussi été portées autour : de l'économie circulaire, des start-up et des investisseurs sociaux. C'est toute l'expérience proposée par Hassan Hajam.

Branchement des habitants au réseau d'eau potable PPWSA.

Connecting the inhabitants to the PPWSA drinking water system.

ការតទឹករបស់ប្រជាព លរដ្ឋ ភ្ជាប់នឹងបណ្តាញទឹកស្អាតរបស់រដ្ឋាក រទឹកស្វយ័ត ក្រុងភ្នំពេញ

© PPWSA

Recensement des habitants à reloger.

Census of inhabitants for rehousing.

ការស្រង់ស្ថិតិប្រជាពលរដ្ឋដែលត្រូវបញ្ជូនទៅរស់នៅក្នុងទីតាំងថ្មី

6
La dimension sociale est essentielle

Il faut donc un changement de culture et une compréhension des attentes… collectives.
Faire cohésion… Ce que nous rappelle Nadine Umunoti Gatsinzi à propos de Kigali.
Pour pouvoir mener correctement une reconstruction, il faut avoir fait la paix avec le passé. Et les expériences servent. Celle de l'Angola a été utile pour éclairer les conditions de la pacification et la réconciliation que le Rwanda a dû mettre en œuvre dans tout le pays.

ECONOMIC ASPECT

The economic aspect must not be overlooked. Economics is also a risk factor when it comes to resilience.
We have heard it a number of times today: what is needed is a production capacity so that people have jobs to go to rather than just doing business! It was brought up this morning: Cambodia has become a nation favored by its partners from an economic standpoint, opening the way for involvement in world trade, in the chain of wealth creation.
As the refugees trickled back, they had to find jobs to earn a living.
By 2004, Phnom Penh was home to 300 factories employing 200,000 workers. Countrywide, the good practices agreement signed with the International Labor Organization was a basis for complying with standard working conditions and worker wages.
But other forms of the economy tied to innovation also came on the scene: circular economy, start-ups, and social investors. Hassan Hajam covers this in depth.

6
The social dimension is essential

A culture shift was required as well as an understanding of collective expectations.
Building cohesion, as Nadine Umunoti Gatsinzi puts it when referring to Kigali.
A properly led reconstruction effort means making peace with the past.
Experience is valuable: take Angola's, which shed light on the conditions for peacemaking and reconciliation that Rwanda had to implement throughout the country.
Pacifying, reconciling, building a more serene climate and stability are all prerequisites that can be illustrated

Pacifier, réconcilier, engager un climat plus serein, une stabilité… sont autant de conditions nécessaires qui ont des traductions concrètes : droit à la sécurité, droit au commerce, droit au logement… et droit à des services, mais non sans contrepartie acceptée : il faut pouvoir fournir le service mais faire accepter aussi son paiement.
C'est ce que nous a rappelé M. Ek Sonn Chan sous une forme très concrète :
-- lutte contre les raccordements illégaux,
-- travail sur la régularité du paiement des factures,
-- utilisation d'outils informatiques pour améliorer la connaissance de la situation.
Dès la fin des années 1990, la situation s'est améliorée : toutes les factures sont désormais honorées.
Mais il faut aussi veiller à ce que soient respectées toutes les formes d'égalité, en particulier les égalités de genre dont il a été question tout au long de cet après-midi. Un autre enjeu est de garantir que les familles les plus pauvres puissent avoir accès aux services… Veiller à bien engager les interrelations entre la population et l'administration, selon l'expérience apportée par son excellence Mann Choeun.
Le risque majeur est d'observer, comme cela fut présenté pour Port-au-Prince, qu'une partie de la population n'ait pas droit « de cité ». Le risque est grand alors que naisse une résistance à l'exclusion. Et que la ville réelle se développe contre la ville institutionnelle, sans infrastructure.

Distribution de matériel aux sinistrés.

Distribution of equipment to victims by Phnom Penh municipality.

ការចែកចាយសម្ភារ ដល់ជនរងគ្រោះ ដោយសាលារាជធានីភ្នំពេញ

Affiche PNUD du programme de réduction de la pauvreté.

UNDP poster, support for the poverty reduction programme.

ស្លាកសញ្ញារបស់អង្គការ UNDP គាំទ្រដល់កម្មវិធីកាត់បន្ថយភាពក្រីក្រ

7
Nous ne sommes plus isolés dans le monde…

C'est sans doute le dernier enseignement : les expériences présentées nous ont montré l'importance du soutien international : bailleurs, soutien de pays tiers. L'aide internationale permet l'investissement dans les infrastructures et le démarrage de leur fonctionnement.
Dans chacun de nos exemples favorables, ce sont les partenariats qui ont permis les meilleurs progrès. Pour Christiane Blancot, c'est bien l'association de toutes les échelles, le partenariat international, local et la place accordée aux habitants qui a été la condition pour régler en grande partie le problème du logement.

concretely: the right to security, the right to do business, the right to have a home and the right to services, which require something in return. The service needs to be supplied but one's payment must also be accepted.
That was very concretely illustrated by Ek Sonn Chan who mentioned:
-- the prevention of illegal hookups,
-- a focus on the consistency of bill payments,
--the use of software tools to improve knowledge of the situation.
By the late 1990s, the situation had improved greatly: all bills were now paid.
All forms of equality must be respected, particularly gender equality, which we discussed throughout the afternoon.
Another challenge is to guarantee the poorest families access to services which requires, according to the experience shared by His Excellency Mann Choeun, proper relations between the population and administration.
As highlighted in the Port-au-Prince account, the major risk is that people could be deprived of the "right to a homeland." This brings about the risk of resistance to exclusion which could lead to development of a real city, with no infrastructures, in parallel to the institutional city.

7
We're no longer off on our own in the world

Our last lesson, without a doubt: the experiences presented show how important international support is (backers, support from other countries). International aid makes investment in infrastructure possible, getting it up and running.
In all of our positive examples, partnerships have led to progress. For Christiane Blancot, it is the combination of multiple scales (international and local partnerships and the role assigned to the people) that was the condition for settling much of the issue around housing.

8
Et demain ?

Aurons-nous besoin d'une nouvelle résilience ? À Phnom Penh, malgré la croissance, différentes questions commencent à se poser : la ville jardin se transforme en une ville dense et minérale, le remblaiement des lacs permet d'étendre la ville mais réduit les zones naturelles. De fait, en compensation, le dispositif naturel de régulation doit trouver réponse dans des solutions technologiques.
Partout dans le monde, les défis qui se posent à nous exigent des réponses inédites et une capacité d'adaptation, une lutte contre notre fragilité. Et l'échelle urbaine pourrait bien être la bonne échelle d'action, nous enseigne Natharoun Ngo.
Ne nous y trompons pas, la ville de demain, c'est d'abord la ville d'hier et celle d'aujourd'hui qui sera laissée en héritage. Elle constitue notre patrimoine qui nous interroge sur les solutions que nous mettons en avant.
La ville de demain doit être celle qui saura prendre la mesure des problèmes d'approvisionnement et de gestion des déchets, de sobriété, de confort mais aussi de cohésion et de solidarité.
Comment accueillir toutes les populations tout en offrant un bon cadre de vie, respectueux de la planète ?
Il ne suffit plus seulement de rendre des services, ni de satisfaire ponctuellement des besoins, il s'agit aussi de redonner sens, de refaire citoyenneté pour les habitants, de mobiliser leurs capabilités : participer à la ville, y vivre et s'y investir, comme l'a déclaré M. Vannak Seng, il y a quelques instants.

Nouvelles technologies, et grands équipements à Kigali.

New technologies and large amenities in Kigali.

បច្ចេកវិទ្យាថ្មីៗ និងគ្រឿងបរិក្ខាធំៗនៅទីក្រុង Kigali

Un tel agenda implique non seulement une prise de conscience mais aussi une transformation des pratiques… dont nous devons mesurer davantage les implications globales.
Quelles que soient les formes, publiques, privées, l'inclusion sociale et solidaire, les initiatives impliquent de pouvoir mieux discuter de leur but et de leurs impacts.
Les villes doivent apprendre à appréhender simultanément les problèmes et leurs effets présents et futurs. Elles ont donc intérêt à imaginer de nouvelles gouvernances, à expérimenter les moyens de leur transformation, mais aussi (peut-être surtout) à les partager.

Application mobile pour se déplacer en moto-taxis.

Mobile app for moto-taxi rides .

កម្មវិធីទូរស័ព្ទដៃសម្រាប់ហៅកង់បីជិះ

8
And tomorrow?

Is a new resilience needed? In Phnom Penh, despite the city's growth, different questions are coming to the fore: the garden city is changing into a dense, mineral city. Filling in the lakes makes it possible to expand the city but cuts down on natural areas. Indeed, to make up for that, the natural regulation system has to find its answers in technological solutions.
Around the world, the challenges before us require new answers and the capacity to adapt and overcome our own fragility. And Natharoun Ngo feels that the urban scale could well be the proper scale of action.
Let no mistake be made. Tomorrow's city is first and foremost yesterday's city. Today's city is the legacy that will be passed on. It is our heritage that is raising questions about the solutions we are putting forward.
Tomorrow's city will have to resolve issues of supply, waste management, design simplicity and comfort as well as cohesion and solidarity.
How can the city be the home of all peoples, offering a good, sustainable quality of life?
It is not simply a matter of providing services nor meeting needs as they arise. It is also a matter of restoring meaning, of rebuilding citizenship for the people, of mobilizing their abilities: getting involved in the city, living in it, and investing in it, as Vannak Seng stated a moment ago.
Such an agenda implies not only an awareness but also a transformation of practices whose global implications we will have to consider.
Whatever form they take—public, private, solidarity-based social inclusion—initiatives imply the need to discuss their purpose and impacts more holistically.
Cities must learn to simultaneously address problems and their present and future effects. They must imagine new forms of governance, experiment ways of transforming them, and (perhaps most importantly) share them.

យើងត្រូវរៀនសូត្រឲ្យក្លាយជាអ្នកមានភាពធន់

ជាសេចក្តីសន្និដ្ឋាននៃកិច្ចពិភាក្សានៅក្នុងសន្និសីទ សេចក្តីសំយោគនេះត្រឡប់មកនិយាយអំពីរបៀបដែលយើងអាចធ្វើអ្វីៗបាននៅក្នុងពិភពពមិនប្រាកដប្រជា ដើម្បីកសាងបរិស្ថានមួយដែលមានសុវត្ថិភាពជាងមុន និងផ្តល់អត្ថន័យឡើងវិញជូនប្រជាពលរដ្ឋ បន្ទាប់ពីជួបគ្រោះមហន្តរាយហើយ។

ដោយលោក Lionel Prigent

១.

យើងរស់នៅក្នុងភាពមិនប្រាកដប្រជាមួយ

ទីក្រុងន័រសុត ទីក្រុងព័រអូប្រាំងស៍ ទីក្រុងគីហ្គាលី ហើយទីក្រុងភ្នំពេញក៏ដូចគ្នាដែរ ទីក្រុងទាំងអស់នេះសុទ្ធតែបានឆ្លងកាត់វិបត្តិធំៗ តាមបែបខុសគ្នា ក្នុងកាលវេលាខុសគ្នា នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួន ពោលគឺវិបត្តិបណ្តាលមកពីទឹកជំនន់ រញ្ជួយដី ការសម្លាប់រង្គាលជាទ្រង់ទ្រាយធំ ឬអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ជាដើម។

ប៉ុន្តែបច្ចុប្បន្ន ទីក្រុងទាំងនេះក៏មានសមត្ថភាពផ្តល់ជាសក្ខីកម្មអំពីស្ថានភាពដែលខ្លួនបានចាប់ផ្តើមសរសេរទំព័រថ្មីនៃប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ខ្លួនដែរ អំពីអ្វីដែលខ្លួនបានរៀនសូត្រពីគ្រោះមហន្តរាយទាំងនោះ។ បទពិសោធន៍ទាំងនេះបានជួយឱ្យយើង នៅក្នុងរយៈពេលពេញមួយថ្ងៃនេះពិចារណាអំពី “ទីក្រុងមានភាពធន់ ដើម្បីគិតអំពីបញ្ហាប្រឈមនៃការកសាងក្រុងឡើងវិញ”។

ប្រធានបទនេះពិតជាមានសារៈសំខាន់ណាស់។

ពិតមែនហើយ ទោះបីជាចំណេះដឹងយើងកាន់តែខ្ពស់ ទោះបីជាកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងបានផ្តោតលើការអភិវឌ្ឍយ៉ាងណាក្តី ប៉ុន្តែ នៅគ្រប់ទីកន្លែងក្នុងពិភពលោក វិបត្តិអាចកើតមានឡើងនៅចំពោះមុខយើងគ្រប់ពេល៖

- វិបត្តិបរិស្ថាន វាប្រាកដណាស់ គឺពាក់ព័ន្ធនឹងអាកាសធាតុ ជីវចម្រុះ និងការគ្រប់គ្រងទឹក។
- វិបត្តិសង្គម និងការគម្រាមកំហែងសេដ្ឋកិច្ច
- និងចុងក្រោយ គឺវិបត្តិបច្ចេកវិទ្យា...ជុំវិញបញ្ហាចរាចរណ៍ទិន្នន័យ...

បច្ចុប្បន្ននេះ គ្មានប្រទេសណាមួយអាចប្រាកដថា ខ្លួនអាចជៀសផុតពីវិបត្តិមួយក្នុងចំណោមវិបត្តិទាំងនេះឡើយ។ យើងបានឮការរំឮកកាលពីព្រឹកមិញនេះហើយថា ប្រជាជន ១,៥ពាន់លាននាក់ ធ្លាប់បានឆ្លងកាត់ហានិភ័យនៃគ្រោះធម្មជាតិធំមួយរួចទៅហើយ។

យើងត្រូវរៀនឱ្យក្លាយជាអ្នកមានភាពធន់!

២.

តើអ្វីទៅជាភាពធន់?

នៅក្នុងសេចក្តីផ្តើមរបស់គាត់ លោកសាស្ត្រាចារ្យ Gabriel Fauveaud បានផ្តល់និយមន័យថា ភាពធន់គឺសមត្ថភាពរបស់ទីក្រុង និងប្រជាពលរដ្ឋដែលចេះងើបឈរឡើងវិញ បន្ទាប់ពីបានជួបប្រទះព្រឹត្តិការណ៍មហន្តរាយ។ មហន្តរាយដែលកើតឡើងពិតជាមានវិសាលភាពខ្លាំង និងបន្សល់ស្លាកស្នាមអស់រយៈពេលយ៉ាងយូរ។ ប្រជាជនដែលក្រីក្រជាងគេទទួលរងគ្រោះធំគេជាង ប៉ុន្តែគឺប្រជាជនក្រីក្រជាងគេទាំងនេះហើយដែលត្រូវខិតខំបង្ហាញថាខ្លួនមានភាពធន់ជាងគេដែរ។ ហេតុដូច្នេះហើយ នេះគឺជាលក្ខណៈសម្បត្តិមួយដែលប្រជាជនក្រីក្រត្រូវតែមាន ពីព្រោះបន្ទាប់ពីមានគ្រោះមហន្តរាយហើយ គេត្រូវមានសង្វាក់ជីវិតធម្មតាឡើងវិញ នោះគឺការកសាងឡើងវិញ។

“ធ្វើឱ្យទីក្រុងមួយដែលស្លាប់រស់ឡើងវិញ” ដូចដែលឯកឧត្តម ប៉ា សុជាតិវង្ស បានចង្អុលបង្ហាញស្រាប់។ ភាពធន់គឺជាកម្លាំងមួយនៃជីវិត គឺជាកម្លាំងដែលអនុញ្ញាតឱ្យយើងជំនះបាននូវរាល់ឧបសគ្គបង្កឡើងដោយគ្រោះមហន្តរាយដើម្បីផ្តល់ក្តីសង្ឃឹមឱ្យខ្លួនឯងឡើងវិញ ដើម្បីរស់ឡើងវិញ ប៉ុន្តែមិនមែនរស់ដូចមុនសុទ្ធសាធនោះទេ។ ភាពធន់មិនមែនជាការវិលត្រលប់ទៅរកស្ថានភាពដើមនោះទេ។ វាជាការឈានចូលទៅក្នុងស្ថានភាពថ្មីមួយ ជាការចាប់ផ្តើមថ្មីមួយ ដែលកំណត់បរិស្ថាន សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច ដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមក។

លោកស្រី ហ្វាប៊ីយែន លុយកូ បានផ្តល់ជាឧទាហរណ៍ឆ្លុះបញ្ចាំងពីស្ថានភាពនៅរាជធានីភ្នំពេញ។ ក្រោយមហន្តរាយ នៅមានសំណង់អគារទាំងឡាយក្នុងទីក្រុងនៅឡើយ ប៉ុន្តែ ការប្រើប្រាស់សំណង់អគារទាំងនោះបានផ្លាស់ប្តូរទៅហើយ៖ វិហារកាតូលិក អតីតមណ្ឌលកុមារកំព្រា សុទ្ធតែបានក្លាយជាលំនៅដ្ឋានមានគ្រួសារច្រើនរស់នៅរួមគ្នា។

ដូច្នេះ សមត្ថភាពនេះនឹងអនុញ្ញាតឱ្យយើងគ្រប់គ្រងហានិភ័យបានល្អជាងមុន និងរៀនសូត្រពីបទពិសោធន៍អតីតកាល ដើម្បីប្រមើលមើលឱ្យបានប្រសើរជាងមុន ដល់សញ្ញាទាំងឡាយដែលប្រាប់ថាបញ្ហានឹងកើតឡើង នោះគឺសុទ្ធតែជាបញ្ហាដែលមិនធ្លាប់កើតមានឡើយ។ វាជារឿងដែលយើងត្រូវការពារខ្លួនយើងដោយយកចិត្តទុកដាក់ទៅលើការរក្សាសមត្ថភាពសម្របខ្លួន និងគិតដល់ការកសាងឡើងវិញ សំដៅទៅកាត់បន្ថយហានិភ័យឱ្យនៅតិចជាងមុន...

ហេតុដូច្នេះហើយ ការគ្រប់គ្រងហានិភ័យគឺត្រូវមានលក្ខណៈនយោបាយសង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច ក្នុងនោះ គោលដៅចំបងគឺកាត់បន្ថយភាពទន់ខ្សោយ និងគិតទុកជាមុនពីសមត្ថភាពនៃភាពធន់...

៣.

ក្រោយគ្រោះមហន្តរាយគឺរឿងជីវិតមនុស្ស

អ្វីដែលយើងចងចាំពីសក្ខីកម្មស្តីពីមហន្តរាយដែលកើតមានឡើងនៅទីក្រុងភ្នំពេញ គឺថា មហន្តរាយពិតមានវិសាលភាពធំធេង មិនអាចវាស់វែងបាន។ ខណៈដែលភ្នំពេញមានប្រជាពលរដ្ឋ ២លាននាក់ នៅឆ្នាំ១៩៧៥ នៅសល់តែប្រជាពលរដ្ឋ ៦០នាក់ប៉ុណ្ណោះនៅក្នុងទីក្រុងខ្មោច នៅដំណាច់ឆ្នាំ១៩៧៨។ ប៉ុន្តែចាប់ពីខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៩មក ប្រជាជនបានត្រលប់មកវិញជាបណ្តើរៗ។

លោកស្រី ហ្វាប៊ីយែន លុយកូ បានត្រលប់មកទីក្រុងភ្នំពេញក្នុងនាមជានរវិទូសិក្សាអំពីការវិលត្រលប់មកវិញរបស់ប្រជាពលរដ្ឋ និងអំពីលក្ខខណ្ឌនៃការវិលត្រលប់របស់ពួកគេនោះ។ ភាពធន់គឺជារឿងពាក់ព័ន្ធនឹងប្រជាជនដែលបានតាំងទីលំនៅដ្ឋាន ចាត់ចែងបញ្ហានៅក្នុងស្ថានភាពដែលខ្លួនជួបប្រទះ ដើម្បីរកជម្រកឱ្យមានសុវត្ថិភាព និងប្រមែប្រមូលកម្លាំងឡើងវិញ។

អ្នកម្នាង ស៊ីសុវត្ថិ ម៉ែន ច័ន្ទទេវី បានរៀបរាប់ប្រកបដោយភាពក្តុកក្តួលអំពីអនុស្សាវរីយ៍របស់អ្នកម្នាង ថា “ជាក្មេងស្រីម្នាក់នៅទីក្រុងភ្នំពេញក្នុងទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៨០” មិនដូចការរស់នៅកន្លែងផ្សេងទៀតទេ។ អ្នកម្នាងបានរៀបរាប់ប្រាប់យើងអំពីការរស់នៅប្រចាំថ្ងៃ ដើម្បីត្រដររស់ និងការត្រលប់ចូលមកភ្នំពេញវិញក្នុងស្ថានភាពដ៏លំបាកលំបិន អ្នកម្នាងនៅចងចាំនៅឡើយអំពីជម្លោះ និងពីទុក្ខលោកដែលជម្លោះនោះបានបង្កឡើងចំពោះគ្រប់ក្រុមគ្រួសារទាំងអស់។ ការលំបាកក៏ពាក់ព័ន្ធផងដែរទៅនឹងកង្វះខាតចំណីអាហារ ការលំបាកក្នុងស្វែងរកទិញចំណីអាហារ និងការលំបាកក្នុងការកៀរគរមនុស្សម្នាដើម្បីរៀបចំធ្វើការឡើងវិញ។ និយាយឱ្យចំទៅ ចាប់ពីពេលគ្រោះមហន្តរាយបានបញ្ចប់ទៅ ការកសាងឡើងវិញមុនដំបូងបង្អស់គឺជារឿងរបស់ប្រជាពលរដ្ឋទាំងស្រីទាំងប្រុស។

៤.

ជីវិត ហើយគ្មានអ្វីផ្សេងទេឬ?

ជីវិតតែងតែចាប់ផ្តើមសារជាថ្មី!!! ប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់មនុស្សជាតិតែងតែប្រាប់យើងអំពីការកសាងឡើងវិញមិនអាចអាក់ខានបាន បន្ទាប់ពីបានឆ្លងកាត់គ្រោះមហន្តរាយហើយ។ ប៉ុន្តែភាពធន់មិនមែនមានន័យថា ធានាឱ្យមានលក្ខខណ្ឌរស់នៅប្រសើរជាងមុនទេនៅក្នុងអនាគត។

នៅក្នុងកិច្ចប្រជុំក្រុមទី១ ផ្តើមចេញពីបទពិសោធន៍របស់លោកនៅទីក្រុងព័រអូប្រាំងស៍ លោក ហ្សង់ម៉ារី តេអូដា បានរំឭកឡើងវិញឱ្យយើងដឹងអំពីការគម្រាមកំហែងជាច្រើនដែលនៅតែជាទម្ងន់នៅឡើយ បន្ទាប់ពីគ្រោះមហន្តរាយ។

ចំណែកឯលោកស្រី ហ្វាប៊ីយែន លុយកូ វិញ លោកស្រីបានពន្យល់ពីការលំបាកក្នុងការរស់នៅសារជាថ្មីក្នុងជីវភាពប្រចាំថ្ងៃ ក្នុងការគ្រប់គ្រងផ្នែករួមនៅក្នុងអគារ ក៏ដូចជាការគ្រប់គ្រងទីតាំងសាធារណៈ ដែលគេតែងតែបំពានយកជាញឹកញាប់។ គេត្រូវខិតខំប្រឹងប្រែងក្នុងការងាររៀបចំ ដើម្បីឆ្លងឱ្យផុតពីដំណាក់កាលត្រដររស់... នៅពេលនោះហើយទើបតួនាទីរបស់ស្ថាប័នានាទោះនៅក្នុងទម្រង់មួយណាក្តី ក្លាយជារឿងចាំបាច់ ដើម្បីរៀបចំក្នុងរយៈពេលវែង...

លោកសាស្ត្រាចារ្យ ហ្សង់ម៉ារី តេអូដា បានបង្ហាញពីភាពចម្រូងចម្រាស់ជាមួយរដ្ឋពិតជាខ្លាំងដល់កម្រិតណា ពីអវត្តមានសមត្ថភាពនិយ័តកម្មធ្វើឱ្យប៉ះពាល់យ៉ាងណាដល់លទ្ធភាពឆ្លងឱ្យផុតពីដំណាក់កាលបន្ទាប់ពីមានវិបត្តិ។

៥.

លក្ខខណ្ឌចាំបាច់សម្រាប់ការកសាងឡើងវិញមួយពិតប្រាកដ

ដូច្នេះ ត្រូវមានកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងពីប្រជាពលរដ្ឋ ទាំងប្រុស ទាំងស្រីគ្រប់រូបហើយក៏ត្រូវមានពេលវេលាផងដែរ។ លោកស្រី គ្រីស្សាន ប្លង់កូ បានរំឭកឡើងវិញដូច្នេះថា៖ ភ្នំពេញបានរង់ចាំអស់រយៈពេល២០ឆ្នាំ ទើបជួបលក្ខខណ្ឌល្អក្នុងការកសាងឡើងវិញ។ ការណ៍នោះធ្វើឱ្យអគារទាំងឡាយធ្លាក់ក្នុងសភាពកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរខ្លាំងឡើង ដោយសារការរង់ចាំអស់រយៈពេល ២០ឆ្នាំកន្លងទៅបន្ទាប់ពីពួកខ្មែរក្រហមបានដួលរលំ។ គេត្រូវរង់ចាំដល់មានមនុស្សជំនាន់ថ្មីមួយទៀត ទើបមានការលេចឡើងនៅទីក្រុងភ្នំពេញ នូវវប្បធម៌នៃការរស់នៅបែបក្រុង។

ការកសាងទីក្រុងមួយឡើងវិញ គឺត្រូវផ្តល់ជូនទីក្រុងនោះ រាល់មុខងារទាំងឡាយណា ដែលជាមុខងាររបស់ទីក្រុង តាមរយៈសេដ្ឋកិច្ចទីក្រុង នេះគឺជាពាក្យសេដ្ឋកិច្ចដែលប្រើដោយលោក ង៉ោ ណាត្តរុន៖

- ជាទីកន្លែងបដិសណ្ឋារកិច្ចមួយ ដែលនៅក្នុងនោះ ប្រជាពលរដ្ឋមករក ការការពារ លំនៅដ្ឋាន ការងារ និងអនាគត
- ជាកន្លែងមួយមានផ្សារ ដែលនៅក្នុងនោះ ប្រជាពលរដ្ឋ និង ក្រុមហ៊ុននានាអាចរកបាននូវធនធាន និងសេវាកម្មដែលគេចង់បាន
- ជាកន្លែងមួយដែលមានចរាចរណ៍ មានន័យថា តម្រូវឱ្យមានហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធដឹកជញ្ជូន
- ជាកន្លែងមួយផលិតទ្រព្យសម្បត្តិ និងផ្តល់សេវាកម្មពាណិជ្ជកម្ម
- ចុងក្រោយ គឺជាកន្លែងមួយដែលធានាឱ្យមានការអប់រំ សុខាភិបាល វប្បធម៌។ល។

ដើម្បីធានាឱ្យមានការកសាងឡើងវិញពិតប្រាកដ ទិដ្ឋភាពរចនាសម្ព័ន្ធសេដ្ឋកិច្ច និងសង្គម គឺជារឿងចាំបាច់។

ទិដ្ឋភាពរចនាសម្ព័ន្ធ

ខណៈដែលឯកឧត្តម ម៉ុក ម៉ារ៉េត បានលើកឡើងអំពីកិច្ចការត្រូវធ្វើបន្ទាន់ភ្លាមបន្ទាប់ពីមានវិបត្តិ ឯកឧត្តម កែប ជុតិម៉ា បានបកស្រាយអំពីភាពចាំបាច់ដែលត្រូវកសាងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធនានាឡើងវិញ។ “ទីក្រុងមួយដែលគ្មានទឹក គ្មានភ្លើង គឺប្រៀបដូចជាជីវិតមួយដែលគ្មានស្នេហា”។ នៅក្នុងឧទាហរណ៍ជាក់ស្តែងមួយ ឯកឧត្តម ឯក ស៊ុនចាន់ បានសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើស្ថានភាពនៃការស្តារឡើងវិញនូវប្រព័ន្ធទឹកស្អាត។ ប៉ុន្តែឯកឧត្តមក៏បានគូសបញ្ជាក់ផងដែរថា តើការខិតខំប្រឹងប្រែងកសាងឡើងវិញនោះបានជួបប្រទះបញ្ហាអ្វីខ្លះ ដោយសារតែការលួចតទឹកខុសច្បាប់កាន់តែច្រើនឡើង... ប្រាក់ចំណូលក៏ជាបញ្ហាមួយដែរ ពីព្រោះ វិក្កយបត្រមួយចំនួនមិនត្រូវបានបង់នោះទេ ដោយសារតែកំហុសបញ្ជីឈ្មោះ និងបញ្ហាពុករលួយ។ល។ នៅត្រង់ចំណុចនេះ គឺមានភាពប្រទាញប្រទង់គ្នារវាងការខិតខំរបស់ស្ថាប័ន ដែលត្រូវតែមានទ្រង់ទ្រាយធំក្នុងការផ្តល់សេវាកម្មបម្រើប្រជាពលរដ្ឋទាំងអស់គ្នា និងការស្វែងរកផលប្រយោជន៍របស់បុគ្គល ដែលក្នុងនោះ បុគ្គលម្នាក់ដូចជាគ្មានផលប៉ះពាល់អ្វីធំដុំនោះទេប៉ុន្តែ បើបុគ្គលច្រើនបញ្ចូលគ្នានឹងធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងទាំងមូលនៃការកសាងឡើងវិញ...

ទិដ្ឋភាពសេដ្ឋកិច្ច

ទិដ្ឋភាពសេដ្ឋកិច្ចក៏មិនត្រូវធ្វេសប្រហែសនោះដែរ។ នៅក្នុងភាពធន់សេដ្ឋកិច្ចក៏ជាកត្តាហានិភ័យមួយដែរ។ យើងបានឮតាមបែបខុសៗគ្នាប្រើ ននៅក្នុងពេលពេញមួយថ្ងៃនេះថា៖ទិដ្ឋភាពនេះគឺមានន័យថា តម្រូវឱ្យមានឧបករណ៍ផលិតកម្ម ដែលអាចឱ្យមនុស្សធ្វើការបាននៅក្នុងវិស័យផលិតកម្ម មិនមែនត្រឹមតែធ្វើតែពាណិជ្ជកម្មនោះទេ! នេះគឺជាអ្វីដែលត្រូវបានរាយការណ៍កាលពីព្រឹកមិញថែមទាំងរំឭកឡើងវិញថា កម្ពុជាបានក្លាយជាប្រទេសមួយទទួលបានការអនុគ្រោះពាណិជ្ជកម្មពីដៃគូររបស់ខ្លួន ដែលអនុញ្ញាតឱ្យកម្ពុជាចូលរួមក្នុងការផ្លាស់ប្តូរពាណិជ្ជកម្មពិភពលោក និងចូលរួមក្នុងខ្សែរសង្វាក់ផលិតកម្មទ្រព្យសម្បត្តិ។

នៅពេលដែលជនភៀសខ្លួនបានត្រលប់មកវិញជាបណ្តើរៗ អាជ្ញាធរត្រូវរកការងារឱ្យពួកគេធ្វើ ដើម្បីឱ្យពួកគេមានលទ្ធភាពចិញ្ចឹមជីវិត។

នៅឆ្នាំ២០០៤ មានរោងចក្រជាង៣០០កន្លែងត្រូវបានសាងសង់ឡើងនៅទីក្រុងភ្នំពេញ និងមានកម្មករ កម្មការនីធ្វើការក្នុងរោងចក្រជាង២០ម៉ឺននាក់។ ហើយបើនិយាយដល់កម្រិតប្រទេសវិញ កិច្ចសន្យានៃការអនុវត្តល្អៗចុះហត្ថលេខាជាមួយអង្គការពលកម្មអន្តរជាតិ គឺជាសន្យាចាំបាច់ ដើម្បីធានាឱ្យមានការគោរពស្តង់ដារនៃលក្ខខណ្ឌការងារ និងស្តង់ដារផ្តល់ប្រាក់កម្រៃដល់កម្មករកម្មការនី។

ប៉ុន្តែ ទម្រង់ផ្សេងទៀតនៃសេដ្ឋកិច្ចដែលមានលក្ខណៈនវានុវត្តន៍ ត្រូវបានលើកឡើងជុំវិញសេដ្ឋកិច្ចបៃតង និយាយពីក្រុមហ៊ុនតូចៗដែលចាប់ផ្តើមថ្មី និងពីវិនិយោគិនសង្គម ។
ទាំងនេះហើយគឺជាបទពិសោធន៍ដែលបានលើកឡើងដោយលោក Hassan Hajam។

៦.

ទិដ្ឋភាពសង្គម

គេត្រូវប្តូរវប្បធម៌ និងមានការយោគយល់អំពីក្តីរំពឹងទុក រួមគ្នា។ ធ្វើឱ្យមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នា... នោះគឺជាអ្វីដែលលោកស្រី Nadine Umunoti Gatsinzi បានរំឭកយើងឡើងវិញពីអ្វីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងទីក្រុងគីហ្គាលី។ ដើម្បីធ្វើការកសាងឡើងវិញឱ្យបានត្រឹមត្រូវ គេត្រូវកសាងសន្តិភាពជាមួយអតីតកាល។ហើយបទពិសោធន៍ទាំងឡាយពិតជាមានប្រយោជន៍។ បទពិសោធន៍ប្រទេសអង់ហ្គោឡា ពិតជាមានប្រយោជន៍ដើម្បីជាភ្លើងបំភ្លឺអំពីលក្ខខណ្ឌនៃការកសាងសន្តិភាព និងបង្រួបបង្រួមជាតិ ដែលប្រទេស រ៉ូវ៉ាន់ដាបានអនុវត្តនៅទូទាំងប្រទេស។

កសាងសន្តិភាព បង្រួបបង្រួមជាតិ ប្តេជ្ញាឱ្យមានបរិយាកាសមួយស្ងប់ស្ងាត់ជាងមុន រក្សាស្ថិរភាព ទាំងនេះសុទ្ធតែជាលក្ខខណ្ឌចាំបាច់នានាដែលតម្រូវឱ្យមានសកម្មភាពជាក់ស្តែង ពោលគឺសិទ្ធិមានសុវត្ថិភាព សិទ្ធិធ្វើពាណិជ្ជកម្មសិទ្ធិទទួលបានលំនៅដ្ឋាន...និងសិទ្ធិទទួលបានសេវាកម្ម ប៉ុន្តែក៏មិនអាចខ្វះការយល់ព្រមផ្តល់ជូនវិញដែរនោះទេ មានន័យថា ពេលទទួលបានសេវាកម្ម គឺត្រូវព្រមបង់ថ្លៃសេវាកម្មនោះផង។

នេះគឺជាអ្វីដែលឯកឧត្តម ឯក ស៊ុនចាន់ បានរំឭកឡើងវិញក្រោមទម្រង់រឿងរ៉ាវជាក់ស្តែងដូចខាងក្រោម៖

- ការប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងការតទឹកខុសច្បាប់
- ធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋបង់វិក្កយបត្រឱ្យបានត្រឹមត្រូវ
- ប្រើប្រាស់ឧបករណ៍ពត៌មានវិទ្យាដើម្បីកែលម្អចំណេះដឹងអំពីស្ថានភាព

ចាប់តាំងពីដំណាច់ឆ្នាំ១៩៩០មក ស្ថានភាពមានភាពប្រសើរឡើង ពោលគឺវិក្កយបត្រទាំងអស់ត្រូវបានបង់យ៉ាងត្រឹមត្រូវ។

ប៉ុន្តែយើងក៏ត្រូវយកចិត្តទុកដាក់ផងដែរ លើការគោរពរាល់ទម្រង់នៃសមភាពជាពិសេសគឺ សមភាពយែនឌ័រ ដែលជាចំណុចមួយត្រូវបានលើកឡើងពេញមួយរសៀលនេះតែម្តង។ បញ្ហាមួយទៀតគឺធ្វើយ៉ាងណាធានាឱ្យគ្រួសារក្រីក្រជាងគេទទួលបានសេវាកម្មផ្សេងៗផងដែរ... ធ្វើយ៉ាងណាឱ្យមានទំនាក់ទំនងរវាងប្រជាជន និងរដ្ឋាភិបាល នេះបើតាមបទពិសោធន៍ដែលផ្តល់ជូនដោយឯកឧត្តម ម៉ាន់ ឈឿន ។

ហានិភ័យធំ គឺនៅពេលគេសង្កេតឃើញ ដូចឧទាហរណ៍បង្ហាញជូនអំពីក្រុង ព័រអូប្រាំងស៍ ស្រាប់ថា មួយផ្នែកនៃប្រជាជនគ្មានសិទ្ធិរស់នៅក្នុងទីក្រុង។ហានិភ័យពិតជាធំ នៅពេលដែលមានការមិនព្រមទទួលយកនូវការផាត់ចេញណាមួយនោះ និងនៅពេលដែលទីក្រុងជាក់ស្តែងត្រូវបានអភិវឌ្ឍផ្ទុយពីទីក្រុងស្ថាប័ន ដោយគ្មានហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ។

៧.

យើងមិននៅឯកោក្នុងពិភពលោកទៀតទេ...

នេះប្រហែលជាចំណុចចុងក្រោយដែលយើងបានរៀនសូត្រ៖ បទពិសោធន៍ដែលត្រូវបានចែករំលែក បានបង្ហាញអំពីសារៈសំខាន់នៃការជួយជ្រោមជ្រែងពីអន្តរជាតិ រួមមានស្ថាប័ន និងប្រទេសផ្តល់ជំនួយ ការជួយជ្រោមជ្រែងពីប្រទេសទីបី។ ជំនួយអន្តរជាតិអនុញ្ញាតឱ្យប្រទេសមួយធ្វើការវិនិយោគទៅលើហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធ និងធ្វើឱ្យប្រទេសចាប់ផ្តើមដំណើរការឡើងវិញ។ នៅក្នុងឧទាហរណ៍ដែលយើងពេញចិត្តនីមួយៗ គឺភាពជាដៃគូរទាំងឡាយដែលអនុញ្ញាតឱ្យមានការរីកចម្រើនខ្លាំង។ សម្រាប់លោកស្រី គ្រីស្សាន ប្លង់កូ គឺការពួតដៃគ្នានៅក្នុងគ្រប់កម្រិតទាំងអស់ រួមមានដៃគូអន្តរជាតិ ដៃគូមូលដ្ឋាន និងការផ្តល់តម្លៃដល់ប្រជាពលរដ្ឋ សុទ្ធតែជាលក្ខខណ្ឌសមប្រកបសម្រាប់ការដោះស្រាយបញ្ហាធំៗមួយចំនួនពាក់ព័ន្ធនឹងលំនៅដ្ឋាន។

៨.

ហើយចុះអនាគត?

តើយើងនឹងត្រូវការភាពធន់ថ្មីមួយឬទេ ? នៅភ្នំពេញ ទោះបីជាមានកំណើនក្តី សំណួរជាច្រើនចាប់ផ្តើមចោទឡើងហើយ៖ ទីក្រុងមានសួនច្រើនបានប្រែក្លាយជាទីក្រុងដែលមានមនុស្សរស់នៅកកកុញ និងមានសំណង់អគារច្រើនការលុបបឹងអនុញ្ញាតឱ្យគេពង្រីកទីក្រុង ក៏ប៉ុន្តែកាត់បន្ថយតំបន់ធម្មជាតិ។

ជាក់ស្តែង ដើម្បីបំពេញកង្វះចន្លោះលើកការបាត់បង់ផ្ទៃតំបន់ធម្មជាតិដែលមានតួនាទីធ្វើនិយ័តកម្មសារជាតុបំពុលតាមបែបធម្មជាតិ គេត្រូវស្វែងរកចម្លើយនៅក្នុងដំណោះស្រាយបច្ចេកវិទ្យា។ នៅគ្រប់ទីកន្លែងក្នុងពិភពលោក បញ្ហាប្រឈមដែលចោទឡើងចំពោះយើងគឺតម្រូវឱ្យមានដំណោះស្រាយដែលមិនធ្លាប់មានពីមុនមក និងតម្រូវឱ្យមានសមត្ថភាពសម្របខ្លួន ការប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងងភាពទន់ខ្សោយរបស់យើង។ហើយទីក្រុងគួរតែមានទំហំដែលអនុញ្ញាតឱ្យគេងាយធ្វើសកម្មភាពជាក់ស្តែង នេះជាអ្វីដែលលោក ង៉ោ ណាត្តរុន បានប្រាប់យើង។

សូមកុំច្រឡំឱ្យសោះ ទីក្រុងទៅថ្ងៃអនាគត គឺជាទីក្រុងកាលពីអតីតកាលនិងទីក្រុងបច្ចុប្បន្ន ដែលយើងនឹងទទួលជាកេរ្តិ៍មរតក។ ទីក្រុងនេះនឹងជាបេតិកភណ្ឌរបស់យើង ដែលធ្វើឱ្យយើងចោទជាសំណួរអំពីដំណោះស្រាយដែលយើងត្រូវរកឱ្យឃើញ។ ទីក្រុងទៅថ្ងៃអនាគតត្រូវតែជាទីក្រុងមួយដែលដោះស្រាយឱ្យបានរាល់បញ្ហាផ្គត់ផ្គង់ បញ្ហាគ្រប់គ្រងកាកសំណល់ ភាពកខ្វក់ ផាសុកភាព ប៉ុន្តែក៏ត្រូវតែជាទីក្រុងដែលមានសុខដុមរមណីកម្មរវាងប្រជាពលរដ្ឋ និងសាមគ្គីភាពគ្នាដែរ។

តើត្រូវទទួលយកប្រជាជនគ្រប់គ្នាយ៉ាងដូចម្តេច ទទ្ទឹមនឹងការផ្តល់ជូនពួកគេនូវក្របខណ្ឌល្អសម្រាប់ការរស់នៅ ដោយគោរពចំពោះភពផែនដី ?

វាមិនគ្រប់គ្រាន់ទៀតទេ ដោយគ្រាន់តែផ្តល់សេវាកម្ម ឬក៏បំពេញតាមតម្រូវការម្តងម្កាលនោះ គេក៏ត្រូវផ្តល់ឡើងវិញផងដែរនូវអត្ថន័យជីវិត ធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋក្លាយជាពលរដ្ឋល្អ កៀរគរសមត្ថភាពរបស់ពួកគេឱ្យចូលរួមជាមួយទីក្រុងរស់នៅក្នុងទីក្រុង វិនិយោគខ្លួនឯងក្នុងទីក្រុង ដូចដែលលោក សេង វណ្ណៈ បានលើកឡើងកាលពីប៉ុន្មាននាទីមុននេះ។ របៀបវារៈបែបនេះមិនត្រឹមតែតម្រូវឱ្យមានការយល់ដឹងប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែថែមទាំងតម្រូវឱ្យផ្លាស់ប្តូររបៀបនៃការអនុវត្តកន្លងមកទៀតផង... ហើយដែលយើងត្រូវវាស់វែងច្រើនជាងមុននូវការពាក់ព័ន្ធជាសកលនៃការអនុវត្តទាំងនោះ។

ទោះជាទម្រង់ណាក្តី រដ្ឋឬឯកជន បរិយាប័ន្នភាពសង្គមនិងសាមគ្គីភាព គំនិតផ្តួចផ្តើមនានា តម្រូវឱ្យមានការពិភាក្សាខ្លាំងជាងមុនអំពីគោលបំណង និងផលជះនៃការអនុវត្តទាំងនោះ។

ទីក្រុងត្រូវរៀនយល់អំពីបញ្ហានានា និងផលប៉ះពាល់នៃបញ្ហាទាំងនោះនាពេលបច្ចុប្បន្ន និងទៅអនាគត ក្នុងពេលតែមួយ។ ហេតុដូច្នេះ ទីក្រុងគួរតែពិចារណារកអភិបាលកិច្ចថ្មី ដកបទពិសោធន៍លើមធ្យោបាយនៃការកែច្នៃអភិបាលកិច្ចថ្មីៗទាំងនោះ ប៉ុន្តែ (ហើយអាចថា ជាពិសេសទៅទៀតនោះ គឺ) ត្រូវចែករំលែកបទពិសោធន៍ទាំងនោះដែរ។

Biographies / Bibliographies

CHRISTIANE BLANCOT, architecte, est directrice d'études à l'Atelier parisien d'urbanisme. Elle travaille sur le développement urbain de Phnom Penh depuis 1990 dans le cadre de la coopération Paris-Phnom Penh.

CHRISTIANE BLANCOT is an architect and director of studies at *Atelier parisien d'urbanisme*. She has been working on Phnom Penh's urban development since 1990, under a long term cooperation framework signed between Paris and Phnom Penh.

S.E. EK SONN CHAN a dirigé la Régie des Eaux de Phnom Penh de 1993 à 2012. Aujourd'hui il est ministre délégué attaché au Premier ministre.

H.E. EK SONN CHAN was director of Phnom Penh Water Supply Authority from 1993 to 2012 and led a successful transformation that became a best practice in water management around the globe. Presently, he works as a Vice-Minister reporting to the Prime Minister of the Kingdom of Cambodia.

DR. GABRIEL FAUVEAUD est docteur en géographie et en études urbaines de l'université Paris I Panthéon-Sorbonne (2013). Il est enseignant-chercheur dans le département de géographie et le Centre d'Asie du Sud-Est de l'Université de Montréal.

DR. GABRIEL FAUVEAUD is a teacher and researcher in the Geography Department and the Southeast Asia Centre at University of Montreal. He holds a PhD in geography and urban studies from University Paris I Panthéon-Sorbonne (2013).

HASSAN HAJAM travaille dans le domaine de l'économie sociale et solidaire. Il a mis au point un modèle d'incubateur pour aider à la promotion de commerces sociaux. Il est directeur administratif de Platform Impact, une société de conseil pour le développement de l'entrepreneuriat social en Asie du Sud-Est.

HASSAN HAJAM is an impact investment expert and Executive director of Platform Impact, an advisory firm supporting Social Entrepreneurship and Socially Responsible Investing projects across Southeast Asia. Graduated from Compiegne University of Technology with a Master of Science, double majoring in Engineering and Innovation Management.

HUN CHANSAN est architecte diplômé de la Northeastern University de Boston. Il a créé Re-edge architecture/design en 2011. Il vit et travaille à Phnom Penh où il enseigne aussi comme professeur ou professeur invité dans plusieurs universités de Phnom Penh.

HUN CHANSAN is the founder of Re-Edge Architecture / Design. He graduated with a Master of Architecture from North-eastern University in Boston in 2009. He also teaches in several universities in Phnom Penh.

S.E. KEP CHUKTEMA est député du Parlement du Royaume du Cambodge. Il a été gouverneur de la province de Kampot puis de Phnom Penh de 2003 à 2013 et de de 2008 à 2013 puis conseiller personnel du Premier Ministre Samdech Techo Hun Sen avec rang de ministre.

H.E. KEP CHUKTEMA has been a Member of Parliament of the Kingdom of Cambodia since 2018. He was Governor of Phnom Penh from 2003 to 2013, and then personal advisor to the Prime Minister with ministerial rank.

DR. FABIENNE LUCO est docteure en anthropologie sociale de l'Ecole des Hautes études en Sciences Sociales (EHESS-Paris) et chercheuse associée au CASE (Centre ASIE du Sud-Est/UMR 8170 - EHESS-CNRS-INALCO). Elle vit au Cambodge depuis 1993. Elle a travaillé pour plusieurs agences des Nations Unies au Cambodge.

DR. FABIENNE LUCO holds a PhD in social anthropology from Ecole des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS-Paris) and is an associate researcher at CASE (Southeast Asia Centre/UMR 8170 - EHESS-CNRS-INALCO). She has lived in Cambodia since 1993 and has worked for several UN agencies in Cambodia.

S.E. MANN CHOEUN est sénateur du parlement du Royaume du Cambodge depuis 2015. Après 1979, il a été responsable du planning stratégique de la ville de phnom Penh puis, à partir de 1992, chef de cabinet de la Municipalité de Phnom Penh avant de devenir vice-gouverneur de Phnom Penh de 2005 à 2010.

H.E. MANN CHOEUN has been a Senator of the Kingdom of Cambodia since 2015. After 1979, he oversaw strategic planning for Phnom Penh City Hall and then, from 1992, head of cabinet of Phnom Penh City Hall before becoming Vice-Governor of Phnom Penh from 2005 to 2010.

S.E. DR MOK MARETH est député du parlement du Royaume du Cambodge en tant que député depuis 2013. Il a été vice-gouverneur de Phnom Penh de 1979 à 1988, puis de 1988 à 1992, vice-ministre de l'Agriculture, et ministre de l'Environnement de 2003 à 2013.

H.E. DR MOK MARETH has been a Member of Parliament of the Kingdom of Cambodia since 2013. He was Vice-Governor of Phnom Penh from 1979 to 1988, then Vice-Minister of Agriculture from 1988 to 1992, and Minister of the Environment from 2003 to 2013.

M. NATHAROUN NGO est directeur du Centre des études khmères (CKS), centre de recherche indépendant créé en 1999 au Cambodge.
Il est diplômé de l'université de Paris XII Val de Marne et de la Harvard Kennedy School. Il a travaillé de 2008 à 2016 au sein du Programme des Nations Unies pour le Développement (PNUD) au Cambodge.

MR. NATHAROUN NGO is Director of the Center for Khmer Studies (CKS). Prior to joining the research center in Cambodia, Natharoun worked for the United Nations Development Program and for global business consulting firms. He holds an MBA from University Paris XII Val de Marne (1999), and an MPA from the Harvard Kennedy School (2015).

LIONEL PRIGENT est urbaniste et économiste, chercheur et professeur à l'Institut de Géoarchitecture (Université de Brest) où il dirige le Master Aménagement et Urbanisme. Ses recherches portent sur les politiques publiques et leurs effets pour le développement, l'habitat, le tourisme et l'environnement.

LIONEL PRIGENT is an urbanist and economist, researcher and professor at the Institut de Géoarchitecture (University of Brest) where he runs a Master programme in Spatial Planning and Urbanism. His research focuses on public policies and their effects on development, habitat, tourism and the environment.

S.E. PA SOCHEATVONG est président du Conseil de Phnom Penh Capitale. Il est aussi conseiller personnel de Samdech Akka Moha Sena Padei Techo Hun Sen, Premier ministre du Cambodge. De 1996 à 2013, il a été vice-gouverneur de Phnom Penh puis gouverneur jusqu'en 2017.

H.E. PA SOCHEATVONG is Chairman of Phnom Penh Capital. He is also personal adviser to the Prime Minister of Cambodia. From 1996 to 2013, he was Vice-Governor of Phnom Penh, then Governor until 2017.

SENG VANNAK est directeur de l'administration de la Municipalité de Phnom Penh depuis 2018 après avoir été directeur adjoint du service de la gestion urbaine Il est architecte, diplômé de l'Ecole Nationale Supérieure d'Architecture de Paris Malaquais.

SENG VANNAK has been Director of the administration of Phnom Penh City Hall since 2018, after being Deputy-Director of the Urban Management Department. He is an architect, a graduate of the Paris Malaquais Advanced National School of Architecture.

DR. SISOWATH MEN CHANDÉVY est docteure en architecture, vice-rectrice et professeure de l'Université Royale des Beaux-Arts de Phnom Penh où elle enseigne et dirige les formations en archéologie, architecture et protection du patrimoine bâti.

DR. SISOWATH MEN CHANDÉVY holds a PhD in architecture. She is Vice-Rector and professor at the Royal University of Fine Arts in Phnom Penh, where she teaches and heads courses in Archaeology, Architecture and Protection of Heritage.

S.E. DR THONG KHON est ministre du Tourisme du Royaume du Cambodge depuis 2007. Après 1979 il a été chef de cabinet du Bureau de la municipalité de Phnom Penh, puis en 1983, vice-gouverneur avant de devenir gouverneur de 1985 à 1990.

H.E. DR THONG KHON has been Minister of Tourism of the Kingdom of Cambodia since 2007. After 1979, he was head of cabinet in the Office of Phnom Penh City Hall. He then became Vice-Governor in 1983, and Governor from 1985 to 1990.

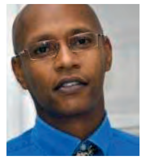

DR JEAN-MARIE DULIX THÉODAT est agrégé et docteur de géographie de l'Université de Paris I Sorbonne. Il est maître de conférences à l'Université Paris I Panthéon-Sorbonne où il a enseigné la politique, l'économie et la géographie culturelle de 1998 à 2010. Il vit à Haïti depuis 2010 où Il est professeur à l'université d'Etat.

DR JEAN-MARIE DULIX THÉODAT is an *agrégé* and holder of a PhD in geography from University Paris I Sorbonne. He is senior lecturer at University Paris I Panthéon-Sorbonne, where he taught politics, economics and cultural geography from 1998 to 2010. Since 2010, he has lived in Haiti, where he is a professor at the State University.

NADINE UMUTONI GATSINZI est vice maire chargée des affaires socio –économique de la ville de Kigali. Elle a été auparavant, secrétaire générale du ministère de la promotion de l'égalité des sexes et de la Famille.

NADINE UMUTONI GATSINZI is Vice-Mayor in charge of socio-economic affairs for the City of Kigali. She was previously Secretary-General of the Ministry of Gender and Family Promotion.

ជីវប្រវត្តិ

លោកស្រី **CHRISTIANE BLANCOT** ជាស្ថាបត្យករ និងជានាយិកានៃការសិក្សារបស់អង្គភាពនគររូបនីយកម្មក្រុងប៉ារីស ហៅកាត់ថា APUR។ លោកស្រីធ្វើការពាក់ព័ន្ធនឹងការអភិវឌ្ឍក្រុងភ្នំពេញ តាំងពីឆ្នាំ១៩៩០ នៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃកិច្ចសហប្រតិបត្តិការរវាងទីក្រុងប៉ារីស និងទីក្រុងភ្នំពេញ។

ឯកឧត្តម **ឯក ស៊ុនចាន់** បានដឹកនាំរដ្ឋករទឹកស្វយ័តក្រុងភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ១៩៩៣ ដល់ឆ្នាំ២០១២។ បច្ចុប្បន្ននេះ ឯកឧត្តមជារដ្ឋមន្ត្រីប្រតិភូអមនាយករដ្ឋមន្ត្រី។

លោកបណ្ឌិត **GABRIEL FAUVEAUD** គឺជាបណ្ឌិតខាងផ្នែកភូមិសាស្ត្រនិងការសិក្សាអំពីទ្រីកុង នៅសាកលវិទ្យាល័យ Paris I Panthéon-Sorbonne (ឆ្នាំ២០១៣)។ លោកជាសាស្ត្រាចារ្យ និងជាអ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវ នៅដេប៉ាតឺម៉ង់ភូមិវិទ្យា និងនៅមជ្ឈមណ្ឌលអាស៊ីអាគ្នេយ៍នៃសាកលវិទ្យាល័យ-Montréal ។

លោក **HASSAN HAJAM** ធ្វើការនៅក្នុងវិស័យសេដ្ឋកិច្ចសង្គម និងសាមគ្គីភាព។ លោកបានបង្កើតគំរូនៃការបង្កើតក្រុមហ៊ុនថ្មីដើម្បីជួយលើកស្ទួយសេដ្ឋកិច្ចសង្គម។ លោកគឺជានាយករដ្ឋបាលនៃថ្នាលដែលមានឈ្មោះថា Platform Impact គឺជាក្រុមហ៊ុនមួយផ្តល់ប្រឹក្សាខាងផ្នែកអភិវឌ្ឍន៍សប្រាគិនភាពសង្គមនៅអាស៊ីអាគ្នេយ៍។

លោក **ហ៊ុន ចាន់សាន** គឺជាស្ថាបត្យករទទួលសញ្ញាប្រ័តពីសាកលវិទ្យាល័យ Northeastern University ក្រុងបូស្តុន។ លោកបានបង្កើតក្រុមហ៊ុន Re-edge ស្ថាបត្យកម្មនិងឌីហ្សាញ នៅឆ្នាំ២០១១។រស់នៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ លោកធ្វើការជាសាស្ត្រាចារ្យ ឬជាសាស្ត្រាចារ្យផ្តល់បាឋកថានៅតាមសកលវិទ្យាល័យជាច្រើននៅទីក្រុងភ្នំពេញ។

ឯកឧត្តម **កែប ជុតិមា** គឺជាសមាជិករដ្ឋសភាជាតិនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។ ឯកឧត្តមធ្លាប់ធ្វើជាអភិបាលខេត្តកំពត បន្ទាប់មក ជាអភិបាលនៃគណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ២០០៣ ដល់ឆ្នាំ២០១៣ និងពីឆ្នាំ២០០៨ ដល់ឆ្នាំ២០១៣ បន្ទាប់មក ជាទីប្រឹក្សាផ្ទាល់របស់សម្តេចតេជោ **ហ៊ុន សែន** នាយករដ្ឋមន្ត្រី មានឋានៈស្មើរដ្ឋមន្ត្រី។

លោកស្រីបណ្ឌិត **FABIENNE LUCO** គឺជាបណ្ឌិតខាងផ្នែកនរវិទ្យាសង្គម នៃសាលាសិក្សាជាន់ខ្ពស់ខាងផ្នែកវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម ដែលហៅកាត់ថា EHESS នៅទ្រីកុងប៉ារីស និងជាអ្នកសិក្សាស្រាវជាវនៅវិទ្យាស្ថានអាស៊ីអាគ្នេយ៍ដែលហៅកាត់ថា CASE នៃវិទ្យាស្ថានជាតិភាសា និងអរិយធម៌បូព៌ា ហៅកាត់ថា INALCO។ លោកស្រីរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាតាំងពីឆ្នាំ១៩៩៣។ លោកស្រីបានបម្រើការជូនភ្នាក់ងារនៃអង្គការសហប្រជាជាតិជាច្រើន នៅប្រទេសកម្ពុជា។

ឯកឧត្តម **ម៉ាន់ ឈឿន** គឺជាសមាជិកព្រឹទ្ធសភាពនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តាំងពីឆ្នាំ២០១៥មក។ បន្ទាប់ពីឆ្នាំ១៩៧៩ ឯកឧត្តមបានទទួលខុសត្រូវលើការងារធ្វើផែនការកម្មយុទ្ធសាស្ត្រនៃទីក្រុងភ្នំពេញ បន្ទាប់មក ចាប់ពីឆ្នាំ១៩៩២ ឯកឧត្តមជានាយកខុទ្ទកាល័យនៃសាលារាជធានីភ្នំពេញ មុននឹងក្លាយជាអភិបាលរងរាជធានីភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ២០០៥ ដល់ឆ្នាំ២០១០។

ឯកឧត្តម បណ្ឌិត **ម៉ុក ម៉ារ៉េត** គឺជាសមាជិករដ្ឋសភាពជាតិនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តាំងពីឆ្នាំ២០១៣។ ឯកឧត្តម ធ្លាប់កាន់តួនាទីជាអភិបាលរងក្រុងភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ១៩៧៩ ដល់ឆ្នាំ១៩៨៨ បន្ទាប់មក ពីឆ្នាំ១៩៨៨ ដល់ឆ្នាំ១៩៩២ ឯកឧត្តមជាអនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងកសិកម្ម និងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងបរិស្ថាន ពីឆ្នាំ២០០៣ ដល់ឆ្នាំ២០១៣។

លោក **ង៉ោ ណាត្តរុន** គឺជានាយកមជ្ឈមណ្ឌលខេមរសិក្សា ដែលជាមជ្ឈមណ្ឌលសិក្សាស្រាវជ្រាវឯករាជ្យមួយ បង្កើតឡើងនៅឆ្នាំ១៩៩៩ នៅកម្ពុជា។ លោកទទួលបានសញ្ញាប័ត្រពីសាកលវិទ្យាល័យ Paris XII នៅក្រុង Val de Marne និងពីសាកលវិទ្យាល័យ Harvard Kennedy School ។ លោកបានធ្វើការ ពីឆ្នាំ២០០៨ ដល់ឆ្នាំ២០១៦ ជូនអង្គការ UNDP ជាកម្មវិធីអង្គការសហប្រជាជាតិដើម្បីការអភិវឌ្ឍនៅកម្ពុជា។

លោកបណ្ឌិត **LIONEL PRIGENT** គឺជានគររូបនីយករនិងជាអ្នកសេដ្ឋកិច្ច អ្នកសិក្សាស្រាវជ្រាវនិងជាសាស្ត្រាចារ្យនៅវិទ្យាស្ថាន Géoarchitecture នៃសាកលវិទ្យាល័យ Brest ។ លោកធ្វើជាគ្រូបង្គោលដឹកនាំនិស្សិតថ្នាក់អនុបណ្ឌិត ខាងផ្នែករៀបចំក្រុងនិងនគរូបនីយកម្ម។ ការសិក្សាស្រាវជ្រាវរបស់លោកផ្តោតទៅលើគោលនយោបាយសាធារណៈ និងផលជះនៃគោលនយោបាយទាំងនោះ ទៅលើការអភិវឌ្ឍលំនៅដ្ឋាន ទេសចរណ៍ និងបរិស្ថាន។

ឯកឧត្តម **ប៉ា សុជាតិវង្ស** គឺជាប្រធានក្រុមប្រឹក្សារាជធានីភ្នំពេញ។ ឯកឧត្តមក៏ជាទីប្រឹក្សាផ្ទាល់របស់សម្តេចអគ្គសេនាបតីតេជោ ហ៊ុន សែន នាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាផងដែរ។ ពីឆ្នាំ១៩៩៦ ដល់ឆ្នាំ២០១៣ ឯកឧត្តមធ្លាប់ធ្វើជាអភិបាលរងរាជធានីភ្នំពេញ បន្ទាប់មក ឯកឧត្តមបានកាន់តួនាទីជាអភិបាលនៃគណៈអភិបាលរាជធានីភ្នំពេញ រហូតដល់ឆ្នាំ២០១៧។

លោក **សេង វណ្ណៈ** គឺជានាយករដ្ឋបាលសាលារាជធានីភ្នំពេញ តាំងពីឆ្នាំ២០១៨មក បន្ទាប់ពីលោកបានធ្វើជានាយករងការិយាល័យនគររូបនីយកម្ម។ លោកជាស្ថាបត្យករទទួលសញ្ញាប័ត្រពីសាលាជាតិជាន់ខ្ពស់ស្ថាបត្យកម្មក្រុងប៉ារីស Malaquais។

អ្នកម្នាងបណ្ឌិត **ស៊ីសុវត្ថិ ម៉ែន ចាន់ទេវី** គឺជាបណ្ឌិតខាងផ្នែកស្ថាបត្យកម្ម ជាសាកលវិទ្យាធិការរង និងជាសាស្ត្រាចារ្យនៃសកលវិទ្យាល័យភូមិន្ទវិចិត្រសិល្បៈ រាជធានីភ្នំពេញ។ អ្នកម្នាងបណ្ឌិត បង្រៀន និងដឹកនាំការងារបណ្តុះបណ្តាលខាងផ្នែកបុរាណវិទ្យា ស្ថាបត្យកម្ម និងការពារបេតិកភណ្ឌសំណង់។

ឯកឧត្តមបណ្ឌិត **ថោង ខុន** គឺជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងទេសចរណ៍នៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា តាំងពីឆ្នាំ២០០៧។ ក្រោយឆ្នាំ១៩៧៩ ឯកឧត្តមបានធ្វើជានាយកខុទ្ទកាល័យសាលាក្រុងភ្នំពេញ បន្ទាប់មក នៅឆ្នាំ១៩៨៣ ឯកឧត្តម ធ្វើជាអភិបាលរងសាលាក្រុងភ្នំពេញ មុននឹងក្លាយជាអភិបាលនៃគណៈអភិបាលក្រុងភ្នំពេញ ពីឆ្នាំ១៩៨៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៩០។

លោកបណ្ឌិត **JEAN-MARIE DULIX THÉODAT** គឺជាសាស្ត្រាចារ្យ និងជាបណ្ឌិតខាងផ្នែកភូមិវិទ្យានៃសកលវិទ្យាល័យ Paris I Sorbonne។ លោកបណ្ឌិតគឺជាសាស្ត្រាចារ្យនៅសកលវិទ្យាល័យ Université Paris I Panthéon-Sorbonne បង្រៀនខាងផ្នែកនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច និងភូមិសាស្ត្រវប្បធម៌ ពីឆ្នាំ១៩៩៨ ដល់ឆ្នាំ២០១០។ លោករស់នៅក្នុងប្រទេសហៃទីតាំងពីឆ្នាំ២០១០មក។ នៅក្នុងប្រទេសហៃទី លោកធ្វើជាសាស្ត្រាចារ្យនៅសកលវិទ្យាល័យរដ្ឋ។

លោកស្រី **NADINE UMUTONI GATSINZI** គឺជាអភិបាលរងក្រុងគីហ្គាលី ទទួលបន្ទុកកិច្ចការ សង្គម និងសេដ្ឋកិច្ច។ ពីមុន លោកស្រីគឺជាអគ្គលេខាធិការនៃក្រសួងលើកស្ទួយសមភាពយេនឌ័រ និង គ្រួសារ។

Bibliographie / Bibliography / គន្ថនិទ្ទេស

Kigali

Crisafulli, P. and Redmond, A. (2012), *Rwanda, Inc.: How a Devastated Nation Became an Economic Model for the Developing World,* Palgrave Macmillan in the US-division of St. Martin's Press.

Goodfellow, T. & Smith, A. (2013) *From urban catastrophe to 'model'city? Politics, security and development in post-conflict Kigali.* Urban studies, 50 (15), 3185-3202.

Michelon, B. (2008) *Kigali: Une urbanisation entre modernisation et réconciliation* (N°. ARTICLE, pp. p-33).

Port-au-Prince

Barthélémy, G. (1997) *L'univers rural haïtien. Le pays en-dehors.* L'Harmattan, Paris.

Chaléard, J-L, (2014) dir. Métropoles aux Suds. *Le défi des périphéries*. Karthala, Paris.

Châtaignier J-M. Magro, (2007) Hervé, dir. États et sociétés fragiles. *Entre conflits, reconstruction et développement.* Éditions Karthala, Paris.

Clastres, P. (1974) *La société contre l'État*, Éditions de Minuit, Paris.

Croix-Rouge Internationale. (2014) *World Disasters Report. Focus on culture and risk.*

EMMUS, (2014) *Enquête sur la Mortalité, la Morbidité et l'Utilisation des Services*, Port-au-Prince.

Fabiani, J-L. (1987) Theys, Jacques, dir. *La société vulnérable*. Presses de l'ENS, Paris.

Lamaute, E. (1999) *Le vieux Port-au-Prince. Une tranche de la vie haïtienne*. Illustré.[1939], publié par les Éditions Henri Deschamps, Port-au-Prince.

Lucien, G-E. (2013) *Une modernisation manquée, Port-au-Prince 1915-1956*. Éditions de l'Université d'État d'Haïti.

Nora, P. (1984) Dir. *Les lieux de mémoire*, Gallimard, parid.

Prépetit, C. *La menace sismique en Haïti. Hier, aujourd'hui et demain. Pour que la menace ne soit plus oubliée.* Éditions de l'Université d'État d'Haïti, 2011.

Seitenfus, R. (2015) *L'échec de l'aide internationale à Haïti. Dilemmes et égarements.* Éditions de l'Université d'État d'Haïti, Port-au-Prince.

Théodat, J-M. (2008) *L'autre pays en dehors : le pays lòtbòdlo.* Conjonction, Port-au-Prince,

Théodat, J-M. (2009) *L'eau dans l'Etat, l'Etat nan dlo* : crise urbaine et dilution des responsabilités publiques dans l'aire métropolitaine de Port-au-Prince. Bulletin de l'Association des Géographes Français, Paris.

Théodat, J-M. (2011) *Haïti, pouvoir, nature et culture. In Conjonction, Le séisme du 12 janvier 2010 en Haïti*. n° 223, pp71-80. Port-au-Prince, 2011.

Théodat, J-M. (2013) *Port-au-Prince en sept lieux*, in *Haiti, Sichuan, Fukushima, États d'urgence.* Paris Outre Terre, numéros 35 et 36, janvier 2013.

Phnom Penh

Blancot, C. et Goldblum, C. (1994) *Phnom Penh – Seconde vie d'une capitale d'Asie du Sud-est. Regards d'urbanistes.* In: Bizot F (ed) Recherches nouvelles sur le Cambodge. Paris : Ecole Française d'Extrême Orient, pp.315-349.

Blancot, C. (2003) *Phnom Penh centre ancien*, in Phnom Penh à l'aube du XXIe siècle, Paris, Phnom Penh, Venise, programme ASIA URBS, APUR, pp. 72-79.

Blancot, C. (2009), *Phnom Penh, des extensions rapides et dispersées, in* Croissance et transformation, Municipalité de Phnom Penh, Ville de Paris, Atelier parisien d'urbanisme, APUR, pp.12-17.

Brickell, K., & Springer, S. (Eds.). (2016). *The handbook of contemporary Cambodia*. Taylor & Francis.

Carrier, A., (2019), *Phnom Penh privatisée : la propriété à l'usage de la coutume*, Cahiers de Péninsule, Irasec.

Carrier, A. (2007) «*Les lois de la possession» à Phnom Penh: conversion des droits d'usage résidentiel issus du contexte socialiste de réappropriation urbaine (1979-1989) en droits de propriété*. Paris 8.

Chandler, D. (2018). *A history of Cambodia*. Routledge.

Clément-Charpentier, (2008), *Mort et Renaissance d'une capitale : Phnom Penh victime des Khmers rouges,* in Géographie et culture, n° 65, pp. 91-110.

Clerc, V. et Rachmuhl, V. (2008) *Les marchés fonciers et immobiliers des quartiers informels à Phnom Penh.* Groupe de recherche et d'échanges technologiques (GRET).

Daravuth L and Muan I (2001) *Cultures of Independence: An Introduction to Cambodian Arts and Culture in the 1950's and 1960's.* Art Media Resources Ltd.

Fauveaud, G. (2015) *La production des espaces urbains à Phnom Penh : pour une géographie sociale de l'immobilier*. Publications de la Sorbonne.

Gerles, F. (2008) *L'économie cambodgienne. In* : Forest A (ed) *Cambodge contemporain.* Bangkok-Paris : IRASEC/Les Indes Savantes, pp.189-256.

Goldblum, C. (2012) *Phnom Penh ou la métropolisation dépendante: entre processus d'urbanisation et stratégie d'aménagement. In*: Franck M, Goldblum C and Taillard C (eds) Territoires de l'urbain en Asie du Sud-Est. Métropolisations en mode mineur. Paris: Éditions du CNRS, pp.25-73.

Hughes, C. (2003) *The political economy of the Cambodian transition.* Routledge.

Khieu Kanharith (1997), *1979, les premiers jours du nouveau Phnom Penh*, in Phnom Penh développement urbain et patrimoine, Paris, Ministère de la Culture – Atelier parisien d'urbanisme, APUR, p 50-53.

Luciolli E. (1988), *le mur de bambou*, Paris, ed Régine Deforges.

Mysliwiec, E. (1988), "*Punishing the poor – the international isolation of Kampuchea*." Oxfam.

Nam, S. (2011). Phnom Penh: From the politics of ruin to the possibilities of return. *Traditional Dwellings and Settlements Review*, 55-68.

Népote, J. et De Vienne, M-S. (1993) *Cambodge, Laboratoire d'une crise, bilan économique et prospective.* Paris : CHEAM.

Percival, T. and Waley, P. (2012) *Articulating Intra-Asian Urbanism: The Production of Satellite Cities in Phnom Penh.* Urban Studies 49(13): 2873-2888.

Shatkin, G. (1998) '*Fourth World'cities in the global economy: the case of Phnom* Penh, Cambodia. In International Journal of Urban and Regional Research 22(3): pp. 378-393.

Slocomb Margaret, (2003), *the people's Republic of Kampuchea 1979-1989, the revolution after Pol Pot, Chiang Mai,* Silkwork books.

Saphan, L. (2007). *Renaissance des espaces publics à Phnom Penh : processus d'appropriations urbaines et dynamiques de la citadinité des nouveaux habitants de la capitale cambodgienne* (Doctoral dissertation, Paris 10).

Simone, A. (2008) *The politics of the possible: Making urban life in Phnom Penh.* Singapore Journal of Tropical Geography 29(2): 186-204.

Vann Molyvann (2003) *Modern Khmer Cities.* Phnom Penh: Reyum.

Phnom Penh/ Habitat

Halgand, M.P. (2003), *une ville nouvelle au nord de Phnom Penh ?* in Phnom Penh à l'aube du XXIe siècle, Paris, Phnom Penh, Venise, programme ASIA URBS, Apur, pp. 57-61

Pen Khon, (2000) *Phnom Penh Before and after 1997*, Raksmey Kampuchea Newspaper

Phnom Penh Millennium Development Goals 2009, support the Decentralization and Deconcentration Policy, Improve Good Governance and Local Development. 2009.

Pen Khon, (2001) *Samdech Hun Sen and the Resettlement of the Poor*,

Urban Poor Development Fund (UPDF), (May 2003) *News about Some of the Recent Activities of the Urban Poor Development Fund in Cambodia* (Khmer version).

Urban Poor Development Fund (UPDF), (May 2008), *News about Some of the Recent Activities of the Urban Poor Development Fund in Cambodia,*

Royal Government of Cambodia, (2010), *Circular on Resolution on Temporary Settlement on Land which Has Been Illegally Occupied in the Capital,* Municipal and Urban Areas, N° 03, May 31. 2010.

Royal Government of Cambodia, (May 09 2014), *National Policy on Housing*, Royal Government of Cambodia, approved by Council of Ministers on published by MLMUPC.

Royal Government of Cambodia, (October 24, 2017), *National Policy on the Encouragement and Development of National Programs for Affordable Housing Development Policy.*

Urban Poor Development Fund (UPDF), (September 2019), *News about Some of the Recent Activities of the Urban Poor Development Fund in Cambodia*.

La ville résiliente

Directeur de publication :
Pierre Baillet

Conception graphique :
Shannon/design dept.

Photogravure :
Open graphic, Bagnolet

Traductions :
John Crisp,
Lim Bunhok,
Rebecca Oudin-Shannon

Photographie de couverture :
Kanel Khiev

Photographies non créditées dans l'ouvrage :
Atelier Parisien d'Urbanisme

Edition :
Association Internationale des Maires Francophones
9 Rue des Halles
Paris 75001 France

Paris, Mai 2020

Resilient cities

Managing Editor:
Pierre Baillet

Graphic Design:
Shannon/design dept.

Color separation:
Open graphic, Bagnolet

Translators:
John Crisp,
Lim Bunhok,
Rebecca Oudin-Shannon

Cover Photograph:
Kanel Khiev

Photos without credits in the text:
Atelier Parisien d'Urbanisme

Published by:
Association Internationale des Maires Francophones
9 Rue des Halles
Paris 75001 France

Paris, May 2020

ទីក្រុងប្រកបដោយភាពធន់៖

នាយកនៃការបោះពុម្ពផ្សាយ៖
ឯកឧត្តម Pierre Baillet

រចនាដោយ៖
Shannon/design dept.

ផ្តិតរូបថតចេញពីហ្វីលដោយ៖
Open graphic, Bagnolet

បកប្រែដោយ៖
លោក John Crisp
លោក លីម ប៊ុនហុក
លោកស្រី Rebecca Oudin-Shannon

រូបថតលើគម្របមុខ៖
លោក ខៀវ កាណែល

រូបថតមិនបញ្ជាក់កម្មសិទ្ធិ
ប្រើក្នុងស្នាដៃនេះ៖
Atelier Parisien d'Urbanisme

បោះពុម្ពផ្សាយដោយ៖
សមាគមអន្តរជាតិនៃអភិបាលក្រុងនិយាយភាសាបារាំង (AIMF)
9 Rue des Halles
Paris 75001 France

ទីក្រុងប៉ារីស ខែឧសភា ឆ្នាំ២០២០